6
37-c
25

H

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
16 F
38

6-37-C-25

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBRI XII.

DVOBVS NVPER ADDITIS:

Eiuſdem quæ Præfationes appellantur.

ADIVNCTI SVNT DVO INDICES quorum altero nomina eorum, quibus epiſtolæ ſunt miſſæ, altero eorum quibus præfationes ſunt inſcriptæ, exhibentur.

EDITIO ULTIMA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIAE

Apud Goſuinum

MDLIIX

PRINCIPI
ILLVSTRISS.
ET EXCELLENTISS.
IACOBO
BONCOMPAGNO
LITTERATORUM MAECE-
NATI. D. D. D.
ALDUS MANUCIUS P. F.

AD ILLVSTRISS. ALBERICVM. CIBO MALASPINAM. *MASSAE ET CARRARIAE PRINCIPEM.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EX ijs artibus, quæ meritò liberales appellantur, excellere duas in primis, Litterarum ſcientiam, & Rei militaris præſtantiã, in omni ætate omnium conſenſu iudicatum eſt: vtra verò ex his ipſis illuſtrior, vtra magis expetenda ſit, & quæſitũ aliquãdo eſt à magnis viris, & minimè tamen adhuc planè videtur explicatã deliberatio. nam, vt otium, & pax ſine quibus litteræ non conſiſtunt, armis comparentur: tamen nec ipſa feliciter ſatis arma tractantur niſi adſint illa, quę magna ex parte à litteris petũtur, conſilium, ordo, prudentia, animi præterea ita ratione temperata magnitudo. vt ſicubi periculum occurrat metus pariter ac temeritas abſint. itaq; conſtat, quæ nationes bellica gloria claruerunt, in ijsdem viguiſſe ſtudia doctrinæ, vt in Græcia, quæ Perſarũ innumerabiles exercitus non modo ſuſtinuit, verumetiam fregit, atque profligauit, ipſa vero nunquam vinci. niſi à ſe ipſa, potuit. domeſticis enim & diuiſa diſcordijs, & infirmata bellis, non tam Philippi, Macedonum Regis, virtute, quam proprijs perculſa viribus afflictaq; corruit: Romana vero gente quæ fuit vlla vnquam gens aut belli gerendi ſci-

entia, ac fortitudine præſtantior, aut ijs præci-
pue litteris, quæ rudes animos humanitate in-
formāt,exculta diligentius?hinc illa manus du-
cum excellentium, quæ Romani terminos im-
perij quam lōgiſſime protulit.Catones Aemili-
ani, Sullæ,Luculli,Cæſares,quos hiſtoriæ mira-
biliter laudant, nec tamen ita, vt eorum merita
laudes vllæ ſatis adæquare videantur. Age, Ma-
cedonum tot victoriæ, tot militaria decora vn-
de fluxerint,ſi quis interroget; quid reſponde-
bimus?hoc primum, vt opinor, ab Alexandro
duce: is enim Aſiam perdomuit vniuerſam, &
ad intimos etiam Oceani receſſus penetraſſe
fertur, deinde illud, à Phalange, quæ fuit acies
in exercitu firmiſſima. quod vtrumq; ſi ſpecte-
tur,ac perpendatur accuratè, non exiguam for-
taſſe bellicæ laudis partem litteræ ſibi vindi-
cant. nam Alexandrum à primis annis diſcipli-
na erudijt Ariſtoteles,& ad eam tum animi,tum
ingenij præſtantiam,quæ poſtea res illas, omni-
um opinione maiores,& aggreſſus eſt, & confe-
cit, præceptis philoſophiæ pulcherrimis extu-
lit. Phalangem vero, eiuſq; artem ſtruendæ ab
vno primum Homeri poetæ verſu manaſſe,do-
ctiſſimi homines memoriæ prodiderunt. Ergo
viciſſim & à litteris adiuuantur arma,&ab armis
litteræ ſuſtinentur. quod ſi vbi quæſitum armis
imperium eſt,ibi artes illæ vigerent, quæ litte-
rarum vſu cognoſcuntur: conſeruarentur faci-
le ſtudia ciuium,ac populorum:& in communi
om-

omnium concordia, nullus vnquam externis viribus ad labefactandam publicam rem locus eſſe poſſet. quod contra & in Græcia, & apud Romanos,& vbiuis gentium accidiſſe,atque accidere quotidie, videmus. Neque ſolùm in vna ciuitate, aut in vna etiam gente multos, ſed vix in ſingulis familijs ſingulos, qui vtramque laudem adamauerint, & in vtraque pariter excelluerint, reperire difficilimum eſt vnum quidem non modo noſtra tempeſtate, ſed multorũ ſæculorum memoria,hiſtoriæ celebrant, quem verè phœnicem inter omnes Europæ vniuerſæ Principes licet appellare,Laurentium Medicen, proauum tuum:cuius, neſcio, plús ne virtus in bellis,an in pace ſapientia, ac moderatio enituerit. nam rem Florentinam, ſæpe aduerſa fortuna nutantem, confirmauit, interdum malis propè extinctam vnus ipſe non modo reſtituit, verumetiam vehementer auxit.tranquillis vero rebus ornauit patriam,muniuit legibus optimis atque inſtitutis: iuſtitiam præter cæteros, ac temperantiam publicè priuatimque coluit: liberalitate, ſi quis vnquam, delectatus eſt:cuius fama longinquas regiones peruagata, barbaras etiam gentes, & religione diuerſa, illi conciliauit multosque, aliqua modo virtute, nobiliue arte inſignes, in vrbem Florentiam perduxit. Et, vt alia vel in patriam, vel in ſingulos non vulgaria merita omittantur, quis miſeram Græciam,ſuis ſedibus Othomanorum

iniu-

iniuria pulſam, ſupplicem, atque egentem hoſpitio excepit benignitate ſubleuauit, perpetuo ſtudio fouit, ac tutatus eſt? vnus eam laudem ſibi vindicat, vnus in Italia Græcas litteras, & prę-clara doctrinarum ſtudia Laurentius Medices excitauit. cum & ipſe pro ea, qua excelluit, eruditione acerrimus eſſet ingeniorum æſtimator, & naturæ quodam impulſu ac beneficentiam magnopere propenderet: vt mirandũ minime videatur, ſi tanto patre genitus, domeſtico tam illuſtri exēplo commotus, Leo decimus, Pontifex maximus omnes liberales diſciplinas præmijs extulit, atque ornauit ampliſſimis, effecitque, vt aliquando ROMAM in vrbe ROMA liceret agnoſcere. In tua vero paterna gente Cibo, & in materna Malaſpina, mirabilis omnium virtutum in omni ætate fuit exercitatio. &, ne illa nimis vetera ex annalibus fide dignis repetamus. iám inde ab eo tempore, cum, Græcorum Imperatorum ætate, oppidum Pera, quod proxime Byzantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebāt; quo tempore ſummis honorib. & copijs maiores tuos floruiſſe conſtat: aut, cum Mucius ille Cibo, plane alter Mucius in tuenda patriæ ſalute triremibus priuato ſumptu comparatis, atque inſtructis, Piſanos, Genuenſium rebus, acriter infenſos, in Sardinia profligauit: ſexcenta præterea in Genuenſium Remp. merita, in qua etiam Gulielmus Cibo Cruce rubea, publico inſigni virtutis ergo decoratus eſt: hæc vt omit-

omittam, & illa quæ auorum noſtrorum memoria geſta ſunt, attingam Aranus, Aaron in hiſtorijs nominatus, equeſtri dignitate ornatus, Romani Senatoris titulo inſignis, antiqua ille quidem ſuæ gentis nobilitate clarus, multò tamen ſuis laudibus illuſtrior, qui nihil vnquam in vita non egregium, non amplum, non ingenuo nobilique viro dignum aut cogitauit, aut fecit is, quà tempeſtate Renatus Andegauenſis Alfonſo Neapolitanorum Regi bellum intulit, in eo bello, quæcunque à ſummo duce munera poſtulantur, ea fortiſſime præſtitit, vſque eò vt Renatus, Neapoli potitus, eum pro Rege, iure ſummo ac poteſtate ampliſſima, conſtituerit. quo in imperio ita ſe geſſit abſtinenter, ita iuſtitiam eſt complexus, vt cum ad Alfonſum rurſus victoria inclinaſſet, afflictis Renati partibus exceptus ab illo ſit honorifice in primis, ac ſplẽdide; quemque apud Renatum antea, eundem apud eum, quem ſæpe armis læſerat, ſæpe in diſcrimen vitæ adduxerat, & dignitatis, & gratiæ locum obtinuerit. Ex hac tantarum virtutũ pręſtantia filius, eius ad optimam naturam optima voluntate adiuncta, documenta ſumpſit ad vitam laudabiliter inſtituendam, & ijs artibus excolendam, quibus poſtea maxima adeptus & virtutis, & probitatis opinionem, Pontifex, approbante Deo, fauentibus, atque incombentibus hominib. creatus eſt. Nec ſe poſtea, vt multi, ſui diſſimilem præbuit, ſed quantum antea con-

tenderat, vt in ſtudio virtutis omnes anteiret, tantum, vt ſe ipſe in omni laude vinceret, & ſtuduit, & conſecutus eſt, itaq; quemadmodum ei non modo ad obtinendam Cardinalis dignitatem, verumetiam ad Pontificatum, antiqua maiorum exiſtimatio, & clariſſima patris memoria quaſi viam ex aliqua parte munijt, aditumq; patefecit: ſic patris deinde tui fratrem, multis illum quidem animi bonis ornatum, multò tamen facilius ad Cardinalatum egregia Pontificatus Innocentij fama perduxit. Hæc eſt in tua gente, magne Princeps, non opum, ac diuitiarũ, quibus etiam minime digni ſæpe affluunt, ſed virtutis & gloriæ; perpetua multorum ſæculorum ſerie quaſi per manus tradita & ad teipſum vſque conſeruata hæreditas. Necvero paternum tibi quidem genus prædicandum, maternum autem diſsimulandum videtur. vtroque licet, ſi vetera ſpectas, æque glorieris. nam Malaſpinarum nobilitas ſimul & antiquitas Etruſci poetæ doctiſsimi ac ſapientiſsimi Dantis teſtimonio: cognoſcitur nobilitas in eo, quod illam Italiæ partem, quæ hodie Luneſana comuni vocabulo nuncupatur. Malaſpinis olim vniuerſam paruiſſe tradit: antiquitas autem quod cum ipſe annis ante nos ducentis quinquaginta floruerit, Corradum tamen Malaſpinam, non vt ætati ſuæ proximum, ſed vt multis ante ſæculis natum, honorifice appellat. Vides, à quibus viris originem ducas Alberice clariſsime. nequevero vides

tu qui-

tu quidem, ſed non imitaris, aut imitaris quidem, ſed non aſſequeris. verſantur enim in animo tuo cogitationes egregiæ. inde emergunt præclara facta tuis maioribus, teq; ipſo digna, & quamquam tibi maxime propoſitum eſt militare decus. vnde primum tuæ gentis nobilitas fluxit: magni tamẽ facit earum doctrinarum ſtudia, quæ ſi abſint ab hominum vita, ſimul abſit omnis humanitas, neque ſatis diu, quæ merces virtutis eſt recte factorum memoria conſeruetur, faues ingenijs, vt audio nihil deeſſe litteratis hominibus, nullum commodum, nullum ornamentum patris, cupis virorum illuſtrium res geſtas æternis mandari monumentis litterarum. & vidi iam de Laurẽtij medices vita libros tres, à Nicolao Crotto luculẽnter conſcriptos, qui cum ſuperioribus diebus Venetias veniſſet, mira quædam de animi ingenij, conſilijtui praſtantia, de ſtudio erga nobiles diſciplinas, præterea de humanitate, ac morũ elegãtia prædicabat. quæ cum in te ipſo bona ſint, longe pluris intelligentium iudicio, quam ea, quæ petuntur extrinſecus, æſtimantur: nam argenti atque auri magnam vim poſsidere, imperare populis, oppida tenere munitiſsima, clarum eſſe à maioribus, omnes penè Italiæ Principes, ſummos etiam Reges, neceſsitudine attingerẽ, magna quidem hæc ſunt, nec tibi communia cum multis, eiuſmodi tamen, vt inter fortunæ munera referantur, quæ ſcis etiam ad tui diſſimillimos

peruenire: vitam autem ſic inſtituere, vt omnia conſilia, omnes actiones ratio moderetur, virtutem in ſe ipſo expetere; in alijs diligere, ac ornare. velle inter homines eminere beneficentia potius quam poteſtate: hæc quia partim adeptus iam es, iccirco te verè diuitem, qui æterna bona tibi compares, vere nobilem, qui nobilitatem à te ipſo haurias, exiſtimamus. Atq; etiam illa ipſa, quę dixi à fortuna pendere, quia cum virtute coniungis, firmiora fiunt: quandoquidem neque tuas vrbes, tuamque ditionem mœnia potius & aggeres, & flumina, quã populorum beneuolentia tuebitur, neque facilius vlla re, quam rectè factis, beneuolentia comparatur. Quæ ſit autem eorum, qui prope adſunt. qui te quotidie intuentur, ad te diligendum propenſio, nos, qui longinqui ſumus, ex noſtro in te ſingulari ſtudio facilè iudicamus. nam me quidem, iam aliquot abhinc annis, ea, quæ de te adoleſcentulo, rerum laudabilium infinita cupiditas & magnarum indoles virtutum, ferebatur, in tui amorem atque obſeruantiam cœpit allicere poſtea, tuis laudibus cum ætate auctis, incenſus ita ſum, vt ſtatuerim tibi quidem primum, deinde etiam alijs, aut meum in te celebrando ingenium, aut certe voluntatem aliquãdo oſtendere. Quare cum hæc iam increbuerit conſuetudo, vt, de quibus optime ſentimus, ijs dicata eſſe, & eorum nomine inſigniri noſtra ſcripta cupiamus: mittendum putaui ad te dum

ali-

aliquid interim fortaſſe præſtantius adornatur volumen Epiſtolarum & Præfationum meãrũ. quas ego nequaquam edere animum induxiſſem, niſi me ſuadentis, atque etiam petentis Venetæ nobilitatis mouiſſet auctoritas. quibus enim pro ſummis erga me meritis omnia debere mihi videor, ijs cur aliquid à me negari æquum putem? cur non obſequar ampliſſimis viris, non credam ſapientiſſimis, non gratificer amiciſſimis? Tuo vero nomini liber inſcriptus vt exiret, fecerunt illa ſuperiora: quę ne te offendant, (quandoquidem ſunt à me, non vt gratiam tuam ficta laudatione colligerem, ſed vt omnibus mei erga te ſtudij cauſam veriſſimam exponerem, commemorata) cupio impetrare à modeſtia tua, & debeo ſcilicet, cum etiam in ijs non tam ad laudandum, quam ad cohortandum non nulla pertineant: & currentibus ad metam, atque etiã appropinquantibus, minime moleſtas eſſe cohortantium voces, minime plauſum diſplicere conſtat. Venetijs. M.D.LIIX.

bis aſsidue verſari, cum in aui tui ſummam gloriã intueris, neceſſe eſt, & omnino datum hoc veſtro generi diuinitus videtur, vobis naſcentibus heroum numerus vt augeatur; & quaſi maius lumen de ſublimi quadam ſpecula errantibus honeſtis diſciplinis viam & hoſpitium oſtẽdat ergo alter alteri exemplo eſtis, ad benè agendũ: vobiſcum ſimul & oriuntur virtutes, & cum ætate creſcunt. donec vita munere perfunctos educãt, ex hac rerum humanarum deterrima caligine & in illa ſempiterna luce collocatos cum illo bonis omnibus circumfluente cæleſtium animorum cœtu coniungant. Aut igitur mihi nullus tui cohortandi relictus eſt locus, aut hic tantum, vt velis eſſe tui quàm ſimillimus, quodq́; tuo generi, tuo nomini, tibimet ipſi, tuisq́; debes inſtitutis, id cumulate perſoluendum exiſtimes. Vnum exoptandũ, vt, qui tibi iſtam mentem cum iſta auctoritate dedit, (dedit autem omnium auctor laudandarum rerũ, & creator Deus (idem velit vtriuſq́; rei fructum eſſe maximè diuturnũ, & æquare tuæ vitæ ſpatium cum ijs bonis, quæ in te ſumma contulit. profectò tales gubernatores, tam peritos, tam vigilantes, Chriſtiãna religio ſi nunquam non haberet, nunquam illæ exorirentur diſsidentium opinionum horribiles procellæ, quæ iactare multis abhinc annis Petri nauem cœperunt, neq́; dum conſiſtere patiuntur, quo quidem mihi libet eminari de te idem planè quod cupio futurum, vt optimis artibus. quam diu vixeris, præſidio ſis, & ornamento, viuas autem quam diu vel temperantia duce, vel natura lege licet. Vale Venetijs. M.D.XLIV.

ALFON-

ALFONSO CARAFAE CARDI nali. Creato Romam.

Solent eſſe, quæ minus expectantur lætiora, nihil tamen iſta, quæ te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis expectatum, apud eos, qui tua ſtudia, tuos ad virtutem præclaros impetus nouerant, neque iucundius, aut lætitiæ maioris vnquam fuit, nemo enim dubitat quin eum, qui te nunc ornat, honorem ornaturus aliquando ſis, eximia tua gloria bono publico coniuncta, quo te hortari res ipſa non patitur, nam, ſi attendas diligenter, & conſiderare cum animo tuo, adhibita in conſilium ratione volueris, primùm illud, quis te Cardinalem creauit, deinde quæ Cardinalis partes, quam graues, & laborioſæ, quàm eædem honorificæ, ac ſplendidæ ſint; poſtremò, quibus temporibus hæc tibi ſit impoſita perſona, quam alienis à virtute, quam turpi omnibus in locis omnium pene ſcelerum labe fœdatis: profectò ipſe te, nullo cuiuſquam hortatu, à te ipſo de tua laude admonitus, excitabis ad excellentem omnium artium honeſtarum cupiditatem: quæque his artibus aduerſantur, abijcies, atque contemnes, neque ſolùm eo viro, quem in poſterum præſtare debes, qualemq; te fore omnes auguramur, verùm indigna prorſus homine iudicabis. Vixiſti ſemper antea laudabiliter: fuit in puero pudor: eſt in adoleſcente probitas, eſt perfecta penè ratio, & expetendarum vitandarumqúe rerum ſcientia, deſiderari videbatur; in qua te oſtenderes, occaſio, delata diuinitus eſt omnium maxima, ſingulari conſilio ſummi Pontificis Pauli IV.

li IV. qui cum ſit patruus parentis tui, cum te ab ineunte ætate non mediocriter dilexerit, cùm omnes ſuos incredibili quadam complecti caritate conſueuerit: tamen in te honeſtando alia quadam ſecutus eſt: dedit honorem non propinquitati, aut familiæ, ſed tibi ipſi, qua familiæ nomen ſtudes illuſtrare, & quo modo principia ſe dant, ſtudium comprobabit euentus. En habes Alfonſe campum, in quo tua virtus, parta vigiliis, bene agendi conſuetudine iam confirmata excurrat, hæc eſt illa, ad quam te exercebas, quo tuæ ſpectabunt curæ tuo ingenio, tuis optimis cogitationibus, ac ſtudiis digniſſima prouincia, oſtende, quæ tuæ ſit non modo voluntatis, verum etiam induſtriæ præſtantia, & prome ex animo tuo illa præclara, quæ vt antequam gentis tuæ decus, ad domeſticam præſentem virtutem referres à pueritia collegiſti: Non eſt, mihi crede, labor ei, qui benè ſentiat, benè facere, quod enim poſitum eſt in nobis ipſis, non aliunde pendet, non extrinſecus aſſumitur, in eo quid obſtat, quò minus voluntatem res ipſa conſequatur? Iam, ipſa virtus inuitat, ipſa allicit, atq; afficit ſui ſtudioſos omni voluntate, omnibuſq; præmiis, nec dubito, quin excellens animi tui vis omnes difficultates, omnia ſuperet humana. Quare gratulor equidẽ tibi tua cauſa, de iſto, quo te extulit Pauli Pontificis diuina ſapientia, honoris altiſſimo gradu: ſed me mouet aliquanto magis publica res: quam tu traditam tibi cum ſimul cum iſta dignitate, atque commendatam, ſæpe, ac nunc quidem maximè, talium virorum ope indigentem, tuebêris in omni vita præſidiumque erit in te ſitum aduerſus iniuſtitiam impietatemque firmiſ-

præclari illi viri, eius conſuetudine, & cõuictu magnopere delectati, coluerunt Bonamicus, Iulius Camillus Longolius. Hæc ego, Sauli, cum aliquot adhinc annis cogitarem, ſemper quidem, vt à te diligerer, optaui: vt verò etiam laudarer, optare fortaſſe potui ſperare cum ipſe me noſſem, certè non, debui at tu in hac parte mecum ſanè perliberaliter egiſti ſcripſiſti, in hac Romana linguæ facultate, non, mihi neminem præſtare, ſed id, quod ego cum legerem erubui, neminem eſſe, cui non ipſe antecellam quidem, vt, quod res eſt, aperiã fateor à prima pueritia ita me in litteris eſſe verſatum, vt vnam maximè ſpectarem eloquentiam, vnã colerem, vnam admirare, atq; hoc me ſtudio ſatis mea ſponte flagrantem acrius inflammabant ij, qui tum homines viuebant, Bembus, Sadoletus, Bonamicus, quorum nomina orbem terrarum celebrata ſermonibus, & ſcriptis, exſtingui nulla vetuſtate poſſe intelligebam, polus hic noſter, qui nunc in omni laude, omniq; virtute tantus eſt, ſuis me ſcriptis capiebat, atq; afficiebat maximè ego tum, vt erat ætas mea, præter verborum, & nonnullarum ſententiarum ornamenta nihil agnoſcebam, purè, & eleganter ſcribere, putabam eſſe id, quod vnum ſi aſſequerer, excellerem, ſed Rhambertus meus, qui & Gaſparis Contareni, præſtantiſſimi vir, conſuetudine prudentiam hauſerat, præclara quædam notabat in Polo, meq; paulo ætate inferiorem, ex vulgata venalium magiſtrorum diſciplina rudẽ, atq; impolitum, erudiebat, & conformabat exemplo, tum quidem, quantum proficerem non me pænitebat; & ex ijs ieceram fundamenta aliquid eiuſmodi, quale

ego vellem, excitari aliquando poſſe videbatur, ſed in rebus humanis, quis eſt, cui nihil vnquam ſecus accidat? cum in eloquentiæ ſtudio multus eſſem, nec ſatis valetudini parcerem. incidi in morbum: qui cum eſſet per ſe grauis, tum eo factus eſt periculoſior, quòd vſu mihi librorum à medicis interdicto, magna ſanè eſt animi mei affectio, atq; ægritudo conſecuta, poſt biennium denique valetudine recupera, cum præteriti temporis iacturam ſarcire diligentia vellem, ad priſtina ſtudia redeuntem exceperunt domeſticæ controuerſiæ, quas neque ſedare minimo negotio, neque negligere ſine graui mearum fortunarum exitio licebat his quoque me difficultatibus aliquando is, cui omnia debeo, eripuit Deus. Lucem iam quaſi qui per tenebras erraſſem, videbar adſpicere: & quamquam multorum annorum amiſſo fructu, erat ſanè cur ingemiſcerem, vitamq; mihi haud ſatis iucundam putarem tamen otij ſpe recreatus, facilè impetrabam à me ipſo. vt ex animo meo ſuperiorum moleſtiarum atque incommodorum memoriam obliuione delerem. Vigebat itē, vt antea, priſtina illa cura: nec erant quidquam in meis conſilijs antiquius, quam vt abditus, atque implicatas in mente cogitationis non modo aperiri, atq; explicare verbis, verū etiam exornare, quaſiq; pigmentis & coloribus illuſtrare poſſem, res erat nec exigui temporis, & maximi laboris, tempus non quantum rei magnitudo ferret, ſuppetabat, cum ex vetere patris inſtituto in hoc imprimendorum librorum munere, & reſtituenda antiquitatis cura diſtinere, laborem autem, vel ſi

abun-

abundarem tempore, perſpecta valetudinis meæ ratio recuſabat, vtrumq; tamen cùm voluntas vinceret, quotidieq; aliquot horas, occupationibus ereptas, ſtylo darem: ecce me neſcio quis, homo certè ſatis à fortuna fœlix, pramijs commotum, & blanditijs captum atq; irretitum Romam abduxit, vbi cum aliquot menſes non in ijs, quæ ſemper amaueram, literarum ſtudijs, ſed inani officiorum genere conſumpſiſſem, & ille quem ſecutus eram, montes aureos pollicitus vix minima præſtaret: colle.i ipſe me neq; ſolum ſtudiorum meorum, quæ intermiſeram potius, quam dimiſeram, verùm etiam rei familiaris, cui niſi couſulerem ipſe quoque iacere ſtudia neceſſe erat, habendam mihi rationem duxi, quo conſilio in patriam reuerſus, retuli me omnino ad veteres meas tam egendi, tum ſcribendi exercitationes: ſed tum in domeſtica re conſtituenda, tum in emendandis antiquorum libris diſtrictus, poſtea verò etiam erudienda duodecim nobilium adoleſcentium Academiæ per triennium occupatus, quantulam habuerim excolendæ facultatem eloquentiæ, quantumq; in tantis temporum anguſtijs per eam, quam ingreſſus eram, latinè ſcribendi viam procedere potuerim facile, vt opinor, eſt exiſtimare. Noſti tu, Sauli, cuius acies ingenij etiam ea, quæ occultiſsima ſunt aſſequitur, primum, cuius prudentiæ ſit quale illud eſt, quod in imitatione optimum dijudicare, deinde cuius induſtriæ quod optimum iudicamus id re ipſa conſequi, quod vtrunque cum ſit difficillimum, id quod, vt vides, ætate no-

vt hoc officium rebus omnibus anteferrem. Aduentus tui iam aliquam nobis expectationem amicorum ſermo commouerat eam tu quòd literis confirmes, valde lætor, cupio enim tuam tum humanitatem, tum prudentiam, quarum altera tibi ab hominibus amorem, altera etiam honorem conciliat, in conſuetudine & ſermonibus reguſtare, me autem quod huius conſilij præcipuam tibi ais eſſe cauſſam facilè patior mihi hoc à te, viro grauiſsimo perſuaderi, a moq; mirabiliter animum atq; amorem iſtum tuum, cui reſpondere officijs & ſi difficilè eſt: perpetuo tamen ſtudio, & ſingulari quodam obſeruantiæ genere, vt ſpero, tibi ſatisfaciam, Vale. Venetijs, 1553.

EIDEM.

Decentiana Genuam redeunti.

ETſi multarum rerum curis atque oneribus ita premor, optime Sauli, vt reſpirare vix poßim: tamen vt litteris tuis, amantiſsime ſcriptis, aliquid reſponderem, abieci omnia, & officium, quod tibi à me debetur habui antiquiſsimum, Video te miro quodam veteris eloquentiæ amore, ac ſtudio teneri, ſignificant hoc ſtudia tua, declarant ſcripta, ſermones vbiq; non obſcurè teſtantur, na tu rem pulcherrimam diligis cuius me quoq; forma cepit adoleſcentem: & de voluptate illa, vel cupiditate potius, tantum abeſt, vt dies aliquid detraxerit, vt cum ætate ſimul amor creuerit, quare cum tibi ego tam multis in rebus concedam, patere obſecro te in hac me vna riualem eſſe tuum, neq; tibi vel tantillum omnino velle

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

velle concedere, ſentimus enim idem, quod tu, nihil eſſe ſpecioſius eloquentia, nihil præſtantius: quam vt ipſe noſti, amarunt ætate noſtra, atque appetiêre quā plurimi potiri autem, vt mihi quidem videtur, adhuc nemo potuit, quis enim latine orationis laudem non magnopere diligendam dixit? quis porro rationem & quaſi viam, peruenire ad eam liceat, nobis indicauit, nam, qui ſe ita exercent, vt eis veterem ſcriptis & membra, & integrúm quandoq; comprehenſionis corpus ſua in ſcripta transferant, non equidem, eos reprehendo: ſi quidem perfecti ſimilitudinem quendam ſequuntur, ſed quia perfectum ipſum non attingunt, in magna laude non poſuerim. Obſecro te, Sauli, quod iudicio excellis, quid tibi de Chriſtophoro Longolio videtur? equidem, ſi quando, quid de ſcriptis illius exiſtimem, interrogor, ita ſoleo reſpondere, ex ſilem eſſe in ſententijs, non luculentum in verbis, vt tamen de eo, ſi vita contigiſſet vſura diuturnior, bene cenſeam ſperandum fuiſſe, ſed, vt nunc eſt, mea quidem ſententia, nullus eſt, quid enim affert exquiſitum, quid ſingulare, quod non vulgatum, non ex quotidiana conſuetudine, vſuqúe ſumptum? At ſcribit interdum & de rebus familiaribus, & ad familiares. Quid tum? quaſi non vel in obſcuro argumento poſſit ingenij lumen elucere. Nam quod in eo verborum circuitus ſæpe à Cicerone, totus eſt: ſi conſultò fecit, quod inde laudem ſperaret, iudicium requiro, etenim, aliena quæ ſunt, ad nos tranſlata ſtultè iactamus: vt neminem laudare ſolemus, quia pulcher, quid accipitur à natura vt quia tempe-

pera-

tus, quia iuſtus, quæ poſita ſunt in nobis ipſis, ſin, quid potius exiſtimo, inops à latina lingua explicare animi ſenſu aliter non potuit: neceßitatem excuſo nec tamen, quod faciebat, diutius eum puto facturum fuiſſe, qui enim in illo otio Patauino nihil ageret aliud, quam vt ſe tum eloquentiæ copijs, quæ philoſophiam ornant, tum earum artium inſtrumento, ſine quibus muta ſilet eloquentia, locupletaret vtriuſque ſtudio facultatis conſecutus eſſet, vt, ſuis quaſi opibus abundans, de alieno quotidie parcius aſſumeret cuius autem generis ea, quæ moriens reliquit, ſcripta ſunt, abeſſe eum iudio ab ea ſpecie quæ in eſt in ſcribendo optima, longißimè. qua de re cum aliquod adhinc annis in conuentu amicorum ſermo eſſet ortus memini diſſentire à me amicum hominem, & eruditum: qui Ciceronis in libris diu multumq́; volutatus, tamen Longolium ſuſpicit, aurea videlicet cũ aßiduè tractet, ærea non internoſcit, itaq; paucis poſt illum ſermonem diebus interiectis, cum epiſtolam ad me miſiſſet, in qua ita ſcripſit, nihil ſibi tam accidiſſe mirandum, quam quod à me audiſſet, cùm dicerem, mihi Longolia ſcripta non admodum probari: nihil reſcripſi, quod homini quinquagenario inſitam opinionem non ſperaui me poſſe euellere, & ſunt omnino quædam res, quas vbi ſenſu & iudicio ipſi non percipimus atq; aſſequimur, nulla ſatis oratio probabit, vt cũ Anaxagora, niuẽ atram iudicante, fruſtra de albedine diſputares. Improbas igitur, inquies, ſi ab antiquitate ſcribentes mutuemur? Ego verò, ſi aptè

ſit, etiam ſum me probò, ſed hoc ipſum, aptè, quam difficile ſit, ex eo licet cogitare, quod latinam linguã contines vniuerſam vniuerſa enim ſub imitationem cadit, imitandi autem ratio, quia & multiplex eſt, & admodum recondita. primum, de ea præcipere ſigillatim, infinitæ doctrinæ eſt: deinde quæ percipiantur, cognoſcere, & perfectè exſequi, non mediocris ingenij Cumq; id, quod enitet in oratione, aut in re videatur eſſe, aut in verbis. ego olim rem ſignificatam ſimul cum verbis ſignificantibus ſumebam eaqǽe meis ſcriptis cum inſeruiſſem, tum optimum illud, quod quæritur imitando, planè arbitrabar me eſſe conſecutum; poſtea cœpit mihi meum conſilium diſplicere: cogitaui, quoniam id eſſet memoriæ magis, quam ingenij, quod ego efficerem præſtare multos poſſe, quod autem multi poſſent, egregium non eſſe. Tum iniui rationem haud paulo difficiliorem, quam cum pauciſſimis mihi eſſe communem intelligebam exquiſitas ſententias dè Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitas in animo verſabam, eas ornabam verbis quam poteram lectiſſimis, vt, quaſi veſtitu orationis mutato, cùm eædem eſſent, aliæ tamen viderentur. Erat non diſſimilis in verborum figuris commentatio, ſi quas notaueram illuſtriores, ad alias ſententias ita traducebam, vt interdum eandem locutionem res propè innumerabiles accommodans, quaſi ex vna cera plures imagines, nec tamen eiuſdem generis, effingerem. In hac exrecitatione quantum eſſet, vtinam aut maturè cognouiſſem, aut ſerò cognitum, auideq; arreptum vis occupationum non

ex-

extorſiſſet, equidē, ſi quis me neget in ſcribendo quidquam eſſe, non pugnabo: ſed, ſi quid ſum, ab hac vna eſſe, contendam. Tibi gratulor, Sauli qui & vis, quod ſentis eſſe præclarum, &, quod vis nihil impedit, quo minus præſtare poſſis, otij enim tantum habes, quantum ſtyli exercitatio poſtulat, abundas, vt animi, ſic fortunæ bonis: in quib. ipſis (Zenonis pace dixerim) non minima his præſertim temporibus ad virtutem vis eſt, ingenio verò ita flores, vt tuam maximè conſuetudinem propterea expetierint ij, qui ipſi ingenij gloria præter cæteros excellere putabantur, atq; vtinam ea quæ litteris mandaſti de homine Chriſtiano, aliquando emittas, vt opinionem ac ſermones, de te meos res ipſa confirmet, quod breui futurum facilè ſpero, recipis enim te nunc in villulas tuas, hoc eſt in ſummum otium: vbi cum nullam tibi horam à ſtudijs vacuam abire patiaris (ſic enim & à multis anteà cognoueram, & poſtea Ceccius noſter confirmauit) expolitionem intra paucos menſes expectamus operum tuorum, qua de re vt interdum me Decij noſtri literis certiorem fieri velis etiam atq; etiam rogo Pontificis Legatus, Ludouicus Beccatellius, homo antiquæ probitatis, humanitate, ac doctrina præſtans, poſt oblatū Cardinalis Maffeij ita me complexus eſt, vt omnem in meis commodis atq; ornamentis curam & cogitationem fixiſſe videatur qui non tam à me gratiæ ſunt habendæ, quod agit ipſe quantum poteſt, ac plus etiam, quam poteſt: quam, quod alios etiam, magnos & principes viros, ad me augendum, atq; honeſtandum ſuo exemplo, atque auctoritate vehementer excitat, qui cum multi

ſint, tua tamen inter omnes elucet liberalitas, qui, re vix audita, amore in me tuo ſtudio ergò literas incitatus, tantum tua ſponte ad hanc prouinciam conferre velle pollicitus es, quantum ex animo meo nulla vnquam delebit obliuio. Vale tuamq; valetudinem cum tua, tum noſtra etiam, quia te pendemus; cauſa diligenter cura. Venetijs, 1553.

EIDEM Genuam.

M*Agnum mihi ſolatium attulit epiſtola tua iucũditatem, dicere non poſſum, quam tempora eripiunt, ſic, vt me triſtitia totum penè tradiderim. Ac primum, obijſſe audio fratrem meum Bononiæ, cum valeret optimè: repentino morbum oppreſſum, fratrẽ cum dico, me alterum iure naturæ dico, verum addo illud. obierit. ſi vera narrantur, fratris qui bonitate præſtabat, valebat ingenio, excellebat induſtria, factus ad omnia maximè omnium videbatur. itaq; obruor dolore; nec puto, emergam, niſi aut illi melius eſſe cognouero, aut ſi naturæ ſatisfecit opem tulerit ipſa dies, quæ valet ad omnia plurimum. animi verò morbis plus etiam interdum, quam ratio, medetur. Ad hanc ægritudinem accedunt domeſtica, meaq; propria: vxor, cuius præcipuè ſtudio rei familiaris, ac domus tota nititur, quæ me multis moleſtijs, multarumq; rerum & curarum onere leuabat, quæ meam valetudinem præſenti ſemper officio tuebatur, ipſa nunc iacet periculi non expers affectis diuturno morbo viribus, ego vexor acerbiſſime anniuerſarijs oculorum doloribus: quos ſanare, cum iam pene tentata ſint omnia, humanæ artis eſſe non puto. remedia ſunt ab vno illo, quod*

malis

malis cunctis medetur, cœleſti medico expetenda is mihi optimam, vt ſpero, valetudinem aliquando reſtituet: ſi hoc minus, muniet me ſaltem ea virtute, qua res aduerſæ facilè perferuntur. ita ſalus ex morbo naſcetur, non hac qua corpus viget, quam ego adhuc omni remediorum genere fruſtra quæſiui quæ cum ipſo corpore paucorum annorum ſpatio penitus extinguetur, ſed illa multo præſtantior, qua noſtræ mentes, cum ſeſe ab hac terreſtri labe ſeiunxerint, & cum puriſſimo illo cœleſtium animorum cætu conſociauerint, perpetuo fruetur, interim, tot in me concurrentibus, malis ægre impetum ſuſtineo, planeq́ue, quoniam homo ſum, debilitor aduerſis. Hic tu me vocas ad ſcribendũ & hortaris vt ea tradam literis, quæ aſſiduo latinæ linguæ vſu, & diuturna tibi videor, exercitatione conſecutus. Vis me ſcilicet optime Sauli, eam viam, quæ ad eloquentiam ducit, aperire ſpiſſum opus, ac difficilè, multi otij, tranquillæ mentis, non noſtræ fortunæ, cuius imaginem oſtendi, neq́ue noſtrum neruorũ quos tu putas eſſe ſatis firmos, ego quam ſint imbecilli, experior ſæpe, ac ſentio. At erunt præclari conatus etiam ſi non ſuccedat. Si ita eſt, hac laude nemo excluditur, poteſt aggredi, qui vult: velle autem quis non debet? ſiquidem egregia cupientem aliqua vel ex hoc ipſo gloria conſequetur, te ſi quemquam, Sauli doctiſſimè, te, inquam, ipſum decet maximè omnium id ſuſcipere, quod mihi imponis, quæ enim ſunt ad hoc munus neceſſaria, quorum alijs alia deſunt, ea in te vno abundant omnia, ingenium, vſus, diu-

turnus

fectè calleas, id quod tuorum ſcriptorum ſubtilitas & elegantia declarat: cum valetudinem non deſideres, otio penè non diffluas: addo etiam: cum optimè tibi cum fortuna conueniat: quæ tibi cum ſuis bonis tantum elargita eſt, vt erogare quantumuis pecuniã in homines doctos, eorumq́ ſtudia nullo tuo incommodo poſsis: hæc cum in te ſint omnia, eaq́ vt ego arbitror ſumma non minima quidem, certè abſtines tamen ab hoc munere, & hortaris alios, nulla tibi re præterquã voluntate, & ſtudio conferendos. Quis non miretur ſiti re fontes? ſitiunt enim certè cum tu petis me tanquam ex arido ſolo, quod in te ipſe vberrimũ eſſe conſtat, & cum ad noſtram potius inopiam confugere, quàm tuis copijs vti vis? Hoc loco venit mihi in mentem, tuam quoq́ cauſam, non modo meam, meditandi, quod tu fortaſſe reſpondeas. Diſtingues illa ſuperiora: negabis in te vno eſſe omnia, quæ dixi eſſe de Latina lingua ſcribentib. neceſſaria, de fortuna concedes: patet enim etiam opinor, de valetudine, de otio, ingenij laudem, & doctrinæ, quæ tua modeſtia eſt, abs te reijcies, fortaſſe etiam quæ tui eſt in me animi propenſio, qua humanitas, ad me transferes. Nolim equidem tecum, Sauli, ne tua quidem laude contẽdere: verum, quod tu mihi de te ipſo non credes, credent alij, verumq́ fatebuntur, adducti in hanc ſententiam, ac plane confirmati, non tam auctoritate mea, quam tamen, in his præſertim elegantioribus litteris, in quibus iam tot annos verſor, non eſſe nullam intelligo, quam tuo ipſius teſtimonio, quod habeat ponderis apud bonos ac ſapientes viros in omni re plurimum, te, inquam ipſo teſte

locu-

locuplete, cui fides habenda videatur probabo tuam virtutem. Oblitus ne es, aut oblitum me putas illius temporis, cum tu librum tuum de homine Chriſtiano mihi oſtendiſti bonæ Deus, quam in illo multa præclara, cuius induſtriæ, cuius prudentiæ quam à te grauiter, quam copioſe, quam ſplendide tractata, neq; verò illum librum, videre alij, vidit, qui vir & quantus Reginaldus Polus Cardinalis, qui poteſt eſſe inſtar omnium quem tu profecto iudicem in re tua nunquam recuſabis, hunc ego audiui, audiuere multi, de tuo interdum libro loquentem ornabat laudibus, (& eſt homo vt ſcis, natura ſimplex rectus, cuius ab intimo ſenſu nunquam ne minimum quidem aut vultus, aut oratio diſcrepet) quid plura? conferendum cum antiquitate iudicabat. Quamobrem redeo illuc, & concludo paucis. Magnifacis eloquentiam, cupis eam cognoſci cupis amari, & coli, egregia cupiditas, & nobili ſane viro digna: verum vt tibi ſatisfacias, & inuenias exitum ſtudij tui, elige de duobus vtrum vis: aut ipſe, qui poteſt oſtende nobis Latinæ linguæ pulchritudinem, ac præſtantiam: doce nos, doce poſteros, quæ ſit eius adipiſcendæ, & perfruendæ ratio ineunda, aut ſi quos exiſtimas hoc præſtare poſſe, exitos ea liberalitatte, foue tuis copijs: noli pati animum eorum hac illa cure diſtrahi: ſit intentus, & fixus hoc vno in ſtudio; neq; abducat eum ab opere pulcherrimo, ac nobiliſsimo humillimæ interdum rei turpis, & ſordita procuratio, ita conſequeris facilè, quod vis: optimisq; ſtudijs & poſteritati magna tua cum laude conſules. Illa, quæ ſcribis de leguleijs quibuſdam in meum librum de Ro-

manis

manis legibus, detrahendi ſtudio, incurentibus, legi nullo cum ſtomacho: nec ſum miratus, à barbatis hominibus ſordido quodam litterarum genere aſſuetis, elegantioris doctrinæ ſcientiam, & quaſi lautitiam quandam ſtudiorum contemni. Non placet iſtis meus liber: magnis videlicet viris, quorum fama ædium illarum, in quibus ipſi habitant, limina nondum eſt egreſſa: at placet Vincentio Portulacæ, cuius eſt in vrbe Brixia inſignis auctoritas, illuſtre per Italiam nomen placet Antonio Auguſtino, Marco Antonio. Nattæ, Lælio Taurello, Vido Pancirolo, iuris vtriuſq; ſcientia claris, quorum nomina; ſcriptis egregijs teſtatæ virtus, atq; expreſſa cum æternitate coniunget, hoc ego meorum laborum & vigiliarum laudatores cùm audio, viros graues, certos, omniumq; nobiliſſimos, voculas raucæ plebeculæ contemno, quidq; leues, & obſcuri homines de me ſentiant, aut loquantur, non eſſe mihi valde laborandum exiſtimo, te quoq; ſperabam in meis præſidijs eſſe, & ſi qui vrgerent grauius obſiſtere, impediúq; inuidia, & maleuolentiæ tua auctoritate, ac teſtimonio frangi quod ſi facis, fructum fero meæ ſingularis in te obſeruantiæ, & habeo tibi, quam debeo gratiam: ſin minus, hoc tamen nomine tibi debeo, quod meos obtrectatores floccifacis, vſq; eo, vt indignos, quibus reſpondeatur, exiſtimes. Vale. Venetijs, 1558.

FIDO. FABRO
Patauium.

N*Eſcio vtrum fortunæ ſuccenſeam, cuius culpa factum ſit, vt, ego tuas literas duobus fere menſibus*

poſt

poſt eum diem, quo tu ſcripſeras, acceperim, an eidem gratias habeam, quod mihi arculam quandam ſcriptorum meorum euoluenti, planeq́; aliud agenti, de improuiſo illas obtulerit gratias habebo potius quòd eodem tempore ſimul cum iniuria beneficium accepi, & iniuriæ beneficium præferri, æquum eſt. ſed quoniam, vereor ne tarditatem in ſcribendo meam duriùs acceperis, hunc tu mihi ſcrupulum. Vide, ſi ex animo euelleres, faceres humane, nec tamen iniquè: cum hoc ipſum, quod commiſſum à me eſt primum ex aliena culpa pendeat, deinde nũc quidem etiam corrigatur. Venio ad tuas literas, quibus mihi gratius nihil potuit accidere: dicerem iucundius niſi clauſula illa de Bunello meo plane omnem iucunditatem eriperet, nam ſic fac exiſtimes, ex illius viri interitu tantum me cepiſſe dolorem, quantum fortaſſe dies exhaurire nulla poterit. Vixerat mecum Venetijs per quadriennium: cum ego in illo probitatem morũ virtutemq́; diligerẽ, ille in me propenſionem, credo, quandam ad literas non improbaret. Interceſſere etiam inter nos officia quædam, ſed à me leuia, nec ſatis digna, quæ memoria tenerentur: quæ tamen ille, vt erat gratus non meminiſſe ſolùm, ſed prædicare etiam ſolebat, ego ab illo maximum habeam beneficium, quòd me, cum Philelphis, & Campenis neſcio quibus (vt alijs parcam) miſere errantem, in hanc rectè ſcribendi viam primus induxerat. Videbatur quibuſdam natura ſeuerior? ſed erat leniſſimus erga ſui ſimiles, hoc eſt erga bonos viros; vbi vitium noſſet, cenſior acerrimus. Diſtinguere homines non fortuna, ſed moribus ſolebat. Loqui ad

volun-

voluntatem neq; ipſe poterat, neq; ferre qui ad iſtam artem eruditus eſſet: totus erat apertus, & ſimplex. Satis ſcio fuiſſe, qui illum deprauatæ religionis nomine in crimen vocauerint, quorum vitam ſi cum Bunelli vita comparares, Socratem diceres iniquorum conſpiratione circumuentum. Coluit omnes virtutes & philoſopho dignas, & homine Chriſtiano, ſed continentiam præter cæteras, hac vero ille triumphauit maxime, & triumphauit adoleſcens, cum cæteros voluptas capit, quo mirandum eſt minus, ſi tantus poſtea vir ex tanto adoleſcente factus eſt, nam extremam vitæ partem, quam, vt in fabula actum, decet eſſe perfectiſſimam, heroicam audio fuiſſe, & planè diuinam. Quare incumbamus, ô Vide, & hanc operam Bunello noſtro nauemus, vt illius nomen, immortalitate digniſſimum, exſtingui mortali cum corpore non ſinamus. quod equidem enitar; & hominis mihi amiciſſimi, ſummi viri, memoriam (ſi modo eis ego ſum, qui tantum præſtare poſſim) profecto ab interitu vindicabo, video te in tuis literis idem velle: nec dubito, quin poſſis, nam & Bunellum amas mortuum: & vales plurimum ingenio; quod etiam pietas excitabit. cuius officijs ſocietas ego gratior vtriq; noſtrum eſſe debet; quod cum apud alios laudabilis maximè erit, illuſtri exemplo gratiæ referendæ; tum ad animos noſtros amore coniungendos, æternaq; neceſſitudine conglutinandos, plus valere nihil poteſt. Reliqua erant in epiſtola tua magnifica, quædam, & eleganter ſcripta de laudibus parentis mei; quæ veriſſima fateor; quædam etiam de me ipſo, quæ non agnoſco, nam etſi tibi, nobiliſſimo a-

dum, atq; opprimendum conſpiraſſet: durus habui negotium, vt meas fortunas in tuto collocarem. ſed me, qui antea præſto mihi ſemper affuit laboranti, idem in hoc potiſſimum diſcrimine egentem opus & conſilij, nec mediocriter de toto rerum mearum ſtatu ſollicitum, reſpexit, ac liberauit Deus. itaq; omni planè moleſtia perfunctus eſſe mihi videor. quid quæris? aliqua etiam officij ſpecie ab iiſdem obſeruamur: ac ſe ſatis aptè ſimulationis; vt opinor artificio tuentur. accipe tamen quid datur, quocunq; animo detur, inſcitiæ non eſt; nec hodierni mores, & ratio temporum ſecus poſtulat. Cætera ſunt in meis rebus non plane cuiuſmodi nos optamus, ſed etiam cuiuſmodi tamen multi non ſperarunt, quibus hæc, quæ nunc agimus, ampliſſima videntur eſſe, cum, nos præ iis, quæ niſi quis caſus noſtris conſilijs occurrerit, agere aliquando cogitamus, tenuiſſima iudicemus quam quidem ad rem quod tu omnia, quæ in te ſunt, liberaliſſime polliceris; quodq; Alexandrum etiam Farneſium, præſtantem omni virtute Cardinalem, in eandem ratione propenſum eſſe affirmas: equidem de te ſic exiſtimo; & multas eſſe res, in quibus iuuari à te pro tua ſumma tum dignitate, tum etiam fortuna poſſum. & in iis rebus nunquam omnino mihi tuam eſſe humanitatem defuturam: Farneſium autē, diuinum adoleſcentem, natum ad liberalitatem, & ad gloriam; non miror eo eſſe erga virtutem animo; quo quia ſemper fuit auus eius, idcirco ad eum gradum, qui eſt in terris ſummus, & anguſtiſſimus, dijs hominibusq; volentibus adſcendit. ac ſanè illi cum domeſtico exemplo, tum multo etiam magis, egregia

imè vero ad tuam, vt ego ſentio, gloriam ſpectat, operæne parcat : eiqúe dixi, vt ad omnia me & fratribus vteretur, neq; minus prolixe quã verbis pollicitus ſum, vbi ille petierit, præſtabo nam & hominem diligo; & vero tua voluntas maximi eſt apud me ponderis. In Romulo quidem tuo, quem initio ſum complexus vt fratrem tuum, deinde amare cæpi te vt fratre dignum, nihil prætermitto, quod aut in officio cohortandi, aut etiam in ſtudio iuuandi poſitum ſit, ſed ille cui notiſſimæ ſunt occupationes meæ pudore credo, facit, vt rarius ad me ſcribat: cum mihi, vel in maximis negotijs, ei vacare, non modo non moleſtum ſed etiam gratiſſimum ſit. quod tu, ſi videbitur. ad illum ſcribes : ſimulq; literis admonebis, vt, quo conſilio Patauium eſt profectus, id ſtudio & diligentia conſequatur. neq; tamen hoc dico, quod eum, adhuc quidem lapſum eſſe putem; de quo etiam ea, quæ volumus, & videmus, & audimus; ſed quod infirmitatem eius ætatis cum recordor, interdum vereor, vt poßit conſiſtere. Vale. Venetijs. 1539.

BERNARDINO. MAFAEIO
Epiſcopo Creato Romam.

V*BI te audiui Epiſcopum eſſe creatum, lætatus ſum non tam ob ipſam rem, quæ ſanè eſt perhonorifica; propterea quod Epiſcopatus & ſacerdotium eſt, & maximum ſacerdotium: quam quia, de te ipſo cogitans, intelligebam te eum eſſe, cui ad iſtam honeſtandam dignitatem ſumma facultas in optima voluntate non deeſſet. Tibi erunt, quæ multis ſolent eſſe*

laborioſa, virtus, & vigilantia, ex tua vetere conſuetudine facillima. non enim honorem quaſi legem bonitatis, ad quam te fingeres, accepiſti: ſed ad honorem bonus acceſſiſti multis antea, magnisq; rebus Paulo I I I. probatus: cui Pontifici omnium ſapientiſſimo, & optimo: qui & ipſe Deo probatus eſt. & non probat niſi ſui ſimiles. Gratulor igitur tibi, non vt gratulantur ij, qui fere, quibus fructibus auctus ſis, vnum cogitant, cætera magnopere non ſpectant: ſed vt ij, quibus dignitas, & religio prima ſunt, quæ tu colis maximè, & eris in Chriſti militia anteſignanus. Grauem ſanè perſonam Epiſcopi ſuſtinetis. veſtrum eſt, errantes animos in viam reducere. & reducitis vos quidem præceptis diuinæ doctrinæ tradendis: ſed magna vis eſt in exemplo, cum ea, quæ traditis, ipſi vita, & moribus exprimitis, quod tu præſtabis vtrumq; omnium maximè: qui & habes non doctrinam modo, verum etiam eloquentiam. quarum altera imperitos erudias, altera languentes excites: & viuis, vt homo, ſatis extra culpam. quod memini me multis abhinc annis in tua prima adoleſcenti miratum: cum ea in te laudarem, quæ tamen imitari vix poteram. quod feciſti adoleſcens, cum tua te ſingularis, optimaq; natura ad decus inuitaret, & quaſi manu prehenſum duceret; nunc ætate confirmata, cum ad voluntatem acceſſerit ratio, dubitem, quin idem multo ſis alacrius conſtantiusq; facturus? dubitet, qui te ignorat: mihi, cui tua ſtudia, tui ſenſus ex familiaritate notiſſimi ſunt, dubitare non licet. Quare, vt ad prima redeam, non eo ſolum nomine tibi gratulor, quod Epiſcopus es, in-

ſum-

ſumma dignitate conſtitutus: quod tibi ſcis eſſe commune cum multis: ſed quod is es, qui cum iſta dignitate virtutem æquare poſsis. quod quia vides quam non multi potuerint, eo magis tu, qui potes, hoc ipſum, quod potes, acceptum Deo referre, tantumq; munus in te collatum, illud quidem plurimi facere, ſed, quoniam eſt proprij erga te amoris argumentum, muneris cauſam multo, quam ipſum munus, pluris æſtimare, Vale. Venetijs. Kal, Maij. 1542.

GABRIELI CATIANO.

Brixiam.

EPiſtolas à te habeo duas: vtranq; ſcriptam elegantiſsime, ſed illam pleniorem..quam 11. Kalend. Sept. dederas: nam hæc recentior, cui, nonarum Oct. dies erat adſcripta, argumentum habuit ferè nullam. venio igitur ad priorem: in qua cætera iucundiſsima, illud permoleſtum. quod te minus commode ſignificas valere: ſcribis enim, valdè te ob aduerſam valetudinem vereri, ne non illud, quod inſtituiſti, abſoluere, ac perpolire tibi liceat. Mi Catiane, excita prudentiam tuam; & occurre morbi principijs; ne ille, grauior deinde factus & te, & amicos tuos, qui, te ægrotante, valere non poſſunt, diutius vexet. Hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tu me olim minus recte cum haberem, prudentiſsime, & amantiſsime mouiſti. illa, ipſa tibi nunc in memoriam redige; & quæ tuæ tunc partes erant, eas nunc fac eſſe meas. Tu mihi non ex Hippocrate, aut Galeno, ſed ex veterum philoſophorum libris ea remedia, quibus ad ſalutem meam præſtantius eſſe nihil potuit attuliſti: ego nunc idem

inte facio: tuamq́; tibi medicinam reſtituo. vis, quæ meum morbum te medente, ſanarunt, ea tuo ipſe in morbo prætermittere nō vis, opinor non enim id te dignum eſt: qui ea ſæpe legiſti, vnde homines alijs cauere cum diſcant, ſibi eos non cauere turpe eſt. quare adhibe eam, quam ad omnes res ſoles, ad curandum diligentiam: & quod oneris ſuſcipiſſe te ſcribis, id ſi grauius videtur, quam vt perferre poſſis, depone prius, quam opprimare magnum eſt quod moliris, & magni non ſolum ingenij, quo tu non eges, ſed etiam otij: quo niſi abundas, quo modo te ſperas ea quæ in iure ciuili diſperſa ſunt, quæ ſcis eſſe minime pauca, primum poſſe cogere, deinde coacta diſponere, vt ex certis generibus totum ius ciuile cognoſcatur? atque ego tamen ſic exiſtimo: ſi quis eſt, qui hoc præſtare poſſit, aut eum te eſſe, aut omnino neminem: ſed, quoniam res, & fortunæ tuæ, quemadmodum tu quidem affirmas, ita ferunt, vt in forum tibi neceſſario ſit eundum; quæ ratio, ſi modo & tibi, & populo placere velis, multi temporis exercitationem deſiderat: hæc autem, quæ à te eſt iuris ciuilis inſtituta digeſtio eiuſmodi eſt, vt nihil operoſius exiſtimetur: vereor, ne, duarum rerum difficillimarum tractatione diſtractus, vtramqúe dum vis, neutram aſſequare. quamobrem, quid ſuſcipias, tui conſilij eſt: ego monendi partes, quæ ſunt prudentiæ, non aſſumo: neque enim plus vlla in re me exiſtimo videre, quam tu vides: id, quod eſt beneuolentiæ meæ faciam, vt magnopere te non ſolum horter, verum etiam rogem, valetudini tui minus, quam gloriæ, ne ſeruias: quæ qui-

quidem nobis, qui te ſumme diligimus, tantæ curæ eſt, vt plurimas noſtræ ſalutis partes in tua ſalute poſitas exiſtimemus. De *Alciati libro, valde te amo: ſed eum, hoc quidem tempore, cur mittas, non eſt. ſunt quædam quæ magis vrgent. Quæ ſcis à nobis anno proximo ſuperiore inſtituta, eam pœne abſoluimus. Domeſtica ferè ſunt vt volumus. fratres valent optimè, ego ſicut ſoleo, hoc eſt, etſi non optimè, ſic tamen, vt ſtudijs noſtris frui liceat. quod ſi perpetuo detur, equidē hac mea tenuitate contentus ero? illam firmitatem, illa athletarum latera non appeto: neque mihi vnquam de natura quæri veniet in mentem, quæ me corpuſculo finxerit imbecillo: gratias agam potius, quod effecerit, vt omnibus pœne horis aduerſæ valetudinis metu, ſpectanda mihi ratio ſit, & continentiam quæ virtus eſt, aut certè ad virtutem ducit, cogar amplecti. Amamur à multis: ſi modo ex vultu, & verbis amor intelligitur: colimur etiam à nonnullis, qui falſa de nobis opinione adducti, noſtram conſuetudinem, quaſi docti hominis, videntur expetere. quibus ego ſi me patefecero, facilè hunc errorem eripiam, & puto, faciam: ne totos dies ſalutatoribus tribuam. Vale. Venetijs. 1543.*

FRANCISCO LVISINO
Patauium.

SI neſcis Luſine, quantum ego amori noſtro tribuam; cognoſce ex hoc, quod & ſuperioribus menſibus licere mihi per eum putaui ad tuas literas, humaniſſime ſcriptas, nihil reſpondere; & nunc, eodem fretus, etiam male reſpondeo. Non *eſt hoc, inquis, officium colere. Quaſi iam probaueris, quia nō coluerim, ideo me turpe*

natura blandus: neque ſoleo cuiuſquam auribus inſeruire: potius offendit quoſdam libertas mea. itaque quod dicturus ſum, gratiæ cauſſa dictum ne putato: ſi quando accidit, vt interroger de ijs, qui antiquam illam perfectè ſcribendi laudem poſſe nobis videantur iam pæne amiſſam reſtituere, ſoleo te duobus præſtantiſsimis, adoleſcentibus, meis familiariſsimis, Caluo, & Amaltheo, tertium inſerere, Calmum, puto, non noſti-qui clariſsimum iuuenem Aloyſium Cornelium ſingularis viri: IOANNIS Cornelij, filium, in Cyprum inſulam ſecutus tertium iam annum abeſt. ſed mihi velim credas affirmanti, ea bona, quæ Magiſter tuus Ariſtoteles laudabilia eſſe dicit, omnia ferè in illo adoleſcente aut eſſe iam, aut breui, vt ego auguror, futura. De Amaltheo autem quid ſentiam, non ſpectas opinor, vt ſignificem, neq; vt ego tibi eum quaſi latentem indicem, quem in illuſtri quadam ſpecula virtus conſtituit quare coniuge te cum his, & eloquentiam tres optimi adoleſcentes, ætate fere pares concordi ſtudio, ſicuti pulcherrimam virginem, diligite quod ſi me etiam ſocium recipitis & riualem in hoc amore feretis erit præclara conſenſio; & latinæ linguæ formam, quam ſuperioribus temporibus turbi barbariæ vitiatã nunc agnoſcere vix poſſumus poſthac, vt opinio mea fert. intactam, illibatamq; tuebimur. Vale. Venetijs. 1547.

PAVLO CONTARENO
Venetias.

CVm Venetijs proximè diſceſsi, in hanc ſolitudinem ex iſta frequentia me conferrem: magna ſane,

lætitia

lætitia perfruebar: & quod ad ea, quæ homini cariſſima ſunt in vita, vxorem, ac liberos meos redibam: & quod mihi, otium ad ſtudia, amœnitatem ad valetudinem quærenti, hunc præter cæteros locum expetendũ atq; ad amandum intelligebam ſed vt in rebus humanis nihil eſt ſimplex, in ſummma voluptate moleſtiæ tamen hoc erat, quod ita fortuna tuliſſet, vt, quo tempore tibi per anniuerſarias Patauini gymnaſii ferias Venetijs eſſe, & commorari liceret, tum ego à te diſiũgerer, magnamq; manendi cupiditatem maxima diſcedendi neceſſitas vinceret nec mihi vero dubium eſt, quin cum meo ſenſu tuus quoq; ſenſus congruat, &, quæ me cura torquet, eadem te pugnat, vinci enim in officio atq; amore., quam ſit turpe, ſi te non mea, vox aliquando docuiſſet, ipſi te libri, vnde hauris illa præclara, quibus ad laudem informamur, penitus erudirent. quod ſi, vt, vna ſimus, & tu, vt opinor, ſperabas & ego certe cupiebam, per interualla locorum non licet: at quod proximum eſt, vt vna eſſe videremur, non video, cur præſtare literis, & conſequi non liceat. nam ſi propterea, ſimul eſſe, iucundum eſt, quia mutuo ſermone fruimur in literis non ego quidem tuam vocem audio, neq; tu meam: ſed quæ voci ſubeſt res, eam nihilominus, quem vna cum ſumus, percipimus, huc etiã maiore cum fructu, quod aliquando ſcribimus accuratius, quam loquimur. quare velim ad ſcribendum te ſdes: &, cum me tuæ conſuetudinis vſura ob ingenij tui ſuauitatem, & ſermonis elegantiam, mirifice capiat hac, quæ in te amo, quæ nunc abeſſe doleo: fac, ſi me diligis, ne omnino deſiderem. debes hoc mea cauſa

non;nolle, tua vero maximè cupere.nam, cum te aliquot abhinc annis in rectam illam antiquæ eloquentiæ viam dederis,patris tui,viri optimi, ac ſapientiſſimi, vocibus conſilijsq; commotus,patrui vero clariſſimi,ac præſtantiſſimi ciuis exemplo incitatus; turpe tibi eſt, in mediocri laudi conſiſtere & ad ſummam peruenire ſine ſtylo, aſſiduaq; exercitatione,non licet,quid enim ille noſter, cuius tu libros nunquam de manibus deponis,quid aiebat?timere ſe, niſi frequenter declamaret ne,quod adeptus erat in arte oratoria facultatis exareſceret. Attende,mi Paule, & tuam cauſſam,à qua mea diſiuncta non eſt,ſi placet,mecum conſidera. Ille ſibi homo Romanus, Latinæ orationis inopiam metuebat; cum tamen omnibus in hoc genere diuitijs abundaret: nos,quibus Latina lingua preregrina eſt,qui in optima ſcribendi aut dicendi ratione rudes, & infantes pœne ſumus,de ſumma eloquentia ſine ſummo ſtudio cogitabimus? & vnum omnium difficilimam rem, eandemq; omnium glorioſiſſimam, ludibundi conſequemur? Vides me ipſum , qui quid ſim,ego quidem non ſtatuo:ſed ſunt,quibus non eſſe videar; nullum pœne die intermittere, quin aliquid Latinæ ſcribam? cum tamen,ex quo lapidem hunc voluo,annus iam vigeſimus abierit. Eſt adoleſcens in veſtra nobilitate,tibi non ignotus, mihi admodum familiaris : quem,excellenti præditum ingenio, gloriæ cupiditate flagrantem, niſi à Romana eloquentia laude ad huius maternæ linguæ ſtudium falſa quadam opinio traduxiſſet, erat cur de illo ſperarem ea, quæ ſumma ſunt tantam enim operam in ſcribendo ponit, quãtam tu videlicet in le-

in legendo, ſed neq; illi in ſumma in duſtria iudicij ſatis eſt. quod de Latinæ linguæ dignitate non optimè ſentire videatur: neq; tibi rectiſſimè iudicanti ad id ipſum quod probas obtinendum ſuppetit induſtria. quare vellem, vt & tu illum in diligentia, & illè te imitaretur in ſententia, quod vtrumq; ſi contigeret: ne ego veſtræ vtriuſq; laude præclarè conſulum putarem. Sed ille de ſuo conſilio viderit iccirco enim ſe non exiſtimat errare, quia nos ſequatur, authores habet, eos viros qui quod optimum eſſe dicunt, in eo facilè omnibus hominibus antecellunt. Te verò qui mecum in ijſdem ædibus. per triennium ferè vixiſti, qui quidquid es, de meorum conſiliorumq; præceptorumq; fonte fluxiſti: cuius à laude mea laus quodam modo pendet; te, inquam mi Paule, quantum in me erit, errare non patiar, teq; coactus amore, & officijs tuis, hortari nunquam deſinam, vt in veram ac ſinceram eloquentiæ formam, cuius ego tibi excellentem in pulchritudinẽ, diuorum veterum oratorum exemplo, ſæpe demonſtraui; tuæ mentis oculos acriter intendas: eamq; tibi à me veris, vt arbitror, lineis deſignatam, tu aliquando tuis ſcriptis. quaſi coloribus, coneris exprimere, Graue inquies onus imponis, & difficilem mihi laborem mandas. Fateor ita eſſe: addo etiam illud, non eſſe nobis optandum, vt aliter ſit. nam cùm omnium hominum in appetenda laude par propriè voluntas, ſimiliſq; ſenſus ſit: quod omnes appetunt, id ſi eſſet eiuſmodi, vt conſequi multi poſſent, quanti obſecro æſtimares? opinor minimi. copiam en im vtilitas, & vtilitatem ſequitur contẽptus. quare non tibi eſt dolendum, quod de ſudoribus

manat

manat gloria. lætare potius, quod, cum eam omnes amabilem eſſe valdeq; expetendam ſentiant, pleroſq; tamen laboris magnitudo terret, & æmulandi ſtudium rei difficultas imminuit. Eſt aut tibi ad hanc laudem, quo te voco aditus cō facilior, atq; apertior. quod quæ duo ſunt ad comparandam eloquentiam inſtrumenta maximè neceſſaria, ingenium, & memoria, vtrunq; ſic tenes, vt in altero excellas, in altera ijs qui excellere putantur, non admodum concedas. hæc tu bona ſi languere ſinis: gratiam naturæ non optimam referes, quæ non in te benigna fuit, vt ſuum beneficium negligeres, ſed vt ad decus, ad dignitatem ad immortalem æternamq; laudem conferres. Neq; vero is ego ſum, qui te velim eloquentiam à philoſophia ſeiungere totoſq; dies in hoc vno expoliendæ orationis ſtudio cōſumere erras: ſi me ita ſentire putas. ego philoſophiam diuinum quiddam eſſe dico, indicem veritatis, magiſtram vitæ omniū virtutū omniumq; laudandarū artiū parentē. ſed idem ita ſtatuo: ſi qui optimè ſciat, nō optime loquatur plerūq; fieri, vt id ipſum, quod ſciat, neſcire videatur: & vt in conuiuijs non parum intereſt: qua epulæ ratione condiantur, ſic in ſermonibus aut ſcriptis magni refert quibus animi cogitata verbis enuncientur. quod ſi cui ita ſtupidus aut ita deprauatus eſt ſenſus, vt ornatæ, & bene ſtructæ orationis ſuauitatem, & tanquā harmoniā auribus non percipiat hūc tu ſi ſapis, neq; cōſules in re tua quia rectè qui nō intelligit, is vt rectè iudicet, ſperare nō licet: neq; ipſū mouebis quā quib. deſūt principia naturæ ijs inutilem

artem

artem eſſe conſtat.tu,ſi me audies,muſarum vocem ab ruſticano ſono diſtingues;& ,vt inanem multorum loquacitatem oderis, ſic elinguem quorundam ſapientiam non amabis qua in ſententia video fuiſſe, quos viros? Platonem,& Xenophontem quibus ego plus crederem ſolis nutu ſignificantibus, quam omnibus, qui nunc vbiq; ſunt philoſophis cum iureiurando confirmantibus.non ne vides magnum vtrumq; excellentem in philoſophia fuiſſe, vtrumq; tamen in hac,quam homines inepti reprehendunt, exornandæ orationis facultate ita præſtitiſſe, vt, eorum ſcripta cum legimus, nihil omnino purius, nihil elegantius nihil illuſtrius, fieri poſſe iudicemus? à qua laude plurimum abfuiſſet, niſi temporis induſtriaq; multum in eloquentiæ ſtudio collocaſſent. neq; verò eloquentiæ ſtuduiſſent,niſi, ex ea decoris ornamentiq; plurimùm ad philoſophiam accedere,tanquam ad formoſam virginem à corporis cultu,iudicaſſent. Hoc igitur te imitari malo,quorum nomina adhuc vigent, cum ipſi duobus abhinc annorũ millibus, obierint quam iſtos,ſi qui ſunt, qui in te firmiſſimis rationibus à pulcherrimo conſilio conantur abducere. Perge, vt facis, in diſciplina philoſophiæ,in qua Patauij artificem habes eximium M. Antonium Genuam: eloquentiam vero,cuius,vt opinor,in via me ducem non contemnis, ne dimitte, vtrumq; enim & debes, ſi tibi magna propoſita ſunt,& potes,ſi,quod me ſæpe dixiſſe memini, diei horas aptè & cum ratione diſtribues. Vale, & patrem tuum, & patruum,quos ego plurimi ſanè facio, & communes amicos meo nomine ſaluta.Ex Plebe Sacij.1556.

CHRISTOPHORO. MADRVTIO
Cardinali Mediolani.

AVdio te de nobis & loqui, & ſentire per honorificè. præclarum hoc eſt, laudari à Principe viro, & ab eo Principe, qui cum fortuna virtutem ita coniunxerit, vt in vtraq; pariter emineat. atq; ego te ſemper antea, cum nunquam eſſem allocutus, nunquam vidiſſem, tamen vehementer colui. mouebar tuis præſtantiſſimis actionibus hominumq; conſtanti ſermone, omnia de te ſumma prædicantium. neq; verò ſi quis in te laudaret opes, aut nobilitatem aut dignitatem, admirabar. communia multorum hæc ſunt, optabilia potius, quam laudabilia. ſed illa, quæ tua propria ſunt, cum audirem; vnum eſſe Chriſtophorum Madrutium qui virtutem ipſe coleret ſtudio ſingulari, in alijs ornaret præmijs ampliſſimis, omnesq; liberales diſciplinas (fato quodam, temporum dicam, an hominum iniurijs exſulantes) exciperet, & amplecteretur, foueret, qui deniq; ſolidā gloriam ſpectaret, inania, quæ multi ſequuntur, contemneret: hæc ego cum audirem, incitabar ſtudio meæ tibi ſingularis erga te obſeruantiæ declarandæ. ſed obſtrepere literis inanibus tali viro, præclaras Italiæ vrbes multorumq; populorum fortunas non poteſtate magis, quam iuſtitia, tuenti; hominis eſſe vel inepti nimis, vel impudenter ambitioſi exiſtimabam. nunc autem, cum ad me ſermones tui, mea cū laude habiti, referantur; occaſionem cupide complector, quam mihi tua liberalitas offert: tibiq; gratias, quas poſſum quidem, ego, habeo autem certè maximas atq; immortales; tum quod ornes me teſtimonio iudi-

cŷ tui, quod apud me omnes valere plurimum intelligo: tum vero, quod iſto officio, iſta tam præſtanti humanitate quaſi fores mihi aperueris ad amicitiam tuam. qua quidem, ego me, ſi minus alia re licebit perpetuo certe, ac ſingulari erga te ſtudio, aſſiduaq; tuarũ virtutum prædicatione, dignum præſtabo. quod cum antea fecerim, iudicio meo commmotus; faciam tamẽ in poſterum alacrius, ac diligentius tua humanitate incitatus, quam ſemper eandem in me futuram; non magis cõſtantia ratio, quam natura tua benignitas mihi perſuadet. Vale. Venetŷs, 1557.

ROMVLO CERVINO.

Patauium.

QVod tu perſæpe quæri ſolitus es, id mihi nunc accidit, vt epiſtolæ prorſus caream argumento: ſed ego tamen non committam, quod tu ſoles vt argumẽti me inopia deterreat à ſcribendo. quin vide; quam diuerſa ratio ſit. tu, cum ſententiam non habes, valdè tibi ais laborioſum eſſe epiſtolam texere: ego nunquã facilius ſoleo ſcribere, quam cum nihil habeo, quod ſcribam. At, inanes huiuſmodi litteræ ſint, neceſſe eſt. Primum hoc non ſemper, quandoq; enim accidit, vt nihil dicentes, aliquid tamen dicamus. &, vt in fidibus eſt quædã manus aberratio ſine arte, in qua tamẽ ipſa ars ſit, ſic in epiſtolis argumentum quandoq; eſt ſine argumento. itaq; non ſemper inanes huiuſmodi litteræ: ſiquidem in ŷs ſolet aliquid nonnunquam exſiſtere, quod pondus habeat. ſed fac inanes eſſe: quid refert? non hoc ſpectamus, id ſequimur, vt, exercitatione duce, eo perueniamus aliquãdo. vbi ſita laus videatur

tur eloquentiæ? quod ſi nobis in hoc perficere non licet, vt veteribus illis, quorum eſt puriſſima oratio ſimiles eſſe poſſimus: attentemus tamen, ſi poſſumus noſtris, qui inſquitate loquuntur, diſſimiles eſſe, quod vt opinor, & multum, & ſæpe ſcribendo conſequemur. At noli putare, ſemper in eo nobis eſſe elaborandum, vt philoſophemur in epiſtolis; graues ſententiæ probãtur fateor: ſed nunquid hoc vno Latina lingua continetur? me quidem Cicero noſter paulò minus interdum delectat, de iocis cum agit, quam de turpi, & honeſto cum diſputat, vtrobiq; enim ſunt ornamenta: & vtrumq; ſæpe neceſſarium eſt. itaq; ad vtrumq; me doteq; vt idem facias, etiam atq; etiam hortor. cumq; res non erit, de qua ſcribas; tum tu, ſi me audis, vel leuiſſima quæq; ex omni parte, ex omni genere arripies, & ijs pro argumento vtere. hoc autem quatenus agas, aut cum quibus agas, tibi non præſcribo: cuius tanta prudentia eſt quanta ætas iſta, qua nunc es, capere vix poteſt. Summa ſit, vt & cum argumeuto, & ſine argumento ſæpiſſimè ſcribas, Vale. Romæ.

FRANCISCO GONZAGAE
Patauium.

ODI pæne meos oculos etſi oculi, ſunt, id eſt omnium rerũ clariſſimi: ſed odi certe peius quam antea hunc morbũ, quo nunc tuus adſpectus, tuus complexus, eripitur. aduolarẽ enim ad te, ſi valerẽ: nihil memoraretur: nihil eſſet tanti: an cũ tu magni Principis filius familia natus Italicarũ omnium nobiliſſima, nec iam à maioribus tantum, ſed à te ipſo clarus, Mantua

me humilis hominem loci, nondum de facie notum, literis humaniſſimis tua ſponte ſalutandum putaueris; ego, cum Pataui, hoc eſt prope in conſpectu meo, ſis, non accurram ad te? facerem: ſed ſoluta voluntas non eſt: impeditur enim valetudine. ſolatio tamen hoc, in magno dolore, ſuſtentor, quod futurum breui non deſpero, vt conualeſcam, concurrunt ſimul anni tempus, aſſidua medicorum cura, mea ſumma continentia. hæc ſi proficient; adibo ad te, nulla interpoſita mora. opto enim quæ inter nos mutuo literarum officio conglutinata amicitia eſt, eam paulo artius mutuis ſermonibus, mutua conſuetudine adſtringi, ſin hærebit morbus: obſecro te, largire hoc vel meæ in te obſeruantiæ, vel humanitati tuæ, vt omnino tuis literis ne caream: quas ego meis quam potero creberrimis dabo operam vt eliciam. Mitto ad te librum meum de Romanis legibus, proximè rogatu multorum editum. cupio, legas, cum hoc tamen, ſi vacat nam, auocari te à ſtudijs grauioribus mea cauſa nolo. cupio etiam, cum legeris probari tuo iudicio noſtram induſtriam. ſed hoc me cupere, rogare ne puta. volo tibi eſſe liberam in vtramq; partem iudicandi facultatem. nihil mihi tribue: rem ipſam pende ſuo meritò, ac ſtatue de tuo ſenſu. nec enim is ego ſum, qui plus amicitiæ dari poſtulem, quam veritati; nec tu is es, qui, ſi poſtulem, facilè concedas Pergam ad reliqua. hæc ſi tibi, tuiq; ſimilibus non improbari cognouero. Vale: Poſſeſſuino ſalutem, rariſſimo iuueni, cuius heri epiſtolæ reſpondi Venetijs.

ANTO-

ANTONIO POSSEVINO
Patauino.

GRatus & iucundus admodum amoris, qui te in eã mentem impulit, vt officij gratia ad me ſcriberes, quid enim aliud exiſtimem? cum argumentum res quidem ipſa tibi nullum daret. ingenium verò mirificè tuum amaui, amplexatusq; quantum licuit, animo ſum, quod raptim, &, vt ad hominem familiarem, familiariter cum ſcriberes, epiſtolam tamen confeceris elegantiſsimam, diſtinctam luminibus eloquentiæ, in qua non fucatus, ſed verus ac tanquam naturalis Romanæ linguæ color emiteat. Macte: Poſſeuine, fratre iam maior iuuene eximio: vrge totus in ſtudio litterarum. vides, quæ te manent præmia, gloriam habes proximam, eamq; pæne manibus attingis. paululum ſi te incitaueris apprehendes. non me hercule quia nobis, dico: ſed, vt intelligas quantum cupiam, propterea dicendum putaui, faueo enim omnibus, qui rectè ſentiunt, recteq; faciunt: in te vero mea præcipua & eſt voluntas, & eſſe debet. ſcis quintum abhinc annum; Romæ, cum te frater tuus adoleſcentulũ adduxit ad me, quibus verbis commendauerit, amicitia iunxerit, & veluti in clientelam tradiderit. ex eo tempore, quoties adijſti ad me, quos tecũ habuerim ſermones, quã ſtudioſè, quam amanter ad illa præclara, quæ frater tuus amabat ſim cohortatus, potes recordari. dixi ſæpè non eſſe tibi de fortunæ bonis cogitandum: quæ vel improbi malis artibus quærerent, vel bonis viris rectè quæſita facilè caſus eriperet. oſtendi, vere & eſſe, & appellari diuitem poſſe, qui liberalium doctrinarum ſcien-

tiam poſſideret. non neglexiſti: contuliſti cogitationes omnes tuas ad ſtudium veræ laudis, & in eo nunc apud Franciſcum Gonzagã nobiliſſimum, ac virtutis amore incenſum adoleſcentem. ita verſaris, vt propemodum videaris excellere. Quare gratulor equidem fratris tui manibus; quos lætari arbitror ſummo opere quia talis es, & quia fore tantus videris, quanta poteſt eſſe virtus maximo ingenio, acerrima, voluntate ſummo ſtudio comparata. Nec verò quod epiſtola tua ſignificat, mea tibi ſunt aut ad vllam fortunæ acceſſionem, aut ad dignitatem ſtudia exſpectanda. à te ipſo, mihi crede omnia proficiſcentur. virtutem ſi habes, nihil deſidera. ea pro te prenſabit: ea tibi omnes honores, omnes, quas petieris, opes impetrabit. ô præclarum vitæ ducem te felicem, Poſſeuine. qui cum hac viuis & viuendum ſtatuis: me miſerum, qui cum idem ſentiam, cogor tamen eam a me diſiungere, victus grauitate morbi, & ijs curis, quæ inuitum alio traducunt. quod ſi me Deus aliquando reſpexerit; acquieſcam in ijs ſtudijs quæ ſola ſunt ad naturam meam, ſola tranquillitatum animis afferunt, hominemq́; paulatim ab homine ſeparant, &, quantum licet, cum Deo coniungunt. Vale. Venetijs.

HIERONYMO LIPPOMANO
Venetias.

BReuis epiſtola tua, ſed habet multa ſuauia. primũ ſignificat amorem in me tuum, quo quid gratius? nam amari à nobili adoleſcente propinquitatibus amicitijs, opibus florentiſſimo, optabile eſt ab eo vero adoleſcente, cuius ad animi bona comparanda mens

omnis

omnis & cogitatio dirigatur, qui ſcientiam literarum ita expetat, vt inani tamen ambitione prorſus vacat, nihil ad ſe ipſum, ad ſummum Deum omnia referat; hoc vero eiuſmodi eſt, quod qui aſſequitur, triumphat itaq; ego mihi vehementer gratulor de amicitia tua: quã cupio eſſe perpetuam & vt ſit, omni equidẽ ſtudio. omniq; erga te obſeruantia laborabo. Quod vero ais neſcio quid de beneficio in te meo: mi Hieronyme, noli tantum largiri modeſtiæ tuæ, vt vocabulis parum proprijs, nec ſatis cum re congruentibus, vtare quod enim tu beneficium appellas, ego verius officium, & officium eiuſmodi, quod prætermitti à me ſine graui culpa vix poſſet, rogabas, vt conſulerem ſtudijs tuis: impetraſti facile, & curaui libentiſſime, quod enim tribuere vni tibi videbar. id non tam tibi tribuam, quam literis, quam virtuti, quam conſuetudini, & naturæ meæ. amplector tamen iſtam humanitatem: quæ tibi non modo beneuolentiam conciliat, verum etiam laudem parit. nam vt extenuare ac diſſimulare, quæ acceperis, beneficia, ieiuni animi eſt, & peranguſti, ac ſordidi: ſic ea verbis augere, palamq; profiteri, excelſi, atq; ampla ſpectantis hominis eſt; & ad liberalitatem, id eſt ad decus, & ad gloriam, nati coniunge, quæſo iſtam mentem, atq; iſtam ſententiam cum doctrina, & cum ijs ſtudijs, ad quæ te vocat illuſtre domeſticum exẽplum Veronẽſis Epiſcopi, patrui tui: quẽ vides auerſũ penitus à ſtudijs rerũ humanarum, eaq; contẽnentem, quæ cæteri admirãtur, totũ eſſe in vna virtute defixũ, & diuinã cõſuetudinẽ, quatenus homini liceat imitari

itaq; nunc eius ſapientiſſimis conſilijs, ac ſanctiſſimis inſtitutis, eximiaq; doctrina, magna ex parte Romana nititur. Eccleſia hunc tu ducem ſi ſequeris, & in eius veſtigio pedem pones: non errabis in hoc dubio vitæ curſu, non laboris in lubrica iuuentutis via quod te facere iam læto; facturum etiam modo in poſterum diligentius, confido, atq; ego, quando mihi licere apud te tantum vis, languere te præclaris in ſtudijs non patiar. hortabor literis, dum abero: præſens ſermonibus excitabo nunc me cupidum vrbis, tuiq; maximè ac paucorum tui ſimilium, tenet tamen in his locis vxoris meæ moribus: de qua iacto variè, tanquam fluctibus modo ſpe, modo metu. in vna tantum cogitatione videtur animus conſiſtere, & quietem aliquam capere, cum quaſi ſecum loquitur, & commemorat ipſe ſibi neceſſitatem illam rebus omnibus impendentem, vt animata interierant, creata diſſoluantur. At eſt dolendum ſi quem viribus ætateq; florentem immatura mors oppreſſit. Ita ſi mortem in malis, vitam felicitatis loco ſtatuas. quod qui exiſtimat, refellitur exemplis quam multis enim diu viuere, miſerrimum fuit? Hæc quam diu cogito videor acquieſcere; ſatisq; leuiter incommodi mei grauitatem ſuſtineo ſed certè nimis acerbè fortuna mecum egit, quæ me, de me ipſo, vt ſcis, ac de mea valetudine ſollicitum, alienis etiam malis implicuerit. Benacum petere ſtatueram non licuit, neq; forſitam licebit: Aſulæ quidem, opido ſatis eleganti, vbi magnā pueritiæ meæ partem traduxerā, omnes mihi iucunditates, omnia gaudia tum in fratris conuictu, tū iu veterum amicorū conſuetndine fixerā, cecidit

contra.

contra. frater enim ægrotauit diu, neq; dum firmus eſt: amicis autem qui poſſum frui, cum vxorem, multorum dierum morbo conflictatam, nunc incerta vitæ ſpe animam trahentem, in oculis habeam? De me ipſo, ac de meo reditu, noli exſpectare dum ſcribam. vides me alienis miſerijs eſſe miſerum, meam non eſſe liberam, aut ſolutam voluntatem, intelligis: niſi ſi meos deſerere. id eſt ab omni prorſus humanitate velim deſciſcere quod profecto nunquam committam. quod ſi noſtrorum animorum ſenſus, & noſtra conſilia Deo patent, vt certè patent: amat, opinor, pietatem meam; eaq; nō dubito, quin mihi vel opem ab eo celeriter impetret, vel hoc ſaltē, vt, quid quid euenerit, moderatè feram. profecto enim ex vno illo fonte omnis noſtra fortitudo manat, omniſq; ſapientia. alio qui facilè frangimur, & facilè aberramus à verò, inſidioſis voluptatum illecebris abducti, & rerum mutabilium fallaciſſima ſpecie decepti. quatu, ac multo plura, cum audieris ſæpe de patruo tuo, qui cum ab ineunte pueritia in ijſdem ædibus, atq; in eodem pane cubiculo vixiſti: ſi quid huius generis mihi tunc, multis difficultatibus ab moleſtijs circumuento, literis imperties; habeboà te munus aptiſſimū meo tempori, dignū amicitia noſtra dignum verò maxime ea perſona, quam tu ſuſtines; qui te ſacris addixiſti, ſemper vt bene ageres, aut bene cogitares. Vale; & ad Epiſcopum Varonæ deſignatum, quem vidi nunquā, de fama tamē cognitum ſtudioſè colo, obſecro te, cum ſcribes, meo nomine ſalutem plurimam. Aſulæ, 1556.

EIDEM. Venetias.

NVnquam putaui fore,vt iniuriam acciperem in beneficio, præſertim à te, cuius in fronte, oculis, vultu habitare videtur humanitas.benigne mecum,& liberaliter agere,quod eſt proprium familiæ tuæ,magnopere te decuit:idq; adeo poſtulabat amicitia noſtra: callide vero agere, & ficta veritatis imagine fucum facere, neq; te dignum fuit, ad præclara laudandarum rerum ſtudia ex nobiliſſima familia nato,neq; verò me,tui ſtudioſiſſimo, de tua bonitate, tuiſq; moribus egregiè non modo ſentiente,verum etiam prædicante. aſtutiæ præſtantibus viris nunquam placuere.apertã, ſimplicem, rectam in omni vita conſuetudinem ſequuntur. quo ego te in numero quia credidi eſſe, & quia,vt eſſes, curare non mediocriter debuiſti: ideo ſum in fraudem facillime inductus,& illo tuo figmento,quo nihil vnquam guſtaui ſuauius,abſtinui perinuitus.meæ tamen inſcitiæ eo me pudet minus,quia ſequitur, amorem credulitas & ita vitium laude corrigitur.noli igitur me,quaſi rudem quendam,& prorſus earum epularum, quæ nouo quodam artificio condiuntur, imperitum, contemnere. pœnarum ſatis in ipſa re tuli:quam reieci quaſi noxiam;cum eſſet eius generis, vt me docuit heri veſperi Sebaſtianus noſter, vnde ſimul poſſem & alimentum capere, valetudini meæ vehementer aptum, & palatum oblectare, quantum antea fortaſſe nunquam. reſtitue nobis tuam fidem. liceat mihi meum errorem tuo beneficio corrigere. magna res non eſt: magnopere tamen ſum commotus, vel inſcitia mea, vel malitia tua: quæ vicit omnino, vel fefellit potius opinio-

nionem meam id ſi moleſte fers;non longe abeſt mei le niendi facultas:ſi modo animum tuũ induxeris, vt id, quod potes etiã velis.quod ſi ſecus acciderit: prædico tibi,culpã exiguam grauiter lues;neq; te mellitis placẽtulis,quibus me munerari ſolitus es,abſoluã,ſed ea pæna cõdemnabo cuius etiã nomen cum audieris,extimeſces.interim ſuſtineo me, neq; dũ muto iudiciũ de te meum;quia te ſpero rationẽ vtriuſq; noſtrum habere velle.Cupio tecũ corã iocari, & ſimul adſpectu illo tuo iucundiſſimo frui.Vale. E cubiculo meo, ante lucẽ.

EIDEM Romam.

CVM in magnis moleſtijs hæc vna me res delectare non mediocriter ſoleat, quod amicitias à me diligenter coli,nec nunquam officium contemni, ipſe mihi ſum conſcius;legi perinuitus eam partem litterarum tuarum,in qua me, vt immemorem promiſſi appellas, atq; etiam, vt oblitum humanitatis, leuiter accuſas. Ego tuæ familiæ nobilitatem, egregiaq; tuorum maiorum decora,pro eo ac debui,ſemper ſuſpexi: te vero ipſum,præditum ijs bonis,quæ nobilitatem omnem vincunt,amaui prorſus,à quo die mihi cognitus es, amore ſingulari.hanc immutari in me voluntatem,ita etiam ſi te mihi caſus aliquis immutet,neq; conſuetudo mea, neq; natura pateretur.quod equidem antea tibi certum eſſe atq; exploratum arbitrabar, nunc quando ſubdubitare te video ſignificandum putaui;ne poſthac vnquam ſuſpiciones iſtiuſmodi,planè meo erga te ſtudio,& me hercule etiam tua bonitate indignas, mearum epiſtolarum afferat infrequentia: quanquam,ſi tuum etiam cum meis occupationibus conferatur, non

intelli-

intelligo cur ego tuam inſcribendo valde laudare diligentiam, tu meā reprehendere negligētiam debeas, ſatis, niſi fallor, ſtatum rerum tuarum habeo cognitum: tu me ſcilicet videris ignorare: nam, ſi noſcet, & exigeres tamen id, quod præſtare vix poſſum; eſſes iniquior. At erat amoris noſtri lenire literis dolorem tuum in obitu patrui, ſummi viri. ſit ita. veruntamen abs te poſtulabat idem amor, ne officium à me illud ſine cauſa prætermitti animum induceres. Primum ego te per aliquod annos domeſtica ſanctiſſimi hominis diſciplina inſtitutum putabam humana omnia contemnere, mortem vero, quæ ſempiternæ vitæ initium eſt, etiam in bonis ducere. Quod ſi frangimur humanis, aut commouemur ſaltem; certè enim à ſtipitè, à ſaxo, à ferrea materia longe diſtat hominis natura: quis tamen ab afflicto ſolatium exſpectat? aut quis me minus tranquilla experitur omnia? quæ ſi tibi nota ſint: profectò me liberes ab omni culpa, & cupias reuocare querelam tuam. Neq; verò, ſi vigeat animus, & perferat aduerſa, ita valemus ingenio vt conſolandi partes, quæ doctrinæ plurimum, & ſapientiæ poſtulant, audeamus aſſumere. non hæc in nobis facultas eſt: quæras eam aliunde licet: ſi modo, vt ſignificas, quod mihi tamen haud omnino perſuades, in te ipſo non eſt; qui & a uere mentem liberalibus ſtudijs, & augere prudentiam vſu rerum, ac præſtantium virorum ſermone potuiſti, quæ ſi abſint, vt abeſſe à magna ex parte fateor: tamen ille ipſe, qui tibi luctus cauſam attulit, idem à luctu te remouet exemplo vitæ ſuæ, cuius abeſſe nullam partem à conſtantia, & à virtute reperies.

Hunc

Hunc igitur tibi vnum ante oculos conſtitue: finge ad eius imaginem quicquid cogitas, quicquid agis: noli oculos ad vulgi deprauatam conſuetudinem flectere. ita conſules egregiè rationibus tuis: & illud rectè inſtituendæ vitæ conſilium, quod à me requiris nuſquam eſſe præſtantius, quam in te ipſo, cognoſces. Vale. 1560.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SECVNDVS

FRANCISCO VARGAE CAROli V. Imperatoris. & Philippi eius filij Hiſpaniarum regis Oratori Venetias.

OFFICII *mei ſæpe me admonet officiorum tuorũ recordatio. officium aũt, quod abſens abſenti præſtare poſſum, literæ ſunt, quas miſiſſe ad te iã antea, niſi huc adueniẽtes graues admodum, & peracerbæ curæ ſtatim excepiſſent. quas enim res ſcis eſſe nobis in vita omnium cariſſimas, omniumq́; primas, in ijs me grauiter exercere fortuna cœpit, vxore liberis fratre, vno pæne tempore in morbum coniectis, ne mihi quidem belle ſatis eſt animo enim affectus, valere corpore qui poſſum? veruntamen, quia mihi hærent in mente conſilia tua, fero hæc vt humana, diuina ſpe, in qua tu ſoles omnia ponere, confirmatus*

quod

quod niſi hunc in portum te ducē ſecutus, confugiſſem: facile me tot malorum ſubita tempeſtas obruiſſet. En, quam ſit incertus noſtrorum conſiliorum euentus, & quam ea, quæ nobis ipſi ad voluntatem fingimus, contra cadant. Petiui has regiones, non ſine ſumptu, non ſine labore, ſpe ductus valetudinis recuperandæ: reliqui vrbem pulcherrimam, mea negotia, tuā conſuetudinem, in qua mihi ornamenti ſtatuo plurimum. hæc bona tantum abeſt, vt alijs bonis compenſata ſint, vt etiam multa ſucceſſerint, quæ ſi ad ſenſum referuntur, mala verè poſſum appellare, ſed cum me ſenſus quandoq; moueat, ratione, tamen vtor ſæpius hæc oſtendit, nihil eſſe malū, niſi quod noſtra culpa contingat: ancipitem eſſe in rebus humanis rationem iudicandi: nihil enim ſemper idem eſſe: quin, quæ nobis aduerſa, exitioſa, prorſus miſera videantur, ea ſæpe ita conuerti, vt ex'ijs ipſis multæ commoditates emanent: contra, quæ ſpeciem habeant felicitatis, inde fluere quæ acerbiſſima ſunt, exſulium, paupertatem, ignominiam quæ ego cum cogito, reficior paululum, & excito me, quatenus licet, ad eam virtutem, quæ in aduerſis rebus elucet: de qua cum multa ſint à philoſophis tradita, vnus tamen eam ſuo exemplo præclare docuit noſtræ ſalutis auctor IESVS CHRISTVS: *quo magiſtro, quæ ſit vera fortitudo, diſcimus, omniumq; laudandarum artium abſolutam, ac vere ſalutarem doctrinam conſequimur. Atque ego te, Franciſce Varga, quod hoc ſtudij genus omnibus & ſtudijs & ſcientijs anteponas, longè quidem hoc nomine pluris facio, quam quod negotia Cæſaris Imperatoris ex om-*

omnium ſæculorum memoria præſtantiſsimi, & Philippi Regis, omnium Regum maximi, apud Venetam Remp. orator adminiſtres. iſta enim dignitate alij quoque nobiles viri claruerunt: pietate vero in Deũ, ſanctitate vitæ, parem fortaßè aliquem, ſuperiorem certè habes neminem. itaque, poſtquam à te diſceſſe, vix credas, quam ſæpe meus ad te animus, tuorum ſermonum deſiderio, reccurrat, equidem, vel ſi mihi cætera hæc omnia ſecundiſsima fluerent, quæ experior, vt dixi, ſatis aduerſa; iniucunde tamen viuerem, quia procul à te abſum; cuius ex humanitate ſermonibus, conſilijs mirificos capiebam fructus, & documenta ad vitam recte traducendam vtiliſsima. Quare iam me minus, quã antea, delectat, ac pæne diſplicere totum cœpit conſilium illud meum de lacu Benaco incolendo tua me ſingularis doctrina, tua probitas, tua benignitas ad vrbem reuocat. Benacum, per anni tempus cum licebit, æſtate, ſcilicet in eunte, (nam hieme regionem illam procellis, & ventorum vi totam audio agitari) ſi valetudo ita poſtulabit, inuiſam. interea meam imbecillitatem ratione victus, & abſtinentia tuebor. ac fortaſſe fit, quoniam à Deo cuncta pendent, vt Venetijs, intra meos parietes, in oculis, & adſpectu meorum, commodiſsimo vitæ genere, ita conualeſcam, ne qua poſtea me cæli mutandi neceſsitas extrudat, quod ſi aſſequar habebis me, ſi me tantum ab humanitate tua ſperare vis: familiarem, ac pœne contubernalem: & hac equidem ſpe iam nunc mirifice ſuſtentor. Vale.

HIE-

HIERONYMO, FALETO HERculis. Ferrarienſium Ducis, Oratori Venetias.

QVod heri inieciſti in ſermone, hæret in animo, & quo diligentius rem perpendo, eo magis omnia mea conſilia, omnes cogitationes ad nouam ſocietatem quacunq; ea ſit, conuerto. vexor enim, & deludor indigne ab homine deterrimo, omniumq; impuriſſimo. cui non ſatis eſt auertere communem rem: ſed me prorſus ita deſpicit, vt nec dignum ducat, ad quem adeat accerſitus, equidem nihil mihi adſciſco, nihil arrogo inſolenter: nihil enim habeo neq; à fortuna neq; à me ipſo, quo nimium extollar; verum tamen lumina mearum adium teruntur quotidie pedibus virorum clariſſimorum ad me confluentium. tu ipſe, tu inquam Valete & maximi Ducis orator, & mximaus ipſe vir quem grauiſſima deſtinent negotia, qui ſcribis hiſtoriam, qui legum ſcientiam, veterumq; & recẽtium ſcriptis luculentiſſimis explicas, venire tamen ad me, qua tua eſt humanitas, ſæpe ſolitus es, horasq; multas ſuauiſſimo ſermone conſumere. Malum eſt, inquies, ab homine nequiſſimo contemni. Malum: ſed peius etiam, expilari. quod niſi tua prudentia medicinam huic affert; perijt fructus omnis tua liberlitatis. clauam enim citius de manu Herculis poſſim extorquere, quam ab iſto nummum. aut igitur ea mihi conſeruetur vtilitas, quam tuo beneficio ſperaueram. aut, qui nos vult perditos, perdatur ipſe nobiſcum & ſocietas communi pernicie diſſoluatur. verum, cum intuum ingenium, tuam auctoritatem, & ſingularẽ in me beneuolentiã

intueor

intueor; traducor facilè ad optimam ſpem; tranquilla omnia, commoda copioſa mihi ipſe polliceor. tu reſtitues vnus afflictam rem: & iſtum poſtremi ordinis hominem, omnibus inquinatum vitijs, indignum prorſus non modo amicitia noſtra, ſed congreſſu etiam ac ſermone extrudemus, vt verſetur poſthac, & viuat cum ſui ſimilibus, in ſordida nequitie, ſeiunctus à nobis, qui humanitatem colimus, & virtutem omni lucro anteponimus. Interim lege, quam ſæpe iam efflagitaſti, partem libri noſtri de quatuor Rebuſpu. quam cupio à te probari. otium ſi habuero, quale vt aliquando conſequar, operam dabo; in Bellombra tuo, ſi alibi non licebit, totum volumen abſoluam. Vale. Ex ædibus noſtris. 1557.

EX LIBRO DE QVATVOR Rebuſpub.

EX ijs, quæ ſupra ſunt commemorata, duæ videntur propoſitis nobis argumenti partes abſolutæ. patere enim ſatis arbitramur, nō modo quibus vitijs duæ maximæ, ac firmiſsimæ ciuitates, primum Sparta, deinde Carthago, labefactatæ corruent: verum etiam, quibus illa vitia remedijs vel ſanari penitus, vel ita ſaltē corrigi potuerint, ne reip. ſalutem in diſcrimen adducerent. nunc vrbis Romæ quæſtio ſuccedit: qui erat tertius in diuiſione locus, poſtremæ narrationi, concluſio futura noſtri muneris, omniumq́; nobiliſsima, & eadem difficillima tractatio, Venetiæ noſtræ reſeruantur.

Ac de Roma, quæ nullo magis vitio, nullo grauius vnquam morbo, quam imperij magnitudine laborauit,

uit, primum illud occurrit, nulla omnino in ciuitate poſt homines natos aut virtutes, & honeſtas actiones aliquando floruiſſe magis, aut æquè malas artes, & exitioſa publicis rebus conſilia valuiſſe. Primis reip. temporibus cum nulli dum de plebe magiſtratus creabantur ſumma ſenatus poteſtas, ſumma fuit auctoritas. vtraq; cum per aliquot annos viguiſſet, declinare tum primum cœpit, cum tribunal. creati ſunt. creatos autem culpa ſenatus, hiſtoriæ declarant. nam, ſi prima repetere, &, quæ cuiq; rei cauſa ſit: placet animo perquirere: tribuniciam poteſtatem, quæ deinde ſenatus opes fregit ac debilitauit maximè, ipſius vitio ſenatus Romæ conſtitutam, facilè conſtabit. Quid igitur? an tu, dicet aliquis, ſenatum reprehendis, quia tribunos pl creari paſſus ſit, cum plebs cum magiſtraſtratum non iam vocibus poſceret, ſed armis extorqueret? an ampliſſimum ordinem quia permiſerit, quod recuſari ſine reip. præſenti iam periculo non poterat. imprudentiæ condemnas? Ego quidem minimè: habeo enim rationem neceſſitatis; cui parere, ſapientis ſemper eſt habitum. Seceſſerat armata multitudo in Sacrum montem: flagrabat ira, & odio in ordinem nobilium: auaritiam, ſuperbiam, crudelitatem ſenatus accuſabat ſe bella gerere, vrbes capere, pro patria ſanguinem effundere, mortem obire clamabat: pro his meritis in opiam, & iniurias pati: ſenatum commodis frui, ſenatum honoribus plebem ſeruire, quæ, vt cæteri liberi eſſent, quotidie ſua corpora hoſtium telis obijceret, quem non mouerent huiuſmodi quærela? quem non terrerent, cum ij, qui hæc quærebantur,

tur, alij pila, alij gladios manibus tenerent? rectè fecit ſenatus: tribunicia poteſtatem, à plebe flagitatam, conceſsit, non libenter ſed, vt impetum ſedaret, maiorem temporis, quam ſuæ voluntatis, rationem duxit. hæc, vt dixi, rectè, nec ſine ſummo conſilio: ſapiens enim cum neceſsitate non pugnat: at illud neque rectè, neq; prudenter; quod vt in eam neceſsitatem res deduceretur, ſiue negligentia, ſiue ſuperbia commiſit. occurri principijs oportuit, & naſcentem peſtem extingui. nam, cum omnes ciuitates, quæ ſuo milite bella gerunt, quotidianis propè ſeditionibus fluctuare neceſſe ſit: quo malo & veterum memoria, & noſtra ætate florentiſsimas ciuitates occidiſſe conſtat: ſummæ difficultatis, ac diuinæ cuiuſdam ſapientiæ videtur eſſe, ita rem moderari, vt conſiſtat: neque permittere, vt multitudini, quæ ſatis ipſa per ſe leuis eſt, nulla paulo iuſtior ad motum accedat occaſio. Erant in plebe Romana quam plurimi; quibus ære alieno obſtrictis, vnde ſoluerent, non erat. hi cum ad tribunal conſulum, qui tum, nondum creatis prætoribus de creditis pecunijs ius dicebat, à feneratoribus vocarentur, egeſtatem excuſantes. & domeſticas miſerias ad eliciendam miſericordiam commemorantes, tamen non audiebantur. magiſtratis nectendum feneratori debitorem, tradebat, vt, quamcunque creditor vellet, ſeruitutem ſeruiret. iniqua, & homine prorſus indigna ſiue conſuetudo fuit, ſiue lex. Tu mihi libertatem lege eripias, cum libertatis cauſa leges conſtituantur? an ego vllam legem potiorem ea lege ducam, qua Deus, vt homo liberum

animal eſſet,ac cæteris animantibus imperaret, æterno iure ſanxit? pecuniam aufers: non relinquis, vnde viuam, vnde liberos aliam fero: relinque libertatē: vt mercenario ſaltem opere ipſe mihi, & eſurienti familiæ victum quæram. Cum his acerbè magiſtratus agebat: acerbius etiam fœneratores: qui ciues Romanos, nexu vinctos grauiſſimo ſeruili opere fatigabant, & nexorum in terga flagellis, ac verberib. ſæpe ſæuiebant. Hic ſenatus miſeris ciuib. conſulere, cauſam libertatis ſuſcipere & potuit, & debuit: nexos euinculis eximere humanitatis fuit: diem ſoluendi laxiorem egentibus ſtatuere, æquitatis: vſuris modum facere, iuſtitiæ. hæc & facienda fuerunt, &, vt fierent, cum à patribus plebs, atq; conſulib. fruſtra petiiſſet, ad extremum, vt homines deſperatio præcipites, armata multitudo in Sacrum montem, tria millia ab vrbe paſſuum, ſeceſſit. tum vt plebeiorum animi, ſtimulis iracūdiæ percipiti, continerentur, ſenatus, periculo territus, de creando plebeio magiſtratu, quia res aliter conuenire non poterat, aſſenſit. itaque tribuni pl. primum quinque deinde decem, creati ſunt. ab hac radice ortum quicquid inter ciues diſcordiæ, quicquid ſeditionis, quidquid bellorum fuit. per annos quingentos id eſt vſque ad exitium reip. tribuni pl. contra nobilium potentiam ſeditioſis concionibus vociferari, plebem ad noui commodi ſpem, ad noua incitare conſilia nunquam deſtiterunt ſpecie libertatem tuebantur: re vera ſenatum oppugnabant: primo magiſtratus, deinde & ſacerdotia plebi communicata. ad extremum is, qui ſolet, exitus conſecutus eſt. nam plebs, vbi, quod paucorum

erat

erat, ad ſe tranſtulit, rurſus id ipſum, quod multitudinis eſt, in vnum confert. facit hoc inſcitia, facit inopia, facit ea, quæ in magno numero ſemper exſiſtit, voluntatum & opinionum diſsimilitudo. ita popularis adminiſtratio, quæ maximè liberatis imaginem præſe fert, occultè tamen, ſi ſpectemus exitum, tyrrannis eſt: quoniam ex ea fere ſemper exoritur tyrannus: ſicuti deinde ex tyranno ſtatus optimatum generatur. Huius mutationis exemplum ſatis illuſtre Roma eſt. primo, regum ſumma poteſtas fuit: deinde ſenatus, hoc eſt optimatum, maior, quã populi: tum populi maior, quã ſenatus: poſtremo rurſus vnius maxima, & ſingularis. populus enim C. Cæſarẽ extra ordinarijs imperijs auxit, eoq; extulit, vnde: cum ſe monarchiæ proximum eſſe homo acutus intelligeret, priuatam conditionem deſpexit; altiusq; maluit, vt humanimos ingenij fert, adſcendere. quam ad inferiora, quæ reliquerat, deſcendere. Neq; verò me fugit id, quod à doctiſsimis viris memoriæ proditum eſt; firmiſsimas illius reip. vires eſſe, & quæ non facilè ab externis viribus debilitentur, cuius non ſimplex, neq; vnius generis adminiſtratio eſt, ſed ita mixta, ita temperata, vt in triplici forma vnũ conſilium, vnam quaſi mentem ſignificet. neq; ego tũ in ciuitate præclarè agi negauerim, cũ & vnus & pauci & multi maximas res gerũt, nec tamẽ aut vnus, aut pauci, aut multi præcipuè dominantur. verũ vt harũ trium partium in ſuo quæq; munere modum ſeruit, & ea, quam habet, poteſtatem numq; abutatur, ego quidem hoc fieri poſſe non arbitror. ſunt enim hi tres ordines admodum diſsimiles: & inter diſsimilia per-

petum æquabilitati locus eſſe non poteſt. nam, quemadmodum in muſicis, quo plures cordæ percutiuntur, eo ſuauior contentus efficitur, quia varius ille multarum fidium numerus, in quo ſumma diſcordia eſt, arte conciliatus. & ad concordiam perductus, incredibili quadam iucunditate aures animumq́; permulcet; ſed tamē iucunditas ideo breuis eſt quia de multis fidibus aliqua ſtatim remittitur, & diſcrepat; ſic multorum ordinum adminiſtratio videtur, illa quidem eſſe omnium optima; quia, quo longius ab vnius imperio diſceditur, eo proprius ad libertatē acceditur; ſed quia multis idem ſentire difficilè eſt, facilè diſſoluitur. quid autem ex diſſolutione exſiſtat, multarum ciuitatum miſerrimus exitus declarat. quare, cum ſit neceſſe, vt de tribus poteſtatibus, quæ pares ſint, aliqua aliquando ſe efferat, & reliquis duabus inſultet: ante prouidendum eſt vt ea vnde magis hoc imminet periculi quæq́; ad temeritatem procliuior eſt, inferiorem locum obtineat, & reliquas duas neq; dignitate, neq; viribus adæquet. quæ vero de tribus ea ſit, quæ facilius inſaniat, &, cum inſanierit, cohiberi non poßit; hic ſine dubio populus eſt. qui vt inferiorem in ciuitate conditionem æquo animo ferat, ita fiet, ſi cum eo ſemper iuſtè, nunquam ſuperbe, interdum etiam liberaliter ſenatus aget. tum populus nihil appetet, nihil molietur. nouos magiſtratus, bonas leges, noua imperia non deſiderauit libera ſeruitus libenter ſeruiet, putabit enim ſe non hominibus ſeruire, ſed legibus. hæc ſi Romæ ſenatus initio cauiſſet: quique furentis multitudines impetus, quæque vis eßet, mature

cogitaſſet: non, vt cum ſeruis agi ſolet, ita cum ciuibus agi paſſus eſſet: necti libros homines vetuiſſet: vſuras, hoc eſt inopiæ cauſam, minuiſſet: ipſam autem inopiam publica benignitate ſubleuaſſet. quæ quia non fecit, iccirco illa, quæ dixi, conſecuta ſunt, ex deſperatione ſeceſſio ex ſeceſſione tribunatus, ex tribunatu ordinum contentio ex contẽtione libertatis interitus. Primis temporibus omnia potuit ſenatus; medijs multa ſenatus, multa populus, extremis omnia populus. itaq; & primis temporibus, & medijs florentiſſima reſp. fuit, extremis facilè. concidit, nullum enim ius, nullam poteſtatem à ſe natu tribunorum temeritas non abſtulit. Aerarij dominus per multa ſecula ſenatus fuerat. antiqua tamen iura tribunus pl. P. Clodius neglexit, lege lata, qua Piſoni & Gabinio coſ. ſimul cum prouincijs pecuniam, quantam voluit, de publico dedit. Senatus lege Sempronia conſulares prouincias proconſulibus decernebat. decretas tamen idem Clodius abſtulit, Vatinij ſcilicet tribuni plebis improbitatem imitatus: qui anno proximo C. Cæſari Galliam Ciſalpinam cum Illyrico, inuito ſenatu, ſua lege dederat. Legati etiam ex auctoritate ſenatus deligebantur. Vetinius immutauit, & ipſe ſibi ſua lege legationem detulit. Ipſa comitia quodam modo ſenatus in poteſtate fuerant; quia magiſtratum non gerebat is, qui ceperat, niſi patres auctores eſſent. hoc quoque amiſſum; nec fieri iam ſolere, Cicero ſignificat in oratione pro Plancio. Triumphum à ſenatu petere imperatores è prouincia redeuntes diu con-

conſueuerant. inuentus eſt, qui, cum ſenatus triumphũ negaſſet, ad populum confugerit, &, populo iubente, triũpharit. Quĩ poterat ea reſp. cõſiſtere, & ad interitũ nõ ruere, in qua, quod ſenatus improbabat, populus iubebat; quod decernebat ſenatus, infirmabant populus? ius enim intercedendi tribuni pl. habebat: quo iure, ne ſenatus conſulta fierent, impediebant: at, impedire iuſſa populi, ſi ſenatus vellet, non erat, vt tutò poſſet. ilico enim, incitantibus tribunis, erumpebat ſeditio, ilico vis, ilico cædes. cuius periculi metu ſæpe ſenatus iniquiſsima tulit. nam, vt omittam alia, quæ ſunt huius generis ſexcenta, regna ipſa ſine ſenatus conſultu barbaris hominibus ex tribunorum pl. libidine eſſe donata, ſcriptum eſt. qua licentia cum retineri non poſſet, eo progreſſa demum eſt, vt omnia perdiderit. nec diſsimilis erit euentus, quacunq; in ciuitate pares cum ſenatu vires populus habebit: non quod, vbi æqualitas eſt, ibi recte non ſit; ſed quod, vbi ad æqualitatem populus peruenit diuturnum eſſe nõ patitur. Quare, cum ex duarum ordinum æqualitate ſtatim oriatur inæqualitas; æqualitati perniciosæ tutam inæqualitatem antepono: & eum ordinem praeeſſe rebus malo, qui poteſtate minus abutitur, quam eum, cuius poteſtatem ſumma ſtatim licentia, ſumma temeritas conſequitur.

MARIO. NIZOLIO
Parmam.

EPIſtola tua, mi Nizoli, vt amici hominis, ac vehementer amandi ſumma me voluptate affecit, ac meam vehementer incendit cupiditatem Parmam adeundi: non quod vrbs, aut vrbis ornamenta,

ta, me moueant: (alij hæc mirantur, apud me vulgata ſunt) ſed aueo incredibiliter patronum veterem meum, meum dico? imò vero literarum ac ſtudioſorum omnium, ipſumq́; literis excellentem, Alexandrū Farnenſium Cardinalem ſalutare: quem cognoui Romæ, & colui puerum adoleſcens, eximia iam tum indole præditum & earum laude principijs, quas deinde auctus ætate ſimul & iudicio perfecit, magna omnium exſpectatione florentem, quo quidem tempore vehementer vrbs ipſa excitauit me: atq́; acuit in ſtudio liberalium diſciplinarum, adſpectu ipſo antiquitatis, & multiplici ac varia hominum eruditorum ſcientia: ſed vt ingenue vereq́; fatear, propriè me expoliuit aula Farneſii moribus, ac literis; cum viuerem coniunctiſſimè ac familiariſſime cum duobus præſtantiſſimis viris, Marcello Ceruino, & Bernardino Maffaio: quorum alterum Pontif. Max. alterum Cardinalem, vtrumq́; immortalitate digniſſimum aduerſa bonis artibus iniqua mors eripuit. Quare, quod me Parmā vocas & multis verbis inuitas amantiſſime, non me literæ tuæ ſopitum excitarunt, ſed currentem potius, vt aiunt, incitarunt, quod vtinam cum voluntate cætera congruerent: iam iamq́; vobiſcum eſſem ſed vides anni tempus: vides interim difficultatem: ſcis, quam imbecillo ſim corpore, quam tenui, & ad incōmoda, iniuriasq́; cæli perferendas parum apto. timeo etiam à militibus; à quibus otium non eſt: excurrere enim dicuntur; & prædas facere. non igitur veniam, cum à vobis vnius diei vix abſim interuallo; veniam, opinor; quæque aduerſantur, & impediunt, contem-

nam omnia, volui omnino meis oculis; Farneſio videndo, ſatisfacere: volo hanc à me ipſo gratiam inire, & ſalutationis officio, expetito ſane, ac debito perfungi. Te vero, optime, ab doctiſſime Mari, cuius conſuetudine & ſermone careo multis ad hinc annis, quem mihi tamen ex animo nunquam eripuit, neq; tempus, neq; longinquitas, quo ſtudio complectar? quantam hauriam, cum præſens præſentem, alloquar: voluptatis? dilexi equidem? à quo primum die te cognoui, tuos mores, tuã naturæ comitatem. ac ſuauitatem doctrinam vero ingenium, induſtriam ſuſpexi ſemper, extuliq; laudibus ad cœlũ: nec iniuria. nã ſi Romanæ linguæ ſtudiũ colere & illuſtrare, laus eſt: quis hoc te vno aut curauit ſtudioſius ætate noſtra aut cumulatius præſtitit? ego ipſe, quẽ tu eſſe aliquid vis in hac Latinè ſcribendi facultate in quò vereor ne te fallat amor: nam iudiciũ in dubium vocare nõ debeo, ſed ſi quid ſum, magna ex parte de tuo fonte fluxit. theſauros enim Ciceronis oẽs, in illo præclaro tuarum obſeruationum libro congeſtos, reperi; & vſus ſum facilè quos colligere diſperſos, immenſi laboris fuiſſet, ac temporis. Laudas igitur beneficiũ tuum, cum me laudas, & quodã modo præmia capis meritorũ tuorum. De loco in oratione pro Sextio; diſputas erudite: nec à iudicio tuo mea diſcrepat opinio. quiddam tamen ſupereſt. quod me leuiter pungnat. qua de re cum erimus inter nos collocuti. vel ego tuam ſententiã, vt veram, vel tu meam ſequeris gratiæ ſaltẽ cauſa. Vale, & Farneſio Cardinali. ſi mulque Antonio Mirandulæ, Epiſcopo, vni omniũ doctiſſimo, atq; humaniſſimo, meis verbis ſalutem plurimam dicito Aſulæ.

SILVIO

SILVIO ANTONIANO
Ferrariam.

Acute admodum, mi Silui, nec minus amanter ſcribis ego autem in amori facilè poſſum tibi reſpondere, planeq; reſpondeo ingenij ſigna, prædico tibi ne prorſus vlla meis in literis exſpectato. non ſoleo ferè ſtudioſus epiſtolas elaborare: primum quia, ſi quid ſcribitur ad familiares, plane familiariter agendum puto: odi illa nimis ambitioſa conſtructa verbis, & ſententijs exquiſitis deinde, quia ne ſi velim quidem in epiſtolis agere accuratius, relinquitur vt poſſim. vrgeor quotidianis amicorum ſalutationibus. negotijs & rei domeſticæ cura pæne opprimor oculorum vero valetudine ſic interdum vexor, vt nullam partem capiam quietis. quare male meriaris de amico tuo, ſi velis ei, tam valde occupato, tam grauiter affecto. diligentiæ onus imponere. imitetur epiſtola ſermonem excurrat liberè, nullis adſtricta legibus & ſuauem quandam, perfecta non indignam amicitia, negligentiam præſeferat. alioqui officium ſcribendi, ſæpe inter abſentes neceſſarium, gratum, quidem ſemper, iniucundum & graue nimis accurrata reddet induſtria. Quod me ornas laudibus, non efficis, vt ipſe mihi placeam, aut aſſumã plus quã ſoleo: id aſſequeris, vt me tibi deuincias magis: cuius ex amore fluere iſta video, nimis in me honorifica, præclara, ſingularia: quæ optaui equidem ſemper, adeptum, me nunquam putaui. ſed videlicet aſſingere veritati, vobis poëtis religio non eſt: idque facitis libenter; ne conſuetudine intermiſſa, quodam modo veſtra iura minuantur. me tamen, ſi poë-

ſi poëtica ſcribis, arrtificium tuum, ſin vt ſcribis, ita ſentis, error etiam delectat. hæc enim me tibi commendat opinio & amorem augeat, neceſſe eſt: foris etiam vt ſpero fructum pariet. nam meis laudibus, tuo commoti teſtimonio. cum te excellere ingenio, florere magnorum Principum gratia conſtet, non pauci fortaſſe aſſentientur. quod vtinam id quod in meis conſilijs erat ſummum, Ferrariæ mihi viuere per valetudinem licuiſſet. ne ego te ſingulari virtute adoleſcentem, ita meis ſtudijs, & officijs eſſem complexus, vt nemini prorſus tuorum familiarium, ne Riccio quidem ipſi, apud quem filij locum obtines, in te amando concederem. Quid inquies, ſi te, depulſo morbo, confirmares? Vtinam id aliquando eueniat: ſed id quidem ſperare iam vix audeo, iaceo.n. nunc, & lāgueo miſerrime: nec mihi cæli mutatio profuit, nec nouis remedijs locus eſt; quæ iam omnia fruſtra conſumpſi: vno tamen bono mea mala compenſantur, quod etſi vires corporis magna ex parte, ingenium tamen, qualecunq; eſt, vis morbi minimè debilitauit, aut fregit. itaq; ſingulis noctibus aliquid ſcribo, aut legenti puero aures præbeo, ſic aſſequar fortaſſe, vt qui me non vident, carentem publico & communi luce viuere tamen intelligant, atq; ita viuere, ne quando cum alijs plane totus extinguar. Tu fruere, optimè Silui, iſta valetudine, & iſto otio: cū illa tibi naturæ munere ſatis firma cōtigerit hoc habeas tui Principis liberalitate vberrimū. Vale. Venetijs. 1559.

BARTHOLOMAEO RICCIO
Ferrariam.

V*Era narras, optime Ricci, atq; ita narras, vt in*

magna tuarum literarum prudentia, facilè tamen amor interluceat. Mihi, vt ſcribis, conditiones hoc biennio delata ſunt multæ, omnes cum emolumento, nulla ſine dignitate. facit tamen ſiue valetudo mea, ſiue voluntas, ſeu ſati potius, quæ in rebus humanis dominatur, occulta quædam vis, vt omnes reiecerim. hanc poſtremam, delatam à ſummo Cardinali, Hippolyto Eſtenſi, vnam auide ſum complexus, vnam omnibus antepoſui: nec eſt in meis conſilijs quidquam antiquius, quam vt in illius aula, eximij Principis, ac viri præſtantiſsimi, conſeneſcam. itaq; quod hortaris, vt ad vos quamprimum me conferam: non efficis, vt cupiam qui cupiditate iam ardeam: dolorem potius auges; cum intelligam, quod maximè volo, id me conſequi, hoc quidem tempore, minimè poſſe. nam, vt omittam, quod hæc me frigoris acerrima vis, & intemperies cæli ſemel aut iterū cubiculo egreſſum peſsimè accepit, & in eadem clauſtra, in eaſdem, vbi multis iam menſibus iacui, tenebras retruſit: præterea pietas me retinet. Fratres habet vxor mea duos: quos ego ambos vnicè diligo: contraq; ipſi mihi ſingularem non modo beneuolentiam, verum etiam obſeruantiam præſtant. probi ſunt adoleſcentes, ingenio, modeſtia, virtute etiam ornati, vna re minus laudandi, quod inter ipſos parum conueuit. orta eſt inter eos poſt obitum patris de hæreditate diſſenſio: inde lis, inde odium, quod niſi ego me interponerem; niſi vtrumq; penſarem rogaremq; per parentis manes, per ſolitudinem matris, per exiſtimationē familiæ: conflictarentur aſsiduè turpibus iudicijs graui iactura famæ, magno rei familiaris detri-

detrimento. hoc ego dum verſor in negotio: dum in eo ſtudium, operamq́; pono, vt vxoris meæ fratribus conſulam: putem mihi eſſe verendum, ne quis me: ſana præditus mente, reprehendat? non puto. non igitur hoc, te iudicem pertimeſcam hem, Ricci, qui ſacris in literis non ambitione, vt multi, ſed ita verſatus es, vt ſcientiam, è libris petitam, vita èxprimeres; quæ ſunt illa præclara, quæ nos ille bonarum actionum magiſter optimus edocuit? non hæc ſunt egentibus ſubuenire, errantes in viam, diſsidentes ad concordiam reuocare? ama igitur de meo hoc efficio, non poſtulo, vt laudes. iam enim didici, vel ætate doctus vel morbo admonitus, rectè factorum fructum à Deo potius, quam ab hominum iudicijs, exſpectare, omnemq́; laudem non in honore verborum, ſed in ipſa re, atq́; in vna virtute conſtituere. Vides iam duas eſſe commorationis meæ cauſas vtranq́; ſatis grauem accedit tertia, ne ipſa quidem leuis, vt primum librum meum de legibus Romanis; quem poſcentibus multis debere iam diutius vix poſſum. eoq́; magis in hanc voluntatem incubuit, quod inſcriptus emittetur. Hippolyto Cardinali. Tu mi Ricci, fac tibi ita perſuadeas amabiliorem mihi Ferrariã fore tua cauſa. tuis enim ſermonibus, tua humanitate, tuo lepore frui, interruptamq́; multorum annorum conſuetudinem licebit aliquando reſarcire. quod vt ſit maximè diuturnum. opto vehementer, & vt tu amantiſsime augurarìs, etiam ſpero. Vale. Venetijs. 1556.

ANTONIO AVGVSTINO Romam.

Accepi

ACcepi tuum Varronem, miſſum ab Octauio noſtro, delatum à Lauino. quid quæris? te dignus eſt. quod ſi operam eandem poſueris in Feſto: plurimum tibi Romanæ literæ debebunt. aggredere. quid enim tibi non ſuccedet? qui (vt omittam illa, quæ pleno iam theatro ſpectata ſunt ingenium, iudicium, doctrinam) quantus. quantus es, totus labor, totus induſtria es. ac me herculè non ſolum communi nomine, ſed proprias etiã ego agam, atq; habebo gratias: nam, quem in eo libro emendando laborem ſuſcipere cogitaueram, quem fortaſſe, & alijs preſſus oneribus, & natura, ac valetudine imbecillus non ferrem, eo me leuabis. Vale Venetijs. Egregio iuriſconſulto Pyrrho, Varro, veri mihi neceſſitudine coniuncto, ſalutem plurimam. 1554.

EIDEM Romam.

EGo vero & ſcripſi iam, niſi me fallit memoria, ſatis apertè: & nunc, quando tibi ita placet, iterabo eadem libentiſſime. Lapides, aut nummos, ſi quos habes, in quibus mentio fiat legum Romanarum; eos ſi nobis impertieris, habebo gratias, tuumq; etiam beneficium ipſa fortaſſe, me narrante, poſteritas audiet. tabulas videor mihi legiſſe Romæ neſcio quas: ſed neque rum deſcripſi; qui magni nõ facerem ea, quæ nunc qui lem tanti puto, nihil vt potius mihi ſit; neq; vero, quo n loco, aut apud quem eas legerim, ſatis nunc in memoriam reuocare poſſum. quare ad te confugio, vniuerſæ arcam antiquitatis, arcã tamen eiuſmodi, quæ ateat amicis tuis, hoc eſt bonis viris, quo me in numeo quia eſſe vis, triumpho. Alexander autẽ tuus facię noſtrum artificio vincet. tu enim excellis: at nos quid

quid ſumus? aliquid fortaſſe, ſi cum alijs: nihil certè, ſi tecum Auguſtine compararemur. Plura nec poſſum, quod eram occupatus: quanquam hoc quidem quotidianum eſt: nec debeo hac in re, quam tibi non ſolum amicitia noſtra, verum etiam litteræ ipſæ, quibus tibi ſcio nihil eſſe charius, etiam me tacente magnopere commendant. Vale, & Silueſtrum Aldobrandinum, virum excellentem, meum, perueterem, amicum, niſi graue eſt, ſaluta meis verbis plurimum. Venetijs.

EIDEM. Romam.

NIſi quis caſus meis conſilijs occurrat, editionem cogitabam eius libri quem de legibus Romanis quinquennio ante à me conſcriptum debere diutius multis flagitantibus non poſſum, ad hunc librum quãtum ex antiquis lapidibus accedere poſſit ornamenti, præclarè intelligo. porrò tu is es, qui hoc in vſu, atq; hoc in genere ſcientia, tum quia Romæ viuis, tũ quod in ſtudijs totus hæres, pæne ſolus excellas. quanquam hoc in tuis laudibus minimum eſt: alia ſunt in te, quæ ego nõ deſino prædicare, haud ſanè paulò præſtantiora: quæ non eſt hic commemorandi locus, ac ne ſignificandi quidem; ne tu me nimium eſſe blandum, &, quaſi tuæ diffidente humanitati, ad hoc artificium cõfugiſſe exiſtimes peto igitur à te, atq; etiam rogo, (quanquã hoc verbum amicitia noſtra, tuaq; maximè bonitas reſpuere videtur) ſi quid habes, quod ad leges Romanas pertineat, è libris excerptum, & veterum lapidum, aut etiam nummorum obſeruatione collectum, id mihi vt impertias. bene mereberis de litteris, vel potius bene de te meritis gratiam referes: quandoquidem

earum ope,ac merito tantus es:bene etiam de me ipſo; cuius laude pro noſtra neceſſitudine,meoq; erga te ſtudio ſingulari, debes velle conſulere.quanquã hoc certè non admodum ſpecto:ambitionem enim pæne habeo in extremis: prima mihi eſt omniũq; rerum antiquiſſima publica ſtudioſorum hominum vtilitas: quo mei labores intenduntur, mea, quæcunq; eſt,dirigitur induſtria, excutè, ſi me amas, atq; euoluo funditus illa tua ſcrinia, in quibus conditi rerum antiquarum theſauri aſſeruantur.nemo enim ſi poſſeſſio literarum diuitiæ ſunt;quod homines eleganti iudicio ſaneq; præditi mente opinantur; nemo, inquam optime Auguſtine, te ditior eſt.ne. vero de tuis copijs multum imminues, ſi, quod futurum ſperamus, inopiæ noſtræ ſubueneris qui ſi etiam nobiſcum plurima communicares; multo id tamen quod dares.minus eſſet,quam quantum tibi, libris aſſiduè tractandis.quotidiè quæritur.verum modeſtè tecum agimus petimus à te minima de maximis: itaq; facilè impetrabimus.Vale.Venetijs.

EIDEM LEGATO PONTIficio Viennam.

QVia mihi honore tuo nihil eſt antiquius, propterea non mediocrem cepi lætitiam: tibiq; ſum abſenti gratulatus, quo primum tempore de legatione tibi delata ad Romanorum Regem, tum ex amicorum literis, tum ex multorum ſermonibus cognoui.illud vt vere dicam, moleſtiæ nonnihil adſperſit, quod veritus ſum ne noſtræ literæ,quibus in vrbe dum viuis,tua ſtudia ſplendorem, & vtilitatem addunt, te diſcedente, & in Auſtriam vſque ad longè diuerſum vitæ genus

tranſlato iactura plurimum facerent. quod ſi ſecus eſſe, ſignificaueris: (iam enim verſaris in ipſa re, quæq; tua futura ſit in vniuerſo fere munere occupatio, vſus te munere, & erudire facilè poteſt) cumulabis mea gaudia, & habebo gratiam ijs, quibus honeſtare tuam virtutem his honoris inſignibus, nullo noſtro, hoc eſt artium doctrinarumq; liberalium: detrimento, curæ fuit, ac primum illud, pro meo incredibili erga antiquitatem ſtudio etiam atq; etiam à te petã, vel potius quando pollicitus iam es à te exigam vt Feſtum Pompeium tua emendatione perpolias, atq; illuſtres; aut ſi habes ita emendatum, vt tibi acerrimi, ac ſeueriſſimi iudicij, viro, ſatisfaciat, edandum omnino cures, neq; debere nobis vtilitatem diutius patiare, quam cum in illo vere aureo libro diſperſam videamus, colligere tamen vix poſſumus, vel plane nullo modo poſſumus locorum vt ſcis pæne innumerabilium difficili ſcientiæ impediti, bene collocabitur induſtria tua: & hunc ſibi comitem adiungi, ne ſolus erat per ora virum, Varro tuus æquo animo patietur. rogandus non es in tua laude communi præſertim ſtudioſorum commodo coniuncta: tu ſi de illa non laboras, hoc ſaltem commouere te debeat. quod vtinam aut mihi cum hac mente pars aliqua doctrinæ tuæ, aut tibi mea mens & planè incredibilis ad communicandam virtutem animi propenſio, cum iſta tam exquiſita, tamq; multiplici omnium pænè literarum ſcientia contigiſſet. ne ego, quod ad me attinet multa non ſinerem ignorari, quæ ſcire præclarum eſt. quaque in tenebris, niſi tu eras, perpetuo iacebunt. nec tamen perſuadere mihi poſ-

ſum,

ſum, te velle nobis tam iniquum eſſe, vt tantam doctrinam, ſi quid tibi accidat humanitus. (homines enim ſumus nec mihi, nec tu tibi de vita diuturnitate præſtare quidquam poſſumus) exſtingui tecum velis. Quid ea, quæ chartis iam, & voluminibus explicaſti? cur diutius premis optimè Auguſtine (cur ex ingenij tui fontibus expleri noſtram ſitim non vis? ſed opinor, aliquando facies & faueo libenter meæ ſpei, paulo minus, quam tuæ gloriæ, cui ſcio me optime conſulere, cum hæc ad te ſcribo. De me ſi quæris vexamur oculorum anniuerſario morbo: nec tamen labori parcimus: ſcribimus aliquid quotidiè, aut legenti puero operam damus: aliquo fortaſſe valetudinis damno: ſed nihil eſt tanti à literarum ſuauiſsima conſuetudine ſeiungar. Onuphrius Panuinius, ille antiquitatis heluo, ſpectatæ iuuenis induſtriæ, & ingenio, vt probitate præſtans, hic eſt; eritq́; vt video in aliquod menſes. imprimit ſuos Faſtos cum commentarijs; & interim adornat alia ſæpe litigat obſcuris de rebus cum Sigonio noſtro. ſed vtriuſq; bonitas, mutuus amor, excellens ad cognoſcēdam veritatem iudicium facit, vt inter eos facilè cōueniat. Sigonium de facie non noſti: eius tamen ſcripta non dubito, quin legeris. ea doctrinam, & ingenium declarant: humanitatis, & ſtudij erga te, tuiq́; ſimiles teſtis ego ſum: quem debes ipſum ſuo merito, præterea tuæ præconem eruditionis, diligere. Vale Venetijs.

EIDEM. Romam.

VBi te ad vrbem rediſſe cognoui, vehementer ſanè pro meo erga bonas literas perpetuo ac ſingulari

me hoc veriſſime monentem. nihil agis niſi iucundè viuas.ſi vis te tibi reſtituere; de te ad hilaritatem oportet & ex animo tuo diſpellas,ſi qua triſtium cogitationum reſidet nubecula.Hanc eſſe præſtantiſſimā medicinam vel potius vnam eſſe medicinam, ne quidem,ſuperioribus eodem morbo laborantē, docuit euētus.quare te rogo vt pro eo, quanti ipſi tibi es, quantiq; etiam nos apud te ſumus, quorum ſalus in tua ſalute poſita eſt: des operam,vt veterem morbum noua ratione cures, & aliquando iſtam turbam mediocrum malam in crucem iubeas abire;qui te pharmacis non ſolum diuerſis, ſed etiam contrarijs integrum iam annum lacerant, dum latentem in obſcuro veritatem tuo periculo quærunt.Vale. Venetijs. 1544. menſe Sept.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

DEbeo tibi,mi Corrade,tot iam nominib. prorſus vt non videam,qui ſoluendo eſſe poſſim. ſcripſiſti ad me ſæpe: tantum;ne?ſunt alia:humaniſſime,elegantiſſime: laudes in me contuliſti, quas ſi agnoſcam, ipſe me nimium videar amare, tibi tamen habeo gratias de iſta tam liberali,tamq; erga me prolixa voluntate; eamq; ſi gratus, id eſt,ſi vir bonus eſſe volo, vt certe volo,puto mihi eſſe inter ſumma beneficia collocandā, itaq; cum te nunquam viderim,fero tamen in oculis: & quanquam habeas,qui te talem diligant: quos neceſſe eſt,eſſe quamplurimos, ego tamen primas in amore partes appeto, ſecundis non libenter acquieſco. non ſoleo blandus eſſe, nec auribus dare, quod negari poſſit veritati. quare velim mihi credas affirmanti,

neminem me tibi Latina in oratione anteponere, conferre admodum paucos. hoc ego ita iudico: nec tu meum iudicium indubium reuocare debes: cum mihi iam in epiſtolis tuis tantum in hoc genere tribueris: vnum doleo, tuam iſtam latere virtutem in extremo Italiæ angulo, neq; in hac luce verſari, vbi fructum caperes eam laudem quæ tibi debetur, iudicio, ac teſtimonio præſtantium virorum. quod ſi te cohortando poſſem adducere, vt de migratione cogitares aggrederer, & in hanc rationem totus incumberem: verum neq; mihi de ſtatu rerum tuarum conſtat; & ſi cohortatione moueri potes, ipſa te res, nequaquam tibi, vt opinor, obſcura, vel me tacente debet incitare. Quod ſcire vis de meis antiquitatibus hæc ſunt. Liber imprimitur de legibus: quem cum erit abſolutus, curabo ad te perferendum. Edidi iam commentarium in orationem pro Sextio & proximis diebus in epiſtolas ad Brutum, & ad Quinctum fratrẽ: quem tibi nunc vtrumq; mitto maiora vellẽ, & fortaſſe poſſem; verum infirmitas corporis facit, vt labore debiliter; lippitudo autem ne legere diutius liceat ſcribere. magnam etiam mihi temporis partem eripiunt ſalutationes amicorum, magnam domeſtica negocia: ſexcenta præterea, quæ me à ſtudijs auellunt. ſed feramus: humana ſunt, nec præcipuè noſtra, ſed communia cum multis. Tu me velim ames, &, ſi par pari referre vis, amore non vulgari. Vale. Venetijs.

FABIO STELLAE
Brixiam.

Cum tu ad me, Fabi, quem de facie nondum noſti

adductus humanitate epiſtolam miſeris tam elegantem diſtinctam notis non amoris minus, quam ingenij ferreus ſim, niſi te patremq; tuum ſit amem, vt amare ſolemus ea, quæ nobis in vita prima ſunt. ſed quid ſi me ipſum etiam veſtra cauſa plus amans? quid ſummis virtutibus ornato, diligi videm, à te vero etiam laudari, excellentis ingenij adoleſcente, optime ad virtutem animato; non ipſe mihi pluris ſim? non gaudeam haberi à nobis, qualis eſſe ſemper volui, & vt eſſem, laboraui; ſed voluntati exitum reſpondiſſe nunquam duxi? Equidem cum natura ſum, tum valetudine & morbo ſubtriſtis; nec ad hilaritatem facile traducor: tuæ tamen literæ, patriſq; tui, vix credas, quid animo meo iucunditatis inſtillarint, qua voluptate, qua lætitia perfuderint, itaq; officij veſtri memoria ſuſtētor: eaq; ſic fruor beneficijs omnibus anteponam, quod vtinam adire ad vos. ac ſtudio veſtro ſatisfacere liceret. nihil eſſet optatius: & eſſet inter Paſtorio comite iucundius verum neſcio quo fato contigit, vt, quo primum huc die perueni, cū tota pæne familia cœperim ægrotare, vxor quidem grauiſſime; nec dum valet: ego ſatis leuiter. ſic tamen, vt iaceam corporis enim imbecillo quæuis commoditas vix ferenda. quamobrem affectus morbo, à viribus infirmus. equo me non auderem committere, vel placidiſſime incedenti. lecticam, inquis mittemus, hac equidem veherer commodius: ſed mi Fabi, hoc genere deliciarum mei ordinis homines vti non ſolem: ad fortunatos pertinet. itaque differam per aliquot dies. quoad vires colligam, id eſt, quod ad equo aut etiam rhede liceat

rti.equos quidem hic, quales infirmitas noſtri corporis requiret, id eſt, qui alterno greſſu crura molliter explicet, quos gradarios antiquitas appellabat, facile poſſum inuenire, ſed inſolentiam huius cæli nonnihil metuo rhedarum, vereor, ne ſucceſſu lædat. omnia tamen vt video, moderabitur humanitas veſtra. Vale, & patri tuo præſtanti viro, multam ſalutem meis verbis, Aſulæ.

EIDEM Brixiam

AGnoſco tuis in me literis & patris tui ſummi viri ſingularem humanitatem & paſtorij noſtri, hominis integerrimi, nec eloquentia minus quam doctrina præſtantis egregiam diſciplinam. & cum ego te propter illos diligam (eſt enim, vt ſcis, vterq; mei, & ego item vtriuſq; amantiſſimus) tum vero ad meam illos beneuolentiam, quæ ſumma eſt, nonnihil tamen tua cauſa videtur accedere. Patet atq; elucet in epiſtola tua pudor ille ingenuo dignus adoleſcente, qui maxime commendat ætatem: patet etiam, quo ſit pudor amabilior pluſq; ſibi gratiæ conſiliat, ingenium. quæ perſpexeram equidem in te, laudaueram, quo tempore diuerſatus Brixiæ ſum in ædibus veſtris, exceptuſq; & cultus à parentibus tuis genere officij: ſed mihi præſtantius nihil admirabilius quam laudis in adoleſcente perpetuitas. primum enim lubrica ipſa ætas eſt; nec reperitur facile, qui conſiſtat: deinde tenduntur ſæpe bonis, quibus capiantur, inſidiæ: & multa ſunt ad deprauandum parata improborum conſilia, æqualium exempla, voluptatum illecebræ. hæ ſunt illæ Syrtes, quibus incerto curſu nauigantes abſorbentur: hæc illa

illa ſaxa, quo ſalutis cum aperto diſcrimen impingitur. nec verò, poëtas, cum & hæc, et huius generis alia ceciderunt, ſimpliciter locutos velim exiſtimes. vtuntur ſimilitudine rerum, quæ ſubiecta ſenſibus ſunt, vt animos erudiant, moribusq; noſtris, ac famæ conſulant. itaq; ſapientem appellarunt eum qui maris pericula, voragines, & ſcopulos, & dubijs agitata ventis loca vitauiſſet, atq; illa perdendorum hominum auida monſtra, virginum facie ſimulata, præduciq; cantu blandientia, contempſiſſet, quæ ſunt omnes mihi crede, imagines humanæ vitæ: qua nullum eſt mare difficilius & in qua, niſi rationes quaſi gubernaculo regamur, quam facilè fluctuemus, quamq; multa, & quam grauia rei familiaris, ac vitæ naufragia contingant, ſi te propter ætatem nondum vſus docuit, diſce à libris, vel diſce à parente tuo, ſpectatæ ſapientiæ viro; qui ſe ex hac tempeſtate tanquam in portum recepit ſacrarum literarum; quodq; habet à foro, quod à publicis muneribus otij, totum id in theologia libentiſſime cōſumit. quem tu imitaris, vt audio, ſi minus in ſtudio doctrinæ, at in voluntatate, in moribus. vitæq; inſtituto contemnere te aiunt, quì cæteris ab adoleſcentibus cū voluptate ſunt: abhorrere à luſu, venatione, curſu, alea: leuia ducere hæc, inania, indecora, turpia; deditum eſſe literis, vel quibus ad humanitatem informamur, vel quibus ad excellentem liberalium diſciplinarum cogitionem aditus aperitur: maximè verò ſolitum ea meditari, & curare diligenter, quibus æternæ vitæ ſalus comparatur. diuina ſunt hæc munera, mi Fabi, non à nobis profecta, aut elabo-

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

rata, nec omnibus impertita. tibi contigit, vt ita ſentires, & ita velles: habe gratiam Deo, qui te tantis in tenebris, atq́; erroribus præcipuo quodam lumine illuſtrauerit. alijs non idem contigit: mirari noli, neq́; cauſam quære abdita ſunt, nec humanis comprehenſibilia mentibus arcana cœli, ſtet illud modo; nihil vſquam fieri, nihil euenire aut inſciente, aut nolente Deo quæq́; ille vult, & quæ permittit, ea nequaquam reuocare ad noſtrum iudicium debemus, neq́; recte ne fiant, an ſecus, interpretari: Et omnino velim te, cum de diuinis rebus cogitas, minuere opinionem ſcientiæ, demittere animum, ac mentem vnamq́; putare certiſſimam doctrinam, pietatem in Deum aut beneuolentiam, & ſtudium erga illos, qui nobis à Deo commendantur. Quæ non dubito quin ſæpe ita cogites, vt credas, nec te ita puto credere, vt re ipſa non præſtes: cum omnes ita viuere confirment, vt à tuis moribus procul abſit arrogantia. verumtamen ſit tibi laudo id, quod amas & quod amandum exiſtimas non à te gratiam ineo? non hæc tibi, licet parum neceſſaria, iucunda tamen commemoratio eſt? Sequitur illud. Ipſe mihi ſatisfacio. nam, quæ laudatio videtur, eadem ſi attendis, cohortandi etiam vim habet. quo genere, pro mea in te beneuolentia, magnopere delector. Atq́; etiã in huiuſmodi ſermones ego ſoleo libenter ingredi; quia ſi nihil aliud, ipſe mihi fructum fero, dum ea tracto, quibus amore ſummi boni, ſtudioq́; incendor. Te autẽ cum hæc legis, lætari oportet vel tua cauſa, qui tuum intelligas iudicium noſtra ſententia comprobari; vel mea, quem ſentire tecum videas, & iiſdem gradibus

para-

parere aſcenſum ad ea, quæ quanta ſunt, ex eo conijcitur, quod ipſa tantum ſpes tranquillitatem parit animis noſtris, eosq́ non à malis modo, ſed à malorũ quoq́ metu vindicat. Macte igitur iſta voluntate, & iſto ſenſu. mature vidiſti, quis eſſet rectus ad gloriam curſus. ſequere iudicium tuum: nec tamen contemnes nos, ſi quando hortamur: & ipſe nos viciſsim, vbi languemus, hortare, ſi erit mutua gratia: ſic amabimus etiam magis inter nos, mutuo beneficio prouocati. Vale. Venetijs. 1557.

IOANNI BAPISTAE PAſtorio Brixiam.

EGO vero te mi Paſtori, tua cauſa dilexi ſemper. habes enim, quæ tibi amorem concilient, doctrinam & humanitatem munera, quæ mittis; me tibi obſtringunt magis beneuolentiam in te meam augere non poſſunt quæ enim à virtute profecta ſit, non his tanquam adminiculis nititur, ſed conſiſtit ipſa per ſe, eoq́ iam proceſsit, vt ad ſummum perueniſſe videatur præſtate mihi obſecro, qualem ad huc cognoui, amantum mei, & in amicitia conſtantem. munus hoc erit omnium munerum præſtantiſsimum. quod ego, qui ſim mei erga te animi ipſe mihi conſcius, quaſi debitum exſpecto. Vale Aſulæ.

VINCENTIO STELLAE Brixiam.

SVperioribus diebus, quo magis incitabar cupiditate veniendi ad te, viſendæque vrbis, vt audio pulcherrimæ, qui eſſem literis & tuis, & filij tui, id eſt,

vtriuſq́.

vtriuſq; tuis, amantiſsime inuitatus; eo me reuocabat magis pudor meus; neq; tam, quid tua permitteret humanitas, quam, quatenus mihi per modeſtiam meam progredi liceret, cogitabam. ac ſæpe mecum ſic. An tu ad hominem, quem nunquam allocutus? quem ne vidiſti quidem? adde: quem virum, quam nobilem; quam grauem, quam diſtrictum magnis rebus? ego autem quis? infirmus natura ſemper, nunc etiam valetudine impeditus, exquiſita quadam ratione, & cura tuendus. Contendebam equidem cum animo meo: nec vici facilè, ſed vici tamen aliquando, & decreui omnino ad nos primo quoque tempore me conferre. vereor enim, dum valetudinis commodum exſpecto, & id ago, vt quas morbus ademit, vires colligam, in hyemem incidam, id eſt in imbres, & frigora quorum altero via corrumpuntur: alterū ſcis eſſe λεπτῷ χρωτι πολεμιώτατον, nam illud, in quo tibi fortaſſe, vel domeſticis, tuis incommodare mea mollities, & paulo faſtidioſior in victu conſuetudo poteſt. id nō ſpecto, aut enim exiguū quiddā erit, & feretur facilè; aut, ſi magnum, illuſtrabit benignitatem tuā. Statutum igitur de re: nec eſt, cur ſententiam mutem: videndum de ratione itineris: quam tu ad meam voluntatem meumq; conſilium, qua tua eſt humanitas, totam reijcis, ego autem nihil puto commodius, nihil aptius ad virium infirmitatem ſuſtentandam, quam lecticula geſtari. ſed habet ſpecies illa, quod ad Fabium tuum ſcripſeram, quiddam nimis honorificum: nec ego is ſum, qui, quod ſuperat fortunam meam, eo libenter vtar. verum ignoſcetur valetudi-

udini quam ſatis infirmam, atq; imbecillam, concuſ-ſus & vexatio facile frangerent. rheda quidem, qua mearum bene perita curationum ancilla cum filiola & puero vehatur, opus eſt. hæc ſi habebo, vel potius cũ habebo; (vis enim me tua liberalitate omnia exſpectare) dabo me ſtatim in viam, & ea quidem ſpe, vt aliquem è cæli mutatione fructum capiam, maximum quidem ex tua humanitate, quam cantari ab omnibus audio. Vale. Aſulæ.

EIDEM Brixiam.

QVod veritus ſum fieri video, vt imbribus madeſcat humus, & puluis in lutũ coacta vias impediat ac turpi fœdet aſpectu frigoris etiam acres morſus hoc triduo ſentire cœpimus, quæ cum ſint interhabentibus incommoda: tum vero, maiora vt timeamur hyemis propinquitas facit: vt mihi vel mature, nulla interpoſita mora, veniendum ad nos, vel totum conſilium neceſſario abijciendum intelligam. febricula omnino tentamur quotidiana: ſed opinior. decedet, cum primum ex hoc me domeſtico mœrore ereptum ſtatuam in tuis ædibus, id eſt in aliqua, vt ſpero iucunditate, atq; lætitia iniurias autem cæli lectica circummuniti, poſſumus contemnere. quamobrem, quod tuo commodo fiat, dabis negotium tuis vt ſaturni die, aut qui ſequetur, proximo, vehicula perducant. Lecticario mandetur, atq; etiam aurigæ rhedam moderanti, ne quid apponerent niſi me iubente; & omnino rationem itineris ad meam voluntatem accommodent. hoc tu ſcio Stella, vel me non ſcribente, mandaſſet, nihil enim te præterit, ob eximiam prudentiam: nihil porro non vis amicorum

tuorum

tuorum cauſa; ob humanitatem prudentiæ parem. Vale. Aſulæ.

X X.

E*GO vero, comprimi à te mea cauſa librum tuum, minime volo, quin, ſi ad me refers, vt edas quamprimum, ſuadeo: rogo etiam pro eo quantus eſt amor in me tuus; quem non eſſe mediocrem, tuæ literæ ſignificant an ego ita ſim bonis artibus infenſus, vt induſtriæ tuæ impedimenta opponam, & excellentis ingenij fructus cum bene maturi ſint, condi potius, ac domeſticos intra parietes aſſeruari quam in publicum afferri & communicari cum omnibus velim? Illa de tuis hortis, & noſtris fontibus, eleganter à te nec ſine ſale, prolata ſunt, verum agam tecum perliberaliter, atque hanc partem libenter diſſimulabo, tibiq́ totam largior. in reliquis etiam habebo rationem amicitiæ noſtræ, nuper inſtitutæ, maiorem tamen fortaſſe veritatis. Tua ſcripta proxime edita, doctrinam habent, & accurratam antiquitatis obſeruationem, itaq; vigebunt omnibus, & laudabuntur. quod ſi quid eſt, quod deſiderari poſſit: primum id leue eſt; deinde vt ſcis non imminuit, ſed auget næuus in formoſo corpore pulchritudinem. Vale. Venetijs.*

EIDEM.

X X.

N*Oli officium literarum à me requirere: nunqu m ſcripſiſti, quin reſcripſerim. quod ſi contra, quam res eſt videtur; alieno vitio fit; à me quidem prorſus abeſt culpa. De horologio quod iterum iam ſcribis;*

vincit

vincit pudorem, meum humanitas tua. iam enim ſta-
tueram oneris tibi nihil imponere, publica explanandi
iuris cura occupato, quotidie aliquid ſcribenti, vnde
ad nos vtilitas, ad te ipſum gloria permanet; negoti-
um amico dederam: & ille curaturum promiſerat.
nec tamen biennio fidem ſoluit. quare accipio libenter
quod das, tu mihi, quod tuo commodo fiet horologium
Auguſtæ elaboratum, ego tibi, quantam ſcripſeris, pe-
cuniam ſtatim curabo. quare velim iam antea ſigni-
ficaui, factum eleganter, artificio non vulgari. Audie-
ram, quæ ducuntur egregia; minoris triginta ſcuta-
tis emi non ſolere. Hoc quidem eſſet nimium rei fami-
liaris ratio ferret, cui conſulere, quia copioſa non eſt,
videor debere. porro genus hoc argumentorum ita ſo-
leo cupere, vt non inſaniam cupio autem valetudinis,
non libidinis cauſa. cum enim me ſatis triſtem natura
finxerit accerſenda extrinſecus iucunditas eſt, quam
à me ipſo petere non poſſum eoq; magis, quod plurimus
in cubiculo ſum, affectus iam quadriennio per totam
hiemem oculorum morbo, moleſto tamen potius quam
acerbo. nolim igitur impenſam eſſe ſupra decem ſcu-
tatos, aut omnino quindecim. eumq; ita fieri, ſi horo-
logium probetur oculis eruditis itaq; vide, cui negoti-
um mandes. nam neq; omnes intelligunt: & alijs alia
probantur, ego formam, & artificium, non materiam,
cupere emere. De tuis Inſtit. egi diligenter. horta-
tus ſum, lucri maximi ſpe propoſita. vbi ad pretium
ventum eſt, audire ſe negarunt: itaq; tibi auctor
ſum, cum ijs tranſigas, quos faciles iam habuiſti,
& in

& tuo merito ſatis, vt audio, liberales. Vale, Venetijs.

VOlſangum VVerter, cum aliquot abhinc annis Patauij adoleſcens daret operam Bonamico, dilexi multis nominibus plurimum. nam, vt omittam, quod & in adſpectu ſpecies quadam index nobilitatis, & in ſermone, atq; in moribus probitas elucebat; incẽſus literarum ſtudio colebat me, atq; obſeruabat diligẽtiſſime ſic, vt in magna frequentia amicorum nemo tamen mihi eſſet illo carior, nemo iucundior tueor illum amorem, &, quoad viuam, tuebor, eiq; abſenti memoriam beneuolentiamq; quam debeo fratribus præſentibus officia, quæ potero, accuratè praſtabo. hoc cum me ſponte facturus eſſem, quantum optimè† mihi acceſſiſſe voluntatis exiſtimas, quod eos tu, inter maximos ſummus, & in exercenda virtute ſemper occupatus commendandos mihi tuis literis putaſti? nam ſi quis eſt qui de tuo ingenio, de doctrina, in primiſq; de eloquentia bene & ſentiat, & loquatur; is ego ſum; planeq; meos eo ſenſus libenter conferam, vt, qui tibi cari ſunt, eoſdem ego quoq; diligam. Quare ſi vis, da mihi ornandos; atq; amandos, qui ad vos veniũt, amicos tuos. officijs eos ſi potero; ſin minus ſtudio certè & humanitate complectar. ac ne dubita futurum, vt quo tu ſis apud me pondere, cum intellexerint, gratias tibi quod eos tua commendatione ſis proſequutus, diligenter agant. Audio te quide pangere in Rhetoricos Ariſtotelis libro: quod quale exſpecto, auguror futurum, præclarum ſiſ net, ad te dignum. vrge igitur; vt & communi vtilitati, & tuæ gloriæ conſulas. Vale.

EIDEM. XX

NOs hic optime † (ordiar à re triſti, quando lætæ non ſuppetunt) annum habemus peſtilentem, & pulcherrimam ciuitatem quotidianus deformat adſpectus mortuorum, ſiuere iam cœpit moribus, & inſultat in omnes palam, ſine diſcrimine, qui antea repetat ſenſim & latenter, nec fere quemquam niſi obſcuri loci infimæq; ſortis, attingebat. quare diuina ſunt imploranda remedia: humana quam iaceant, ſæpe docuit euentus. Vobis recte iſtic eſſe audio, perpetuoq; ſit opto, tu ab huiuſmodi morbo; qui non modo priuatas domos exhaurit, verum etiam vrbes deuaſtat, tum cunctis diſcordijs, ac bellis, & inteſtinis, & externis. Te vero florere omni laude valere auctoritate, valere gratia eſſe vnum, ad quem omnes confluant conſilij auxilijq; cauſa niſi plurimum lateo, male ſentiam de virtute, vnde tibi iſta fluxerunt; male etiam de me ipſo, quia tuam vitæ rationem probaui quidem ſemper, ſecutus autem ſum, quatenus licuit: licuit enim certè multo minus quàm volebam. vnum ſi addis, vt ingenium tuum, quo nullum vidi præſtantius, languere non ſinas, & otij tui rationem conſtare velis, hoc eſt, vt aggrediaris ad ſcribendum illam præclara, quæ te audio tuis familiaribus eſſe pollicitum, aut, ſi iam habes inſtituta, perpolias, nobiſcumq; & cum poſteritate communices: ne tu † omnium fortunã vincis, & ſolidam plane poßides felicitatem. Equidem, quod ad me attinet, idem conor pro mea virili parte: & hæreo quoad poſſum, in ſcribendo: ſed mea ratio quam non ſit eadem, quæ tua, cognoſce. Valetudine

ſum ea, quæ facile in morbos incurrat, imbecilla prorſus, & incommoda: itaq; ſæpe in curſu inſtitutorum meorum, cum progredi maxime vellē, conſiſtere ſum coactus. Accedunt, quæ temporis haud exiguam partē auferunt, ſalutationes multæ multorum: in quibus videtur eſſe honor; & eſt omnino quædam ſpecies, ſed valeat ambitio: odi omnia, quæ detrimentum ſtudijs afferunt. Quid domeſtica? non enim tantum à mē pendent ij, qui meos intra parietes viuunt, vxor liberi. familia: ſed fratres quoq; ſuas in me vno rationes habēt ſitas: vterq; meis cōſilijs, alter etiam meis opibus, quātulacunq; ſunt, nititur, ac ſuſtentatur. Vides rerum mearum imaginem, vt in tabula depictam. nec tamen obrui me ſino fluctibus moleſtiarum; ſed enitor ſæpe, & conſequor interdum, vt ex omnibus curis, atq; occupationibus emergam, meq; ſaltem per aliquod horas in portum recipiam literarum. quo ſi frui diutius liceret, in cælo eſſem: quia non licet, hortor te, cui otij ſatis eſt, ingenij vero, ſcientiæ, iudicij multo plus, quam mihi, vt hæc omnia ſtudioſorum ad vtilitatem conferas. quod ſi facies: glorioſum tibi erit ex ipſa re, quem video præſtare poſſe maxima cæteris non modo re, verum etiam exemplo fructuoſum. fortaſſe enim, te præeunte, alij, quoquo modo poterunt, inuitat laude ſubſequentur. Ego meas Antiquitates, etſi, vt ille ait, ſpeſſum opus eſt, aliquando tamen, vt ſpero, pertextam. Vale. Venetijs.

X X.

GRatæ mihi tuæ literæ, grauiſſimus verò qui te ad ſcribendum animus impulit. atq; ego te antea diligebam; quod ingreſſum eſſe minimè vulgarem in viam lite-

literarum, longéq; per eam proceſsiſſe intelligerẽ: ſed auxit amorem in te meum hæc, à me nunc minus exſpectata, eoq; iucundior, voluntatis erga me tuæ minimè dubia ſignificatio, ſoleo enim amare in hominibus humanitatem haud paulo plus mehercule, quam doctrinam, ac doleo factum eſſe antea, caſu dicam, an voluntate tua? vt oriatur inter nos quibuſdam ex opinionibus diſſenſio, ijs tamen de rebus, quæ ſi dilucidè pateant, quod accidere poteſt, vtroq; noſtrum diſputante, ſtudioſis fortaſſe non nihil in eo conſuletur. id quod eſt in meis conſilijs, & fuit ſemper antiquiſſimum. Nam quod mea quædam improbas: ſi rectè ſentis, habeo gratiam errare poſſum; & corrigi volo ſin, vbi de meo ſenſu iudicas tua fallit opinio: ego tamen, quæ à ſtudio veritatis culpa manat, libenter ad laudem conuerto. itaque quod ad hanc partem ſpectat, nemo audiet me quærentem: excuſabo te potius, atq; etiam quoad licebit, ornabo. Quod autem, quæ meis inſcriptis non improbas, ea diſsimulas, & in tuos commentarios, meo nomine prætermiſſo, quaſi noua tranſfers miratus ſum, & requiſiui paulisper in eo modeſtiam tuam, agam enim tecum libere, ſicuti natura mea poſtulat, & inter bonos viros æquũ eſt. Illa de iudicijs extra ordinarijs, quæ te ſcribis ediſſe, ſi dederis operã, vt ad me perferantur, etſi ea diſcrepare ſignificas à ſententia mea, grauiſsima tamẽ erũt & gaudeo te tam eſſe diligentẽ in meis ſcriptis peruolutandis, & occaſionem mei admonendi, & corrigendi tam libenter quærere. ſic enim intelligam; vbi corrigendi finem feceris nimirum, quæ ſupererunt, à te omnia probari:

vnum peto: ſit conditio par: des mihi, vt idem liceat per te, quod licere tibi per me volo. ſi quid ego de tuis itidem non probauero, noli grauius commoueri. iudicemus pariter, ego de te me vtram in partem libet: amemus tamen inter nos, vt boni viri ſolent; & ſi quid fortaſſe de iudicio, nihil tamen de beneuolentia, detrahatur. Libros quos petis, habeo nullos, Cicerone excepto, nec eius generis, nec quidem, tibi quidquam polliceor quæ vero ipſe compoſuerim, paucis menſibus habebis, ſi valeo, commentarium in epiſtolas ad Quinctum fratrem, & librum de legibus Romanis: qui eſt antiquitatem mearum ſextus. De Sextiniana oratione, ſi ſcriptam contuleris cum impreſſa, quæq; loca varia ſunt, miſeris, amabo te: idq; vt facias, rogo Vale. Venetijs.

HIERONYMO FVRNARIO.
Rauennam.

VIdes me tibi ſatiſfacere, &, quod olim petieras id nunc, tuæ memorem voluntatis, re præſtare? non enim; vt ſolebam, plebeio ſermone tecum ago: ſed eo quem in quandam epiſtola patricium appellaſti, qui quam tibi ſit in delicijs, quantumq; in eo ſtudij poſueris, & induſtria, facile ex ea ipſa epiſtola potui conijcere, verum quod ad me attinet, non ego meas literas eius eſſe generis intelligo, vt ab homine patricio ſcriptæ videantur eſſe. quid enim habent, vt ita dicam. nobilitatis, quid ſplendoris aut in ſententijs, aut in verbis: conor equidem; & huius me cupiditas laudis multos iam annos incitat. ſed moratur rei diffi ultas, occupatio domeſtica valetudinis infirmitas: ſcribo tamen aſſiduè,

ſiduè, quantum licet, & quoquo modo licet. animos videlicet m.h. facit, quod inter nos dictum ſit multorum inſcitia: cum quibus interdum me confero non ſine voluptate, ſicuti contra, cum in antiquitatem ipſam intueor, contemno me, planeq́ ipſe mihi diſpliceo: vera enim illa fuit, ſuiſq́ abſoluta numeris eloquentia noſtra infantia eſt, mi Furnarine; nos balbi, nos elingues pene ſumus in Latina lingua. Sed quid ago? dum tecum ſuauiſſime loquor, nulla certare propoſita, paginam verbis vndiq́ ſua ſponte confluentibus, impleui. erit igitur quod initio ſcribere ſtatueram, idem clauſula mearum literarum. Mitto ad te munuſculum tenue, amoris tamen ſignificationem in te mei, commentarios, à me nuper editos, in epiſtolas ad Brutum, & Quinctum fratrem; quos cupio diligenter legas. id ſi aſſequor à te, & à tui ſimilibus: honeſtabor, & gratia meis laboribus optima referetur. Vale. Venetijs.

LAEVINO TORRENTIO
Leodium.

MIrabar, cum in tuis verbis tanta fuit humanitas, quæ tuo mehercule etiam elucet in vultu; cur deberi mihi tam diu paterere tuas literas, quas, vbi Leodium perueniſſes miſſurum ſtatim pollicitus eras. hanc admirationem, in qua moleſtiæ quiddam inerat ſuſtulit prorſus epiſtola tua, ſcripta ſane elegantiſſimè in quam cauſam tui ſilentij confers in peregrinationē & negotia. quod ſi iam in otio conſediſti; exercere ingenium tuum præclaris in ſtudijs, non vt amicus tuus; qui nihil vnquam parit, cum tamen parturiat ſemper ſed vt edas aliquid quo tuū nomen, æterna cum laude

coniunctum, ab hominum obliuione, omniq; prorſus interitu vindices. Leodienſem Epiſcopum, de quo multi multa narrant, omnia præclara, ſummoq; digna principe, ſi quid habebo artis, aut facultatis, ornabo laudibus: ſin quod ſuſcipiam, præſtare non licebit; amabit ille tamen vt opinor, voluntatem tu me interim de meliore, vt ille inquit, nota commendabis; eiusq; in me beneuolentiam, ſi qua eſt, ea qua apud illum vales, gratia fouebis. Vale. noſq; ſæpe literis, ſi otium eſt, ſaluta. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI CORdubenſi Romam.

SOles in noſtris ſermonibus, humaniſſime Leo, quod mihi maximum eſt argumentum amoris tui, monere me, atq; etiam rogare, vt pro tenuitate valetudinis meæ literis vtar moderatius, & in ſtudio virtutis, quod difficillimum eſt, temperantiam adhibeam: amabiliter tu quidem, & officioſè admodum, ſed, hoc mihi perſuadere ſi vis, prius illud perſuadeas oportet, non magnopere eſſe de gloria laborandum: inanes eſſe noſtras cogitationes ſtulta conſilia, quæ ad eam dirigantur. ad quam cauſam tu quidem vnquam tantam afferres eloquentiam, vt in re tam præſtanti mihi quidem probes modum eſſe ſeruandum. quanquam quod ad rem attinet, vt quoque mecum ſentis, vel potius ego tecum, in literis affirmas eſſe viuendum, & optandum in primis ſcientiæ cognitionem, ſed cum eo tamen, vt ſalutis ratio habeatur: obſecro, te mi Leo, quid tu exiſtimas de ijs, qui diuitias immoderatè appetunt? num errare videntur? certè. at ipſi ali-

aliter putant; itaq; perſequuntur inſtitutum. quid de ijs qui honores ſitiunt non dubito, quin hos quoq; ſentias peccare, & peccant ſane: timida eſt enim ambitio, ideoq; miſera: neq; tamen pauci ſunt, quos inficit hæc labes ego & cum his intelligo errare, & præterea cum multis: ſed diuerſa ratio eſt. illi eas res plus æquo appetunt quas conſecuti meliores nunquam, deteriores etiam plerūq; efficiuntur: ego in earum artium indagatione ſum nimius, (ſic enim ipſe exiſtimas) quarū q; cognitio euellit ex animis vitia, inſerit virtutes ita vides errorem aliorum cum turpitudine eſſe coniunctum, meum non modo non turpem, verumetiam laudabilem. At morbis ſæpe tentamur. Primum, hoc quidem non eſt præter naturam: ars enim præſtare non poteſt, vt rectè ſemper valeamus: nam, ſi poſſet, ij, qui ſcientiam, medicinæ tenent, ipſi nunquam ægrotarent. deinde eſt præclarum in maximis laborare, & quacunq; re virtutem emas, paruo emas. non poſſe autem nos ab ea, quæ ſumma ſunt, ſine ſudore peruenire, indicat illud quod poetæ ne Herculi quidem, Ioue nato, niſi maximis exantlatis laboribus, cælum dederunt. Te ipſum rogo, qui me mones; quem ego ſtudia doctrinæ video nunquam intermittere: vllam ne voluptatem ec cum voluptate putas eſſe comparandam, qua legentes, aut ſcribentes afficimur? poteſt eſſe tanta ſuauitas, qua non maior ea ſit, quæ perfundit animos noſtros, earum rerum intelligentia fruentes, quæ ſunt ad bene beateque viuendum neceſſariæ: Quod ſi quis doctrinam contemnit: haud ſcio, quid iſte curet, negligit animum; quo nihil poteſt eſſe

præſtantius: ſe ipſe ignorat: quo nihil turpius: corpori ſeruit, ignauiæ deditus: quod eſt illi commune cum belluis, quibus id præcipuum, vt alantur, ventriq; indulgeant, à natura tributum. itaq; ſequar meum inſtitutum, neq; te, mi Leo, neq; alios audeam, ſtudioſiſſime monentes: quorum equidem amo voluntatem, iudicium tamen cogor paululum requirere, & vt ipſe quoq; erga vos amici partes, veſtro exemplo, ſuſcipiã ſinite meam vocem in aures veſtras influere, quæ nobis artium ſtudia optimarum aſsiduo cantat; quæ veſtra nobis bona commemorat, eaq; vt agnoſcatis, &, quantum licet, exerceatis, hortatur. cui ſi parebitis: fructũ capietis eum, quem ipſi mihi, cum meam reprehenditis in colenda virtute conſtantiam, ſtudetis eripere. Vale. Ex ædibus noſtris.

MARCO ANTONIO LAMBARdino Patauium.

SCis, optime Lamberdine, benignitatem à philoſophis magnis etiam cõmunibus hominibus laudari: recte id quidem. nihil enim eſt, quod hominem æquè cum Deo comungat: ſed illa cautio ſequitur, vt adſit cum voluntate prudentia. theſauros plerunq; videas in aliquem conferri ab ijs, qui dominantur, quam e cauſam laudabilem nullam reperies. quis igitur beneficium illud prædicabit, in quo neq; meritum accipientis neq; iudicium dantis agnoſcitur? Equidem pro magnis opibus exiſtimo heſternam illam animi tui ſignificationẽ quod enim ad me munus miſiſti, tum eſt vſum per ſe gratum, quia pertinet ad ea commoda, ſine quibus imbecilli valetudine qui ſunt, ægrè ſuſtentantur; tum verò

verò multo gratius, quia iudicij tui laude commendantur ni, enim tibi mea vita ratio, niſi ea in quibus aſſiduè verſor; ſtudia probaretur, me tu certè qui probitatem colis, qui doctrina ingenioq; excellis, beneficio non efficeres. quando igitur ex iſta tua in me liberali voluntate, quid de meis moribus, quid de litteris ſentias facilè poſſum conijcere, contemno Principum diuitias, beatus eſſe poſſum in tua beneuolentia, vnde honor, & decus, vnde præclara virtutis argumenta, vnde etiam commoda manebunt. quare conſerua mihi, ſi vis me felicem eſſe, tuum amorem: quem certe intelligas mihi deberi, ſi tibi mea quæ ſint erga te ſtudia liceat intueri. Illa verò, quæ à tua benignitate proficiſcuntur perſuade tibi hoc potiſſimum nomine, quia ſunt amoris argumenta, mihi eſſe cariſſima neq; ego te vnquam ex beneficio, beneficium ſemper ex te ipſo pēdam. Librum de magiſtratibus quem petieras, habeo equidem abſolutum, nondum tamen edendum: itaq; comprimitur, vſq; dum accuratè perpoliam. proœmium deguſtabis? quod ad te cum hac nocturna epiſtola ſtatui mittere. Vale. Ex ædibus noſtris ante lucem.

PROOEMIVM LIBRI DE MAGIſtratibus Romanis.

QVod in priuata domo paterfamilias, idem in ciuitate præſtat lex ille præcipit filijs, quid agant. & qua ratione agant. hæc iura ciuibus mandat, & ad pietatem, ad rectum ſpe præmiorum inuitat à delicto, propoſita pœna, deterret. quemadmodum autem rei priuatæ non hoc vno conſulitur, ſi ſit qui imperet, verū illud præterea requiritur. vt imperanti domeſtici

omnes pareant ſic in ciuitate, niſi legem aliquis intueatur, & vt ei ciues, quaſi parenti optimo filij, audientes ſint; poteſtate imperioq; perficiat? non eſt in ipſa lege præſidij ſatis optimeq; ac laudabiliter viuẽdi præſcripta norma negligitur. quo fit, vt tam legi neceſſarius videatur eſſe magiſtratus quã lex ipſa ciuitati. Ac mihi hoc de genere conſideranti, longe videtur optabilius eſſe vt iniquæ legi præſit optimus magiſtratus, quam vt improb. æquiſſimæ. nam ſi ſummam poteſtatem cum optima mente coniungas: vir bonus in iure dicendo præter æquabilitatem, & iuſtitiam nihil ſpectabit. ſi quid erit in lege vitioſum, pro ſua ſapientia corriget. ſi quid ambiguum, in eam partem impetrabitur, quæ ad pietatem, ad communem vtilitatem, ad rei reip. ſalutem propenſior eſſe videatur; ſin autem qui non optime ſunt à mente conſtitui, ijs poteſtatem addas, & voluntatem viribus confirmes: legis vocem magiſtratus non exaudiet, quid maiores voluerint, ſanxerint, ſeruauerint, non attendet ad ſuum arbitrium, ſuamq; libidinem omnia reuocabit. quod cum faciet; reip. quæ tota à iure, & æquitate pendet, non ſolum facto, ſed multo etiam magis exemplo nocebit. nam, quia præeuntem ſequi non difficilè eſt, propterea, qui imitentur, quam qui inueniant, plures non modo in rep. adminiſtranda, verumetiam in omni arte reperias malè. C. Cæſar; qui libertate vi & armis oppreſſa, ea, quæ omnium erant, poſſedit vnus: ſed longè improbior. ac nequior L. Sulla; qui vt audiret ſperare Cæſar ea, quæ conſecutus eſt, exemplo ſuo perfecit. quod ſi qui legibus præfuerunt, tales fuiſſent,

quales eos qui leges ipſas condiderant fuiſſe legimus: ſtetiſſet in ſuo gradu reſp. quæq; artes in ciuitate libertatem auxerant eadem facile conſeruaſſent. verum, in hominibus, non in legibus, vitium fuit, primi omnium duo fratres è Sempronia familia, Tiberius & Caius Gracchij, malo publico eloquentes & ingenioſi ſerere inter ciues diſcordias cœperunt, infimæq; plebis animos nouorum commodorum in ſpē turbulentis concionibus excitare, qui etſi decreto ſenatus iuſta vt oppreſſi, debitas eorum audaciæ pœnas exſoluerunt: tamen exitioſæ conſuetudinis initium attulit ille dies, qui ciuili ſanguine gladios primus infecit, quod enim non modo iuſtum, ſed nec vſitatum antea fuerat, id poſtea ne nouum videretur, effectum eſt. itaq; cum aliquod poſt annis P. Sulpicius, primum, vt viſus eſt, non peſſime animatus; deinde ſiue ambitione inductus ſiue iracundia concitatus, ab optima cauſa deſciuiſſet eademq; fere, quæ duo Gracchi, in tribunatu pl. certè non diſſimilia moliretur: facilè ad vim & ad cædes prolapſa res eſt: neq; prius arma quieuerunt; quam ciuium magna parte trucidata, aut eiecta vnius libido antiquis legibus par, atq; etiam ſuperior eſſe cœpit, quod neq; tunc neq; poſtea contigiſſet, ſi, quam ſapientes in ſcribendis legibus maiores fuerant, tam in creandis magiſtratibus cauti poſteri fuiſſent. nam etſi non rectè geritur publica res, niſi præſtantibus viris acriq; ac magno animo præditis cōmittatur: tamē periculoſa inprimis hæc eſt, & lubrica ſanæ deliberatio propterea quod nō lãguentibus in animis, ſed in erectis mētib. ac maximis ingenijs dominandi cupiditas exoritur.

honorum

bonorum ſpe, fateor ad labores, ad induſtriam, ad ſubeunda etiam pericula homines excitantur: ſed in libera ciuitate eſt, quatenus cuiq; credatur: & in danda poteſtate ſi modus retinebitur, modus item ingerēda, ſeruabitur, legitimis enim poteſtatibus. & moderatis imperijs aliter libertas: neq; facilè quiſquam vult, quod ſe poſſe deſperat: &, qui tantum poteſt, quantum ſe conſequatur, cæteri nihil poſſent hic ſi malus eſt, poteſtate ſit deterior; ſin ita moribus exploratis, vt antea nihil neq; fecerit indignum bono viro, neq; voluerit, interdum tamen, vt humana mutatur, à rectis cogitationibus ad iniquas libidines traducitur & peccat eo ipſo, quià peccare permittitur, vt poßit: Quocirca patriam meam ſingulari ſapientia inſtitutam, ac diuino quodam conſilio temperatam licet exiſtimare, in qua neq; magiſtratus ijdem continuantur, quod eſt ſeruādæ ac diuturniſsime retinendæ reip. vinculum firmiſsimū, neq; cuiquam tantum vni committitur, vt extraordinario iure elatus liberati, communiq; otio moliri periculum poßit, qua moderatione factum eſt, vt poſt annos M CXXIV. *(tot enim ab vrbe condita numerantur) non modo reſp. ſit, verumetiam ita ſit, vt omnibus rebuſpublicis, quæ nunc ſunt, magnitudine opum ijs autem, quæ ferunt imperij diuturnitate antecellat. quæ quibus inſtitutis ac magiſtratibus vſa, ab humili; tenuiq; principio ad tantam dignitatem, atq; amplitudinem peruenerit; neq; eſt hic narrandi locus, & hoc argumentum viri ſapientiſsimi ita non modo copiosè verumetiam peritè ornataq; tractarunt, vt ſi quid velis adiungere, idem ſit, ac ſi in Apellis aliqua perfe-*

ctißima

ctiſſima imagine, puta in Venere illa Coa, elabores. Nobis Romana ciuitas propoſita eſt. quæ quam multas habuerit partes ad imitandum præclaras, ex eo patet quod ita bello ac pace viguit, vt illius vim & potentiã omnes reges populiq́; extimeſcerent, æquitatem & abſtinentiam ſubiectæ vrbes nationesq́; diligerent. Formam ſenatus, quod in ea publicum conſilium fuit, ordinem comitiorum iura legum tribus libris expoſuimus. Nunc de magiſtratibus eorumq́; poteſtate diſputabimus; tum, quia locus ipſe admonet. (hoc enim legibus adiunctum, & tanquam adnexum videtur) tum etiam, quia Ciceronem, cui video in ijs libris, quos de legibus conſcripſit hunc ipſum ordinem placuiſſe libenter imitamur.

CAESARI FERRANTIO
Patauium.

EGo vero iſtum erga me animum iſtam, quæ ſignificatur in epiſtola tua beneuolentiam amplector libentiſſime, & amo prorſus amore ſingulari nam vt omittam, quod ita poſtulat humanitas: tui te præterea mores, tua modeſtia, & maior iam ætate virtus egregie commendat quæ cum ipſa me mouent: tum vero in affinem tuum, Epiſcopum Sueſſanum, ſtudium eiuſmodi meum eſt, multis abhinc annis ex incredibili eius humanitate, doctrinaq́; ſuſceptum; vt eos etiam, qui modo illum neceſſitudine attingunt, quosq́; ille charos habet, complectatur. quo tu in numero vt eſſe affinitate primum, id eſt natura quodam quaſi munere, tibi contigerat: poſtea vero cum natura voluntate ſtudia coniunxiſti, excolendis artibus ijs, vnde eadem

ad te

ad te manabunt, ſi te illi, imo vero ſi te ipſe tibi quam ſimillimum prabueris. quis enim tantos proceſſus tam adoleſcens in philoſophia fecit, quantos illa tua in aula per illuſtri Cardinalis Eſtenſis celeberrima diſputatio, multis præſentibus oſtendit? Qua tamen de laude ita te ſentire volo, vt maximam eſſe putes, ſi cum ætate tua conferatur; ſin res ipſa ſpectetur, longè ſtatuas maiorem eſſe poſſe; quodq; via confeceris, id quidem eſſe multum nec tamen tantum, quantum adhuc ſpatij ſuperſit. ſed mihi crede, omnis in eo tuórum ſtudiorum ſita perfectio eſt, ſi, quemadmodum nunc id cogitas, & id opinor, agis vnum, vt intelligas, humanæ res quantum alijs alia præſtent, ita, quantum infra diuinas humanæ prorſus cuncta ſint, aliquando ſimul cogitabis, natu, Cæſar ſi te ad hanc, quam ignorari à pleriſq; video præclaram diſciplinam contuleris, magiſtros habebis haud paulo meliores. quam quib. nunc vteris, aut etiam per omnem vitam vti potes, exſtat ſanctiſſimorum virorum multis libris expreſſa doctrina, qua inſtruimur, & erudimur ad æternæ vitæ ſalutem. habes præterea domeſticum exemplum affinis tui ſummi viri: cuius in vitam ſi inſpexeris; excitaberis ad omnem laudem; coles autem præcipuè veritatem quã ille tuetur acerrimè, habuitq; ſemper antiquiſſimam. neq; vero impedio, quo minus, vt cœpiſti, Marco Antonio Genua, & ſi cui præterea velis, operam des; eloquentiam quoque ſi adiunxeris, vt res graues & obſcuras ornatè ac ſplendidè tractare poſſis, minimè improbabo: ſed illa præſtantiora ſunt, quo te hortor, vt aliquam omninò transferas induſtriæ tuæ partem

tem

tem; De libris ad te miſſis, habeo gratiam de humaniſſimo, & in primis eruditio iuueni, Sebaſtiano Leoni, vtriuſq; noſtrum æquè familiari; qui mihi hanc inſtituendæ tecum amicitiæ occaſionem obtulit: quam auide arripui. iam enim incenderat me ſtudio tui, cùm de ingenio, de ſtudijs, deniq; de tua ad optimas res propenſa voluntate multa prædicaſſet. quod ſi acciderit, in quo tibi opera mea vſui poßit eſſe: id ſi ipſe intelligere potuero, mea ſponte ſuſcipiam: ſin ſecus, à te admonitus, efficiam, vt eſſe tuam apud me plurimi voluntatem intelligas. Vale Venetijs.

VIDO LOLGIO
Placentiam.

P*Aulo ante dederam ad te literas, quas, coniectura dierum, putabā tibi iam eſſe redditas: hæ nunc alteræ conſequuntur. Scripſi, te abſente me ceſſare in literis, & omnino tuam operam, tuamq; illam in meis rebus officioſiſsimam ſedulitatem vehementer requirere; ſed meum conſilium eſſe, te iſthinc ne prius commoueres, quam ego & alicubi conſediſſem id ego volebam ſcilicet inuitus, qui te ſocium & adminiſtrum meorum ſtudiorum ſummè deſidero: ſed volebam tamen tui commodi cauſa: primum quod hanc equitandi iactationem quæ me quidem delectat, tibi otij cupido, ſuſpicabar non placere: deinde, quod; ſi accidiſſet, vt iſtas regiones peteremus, quod poſt balnea facturi videbamur; intelligebam fore, vt adire commodius ad me poſſes interuallo minore. nunc audi, cur ſententiam mutauerim. Cardinali noſtro, cui nimium ſæpè calculus moleſtus eſt, multis iam remedijs fruſtra*

ten

tentatis, accedere nunc ad quas Lucenſes valetudinis cauſa deliberatum eſt; noſq; vt ſcis idem cogitamus. ijs aquis qui vti volunt, id maxime ſpectant, vt ſicco tempore vtamur. hæc eſt quæ ſi methodus quædam quam ſeruantibus ſalubres dicuntur eſſe: permiſtæ cum imbribus putreſcunt, graui periculo bibentium. nos porrò ô Lolgi, qui didicimus a philoſophis, bonam valetudinem expetere ſapientis eſſe; vale in hac quidem parte ſapimus, & vt optime valeamus, accurate, quæcunq; vires tuentur, aut augent perſequimur; quæ poſſe videntur infirmare, ac minuere declinamus. itaq; ad balneorum medicinam prius non accedemus, quam id & tuto, & ſalutarier fieri poſſe intelligamus. nunc quidem alienum tempus eſt. vides, quæ pluuiæ, quam pæne hyemales dies. hæc dum ita ſe habent, nos opportunitatem exſpectantes, in his oppidis & villulis huc illuc defatis oberrabimus. quod quoniam quam diuturnum ſit futurum diuinare difficile eſt: & ego, dum careo, multis commoditatibus vna careo, tuq; vt ternis iam literis ſignificare videris, non abes à me ſine moleſtia: mea cauſa rogo, tua hortor, vt quanquam nondum conſedimus, maturè tamen, niſi quid grauius impedit, reuertaris. &, vt ſcias, quo me loco conuenire poſſit, Piſis ad idus Iunias & vltra, vt opinor, aliquandiu, ſed ad idus Iunias certe commemorabimur. Vale. Piſis.

HANNIBALI CARO
Rauennam.

FOroliuienſibus male ſit, qui te longius à me abſtrahunt, ſed iſtorum motus præfecti prudentia ſe dabit, tuq; vt ſcribis Rauenna breui recurres ibi velim ne quid

ne quid cauſa ſit, quo minus ad me quamprimum. ego volebam ad te; ſed impediunt multa maximè Ciceronis editio cuius tempus aduentat, vel potius iam adeſt. itaq; occupationum onere validè premor, ſed mihi nulla res eſſe poteſt tanti, vt ab hoc ſcribendi officio diuellar. Nunc eſt, quod à te velim. Qui tibi has literas attulit eſt & mihi, & fratribus meis valdè familiaris, eius opera multis in rebus vſi ſumus egregie fideli. cum Rauennam venturus eſſet, quiddam vt exigeret, quod ibi habet in nominibus; petijt à me, ſe tibi commendarem. dixi, cum cauſam optimam haberet, commendatione eum non egere; tamen me eſſe facturum. Si quid me amas, Care, vel potius, quātum me amas, tantum hunc hominem ad ianua. his temporibus, cum fides vbiq; ſit anguſtior; verior, qui debet, ne non facilè diſſoluant. ſi res in iudicium venerit, noli pati, virum bonum, amicum meum, exhauriri longi temporis impenſa: beneficium non conferes in ingratum. memorē enim cognoui. ſed tu enim ne ſpectes: me vide, qui à te peto. mihi enim gratius facere nihil potes, nam, etſi, quod ad nos attinet, ipſi quidem inter nos magis, quam amamus, amare non poſſumus: tamen valde laboro, in quo me ambitio quædam mouet, vt homines noſtram coniunctionem, tuamq; in me beneuolentiam perſpiciant quarum alteram vitæ æqualem fore, alteram eiuſmodi iam eſſe confido, vt nihil addi poſſe videatur. Vale. Venetijs.

EIDEM Rauennam.

VIrum te duco, qui compedes illos frangere, & aliquando te in libertatem vindicare potueris. id quod ego, qui neruos ingenij tui bene cognitos haberem, pror-

ſui ita fore ſperabam. vt autem etiam cum Guidiccione, id eſt cum homine doctiſsimo, & ad tuam naturam aptiſsimo, tibi viuere liceret, hoc vero ne optare quidem vnquam ſum auſus. quod quando accidit; beneuolentiæ in te meæ eſt gratulari, quod euenerit; prudentiæ autem tuæ, non committere, vt fruſtra eueniſſe videatur. Herum habes, Care: herum autem dico cuius ea ſuauitas eſt, is in te amor, vt potius æqualis, potius germani fratris loco tibi ſit: ſed quoquo nomine appelletur, eum certe habes, qualem vis. Quare, quod mihi aliorum arbitratu cum viuebas, promittere ſolitus eras, id ego nunc quando tui iuris es non à te petam, ſed exigam, vt operas Muſis, iam diu à te non ſane tua culpa, tamen prætermiſſas, eo, quicum es, permittente, atq; etiam cohortante, reddas. ſed ita proculdubio te eſſe facturum, vel potius iam facere exiſtimo. itaq; hoc ne monendus quidem es, illud autem etiam rogandus, vt ad nos quāprimum venias, vt poſsim vrbanitatis tuæ ſales ex interuallo reguſtare, pedibus, puto fore commodius: nam mari præfrigore obtorpueris ô dulcem congreſſum; in quem ego vix credas, quam multa reſeruem, quæ literis commiſſa, eandem ſuauitatem non habent Vale.

EIDEM Rauennam.

FESTIVVM *Molſæ noſtri poema libenter legi, explauationem tuam libentiſsime: & ſum admiratus acumen ingenij tui ſummo iudicio coniunctum: quorum alterutrum non ita multis contingit, vtrumq; vero pauciſsimis. Quod ſcire vis, quid alij ſentiant: idem quod ego nihil eſſe in illo genere perfectius. quo magis te hortor, vt hanc facultatem ad grauiora ſtudia transferas; & ali-*

& aliquando te, ab iſtis occupationibus vindicatum, in literas totum addas, quod ſi mature feceris; cerno iam animo, quanta tibi hoc conſilium laudi, quanta nobis, qui te amamus, lætitiæ ſit futurum memini, quid tu mihi facturum eſſe dixeris: neq; te arbitror oblitum, quid ego tibi in eam ſententiam reſponderim. Mi Care indue animum nullos præſtantiores eſſe fructus, quam qui è virtute colliguntur & cum hoc feceris, quod & facis, & feciſti ſemper, tum illud tecum exiſtimato, ac pro certo habeto, incredibilem eſſe exſpectationem, quam de te apud homines concitaſti: quam ſi ſuſtinere, ac tueri vis, contende, dum integrum eſt omni ſtudio, vt ex hoc vitæ genere in quod olim te non tuum iudicium, ſed vis quædam tēporum, tanquam in aliquod priſtinum, detruſit, quamprimum te eripias quod quia tibi deliberatum eſſe mihi ſæpe oſtendiſti; non ero longior in te cohortando: tantum hæc attigi amore impulſus vt intelligeres in ſummis meis occupationibus me tamen de tua laude cogitare. De Ardinghello neſcio quid atrocius eſt allatum: quod ego ſane quam pro eo, ac debui moleſtè tuli, hominem enim eruditum, & cum tibi amiciſſimum, tum à nobis, vt viſus eſt, non alienum cognoui. velim, tu id ad me planius, quid fuerit, & vnde fuerit, perſcribas Vale.

EIDEM Rauennam.

Literis tuis, quas tu idibus Quinct. dederas, ego nonis accepi, reſcripſeram, quo modo mihi tunc occupatiſſimo licuit: poſtea, cum eas per otium manu ſumpſiſſem, accuratiusq; perlegerem; ſenſi me quaſdam partes quibus nunc ex interuallo reſpondeo imprudentem omiſiſſe quod etiam ſi ita non fuiſſet; ego tamen aliquam

ſcribendi ſententiam aliunde arripuiſſem: non ſolum, vt quaſi tecum loquerer; quo nihil facio libentius; ſed etiam tuas elicerem, quarum ſermo & purus in primis eſt, atq; ornatus, & humanitatis, ac beneuolentiæ notis maximè inſignis. vel quas menſe proximo dediſti, quam amabiles, quanti conſilij. quam multi officij? quod munus, quæ partes in ijs à te ſunt hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, prætermiſſæ? quam accurate. quam diſtinctè, quam perite tuam de meis typis ſententiam explicaſti quibus quidem typis ſpero fore, vt emendatiſſimis vtar, quando ad te & ad Thomam noſtrum mihi ſunt: quorum alterum in labore patientiſſimum, alterum in iudicio elegantiſſimum cognoui. Quod autem ita ſcribis, homines hoc animo eſſe, vt nihil à me niſi perfectum abſolutumq; exſpectent: facis vt quidem officioſe, & peramanter. qui ad me excitandum aliorum quoque opiniones, & iudicia colligas: ſed hoc ipſum genus, quod perpolire à me vis, vt perficiatur, in te eſt. Quare quoniam ita caſus tulit, vt vnus fere hoc tempore tantum mea cauſa poſſes quantū ego tua ſemper volui etſi mei commodi, atque etiam honoris ratio poſtulare videtur, vt inter rogando pluribus verbis vtar; tamen id non faciam, ne maiorem deſiderij mei, quam humanitatis tuæ, rationem videar habuiſſe. De artifice autem confirmando, quoniam in hoc vides eſſe omnia, & me longinquum nihil poſſe intelligis, omnem curam tu ſuſcipias oportet qui vt idem nobis ſit, qui antea fuit, facile cum prudentia, tum commoditas illa tua præſtabit quanquam non dubito quin ipſe per ſe. vel ſine vllo artificio tuo, ad id, quod reliquum eſt, perſequendū ita, vt volumus animatus ſit, profecto enim conſtātræ

ratio

uationem ſibi habendum ducet ſi tamen, quoniam gloriæ magis ſtudio, quam emolumenti cupiditate, incenſus, ad opus eſt aggreſſus ſubijcies tu quoque identidē in ſermone quaſi igniculos, vt vehementius inflammetur. Ficus tuas quod ais te in apertam referre velle, vt aliquando venales circumferātur, quæ quotidiè ab omnibus, te inſciente deguſtantur: ego vero, vt id facias. magnopere ſuadeo. Quod autem meorum typorum exſpectatione nimis longam eſſe dicis; mihi quoq; ita videtur idq; cum mea cauſa tum tua nō mediocriter doleo. Figurarū opus, quod te hortante ſum exorſus. texitur illud quidem diligenter: ſed vereor ne plus oneris ſuſceperimus, quam quantum noſtra imbecillitas ſuſtinere poſſit: quod ſi ita erit; accurres, vt parte aliqua nobis detracta & in te tranſlata releuemur. Sed amabo, quid ſibi vult, quod in tuarum literarum clauſula poſuiſti? te ſi quæ eſſent inter nos ad ſignificandum notæ, quiddam occultius fuiſſe ſcripturum equidem quid eſſet, videor iam mihi intelligere; tu tamen vt apertius declares, valdè velim. De mandatis meis, ea, quod tuo commodo fieri poſſit ſi exhauries per mihi gratum perq; iucundum fuerit; ſed illud primo quoq; tempore, de quo ſe Marcellus tuus curaturum recepit: qui ſi ſtetit pro miſſis, reliqua ego à te exigo; ſin autem, quod pollicitus fuerat, nondum exſoluit, eum tu literis appella. nam de cæteris non ita valdè vrgeo ages cum licebit, vel dicam etiam, cum licebit, in hoc autem niſi mihi quam primum ſatisfacis; prædico tibi flagitatorem habebis acrem & moleſtum. Vale, & amicis communibus ſalutem à me plurimam. Venetijs.

OCTA-

OCTAVIANO MAGIO
Romam.

PRofectò nihil tam accidit contra voluntatem, quod aliqua demum iucunditas non temperet ſic ſunt humana. angebar animi, (quid enim diſsimulem) tuis factum occupationibus, ne te complecterer diſcedentem: nunc idem gaudeo, euenisse quod nolebam: quando tu, abrepta inde tui purgandi occaſione literas ad miſiſti, officio primum referias, & humanitate ſingulari, deinde Latine loquentes egregiè, ſic, vt eius vrbis, in quam te cum Aloyſio Mocenico præſtanti viro, Venetæ Reip. legato contuliſti, veterem eloquentiam redolere videantur. Quare cum animo ſum lætatus erga me tuo: ſuitq; volũtatis ad me amandum propenſæ gratiſsima ſignificatio: tum vero ex iſta, quam adoleſcens admodum conſecutus es, Latinæ linguæ facultate, iſtoq; quo te video florere, ingenio, tantum acceſsit ad lætitiam, quantum ne conabor quidem verbis explicare, ſenſu ipſo vix, atq; mente comprehendo. Atq; equidem tibi eo etiam gratulabor magis, ſi tua bona noueris, id eſt ſi &, quæ habes iam studio tueberis, & quæ oſtenduntur, ac deferuntur à fortuna, magni facies; quantumq; intererit, nunquam demittes. non enim mihi credas, tanti eſſe tibi Roma debet, quia Roma eſt, quæ præſtantes olim viros tulit; imperij terminos cum Oceano coniunxit, quanti ob vnius hominis conſuetudinem, cuius eſt humanitas doctrinæ pár, doctrina vero, quæ poteſt eſſe maxima. is eſt Octauius meus, qui vrbem, à qua cæteri honeſtãtur, ſua ipſe virtute nobilitat. Hunc tu virum nactus, cole, ſi ſapis; & pete tuam gloriam ex illius conſilijs, vtere, quantum licet, &,

vt li-

vt liceat plurimum, exopta. ipſe te, ſi vocabit, nunquam à ſuo congreſſu, nunquam à ſermone excludet, commendacijs ad eum literis minimè opus eſt, nec fert hominis humanitas: & tu illi quod epiſtola tua ſignificat, ſatis iam motus fortaſſe etiam familiaris Quod reliquum eſt non te fugit illud Magiſtratus virum indicat itidem hæc legatio qui ſis, qui futurus aliquando; patefaciet. quamobrem incumbe ad laudem: amplectere virtutem: illa reijce, quæ bonis artibus, ac moribus aduerſantur: quæ te ſæpe in iſta ætate, tuorum commodorum, tuæque tanquam hoſtes gloriæ circumuenient, nec facile, niſi prudentiam ſummam adhibueris, depellentur Vale, & ſalutem dic meo nomine exquiſitæ eloquentiæ viro. Iulio Pagiano, cuius tibi amicitiam, & conſuetudinem valde gratulor. Venetijs.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII

LIBER TERTIVS.

HIPPOLYTO ESTENSI CARdinali Ferrarium.

Valde me leuauit, in hac mea ſatis grauiter affecta valetudine, oratoris veſtri, Hieronymi Faleti, viri præſtãtis, oratio: qui eam ſermonem mihi, Ferrariæ tecum habitum, expoſuiſſet, multaque, vt ſolet, de ingenio tuo ſingulari, de ſumma grauitate, ac ſapientia, nonnulla etiam de tua

nequaquam à me vt audieram, aliena voluntate narraſſet. cœpi lætitiam, quantum aliquis ex inſperata. exoptataque re capere maximam poſsit, measque ſtatim eſſe partes duxi, vt ad te ſcriberem, ageremq; gratias, quod in eo loco, vnde me depellere fortuna conaretur, tua me retineret humanitas. quo ſane mihi nihil optatius, nihil hoc tempore, cum infirmus langueo, ad animum meum ſuſtentandum opportunius potuit accidere. atq; equidem ita ſtatuo, actum eſſe mecum miſere prorſus, atq; infeliciter, quod meam ad te veniendi cupiditatem incredibilem peſtilentia primum, deinde morbus impedierit: & in eo magnum ſtudia mea, measq; res adijſſe damnum: quibus à te pro tuo inſtituto, veteriq; conſuetudine conſultum iri optimè, pro certo exiſtimabam. quod quando ita accidit & quando me à tuo coniunctu non mea voluntas, non iudicium, aut vlla mentis inconſtantia, ſed corporis imbecillitas, atque hac anniuerſarij, ac pæne iam perpetui morbi vis importuna ſeiungit, peto à te, Princeps humaniſsime id ſaltem, quod in tua, non infortuna manu ſitum eſt, tribuas & largiare vt beneuolentia mihi tua, & quæ fuit antea. & quæ ſi ad te iuiſſem, futura erat, eadem conſeruetur hoc ſi aſſequor; beatus hac vna re ſum; cætera paruipendo. ea porrò mihi vt conſeruetur, ita poſtulo. ſi me, qualis in aula tua fuiſſem, talem eſſe abſentem intellexeris, id eſt obſeruantem tui tuaque in laude omni ſtudio & cogitatione defixum. Quod ſi quibuſdam literis animus à me tuus eſt offenſus; quod in ijs dicar minus fortaſſe quam decuit, de te, aut de tuis modeſtè locutus quod certe ſecus eſt. ſed ſi me tunc à mea conſuetudine impetus quidem abduxiſſet iracundia: noſtri pro tua ſapien-

ſapientia ingenium humanum : magna vis doloris eſt! impellimur ſæpe longius, quam ratio concedat, &, facta quæ ſunt, paulò poſt infecta fruſtra cupimus. te tamen ita decet ignoſcere dolori meo, ſi ex iuſta, vt ego arbitror cauſa ſuſceptus eſt: ſin aliter tibi videtur, ignoſcere tamē debes vt eluceat magis culpa humanitas, quæ ſi omni digna Principe virtus eſt, te videtur Principe digniſſima, quem ad omnem laudem natura genuit, diſciplina erudiuit, multorum annorum conſuetudo aſſuefecit. Vale Venetijs.

FRANCISCO MOLINO

Patauium.

Quod meas epiſtolas deſcripſeris, valdè te amo: & cuſtodiri à te malo, quam ad me mitti. Quod autem non eſſe tibi ſcriptionē illam infructuoſam, ſignificas, prorſus non abnuo: veruntamen, quod tibi hoc in genere multo & plura, & meliora domi quotidiè naſcantur. hoc equidem nomine haud paulò magis tibi gratulor. quam tu, ſi ſapis agnoſce, & opta diuturnam occaſionem. viuis cum excellente viro, adoleſcens præſtanti ingenio, optima valetudine: viuis Patauij, id eſt in vrbe ſcientiarum laude celecerrima quo, tanquam ad mercatum virtutis cupiditate ita omnes confluunt, vt inanes redire turpiſſimum ducant. Plura non debeo. noui enim, ad quem: & hæc ipſa minime neceſſaria videbam: ſed obſequentem amori fuit in te meo, qui me tacitus, vt tecum de tua laude loquerer hortabatur. Patri vero tuo, & optime de me merito, & ijs virtutibus, quæ nobilem virum decent, in primis ornato, quid eſt, quod à me deberi non intelligam? Exſtabit igitur in te, ſi qua re potero, ſtudium meum: illum autem

colam ſenſibus intimis in omni vita ſtudioſiſſime. Vale, & vt Mureti contubernio, diſciplina dignum te præſtes, quanti tuam laudem facis, quæ mihi maxima curæ eſt, tantum enitere Venetijs.

MARCO ANTONIO MVRETO
Patauium.

BEaſti me tuo iudicio: ſi modo plus eſt à te veritati quam amicitiæ, tributum qui ego foueo meæ laudi facile mihi patiar perſuaderi ſed amabo te vix, ne mihi legem illam diutius deberi? ne ſcis quam ſim ſtudioſus huius generis monumentorum? deſcribere aliquando. aut, ſi ſtantem in media via deſcribere, minus honeſtum videtur, nec pudor tuus fortaſſe fert; da negotium homini diligenti; quando Achilles noſter vel negat vel certè prorſus agit eo modo, vt negare videatur. ſalutabis tamen cum meis verbis: cui certe fortunam opto, qualem ſi magiſter eius haberet, omnia bona, merenti peſſimè, contingerent. Si quid peperit ingenium tuum dignum pane dixi vtroq; noſtrum, ſed ſi quid te ipſo dignum, mitte: vt conſtes humanitati tuæ, atq; etiam conſtantiæ. es enim pollicitus. Quid Molinus meus, flos omnium leporum, omniumq; virtutum? vt valet? iube eum ſaluere quam poteſt humaniſsime; Charta me deſerit, vt vides, tecum ſuauiſſime loquendum Vale.

EIDEM Patauium.

VNam tragœdiam duobus ipſis diebus, cum aſsiduè ſcripſerim, abſoluere nō potui. meorum oculorũ, vt video, non eſt; ac ne digitorum quidem. quid? ego habeo tuos articulos.: huic quantũ intereſt reliqua igitur ad te reij. io. vinces me facile celeritate, æquabis in diligentia, ſi ve-

ſi volueris. finge, operam te dare, cúm deſcribes, homini literarũ & prorſus ignaro, & prorſus cupido, finge, amico ſingulari. quem explere officijs. ſi liceat, optabile ſit, quanquam hoc modo finges. nam cum à domeſticis diſceßi, nihil habeo te carius. verumtamen, hæc ſi tibi propoſueris; de quo rogandus non es; monere tantum volui, nihil quidquam omittes in deſcribendo. habes, quam ego in me deſidero, mentis conſtantiam, pectoris firmitatem. hæc mihi morbi diuturnitas eripuit: quæ video eſſe in te vtinamq; diu videam ἐν τῃ ἀκμῃ. habes oculos in legendo, manum in ſcribendo exercitatam: vacui vero temporis quantum vis: & vis in rebus meis plurimum, qui te ſæpe dixeris, profeſſusq; ad meum arbitrium tua ſtudia conferre. nam quod ad gymnaſij curam attinet, nec dies inſtat publici muneris, &, ſi inſtaret, opera hac bidui tota eſt, bidui inquam, tibi, nihilo longior: mea vero & diuturni temporis, & laboris eſſet non ferendi. ad hæc ſi acceſſerit voluntas, quæ mihi non venit in dubium, & inductio illa animi, quæ magnas res facile conficit: negotium habeo abſolutum. ſerua, mi Murete, quod in te eſt, amicum tuum integellum: parce valetudini: noſtram imbecillitatem, tuorum officiorum ope, ſuſtenta ſcis ἐμοῦ βλέποντος quo amore, quo conſilio, quo etiam præſidio fortunæ tuæ nitantur ὄυτις ἐμεῦ ζῶντος: noſti reliqua. Hæc aliena manu ſcripſi. cum paululum languerem. tota enim fere nocte, neſcio quo caſu, ſomnum oculis non vidi meis, aut vidi triſtium imaginum turba permiſtum. Tuum Euripidem remitto, vnaq; meum, quem cupio ſimilem eſſe tui. Ex ædibus noſtris.

EIDEM

EIDEM. Parauium.

MOnſtri ſimile, Muretus non reſpondet: immemor ne noſtri? ne fas credere: & hanc ſuſpicionem longè animus reſpuit, at occupatus? hoc fortaſſe: verum vlla ne curſum amoris interrumpit occupatio omitto iocum. Mi Murete, garrit ſapè amor: at tu ſiles cum tamen, vt opinor; ita me ames, vt fortaſſe nemo magis: quod certe facis mutuo. quod ſi quia legem illam deſcribere per tua negotia non licet, ideo non ſcribis: rogo te, abijce iſtam curam. abrogentur potius omnes leges, quam tuarum literarum fructu diutius caream. nec tamen, detrahi multum de otio tuo mea cauſa, volo ſcio, tempus quam vtiliter ponas illa ſatis erunt: Mi Manuti valemus: & valere te; valde cupimus. τα ϑϑιχά ſunt in manibus. cum Milone tuo, cum Soſiano ſæpe ſum: plane viuo. Hæc ſententia, ſed alijs verbis, id eſt elegantiſsimis, quibus ipſe abundas, ſi ſcripſeris, ſatis plane cupiditati meæ, (quid enim dicam voluntati?) ſatis etiam officio tuo feceris. Video te exſpectare aliquid de meo diſceſſu, dies appropinquat, vel potius iam adeſt. iam, vt ille ait, ſarcinulæ collectæ ſunt omnes, nec fere quod agam, ſupereſt, itaq; nonis Sept. cogitamus. Cum illo qui mihi nunquam placuit, impuro homine, ſi quid aduerſus me, ſuſcipe, vt ego in tuis iniurijs ſoleo, & ſuſtine prælia neruos enim habes ille, noſtram vicem: vlciſcetur ſua malefacta nam inuidia rumpitur: & habet, quod intimis eum ſenſibus dies noctesq; excruciet. nos laudabilia cogitemus, & præclara illa ſtudia incumbamus: de iſto ne meminerimus quidem, qui bonos omnes, hoc eſt ſui diſsimiles, odit iniquiſsime. Vale, & amicis noſtris (ſunt enim fere cōmunes) plurimam ſalutē. Venetijs.

Scri-

Scriptis literis, & iam obſignatis, heſternæ tuæ ſunt allatæ, Græcè loquentes non minus argute, quam elegãter qui poſſum paria paribus? ſi pergis clamabo me circumueniri, mehercule non tam aquis vlli fontes, quam ingenium tuum ſcatet Græcis & ſententijs & dictis macte: extra iocum amo te quotidie magis, quia tu ſcilicet ad perfectam virtutem quotidie magis, accedis propius. Sed pauca de re. Vides ne, quam faciletum ferantur, tũ abrogentur leges? Vbi ſunt, qui tribuniciam poteſtatem accuſant? illa quidem cum bona mente coniuncta ſalutaris. Sed hæc ne nimium curemus. vtere fortuna tua. ego alias regiones ſpecto, inuitus noſtri diſcidij cauſa: ſed coniungemur animis, corporibus diſiuncti, id eſt, maximum, in maximo dolore, ſolatium. De Philopono, quia comes futurus eſt itineris mei, velim in eas rationem, ſi enim hic reliquiſti, vt ad me quamprimum. colligo omnia, ne quid me moretur in diſceſſu, non enim id agitur vnum vt voluntati meæ ſed illud ſimul, vt fidei ſatis fiat.

EIDEM Patauium.

Tu vide, cui committas, ego enim binas tantum accepi. prioribus reſpondi nudius tertius, meamq; tibi de Bononienſi re non modo ſententiam, verumetiam voluntatem oſtendi. his alteris quæ mihi redditæ ſunt heri veſperi, ſi rem ſpecto, reſcribere nihil eſt neceſſe ſunt enim eiuſdem argumenti: ſin tuam voluntatem, quæ quanta ſit ex tuis literis apparet, ſunt eadem iteranda. ſic igitur faciam. Affirmo tibi, Sigonium noſtrum, ſi Bononiam ierit. præſensq; contenderit, certum futurum: habet auctoritatem ex huius loci dignitate partam, mire ſuis amplificatam ſcriptis, præſertim his poſtremis, inſigni do-

ctrina

refertis. ſtudia Bononienſium ciuium facile colliget. ciuitas enim eſt ad humanitatem nulla propenſior. Accedit quod aut petet ſolus, aut cum iis, quos neque nominis fama neque vero à nonnullis accepi, literarum ſcientia magnoperè commendat Bargæus, enim ουο τυχωο ἀνηρ, conditionem illam certè non ſpectat; qui enim Piſis dominetur, & ſua virtute, quam nouimus excellentem, & principis gratia, cuius in ditione natus eſt, quo conſilio ad res nouas animũ adiiciat? Ergo ſi Bononia Sigoni? vides, quid ſequatur diis hominibusque approbantibus in eius locum aſcendes. quo mihi nihil eſſet optatius. nam ſpeciem habet Bononienſis conditio maiorem, vt in gymnaſio Italiæ celeberimo: emolumenti certè haud paulo plus hic video futurum. atque etiam de dignitate videro: tractantur omnino literæ ſplendidius in publicis gymnaſiis, & docetur de loco ſuperiore virtus maiore cum gloria: ſed clariſſimum Venetiarum nomen quaſi luminibus obſtruit Italicarum omnium ciuitatum: & hic ortum decus facile manat, ac diffunditur per omnes, propter huius vrbis communionem & quaſi ſocietatem cum orbe terrarum vniuerſo. Hic venit in mentem: Cur tu igitur migras? alia ratio eſt. ego vrbem linquo, non cum vrbe emolumẽtum. quin hoc augeo vehementer, illam prorſus amittere non videor, quia Romam ſpecto. Habes meam ſententiã quod quidem ad te attinet. De Sigonio autem, quia nihil eſt tam amplum, quod eius virtus non æquet, meam, vt opinor, diuinationẽ exitus nõ fallet. niſi q̄d attulerit caſus qualia fert hominũ vita. De Molini noſtri valetudine cũ reſcribes, adde verbũ, ſi me amas. Vale. Venetiis, nonis Sep. quo me die diſcedere cogitãtẽ noua res detinuit.

EIDEM

EIDEM. Parauium.

QVid homini non timendum? cum te, tam validum, iſtis lateribus, iſta ætate, nihil tale metuentem animus reliquerit. valde me percuſiſti tam graui nuncio. eoq; magis, quod ignorare te cauſam ſcribis. nam, tuendi tui quam rationem inibis, ſi te morbus inuaſit imprudentem? tuam continentiam narras. equidem ita credo vnde igitur fluxit vitium? parce tibi in ſtudijs, mi Murete, pro eo quanti ipſi tibi es; aut, ſi te ipſe non diligis, quem tu niſi magna facis, egregium ſimula diu tenes artificium. neſcis modum eſſe retinendum in omni re? neſcis virtutem nimis appetere, virtutem non eſſe? age igitur iam te reſpice, ſi minus antea: tibi conſule, & eam quære gloriam. quæ te viuentem oblectet, non quæ diſcedentem vita proſequatur. ita diu iucundè viuam vt acerbe nunc viuo, quia ſollicitus de te ſum. medicos habes doctrina ſingulari, quorum conſilio vti poßis: cælo veris clementißimo: in rebus tuis nihil opinor eſt incommodè. genus enim vitæ non honeſtum minus, quam vtile delegiſti. etſi te ſcio de re & lucro minimum laboraſſe, illa vero habuiſſe prima; quæ nec mihi poſtrema vnquam fuerunt, decus, amicitias nobilium virorum. Hæc cum ita ſint, modo paulo minus mentem, & paulo magis corpus exerceas, rectißime tibi erit: nosq; tui peramantes, afficies maxima lætitia. quod auguror futurum: &, meam ſpem, quantum in te eſt, exitum confirmes te ipſum tua, nec minus mea cauſa rogo. Kalend. April. omnino te, ſin id minus, Catullum tuum exſpecto diem vnum prorogari, è re mea non eſt. Vale.

EI.

EIDEM Patauium.

PLane non aſſequeris, vt video, quorſum illa de Momo ſcripta ſint à me non enim id ſpectaui, tuam vt remorarer induſtriam, ſed vt acuerem potius, atq; incitarem tu autem ita commotus es, ita mecum vehementer, ac pene iracundè agis in epiſtola tua, vt vix tibi temperes, ac ne ſatis quidem, cum velles, temperare potueris, quin aculeos etiam in me nonnullos emitteres. deinde quaſi blandieris in extremo, verbis vtens amantiſſimis, atq; honorificentiſſimis: cum ea mihi tribuis, quæ ſi reſpuerē, ipſe me non amarem tanti enim mihi ſum quanti ab iȷs, quibus ego plurimum tribuo fieri me ſentio. Ac putabam mi Murete, meos tibi ſenſus benè cognitos omnes eſſe: quod ſi paululum à mente quandoq; aberraret oratio, non eſſe facturum, vt eo mea verba detorqueres, quo neque meum iudicium, neq; noſtra iam pene fraterna neceſſitudo ferret. quod quando ſecus video contingere, aberit poſthac à meis literis omnis ironia, aberit iocatio, quidquid deniq; eius eſſe generis intelligam vt in vtranque partem flecti poſſit. de illo ne meminero quidem, ſi potero: hominem enim contemno: ſilentium quidem, non potero, ipſe mihi imponam. De Plauto, videor tibi ſcilicet quo aiunt, in alienam meſſem ſic enim illud interpretor A me, vt ſcis, efflagitabatur. *Tu vero me perlubente rem ſuſcipies: ſi modo, quod contra mihi videbare animū induxiſti, vt efflagitātibus, breui ſatisfacias, verū ſi præclaros de Finibus commentarios, ad exitum iam pductos paucorū dierū ſtudio perpolire non vis, & magno literarū dāno pateris iacere: qui ſperē te aut velle hoc tēpore noui aliquid ordiri, aut ſi ordiaris, poſſe ptexere? magni*

negotiȷ

negotij eſt, quantũ otij res exigat, tuis occupationib. eripere, non minoris, à te ipſo, vt velis, impetrare facio tamen æquiſſimo animo, vt in te reijciam, ac transferam hoc, quidquid oneris, aut laudis eſt. conſulatur modo publicæ vtilitati, id, non modo à te, quem fero in oculis, ſed ſi vel ab ijs, quos & de facie, & de nomine prorſus ignoro, præſtabitur, æquè lætabor. Quare non ſolum per me licet, verum etiam, ſi pateris, precibus tecum ago, vt ad emendandas, illuſtrandasq; Plautinas comedias tuam excellentem induſtriam conferas. vereor tamen, ne quod ſumme cupio, id fruſtra rogem, atq; exſpectem. Vale, Venetijs.

EIDEM Patauium.

Rem tenes: optime tres poetæ coniungentur, ille M. ANTONII MVRETI COMMENTARIO ILLVSTRATVS; reliqui duo, ſi rem ſuſcipis, quod ita liberaliter, ac benignè polliceris, vt à me non minorē verbis, quā re gratiam ineas; AB EODEM EMENDATI. quod ſi, vt ſignificas, ad emendationes aliqua præterea fiet acceſſio: ne ego tunc, vere mutuam inter nos eſſe beneuolentiam, intelligam, ac velle te mecum officijs certare: in quo antea (dicendum eſt enim) potuit eſſe illuſtrior amor tuus. Confugies videlicet ad occupationes: ego ad illud: Nulla poteſt eſſe occupatio tanta, quæ amoris & officij curſum debeat interrumpere, me ipſo quemq; ne tu magis impeditum à negotijs, diſtrictum à curis vnquam noſti? quis tamen amicorum (amicorum autem? imo vero etiam alienorum) negotia curat libentius? tua ſane cauſa noctis

etiam partem cogitando ſæpe conſumpſi, cum tamen corpuſculi tenuitas maxime quietem poſtularet. Sarcies igitur, ſi quid omiſſum: vel, ſi nihil auge ſuperiora quod certe poteſt, & ſi meum in te animum ſpectas, etiam debes. Vale.

EIDEM Patauium.

R*Emitto ſcholia, vt habeas corrigendi facultatem. quãquam eſt, cur addas potius, quam mutes. quid enim? totus ne quartus liber ita mendoſus aut obſcurus eſt, nihil vt aſſequare. nihil ſcriptione dignum excogites? mihi non probabis, nec omnino cuiquam, tuum in Catullnm præſtantem commentarium qui legerit: conſice igitur, quantum quidem per te licet, licet autem tibi. quod, vt ego ſentio, quam pauciſſimis, non opus noſtrum intermiſimus tua cauſa, tuum ipſe opus noſtra cauſa vt vrgeas, atq; abſoluas. nec dubito, quin, ſi ad niti volueris, & quaſi cum ipſa re contendere, quod ego interdum ſoleo; magna ex parte præſtes id; quod præter opinionẽ meam, & aliquid ex τον αζη-των, abieciſti. De rebus tuis. quæ mihi mehercule magnæ curæ ſunt, conſilium dies aſſeret: animus certè meus fluctuat: ita multa in vtramq; partem occurrunt, placet conſtantia, ita, ſed ſi cum vtilitate coniungatur. vtilitatem porro, non lucro magis quam dignitate, metiamur. quod tu quoq; videris ſignificare in illo loco.* Vellem hic Paulo εὐτιμώτερον viuere liceret. *Veruntamen, mi Murete, ſi quid agimus minus interdu ſplendide, contra quam nos præclara liberalium diſciplinarum ſtudia docent, excuſamur temporum iniquitate, & multorũ exemplo; qui cum af-*

fluant

fluant ijs rebus, quæ ſæpe à nobis fortunæ potius culpa, quã noſtra, deſiderantur, quotidiè tamen aliquid vltra appetunt: quã meus magiſter Egnatius, ſi audires verba, ſummã ſtultitiã: ſi vitæ rationẽ ſpectares, planè ſingularem ſapientiam iudicabat. Vale Venetijs.

EIDEM Patauium.

QVinctilis Kalendæ, quem tibi ego diem definierem, præteriere iam vt vides itaq;, ſi quam ex meis literis de perpoliendo Catullo tuo curam ſuſceperas, ea te libero. temporis enim coactus anguſtiis, mandaui meis, vt alia quædam prælo ſubijcerent. menſem, quod ad me attinet, vel integrũ, eóq; amplius, licet interponas. interim ad Terentium omnem tuam induſtriam, ſuadeo, conferas. noui omnino te laudis in ſtudio nunquam languentem. ſed in hoc libro, qui maximè omnium verſantur inter manus, ipſe te debes incitare, & eo magis, quod erit, qui reditum ſtatim arripiat, ſyllabatimq; omnia dimetiatur. admodum enim ſoluere, ac ſtudioſè iudicat aliena; ſua verò premit, exire non patitur, diu licet euigilata, acerbus etiã in ſe ipſum, minimeq; indulges. Ego accingor ad Plautum. nec deſperarem aliquid à me ſi minus ingenio, ſaltem diligentia, poſſe præſtari: ſed interpellant ſalutatores à mane ad veſperam, honeſti illi quidem, cupidi virtutis officio, & amore erga me, vt videntur, incenſi; tamen interpellant. ſcis illa Ciceronis noſtri, ad Seboſi; Arrijq; aduentum ingemiſcentis. Hui vnum ne ego Seboſum, vnum habeo Arium? videlicet: ſexcentos: quibus, velim, nolim, horæ dandæ ſunt omnes. ex quò quantum moleſtiæ, quantum hauriam acerbita-

tis, ipſe, qui meam conſuetudinem, ac meos plane ſenſus tenes, facile potes conijcere, nam remfamiliarem etſi minimè abundo, iacere tamen æquo animo patior: ſtudia vero mea negligere nullo modo poſſum. De tuo aduentu ſpem nonnullam inieceras eam rurſus extenuant poſtremæ tuæ literæ ego illud ſcilicet primum, vt habeas rationem valetudinis, ſecundo loco, quod tuo commodo fieri poſſit, vt te nobis reſtituas, exopto. Quid Molinus noſter, quid agit? quid autem ego hoc quæro? nimirum ille totos dies tecum, id eſt in virtute totus eſt, nec tuam complexus doctrinam dimittit, iudicio adductus ſuo, meo conſilio confirmatus. Vale. Hæc ante lucem, cubans in lectulo, amanuenſi meo, & iam meorum ſtudiorum ſocio, dictaui, nobili adoleſcenti Cyprio, Herculi Podocatharo, qui cras Patauium cogitant teq; meo nomine ſalutabit. illa ſuperiora familiari meo, Sebaſtiano Leoni, qui ſe fortè obtulerat dictaueram inambulans quod eram paulo crudior: nec fere mea manu libenter vti ſoleo.

EIDEM Patauium

QVI mihi tuas attulit literas, ei ego meam omnem operam, ſi qua in re vellet vti atq; omnino quidquid valeo, tua cauſa detuli. viſus eſt meam amicitiam plurimi facere, & à me præter eam, nihil expetere. quod ille facillimum fuit impetrare. nam cum omnibus natura pateo: tum verò, qui à te diliguntur, amore meo nunquam excludentur, Catulli quod apud te reliquum eſt, biduo ſi miſeris, ſatis opportunè facies. deinde mihi orna duos comites eius, vtrunq; dignum, vbi neruulos ingenij tui contendas. etiam illud

mihi

mihi tribuis petenti. quod ante omnia, & vnum fortaſſe, ſpectare te puto. cras, ad ſummum perendie tria Catulli folia mittam Filiolum meum Hieronymum, nondum quinquennem, Aldo parem ingenio, valetudine firmiorem, mandare Epidaurum ad hominem eruditum, meiq; per amantem, Paulum Boſium, cogitabam. ibi moribus, & primis literis imbuetur nam ego me ad hæc humilia demittere nullo modo poſſim. Quid præterea? nihil ſcilicet: imo aliquid Scribe, amabo te, mi Murete, vt inſtituiſti, quam ſæpiſſime. me hercule, è ſummis, atq; aſſiduis non modo negotijs, verum etiam animi curis, tantum in tuarum epiſtolarũ elegantia, & ſuauitate conquieſco. atq; etiam, dum ipſe ad te ſcribo, quia te mihi præſentem ſtatuo, mutuumq; inter nos ſermonem fingo, incredibili voluptate perfundor. Vale. Venetijs. Hercules meus, quia feſtus hodiernus dies eſt, abeſt. ideo hæc mea manu, decies interpellatus, exaraui.

EIDEM. Patauium.

AIs ne? Iannottus ita ſuaſit? vix adducor vt, credam. tibi tamen cur non credam? ego me hercule; quod Iannottus probare videtur, id non ſolũ probo, verum etiam mirifice cupio. quid enim mihi ſuauius tua conſuetudine? qua nihil iucundius, tuo vero ſermone quid vtilius? qui ſolet eſſe tum eruditus, ingenijq; notis aſperſus, tum etiam beneuolentia refertus in me ſingulari. At, Ferrarienſem conditionem vt acciperes, auctor fui. Id quidem (tu ſcis: facilè enim potuiſti conijcere) valdè contra meam voluntatem, cui nihil poteſt eſſe moleſtius, quam à te diuelli. Sed quid?

an ego paterer tuam fidem in dubium vocari? qua maximè probitati innititur opinio. Dixeras de Turnone, præſtanti viro, non ſolum animi, verum etiam fortunæ bonis ornato: cuius mihi fuit, item vt eſſe debet, auctoritas grauiſſima: nec auſus ſum repugnare: dedi manus, ἰτέον. concluſi. quod ſi Iannottus, quem noui rerum agendarum vſu peritiſſimum, antiqui hominem officij, pollicetur ſeſe impetraturum: ſuſcipio, quod abieceram, conſilium; nec iam amplius ἰτέον, ſed hic, hic nimirum φιλοσοφητέον, idq; nobiſcum, ſumma cum animi voluptate clamo Ergo, quod iam inſtituerã, obſeruabo omnia, omni enitar ſtudio, omnibus inſeruiam. volo te bene ſperare, me agente, bonis fauentibus, inuidis & obtrectatoribus imbecillis. Molino parum abeſt, quin vehementer inuideam. quid ni? artem memoriæ tenenti veruntamen impedit amor, à quo abeſſe ſolet inuidia: etiam ea ſpes, quod ille, quo eum bono alienus homo impertiuit, ciui ſuo, homini amantiſſimo. fortaſſe etiam bene merito, certè nunquam denegabit. eſſet enim ſui diſſimillimus, id eſt humanitatis expers, ſin recuſat: alligabo ad illum, quem? quem putas? te, ſcilicet, cui debet omnia: ſi modo in virtute omnia poſita ſunt: quam ille diſcit te magiſtro. καὶ συντε δυέρχομένω, quid non impetremus? Vale.

EIDEM Patauium.

Profecto nihil eſt vberius amore in me tuo: nec amori cedit ingenium: itaq; mea cauſſa & vis omnia, & idem facile præſtas. quod cum ita ſit; nimis tamen facerem impudenter, atq; adeo neque ipſe te amarem, nec amore tuo dignus eſſem, ſi plus tibi oneris im-

ponerem quam occupationes patiantur tuæ, Scholijs, quæ polliceris, cōtentus ero; quandoquidem video te commentariolo nō vacare. tu modo qui Catullum expolieris, da operam, vt in Tibullo, & properitio, qui locum illi proximum in elegantia verborum, atq; in ſententiarum concinnitate obtinent, quam ſimillimū tui te præbeas: ita tres pulcherrimi poetæ, & ſine dubio inter Latinos in illo feſtiuo genere principes, veterem ſuum ſplendorem, ereptum vetuſtate, atq; hominū inſcitia, tuo maxime ſtudio recuperabunt: ego autem ipſe mihi gratulabor, & quodam modo gratias habebo, quia, te ad hanc induſtriam excitauerim. nec deſinam eadem ratione de literis, quando per humanitatem tuam licet bene mereri, cum eo tamen, vt tibi, homine occupatiſsimo, ſtudioſorum vtilitatem, id eſt tuam laudem, verecundè commendem. Molino meo ſalutē, & ſimul age gratias de ſcriptis meis. Vale.

EIDEM Patauiam.

BInis iam litteris de Matello, nec tamen à te verbū: valde te diſtentum eſſe oportet, qui tam longis diebus, tam pone tuas ædes habitantem alloqui non poſſis, at qua de re? primum mea, deinde ea, in qua non vltra ſex aut ſeptem verba ſermonem continuare ſit neceſſe. quare ſi te nimis vrſi, velim ignoſcas; tum ſi per tuas occupationes licet, fruſtra ne vrſerim, efficias. quid Molino noſtro negotium dederis: non recuſabit, noſtra vtriuſq; cauſa in quo danda opera eſt, vt omnino reſponſum ab illo aliquod exprimatur. nam ex hominis diuturno ſilentio adductus ſum in ſuſpicionem, ne parum ſincere mecum agat, & exactum

neget quod iam in vſum ſuum erogauerit. quod equidẽ cupio eſſe falſum. & me amico peruerтere ſceleſte ſuſpicari. Nunc audi quod tua magis intereſt. quanquam nihil ad te pertinet, quod me quoque ipſum non attingat: nec te puto aliter eſſe animatum erga me, veruntamen audi, quod certe non exſpectas. Quanam ei deberi à te putes euangelia, qui librum inuenerit antiquum, & illam aperuerit latebram vbi, Caluier ill id ſit aliquando deprehenſum? equidem inceßi omnibus lætitijs, vt, ait ille. ſedabuntur enim illæ turbæ, & comprimetur quidquid erat ſermonis aduerſus te diſſipatum. quod ego & tua, & eorum, quos dilexi ſemper, cauſa vehementer cupio. verum primum quidque explicemus. nunc Tibullus inſtat, denuo prælo ſubiectus. is, & qui ſequitur. Propertius, abſoluendi tibi ſunt. deinde ad Terentium accingere, interim da operam, vt Bembi libro vti poßis: cuius ope quin maculas eluas bene multas, & ſuos verſib. numeros, aliena culpa perturbatos reſtituas, & ſi non dubito, tamen hortor vt adhibeas diligentiam. cupio enim de te omnes bene ſentire: cupio imprimi os paullo liberius loquentium; qui non modo te, verum me quoq; videntur ignorare, non ſine cauſa ea, quæ ſoleo, de tuo ingenio, ac iudicio prædicantem. Vale Venetijs.

EIDEM Patauium.

P*Aululum nunc quidem ego exorior: poſtea quam mihi amanuenſis meus, quem abduxerant aliena conſilia, optans optanti reſtitutus eſt; cuius opera, & officio meis oculis, vel planè totius corporis valetudini conſulitur egregiè. iam me labefactabat, iam nuta-*

reco-

re cogebat labor; ſtomachumq; deycere quotidiani vel operis vel officij ſcriptio neceſſaria cœperat & is, quem Bononia exſpectabam, differebat aduentum, vſque eo, vt, venturus eſſet, nec ne, valde iã ſuſpicarer, atq; ſubdiffiderem, qui ſi venerit erit omnino aliquid, ſed vt arbitror nihil ad Herculem: quem ſcis meam non modo orthographiam, totamq; interpungendi, & diſtinguendi rationem tenere, verum ita manũ quoq;, cum velit, imitari, vt re ipſum, peritiſſimum literarum mearum cognitorem, aliquãdo fefellerit. Scribe, inquis, vbi tantum neceſſe eſt: ita ſcribes raro. Non ita eſt, poſſem ſtudia mea, quæq; habeo inſtituta, quæ multa ſunt abijcere: literis vero ſalutantium amicorum, aut aliquid à me poſtulantium, quaternis in die minimum, ſæpè octonis, et denis, non reſpondere qui poſſum? vt omnino aut amittenda valetudo, aut humanitas deſerenda videatur. Quare locum habes gratulandi, debes enim meis perinde commodis gaudere, ac tuis, magis etiam fortaſſe; quod ego minus, quam tu, poſſum incommoda ſuſtinere. De Tibullo, ceſſator eſſe noli, etiam ſi tibi ego ceſſandi facultatem prolixè detulerim, eſt enim, vt ſcripſi antea, vnius p̃li opera, ne tibi crebra appellatione moleſti eſſemus, intermiſſa. Verum iſtos ego quotidie poetas, quos in manibus habes; amo vehementius, cauſam quæris? quia tuas amantiſſime ac diſertiſſime loquentes, eliciunt epiſtolas: quarum non modo ſuauitate, verum etiam fructu aliquo, occaſione ſublata, carerem. quod cum ita ſit; cupio tamen, atq; etiam, ſi pateris, rogo, rationem habeas rerum mearum: quibus quo longior, eo

runt incommoda: vſquequaque caſus, & fortuna dominatur De filiolo meo, amabo te, queadmodum animo, ſic lingua faueas, primũ amoris noſtri, deinde omnis etiam cauſa auferet ille quidem iucunditatem, & plane diuellat à me ipſo; ſed tamen antepono niſi fallor, ſalutare conſilium; &, vt conſulatur, animum vinco. Quod iterum iam ad me Molini manus, gratulor pene ſubinuideo meus enim à me, nec vt puto rediturus Tiro diſceſſit: quo conſilio de ipſo cognoſces cum ad me retuliſſet; neq; ſuaſi, neq; diſſuaſi; neq; diſſentirem in hoc ab ipſius patruo, in illo autem à me ipſo. ſuaſi etiam potius. contra voluntatem, inquies & iudicium? ſic. ſum auertere à me volui, quæ poterat exoriri, ſuſpicionẽ vtilitatis, & cõmodi mei. Clauſula ſit, quod initium epiſtolæ fuit. Reſtitutus mihi videor, inuentis Catulli folijs. tu quoq; redi ad tuam tranquillitatem, nec inſtitutum omitte. Vale.

EIDEM Patauium

QVid? tu me putas hoc in genere acutiſſimum? fuit cum ipſe quoq; mihi plane ita perſuaderem nunc nihil minus. ham ho c toto biennio prorſus nihil vidi: & vt omittam cætera, meum illud tantarum vigiliarum munus, non tibi venit in mentem, quam miſere perierit? itaq;, qui mihi ipſe tam male conſulerim, inuitus adducor vt alteri conſilium dem. vides iacere bonas artes; illa ſordere, quæ præclara ducebantur. cuius maxime vitij culpam ſuſtinet eorum inſcitia, qui putant ſcilicet in opibus eſſe omnia, & fortunæ pediſequam eſſe virtutem: ſtultè: nam illi & viuen-

tes.

tes audiunt peſsime, vetiſsimiſq; maledictis proſcinduntur; & , vbi è vita diſceſſerint, æterno ſilentio damnati, apud omnem poſteritatem ignorabuntur. nos autem nunc quidem fruimur ſuauiſsima omnium, & iucundiſsima voluptate quæ manat ex honeſtis cogitationibus, ac ſtudijs: nec erit, opinor, vlla, quæ noſtræ vitæ curſum definiat, dies. non in omni ætate decus, ac dignitatem pariet ea, quæ nunc auri, argentiq; vis ſuus cuiq; aliquando, pro animi ingenijq; præſtantia, perſoluetur honos. interim viuamus nobis ac literis, ſeiuncti ab ijs, quos nutu appello, id eſt ab ipſa planè barbarie; ne quam ex eorum conuictu labem contrahamus. Munuſculum tuum non video cui deferas. inania tibi noſtra, mihi nec peregrina ſolida videntur; ſiquidē ipſe, quod iam ſignificaui, diu peregrinatus, oleum & operam. Nobilitatem, & virtutem ſi quæris, & Bononiæ Camillus Palæottus, Mediolani Bartholomæus Capra, duo quauis laude, vt ego ſentio, excellentes viri. Capram nunquam vidi. ſed hominum ſermone, tanti facio, quanti ſi ille ſciat, ſtudio me, non dubito, quin mediocri complectatur, & in amicitiam planè intimam recipiat. paleotto, quæ eſt hominis humanitas, vſus ſum, quam diu Bononiæ fui, familiariſsime, omnes in eo diſciplinæ ſunt nobili viro dignæ: morum autem elegantia, comitate, officio ſummus eſt. hi ſunt nobis ornandi, & diligendi: Craſſos quoſdam, ac Midas nunquam omnino noſtra meliores laudatione faciemus, qui in ita deſipiunt. ita ipſi ſe ignorant, & ignorari ab omnibus. putant, vt in ſinu ſibi gratulentur; quaſi ſint, quos eſſe fugimus; cum nos ea ipſa, quæ deſidera-

ſideramus in illis, ad cohortandum, non ad laudandum, colligamus. Habes meam ſententiam, quos vites, quos diligas. nominare præterea multos poſſem: ſed incerta ratio eſt: & illi duo excellunt. Occurrit illud ad ignotos non facillima ὑπόθεσις. *alijs, fateor: te quidem ab hac difficultate vindicat vbertas ingenij tui. Alterum eſt: ambitionis, aut etiam leuitatis cauenda ſuſpicio. Locus omnino aliquis calumniæ dabitur: ſed omnia ne curanda? nimis miſera conditio. valeant iniqui. rectè ſentientes probabunt: nec nos ij ſumus, qui à multitudinis deprauato iudicio pendere debeamus. Vale.*

EIDEM. Patauium.

MIhi vero, ita viuam, etiam atq; etiam probatur. et, cum in quouis genere magnus omnino ſis, in hoc maximè videris excellere. planè (vt omittam reliqua) ingenij tui quaſi quandam δεξιότητα *ſum admiratus. ita concinne, ita aptè, facili quodam ſententiarum nexu rem ducis, donec ad ipſum peruenias: in quo te, vbi ſcis hærere multos, citra omnem adulandi ſuſpicione, ſumma explicas cum dignitate. Gratulor tibi de iſta facultate & eo magis, quod, ſi locis impetitur gloria, nouum decus accedat ad Italiam noſtrã: in qua ſedem, auctore atq; auſpice me vno, ita locaſti, vt cogitare nihil prorſus de migratione videaris. nec verò ſecus debes. valde. enim. ad literarum elegantiam, planéq; ad omnem humanitatem tibi profuit hoc cælum, è quo iam per quadriennium ſpiritum hauris. itaq; noſter eris perpetuo, mi Murete, ſi gratus eſſe vis: quod profecto vis: ſoles enim hanc virtutem præ-*

præter cæteros efferre. Tibulli principium mitte; vt cum epiſtola coniungatur. Scholia, non dubito te operam daturum, vt tua videantur, id eſt ſita luminibus ingenij, & quantũ res patitur, erudita. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium

GRæcos typos, meumq́; de Syriano edendo conſilium probari tibi non mediocriter, ſignificas; ſic putaram: & in vtroq; nunc mea tum opinio, tum voluntas, te approbante; qui mihi multorum inſtares, magis, magiſq; confirmatur. De Catulli clauſula, parum commodè: ſed nihil, Mureto petente, recuſandũ. Video te. Propertium negligere: cum ego me illis verbis, quæ ſunt in prima Catulli pagina, quaſi prædibus obſtrinxerim, AB EODEM CORRECTI SCHOLIISQVE ILLVSTRATI. *itaque integrum iam eſt: &, ſi ſit, cur tu poetam elegantem, maximeq; omnium Latinorum fabellarũ varietate; hoc eſt verè poetica eruditione florentem, abijcias? Etiam illud: oblitus ne es, ei te commentarium publicè eſſe pollicitum? ſcholia ſaltem, ſi commentario non vacas: & vtrumque Torquato: aut, ſi vni vtrumque non vis, Propertium cui videbitur: inops enim ab amicis non es; ſed malim vtrunq; Torquato, qui nobilitatem à patre, virtutem à ſe ipſo. Dices, tibi otium deeſſe, ſi hoc impedit; faciam, vt abundes, inibo enim rationem eiuſmodi, vt operæ meæ, quarum tibi moleſta nunc celeritas eſt, gradũ teſtudine pergere videantur. Germano tuo cupio me hercule ſatisfacere: ſed aduerſantur multa, maximè peregrinitas; haud ſatis apta noſtris* [illegible]*ibus, & ignoratio ſermonis Italici. meum tamen*

illi

illi ſtudium nullo loco deerit, ſi monuerit. ſin ipſe aliquid videro, in quo liceat eius rationibus conſulere, aggrediar, & quantũ in me erit perficiã. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

V*Ehementer mihi arriſere tua ſcholia, ſic in quã, vt fere ſe commentario æquare videantur. perges igitur, dijs bene iuuantibus. Cupio tuum Plinium: quem dare poteris amanuenſi meo: cui reditum patruus, nuper è Cypro aduectus, multis à me verbis impetrauit. Exſpecto reliqua; quod tuo tamen commodo fieri poſſit, nam, vt tuis conſuleretur ſtudijs, & commodis; ceſſare de duobus prælis vnum maluimus, quam te nimis vrgeri. attamen rogo, des operam, ne longius ducatur. Vale.*

EIDEM Patauium.

O *Mi Murete, quod me premunt onera, quibus angor curis. accedit imbecillitas valetudinis, quã, d iquidem operam, vt omnino tuear, ac ſuſtentem: ſed vaciliare interdum neceſſe eſt: ita multa incurrunt in nos; quæ nec vitare licet; nec ſumus ad ſuſtinendum pares. tu me, tuus amor, tua virtus multũ leuat. quod ſpero perpetuũ, nec, vt ait noſter, conſtantia cauſa, ſed voluntatis, ac iudicij. In erratis cur numeras Mœror, & Flamma? quorum alterum vetuſtas vniuerſa, alterum conſuetudo probat. etiam, Sæcula, tum ſcribebant. nam Varro in Etymologijs Varro non videtur: itaq; à & Quintiliano meritò ridetur. Exſpecto Tibulli folia, quæ superſunt, & ſcholia. Vale.*

EIDEM Patauium

M*olino dixeram, quæ tibi ſi narrauit, iteranda non*

ſunt,

ſunt;ſin omiſit,committenda literis non videntur. nec tamē te diutius celabo:interim hoc vnum;quo fortaſſe contentus eris: ad alios potius, quàm ad te pertinere, nec vllam omnino tuæ dignitatis, & exiſtimationis partem attingere, Hic ſermo increbuit, ex quadā tua, vt audio, ad Lambinum epiſtola, captum tibi iam eſſe de Ferrarienſi conditione conſiliū,quod ſi ita eſt; magnopere gaudeo, ac tibi Deum,ea quæ cogitas, vehementer cupio fortunare. ſin autem hæc inania ſunt, ac temerè iactata: æquè lætor? teq; hortor, pro mea in te beneuolentia ſingulari, vt habeas rationem in primis non modò tranquillitatis, verùm etiam conſtantiæ tuæ, veliſq; Partauinam commorationem eſſe quàm longiſſimam. ego tamen, quidquid egeris, meam non modo voluntatem, verum etiam ſententiam cum tua coniungam: ſed vereor, quod minime velim, ne quis, in te non rectè animatus, ſermonis materiam nactus, leuitatem obijciat. iam enim quiddam inaudiui. In Vibulli quartum, aueo ſcire, cur nihil volueris. nam, poſſe te, certum eſt. nos opus intermiſimus, donec à te plurima colligantur, ſcis conſuetudinem præli vrgebit te quo tempore minùs exſpectabis,& opprimet nec opinantem. quare cum otio noſtro tuam negotium metiri non debes, ſed, cùm iacere nos videmur, ipſe nihilominùs ad induſtriam excitari. Amicus ille tuus, cuius, ingenium, vt in adoleſcente, laudabamus, detulit quædam ad † quæ ſi ille vera putaſſet, incenderetur aduerſus me, & inſtitutam amicitiam, quam ſpero fore diuturnam, abrumperet, te vnum teſtor, quid ego de illius doctrina, atq; ingenio

& ſenti-

& ſentiā & ſæpe prædicarim. ille tamen ſimiolus longè aliter; vel quòd eſt, vt multi, infenſus Italico nomini; vel quòd natura improbus, qui figat ea de me, quæ repugnant penitus iudicio meo, atq; etiam naturæ; cumq́; ornatus à me ſit, detrahere tamen de mea laude conetur. nec tamē eſt nihil, quod ad te ipſum pertineat. quæ quia ſunt iniuſta, contemnes; vt ego, ſunt falſa. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium

CVm antea multis mihi declaratam argumentis, tuam prudentiam valde probaui: tum verò, lectis tuis literis, laudaui te, & hominem conſilio præditum excellenti, atq; etiam, vt virum bonum, qui nihil antefert honeſto, ſuæq́; maximè fidei, vel cum rei familiaris ingēti iactura, ſibi eſſe habendam rationem exiſtimat. Opima tibi deferebatur, admodumq́; honorifica conditio, auidè à multis, & ambitioſè petita, nihil occurebat contrà, quin accipienda videretur, tu tamen reijcis: & facis meo iudicio, ſapienter primum, quia tueris officium, qui Cardinali Eſtenſi iam promiſeris: deinde, quia ne ſic quidē tuam vtilitatem deſeris. quis enim illo ad liberalitatē propenſior? quis paratior fortunæ bonis? habes igitur in eodem cum voluntate rem. nec tu is es, in quem aliquid indignè conferatur. atq; etiam, quo maior; ac præſtantior adeſſe, ac ſe tibi offerre videtur occaſio cum ſummo principi, ſingulari viro, tuam operam duē; eo tuam acues, atq; excitabis induſtriam diligentiùs; vt ipſe te vincas, & beneuolentiam Cardinalis eximij omni tibi ratione concilies. in qua vna ſit tuæ vitæ quaſi tabernacu-

ad illos, qui te nunquam amarũt; quos malè ſcis audire ſuo meritò, cur non transferas ad alios? equidem ſuadeo, quod ſi tenerem ὑπόθεσιν: facilè dicerem, ad quē me à luſibus καὶ ἀπὸ πάντον τῶν ἐρωτικῶν, planè reuocat non ſolum natura mea, ſed ætas etiã, ſenectuti propior, quàm adoleſcentiæ. itaq; ſi quid ad me ſcribes, remoue, amabo te, omnia, quæ dilexiſſe Plato videtur, ἀφροδίσια. Intelligis, opinor, quid ſignificem: & quod ſignifico, petere me, vel cupere etiam, ſi me putas ingenium tuum noſſe, exiſtimabis. De beneuoletia tua, etſi nunquam dubitaui, ex te tamen ipſo ea quæ opto libentiſſimè audio quanquã ad ſtudium in te meum nihil addit ſtudij tui cõmemoratio. non enim te amare cœpi, vt ipſe me amares ſed quod amabilē ipſum te eſſe duxi multis nominibus: quæ tibi ipſe ne exponam, non modò meus, verum etiã tuus pudor impedit. Iactura te mouet rei familiaris in diſceſſu repentino: noli laborare: lucrum erit in damno; ſi ſpectas eum, qui te excipiet, præſtantem virum, erga tui ſimiles optimè animatum, cuius egregiam voluntatem non diſſimilis fortuna comitatur. ſarciet igitur ille, ſi quid ob ſubitam migrationem damni facies: &, vt ſpero, tum tuæ conſilium quotidiè magis oblectabit. Palam video te abieciſſe, & lætor mehercule tua cauſa veruntamen, ſi quando opus erit, ſeceſſum illum non contemnes: vt habeas tu quoque exemplo Africani, & Lælij tuum Lucrinum, cuius in litore, neglectis Regum theſauris, omni prorſus ambitione ſolutus; aut conchas legere, aut fluctus numerare poſſis; eoque lætius, ſi me tibi tantæ comitem voluptatis

Deus obtulerit. Verùm hæc, vt quidem noſtræ nunc vtriuſq; res habent, inania: quæ tamen, ſi perfectè ſaperemus, omnium fortaſſe prima. Sed vides me tecum garrire? captum voluptate ſermonis, dum te quaſi præſentem alloquor, & vtor manu eius adoleſcentis, quem iure Latij donatum, Cretenſibus ademptum, aſfirmo tibi dignum aliquando fore noſtro contubernio. quod quidem ſtudioſè agit, tuo maximè exemplo incitatus. etſi non te noſtra domus, ſed tua te induſtria, tuum nobilitauit ingenium. Libri aliquanto exierũt, quos ad te mitto, iuuenis optimi, & inſigniter eruditi, Onuphrij Panuinij. non dubito, cum legeris, quin meum de illius præſtanti virtute teſtimonium confirmes. habet alia in manibus, vnde fructum ſtudioſi capere vel maximum poſſint: quæ vt edat maturius, otium illi exoptare, qui rerum nobilium ſcientiam appetunt, omnes debent. Vale Venetijs.

EIDEM Patauium.

Vix credas quam non facilè mea manu literas conficiam, & quã facilè, cũm vtor amanuenſi, fluat oratio. itaq; ſcripſi ad Seuerum laborioſè, quòd in ambulans, vt antea ſolebam, minimo negotio dictaſſem, diſceſſus ille meus, magnorum index malorum, vt ab amicis tunc, falſa coniectura ductis, putabatur, familiares meos, quorum vti opera conſueueram, Podocatharum, Faſinardum, poſtremò etiam Nicolaum Cretenſem mihi ademit. filium habeo, ſed puerũ adhuc, & imbecillo corpore, & occupatũ ſatis domeſtica cura, itaq; poſthac, niſi quod occurrat grauius, perquam raro, & quam breuiſſimè ſcribam. venio ad

literas

literas tuas. Reuerſus è foro Iulÿ, quo exieram nota negotÿ, quam valetudinis cauſa, reperi librum tuum, Variarum lectionum, quem apud Sixtum Medicem, communem amicum, excellentem virum reliqueras. noli exſpectare iudicium meum. malo enim te ab alÿs, quid de tuis ſtudÿs, quid te ingenio exiſtmem, quam à me ipſo, cognoſcere. vnum tamen illud non minus verè, quam libenter dicam, nihil me adhuc in hoc genere legiſſe ornatius nihil eruditius. Quòd autem quibuſdam in locis & à me diſſentis, & egregÿs idē laudibus me ad cælum tollis: parcius vtrunq; vellem: ſic enim vtrunq; fortaſſe verius: ago tamen gratias, quòd publicam vtilitatem rebus omnibus anteponas. quam ego antea conſuetudinem, acceptam à patre, ſeruaui mea ſponte, et ſeruabo poſtac, tuo inuitatus exemplo, diligētiùs. De numinis, cùm lubebit. atq; adeo vt lubebit. vrgeri enim cū, qui cū tibi vſus intercedat, ne ſi quidē ipſe velis facilè permitterē. Dionyſius paulo ſeriùs, quàm putaueram, abſoluetur. morā iniecit commiſſa inter operas rixa, abſente me. neq; tamē hac ſatis leui ſed alÿs adductus cauſis, quæ ponderis lōgè plus habebant, penè totum conſilium abieceram. nunc, te hortante, ac monente etiam vt celeriter, quid agam? quid autem, niſi quòd ipſe cupis? quod certè mea cauſa cupis. vrgebo igitur pro virili, nec impenſæ parcetur, aut labori. De Gallorum Rege, dolui ſanè grauiter dolorem veſtrum: ſed humana quæ ſunt, humaniter ferenda, nec vobis doctrinæ remedia, nec ea quæ ſumuntur à rerum vſu, deeſſe poſſunt: & tu mihi miranda narraſti de Cardinalis pietate in Deum: quo

ille ſe, voſq́; omnes præſidio aduerſus iniquitatem fortunæ præclarè tuebitur. Vale Venetijs.

IOANNI BAPTISTAE RHAMnuſio Xuirum Conſilij à ſecretis, Venetias.

CVm à nobilibus viris, in hac loca vel animi, vel negotij cauſa confluentibus, dignitatem illam, quæ maxima eſt in noſtra ciuitate, vt arcanis præeſſes præſtantiſsimi Xuirum Conſilij, ſummo omnium conſenſu tibi eſſe delatam accepiſſem: magnoperè ſum lætatus, tum pro ea, quæ olim inter te ac parentem meum mutua ſemper fuit beneuolentia, tum pro mea in te vetere obſeruantia, orta primum à meo de tuis virtutibus iudicio, deinde à te multis, ac varijs, vt tempora tulerunt; erga me, meoſq́; officijs vehementer aucta atq; ego meam tibi penè incredibilem lætitiam, ex honore tuo ſuſceptam, ſtatim literis declaraſſem, niſi, autumno iam exeunte, breui futurum ſperaſſem, vt, in vrbem reuerſus, præſens præſenti gratularier, neq; ſolùm ex oratione, ſed ex vultu & oculis, qui ſunt indices animi de meo in te ſtudio, intimoq́; ſenſu iudicares. hac ego me non multorum dierum exſpectatione cum ſuſtinerem, ecce tibi amicorum literæ, ecce nuncij, proximis comitijs tuliſſe te fructũ ante actæ vitæ omnis, tot peregrinationum, quas in Galliam, ad Heluetios, Romam, etiam ad hoſtes armis infeſtos reipublicæ cauſa ſuſcepiſti, tot conſiliorum quæ à te fluxerunt ad augendam, quantam in te fuit, patriæ dignitatem; cum enim longo poſt in-

teruallo

teruallo in eum locum rediſſes, vnde magiſtratum deſignatorum nomina recitantur; conſurrexit ſenatus vniuerſus, ex tuo conſpectu mirifica voluptate perfuſus. quæ tum animorum omnium perſpicua ſignificatio ita te commouit, vt illico magna vis lacrumarum exciderit, intuenti beneuolentiam tuorum ciuium, quos in omni ætate dilexeras, quibus iam inde à prima adoleſcentia, parentis tui, ſummi viri, exemplo, omnibus officijs inſeruieras, nulla tibi, præterquam amoris, præmiorum ſpe propoſita. Fuit igitur eo die mutuum, & æquale gaudium ſenatus primum, vbi tuam ſibi vocem claram pariter, & ſuauem, in pronunciandis magiſtratibus vidit eſſe reſtitutam, quam poſt obitum magni Cancellarij Franciſci nimium ſæpe deſiderauerat; deinde tuum, cum illa tibi cum incredibili gaudio, ac penè cum clamoribus vniuerſa conſurrectio, quid de te tui ciues exſtimarēt, quo te ſtudio, qua caritate complecterentur, oſtendit. Enimuerò lætari te puto, quod quidem iure facis, ſummo dignitatis gradu, quò te tua virtus extulit, vt arcana illa tractares. quæ ad reip. ſalutem & huius magnitudinem imperij pertinent. verùm hoc ſæpe videmus alijs quoq; contingere, optimè ſcilicet de patria meritis: nec enim honor in quenquam, qui ſeſe magnis in rebus non ſæpe probauerit, confertur: ſtudia verò tāta, teſtimonium tā illuſtre, conſenſum eiuſmodi quando vlla omnino in re, vel in quenquam omnino hominem vidimus, aut audiuimus? itaq; cum ad meam priorem lætitiam nihil addi poſſe exiſtimaſſem, nunc tamen acceſſio-

quam ſuſtinere fortaſſe poſsis, tua tibi imponat humanitas. quod ſi deſidiam odiſti; & quæ alijs quies videtur, laborumq́; ac moleſtiarum quaſi portus expetitur eam tu ignauiam appellas; nec homini quidquam vitandum magis exiſtimas: habes in quo te exercitas duo ſuperſunt aliquod iam annis inſtituta, de itinerũ & nauigationum diuturno ac perdifficili curſu præclara volumina: quæ ſi ad primum, quod omnes libenter, nec ſine tua ſumma laude, legunt, aliquando adiunxeris: egregiam & maioribus noſtris, multisq́; ante ſæculis reconditam doctrinam præclaris imaginibus expreſſam orbi terrarum patefacies, tuoq́; nomini gloriam paries haud paulo maiorem, quam quæ tibi à cunctis honoribus & magiſtratibus, vel magnificentiſſime geſtis, manare vnquam poſsit, eoq́; magis in hoc ſtudium debes incumbere, quod omnem amœnitatem, quæ ſolet ad ſcribendum inuitare, tua tibi Rhamnuſia villa abundè ſuppeditat. itaq́; frueris eodem tempore Marſangi muſis, delicijs, ac moribus tuis: & nobis poſterisq́;, maximè vero Paulo conſules filio tuo, cuius omnes egregiam indolem amamus & exorientem virtutem admiramur: quem à te, niſi graue ſit, etiam atque etiam meo nomine cupio ſalutari. Vale. Ex Plebe Sacci, pridie idus octo.

M. ANTONIO NATTAE
Mantuam.

GRaui diuturna oculorum valetudine impeditus, feci tamen vt litteris tuis humaniſsime atq́; elegantiſsime ſcriptis, quamprimum reſponderem. Ego te Natta, ex illo tuo præclaro libro, quem de pulchro in-

iuſſiſti, iampridem cœpi colere. mea tibi voluntas non patuit: ceteris, quid de te ſentirem, ſæpe in ſermonibus declaraui. Nec vero mirari ſatis poſſum, qui potueris tantos proceſſus in philoſophia facere, homo verſatus aſſiduéq; occupatus in tractando iure ciuili; in quo ipſo te excellere, & audio de multis, & res indicat: quandoquidem certatim viri Principes te acceſſunt, ſummisq; muneribus præficiunt. Equidem, vt beneuolentiam tibi meam præſens præſenti patefaciam, cupio Mantuam excurrere: ſed me deterret valetudinis infirmitas. tametſi affirmabat is, qui mihi tuam epiſtolam reddidit, poſſe me à meis laribus Mantuam vſq; non incommodè nauigare. itaq; audebo fortaſſe. igniculum enim deſiderij vix iam fero: & ſi quid eſt in itinere difficultatis homini præſertim imbecillo, vincet amor in te meus. De tuo libro, quid iam exſpectas vt reſcribam? vides ne me in ære tuo totum eſſe? impera mihi quod vis; & vtere me, quantum vis: ſubibo omnia, & perferam tua cauſa. Meum librum de legib. ad te mitto. iiſdem typis, ſi tibi placuerit, vtemur in tuo libro. ſumptus omnino maior erit, quam ſi litera minor eſſet: verum hoc tui conſilij, ac voluntatis eſt. ſtatue arbitratu tuo: perpende magnitudinem libri: deinde ſignificato, quid velis, mitto etiam aliud characteris genus, vt alterutrum deligas, vtrumq; enim in folij, quod aiunt formã aptè conuenit. tametſi dignitas maior eſt in maiore. De ratione ſumptus, ſi numerum paginarum tui libri ſignificaueris, & ſimul verſuum in vnaquaq; pagina & literarũ in quolibet verſu: facile ſumma fiet, & ad te ſcribetur. Num quid

præ-

præterea? hoc de meo libro quid ſentias, cupio ſignifices. vix enim credas, quã à iudicio tuo pendeam. Vale.

EIDEM Mantuam.

PRæclare Hector ille apud Nęuium: Laudari abs te pater cupio, laudato viro, poſſum ego nunc idem vſurpare. Video me laudari, à quo viro? à M. Antonio Natta, in quo ſunt ingenij, ſunt animi, ac virtutis ornamenta plurima. ego porrò aliquid fortaſſe, ſi cum alijs conferar, videri poſſim: cum vero ad te vnum cogitationem conuerto, vix credas, quam mihi ipſe diſpliceam. Quare permitte mihi, vt eas laudes, quas in me contuliſti, reijciam; aut ipſe maiores in te trãſferam. nam mihi, vtrunq; noſtrum æqua lance pendere, magni ingenij non eſt. vt vt eſt, amo voluntate tuam. ea mihi eſt, eritq; ſemper, vt debet, antiquiſſima. De aduentu meo, muto conſilium in horas ſingulas. tu me allicis, vel attrahis potius, reuocat & retinet valetudo cum ad te ſpecto; nauim conſcendo, vehor, appello Mantuam, tecum ſum. ſic eſt amor, & illæ, quæ fluunt ex amore, voluntates. rurſus, cum ad me conuertor, & meam imbecillitatem intueor; quam acie ſim; qua tenui cute, quam natura mollis, & procliuis ad morbos: relangueſco paululum, & quaſi nauim incitatam leuiter inhibeo. vides adhuc, & ſentis fortaſſe, tentari corpora frigore, leui quidem, ſed tentari tamen vides perflari cælum ventis; rationem eſſe temporis prorſus incertam, & inconſtantem. quæ firmiores non timent; ego valetudinarius; niſi timeam, parum videar me noſſe, parum vitæ conſulere, quod nec humanitatis eſt, nec ſatis pium; cum nos iuſſerit ille ſummus imperator quaſi ſuos milites

in hac ſtatione, donec ipſe reuocauerit, permanere. Calores vt ſpero, quæ mea ſolet eſſe anniuerſaria medicina, me mihi reſtituent itaq; Iunio ineunte, aut certe menſe, te, vt ſpero, complectar. ſin videbo ſine meo periculo fieri non poſſe, vt in viam medem: docebo te literis quid conſilij ceperim Tuum librum tractabo qua licebit diligentia, animo certè erga te ſingulari. Vale Venetijs.

EIDEM Mantuam.

ADeo ne errani, & lapſus ſum in ſubducenda ratione, vt de folijs quinquaginta coniecerim, quæ nunc octuaginta fore video? pudet indiligentiæ meæ. verum, vt eſt, commodo meo rem ſuſcipere non poſſum nec audeo recuſare; ne mea fides in dubium apud te veniat. itaq; peto à te, vt cum tua ratione meam quoq; ducas, nec exigas à me plus, quàm res & fortuna meæ patiantur. Nam, quod ais, redituram ad me pecuniam cum fœnore, libro vendito: videlicet communi quadã non propria me regula metiris. non enim ego, vt alij, qui libros imprimunt, habebo ſtatim certos homines, qui eos diuendant, & longinquas in vrbes regiones. diſſeminent. venduntur hic ſtatim à meis omnes ita paruo pretio: vt lucri quidem minimum, ſed minimo ſimul labore minima moleſtia fiat. Meum ergo librum itidem, inquis vendes. De doctrina liberi tui, de elegãtia poſſum ego facile iudicare: de venditione quis præſtat? an neſcis, libros Latinos, optimos veteres, ita nunc iacere, vt pæne ſordium in genere putentur; vix iam Ciceronem ipſum, Cæſarem, Salluſtium legi, à multis etiam ne legi quidem, planeq; contemni? quare noli

mirari

mirari me tam eſſe diligentem in iјs rebus, quas me docuit vſus pæne quotidianus, & in quibus non licet eſſe ſine magna mercede negligenti. De tempore, quod vrges: facultatem imprimendi non concedunt, libro non inſpecto. atq; vtinam, inſpecto, concedant. quod ſi dixi eos me faciles habere: non ſignificaui, poſſe me, libris non lectis, impetrare ius imprimendi, ſed conſequi ſtatim vt legantur: quod ita multis non contigit. ſæpe enim vidi nonnullorum ſcripta, apud eos, quorum poteſtatis hæc tota ratio eſt, per multos menſes cuſtodita neq; legi, neq; reddi. Mittas igitur librum oportet vniuerſum: mecum autem amice ages, pro ea, quam tu doces quotidie præclaris exemplis æquitate. ita, ſi erraui, non luam grauius quam debeo: ſiu error à me non eſt, à te vero aucti libri magnitudo tota pendet ius tuebere pro tuo inſtituto, & amico ſimul conſules. Vale.

EIDEM Mantuam.

VT concludam paucis; quando nec mihi ad ſcribendum, nec tibi ad legendum otij ſatis eſt; ſi librum miſeris, imprimetur. nolo enim meam apud te fidem in dubium vocari nihil eſt tanti. de tempore incertum eſt pendet, vt ſæpe ſcripſi, hæc tota res ab aliena voluntate crediderim tamen, intra menſem confici & expediri rem poſſe, tum ſtudio noſtro, tum intercendentibus amicis, nobilibus viris, & gratia florentibus. libro non inſpecto, facultas imprimendi nunquam dabitur ſcio nullam in eo labem eſſe, quæ legentium animos poſſit inficere, noui tuos ſenſus, moresq; probitatem quæ ego pluris etiam in te æſtimo, quàm eam doctrinam qua partem fortaſſe aliquem, ſuperiorem certe habes ne-

minem

bendi non minus elegans, quam eruditum, complexus es. Quod ad typos attinet, video paululũ detritos eſſe vetuſtate: itaq; ſpecie illa, quam recentes habere ſolent, prorſus carent. & compactum nimis atramẽtum videtur: ex quo fit obſcurum quiddam, quod legentium oculos offendat. Menda quadam deprehendi nimis fœda, nec eiuſmodi, vt diſsimulari poſsint: cuius incommodi cauſam puto tibi nõ latere. ſæpe enim hic, dum imprimitur, vel emendationi nemo præeſt, vel præeſſe ſolet homo mercenarius, & parum literis inſtructus, & is, cui pecunia, quam fama ſit antiquior. nos tamen, & quia de exiſtimatione laboramus, & quod te nimium diligemus ob tuam probitatem, nimiumq; colemus ob eruditionem, enitemur, & contendemus, quantum feret acies oculorum noſtrorum, vt ſatis in hoc genere fiat tuæ voluntati. ad quam tu me diligẽtiam tacitè vocas in tuis literis. laudas enim, & Aldi filium agnoſcere te dicis. quam ſunt hæc acuta, quam me pungunt, atq; excitant ad omnem laudem, non modo hanc propriam typographiæ, quæ iam in noſtra familia inueterauit, & quaſi debita, poſtulatur. Sed heus: adhuc ne tibi meus liber eſt in manibus? atqui abiectum iam à te, & latere in angulis, obductum puluere, exiſtimabam. nec tu is es, cui bonas horas male liceat perdere, homo aſsiduis curis, maximisq; negotijs diſtrictus itaq; peto à te, hoc mihi des, ne tuum otium à ſummis rebus ad meas ineptias conferas. ſatis iam obſeruantiæ in te meæ, ſatis humanitati tuæ dediſti hoc ſi plus cupiam; non agam ſatis modeſte; nec te noſſe, me ipſe videar. Verbum optabam in

epiſtola

epiſt. tua de Carreti valetudine, optimi viri, vt viſus ſum cõijcere, tui certe ſtudioſiſsimi nã affecti pessimè ac pæn: deſperatum dixeras, cum eſſem Matuæ. Mecum actum eſt in hac peregrinatione prorſus infeliciter. incidit in morbos tota pæne domus: ſed vxor cum periculo vitæ integrum iam menſem miſerrime iacuit nec dum video quid ſperem: cum iactetur acerbiſsima febre, nec habeat ſpatium vllum ſeſe colligendi. ego, cum non optime valuerim corpore, neq; nunc valeam, quo fuerim animo, quo nunc ſim, vel me tacente potes exiſtimare fortitudinem laudo: ſed eam in me ipſo nũc requiro. vincor enim aduerſus, nec poſſum planè, quod tu potes, à philoſophia vera, quam Ariſtoteles ignorauit, præſidium petere. Sed longius progredior. tuas literas exſpecto. ſolatium fortaſſe aliquod in malis afferent. Vale Aſulæ.

EIDEM Mantuam.

M*Eum in reditu conſilium hoc fuit, vt Mantuã conſcenderem, idq; maxime tui ſalutandi cauſa tum vt, quod antea de tuo libro imprimendo inter nos conuenerat, id comprobaremus. non licuit ob viarum difficultatem, & frigora ſcis enim, quam tenui cute ſim, quam imbecillo corpore. Caneti igitur, & meo, & meorũ conſilio, tranquillo tempeſtate, conſcendi: Mantuamq; præteruectus, viginti, opinor milliariorum interuallo, Clodiam triduo incolumis appuli. hic me amici, & propinqui lætitia incredibili exceperunt, qui de reditu meo ſæuiente iam hyeme, pæne, deſperaſſent. negotia nunc repetimus: quæ cum neq; pauca ſint, neq; ponderis exigui; nullum tamen habeo prius, nullum*

antiquius eo, quod ad te pertinet. vide igitur ipſe quid ſtatuas. nam, ſi praſtas in ſententia; mittendus liber eſt ante medium Ianuarium. quod ſpatium habeamus eos alloquendi, ac rogandi, quorũ iniuſſu nemo imprimit impunè. vrget etiam Philippi Regis orator de libro edendo, quem ei miſit, homo, vt aiunt, Græcè Latineq; bene ſciens, arcanorum ipſius Regis particeps Gonzalus Perez. cui rogànti per literas vt omnino ſuus liber meis typis exeat impreſſus, & in eo ſitam ad locatum ſuæ laudis aliquam partem exiſtimanti, deeſſe non poſſum, pollicitusq; ſum: & perſoluã fidem. ſed cupio tuũ librũ anteire, ſi tu vis: ſi cõmodius videtur, in aliud tempus differri: quamprimũ literis ſignifica. ego id vnũ ſpecto, tibi vt ſatiſfaciã. Vale.

EIDEM Mantuam.

NOndum redditus liber eſt: nec mea tamen in ea re diligentia defuit. deuorandum eſt hoc vtriq; noſtrum, quidquid eſt moleſtiæ, nam me quoq; mora longior incipit ita grauiter afficere, vix vt feram: fero tamen, quia Nattæ negotium eſt. alioqui haſtas me herculè, vt ille inquit, abijcerem. ſed obduremus paucos præterea dies. ſi res ducetur, librum repetam, & cum pecunia tibi remittam. Ama me, & tibi perſuade, te mihi eſſe in ãnimo aſsiduũ, in oculis, in ore. Vale.

EIDEM Mantuam.

NEque nihil reſpondebo. neq; tamen id, quod tu exoptas vehementer; ego autem ſic, vt tecum in cupiditate contendam. Librum habet in manibus homo eruditus egregiè ſacris literis, & philoſophiæ ſcientia excellens; Sixtus Medices: cuius omnia iudi. io

propter doctrinã, fidei vero ob integritatem rectè cõmittatur. is legit accuratè; perſcrutatur omnia: examinat, & pendit acerrimè. nihil adhuc, vt ſæpe iam mihi ſignificauit, alienũ à recta ſententia deprehendit; tuamq; mire laudat perpetuã tam longo in opere eloquentiã, ſingulari doctrina coniunctam. is, quid tuo de libro ſentiat, ſuo teſtimonio, ac iureiurãdo cum oſtẽderit, aggrediemur quod abeſſe iam longè vix poteſt. Te interim rogo optimè Natta, ne quid alienæ culpæ in me transferas, nec me curare parũ grauiter exiſtimes ea, quæ ad te pertinẽt; quibus afficior in vtrãq; partem, non equidem æquè ac tu, ſed, vno te excepto grauius certe, quã cæteri. Vale Venetijs.

EIDEM Mantuam.

ALiquando is, qui tuũ librũ accuratè legit, abſoluit epiſtolã eam, quæ tuis literis reſpondet de re tu iudicabis: de homine, ſic habeto: virũ eſſe bonum præſtanti humanitate, ſingulari doctrina, preconẽ, vero laudũ tuarum. quare eſt ſane, cur ei gratias agas, quod te ornet efferatq; laudibus: quod à me iã, qui te vnicè diligo, tuo nomine factũ eſt. quamprimum autem cupio à te reſponderi; v, ſi quis remanet ſcrupulus, auferatur, & exeat tuus liber bono publico, tua non mediocri gloria: quod vtrumque fore confido. Bonanimus neque dum venit; nec venturus ne ſit, aut quando ſit, ex eiũs ad me ſcriptis proxime literis licet conijcere. tu cognoſces: eique ad me faſciculũ dabis epiſtolarũ mearum: quas tamen, tu quoq; opinor, mecũ ſentis comprimendas

potius,

potius quam diuulgandas ſed efflagitantibus, præſertim amicis, negari iam diutius non poſſunt. Vale.

EIDEM Mantuam.

PLuribus tecum verbis agere non licet: ita multis diſtrahor curis: vnum hoc: is, qui tuũ librum legit, idẽ tuis literis, diſertiſſime ſcriptis, reſpondebit. quod tu celerrime faciat operam do, quantum in me eſt, tuã cauſam certe, vt mihi videtur præclare tueris: & quantum tibi ex optima mente tantũ ex ingenio & doctrina laudis accedit. Vale Venetijs.

EIDEM Mantuam.

PLacere tibi argumentum de Republ. & eius libri partem, epiſtolis meis inſertam, abs te, tali viro, tantopere laudari, vehementer gaudeo. tua vero cohortatio, vt abſoluam inſtitutũ, animos illa quidem addit: ſed, ô mi Natta, ſi vides quibus premimur & curis, & laboribus. fortaſſe. ſi modo vis me viuere, aliter ſenſis incitamur volũtate, conſilijs, & hortantibus amicorum, gloriæ nonnulla cupiditate: nec omnino diffidimus ingenio; verum illa, qua tu excellis, quæ in tuis & dictis & factis elucet, prudẽtia diſſuadet. me natura pertenui finxit corpore: ſtudiorum acceſſit nõ mediocris labor ex quo imbecillitas, & morbi. quid res domeſtica? quæ quo eſt anguſtior, eo tuenda diligentius eſt, quid typographia? quam ita mihi tractandam intelligo, non vt omnia ad vtilitatem, ſicut multi, ſed pleraque ad meam exiſtimationem referã, ac dignitatem. quo perpoſito, nihil eſt operæ, nihil ſtudij recuſandũ: ac ſæpe vt ait poeta ille tuus, ſudamus, & allegemus. Amicis etiam vel ſalutãtibus horæ

dandæ ſunt, vel aliquid petentibus officia tribuenda, qui ſi excludantur, aut reijciantur; ſanè conſuletur otio meo, rebus meis, valetudini meæ; ſed vbi humanitas? quæ quam ſit hominis propria, nomen ipſum indicat. Iacent igitur inchoata, planè rudia, temere vel diſsipata, vel confuſa, mea ſcripta; quæ nonnunquam, ſicuti mater languentem filium, eum dolore tacitus adſpicio: opem ferre, quam videntur poſtulare, non queo. Quare, ſi quid apud te hominis tui amantiſsimi ſalus eſt, non debes me ad ſcriptionem vocare, tot aſsidue. tam varijs, tanti momenti occupationibus diſtentum. adiuua me potius conſilio, ſi potes aut minue moleſtiam conſolando: opta ſaltem (& hoc ipſum ſignifica) vt hæc, quæ nunc ſuſtineo perferam, & ij quem volumus, principijs exitus reſpondeat. id quod, niſi fauente qui fons eſt omnium bonorum, Deo ſperare non licet. Conſultationes tuas, ſi quæ nondum editæ ſunt, mire aueo legere. nam, cum in ijs, quæ iam ſunt editæ præſtare te omnibus, qui memoria noſtra ius ciuile literis mãdarunt, cum ſcientia rei tum ſermonis elegantia, mihi perſuadeam: intelligo poſthac tua ſcripta longe fore meliora. non ago tecum blande: metior veritatem ipſa re, &, vt ſentio, planè loquor. valde, mi Natta, hoc biennio in Latina lingua profeciſti: quotidieq; vt ex epiſtolis tuis facilè conijcio, ad veterem illam eloquentiam propius accedis. itaq; videre mihi videor, ac prorſus video, quantus in iure ciuili explicando, ſi ſtudium adhibueris, eſſe poſsis. quod tu facias, auctor tibi magnoperè ſum; ſi modo tu in tua lau-

de quemquam, præter te ipſum, auctorem, hortatorem ne exſpectas, Vale.

EIDEM Mantuam.

Literas tuas, quas idem binas tabellarius attulit, facile tuam edendi libri, quem efflagitari iam à multis audio, non mediocrem cupiditatem declarant. nec me tamen ſtudio tibi concedere velim exiſtimes. nam & συμπαθειαν quandã commouit iam in ſenſib. meis virtus tua: & res ipſa, de qua tantoperè laboras, commendationem habet à ſe ipſa, nec tuum officium apud me, aut omnino apud quemquam bona mente præditum deſiderat. Vnde igitur, inquies, tot dierum prolatio? Equidẽ culpa vaco: nec in officio præſtando Sixti nobis humanitas defuit: ſed ab eius voluntate pendemus, cui tota demandata facultas eſt. is cum Sixti primum. deinde etiam noſtro ſe acquieſcere teſtimonio confirmaſſet; Sixtum etiam, vt optimè de Christiana doctrina ſentientem, ſacrarumq; literarum diſciplina perfectũ, laudibus extuliſſet: illud adiũxit; ſibi tamen eſſe concedendum, cui ratio temporũ paulo ſeueriorem, quam ipſius voluntas ferret, perſonam imponeret, vt librũ leuiter attingeret: quod eſſe perpaucorum dierum negotium pollicebatur. negandum non fuit. egimus etiã gratias, quod ita blandè peteret, vt ſuam obliuiſci poteſtatem, humanitatis cauſa, videretur. Nunc tibi, mi Natta, deuoranda eſt hæc non multorum, vt ſpero dierum mora. vides, hominũ recentiorum libri, quicunq; de ſacris rebus loquantur, quam diligenti hodie trutina perpendantur, quã multi, nullo perſonarũ diſcrimine, in iudicium vocentur,

quã pauci mox elabantur. tolle, obſecro te feſtinatio-nẽ in re tanta: & habe rationẽ temporis, & vtriuſq; noſtrũ otio (nam mea quoq; res agitur) breui inter-poſita mora, conſule. Nam quod inieciſti de tua lau-de opinor, vt quaſi dormientem excitares, id mihi nouam diligentiam non attulit, potius admirationẽ quandam cur ea, quæ ad tuum decus pertinent, cura-ri à me frigide ſuſpiceris. Etiam appellas me ob teſti-monia epiſtolarum mearum. quaſi vero ego te diligã conſtantiæ cauſa, non iudicij. quod ſi te non eſſe diſſi-milem tui putaueris; cuius etiam probitatem, doctri-nam, eloquentiã aſſidua ſtudia vehementer augent: me quoq;, qui aliquando in te fui, eundem fore ſem-per, hoc eſt, amore incenſum, atq; cupidiſſimum glo-riæ, debebis exiſtimare. commentarios meos quod euoluis libenter, amice facis. ſi vero etiam, vt ſcribis, aliquid ad tuam vtilitatem excerpis, magni facio induſtriam meã quam tu, vir ingenio, & eruditione ſummus, modo non improbares ſatis habebã: fructum vt ex ea caperes, vix vnquam ſperaui itaq; ſcribam poſthac paulo fidentius, iudicio tuo confirmatus: & auctoritatem tuam, ſi quis contra ſenſerit, profex-centis rationibus opponam. Literis tu, caue putes, non eſſe à me reſponſum, quia neglexerim, obſtitit occupatio: quæ diem quandoq; totum eripit à mane ad veſperam quod etiam ſi non ſcriberem tamen opi-nari, tuæ prudentiæ, & humanitatis eſſet. Vale.

EIDEM Mantuam.

AD oculorum dolores quos diuturna conſuetudi-ne ſatis iã modice fero, acceſſit moleſtã febri-cula periculi tamen expers, vt medicus affirmat ita-

que conor breui reſpondere literis tuis, elegãtiſſime, humaniſſime ſcriptis. liber ſtatim traditꝰ eſt viro optimo, atq; eruditiſſimo, cõmuni amico Sixto Medici. is, licet occupationibus diſtrictus, tamen & mea, & tua cauſa pollicitus eſt, operam ſe daturum diligenter, vt eam partẽ, quam tu addidiſti, ac mutaſti, quã citiſſime legat. quod cum fecerit; rurſus ex eius teſtimonio ius erit impetrandum libri diuulgandi, ſcis enim, quam ſeuera hodie ſit librorum omnium examinatio, quam ſint, vbi quid ſcribimus, Ambigua cauenda: ne qua omnino ſecus interpretandi, trahendiq; in deteriorem partem, occaſio præbeatur. Sixtus me diligit, meaq; cauſa valdè cupit, de te autem honorificè & ſentit, & loquitur. itaq; quod ad ipſum attinet, nauigamus in portu. Academiæ tuum officium amplectitur, ac laudat: ſua vero à te, ſingulari viro, probari & magni fieri inſtituta, mirabiliter gaudet. Plura volebam, ductus ſuauitate ſermonis, cuius imaginem habet epiſtola: ſed interdictum eſt, non modo ne quid ſcribam mea manu, verum etiam ne multa, niſi neceſſario dictem. Vale

EIDEM Mantuam.

H*Abeo quod petieram, ſedaſti animum meũ conſolatione, conſilio iuuiſti. nihil ſapientius: nihil humanius epiſtola tua, & cum multa ſunt à te grauiſſime, atq; ingenioſiſſime commemorata: tum vero mirificè ſum exemplo tuo commotus, quod ſtatuo imitari, quantum in me eſt, licet me a probè quidem conſcius infirmitatis: ſed ſi Deus aderit, quod equidẽ ſpero: vincemus humana omnia, & tibi probabimus*

in aduerſis. Afferet ad te tabellarius cum his literis indicem, quem petis, miſſum ab Academia, tui ſtudioſiſſima. tradidi enim legendam epiſtolam tuam: nec improbauit quiſquam. quid? nemo non extulit ampliſſimis laudibus. ego autem & qua ſim ex eorum iudicio affectus lætitia, & quod ipſe de tuis exiſtimẽ ſcriptis? quia te puto illud, vel me tacente, pro amore noſtro ſuſpicari, hoc autem ex meis ſuperioribus literis cognouiſſe; non exponam hic pluribus verbis tantum agam gratias de iſta tam in me propenſa voluntate, excellentiq; induſtria: quarũ alteram longitudo literarum tuarũ, alterã elegantia declarat. Vale.

EIDEM Mantuam.

B*Iduũ hic futurus ſum: nec enim diutius licet per valetudinem: nec veniſſem leuib. cauſis. Liber tuus propediem prælo cõmittetur, & diligenter emendabitur. angor equidem, quod abeſſe cogar, quod accidit profecto non minus contra voluntatem, quam præter opinionem: ſed hæc in manu noſtra non ſunt. ducimur enim, vel trahimur potius fatorum vi. itaq; humana omnia ferenda quanquã non hæc tibi, quẽ religio probum, doctrina prudentem facit, ſed mihi ipſi ab ijs præſidijs, quæ te muniunt, parũ inſtructo, tanquam intus cano. De rebus meis, de valetudine, de ſtudijs, exigit omnino amicitia noſtra, vt aliquid ſignificem: ſed neq; nunc ſatis otij ſuppetit: neq; vt vere dicã, libenter ſcribo. quæ tu non libẽter legas. meliora tamen omnia paucis diebus fore videbãtur: itaq; vberiores à me literas exſpectato. Hæc dictaui propere, multis diſtrictus negotijs, animo curis impedito. Vale.*

EIDEM Mantuam.

Legi, quas remiſiſti, epiſtolas meas, & correxi leniter, vt homini occupatio de editione, quod hortaris, vt omnes potius, quam, vt ego ſtatueram, vnam aut alteram: ita faciam, non ſpe laudis (ſcripta ſunt enim, quod res ipſa indicat, indiligenter ac raptim) ſed quia notam eſſe æquis & iniquis noſtram amicitiam volo: quæ me ornat iudicij tui teſtimonio: cum tamen ad iudicium ſingularis accedat humanitas. Vale. Venetijs.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII

Liber Qvartvs.

ILLVSTRI. COMITI MICHAELI TVRRIANO CENETENSI Epiſcopo Cenetam.

ANgebar animi, nec fieri quidquã poſſe me vno miſerius opinabar: ita multa hoc anno præter exſpectationẽ, prorſus aduerſa meis rationibus, obtigerant: fratris primum amantiſſimi, deinde filioli ſuauiſſimi interitus, vxoris morbus, inualetudo mea, rei familiaris incõmoda. quam facilè, nullo pane ſtrepitu, rerum mearũ conuerſus orbis eſt. de fratre. & filio iam ſero moderatus; vel quod, vt ſolet, medetur dies; vel quia, quod æterna lege Deus conſtituit, id abrogare velle ſolũ iniuſtitiæ, verum etiam imprudentia vide-

tur eſſe vxor conualuit: ego ſatis firm⁹. domeſtica vero damna, quæ ſarciri vix vnquam arbitrabar poſſe, facile cõpenſat amor in me tuus; cuius mihi recordatio moleſtias omnes diluit; quandoquidem vis me ad omnes caſus (recordor enim tua verba) ſubſidiũ tua benignitate maximum conſtituere. leuatus à te grauiſsimis curis, premi iam oneri officij me ſentio: in quo ſuſtinendo virib⁹ enitar cunctis & animi, & ingenij: tantum ne? imo etiam ijs, quas beneuolentia erga te noſtra & ſingularis addet obſeruantia. quid porrò tam difficile aut tam amplũ eſt, quod incitata ſtudio voluntas non aſſequatur? verũtamen in hac re ſentio eſſe paulo difficilius mihi ſatisfacere, quã tibi. te enim nihil in conferẽdo beneficio ſpectare præter ipſam virtutem quæ ſuis gaudet ac fruitur bonis, nihil ex intrinſec⁹ aſſumit; ſatis mihi multo antea perſuaſum eſt: præterea nulla indigere, non gloria, qua iã pridẽ abundas, non diuitijs, quas & poſsides iam, & contẽnis. ergo vero, qui & ante annos ſex, quo te primum die ſum allocutus; eo ipſo die benignitatis tuæ præſtantiam non vulgari munere ſum expertus; & nunc ab eadem benignitate multo etiam maiore, te iubante, cogor exſpectare; prorſus ancipiti cura diſtrahor qui neq; gratiam tibi vnquam referre, neq; nuda voluntate contẽtas eſſe poſsim. Succurrũt enim multa, quæ libenter cogitẽ: primum humanitas tua; qua me ſemper cõplexus es; deinde libertas, qua ſub leuaſti: poſtremo conſolatio illa, Chriſtianæ pietatis, & ſapientiæ pleniſsima qua me quidẽ proximo Quinctili menſe cum ad te hominis cauſa Cenetam acceſſiſſem, afflictum erexiſti. atq; hæc quibus meũ erga

te officijs? nullis omnino, ſalutatione excepta, quæ ipſa mihi tum vtilis ex prudentia, atq; eruditione tua, tum etiam ex dignitate perhonorifica fuit. Quæ cum omnia colligo; eximiam iſtam, planeq; diuinam beneficẽtiam, inſitam tibi, vel potius ingeneratam à natura, auctam doctrina, vſu confirmatã, atq; perfectam, ſatis admirari non poſſum. Et ſimul ad quoſdã, opibus affluentes, multis imperantes nationibus cogitationẽ conuertens, doleo vicem bonarũ artiũ, quæ deſerantur ab ijs, quorum patrocinio ſi vterentur, fructum retribuerent eum, qui eſt omnibus imperijs anteponendus. quid enim eſt immortalitate præſtantius? quis autem eum, niſi beneficia literarum conſequitur? lateret in tenebris, obruti vetuſtate, Cæſares, Alexandri, planè omnis antiquitas, niſi rerum præclariſſimè geſtarum, quas cum audimus, imitandi cupiditate accẽdimur, teſtem haberemus hiſtoriam. Quo magis tibi gratulor, antiſtes & idẽ Princeps egregiè, qui hanc veræ laudis penè vacuã hodie poſſeſſionem tam libenter occupes, veteremq; maiorum tuorum de omnibus bene merendi conſuetudinem, nulla prorſus tuarum fortunarum ratione habita, conſtantiſſimè retineas. Quod vero iſtã virtutem multis præterea virtutibus, vſu rerum maximarum, prudentia, doctrina, eloquentia, maximè verò humanitate cumulas, atq; exornas: idcirco & antea Romæ, atq; in tuis legationibus, Eccleſiæ cauſa ſuſceptis, magnificentiſſimè geſtis, & nunc in vrbe tua, quam diuino ſimul & humano iure temperas, concurſus ad te quotidie fiunt optimorum virorum,

& eorum

& eorum maximè, qui aut ipſi ingenio, literiſq; præſtant, aut ſaltem de ingeniorum, literarumq; præſtantia iudicare poſſum, in quo ſæpe fortunam accuſo, quæ mihi facultatem veniendi ad te, quod eram hac æſtate pollicitus, & cupio vehementer, adhuc quidem eripiat. quod cum licebit, accurram quid enim iſta amœnitate iucundius, iſto cælo ſalubrius? quid porrò ad beate viuendum deeſſe poteſt, qui tecum viuat? cuius in ædibus primum oritur ex tua diſciplina virtus, deinde excipit virtutem liberalitas. Hoc igitur cum per negotia licebit: & vt. nã mature liceat. interim memoria tui fruar; teq;, licet hoc terrarum ſpatio diſiunctum, colam vt præſentem nec vllũ erga te, quod ab homine tui ſtudioſiſſimo poſſit exſpectari; aut officij gen⁹, aut ſtudij prætermittã. Vale. Venetijs.

ANTONIO VERANTIO EPIſcopo Agrienſi.

CVm † tui ſtudioſiſſimus, præclarè non ſolum indolis, ſed iam etiam virtutis adoleſcens, proximè reuerſus è Pannonia, tuo me nomine ſalutaſſet; atq; hoc officium ijs verbis, quæ facilè tuum de me iudicium declarabant, ſubſecutus eſſet: cepi ſanè voluptatẽ incredibilem, nec mediocres habui gratias Deo opt. Max. cui ſoleo ſi quid optabile contigit, acceptũ referre, & à quo, ſi quid contra, ſperare meliora nec vero tua mihi quidquam amicitia vel ad meam laudem illuſtrius, vel omnino amplius poſſum exiſtimare; cuius audio fortunã à multis ita laudari, atq; extolli, vt nemo tamen ſit, qui in fortuna virtutem anteponat. atq; ego te cũ ante aliquot annos, cõmotus fama laudum

dũ tuarũ, diligere, & obſeruare cœpiſſem; a nimiumq́ meũ probare tibi literis vehementer vellẽ: pudor vetuit, non omninò fortaſſe improbãdus; neq; ab hoc deterrere conſilio, & quaſi reprehendere natura meæ maxime ſemper eſt viſa. quid? tu ne talẽ virũ grauiſſimarum rerum onera ſuſtinentem deditũ ſtudijs præſtantiſſimarum artiũ, inani ſcriptorum genere appelles? reuocabat ratio, & habendam mihi tũ dignitatis tuæ, tum modeſtia meæ rationẽ intelligebam. Sed profectò à rectis mentib. non ambitione, ſed officio incenſis, diuina nunq̃ benignitas abeſt qualem enim ego certè vix vnquã ſperare auſus eſſem, ea mihi nunc à te ipſo oblata facultas eſt. cui de mittendo ad me emblemate, elegãtiſſime, &, in quo ſummã laudem ſtatuo, admodum piè conſcripto, venerit in mentẽ. quo ſum dupliciter affectus officio, lætitia primum ex ipſa re: debet enim iucunda vehementer eſſe amoris, ac iudicij, à tali præſertim viro profecta, ſignificatio: deinde moleſtia quadam, quod, qui humanitate vinci nõ facilè patiar, nunc quidem à te captus, atq́; oppreſſus, tantũ in hac virtute, qua nulla magis hominem decet, tibi concedam neceſſe eſt, quantum in alijs, quib. te Deus ornauit, & induſtria tua, minimè paucis: quarũ fama non Germaniæ, aut Pannoniæ, continentium regionũ, ambitu terminatur, ſed Europam, quanta eſt ac penè terrarũ orbem iam peruolitat vniuerſum. verum tamen, ſi tibi, magis locorũ ſpatijs diſiunctꝰ, ſingularẽ animi mei ad te amãdum, colendumq; propenſionem oſtendere minus poſſum, apud eos ſaltem, qui meam vocẽ audiunt, meisq; ſæpe ſermonibus interſunt, tuam

declri

doctrinam, eloquentiam, in primis vero purã ab omni labe religionem aſsiduè prædicãdo, profecto ipſe mihi aliqua ex parte ſatisfaciam. nec tamen à ſterilẽ cognouimus induſtriam noſtram, licet mihi laudem ingenij nullam adſciſco, quin ea fructũ aliquem, qui ad tuũ decus pertinet, neq; ſine tua gloria peruulgetur, aliquando ferre poſsit. quod aggrediar ita libenter, & ita ſtudioſè curabo, vt euentus futuri lætitiam auide præcipiam. deq; eo, quod nondum præſtiti, iam nunc perinde ac ſi præſtiterim, ipſe mihi grateler, & huius quidem veluti prædem promiſsi, meæ teſtem voluntatis, hanc ad te mittendam epiſtolam putaui. Vale. Venetijs.

ANDREAE ZEBRIDOVIO
Epiſcopo Cracouienſi.

VIde, quæ ſit vis etiam apud alienos ignotosq; homines veræ ſolidæq; virtutis. Aliquot abhinc annis, cũ egregios viros, qui te non de facie ſolum, verũ etiam è ſermone aſsiduaq; conſuetudine optimè nouerant, omnia de te ſumma prædicantes audirem, ſtudio tuo ſum incenſus incredibili: nec meam deinde obſeruantiam dies exſtinxit, aut imminuit, ſed auxit potius, ad ſummumq; perduxit. atq; equidem nihil habui antiquius, nihil exſpectaui magis, aut obſeruaui diligentius, quã vt hæc ad te amandi, colendumq; animi mei propenſio aliquo tibi non vulgari pateret officio: ſed meam exſpectationem fefellit euentus, nec vlla vnquã ſatis opportuna voluntate reſpondet occaſio. nũc igitur, quod mihi à fortuna denegatur, ſtatui à me ipſo impetrare. Præclarũ aliquid præſtare, dignũ videli-

delicet ea, quam tu ſuſtines, perſona, dignũ tua virtute, cupiebam non licuit: at, quod licet, demus operã vt id conſequamur: licet enim certe ſtudij erga te mei ſignificationem quandam, nõ expreſſam omnino, ſed quaſi leuiter adumbratã, oſtendere, & quercu etiam quandoq; exculptum placet, non modo ex ebore ſimilacrum. Effigiem domi habeo parentis mei; quem tibi vnum, cum familiari olim tuo, & in ore, & in amore eſſe, homo inſigni eruditione, moribuſq; ſanctiſſimis, Andreas Patricius non ſemel affirmauit. eius exemplar venienti ad te Patricio dedi. Putabis igitur, cum patrem meum quaſi præſentem adſpicies, agere tecũ, vt aditus mihi, & quaſi fores aperiantur ad amicitiã tuam. quod ſi aſſequor; additum fortunas ad meas ornamenti, commodiq; plurimum exiſtimabo. quod enim ſpecioſius, quid ad laudem præſtantius, omninoue vtilius, quã principium, hoc eſt, tui ſimilium virorum, ſui beneuolentia? atq; hoc video totum eſſe poſitũ in humanitatem tuã, quem Patricius ferebat in cælum, nam ego quidem, nullus plane meritis, animo tamen adhuc colui, ſed, vt ſpero, merita quoq; accedent, conferã enim ingenium ad tuam laudem & apparebit in tuo nomine approbante Deo, quod nihil abnuente perficitur, opus aliqud induſtriæ noſtræ, eiuſmodi fortaſſe, (certe hoc enitemur) quod poſteritas haud omnino contemnat. Vale. Venetijs.

PETRO MISCOVIO SARMATArum regi conſiliario.

AMo valde probitatem, & ſecundum eam eloquentiam, non quæ verba tantum colligit, & inani ve-

ni vocum ſonitu auribus obſtrepit, ſed quæ maximè rem continet, ſeq́ ipſa non minus grauitate ſententiarum, quam elegantia verborum & ſplendore commendat. hæc te audio ſimul expetere, Petre Miſcovi, expetere autem? imò iam eſſe conſecutū. quibus ornamentis magnum te eſſe, atq́ illuſtrem apud homines verè ſapiētes exiſtima, ſic inquam, vt illa, quæ pleriq́ quaſi ſola bona, ſpecie decepti admirantur, quæ ipſa quoq́ in te non mediocria ſunt, opes, auctoritas, amicitia clarorum virorum, addo etiam gratiam apud Regem omnium potentiſſimum, nullo pacto conferenda videantur. nam hæc licet aliquando virtutē conſequantur, vt in te ipſo contigit, minimè tamen ipſam virtutē indicāt, neq́ ſemper ad laudabilia ſtudia, tanquā ad cauſas euenta, referuntur. qui vero pietatem, qui iuſtitiā colit, qui & ingenio valet, &, qua valet, ad res egregias, maximeq́ ad inſtructum præclaris doctrinis eloquentiam totus incumbit. hunc vere ſe ipſum, quod eſſe difficillimum conſtat, ac ſua bona noſſe? hunc optimè exercere inſtrumenta illa, quibus homines brutis animantibus præſtant, mentē atq́ rationē, hunc deniq́ gloria dignum immortali, dignum qui feratur in oculis ornetur laudibus, nemo omniū hominum, niſi qui hominis nomine indignus haberi velit vnquam negabit quod ego cum à prima pueritia, domeſtico patris inſtituto, natura etiā quaſi ſuadente, ſenſiſſem, confirmatus, poſtea magnopere ſum clarorū virorum exēplo:

nec

nec venit vnquam in mentem, quod ita ſenſerim, pœnitere: lætatus etiam valde ſum, ac lætor equidem nunc eo magis quod accedit ad meam ſententiam iudicium tuũ in iiſdem enim ſtudijs laboras: eadem tibi artes curæ ſunt quæq; hinc emanant laudes, eas eſſe veras laudes & earum ita ſemper florere gloriam exiſtimas vt nunquam exareſcat. idem putamus, & idem vterq; ſequimur, optime Miſconi: ſed tua clarior induſtria homini in excelſo dignitatis gradu conſtituti; fortaſſe etiam felicior, quia ſecunda ingenium fortuna excitat aduerſa debilitat. quam multa enim nobis obſtant: quam ſæpe recta mens optimorum conſiliorum in curſu impedita, cogitur conſiſtere. tibi vero, qui propenſam vehementer ad laudabilia quæq; voluntatem in te laudant, iidem fluere ex voluntate omnia confirmant, nullam aduerſari, nullam pugnare tecum ex iis rebus, quæ ſunt inimici virtuti: verſari te aſſiduum in aula Regis, ipſi Regi carum, ſummis & infimis iucundum, apud exteras etiam gentes illuſtrem, perhonoratum. quæ tibi eſſe perpetua, maximeq; propria, non ſolum cupio, communi ſtudiorum cauſa, quorum decus tua dignitas auget, ſed facilè etiam adducor, vt ſperem quicquid enim es à te ipſo es, & ideo tantum, quia talis: nec tu deſines vnquam eſſe, qui fuiſti nec ea quæ virtus conſtituit, caſus euertet tantum igitur, quod & facis, & facere minimo negotio potes, retine conſuetudinem tuam: intuere te ipſum: vitam ante actam imitare. ſic augebis quotidie tua merita & idem quotidie meritorum præmia tuorum ſumes à te ipſo eritque virtuti merces virtutis vſus, quo nihil eſſe iucundius, profectò iã ſenſiſti: nihil autẽ de memoria perpetuitatem

*vtilius docemur exemplis eorum, de quibus poſt tot ſecu-
la literæ loquuntur. Et quoniam ſequitur, atque comita-
tur, vt vmbra corpus, gloria virtutem, nec te latet, præ-
ceptis imbutum antiquæ doctrinæ, improbari eos ab ex-
cellentibus in philoſophia viris, qui præter ſua commoda
nihil ſpectent, ſeq; ſibi tantum ipſis eſſe natos arbitren-
tur non dubito, quin ſtatuas, quantumcunq; vel habes
iam facultatis ad bene merendum, vel in omni tua vita
præclara tibi animi tui bona pepererint; non ad rei do-
meſticæ fructū, aut ad anguſtæ benignitatis vſum illud
eſſe reuocandum, ſed eſſe totum ad alienas vtilitates. ma-
ximeq; ad artium liberalium ornamenta quam latiſſi-
me porrigendum, atq; explicandum. quod ſi fiat, ſimul
illud fieri neceſſe eſt, vt quamplurimis in tua laude con-
ſentientibus par beneficentiæ celebritas nominis, & fama
conſequatur. Atq; ego te ita ſentire, proq; tuis opibus iam
præſtare. non inani aliqua coniectura ductus exiſtimo,
aut ideo ad te ſcribo, vt in tuam gratiam blandæ oratio-
nis artificio mihi liceat irripere: ſed credibili hominum
honeſtiſſimorum ac prudentiſſimorum, iſtinc ad nos vel
ſtudiorum cauſſa, vel cognoſcendæ Italiæ ſtudio commē-
dantium, teſtimoniis; maxime verò familiari meo, nihil
temere affirmanti, Andreæ Patricio; cuius eo pluris iudi-
cium facio, quod egregiam eius doctrinam, id quod per-
quam raro contigit, adæquat integritas. addebat etiam,
quo ſum vnicè delectatus, quodq; mihi, vt vere dicam,
huius epiſtolæ cauſſam attulit, ſtudioſum te eſſe ſcripto-
rum meorum, & mihi aliquid, atque adeo tantum
tribuere in Latina lingua, quantum optaui equidem
ſemper, aſſecutum me eſſe nunquam dixi nunc, ſi tu,*

iſta

iſta vir auctoritate. iſto pendere, ita de me ſentis; in dubium pæne reuoco iudicium meum; nec me prorſus audeo contemnere, ne à te diſſentiam; eniterq; multo etiam, quam antea diligentius. vt accedam proxime, ſi nulla ratione potero, quo tu me perueniſſe iam exiſtimas; vt aliquando veritati iure des, quod fortaſſe nunc humanitati magna ex parte largiris. fateor enim iudicij de me tui famam mihi eſſe periucundam: quid oneris tamen eadem imponat quoq; redigat neceſſitatis, intelligo latere nullo modo poteſt. quem clari viri teſtimonium indicat: nec me tam ad vigilantiam, omnium ſcientiarum parentem, laudis cupiditas magis, quam infamiæ metus impellit quæ licet per difficilis, admodumq; dura videatur eſſe conditio tamen quia gratus hoc eſt vir bonus eſſe volo, amplector officiũ tuũ, libẽter ab excelſo quodã animo, liberaliq; profectum. quod ſi compenſare meis officijs non potero memoria tuebor, & proſequar etiam laudibus, quam diu vita fruar: vt ex optima ſaltem voluntate, qua boni, & ſapientes viri metiri beneficia conſueuerunt; aliquam tibi relatam eſſe gratiam exiſtimes Vale.

IO. VINCENTIO PINELLO
Patauium.

Magna fuit. atq; etiã nũc inter homines eſt de genere vitæ controuerſia: cum alios ita doctrinarum cognitio delectet, vt ab agendis rebus abhorreant; alij non ſibi tantum, verum & amicis, & patriæ planeq; omnibus hominibus homines eſſe natos exiſtiment: ex quo ſequitur, vt ſcientiarum ſtudijs vſum rerum anteponant: hoc diſcrimen in quo valde pro ſenſu partium dubia,

veritas fluctuat, tu quidem, quod ad te attinet, optime Pinelle optimiſq; & eruditis viris merito cariſſime, egregia quadam, vulgo non ſatis cognita ratione ſuſtuliſti. ſimul enim vtrumq; ſtudium complexus es, tum earum diſciplinarum, quibus exculta mens vberrimos in omni fortuna ferre fructus ſolet, tum iuris ciuilis, quod alienos ad vſus maxime porrigitur. ardua res, & operoſa: quod exemplorum declarat inopia: ſed ingenio tuo nihil difficile: & vt ſe præbent initia futurum nemo dubitat, vt inſtituta perficias conſilijſq; tuis breui reſpondeat euentus. in philoſophia quidem proceſſus tuos admiramur: qui tanti ſunt, vt euolare potius, quam excurrere videaris. quanquam cur miremur: ingenio ſi quis valet, in ſtudio fere languet. qui vtrumq; coniunxit, optimam quandoq; diſciplinam, & rectam ſtudiorum viam ignorat: fac in vno tamen hæc ineſſe omnia; quid aſſequetur aduerſante fortuna, ſubſidijs deſtitutus ijs, quæ cum adſunt, fertur animus procliui curſu ad egregias res, ſin abſint, hæret in ſalebra, nec facilè progreditur. Quæ igitur ſingula tanti ſunt, quemuis vt poſſint à ſperata literarum gloria penitus auertere. hæc tibi cum ſuppetant vniuerſa, iure iſtam, quam alij vix tuentur, Spartam quotidie magis illuſtras, neq; tam nobis hoc, æqualibus tuis quod ſis virtute maior, quam illud. ſi te ipſo minor eſſes, admirandum videretur. philoſophia quidem cum operam ſtudiosè des M. Antonio Genuæ, cui veterum doctrinarũ arcana patent, quo nemo peritior Ariſtotelis interpres, nemo vir melior vſquam viuit, nihil mediocre neq; nos à te exſpectamus, neq; tu praſtas. quo nomine tibi gratulor plurimum, & eo magis; quod illius viri voce publicè

cum

cum multis conſuetudine, ac ſermonibus quæ humanitas eius atq; amor in te eſt, priuatim & proprie frueris, hauries. enim ex eodem fonte non ea ſolum quæ vel olim in Lyceo, vel etiam in academia diſputabantur, ſed id, quod longe præſtantius eſt, Chriſtianam pietatem, à qua manat vna & in qua item vna philoſophia perficitur. Habes igitur, diuinitus oblatam, virtutis adipiſcendæ facultatem: quam te video arctem eſſe complexum, nec vereor vt dimittas. qui te ita flagrare cupiditate cognouerim, vt reuocandum potius à nimia contentione valetudini vix ferenda quam acuendum, & incitandum intelligam. Nam quod ad ius ciuile pertinet, vbi tu philoſophiam, id eſt totum, ſcientia comprehenderis, quid in parte cognoſcenda ſupereſſe negotij putas? minimum, ſi ſapientes viros, & in ijs eum quē ego in omnibus iudicij laude antepono, doctorem tuum Genuam audies, quanquam ſermo tuus, habitus iterdum, præſente me, cum eruditis hominibus; tractaſſe te iam ſatis diligenter ea, quæ excellunt in vniuerſo iure ciuili id eſt veterum iuriſconſultorum præcepta, declarabat: vt vel eadem facile poßis, quandocunq; libuerit recognoſcere, vel ſi quæ reſtant. quaſi racemos aliquos confecta vindemia colloca re, non enim te arbitror ſtudiorum tuorum elegantiam ineptißimis planeq; barbaris quorundam ſcriptis inquinare velle: quæ cum immenſa ſint, pleraq; tamen inania, laboris & modeſtiæ plurimum habent interim, vt facis Græca cum latinis, & eloquentiam cum philoſophia coniunge: vt, politioris doctrinæ copijs inſtructus remißiora etiam ſtudia colentibus aliquando ſatisfacias. non enim viuimus omnes in atticis gymnaſijs: nec

vbiq; de rerum cauſis quæſtio eſt: &, quibus contemplatio naturæ vehementer placet, iiſdem tamen animi cauſa tanquam in hortos Muſarum diuertere non iucundum eſt. qua de re quia nunquam inter nos locuti ſumus, &, vt, ſpero, breui colloquemur, nihil addam, te præſertim quod facile intellexerim, meam ſententiam comprobante. cuius conſilij, non dubito quin maiorem quotidie voluptatem capias Ego hic genere vitæ moleſtiſſimo, quas, Patauij vtiliter ſatis, iucunde quidem certe in libris, & in tuis tuorumq; familiarum ſermonibus traducebam, horas perdo. itaq; cum primum domeſticas tricas quibus teneor inuitus, expediero, aduolabo iſthuc ſitiens veſtræ conſuetudinis; quaſi frui perpetuo liceat, beatiſſime viuerem. Interim amorẽ mihi tuum, cuius equidem memoria valde recreor, cupio cõſerues. &, ſi tua patitur humanitas, etiam rogo. Vale, & †familiarem tuum, cuius doctrinam, & ingenium Lucretiana interpretatione mirum in modum probo, ſaluta meis verbis Venetijs.

VIDO PANCIROLO
Patauium.

Cum alia me in iſta vrbe, quam tu præter cæteros tua virtute nobilitas, & ornatiſſimorum iuuenum cœtu frequentas oblectare vehementer ſoleant: tum nihil eſt, aut eſſe omnino poteſt † quotidiana conſuetudine, iucundius: non ſolum quia probitate, modeſtia, morum elegãtia, omnibus deniq; animi bonis excellit: ſed etiam quia paucorum annorum ſtudio, præſtantia videlicet ingenij quam ego ſemper amaui conſecutus eſt, vt exquiſitam, ac variam ſermo illius eruditionem præſeferat, ſcripta vero ad Ciceronianam eloquentiam ſi accedant, vt cum iis,

qui

qui ſuum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum ſunt, conferri iure poſſit, æquabilib. vero cunctis facilè antecellat. Hunc ego tibi iuuenem, quem olim mihi adoleſcentulum vir omni laude ſummus, Reginaldus Polus Cardinalis, magnarum virtutum indole commotus, accuratiſſime commendauit, etſi neceſſe non arbitror, commodo tamen eo ſtudio, quod quia verbis exprimere mihi non licet, tu quoq; tantum eſſe, velim exiſtimes vt exprimi nullo modo poſſit. is cum antea philoſophiã præſertim quæ de Græcis fontibus hauritur, & humanioris doctrinæ ſtudia dilıgẽter, eximiaq; cum laude coluit tum hoc tempore in cognoſcendo iure ciuili totus eſt. qua illum cupiditate quotidie magis incendit amiratio tuæ virtutis, quam in omni fere ſermone ad cælum fert, exterisq; etiam gentibus, licet illuſtrem ſatis elegantiſſimis declarat epiſtolis. pertinet igitur ad humanitatem tuam qui te tam valde amet, tantiq; faciat, eum redamare, eiq; re conditos illos, omnium puriſſimos, tuæ ſcientiæ fontes aperire: pertinet etiam ad fidem, qui ſe totum in tuam diſciplinam tradiderit, opibus eum impertire ingenij tui, quas ille Regum opibus & ſua ſponte, & meo iudicio, cui tribuere aliquid videtur, præſtantiores exiſtimat Hac ad impetrandum magna ſunt, præſertim apud optimum virum, quam in tuis laudibus præcipuam agnoſcimus verum accedit amor in te meus, qui fraternam neceſſitudinem æquat: is te rogat, is prenſat, quam ſtudioſè, quam blande poteſt, pro † meo: vt eum, quem ego merito eius in oculis fero, tu, quem amicitiæ noſtræ denegare nihil decet, quando nec ſtudio tuo quidquam abnueret voluntas

mea omni benignitate complectaris, planeq; in clientelã tuam atq; adeo in ſinum eaq; ac filium meum, eaq; ac me ipſum recipias. quod ſi feceris; obſtringes tibi non vulgari beneficio iuuenem ſummo loco natum, dignum maioribus qui Pannoniam, vt ego auguror, ſua virtute aliquando Italiam faciet; à me vero gratiam inibis eã quæ ſi quid accedere ad meã in te beneuolentiã poteſt, quod equidem vix arbitror, idipſum vna poßit adiũgere. Vale Venetijs.

† Patauium.

O *Dulcem reditum, ô amandas literas, quæ mihi id ſignificant, quod, non modo ſpe. ſed nec ſuſpicione attigeram. ſed, quando te ipſum, mi † videre, quando licebit amplecti? oculos mehercule tuos, dum hæc ad te ſcribo intueor indices probi animi tui indices humanitatis, hoc mihi ſpectrum fingit amor (quid enim aliud) & hæc me cogitatio iucunditate perfundit incredibili: quid putas, cum erimus vna, dabiturq;, vt ille inquit Veras audire, ac reddere voces? nemo vnquam perinde lætatus eſt: inuento theſauro, vt ego, te reuerſo. videor enim amiſſum ſum recuperaſſe: & planè amiſeram nam. etſi reliqueras hic memoriam tuæ ſuauitatis, tuiq; ingenij tamen quod attinet ad exſpectum ad conſuetudinem; ac ſermonem, quibus nobis, tui amantiſſimis, nihil poteſt eſſe optatius, totus abieras. ac verebar, ne, vel precibus tuorum victus vel honorum cupiditate illectus, totum te dederes aulicis muneribus, multa nobis, fortaſſe etiam literis, ſalute dicta nunc te tuus bonus, tuus inquam mihi rede, bonus genius reduxit, ſicuti malus abduxerat. quid enim ſumus, niſi adſit humanitas & literæ? quæ petuntur in otio tranquilla mente. otij autem plus, quam in iſto ſucceſſu*

Pata-

Patauino? nemo quemquam interpellat nolentem: inuitant ad virtutem ſi minus voce, exemplo certe quamplurimi: patet aditus, ad doctores in omni liberalium disciplinarũ genere praſtantes, quid praeterea? caeli mira clemẽtia: rerũ, quib⁹ alimur ſuauitas incredibilis, & copia. Haec tibi optime iure prima ſunt: iure tot montes ſuperaſti, tot flumina tranſiecisti, vt haec demiſſa ſtatim repeteres. viues tibi, ſolutus ab omni cura: viues Deo, contemptis diuitijs abiecta illa gloria quã falſa prorſus & inanis honorum ſpecies oſtendat. quod niſi Deo viueres, nec tibi certe poſſis viuere. in illo enim vno vera, ac ſolida virtus, haec, quam quaerimus in libris, aut diſcimus ab hominibus vmbra eſt, quocirca hortor equidem te, vt libros euoluas accuratè, vt magiſtris aſsidue operam des ſed minimum in virtuſq; pone, niſi tua ſtudia diuina cum amore coniungas. Atq; haec me ſcribentem magnopere delectant; tibi non puto fore legenti neceſſaria; ſcribo tamẽ, & quia mirifice diligo, cupioq; eſſe, qualem pater filium; & quia commemoratione ipſa rei omnium optimae, ac praeclariſſimae afficior ſic vt nullam ex vllo ſermone, aut ex vlla cogitatione maiorem hauriam voluptatem. nec tu debes officium meum aſpernari, aut in deteriorem partem trahere ſi tibi etiam rectiſſime virtuti, (ſic enim exiſtimo, planeq; mihi perſuaſi) conſtantiam laudo lubrica eſt enim adoleſcentia via labuntur multi cum aliquantum iam proceſſerint: curſum vero conficietis, qui nititur optimis cogitationibus, ducemq; ſequitur eum, qui nunquam errat, communem humani generis parentem; qui tibi omnia bona pollicetur, & dabit, quae nec ab Imperatore tuo ſperare, nec ab vllo Rege licet. De

M 5 Epi-

Epiſcopo Agrienſi, agnoſco tuam in me benevolentiam. cui de emblemate gratias agam. Mariani Lezentij, iuuenis ornatiſsimi, & Andreæ Patricij contubernalis tui talem in me animum amplector: quos cupio à te meo nomine ſalutari, itemq; Polonos cæteros familiares tuos quorum & nobilitas, &, vt audio, virtus Patauinum gymnaſium illuſtrat. Vale; & quando nos adſpectu tuo priuas, minue ſaltem literis, non hac recentiore Italica, ſed illa vetere, omnium elegantiſsima, Romana lingua ſcriptis, deſiderium noſtrum.

EIDEM Patauium.

OPtime †, quid tibi obſecro, in mentem venit? noſtra ne imagine tuum putas cubiculum ornari poſſe: pudet me ſtudij tui: & erubui, mihi crede, cum hanc partem legerem literarum tuarum. nec tamen, qui tuam facile cupiditatem intelligo, deeſſe tibi poſſum: & cœpta res eſt, & agitur, vt video, ſatis diligenter, quæ cum erit abſoluta, mittetur ilico ad te. ac vellem; poſſit artifex eodem penicillo animum in te meum vna cum vultu exprimere non dubitarem, quin hanc tu multo magis imaginem diligeres: non neceſſe eſt, inquies. libenter credo &, quod ita ſit acceptum refero tuæ humanitatis; quæ mihi à te impetrat id quod meritis, aut officijs conſequi nondum potui. His diebus facultatem ad te ſcribendi per moleſta occupationes eripuerunt. ignoſce: & puta nunquam abduci meam ab officio voluntatem, licet opera non exſtet. Heri adijt ad me contubernalis tuus Staniſlaus Fogoluetrius Cracouienſis, probum adoleſcentem præditum literis & tua plane conſuetudine dignum è ſermone iudicaui. amanter illum excepi, vt natura

mea fert; iucunde non potui, quia valetudo non concedit. cuius beneuolentiam ſi, te, vt, arbitror conciliante, ſum adeptus: peto à te mihi vt eam conſerues. & omnino, quicumq; à te diliguntur, eoſdem mihi cupio mutua beneuolentia coniungi. Epiſtolam Epiſcopum Agrienſem quando inter diuortij nihil ſuppetit, dictaui ante lucem amanuenſi meo. eam ad te mitto. Signum tuum, cum legeris, imprime. De gētilibus tuis, negotium dedi cubitur diligenter. Vale.

EIDEM Patauium.

VIdeo te in iungendis amicitijs præclarum artificem eſſe: verum caue, ne quid alterutra de parte promittas, quod præſtari vix poſsit, aut, ſi promittes ipſe ne ſpondeas, ne quando præter opinionem cogaris dependere. de me ipſo loquor, quem tu ſi putas eſſe, qui non ſum quod ad me attinet, facile patio: fruatur hoc amici noſtra priuilegio, vt inter nos omnia liceant: ſed vereor ne tua apud alios prædicatio plus nobis imponat oneris quā ſuſtinere poſsimus. Patricio tuo ſcripſi, multis diſtrictus negotijs: & etiam animo conturbatior, accepto nuncio de fratris mei ſumma corporis, aliquaetiam mentis inualetudine. Gentiles tui latent adhuc eruenter aliquando, ſi qui ſunt: curat enim homo tum mei cupidus, tum ad hoc diligenti genus vehementer aptus. De libris putabam è ſilentio meo te conijcere, nihil eſſe ſed. quando apellas crebro, ſcies nondum neq; adiunctas, neq; alium quemquam perueniſſe tu vide, cui rem commiſeris; & vrge literis, vt ſin mora mittantur. Imago coloratur deſignatione iam perfecta. veritatem, niſi fallor egregie ſimulatam dices; Vale.

EI-

EIDEM Patauium.

AMo te, quod verecunde petis: ſed iſtam poſthac verecundiam abijce, obſecro quæ aliquando mecum ages neſcis apud me quo loco ſi, aut quo ego apud te eſſe cupiam quod ſi neſcis, aut etiam ſi dubitas; iniuriam facis vtriq; noſtrum. Scripſi ad Sophianum, libenter equidem tua cauſa, ſed inuitus ea gratia, quod laborantem vt audio, graui morbo vexari tuo ſtudio nollem. Equidem diſcrucior cum ita affectum audio probum iuuenem, mihi amiciſſimum. Græcarum literarum ſcientia ſine dubio ſingularē. ſed, quia te fero in oculis idq; ſane tuo merito literas ad eum conſcripſi; quas in hunc faſciculum conie-ctas cum legeris, ſi reddendas non putabis, conſcindes. Ego nunc ſi quid de me ſcire vis, iaceo: corpore ſatis afflictus ob capitis grauedinem, ſed erectus animo propter ſpem, atq; adeo exſpectationem vitæ lætioris. iam enim didici contemnere, quæ amabam antea: qua te quoq; in ſententia cupio eſſe. Saluta meo nomine contubernales, & amicos tuos. Vale.

EIDEM Patauium.

REſpondeo ſeruis literis tuis, impeditus fabricula, robuſtioribus haud valde metuenda, ſed in hac noſtra corporis imbecillitate etiam ea quæ mediocria ſunt, non mediocriter timenda. Locum videbis in epiſtola ad Patricium, vbi ea, quæ mones, interpoſui: de quo quid ſentias, aueo ſcire. Gratias tibi agerem de iſta voluntate; ſed hoc plane reſpuit amicitia noſtra; nec tuum erga me officium aſſequi vnquam poſſit oratio mea. meriti enim loco ſemper apud me fuit bene merendi cupiditas etiamſi res, quod ſæpe ſolet accidere, nulla conſequatur. Vale.

EIDEM

EIDEM Patauium.

QVid tibi ego præſtare poſſum de ijs, qui fortaſſe nulli ſunt? quæſitum eſt perdiligenter: nec tamen vllum omnino diligentia fructum tulit. fingere tibi eos ex argilla poſſumus, animare non poſſumus. quod ſi liceret, fieret atq; adeo factum iam eſſet, nec enim mediocre tuum eſſe ſtudium intelligo: & ego vt fatear quod res eſt, diligo iſtam in bonitatem, qui de gentilibus tuis; nulla tuorum commodorum ſpe propoſita, humanitatem modo quandam ſecutus, tantopere labores. certe, qui honoribus, aut diuitijs, aut opinione virtutis emineant, nulli requiruntur quod ſi quos obſcura conditio, aut fortuna regit humilitas: de ijs quærendum ne ſit, videris me ſi conſulis, omittes. De pictura, lentum negotium ſed illud te non præterit, Pictoribus, atq; poetis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. ita facile mentiuntur verbis, vt coloribus fallere conſueuerunt hic, qui rem ſuſcepit, diu me promiſſis duxit, varias nectendo cauſſas, vt ei culpā largiter ignauiæ. nunc imbres accuſat, qoud recentes colores minime patiantur exſiccari: hoc puto verum, illa non puto, concedo tamen, vt eo vtar facili, & impetrem, quæ duo ſimul à nobis exoptantur, feſtinationem cum diligentia. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

ITA mihi optata contingant, vt commentariolo tuo nihil vnquam legi eruditius, nihil ſanctius, aut ad retinendum Catholicæ religionis cultum accommodatius. itaq; cum in ortu Solis legere cœpiſſem. abſolui facile ante horam prandij, opera nunquam intermiſſa valde enim delectabar ordine, valde etiam genere orationis

tua.res vero ipſa ita me affecit, vt quaſi ſemina quadam veræ pietatis, quæ fructum profectò non mediocre aliquando ferent, in animo meo reliquiſſe videatur. quod quanti eſſe apud me putas? quanti mehercule immenſam auri vim non æſtimo. quid enim cum æterna ſalute conferatur? quod ſi meis apud te precibus locum aliquem reliquit humanitas tua rogo te etiam, atq; etiam vt hoc genere ſcriptorum. quo quidem ad ſtudium ſummi boni, perpetuæq; felicitatis mirificè excitor, impertiri me quam ſæpiſſime velis quod ſi feceris, ad dictum me tibi multis nominibus obſtringes eo beneficio, cuius delere memoriam obliuio nulla poſſit. Quod me reuocas ad conſuetudinem tuam: ſtimulum ſcilicet currenti ſed mihi crede, non plane totus abs te diſceſſi, neq; te mihi prorſus eripiunt, vt eripient vnquam locorum interualla abſens tecum ſum, tacitus loquor, & loquentem audio ſic lenitur imagine periucunda deſiderium noſtrum. quod cum ita ſit, opera tamen ſtudioſe dabitur, mature vt excurram quo ire neceſſe eſt, ſi meam fidem tueri volo, & quo tamen, quia diſiungor à te, minimè libenter eo Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

CVm de tua valetudine ſollicitus eſſem, curam auxit filioli morbus, quo etiam nunc laborat, nec ſatis explorata ſalute. me quoq; leuiter febricula tentauit, qua triduo ſum, ſine medicorum interuentu, temperate duntaxat victus ratione. liberatus. Nunc expediendis negotijs operam do, ſi amicus noſter, bonarum artium patronus, ſummum illum dignitatis apicem attigerit, quam primum poſſimus accurrere. ſæpe enim & literis, & præſen-

præſenti ſermoni cupere ſe conſultum rationibus meis; amantiſsime declarauit: mihi autem omnia ſunt in eo, vt otio litterato frui liceat nulla rerum domeſticarum cura interpellante, quod ſi aſſequimur, valeat ambitio, viuemus nobis, & Muſis, & eo quidem animo. vt omnia referamus ad Deum à quo vno felicitas vera pendet: quod idem tibi videri, ex tuis literis facile conÿcio. Miro teneor deſiderio veniendi ad te: ſed hanc facultatem multa eripiunt, præſertim æger filius, quem tibi, & pro noſtra amicitia, & pro noua coniunctione, eſſe cariſsimum, plane mihi perſuadeo. te quidem à morbo confirmatum ſi audiero, æquiore animo domeſtica patiar incommoda itaq; dabis hoc amori noſtro, quem tua virtus peperit, alit humanitas, atque auget vt noſtra etiam cauſa tuam valetudinem ſtudioſiſsime cures. Vale. Venetÿs.

EIDEM Patauium.

SIlentÿ mei cauſam ex ÿs literis, quas heri ad te ſcripſi, quas hodie mane puto tibi eſſe redditas, iam cognouiſti quod niſi ita declaraſſem, tamen mihi dubium non eſt, quin tu pro ſingulari tua ſapientia & humanitate de mea meorumq; valetudine conÿceres. quid enim aliud me à ſcribendo abduceret? quo equidem nihil facio libentius: idq; tibi, ſi præſenti fortaſſe nō potui, abſenti certe probabo. Tuum aduentum auide exſpecto: cuius mihi ſignificatio tum eo nomine gratiſsima, quia te videbo, tum eo gratior fuit, quod optime te valere, etſi tu de eo nihil ſignifices, facile tamen poſſum intelligere. quod ſi ita eſt, opto, perpetuum eſſe: &, quod opto, id etiam vt ſperem, facit continentia tua

quam

quam ego in victu (plane loquor, vt ſentio) valde ſum admiratus, & conor etiam imitari. Rerum Romanorum Pontifice mortuo, conuerſus orbis eſt. itaq; qui deceſſerant, omnes ad vrbem redeunt, pecuniæ pro Mæcenate illo, vt affertur ad nos libentius, quam pro cæteris, deponuntur: & ad eum denique forē ſuſpicor, vt omnium Cardinalium voluntates inclinent, vir optimus eſt, egregiè literis excultus ingenij miti, & (quod caput eſt) cum factiones duæ dicantur eſſe, æquus in vtranq; primum contendetur acerrime. quid mirum? Neq; enim, vt ait poeta ille ſummus inter noſtros, leuia, aut ludicra petuntur Præmia & ſcis, omnes homines, quod maximè cupiunt, itidem facilè adduci vt maxime ſperent. ergo multis quaſi alibi ātacere, & fortunā placebit experiri. qd euẽturū ſit & quid magis expediat, vni Deo patet. certe, niſi firmioribus, quam antea præſidijs muniamur; prauarum opinionum in curſu vinea Domini diſsipabitur. quod te quoq; & ſuſpicari, quia prudentia excellis, & metuer vehementer, quia pietatem diligis, aliquando in noſtris ſermonibus cognoui. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

CVm de tuo reditu ex tuis, amicorumq; literis cognouiſſem: perfuſus voluptate ſum prorſus incredibili. ſubuerebar enim ne te patria tua, experta iam in magnis rebus & animi, & ingenij tui præſtantiā, abeſſe diutius minime pateretur. etiam illud occurrebat, ne te iam ſatietas Italiæ cepiſſet. multa cogitabam, vt amor eſt, quæ cupiebam eſſe falſa, & fuiſſe valde nunc lætor. capio tamen hanc in iucunditate moleſtiam, quod ad te quamprimum accurrere non licet. nam vt omittam de

vxore

vxore cui deeſſe non poſſum ægrotanti; confiirmare ſtudeo res domeſticas, quæ vacillant ſatis abſente me, cum enim referre me totum ad literas, quarum eſt mihi conſuetudo iucundiſſima. plane de liberatum ſit: primis hæc, quæ ad aleudam familiam pertinent, ita conſtituam neceſſe eſt ne quando me, quod antea ſæpe contigit, de medio ſtudiorum curſu reuocare poſſint. iam ego in meis conſilijs, optimè †, ambitionem cœpi excludere. video res humanas ſurſum deorſum ferri, nunquam conſiſtere: celeriter omnia fluere, & extingui, præter bonam famam, ad quam omnes peruenire cupiunt, ſed ignoratione viarum pleriq; aberrāt. non enim in opibus, aut magiſtratibus Regum de aulis verum decus habitat. petendum aliunde eſt, à rectis cogitationibus, honeſtis laboribus, ſtudio, & exercitatione virtutis. hæc mihi in animo ſunt: quæ ſi colam arbitratu meo, multa conſequar. primū, ab ijs negotijs, quæ mihi negotium faceſſunt, vacabo prorſus: deinde (ne me putes deſidiæ cauſa otium cogitare) ſcribam aliquid quotidie; quo nihil ſoleo, vbi curarum expers animus eſt, facere libentius: deniq;, etiā poſteris fructum fortaſſe aliquem pariet induſtria noſtra. Quid relinques, dicet aliquis, libris tuis? Non exiguum patrimonium, imitationem mei & aliquam, vt ſpero, virtutis hæreditatem, eadem ſcilicet, quam reliquit mihi pater meus. Nō abundabūt. Nec id poſtulò; nec illi, ſi ſapient poſtulabunt, modica poſcit, vt honeſte, id eſt feliciter viuatur hominis natura: reliqua ſunt inſtrumenta nequitiæ. Cupio tibi mi, † qui ætatem tuam prudentia anteis, probare meum ſenſum

cupio meum iudicium tua ſententia conformari quã-quam quid exſpecto? index animi ſermo eſt. porro in ſermonibus quotidianis quid tu habes in ore, quid extollis, præter ſtudia doctrinæ: quæ te video, cum tecũ loquor, vel cum tua ſcripta lego, tractaſſe diligenter. veruntamen hoc ipſum, quod habeo ſatis exploratum, mecum te ſentire, ſi ſignificabis. pergratum erit. Ego niſi occupationibus premerer aſsiduis, quas animo potius, quam corporis viribus ſuſtineo, explerem te crebritate litterarum. verum ne ſic quidem, pro tuis in me offcijs patiar in hoc genere prorſus abs te requiri ſtudium meum. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

V*Obiſcum vt agatur: ſcire cupio Patauij commorantibus nos hic languemus, afflicti caloribus perpetuis quibus eqidẽ grauiores non memini. vxor mea nondum ex puerperio conualuit: infans belliſsime habet, & incipit iam blandientibus arridere. quid quæris? admodum ſcitus eſt: quodq; amare ſolemus pueris, hilaritatis habet multum. De tuo aduentu, ſuadeo conſilium mutes, neq; te iſtinc, furente Canicula, æſtu non ferendo commoueas facere enim valetudinis incommodo: ac, ſi valetudo, ſtudia tamen tua non ferent. verum hoc prudentiæ tuæ totum ſit, in qua tibi neminem ante pono. ego, pro mea in te ſingulari beneuolentia, non modo quid vellem, verum etiam quid ſentirem, teſtatum eſſe volui Ariſtotelem cum Cicerone mitto, vtrumq; ſatis apte compactos, ab artifice pactos ab artifice perito. video quid agas. nuncm eloquentiam contemnis; & in diſertam philoſophi-*

loſophiam non amas: vtranq; vis coniungere. vt miſceas, quod ait poeta Venuſinus, vtile dulci. quo minus me, eadem cogitantem, & receſſum otij cauſa quærentem, reprehendere debebis. Vale Venetijs.

EIDEM Patauium.

VAlde probo induſtriam tuam, quam ad ornandū commentario aureolum Demetrij libellum περὶ τῆς ἑρμηνείας contuliſti: ſed, antequam inſtitutum abſoluas, fore arbitrar vt exeat is quem Petrus Bargæus, qui Piſnum gymnaſium politioris doctrinæ profeſſione illuſtrat ante aliquot menſes, vt audio, confecit. itaq; malim ad Diodorum Latinitate donandum operam, ſtudiumq; tuum conuertas: ne, quod aiunt, actum agas. nam Bargæo, quem tu fortaſſe non noſti, ne ingenio, nec doctrina, nec eloquentia quiſquam præſtat: quodq; paucis admodum contigit, tum oratoria: tum poëtica laude pariter excellit. abſit igitur omnis æmulatio ab ijs, quos ego vnice diligo, & à quibus item diligit me ſentio. Calores hic nihil remittunt: feruent omnia. quod niſi terræ, iam peruſtæ, vberrimis viribus cito mode fiant; caritas multarum rerum, & morbum vis ineunte autumno videtur impendere. Ego, vt anni tempus eſt, non incommode valeo: negotia curo: otium, & ſtudia cogito. Kalendarium Romanum vetus, cum opinione mea de ratione veterum dierum, & neceſſaria litterarum interpretatione, ſæpe iam à te rogatum. quia nec habebam; nec reperire facillimum fuit, mitto ſeriùs, acceptum à familiari meo, viro probo, & erudito, Raphaele Cyllenio: deſcribes, &

Tu autē, doctißime Patrici, ſi qui nunc antiqua Italia digni reperiuntur, qui quam pauci ſint, quaq́; id accidat culpa, non dubito quin intelligas, his te vt adiungeres, præſtantiumq́; virorum numerum augeres, plane mihi, cum tua ſcripta lego, & cum eos, qui tecum viuunt, de te loquentes audio videris eſſe conſecutus. quo nomine tibi gratulor plurimum, & patriæ tuæ, in quam referes gloriam, omnibus theſauris, omnibusq́; omnium Regum triumphis præferendam. Ego autem, cuius amicitiam in tuis literis blanda quadam mearum laudum commemoratio videris aucupari. cum tua merita, quæ ego ſentio eſſe maxima, modeſte nimis dißimulas, & extenuas, mea vero nimis liberaliter amplificas, atq; excellis, niſi te tam noſtri amantem redamem, niſi multis ornatū virtutibus omni ſtudio colam, quis me ſit inhumanior? quis iudicij magis, aut etiam rationis expers? equidem, quid de te ſentiam, quantiq́; apud me ſis, officijs conabor oſtendere; ſin, vt mea tenuitas eſt, hoc præſtare non potero: tu tamen, vt ſpero, de mea voluntate tibi perſuadebis id, quod cupere videris, te mihi eſſe, ac ſemper fore carißimum. in quo profecto, niſi ego meam in amicitijs diligentißime tuendis conſuetudinem dediſcam, tua te nunquam fallet opinio. Vale.

EIDEM Patauium.

O *Præclaram ὑπόθεσιν, nec vero tuam humilem, aut obſcuram orationem, ſed erectam pijs affectibus, mirificeq́; ſententijs, ac verbis illuſtratam. nunc demum te, Patrici, vere eū, qui vocaris, cognoſ-*

co, hoc eſt, à plebe ſeiunctum, quæ libenter oculos ad terrena demittit, nihil altum. nihil homine dignum ſuſpicit, nam certe reliqua ſtudia opinione potius, quã re nituntur, ſpeciem quandam inanẽ, ſolidi nihil habent: hæc vero, quæ te video arctè eſſe complexum, nec puto, vnquam dimittes, æternam non modo famam, ſed ſalutem quoq; pariunt. Agnoſco in tuis inſtitutis præclaram conſuetudinẽ egregiaq; ſtudia, nũquam ſatis laudati, Cracouienſis Epiſcopi, Andreæ Zebridouij; cuius ex perpetuo multorum annorũ conuictu. quotidianis ſermonibus, conſilijs, probitate doctrina, quaſi diuinis legibus formaſti animum tuum, atq; excitaſti ad excellentem rerum æternarum cupiditatem; vt facilè conſtet, cum tua te ad verum decus natura duceret, doctiſſimi tamen ac ſanctiſſimi viri exemplo vehementer eſſe incitatum. Equidem, vt tibi vehemẽter gratulor, cuius omnis in amore Dei defixa cogitatio ſit, ita, cũ in eos intueor, qui, falſa rerũ ſpecie decepti, toto pectore contendunt ad ea comparanda, quæ ſæpe moleſta poſſidentibus, interdũ etiam perniolioſa ſunt, miſerior & ingemiſco. quod vtinam induſtriam aliquando meam, &, ſi quod in me eſt, ingenium ſimili in argumento liceat exercere. nam nunc quidem voluntas, optima ſpectans, & in quam debet partem propenſa, multis tamen impedita reb. languit. ſed ſperemus. ſic enim nihil difficile, ſi conſenſerit Deus; vt nihil facile, ſi abnuerit. is porrò, cum abeſſe putatur longius, & deſtituiſſe nos in medijs calamitatibus. tum adeſt proximus inſcientibus, & ereptos ex miſerrimo ſtatu collocat in ſolio regũ. Hæc ego ſæpe mecũ

ſolatij

ſolatij cauſa, quo ſæpe indigeo: & capio voluptatem, quod epiſtola quaſi allocutio tulit, vt eadem tecū. Remitto rationem, lege amicis tuis, & quam potes multis communica, vt recte ſentientes confirmentur, ſi qui autem ab optima cauſa deſciuerunt, ad ſanitatem traducantur. Vale, & † contubernalem tuum, ſummi adoleſcentem ingenij, meo nomine ſaluere iubeas.

† Patauium.

AMo veritatem, deinde me ipſum. illam ſpectare ante omnia ſoleo mihi autem libenter quidem, quatenus tamen liceat, indulgere. itaq; nec accipere debeo, quas in me laudes contuliſti, nec, vt ingenuè confitear, reijcere plane poſſum. nam bonis viris, artiumq; liberalium ſcientia claris, equidem placere velim, cum eo tamen, vt nolim quenquam nimis eſſe in mea laude liberalem. tu autem in tuis literis ea mihi tribuis, quæ non modo ſi agnoſcam, ſed propemodum ſi optem, modeſte parum agere mihi videar. At Muretus ita ſentit. Vtinam quidem: ſed officium potius, quam ſententiam, eſſe puto. quis enim me minus ignorat? qui, quam diu Venetijs fuit, vel mecum habitauerit, vel mea conſuetudine frequenter admodum ſit vſus. nec is eſt, quem iudicium fallat, præſertim in literis, quas tractat aſſidue, nouit egregie: verum ei facilè perſuadet humanitas, & iudicium amicitia largiatur. ſed, ſiue te Mureti oratio, tam honorificam de me opinionem vt ſuſpiceres, adduxit; ſiue mihi hoc abs te, vt tu ſcribis, mea ſtudia, vt ego ſentio, tua bonitas impetrat: perſuade tibi. nō exiguū me ſtatuere ornamētū in amicitia tua: cū & ipſe

poſſideas illas virtutes, quarum fama beneuolentiam conciliat, nomenq́; noſtrum, ab interitu vindicatum, cum æternitate coniungit; & principium virorum, doctrinaq́; præſtantium, floreas amicitia; quodq; me non leuiter mouet, in Gulielmi Budæi, eruditiſſimi hominis, ac de literis optime meriti, contubernio per aliquot annos vixeris. ac vellem mihi parem voluntati ſuppetere facultatem. fructum ferres haud mediocrem ſtudij erga me tui: obſeruantia vero in te mea, quam tua virtus peperit, ſatis eſſet illuſtris, ac minime dubia ſignificatio. quod ipſum tamen, vt vt eſt fortaſſe conſequar. nam & ſtudio nitar: & ad perficiēdi ſpem plurimum. quidem, velle optima, ſolet afferre. Vale.

DIONYSIO LAMBINO
Pataium.

N*Eque negare audeo tibi, homini eruditiſſimo, cuius ego plurimi ſemper amicitiā feci; neq;, ſi pollicear, præſtare poſſim id, quod à me petis. premor enim domeſticis oneribus, & typographiæ cura, ſic me hercule, vix vt ſuſtineam vacuæ tantum ab opere mihi reliquuntur horæ veſpertinæ: ſed eo tempore, tum defatigatus laboribus, ac fractus, quietem quæro neceſſariam; tum vero ſuccedit oculorum dolor. isq; ita grauis, non modo vt legere, aut commentari, ſed nec domeſticos audire ſine magna moleſtia poſſim. ita nobis traducitur dies, atq; adeo noctis maior pæne pars. non enim prius hac leuamur capitis grauedine, quam Sol, medio iam Antipodum orbe decurſo, incipit ad*

nos recurrere: & in ortu ſuo demum valetudinem mihi, alacritatemq́; reſtituit. quod ſi reſpirare aliquando licebit; aures tibi meæ patebunt, non in horas modo, ſed in integros etiam dies quid enim mihi iucundius? quid etiam vtilius? quam tecum de literis agere, tuaq́; maxime tractare ſcripta: de quibus quid exiſtimem, Muretis noſter teſtis eſt? nam, cum ad me, octauo, opinor, abhinc anno, in Iudeca ſuburbano habitantem, ignotum antea de facie, voluntarie adductus officio, adiſſes: hummanitatem ſimul & doctrinam tuam eadem hora perſpexi. tunc ego te cœpi & diligere, & prædicare: nec deſinam vtrumq́; facere, quam diuturna mihi dabitur vſuræ vitæ: quandoquidem nec tu deſines eſſe tui ſimilis, id eſt, cum optimus vir, officioq́; excellens, tum vero tantus in virtute, quantum cum egregia natura ſingularis induſtria potuit efficere. Interim peto à te, meis vt occupationibus ignoſcas, & voluntatem in te propenſam, licet abſit res, tamen ames. Vale.

† Patauium.

N*Ihil mihi pro mea in te beneuolentia, meoq́; de te iudicio potuit accidere, quod minus vellem, aut quod minus opinarer, quam id, quod proximis diebus audiui, cũ diceret neſcio quis, non te perinde, vt ſolebas, in optimarum artium cupiditate verſari, ſed lãguere quotidie magis; adeoq́; præclara illa principia, quæ, me quidem ſæpe, & multum cohortante, ac monente, poſueras, eſſe labefactata, nihil vt à te eximium, nihil, quod vulgare non ſit, exſpectari poſſe, videatur. equidem neq́; plane credidi, quod à tua cõſuetu-*

dederas argumēta: nunc, alijs me quotidie ſalutantibus, aut certè conſolatorias in meo caſu, opemq́ pollicentes, literas mittentibus, ipſe tamen neq́ ſcribis quidquam, neq́ mecum habendi ſermonis facultatem quæris, quod viris nobiliſsimis conceſsi tibi, pro multis ingenij tui ſuauitatib. proq́ noſtra non nuper inſtituta, ſed iam inueterata neceſsitudine, nunquam denegaſſem Optaui, inquies: ſed optanti pudor obſtitit. Agonſco modeſtiam tuam, nec mediocriter probo: verūtamen decet aliquā ortam à virtute amicitiam confidentia. Erant autē, cur me conuentum cuperes, cauſæ minime vulgares: primum Iaſonis mei de Nores, viri omnium, quos ego in vita nouerim, optimi atq́ humaniſsimi reditis in hanc vrbem, deinde Dauile noſtri, quem ego quanti faciam, & tu, & omnes penè iam norunt, ægrotatio quæ cum heſterno die cognouerim; cupio tamen certius abs te aliquid ſignificari. varie enim afficior, & amiciſsimi hominis aduentu; cuius in conſuetudine plurimum mihi ſtatuo iucunditatem; & eius viri morbo, cui debere omnia videor, quia, quod in ipſo fuit, operam dedit, vt me ſibi non exiguo propinquitatis vinculo in perpetuum obſtringeret, neque enim, licet muteam vtriuſq́ voluntatem fruſtrata fortuna ſit, idcirco tantā in me beneuolentiæ ſignificationē parui prudentiam exiſtimo: animus mihi pro re erit; meq́ ille ſui memorem beneficij (ſic enim appellare debeo) aliquando ſentiet. Hæc ſunt, mi Giliane, cur te velim. accedit illud. affines ſuos Cardinalis Carpenſis, qui de ſtudijs meis non peſsime exiſtimat cupit elegantibus literis expoliri, optima condicio, nec

minus

minus honorifica. itaq; ſtatim de te cogitaui; quem excultum liberali doctrina, moribus emendatis, comem facilem in conuictu cognoui; nec tamē audeo ſperare. vrbis enim Venetæ tranquillitatem nimis amas, & otio libenter frueris erudito. ſed, ſi à te non impetro; odorare ſaltem, & indaga, ſi quem eò loco dignum aliunde licet eruere. inibitur à Cardinali gratia non vulgaris. de quo tibi hoc affirmo, patronum eſſe bonarum artium his perditis temporibus prope ſingularem: qui ſi, vt augurantur plurimi, ad illa ſumma peruenerit; redibunt, mihi crede, aurea tempora; & debita literis aliquando præmia perſoluentur. Vale.

FRANCISCO MORANDO
Veronam.

ITa valeam, itaq; tecum viuam; quod vtrunq; pariter exopto, vt cydonite tua nihil adhuc guſtaui ſuauius, verſibus autem, quos vna miſiſti, nihil vnquam legi purius, nihil ornatius: quare gratiam habeo tibi quidem, vt debeo, maximam, aliquam tamen etiam imperito artifici ſuperioris anni, cuius culpa, de qua tecum eram queſtus, lucro meo non mediocri tua compenſauit humanitas, quod ſi artifex idem eſt, quēadmodum verba tua ſignificant: non ab eius ingenio, ſed ab amore in me tuo nouum genus artificij, noua fluxit induſtria. itaq; magnam ad officia erga me tua quotidie fieri acceſsionem intelligo ex quo voluptatem equidē capio tantam, quantam eius qui doctrina, ingenio, omni deniq; laude libero homine digna excellat, perſpecta beneuolentia afferre maximam poteſt: verumtamen; quia me prorſus omnis in ſumma

remu-

remunerandi voluntate facultas deficit, angor nonnunquam intimis ſenſibus, & iniucunde viuo. ſed neque futurum deſpero, vt, quo in te ſum animo, reipſa aliquando perſpicias: & ſi parum optatis meis, vt ferre conſueuit fortuna, reſponderit, memoria ſaltem perpetuoq́; erga te ſtudio, non officijs modo erga me tuis, ſed virtutibus etiam eximijs debito, cumulate mihi ſatisfaciam. De tua valetudine, quæ mihi perinde ac mea curæ eſt, à patre tuo prudenti viro, quæ cupiebam, fere cognoui: de ſtudijs ex te ipſo, id eſt ex literis tuis, quarum elegantia mirifice delector aliquid cupio ſcire. Orationem in funere habitam doctiſſimi, ac nobiliſſimi hominis Ludouici Nogarolæ, cuius obitu non mediocriter dolui, audio laudari. ſunt etiam, qui tum exiſtiment. quod libenter credo: ſic enim faueo tuæ gloriæ, vt fratribus fortaſſe tuis, præterea quidem concedam nemini. Vale.

LEVINO TORRENTIO
Leodium.

Puto tibi moleſtum iam eſſe ſilentium meũ: at mihi ſilentij cauſa longe moleſtior, nam fere toto biennio neq; corpori valetudo, nec animo quies contigit. ita, qui abſentes amicos literis ſaltem colere conſueui, iucundiſſimam mihi conſuetudinem intermittere, & in officij curſu lãguere ſum coactus: quo ſi ſecus exiſtimas; nec tibi mea fidem facit affirmatio: teſtes habeo ſtudij erga te mei non equidem valde locupletes, ſed eos tamen, quibus tu libenter credas, probos viros, communes amicos: à quibus & quæſitum eſt aliquando, me mandante, de tuo ſtatu; & cum id, quod auebã

maxi-

maxime, cognouiſſem, eſſe te in oculis Leodienſi Epiſcopo optimo, eidemq́; Principi eximio, auctum eſſe cõmodis. ornatũ dignitate factum eſt, quod ignorare te arbitror, vt leuationem malorum meorũ in tuis bonis aliquam inuenerim. Atq; equidem reuocare me ad inſtitutum meum, & aliquid ad te ſcribere cogitabam, cum tuæ me literæ oppreſſerunt. quibus commendas mihi modeſtiſſimos, & ſummæ ſpei adoleſcentes, Ioannis Cauchi filios, doctiſſimi & ingenioſiſſimi hominis, vt equidem ſentio, tuo primum teſtimonio, deinde ſcriptis illius; quæ qui legerit, nullius prætereà teſtimonium requirat quo libentius operam meam filijs eius in & pollicitus ſum, & detuli. qui cum ad me adeunt, te ſimul intueor; & impellor magis ad omnem humanitatẽ memoria tui: nec poteſt eſſe quidquã iucundius, quam vt eorum ſtudijs, commodisq́; ſeruiam: &, ſi præſtabo aliquid, ita lætabor, quaſi beneficiũ acceperim in officio meo. Erat in ijſdẽ literis tacita quædam admonitio promiſſorum meorum: quaſi non perſoluo; mihi crede, tanti viri virtute, tanti Principis dignitate deterrior. nam, vt egregium aliquid moliamur conſequi tamen neq; per ingenij noſtri tenuitatẽ, neq; per fortunè licet. hanc excuſationem probari à te cupio, nec omnino deſpero: ſin vrgere pergere per auctore te aggrediar. vt cũq; cadat. poteſt enim fieri, vt, quemadmodũ multa contra quam ſperamus item hoc fortaſſe, contra quam tenemus, eueniat. quod ſi quid offenderemus; primũ, illud fore nõ dubito, tua nos vt ſubleuet autoritas; deinde, te ipſo culpæ ſocio, ferã leuius. hæc mihi cautio placet, vtinã tibi; ſed ſi mihi in amo-

amore reſpondes, tibi quoq; de quo tuas literas exſpecto, Vale. Venetijs.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LAVRENTIO GAMBARAE

Patauium.

Baſilij Zanchi, poetæ ſummi, hominiq́; non vulgariter eruditi miſerabilis & indigniſſimus interitus hilaritatem mihi prorſus omnem eripuit. quem enim donare ſummis præmijs ob excellentem virtutem decorare honoribus ob ſingularem integritatem, atq; innocentiam æquum fuit eum tam ignominioſe vexatum, tam acerbe tam crudeliter exſtinctum, quis non ferat iniquiſſime? equidem, vt audiui, etiam dolore tuo vehementer dolui. nam & vixiſtis vna ſemper coniunctiſſime, alter alteri egregie carus & fuit veſtrum ad poeticam facultatem natura propenſus, ac mire factus, ingenio vero ita pares, vt cum nemo tam bonus poeta ſit, quin, quin nobis primas in componendis verſibus partes tribuat, quam confeſſionem etiam ab inuitis exprimit poematum comparatio, vter tamen vtri præſtet, nondum ſatis iudicare quiſquã poſsit. magnam igitur planeq́; fraternam inter nos tum ingeniorum ſimilitudo; tum ſtudiorum communio beneuolentiam excitarat: nec dubito, quin te licet humanæ conditionis minime rudem, obitus eius valde perturbarit, animumq; tuum ita deiecerit, vt extolli fortaſſe ad æquitatem neq; celeriter, neq; facile poßit. quo grauius morte illius afficior: & vt, omnia mente perueſtigem, nullam tamen inire doloris alleuandi rationem queo. vnica, opinor, illa conſolatio ſupereſt, quam tibi quoq; fore gratiſſimam ſcio, vt, ſi conuictu perpetuo priuamur, tamen inter nos ita crebro colloquamur, vt hanc mœroris

acerbitatem, quæ pariter affligimur, quotidianæ conſuetudinis mutuaq; beneuolentiæ ſuauitate leniamus. quod vt quam maturrime conſequamur, tu pro tua ego pro mea parte diligenter operā dabo. Vale. Venetijs.

NICOLAO NATHANAELO
Venetias.

Perculerat me grauiter acerbus ille nuncius de naui à piratis abducta, qua vehebatur in Cretam, exquiſita multorumq; nummorum bibliotheca parentis tui: cum ex eo caſu coniectura plurimum tuliſſe res & fortunas veſtras intelligerem me prorſus ab eo mœrore quem mihi veſtra calamitas attulerat. ad lætitiam incredibilem reuocarunt litteræ tuæ. ſcribis enim erudiendi curam, adoleſcentis nobiliſſimi, Aloyſii Mocenici tibi eſſe demādatam, in quo ſane pro ea qua te ſum complexus beneuolentia, multis nominibus tibi gratulor: primum, quod eum, qui facile poſſit illuſtrare diſciplinam tuam, excellentis ingenij adoleſcentē, mirifica, vt audio virtutis indole præditum. ſapientiorem etiam quam ætas fert, nactus ſis: deinde quod ab eius patre, Leonardo Mocenico, Equite clariſſimo, quo nullam in hac vrbe vel prudentiæ vel liberalitatis vel omnium deniq; virtutum, quæ nobilem virum deceant, exemplum habemus illuſtrius fructum diligentiæ tuæ minime vulgarem potes exſpectare: poſtremo quod in ea domo viues, in qua omnia, vetere maiorum norma, ad honeſtum, & ad dignitatem referuntur, quo præſtantes & vſu magnarum rerum, & doctrina viri quotidie confluunt, vnde prudentiam, vnde optime viuendi rationem petes. Perſequi omnia, quæ tibi diuina benignitas obtulit, difficile

eſt

ſt ſed mihi crede, quem tua cauſſa velle, tuiq; fautre ommodis non ignoras, nihil iſto munere ne fingi quidẽ te potuit aut fortunis tuis vtilius, aut ſtudÿs accommodatius. itaq; ſi me audies, omnia, quæ fruſtra ſæpe expetuntur, bona in vna Leonardi Mocenici beneuolentia conſtitues: tibi comparanda caue tempus amittas: confer huc omnem induſtriam, vt eius filium tuæ diligentiæ commiſſum, in quo pater tali filio iure fixit omnes curas ita inſtituas, atq; excolas, vt eam laudem, ad quam natus præcipuè videtur, adiuuante illius ingenium ſtudio tuo, breui conſequatur. habet autem hoc virtus, vt à quibus illam accepimus, eos in omni vita diligere cogamur: & eſt optandum, vt ab ÿs maxime diligamur, qui non opibus modo valeant, ſed ad benegnitatem etiam naturæ propendeant, quæ ſi in vlla ciuitate profectò in hac noſtra, & ſi in vlla familia, in ea potiſsimum, & in eo viro, cui tuam in re præclara operam adduxiſti, ſumma cognoſcitur. Vide igitur quid ſuſceperis, cuius familiæ gloria ſeruias, quid fides, quid exiſtimatio tua quid honor etiam meus quodam modo poſtulet: qui tibi ſæpe, nec tamen gratiæ cauſa, ſed adductus iudicio, teſtimonium impertiui probitatis, ſcientia nonmodo Græcæ, verum etiam Latinæ linguæ: quarum alteram magiſtro patre tuo, Ioanne Nathanælo, ſacrarum literarum peritia, vitaque innocentia cum antiqua illa Græcia, quam nunquam fama deſeret, conferendo, alteram non nihil è ſermonibus fortaſſe noſtris, è ſtudio quidem tuo, tuisque vigiliÿs maxime cognouiſti. Hæc ſi tibi omnia vt ſpero, ante oculos pones; vinces te ipſum in diligentia, operamque

dabis, vt in familia nobiliſſima, cuius patrocinio nullum certius ad eas temporum procellas, quæ humanæ vitæ impendent, perfugium reperies, egregium virtutis & induſtriæ tuæ monumentum relinquas. Vale.

† Patauium.

FAlſus hic etiam de Rainutij Farneſij Cardinalis obitu diſſipatus rumor erat quo ſum grauiſsime commotus. nam in illo viro, qui ſe iam inde à puero ad exemplũ aui ſui, Pauli III. Pontificis omnium ſapientiſsimi, totum finxit, non adumbrata, vt in multis, ſed expreſſa ſigna virtutis elucent: & nunc vt audio, ſuas omnes in Chriſtianæ pietatis cultu cogitationes, curasq; defixit. quo mihi erat, bonisq; omnibus acerbior illa fama, quæ multorum ſermone, de immaturo; & inopinato illius interitu percrebuerat. angebar etiam fratris eius, eximij viri Alexandri Cardinalis nomine: cui multis iam annis eam viam ingreſſo quæ ducit ad verum decus, artiumq; optimarum ſtudia ſuis opibus hac ætate præter cæteros foventi, tantum eripi præſidium, tantum auferri domeſticæ laudis, magnopere dolendum videbatur. Gratulor igitur, illo incolumi, liberalibus diſciplinis, gratulor omnibus, qui virtutem, & probitatem prima ducunt; præcipuè verò tibi, quem & Alexandri Farneſij Cardinalis valde ſtudioſum: & erga ſui ſimiles, hoc eſt erga eos quibus illa, vnde manat honeſtum, ſola placent, præclarum animatum cognoui. refrixit iam, vel planè extinctus euanuit peruulgatus ille rumor; viuit, & valet, cui lacrymas tanquam mortuo dedimus; quem, ſi fieri poſſet, immortalem eſſe omnes cuperent. Te quoq; bene firmum eſſe. & ex illo valetudinis incommodo emerſiſſe,

repreſſo

preſſo iam ſanguine, qui tibi ex oculo dextro multis ef-
xerat, mirabiliter gaudeo. de quo mihi cum narraret
miliaris tuus, prima ſtatim auditione ſum percuſſus:
tea, cum idem reliqua perſequeretur, animum recepi,
ab omni metu curaq; reſpiraui buius morbi cauſam
n dubito quin medici, quos habes iſtic ſcientia inſtru-
ßimos. vſu peritiſſimos, in ſtudia conferant. quod ſi
eſt, remoue, obſecro te, libros omnes ab oculis tuis,
m donec eos videris, certo ſcio, quod mihi ſæpe contigit
ro tanti temperare tibi non poteris. Vale.

EIDEM Patauium.

N Arro tibi iam non amo verecundiam. cum enim mi-
hi potius nihil eſſet, quam vt filium meum (libet
im de mare ominari) ad ſacram baptiſmatis aquam
ciperes: tamen dum obſequor pudori meo, nec te talem
um, maximarum rerum occupatione diſtendum ap-
lare audeo, commiſi imprudens, vt offi ij laudem ipſe
ripere in quo ſane & peccaſſe me & luere merito pec-
i pœnam confiteor. quod enim mihi non permiſit, quid
n elargita nõ eſt humanitas tua? quã à me alijs prædi-
am ignorare ipſe fortaſſe tibi ſum viſus. valde tamen
reor ſignificatione amoris tui: & noſtram amicitiam
m ſtudiorum ſimilitudo peperit, hoc etiam affinitatis
ſi vinculo adſtringi, vehementer lætor. nam & res
eiuſmodi eſt, vt beneuolentiam vtrimq; augeat: &
i, ad hominum opiniones accidere ſpecioſius, aut ho-
ificentius nihil poteſt. totus igitur in ære tuo ſum. ita
ne meritus es, ita quotidie mereris, quod ſi tibi pate-
animus meus: profecto non locari peſſimè tuam
tiam intelligeres quam ſi non poſſumus remunerãdo

(nec enim aut fortuna tua patitur, aut voluntas exſpectat) prædicando ſaltem illuſtrabimus. mihi certe ipſa memoria perpetuoq; erga te ſtudio ſatisfaciam. De reditu meo *verbum ſcilicet exſpectas: iam diſcedo: itaq; per aliquod dies literæ ceſſabunt.* Amanuenſem tuum *amo plurimum videor enim mihi agnouiſſe manum optimi atque honeſtiſſimi adoleſcentis,* Franciſci Secundi: *cui de tua conſuetudine etiam atque etiam gratulor, nam inuidiæ locum amor non reliquit Vale. Venetijs.*

† Ferrariam.

ET *me laudas in epiſtola tua, nec mediocriter quidem; & meam amicitiam, quæ tua humanitas eſt valde videris expetere.* Ego autem *etſi me delectat, vt ait ille laudari laudato viro, tamen ea, quæ mihi tribuis, cum eſſe veriſſima cupiam, non agnoſco. dilexi equidem adoleſcens veterem eloquentiam: nec voluntatem ætas ſtudium occupatio, ſæpe etiam valetudo minuit; ſed excellere in re omnium, vt ego ſentio, præſtantiſsima cuius negotij ſit, cuius ingenij non modo experiens ipſe intelligo, verum etiam ex inani multorum induſtria conijcio. non enim, qui ſeuerior in me ipſo ſim, nec mihi amicior, quam veritati, & alijs blandiri gratiæ cauſa debeo. vnum hoc in nobis frotaſſe iure laudes: ſi modo laude dignum eſt equidem, quaſi aliquid ſit, interdum mihi gratulor; quod, & quales olim fuerint ij, quos in oratione Latina cupimus imitari, quibus ingenijs, qua doctrina, qua etiam exercitatione præditi, & quis ego ſim, vel potius, qui hodie ſimus omnes, facile poſſum exiſtimare. Quocirca ſi vetera ſpectas, mutes licet ſententiam de me*

am floruit antiquitas eloquentiæ gloria: nos iacemus hæc recentia tibi proponis: non omnino me, quantum hoc ſtudio profecerim, pænitebit. nec tamen tibi aſſen- ir vt me omnibus Latine ſcribendi facultate confitear tecellere. poſſum aliquid vel etiam multa in alijs deſi- rare neminem in hoc genere laudis eximium ducere: ſt enim hæc fortaſſe ingeniorum culpa, ſed temporum) n ideo tamen ſequitur, vt inſolenter arripiam, & in- iã ipſe, quæ alijs tanquã ſpolia detraxerim. vt in mu- is artem ipſam exercere non facilimam eſt: artificem item peritum ab inſcio diſtinguere, tacito aurum ſenſu eriq; omnes ſolent: item ego, quem legendis aſsidue, peratiente hominum eloquentiſsimorum libris con- ptam in animo ſcribendi formam intueor eam expri- ere, & aſſequi ſcribendo nunc quidem nullo modo poſ- m, ac vereor etiam, vt vnquam poſsim. verum enimue- , quod à ſapientibus viris proditum legimus, nunquam ale ponitur induſtria præſtantibus in rebus laudatur im vel ſine re voluntas. qua ego interdum ſpe incitor ſtudia. & ſi nihil aliud, tu me certe † optime, atq; eru- tiſsime, hoc ipſo, quod tantopere laudas, ad laudem hementer impelleres. magni enim facere videris Ro- ani ſermonis elegantiam: &, quod tibi leue non eſt, imiarum artium ſcientia inſtructiſsimo; id ad me ne- iaquam eſſe contemnendum intelligo. Accidit illud, iod epiſtola tua ita loquitur ornate, vt à rhethore, non medico, quem te eſſe profiteris. & quem præſtas egregiè, ripta videatur. quod indicat ingenij tui præſtantiam. m enim vt audio philoſophiam ſis vniuerſam animo

complexus, præcipue verò medicinam tractes & ita tractes, vt cum paucißimis excellas valde ſum miratus, vnde iſtam Latinæ orationis tam concinnam tam vberem, tã illuſtrẽ facultatẽ ſis conſecutus. Quare, quo tu nomine ſubuereri viſus es, ne ego tuam ad me amandum valde propenſam voluntatem parum libenter acciperem; cum eloquentiam tuam verbis dißimiles; re ipſa oſtendas: eo ipſo nomine ſic incenſus tui ſtudioſum, vt ad meum inſtituendæ tecum amicitiæ cupiditatem accedere nihil poſſit. Quod autem negas eſſe, quidquam ad amorem conciliandum amore ipſo efficatius: ita tecum ſentio, ſi virtus cum amore cõiungatur: ſin eũ, qui diligit, mihi pter nudam voluntatem commendet, non probitas morum, non doctrina, nõ rs aliqua liberalior: valde video, ſed iſtuc qdem tua minime refert. quis enim te vel non amantem amare nolit, quem eſſem tam amabilem, litteris humanitate, integritate ſentiat? ſed videlicet Socratice mecum agis: ironia te delectat; cum in eo ipſo, quod tibi detrahis tua te refellat oratio. Ego tuum erga me animum pari animo complector, & fouebo officijs, quantum in me erit neq; me patiar, cum reliqua apud te omnia ſuperiora eſſe concedam, etiam humanitate vinci. Vale, & Ioanni Baptiſtæ Pignæ, hominis in primis erudito, & ingenioſo cuius de imitatione poetica egregios libros à vide exſpecto, ſalutem meis verbis Venetijs.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

M*Vltis iam menſibus nihil ad te literarum dedi: nec mihi tamen venit in mentem ſubuereri. ne quam tibi noſtra indignum amicitia ſuſpicionem ſilentij mei*

diu-

*turnitas attulerit. mihi quidem nihil ſcito eſſe iucun-
s epiſtolis tuis: quas cum lego delector mirifice amore
ua tibi (non loquor εἰρωνευόμενος) pauciſſimos com-
o, antepono neminem. atq; ſi per vtriusq; fortunam
ret. nihil malim, quam aſſidue tecum eſſe, totosq;
s in tuo ſermone conſumere, quod tamen quin ali-
ndo ſit futurum, cum in tuas litteras intueor imagi-
n animi tui nonnullam oſtendentes, proſſus non de-
o. Ego ſatis diu feriatus à ſtudijs ſum, inuitus, ſed
s neceſſitati non pareat? nam quæ me cauſa non me-
ibros ſed patriam quoq; relinquere coegerint; aut ha-
fortaſſe iam cognitum, literis edoctus familiarium
rum, qui adire interdum ad me officij cauſa ſolent;
, ſi ignoras, quid ego tibi exponam; cui ſi quid à me
idat iniucundum, dupliciter angar, incommodo
, moleſtia tua? Nunc id commentor, vt certam
quando rationem ineam otij conſtituendi, & vi-
n humaniter: quod te quoq; video cogitare, &, ſi vo-
ris aſſequere. Bonios fratres, tua prædicatione com-
tus, amo vehementer, & obſeruo. qui ſi mihi, vt ſigni-
s, aliquid tribuunt: eſt, quod gaudeam, placere me
ſtantibus viris, quorum in iudicio, & beneuolentia
amenti, & commodi mihi ſtatuo plurimum tu velim,
d ad amorem ſtudiumque attinet, de me illis om-
promittas ego, quæ promiſeris, præſtabo. fructum
am fortaſſe aliquem deguſtabunt ſtudiorum noſtro-
n., liceat modo eſſe otioſis; id quod agimus, & fu-
um ſperamus. Vale*

PETRO CELSO
Vicetiam.

Vna, eademq; manus vulnus, opemq; tulit. plane enim mihi videor, quod te Achillis haſta in Telephi vulnere traditum eſt à poetis, idem tuas epiſtolas poſſe conuertere. affeceras me grauiter, nunc idem recreas, & abſtergis omnem moleſtiam iucundiſſimis literis, in quibus elucet humanitas tua, quam obſcurauerat paululum animi tui ſubita commotio, indigna certe meis in te neq; paucis, neque vulgaribus officijs, quorum teſtes apud me cuſtodiuntur literæ tuæ itaque rediſſe te ad eam comitatem, qua cum natura, & cum ijs ſtudijs, in quibus totos dies eximia cum laude verſaris, magnopere congrui, ita lætor, vt nihil vnquam ſenſerim hac voluptate iucundius. quod ſi tibi meum ingenium aliquot menſium conſuetudine ſatis exploratum non eſt; non dubito, quin abſens intelligas, & cernas illuſtrius, quo longiora nos terrarum interualla diſiungent. non enim in te fortunam diligo, quam ſoleo contemnere, ſed quia fortunam tua virtute ſuperas contra quam multi; quorum oculos auri, argentiq; ſplendor ita præſtinguit, vt pulcritudinem virtutis intueri nullo pacto poſſint. quo equidem ſenſu, ac iudicio meo delector multo magis, quam Ciceroniana illa eloquentia, quam tu mihi ioco fortaſſe obiecisti: cum tamen, tibi quoq; eam minime diſplicere, tuorum ſcriptorum elegantia ſignificet. De diſceſſu tuo, quanquam ad tuam voluntatem accommodare conſilia mea minime liceat, cupio tamen mihi tempus definiri. Vale.

IOANNI SAMBVCO

Patauium.

Non mediocre amoris argumentum, quod de filiolo gratularis,

*ris, & ſperare te ſignificas, vt patri etiam orationis
næ facultate antecellat. quid? ergo ille tibi magnū
bitur præſtare, ſi opinione & fama nos anteierit
uentiæ? ego illi, quam primum hora editum in lucem
i bonam mentem precatus à Deo ſum. hoc nobis debet
antiquiſſimum; & hoc ei ſi contigerit. reliqua iure
temnet, aut ſi voluerit, facile conſequitur. mea vero
lia ſi mutabitur, quæ certe, quod fratri ſine arrogan-
poſſum, ad honeſtum referuntur: aditus ad laudem
ciles non habebit; quo mihi ſtudioſè contendenti for-
a ſemper neſcio quo meo fato viam intercluſit, ve-
tamen, mi Sambule, cum tua, tuiq; ſimilium fruar
euolentia, quid deſiderem? quid poteſt eſſe amicitia
undius? quid etiam fructuoſius? cum & amat inter ſe
i viri; & eſt inter nos quaſi certamen amoris & officij,
idem, de te quid ſentiam, ſi ad te ipſum ſcribere certe
qui tuus pudor eſt; legeres inuitus. teſtem tibi do iu-
ij mei grauem adoleſcentem, (& adde ſi quid vis: ni-
enim tribues immerenti) †: quem cognoui tuis lau-
us, me narrante, etiam atq; etiam lætari. quod ſi te-
em artem eloquentiæ, ſicuti vt in epiſtola tua, amore
ius in me, quam iudicio, effuſus, exiſtimas: ſane colo-
us egregijs imaginem tuarum virtutum exprimerem.
untatem vero illam, & præclaros conatus ad augen-
s fortunas noſtras, de quibus poſtridie, quam à nobis
eſſi, quiddam in ſermone † ſignificauit, mehercule ſi
arē, vt nihil eſſe poſſit illuſtrius. de quo quia tā amā-
cogitaſti gratias agerem: &, vt perpetuo cogitares,
que ageres, cohortarer; ſi hoc humanitas tua, illud
icitia noſtra pateretur, vt vt autem res ceciderit;*

(à te

(à te enim principia ſunt; exitum præſtare non poteſt) partes meæ non requirentur: proſequar enim vel beneficium laude. vel animum certe tuum memoria ſempiterna. Vale Venetijs.

EIDEM Patauium.

Ego vero accepto nuncio de obitu filioli mei, ita ſum perturbatus, vt me tamen hominem eſſe meminerim & illum in hanc vitam, tanquam in hoſpitium, ita eſſe ingreſſum vt, accitu ſummi Dei, æternum illud cæleſte domicilium petiturus, aliquando diſcederet, quod ſi me caſus iſte nec opinatus ita perculiſſet, vt omnino iacerem excitarer tamen prudentia literarum tuarum in quibus de luctu minuendo, diſputas egregie, tuamq́ue declaras tum homine Chriſtiano dignam bonitatem, tum erga me beneuolentiam ſingularem: verum ego optime Sambuce, multis iam infortunijs hoc ſum aſſecutus, vt fortunam ipſam didicerem contemnere. quæ mihi, vt eripiat reliqua nunquam ad met ea, quæ nec ipſa dedit nec dare cuiquam poteſt, rectam mentem, optima ſtudia pietatem in Deum. Præclare actum opinor cum filio meo fruitur conſpectu, conſuetudine cæleſtium animorum: non angitur curis: non ſpe ducitur: nihil timet aduerſum. at nos qui ducimur viuere, quibus hac falſæ lucis vſura nihil eſt carimus, quam multa exercent? quid laboramus quid cupimus, quod etiam ſi contingat animus acquieſcat? itaq́ue vere ſapientem homines, nos vt diu, ſed vt recte. & cum virtute viuerẽt, optare ſoliti ſunt. quod equidem conor, & , vt ſpero conſequar, nihil enim magis cogito, nihil ſpecto, quam vt ſeruiam ſtudijs meis, & ita viuam, vt vitæ rationem. Deo ſimul & hominibus aliquãdo

poßim

im reddere. Quare cum me vocas ad ſcribendum firmantur conſilia mea, iudicio tuo, ac tu quidem in officio cohortandi facis idem, quod multi: quibus ile poſſem ſatisfacere, ſi per domeſtica negotia liceret l obſecro, nolite ex otio veſtro meum ſpectare. vobis im certa & expedita ſunt omnia: mihi vnicum eſt veigal induſtria mea: qua liberos alere, tueri famiım cogor. & ſi negligam, deſeretur humanitas: ſin, vt beo diligenter curem, iacere ſtudia neceſſe; quæ ſolutū ris omnibus animum poſtulant. At inquies: ipſa tibi udia fructum ferent. Cane alijs cantilenam iſtam mos, ac tempora ignorantibus: mihi non perſuadebis exerto vetus illa Principium virorum benignitas exaruit ıania pleriq; ſequuntur; nihil ſolidum amant, nihil manificum, nihil illuſtre. Vides alios quaſi perperdis tanım frugibus nati ſint, immanibus epularum ſumptibus ɔes exhaurire: alios quaſi etiam homines ipſos, non moo fruges perdere pulchrum ſit, theſauros effundere, colectos acerbiſſime, in ea bella, quæ vaſtitatem agris vrıbus incendia humano generi, aliena ſtultitia miſerrizo, cladem, & exitum importent. Muſæ interim vbiq; ocorum algent, neglectæ ab ijs, qui fouere eas vt maxine poterant, ita maxime debebant. Etiam illud indignum, quod exiſtunt, qui ſpecie liberalitatis gloriolam accupentur; & eam virtutem, à qua longiſſime abſunt, quaſi familiarem ſuam, ſic in ore habeant, vt amare videantur. Verum hæc ſatis, aut etiam nimium fortaſſe multa. Vale. Venetijs.

CASPARI CONTARENO
Cardinali Romam.

Cum

CVm neq; haberem, quod tua magnopere intereſſet à me ſcribi; & te ſcirem ſummis occupationibus aſſidue eſſe diſtrictum: tamen faciendum mihi putaui, vt aliquid omnino ad te literarum darem. ad meum enim officium valde pertinet, te, de nobis optime meritum, intelligere, & quo te ſtudio colam, & qua tuorum in me meritorum memoriam religione conſeruem. quod, vt ſpero, conſequar literarum bono. nam, vt remunerare vnquam poßim, ſperare vix audeo: ita multa ſunt, quæ ad me iuuandum officia ſunt à te profecta vt enim omittam, quam honorifice de parente meo & loqui & ſentire ſolitus ſis, cum ita dicas, tibi nullius olim iucundiorem conſuetudinem fuiſſe, nullius cariorem nunc eſſe memoriam: vt igitur hoc omittam. quod in ſummi beneficij loco ſoleo ponere quanti illud apud me debet eſſe ponderis quod olim me adoleſcentem vir clarißimus, non tu quidem ſopitum, ſed tardiorem fortaſſe, quam oporteret, ad ſtudium ſummæ laudis excitaſti. cuius temporis recordatio mirifice me delectat ſic enim argumentor: te cuius iudicium eſt acerrimum, nunquam me ad virtutem fuiſſe cohortaturum, ſi te fruſtra id facere exiſtimaſſes, tantum autem virum, quantus ipſe omnium conſenſu gentium & es, & haberis de nobis non peßime ſperare, mihi periucundum eſt cogitandi, apud alios, ſi qui audient, etiam honorificum. Quare nunc quidem id, quod mihi pro tua ſumma humanitate facillimum eſt, ago, vt, quem pro tot ac tantis officijs animum debeo, eum me præſtare tibi perſuadeam. quod ſi per eam viam, qua ad præſtantißimarum artium cognitionem iter eſt tantam procedam, quantum profecto, niſi

me

e aliqua res impedierit, procedam: ne illud etiam aliuando efficiam, vt, te de nobis eſſe benemeritum, manopere lateris. Te interim ſi rogem, vt, quemadmodum nſtituiſti, me diligas, faciam imprudenter. neq; enim lubitandum eſt, quin tu velis in eadem erga me voluntate, cum humanitatis, tum conſtantiæ cauſſa, permanere. magis illud mihi eſt elaborandum, vt omnes res, quæ ad te colendum pertinent, ſtudioſè faciam: quarum ſi vllam ſciens prætermiſero, nefarie me peccaſſe confitebor. Vale. Venetijs.

BENEDICTO ACCOLTO

Cardinali Ferrariam.

CVm primum Venetias reuerti, etſi eram & feſſus aliquantum de via, & eo morbo, qui me Ferrariæ ſatis grauiter afflixit, nondum plane leuatus: tamen magnitudo meæ in te obſeruantiæ, tuæq; in me beneuolentiæ recordatio me adduxere, vt ad te ſcriberem. quo genere officij quam mihi ſæpe apud te ſit vtendum intelligo. nam cum eo ipſo die, quo mihi aditus ad amicitiam tuam patuit, de meis commodis & ornamentis non cogitare ſolum, ſed agere etiam cœperis: omnino, ſi velim id, quod maxime velle debeo, quibus me ſtudijs à pueritia dediti, ijs haberi non indignus, diligenter ineunda mihi ratio eſt, vt iſtam tuam ad me augendum tam propenſam voluntatem plurimi apud me & eſſe & ſemper fore ſignificem id hoc tempore niſi literis mittendis, quare alia conſequar non video. facultatem maiorem ſi vnquam nactus ero, arctiſſime complectar, neq; dimittam prius, quam id tibi ſaltē aliqua ex parte perſoluam, quod interea à me deberi non ſolum non diſſimulo,

ſed etiam apud omnes libentiſsime prædico. Quid enim mihi eſſe poteſt, non dicam honeſtius, ſed glorioſius quam te virum omni genere virtutis excellentem, ſumma dignitate prædi.tum, acerrimi in cognoſcendis hominibus iudicij nullum genus, aut ſtudij quod quidem ad meam ſiue vtilitatem ſiue laudem pertineat, prætermittere? mehercule nulla res fuit, quæ nos ad probitatis, & doctrinæ opinionem commendare magis poſſet. itaque quod ante faciebam domeſticis tantum exemplum commotus, vt per eam, quam mihi pater meus tritam reliquiſſet, expedito curſu ad ſummam laudem, gloriamq́; contenderem; id multo acrius facio nunc, iudicio de me invitatus tuo, cui vereor equidem vt reſpondere poſsim: & eſt ſane difficilimum: ſed tamen quoniam ita tempus omne meum traduco, vt quantum valetudinis ratio patitur, in literis verſer, & quaſi diuturnam ſitim explere cupiens iiſdem fontibus vnde illa fluxerunt, quæ ſunt laudum tuarum maxima, diligenter hauriam. non deſpero fore, vt & homines officia tua bene poſita exiſtiment, & tu, qui tibi à me fructus debentur, eos non contemnendos aliquando percipias. cuius rei maturitas dum veniat eſt interea mei officij, tui memoriam ſumma cum beneuolentia ſanctiſsime ac religioſiſsime colere; tuæ vero humanitatis, eam voluntatem, quam ad me iuuandum tua ſponte contuliſti, perpetuo retinere. quorum alterum ego quam potero diligentiſsime faciam; alterum tu vt facias propter incredibilem naturæ tuam benignitatem ne admonendus quidem es Vale. Venetiis.

EI-

EIDEM Ferrariam.

Vmmo ſtudio maturabam Ciceronis editionem.omnino id erat cauſa, cur ego rarius, quam debeo, ad ſcriberem. ſed mehercule nec res erat, de quo poſn ſcribere: de publicis enim non licebat: de priua autem quid quod delectare te poſſit? grauibus mor, annona & bello, vniuerſa fere ciuitas affecta conbeſcit. in his malis pacem omnes tanquam vnicum medium. expetebant: quaſi daretur, amiſſas vires uperare difficile non erat. Arbitrabar, cum Ciceis epiſtolas emiſiſſem, fore vt Ferrariam poſſem exrrere. id ego, primum honoris cauſa vt te viſerem, ſpam; deinde, vt tuis doctiſſimis ſermonibus fuerer, antum per humanitatem tuam licere, per quam te licuiſſet plurimũ, noui enim, quæ tua ſit cũ facius, tum in me beneuolentia: ſed noſtræ voluntates, vt igandi curſus quandoq; commutentur, neceſſe eſt, fortunarum noſtrarum fieri naufragium velimus. q; vt exirem, meas res cum vidi conferre, mutaui ionem; &, quanquam eram occupatus, tamen feci, anc epiſtolam mitterem; quæ te meam vicẽ, quaſi itaret, ea ne hoc officiũ loco nón præſtaret, ad Octam noſtrum, ijs litteris, quas ad ipſum dedi, alligan miſi, qui tibi redderet, cum vacuus eſſes. qui & amodiſſimus, & prudentiſſimus eſt non vereor quin cerit. De meis rebus ſi quid audire vis: vt in adſis. peſſime non habent: haberent optime, ſi pietas t in ijs, in quibus maxime, ſi quid merita valent, eſſe bebat; Vale. Venetijs.

EIDEM Ferrariam.

SVmma tua facit humanitas, vt, etſi me argumentum deficiat, literas tamen ad te mittere ne dubitem. non enim vereor. eæ ne tibi moleſtæ ſint quin ita te interpretaturum confido, vt hoc meum ſtudium exiſtimes eſſe non obſcurum ſignum pietatis in te meæ, cui quidem pietati, quod vix fieri poſſe credebam, magna ſane acceſsio eſt lectione tuarum literarum, nam, cum antea pro tuis maximis & ſingularibus erga me ſtudijs effeciſſes, vt plus, quam tibi, deberem nemini nunc propemodum es conſecutus, vt ipſi tibi plus, quam debeo, debere non poſſum, quanti enim illud, quo epiſtolam clauſiſti, apud me eſſe putas? te non dubitare, quin ego, omnesq́; mei, quanti amorem in te meum atque doctrinam facias, aliquando ſimus intellecturi. ego vero iam intelligo; neque quiſquam eſt meorum, qui aliter ſentiat, ſed de amore quod ſcribis, verè tu quidem facis; eſt enim is certe ſumma cum obſeruantia ſingularis, de doctrina vero, neque prorſus aſſentior, ne me ipſe, qua in re minime debeo nimium videar amare; neq; valde repugno, ne, quod eſt enim in me honorificum, ſtulte reyciam. vt vt tamen eſt, ſiue tu amoris, & humanitatis abundantia, quod interdum adducor vt credam; ſiue iudicio quod mihi perſuadere libenter patior; ſiue vtraque re permotus tantum mihi tribuiſti, quantum ego poſtulare ſine rubore non auſim: maximas tibi gratias habeam, neceſſe quam in me eſſe dicis, doctrinæ, ſtudium, quo antea naturæ inclinatione propendebam vehementer me impuliſti, ita enim vſu fere venire ſolet, vt, quæ laudes à tui ſimilibus, id eſt ab ijs, qui

qui ipſi in laude viuunt, proficiſcuntur, ea nos, vel ſi ſimus hebetiores in primis acuant, & quaſi neceßitatem quandam imponant, vt. quales eſſe dicuntur, tales aliquando ſtudeamus eſſe. quod ego, quantum poſſum, do operam vt conſequar. à quo ſtudio cur me vlla res debeat abducere, non video; cùm tu, iſtis opibus, iſta amplitudine vir literato otio nihil anteponas. tēporibus. enim turbulentißimis, dum pleriq; fere ambitionum fluctibus iactati, optare magis, quam ſperare, tranquillitatem animi poſſunt; ſecurus in portu tē oplectus, viuisq; iucundißime in tuis perennibus optimarum artium ſtudijs: in quibus totos dies ita ponis, quaſi tibi ea res, quibus abūdas, & quarum ſpe tu alios excitare ad laudem potes, premio ſint futura. Quod cum ita ſit; cum ego hoc animo ſim, vt antiquius tuo commodo nihil habeam: noli credere, cum ad te ſcribo, tuarum literarum exſpectationi ſatisfacere: quæ etſi me incredibiliter delectant, textæ verbis elegantißimis. pleniſsimeq; amoris, & ſuauitatis: tamen ego te mea cauſa à grauißimis ſtudijs ad nudas auocari nolo. ſatis me habere abs te putabo, ſi meas tibi eſſe redditas, & tibi, vt cupimus, eſſe intellexero. vtrūq; Octauius noſter quod & tui ſtudioſißimus eſt, & noſtri amantißimus cum libenter, cum diligenter efficiet Vale. Venetijs.

IACOBO GRIFOLO
Romam.

Quod tu, homo occupatus prior ad me literas miſiſti; hoc ſane es aſſecutus, vt officij plus apud te reſidere confitear; illud aſſequi nequaquam potuiſti, vt amoris

plus quam in me eſt, in te eſſe concedā, atq; ego ne in officio quidem paſſus eſſem vt anteuerteres, niſi me ſcribere cupientē non occupatio mea, quæ tamen ſumma eſt, ſed cura tuorum mandatorū impediſſet. Scis, ante quam diſcederes, qua de re ſermonem inter nos habuimus; cū tu, vt eam ſuſciperem, à me petens, oſtēdiſti, quantum & fidei, & diligentiæ tribueres meæ. in quo ego opinionem tuam ne fallerē, operam dabam. itaq; te profecto, cum intelligerem quantum damni feciſſem, adempta mihi tuæ conſuetudinis vſura; cumque id omnino litteris mittendis reſarcire vellem; tamen, diem è die exſpectans, vt aliquid ad te de tuo negotio, cuiuſmodi tu velles, poſſem ſcribere, in maximo, deſiderio me ſuſtinebam. nunc, quoniam eius rei ne veſtigium quidem apparet in epiſtola tua; ſiue quod, à quo tempore diſceſſiſti vt illud conſilium abijceres, rationes tuæ tulerunt; ſiue quod, eodem animo cùm eſſes, committere tamen literis nihil voluiſti, quod elatum nocere tibi poſſet: puto me non incommode eſſe facturum, ſi, quam tu rem in tuis literis intactā omiſiſti, ego itē in meis ſilētio prætermittam. Quod ſcire vis, rerum mearum ſtatus hoc tempore qui ſit: ne te multis morer, is eſt, quem reliquiſti, paulo etiam melior, quā reliquiſti. nam & domeſtica quædam ſanauimus. & eum, de cuius acerbitate queri ſolebam, ita facilitate quadam noſtra, atq; obſequio mitigauimus, vt pæne dulcis eſſe videatur. De Ciceronis editione, hoc de me ſpondeas, atq; etiam in te recipias, licet, vt, diligentia confirmes, me non eſſe vſurum multo minore quā qui in hoc genere laudātur. hactenus confido fore

vt præ-

vt præſtem, & præſtabo certe, nihil vltra.mihi enim tantum non arrogo.neq; arrogare debeo,vt quẽadmodum ſcribis, eas ſordes, quibus veterum ſcripta ſunt fœdata,putẽ omnes eluere me poſſe, magni id eſſet ingenij magni iudicij: quibus ego rebus & indigeo, &, ſi abundem, ſine libris tamẽ antiquis nihil audeam. qui mihi ſunt omnino multi, ſed neq; quod vellem, neq; cuiuſmodi. coniectura autem intellexi,& didici,quã ſæpe ſint fallaces. neq; bonos libros vllá magis labes inquinauit quibus nunc in veterem ſplendorem, atq; integritatem reſtituendis plurimum mihi eſt negotij,& erit, vt puto, poſt me multis: vt inde laudis materies deeſſe nũquam poſſit. Te rogo,vt antiquiorem librum ſicubi iſtic eſſe reſciueris ſi prece ipſe, aut pretio nõ potes, aliorum auferas gratia. Literas autem,quã valde me amas, tam ſæpe mittes nam & otijs, puto te habere,quantum velis; & argumentũ Romæ viuenti deeſſe non poteſt. mihi vtrũq; minus eſt magnis enim diſtrictus occupationibus,temporis ad ſcribendum nõ habeo ſatis,argumentũ autem vnde ſumam,cum omniũ, qui hic ſumus, ea ratio ſit, vt, rerum nouarum ſi quid aliunde ad nos affluxit, de eo nec ſcribere, nec loqui ſine graui periculo poßimus? Relinquitur, vt priuatis de rebus poßim ſcribere. ſed hoc quoq; genus vere ne me deficiat raro enim ſolet accidere, quod ſcriptione dignum ſit. Quapropter, quoties ita eueniet, vt à negotijs liceat diſcedere properabo ſtatim ad epiſtolas. quod ego libentius faciam, ſi tu mihi ſententiam ſcribendi aliquam dabis, ſi minus, inanes tamen potius, quam nullas, mittam Vale. Venetijs.

HANNIBAL. CRVCEIO
Medio lanum.

AMoris in Octauium Ferrarium mei cauſæ ſunt ve teres ſane multæ, eæq; non leues, ſed recens hæc eſt grauiſſima, quod eius opera video factum eſſe, vt tu me amares. quod ego, non poſſum ſatis explicare, quanti faciam, certe optatius nihil, ac ne vtilius quidem potuit accidere. nam me moleſtæ quædam cogitationes exercebant, eæ fecerant, vt ſubtriſtis eſſem. hoc malum Ferrarij literæ ſanarunt. eas enim legens, cum veniſſem ad eum locum, vbi ille, quam tu me diligas, quamquam diligi à me cupias, diligenter & officioſe narrat; ſenſi mihi quiddã inſtillari, quo plane ſum exhilaratus. adeo tui ſimilium amicitijs augeri gratum eſt. in qua commoditate incõmodum tamen illud ineſt, quod mihi valde ſentio eſſe laborandum, & beneuolẽtia, & opinione de me tua non indignum me præſtem. quod vtinam poſſim efficere: conabor certe: ac ne deſpero quidem fore: vt efficiam, modo, quod tu iudicium de me habes, id eiuſmodi ne ſit, vt ego ei reſpondere nullo pacto poſſim. nam mihi interdum venit in mẽtem vereri, ne tu me Ferrarij prædicatione cõmotus, eum exiſtimes eſſe, qui non ſum mendax, mi Crucei, amor eſt, noſq; ſæpiſſime ita ſolet afficere, vt ne in ſermone, prout amicorũ è re eſt, et affingere falſa, et detrahere vera, religio non ſit. quare Ferrarium, cũ de me loquitur, non eſt quod audias, amore victus, cui repugnare iudicio non vult, ea dicit, quæ fortaſſe nõ ſentit. At idem de tua virtute multa in ſuis literis habes igitur, dices, ei fidẽ, cui haberi à me nõ vis? habeo, & qui-

quidem maximã. mittit enim ingenij tui monumenta, quæ mihi de tuis laudibus, vt ille ſcribit ita eſſe probãt. Memorem igitur interea me velim exiſtimes humanitatis tuæ. gratum cognoſcas, cum facultas erit. ac video me tua cauſa non eas res præſtare poſſe, quas vellem; ſed quas poſſum ita volo, vt omnes, ſine vlla exceptione, libenter ad te deferam. licet ijs arbitratu vtaris, atq; etiam abutaris tuo. Vale. Venetijs.

ANTONIO MERLO
Vicetiam.

EGo quoq; quiddam inaudieram ſuperioribus diebus, ſed contempſi. nunc me mouet, quod audies. Artibus effectum neſcio quorum (de Petro noſtro certe vix opinor: vix, autem? prorſus non opinor) vt hic rumor ſerpat longius. primum hæc vulgo iactata: ferebam poſt etiam ad Cardinalis aures peruenerunt: quod mihi accidi moleſtiſſimum: nec dubito, quin is iã non idem ſit. quod ſi ille eadem cum Epiſcopo, cuius ingenium præclare noui, communicauerit: actum eſt. Me quidem & illa angit cura, quod vereor ne fama diffluat, & Peruſiana conditio, ſatis opima, ſatis honorifica, fortaſſe in dubium vocetur. Cornelius rem curat diligenter, vt video, fide certè, & amore ſingulari. In hac ſum ſententia: ſi ſpes non dubia, vt vrgeamus; ſin, deſiſtamus ab incepto: ne cupiditatem noſtrã ſine fructu, fortaſſe etiam cũ aliqua mercede, prodamus. Mitto ad te Gratij poema de Venetione, paulo durius, nec omnino cũ Petri Bargæi carmine conferẽdum, qui ho: argumentum ſex libris non minus eleganter, quam copioſè, porſecutus eſt. Vale Venetijs.

MICHAELI SOPHIANO Patauium.

SI noſtræ neceſsitudinis initia repetas; nemo, opinor, iſtic eſt, qui mihi vetuſtate præſtet. ſin apud te vetuſtas pondus non habet; ipſam per ſe beneuolentiam pendis: ne ſic quidem iure mihi quenquam antepones. Ego te primum, cum, cum abeſſes, memoria colui diligentiſsime, tuumq́; nomen crebris vſurpatum ſermonibus ornaui laudibus; quantum in me fuit: deinde, cum de auunculo tuo, viro optimo, tuiq́; amantiſsimo, miſerrimam in ſeruitutem à barbaris abrepto, cognouiſſem, ingenui ſæpe tuæ cauſa, quem orbatum domeſtico præſidio, maximas in difficultates immerentem fortuna conijceret. poſtremò, cum Patauium te aliquando retuliſſes, valetudine ita perdita, vt humana vix ope reſtitui poſſe videretur; quam id moleſte, quam acerbe tulerim teſtes ſunt communes amici, quibus & periculum tuum, & eodem tempore dolorem meum dolori fuiſſe certo ſcio. Veni Patauium aliquanto poſt: vidi te, quem optam potius quam ſperabam, habitu corporis non illo quidem optimo, eo tamē qui vitæ ſpem minime dubiā afferret. deinde quotidie meliora, accedente vt remedia vt in mediocrū temperantiā qu itaam laudant omnes, vt in ſtudijs tamen paululū eam deſiderent. quo de genere præcipere quidquam diffi.ile eſt, præſertim mihi, qui cum ab eadem culpa longe non abſim, tum etiam, niſi priores tibi partes in prudentia concedam, ignorare ſcilicet videar vtrunq́; noſtrum, veruntamen cum te penitus philoſophiæ dederis, vt eius præſidio fortunæ tela depel-

depelleres; debes eam ſequi ducem in actionibus tuis. quod ſi feceris? extrema vitabis, & omnem in medio laudem conſtitues. At mediocritatem mens in ſuo munere non amat: progreditur enim meditando, &, quo longius, eo iucundius Vere: ſed immoderatis rebus natura frangitur: &, quanquam corpori mens dignitate præſtet, vtriuſq; tamen incolumitas ab vtriuſq; pendet officio. vt herus imperat ſeruis, nec tamen eos negligit, ſed conſulit quatenus liceat, commodis eorum: idq; facit etiam ſua cauſa tam diu enim herus eſt, quā diu habet quibus imperet: ſic mens rationem corporis habeat aliquam, oportet. nam, ſi negligat eam ſedem, in qua ſummus opifex illam conſtituit: primum faciet iniuſte; deinde, corporis compagine; qua ipſa includitur, breui diſſoluta, vſum tractandæ quærendæq; virtutis amitet. quod cum accurate vitandum omnibus eſt, ijs maxime, quorum & infirma valetudo requiem quærit, & ita viget induſtria, vt mediocri etiā labore non mediocrem ipſis gloriam, cæteris vtilitatem afferre poſſit. Cui porro ignota eſt vel ingenij tui vel memoriæ præſtantia? quibus, non modo vt emineres in Græca lingua, id quod omnes fatetur, ſed vt, quacunq; te propoſita, peritiſſime diſputes, facile conſecutus es. itaq; iure expetitur à nobiliſſimis viris amicitia, & conſuetudo tua: iure te diligunt ac laudaant quicunq; in Patauino gymnaſio doctrinis liberalibus excellunt. quorum tu virtute frueris, & illi viciſſim tua: ſi valebis: &, vt valeas, in te ipſo magna ex parte ſitum iudicamus, obſequere igitur in tua ſalute multorum ſtudijs: parce valetudini ſatis imbe-

 cillæ,

cillæ, &, quod libenter facis, da operam ſimul vt diutiſsime facias: ita gloriam tuam, lætitiam noſtram, dignitatem etiam literarum augebis; quibus ornamenti plurimum è tuis aliquando ſcriptis, ſi valueris, accedet. Vale Venetijs.

IO. BAPTISTAE PIGNAE Ferrariam.

ALfonſo Duce creato, gratulatus Ferrariæ ſum: quæ tum ex noui Principis eximia virtute fructus capiet egregios; tum ipſa quoq; omnem virtutem, eius, à quo regitur, exemplum ſecuta, diligentius incumbet. mores enim ciuitatis ex Principis moribus effinguntur, &, vt ait Plato: Quæ apud eos, qui dominantur, ſtudia vigent, eadem reliqui ciues amplectũtur, & colunt. Ergo florebunt in veſtra ciuitate liberales diſciplinæ, ac debita iampridem ingenuis artib. præmia perſoluentur. quod equidem tua potiſsimum cauſa, doctiſsima Pigna, magnopere gaudeo nec enim dubitat quiſquam, aut dubitari omnino poteſt, quin, quantum ingenio eruditione, iudicio, quantum etiam conſilio vales, tantundem apud ſapientiſsimum, optimumq; Principem & auctoritate valeas & gratia. quod ſi, quam adhuc in cognoſcenda eandem poſthac in ornanda virtute induſtriam locabis quis te vno felicior, quis omni laude præſtantior? quod vt facias, ne monendas. quidem es. nec enim te diſsimilem eſſe tui vel natura tua, vel conſuetudo, vel ſtudia patiũtur. hoc igitur tecum agendum non eſt illa me potius vt vere dicam, & ſimul omnes, qui te diligunt, cura ſolici-

tat, ne te nobis eripiant prorſus aulica negotia, ſi, vt ijs diſciplinis, quarum vſus æternum decus parit, ſalute dicta, iacere patiaris ea, quæ multis ante menſibus inſtituta ſi quando perficias, maiorem in modum & poſteris, & gloriæ tuæ ſeruies. quam multos enim egiſſe mecum diligenter exiſtimas, vt hortaret te ad ſoluendam poeticæ imitationis artem, aut, ſi abſolutam habes, continuo diuulgandam? quibus vt aliquando ſatis, etſi languere te in tua laude vix opinior, tamen peto abs te, quantū humanitas tua permittit, nec tamen, etiam ſi tua res non augeretur, amcitiam noſtrā, quam ego ſanctiſsime ſemper colui, nihil à te impetraturā conſiderem equidem nihil ei denegarem; idq; te, quod tamen ſecūdiſsimis rebus, ac ſine moleſtia tua fiat, cupio experiri. Ego me ad literas, à quibus inuitus diceſſerā, reuocare cœpi, adeptus vſum oculorū, quem antea deſperabam diuina primū ope, in qua ſtatuere omnia conſueui, deinde Gabrielis Falloppij ſciētia ſingulari: cui viro, quanti hanc lucis vſurā, id eſt quanti vitā facio, quanti etiam præclara literarum ſtudia mihi ſunt, quibus vix ipſa vita pluris eſt, vni plane totū acceptū refero, ſi quidem eius doctrina humanitas, exquiſita cura priſtinā mihi valetudinē, omnino profligatam, ac perditam, conſpectū librorum meorum, amicorū colloquia, librorum ſuauitatem reſtituit: vt, ſi quam optimis artibus induſtria noſtra fructum feret, ei gratiæ debeantur, cuius ope, ac ſtudio factum eſt, vt intermiſſam diuturno, ac per difficili morbo poſteritatis adiuuandæ conſuetudinem aliquando repeterem.

Ta

Tu mihi de tuo ſtatu maximeq; de Alfonſi Ducis *co-r.ntibus egregijs ad honeſtandam virtutem, de quibus fama iam percrebuit, ſi quid ſignificaueris; argumentum erit amoris in me tui, quo lætari vehementer ſoleo. Vale Venetijs.*

IOANNI SAMBVCO
Patauium.

QVod fratrem tuum Ceorgium Bona, florenti adhuc ætate exſtinctum immoderate luges; ignoſco mærori tuo, nec tamen laudem tribuo. dolore enim fratris interitu. & eius fratris, quo nemo amabilior, nemo fuerit virtute præſtantior hominis: eſt modum aut dolori nullum conſtituere, nunquam lacrumis abſtinere, nunquam ex animo mæſtitiam pellere. Sambuci non eſt. Perijt frater iure communeris: æger enim diuellimur à natura coniunctis quod ego quoq; ſum expertus Perijt is, qui familiam veſtram qui patriam, qui prouinciam vniuerſam ornate vehementer ſuis laudibus & illuſtrare poterat. hoc quidem exſpectandum ab eius virtute fuit: ſed magnam habet Fortuna vim: ea ſæpe nobis ad eximiam laudem contendentibus tranſuerſa incurrit, ſæpe noſtra ſtudia debilitat. ſæpe moratur induſtriam. quo de genere quid ego te doceam, doctiſſimum virum, cui prope infinitam exemplorum vim vel Græca monumenta vel etiam Latina ſuppeditant? florem igitur virtutis amemus: erepto ante maturitatem fructu. quando hos ſingulare non eſt, ſed commune commultis, modice feramus. Quid ſine dolendum quidem eſt? omitto enim hiſtarias, ad philoſophiam te voco. Quid igitur illa præcipit? ſi quid cauſus

afferat

afferat, leniter accipiendum nec enim, vt aliter accidat, in nobis eſt, ſi quid culpa contractum. angi æquum eſſe: certe enim, qui ad præclare agendum nati ſimus, ideoq; mente, & ratione, præter cæteros animantes. inſtructi, tantis bonis abuti & quaſi à natura deſciſcere turpiſſimum eſt. An tu igitur mori, quaſi aliquid turpe reprehendes? quod ſi non turpe, nec dolendum. niſi ſi quis ita vixerit, vt nihil vnquam homine dignum præſtiterit. quod abeſt longiſſime à fratre tuo: qui probitate, ingenio ſtudijs artium optimarum, prudentia etiam adoleſcens ita excelluit, vt eum Pannonia pene cuncta viuentem vnice dilexerit, mortuum laudibus & memoria proſequatur. Quæ cum tibi veniunt in mentem; inquies profecto nimis in te ipſum es, niſi luctum minuis, & ex animo dolorem penitus euellis. Quin te decuit maxime, qui totos dies ponas in ijs libris, vnde vitæ moderatio vnde animi tranquillitas petitur, ad propinquos, ad amicos in Pannoniam eiuſmodi litteras, mittere, in quibus illi ſitam eſſe non minimam ſui doloris medicinam intelligerent. nam vir eximius, Nicolaus Olahus, Archiepiſcopus Strigonienſis, qui Georgium, & quia ſorore ſua natus erat, & quod in eo ſumma virtus enituit, in oculis geſtabat, non dubito quin tanti vulneris remedia ſumma à ſe ipſo: quem nō modo ætas, & vſus maximarum rerum erudierit, verum etiam prudeutia quadam naturalis, quæ plane vincit omnem artem, nunquam à conſtantia diſcedere patiatur. Nec tamen vereor, vt qui mihi paucis ante menſibus in filioli mei obitu conſolationem adhibueris idem tibi in tuo caſu mederi aliquando non facile

poſſis,

poſſis. quod ſi facies? fructus apparebit ſtudiorum tuorum; & Georgij fratrem agnoſcemus; cuius ingenium ac mirificam prudentiam oratio illa luculenter in primis à te ſcripta, declarat. Vale. Venetijs.

† Patauium.

P*Ercuſſi me de Mariano Lecentio: quid ais? optimus adoleſcens, maiorem nobilitate, ſua virtute clarus. omnibus animi, corporis fortunæ bonis ornatus ereptus repente nobis eſt? ô miſeram humanæ vitæ condicionẽ. quid ames, cum omnia fluere, ac labi, nihil intra orbẽ Lunæ firmum eſſe, nihil idem à mane ad veſperã, quotidie cernas? quæ te arbitrabar antea cognouiſſe in ſermonibus Reginaldi Poli Cardinalis, & Aloyſij Prioli, quibus probiores aut ſapientiores viros non modo noſtra, ſed nec ſuperior ætas tulit: nunc, quando te biduum ſcribis lachrymando conſumpſiſſe, profecto tibi exciderunt illa præclara de contemptu mortis, quibus in illo diuino contubernio, in illo plane cæleſtium animorum cætu aures tuæ ſæpiſſime perſonabant. Quod ſi quid doleas. cogitabis, aut quid dolendo proficias: non dubito quin iſtum luctum abſtergas, & Lezentio noſtro etiam gratuleris, quod inſpecto Hieroſolymæ ſummi Dei monumento, quo illum diſſuadentibus amicis, pietas, & religio duxerat, ſtatim ad eiuſdem Dei conſpectum, præditus optima mente, purus ab omni labe, in cælum euolarit, quod qui optant, ſapientes; qui adipiſcuntur, felices iure ducuntur. Hæc tibi à me pauca pro noſtra neceſſitudine conſolationis loco dicta ſi attendes, vim habere maximã ſenties. & eum dolori tuo medicinam, quã dies aliquãdo afferret, ratione repræſent an-*

ſentabis, quod cum omnes deceat, tum vero ab excultis doctrina viris, quem te ad numerum aggregamus præcipue poſtulatur. Vale. Venetijs.

LAVRENTIO GAMBARAE Ciliuerge.

Ciliuerge nunquam videram, amabam tamen amœnitate ſua iucundiſsimum, domino honeſtiſsimum, Lanterio Appiano, præſtanti viro non humanitate minus, quam eloquentia: nunc elegantiam villæ, vt in tabula pictam, in tuis verſibus vidi & mehercule nõ mediocri eius viſendæ, atq; etiam tecum fruendæ ſtudio ſum incenſus quod ſi quando contigerit digito cælum attingam. quid enim iſto otio beatius? quæ ſpecies vrbis, quæ dignitas cum iſta ruſticatione, cum iſta ſurgentium virgultorum ſiluula conferri poſsit? equidem, cum te mihi ante oculos pono, modo inter anguſtis diſtincta ſemitis fructeta decliui colle ſpatiantem, modo arborum proceritatem, atq; ordinem in viridario mirantem eadem pæne voluptate abſens tecum fruor. coniungit enim animos noſtros mutua beneuolentia; nec eſt aut tibi quidquam ſine me, aut mihi ſine te iucundum. gratulor tamen tibi potius, quam mihi, & iſtos Ciliuergenſes dies ita multorum annorum inſtat eſſe puto, ſi modo nec otioſus in otio, nec in ſolitudine ſolus es: id autem qua ratione conſequi poſsis, opinor me tacente intelligis. Patauij dum eras, habebas in manibus egregium illud poema de nouis inſulis à Columbo inuentis: cuius ego cum exordium, multis præſentibus, legiſſem, admiratus

graui-

grauitatem,& elegantiam carminis. exclamaui, Cedite Romani in quo adhuc, qui à me diſſentiret, inueni neminem. quo magis te hortor. quanquam, vt ſpero, currentem, vt approperes, habeasq; rationem non exſpectationis modo noſtræ, verum etiam gloriæ tuæ, cuius habes à natura præclarum ſeminarium, quod etiam ſtudio excolis, ingenium tuum. Vrge igitur, nec inſtitutū dimitte: quodq; adhuc humaniſsime feciſti, in eo perge, vt noſtrum tui abſentis deſiderium literis aliquando lenias. Vale. Patauij.

LAZARO BONAMICO Patauium.

EGo vero & audiui de tuo caſu, & tuam vicem mirifice, neq; minus publicam dolui: veritus enim ſumne tecum ſimul literæ concidiſſent, nunc, quando te iam ambulare ſcribis, ita tamen, vt ſcipione vtaris; gaudeo, eoq; magis, quod in iſta ætate morbi diuturnitatem pertimueram. ſed, quia non plane animum meum liberas à cura, cum priſtinas vires nondum recuperaueris, rogo te, Bonamice, quanti optime ſtudia facis, quæ tibi facienda ſunt plurimi; quandoquidem ab ijs tuæ laudes emanarunt; tantum adhibe in te curando diligentiam vides enim, neminem fere eſſe, qui, ſi quid tibi acciderit humanitus, rudem barbariã à Latinæ linguæ finibus arcere poſsit. Plautum à me emēdatum quem à me petis, dabo operam vt cum his ad te literis mittam: ſed, vt eum in multiplici meorum librorum congerie ſtatim reperiam, ſperare vix audeo. Ego, vt ſcis, hanc ſatis grauem prouinciam ſuſcepti. tenui condicione, inquies. fateor, ſed ne tuæ quidem, ſi tua-

ſi tuarum virtutũ merita ſpectẽtur, ſatis opima quid agas? his temporibus anguſte virtus habitat. bene tamẽ de ſuis ciuibus mereri, præclarum eſt. Vale Venetijs.

GVILMO PACCIO
Patauium.

SIlentij mei, quo tecum diu ſatis vſus ſum, non exponam hic tibi cauſam pluribus verbis: ne, ſi id faciam, videar & tibi ipſi, qui nihil adhuc ad me ſcripſiſti, eandem quaſi legem imponere. itaq; hanc partem prætermittam: in qua ſi peccatum eſt, vtriuſq; certe eſt. ego autem ſpero me poſthac beneuolentiam tibi meam, & diligentiam hoc genere officij probaturum: modo ne literas elegantes, quales videlicet Patauij, à ſummis ingenijs elaborate, tibi oſtenduntur, à me exſpectes. ita ſcribam, non modo vt quod in mentem ſed plane quidquid in buccam venerit, in epiſtolam conijciam. non veniamus is ſum, qui vnumquodq; verbum ad trutinam, vt dicitur, reuocare vel ſolam, vel poſſim. aliorum iſta ſuperſtitio ſit, mea quidem non erit, præſertim in epiſtolis: quæ ſi, vt ait ille, nihil habẽt ſimile neq; iudicio, neq; concioni; quid refert, vtrũ dichoræo concluſus, an aliter verborum ambitus inſiſtat? Splendidior, inquiunt, nec paulo aptior admouẽdum, ſi numeroſius deſinat oratio videtur. Recte: nec ego ſecus exiſtimo: verum, quem tu tanti facis, eũ ego magiſtrum ſequor. quid igitur ille? Epiſtolæ noſtræ debent interdum Alucinari. nempe, quod ijs negligentia quadam, cum ad familiares ſcribitur, etiam ornamento ſit. Ita igitur tecum agam, vt ſi eſſemus vna: &, quemadmodum quacunq; de re ſermones fami-

liariter ſerere ſolemus; ſic inſcribendo, nulla certa propoſita ſententia, libertatem illam, & quaſi negligentiam imitabor. quod ſe reprehenderis, tacitum non feres, præſtat enim male ſcribere, quam omnino, quod à te fieri video, nihil ſcribere: cum hoc voluntatis fortaſſe vitium ſit, illud ingenij, quod ipſi nobis fingere non poſſumus. Vale, Venetijs. M. D. XXXIII. pridie idus Iunij, qui mihi primus dies eſt animi XXI.

PAVLO MAGNVLO
Patauium.

Cum me vides præter inſtitutum meum literas ad te non tam ſæpe, quam ſolebam, mittere, nimirum, etiam me tacente, quam ſim occupatus, intelligis. Ternas te dediſſe ſcribis. omnes accepi: nihil amabilius: his autem recentioribus etiam nihil elegantius. ſic enim cenſeo, recte eum, & Latine ſcribere, non qui pauca multis ſed qui multa paucis, quo ego in genere aliquando poſſe cupio, tu, vt video, iam potes, tribus enim verſiculis quid non complecteris? tuam narras in ſcribendo diligentiam meam, obiurgas negligentiam: de meorum librorum inſtauratione recte me admones, de tuorum venditione aperte. deniq; otioſi nihil eſt: ſententiæ numero prope, quot verba: vt mihi quemadmodum promiſeras, argumentum ſatis ſuperq; dederis. Sed meæ ceſſationis cauſam, vt dixi, conijcis ipſe per te libros aut meos: propè adeſt, cum editurus ſum de tuis egi diligenter, & ago ſi quæris, quid profecerim nihil adhuc: ſed ſpem non abieci. quanquam incredibile eſt, quam difficile ſit ab iſtis pecuniam exprimere quæ euentu res habitura ſit, ignoro: à me nihil

hil omittitur, quo minus & ex ſententia conficiatur & quam citiſſime. Vale. Venetijs.

EIDEM Patauium.

PVtaſti vt ego te abeuntem litteris proſequerer? nòn tu id quidem vnquam conuenerat enim vt argumentum à te exſpectarem, argumentum igitur poteſt exſpectare meus in te amor? quod nihil vberius nec eſt, nec vnquam fuit itaq; ſtatim, vbi tu profectus es, cum me repent ina quædam volũtas, excitaſſet, arripui calamum neq; ſum veritatis, vt me ſcribentem ſententia deficeret. huic quam multa iam nunc mihi veniũnt in mentem. ſunt, quæ poſſim ſcribere: leuitates amatoriæ. quorſum. iniquis? mecum habebo: neq; tibi neq; cuiquã edam volo enim parcere amicitiæ, qua mihi ſunt coniuncti, qui tam ſuauiter, vt ipſi putant, viuunt; vt ego ſentio delirant. ſunt item σκιαμαχια *quædam & militaria munera populi data, taurorum venationes, ſalutatorum luſus, perſonatorũ ineptiæ. quid quæris? ſexcenta: quæ mihi, beneuolentia noſtra ſuppeditat, & familiaritas permittit vt ſcribam. quia tamen leuiora ſunt, omitto. ne grauem philoſophorum offendã. Porro, de meis rebus quod exſpectes, nihil eſt. mutationẽ nullã fecerunt à diſceſſu tuo. De te quæ ſcire velim, hæ ſunt, quo modo te redeuntem amici illi tui, libri ſcilicet acceperint, num eo ipſo die ad eorũ conſuetudinẽ te dederis; an potius dum hæ bacchationes deuerueſcãt in hortis cum Epicuro, quam in gymnaſio cũ Ariſtotele, velis viuere. Et hæc ſi me amas, de pugiũculo illo tuo; ego te impeditum, & allegatum enſe cum vide diſcedere, non tenui riſum. ac volui pungere te dicto; ſed*

veritus ſum, ne tu ruſtice me gladio. Epiſtolam habes iocationis plenam: qua te eſſe delectarum cognouero, ſi miſeris ipſe pleniorem. Vale.

EIDEM Patauium.

NOn *facile dixerim, vplus ne oluptatis, an doloris ex epiſtola tua ſuſceperim. eſt enim mihi gratiſſimum, cum & me à te amari, & te amore in te meo delectari perſpicio: ex quo fit, vt litteras tuas beneuolentiæ pleniſſimas, & officij, iucundiſſime legam. Cum vero te vel angi video, vel aliquid triſte cogitare; ſic afficior, vt acerbiſſime viuam. ſed vtinam, quanti ego conſilium tuum ſemper feci, tanti item ipſe meum feciſſes. profecto in has moleſtias, in quibus hodie verſaris, non incidiſſes. At, inquies, illa perpeti malum erat. Malum, niſi, iſtos ferre, longe peius ſit, quorum quidem iniurias tum ex eorum, qui iſtinc veniunt, ſermonibus, tum ex literis tuis facile cognoui. Quæ quo magis intolerabilia ſunt; eo clarius tuæ prudentiæ lumen oſtendas oportet: neq; committas, vt inuidorum, maleuolorumq; peruerſitas plus apud te, quam exiſtimationis tuæ ratio, valuiſſe videatur. Quanquam ego, cum hæc ſcribebam, ſatis intelligebam, quis ad quem: ſed amorē meum, qui tibi præſenti perſpectiſſimus fuiſſet, etiam apud abſentem, quoquo modo licuit teſtatum eſſe cupiebam. Atq; hoc loco mihi veniunt in mentem, quæ tibi proficiſcenti futura prædixerim. quæ ego, non aliquam ſomniorum imaginem, aut alitis cantū ſecutus, augurabatur: ſed, quod iſtiuſmodi hominum natura plus etiam, quam vellem, explorata mihi erāt, idcirco, ne illa acciderēt, quæ nūc eue-*

eveniſſe audio, timebam. Sed vteris, vt ſpero, fortitudine animi tui: & , quæ iniqui ad ignominiam tuam comminiſcuntur, ita feres, vt non ſolum in vetere optimorum ſtudiorum curſu, fractus animo, ne conſiſtas ſed vehementius etiam veræ gloriæ cupiditate incitatus, propoſitum tibi decus aſſequare. Me in omni fortuna tui amantiſſimum tuæq; laudis fautorem, atq; adeo, quantum in me erit; amplificatorem habebis. Vale. Venetijs.

SEBASTIANO LEONI
Cordubenſi Romam.

ROmæ te nunc eſſe, in ea vrbe, vbi multorum amorem, ac ſtudium tua tibi iam antea virtus peperit, tantum abeſt, vt doleam. vt etiam ſumme gratuler. nec enim dubito, quin ſedem ſtudijs tuis non modo commodam, verum etiam honorificam, adnitentibus amicis tuis, facillime conſequaris. Me quoq; vt ille inquit, mirum deſiderium tenet vrbis: verū aduerſantur multa: quæ ſi Deus aliquando ſuſtulerit, acturam ſtatim ad nos, ea ſpe, vt in veſtra beneuolentia, in conſuetudine, ac ſermone conquieſcam. Saluta interim amicos, Octauium noſtrum, Sirletum, Gillium, Phaernum. nam Epiſcopum Allifanum abeſſe audio, Nicolaus Nathanælus, egregie moratus adoleſcens, magnos in Latinis literis proceſſus à diſceſſu tuo fecit. is cum mihi per ſe carus eſt, tum eo magis, quod de te ſæpe loquitur amantiſſime, tuamq; erga ſe, patremq; ſuum, inſigni probitate atq; doctrina virum, perpetuam benignitatem ſic in ore habet, vt in eius memoriam nunquam ſinat intermitti. Vale. Venetij s.

SILVESTRO ALDOBRANDINO.

IN iis literis, quas ad Angelum noſtrum 16. Kal. Sex. dediſti. valde mihi ſcripta vrbane viſa eſt illa pars, in qua neſcio quid de me per iocum, ſed cum quadam tamen amoris nota ſignificaſti, gaudeo, me tibi vſq; eo eſſe familiarem, vt etiam facetiis laceſſas: quo in genere ſi perges, gratiam referemus ne tu homo ingenioſus non tardiores impune commoueris. mihi cum amico tuo rectè conuenit doctum hominem cognoui, bonum virum eſſe audio, hæc cum ſunt in hominibus tranſalpinis, amorem conciliant: quanto magis in noſtris? At in litteris aliquando diſſenſimus, ego vero non nihil etiam parente meo: neq; tamen parentis manibus eam, quam debeo, pietatem minus præſto. opinionum enim diſsimilitudo tantum abeſt à ſimultate, vt ſæpiſsime, non modo qui ſententia diſcrepant, in amore conſentiant: ſed etiam qui ſimultatem exercent, iudicio congruant. Quare amoue iſtam ex animo tuo ſuſpicionem meq; cum illo ita crede eſſe reconciliatum, vt poſthac ab eo etiam ſi diſſentiendi cauſa ſit, diſſentire tamen nolim. Hic vt in tantis caloribus, non iniucunde viuimus; vrbis mirifica elegantia: cœli ſumma ſalubritas: ſi quando æſtus maior eſt, quam vt ferre poſsimus, confugimus ad aquas: innixi vtribus inflatis, remoto loco, nos inter nos ludibundi flumina perambulamus. quid quæris? ſi te haberem; ad ſummam voluptatem nihil deerat. ſed animus tamen meus, quem tu, credo cantionibus quibuſdã tibi addixiſti, peruolat magna ſpatia terrarum, & te inſciente, ſæpe tecum eſt. itaq; non

ego

ego prorſus te careo: nam ſi minus ſermone adſpectu certe tuo fruor, dum de te cogito. quod ſi aliquando contigerit, vt etiam ſermone adſpectu poßim; næ ego collocutionum noſtrarum fructum interuallo temporis amiſſum, ita repetam, vt ne ſtudijs quidem parcam tuis. in quibus audio te poſt noſtrum diſceſſum magna quadam effeciſſe. Caput etiam illud litterarum tuarum Cardinalis Accoltus mihi oſtendit: in quo ita ſcriptum eſt, paginas te circiter octingentas iam impleuiſſe cõmentationibus ijs, quas in Pandectarum libros texis. puto magni laboris eſſe, magnaq; difficultatis: ſed, ſi conſiderabis, quæ tibi præmia propoſita ſint; vinces omnia. petis immortalitatẽ; quam multi ſequũtur, tu iam pæne manibus aprehẽſam tenes. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER QVINTVS.

Scripſit hanc, liberalium diſciplinarum nomine.

PIO IV. PONTIFICE Creato.

CVm tibi, Pontifex optime, ad iſtam dignitatem nuper diuinitus elato, qua ſublimius aut præſtantius inter homines nihil eſt, mortales quamplurimi, alij abſentes litteris & nuncijs, alij coram vultu & verbis gratulentur:

tur: non dubitamus, quin nos quoq; altrices tuas, in maximo gratulantium numero ad tuos ſanctiſſimos pedes officioſe proiectas, excipias, & eo benignius, quod alij, quia perueniſti ad eum finem, infra quem cæteri fines ſunt, gratulantur; nos autem, quia ſcilicet, vt peruenire poſſes, ipſæ perfecimus. Non eſt ad gloriam lata quadam, & communis via per anguſta fuit ſemita, paucorumq; notata veſtigijs, qua ierunt & heroes illi veteres. in Chriſtiana militia fortiſſimi viri; & maxime quidem omnium, patrum noſtrorum memoria Pius ille pontifex, cuius tu nomen, in eadem ſede merito collocatus, & cum nomine virtutem refers. in iſtam olim ſemitam, ferentem ad æternum decus, nos te puerum adhuc. ſed puerum præclara cupientē, manu prehenſum duximus: ne ve quis te error auerteret, ne qua morari poſſet offenſio, cupidè procedenti: quaſi lumen prætulimus. confectu iam iter eſt: vltra, quo progrediaris, non habes. inter te, & opificem æternum. cuius miniſtra nos ſumus, nulla iam inter iacent humana, quare quoniam eo te perduximus, quo ſine nobis peruenire felicitatis non eſt; & quando de longa via ita feſſas eſſe intelligis, vt conſiſtere vix poſſimus; reddere præmium bene merentibus; & permitte nobis, vt in tua beneficenti nixæ conquieſcamus, nam, ſi tibi Deus Opt. Max. *hoc elargitus eſt, vt in omni tua vita, præter rectum & honeſtum, nihil ſpectares: quis te laudabiliter antea cogitaſſe probauerit. niſi nunc, cum eſt ad voluntatem adiunctam facultas, idipſum, quod cogitaſti, re perficias? ſit te ambitio delectaret, proponeremus illa inania, quibus ij, qui ex hominum*

uum ſermonibus pendent, excitari ſolent: fore, ſi nos iacentes erexeris, vt orbem terrarum tui nominis fama peruagetur: vt oratorum & poetarum de te prædicantium vocibus aures tuæ perſonent: deniq; vt imaginem tuarum virtutem, æternis excellentium virorum ſcriptis expreſſam, ipſa poſteritas intuens, cupiat imitari ſpecioſa iſta videntur: & ſunt omnino: ſed à ſplendore tamen veræ laudis abſunt, nam, recte facere, non ex ijs. quæ conſequuntur, ſed ipſum per ſe ſapientibus viris amabile videtur. qui cũ innocenter ſanctéq; viuunt; minime illi quidẽ de præmijs cogitant? ne probitas mercenaria videatur; aut ſi cogitant, non ad hæc humana, quæ ſunt locorum & temporum anguſtis ſane terminis circumſcripta, oculos dimittunt; ſed ad illa diuina ſuſpicientes, beatam immortalemq; vitam & expetunt vnam, & vnam expetendam eſſe perſuaſum habent. hoc tu ſemper inſtitutum probaſti: probauit Paulus ille III. omnium ſæculorum memoria celebrandus: quod de humano genere vel hoc potiſſimum nomine optime meritus exiſtimatur, quia in ſuo Pontificatu effecit, vt tu Pontifex eſſe potes: probarũt, hodiéq; probant, ſodales olim aliquot tui: quorum alij, non, vt vulgo vocantur, non mortui, ſed, vt ſapientis proprie loquũtur mortali vita liberati, nũc incolæ cæli, Deoq; fruẽtes, non tã quia te Pontificem intuentur, gaudent, quã quia facturũ ea proſpiciunt. quæ ſunt optimo Pontifice digniſſima: alij verò, nondum ſane ab hac terreſtri materia diſcreti, aut ſimplicẽ naturam aſſecuti, ſed ita tamen in terris cõmorãtes, vt bonita-

te ſimplices animos referent, non dubitamus, quin noſtram cauſſam vnanimes commendent; & eo ſtudioſius, quod, & ipſi alumni noſtri cum ſint, officio non ſolum laudabili, verumetiam debito fungentur. ſatis iam exagitatæ, ſatis inopiam & ſolitudinem paſſæ, ab omnibus fere Principibus neglectæ, ſupplices ad te confugimus: quid petentes? honeſtum otium: à quo petentes? à Pio Pontifice. Pius ne ille noſter, cuius animum ac mentem ſaluberrimis præceptis ad omnem laudẽ conformauimus, atq; effinximus, cui comites in omni ætate, atq; in omni fortuna non ſolum iucundæ, ſed etiam perhonorificæ fuimus; qui vt hoc tempore plus, quam omnes homines prodeſſe nobis vnus poſſit, id ipſum à nobis habet; is ne non aliquam tanti beneficij gratiam repoſcentes, à ſe ſe reijciet; non hoc illius natura, non doctrina, non conſuetudo feret. Sint ſane mutabiles eorum animi, neq; ſatis in coleuda virtute ſici conſtet: fit enim ſæpe, vt voluntates ſimul cum fortuna commutetur: in te, Pontifex optime, non cadit huius inconſtantiæ ſuſpicio: tua eſt bene agendi perpetuitas, nihil in vita tua varium, nihil flexibile, nihil miſtum cognouimus: ſemper idem tibi ſemper directum quidam placuit, & ſimplex non te rerum humanarum ficta & fucata forma non illæ, quibus plerique falluntur, inſidioſæ voluptatum illecebræ cœperunt. non tu in tabula picta inani colorum ſpecie captus, oculus immobilibus hæſiſti. non ſericam veſtem. non argenteum vas, non aurata tecta paullo cupidius adſpexiſti. demq; ne ſingula perſequamur; cum pleriq; hominum ſiue gratia ſiue metu ab officio deducantur: nunquam te vel

ita

ita gratia deleniuit vel ita metus deterruit, vt pietatem religionemq́; deſereres. quid mirum virtutum radices non ita leuiter bonorum in animis inhærent, vt eas euellere aut commodi ſpes, aut periculi dubitatio poſſit. quare tuæ conſuetudinis & constantiæ memores non petimus à te, vt aliquid agas noſtra cauſſa quod cum egeris non conſentire cum tuis ſuperioribus factis videatur: ſed id petimus; quod à te modo ipſa res, ſed etiam conſuetudo tuo poſtulat; vt in vetere illo tuarum actionum laudabili curſu pergas. quod cum facies. (facturum enim quia te nominas, non dubitamus) complecteris nos eodem ſtudio, quo ipſa te aluimus; & in eum locum reſtitues; vnde nos aduerſariæ noſtræ inſcitia ſimul & auaritia, comites perpetuæ, detruſerunt. Vale:

CAMILLO PALAEOTTO

Bononiam.

EPiſtola tua ſuauiter & amãter inprimis, eademq́; elegantiſſime conſcripta, memoriam mihi noſtræ conſuetudinis, tuæq́; virtutis, & humanitatis, vehementer auxit. non enim dicam, renouauit: quippe mihi, & ea, quibus omnibus carus es, ex animo nunquam excidiſſe, vere poſſum affirmare. ſic enim velim exiſtimes, nihil vnquam, à quo primum die mihi cognitus es: aut cogitaſſe me iucundius, aut curaſſe diligentius. quam vt me tui cupidiſſimũ, tuorumq́; officiorum ſi non referenda, quod opinor fieri vix poſſe, habenda tamen gratia memorem atq́; gratum agnoſceres. quod ſi ſum aſſecutus, mirifice lætor: ſin minus, delector tamen ſtudio meo & ipſa etiam

tamen aliis cumulari ita ſtudeas, vt in beneficium dando beneficium videaris accipere; Vel hoc ipſum, quod me tam crebro, tam diligenter, tam amanter Bononiam inuitas quantam habet ſignificationem beneuolentiæ tuæ; quæ ſi mihi omnia cōmoda omniaq; ornamēta, nihil tamen afferet, mihi crede, ſe ipſa carius nihil, quo gaudeam, ac triumphem magis. Ad te vero, quem videre ita cupio, vt cupiditate etiam tua vehementius incendar, noli dubitare, quin aduolem. cum primum per anni tempus, & vt ſpero, per valetudinem licebit. nam frigore vires imminutas teper vermus, & cæli purioris aſpectus reſtituet. interim, ſi quid ſcire vis de rationibus meis, eo ſunt, vt mihi in ſumma animi æquitate, abeſſe potius multa, quam deeſſe videantur. Vigemus amicis: quo nihil optabilius, except a ſapientia, & ego exſtimo, & tu quoque, vt video, mecum ſentis. Oculis, quidem vtor optime, viribus autem corporis non peſſime. reliqua in congreſſum noſtrū reſeruabo. Vale & propinquo tuo Franciſco Bonomi etto ſalutem à me plurimam. Venetiis.

OCTAVIANO FERRARIO
Mediolanum.

AMor inter nos mutuus, meaq; de tua virtute opinio facit, vt mihi nihil eſſe committendū putem, quod à tuis conſiliis abhorreat. itaq; licet dolorē meū, ex interitu filii ſuſceptum, valde iam & ratio ipſa, & communis condicionis recordatio leuaret; vix tamen credas quantum profecerint literæ tuæ. An ego

vero in eius libri editione diligentiam exigis, ea præſtabitur, quatenus licebit totum in vno me poſitum non eſſe, aut iam ſcis aut mihi velim credas affirmanti. Vale. Venetijs.

LEVINO TORRENTIO
Leodium.

SAne permoleſtum mihi, pro mea ſumma erga te beneuolentia, contigit, quod tuorum comitu, vt ais, importunitate factum ſit, vt veniendi ad nos ſuſceptum antea conſilium depoſueris. nihil enim poteſt eſſe iucundius, quam tui ſuauitatem ſermonis, tuámq; mirificam tum humanitatem, tum etiam doctrinam ex interuallo reguſtare. ſed huius incommodi moleſtiam fere abſterſit omnē ſcripta peramanter, atq; adeo pereleganter epiſtola tua, quam mihi heri reddidit familiaris meus, idemq; tui ſtudioſiſſimus, plane iuuenis eruditus, Andreas Siluius. Oda vero in Pium Pontificem, quam epiſtolæ adiunxeras. ita mihi placuit, nihil vt vnquam legerim libentius, æque libenter pauca. omnino, mi Læuine, cum ad omnem excellentiā, tum vero ad hoc ſcriptorum genus ingenio te natura finxit aptiſſimo, itaq; noſce tua bona, poeticamq; facultatē, ſi tuæ, gloriæ conſultum vis, ne dimitte. Cariſium quo die primum vidi, vt ederetur, optaui. idq; plane Caichis adoleſcentibus, conſilio tuo commotis, & communium ſtudiorum, & ſane ipſorum etiam cauſa gaudio. aliquid enim ad eos ex paterna laude redundabit, & aperietur fortaſſe aditus ad gratiam principis viri, miſſo, vt mos eſt, libro cum eorum epiſtola. putabam fore, vt Romæ liber ederetur. ſi Venetijs

malunt;

malunt; noſtra, quæcunq; eſt, induſtria non deerit: qua conditione, & quo tempore, ſcripſi ad optimum virum, Octauium Pantagathum. De Cenſorino, & Prudentio mox videbimus. non enim tam facile, quod præſtare non poſſim, ſoleo promittere, quam, cũ promiſi, diligenter præſtare. premor autẽ oneribus multis, quæ ſuſtinere cogor in aliquot menſes: abijcere ſi velim, nec honor meus, nec res domeſtica patietur. Quod reliquum eſt amorem in te tuum cupio conſerues: quod erit humanitatis. ego, quod erit officij, te colam diligentiſſime, deq; ingenio tuo, de doctrina, de probitate quid ſentiam, vt ipſe aliquando intelligas, quod hic, mihi crede iam intelligunt multi, operam dabo. Vale. & Cauchos fratres, moribus, ac litteris ornatos, meo nomine ſaluere plurimum iube. Venetijs.

PETRO MISCOVIO

QVod à me poſtulari videbatur, vt tibi, de ſtudijs meis non peſſime exiſtimanti, (ſic enim audiebam) per litteras gratias agerem, in eo dedi operam, ne deſiderari poſſet officium meum, atq; equidem reſtiti non nihil à principio cupiditate mea, veritus, ne prudentis hominis non eſſet, iſta dignitate, iſta virtute virum, cui nullum à publico munere tempus vacet, appellari litteris: ſed meam cunctationem viri optimi, atq; eruditiſſimi, Andreæ Patricij, omnia humanitate tua pollicentis, diſcuſſit oratio. Scripſi igitur ad te, non, vt tibi reſcribendi onus imponerem, ſed, vt, quoad poſſem, teſtificarer obſeruantiam meam. quod ſi ſim aſſecutus, &, ſi tu, quanti faciam iudicium de me tuum, intelligis: ita lætor, quaſi bona omnia contigerint, &

rint,& cum hac mea voluptate vix puto voluptatem vllam poſſe conferri. Quod autem ſilentium etiam tuum excuſas & ea commemoras, quæ te à ſcribendo antea retardarunt: hoc equidem à te nunquam exſpectaui; à quo libenter legi meas literas, de quo dubitare mihi non licuit, ſatis ſuperq; habui: ſed quo exſpectaui minus, eo ſcilicet magis agnoſco quæ conſtanti omnium ſermone prædicatur, benignitatem tuam, Gratulor autem, vt debeo, vehementer, & te à febri conualuiſſe qua laborantem in reditu ſuo Patri cuius offendit, & exitiali illa lue prouinciam eſſe liberatam. Occupationes tuas puto, & audio grauiſſimas eſſe; ſed leuiores fiunt gloriæ fructu, quem tu quotidie percipis, tuis debitum virtutibus ampliſſimum Porro, quam ſit homine dignum, de multis, ac ſi fieri poſſit, de toto hominum genere bene mereri, quid ego te doceam, nihil quod ad honeſtum pertineat, ignorantem, quem ita ſemper ad decus natura impellit, vt omnia tamen conſilia, omnes actiones ratio & ſapientia moderetur? Quare iſtis curis, iſtis laboribus quos eſſe tuæ laudis ſegetem, ac materiam video ignoſce obſecro, Miſcoui humaniſſime, ſi te fero admodum cupio laborari. nam quod ad ſtudia literarum attinet, id eſt ad eum animi cultum, vnde oritur artium ingenuarum præclara cognitio; primum, cum tu habeas iam, quæ petuntur à litteris, & cum eloquentia, doctrinaq; ex ſuperiorum temporum vigilijs excellas; non intelligo valde eſſe, cur labores; deinde tanti ne putas librorum conſuetudinē aut vllum cum vlla doctrina commercium, quanti difficilimis temporibus, in ſumma bonorum, & ſapientiū

ciuilium inopia, requirenti conſilium, operamq́ tam patriæ ſubuenire? quo in munere verſanti, non committum, vt longiore moleſtus epiſtola ſim: & hac ipſa fortaſſe nimis multa. amore largieris in re meo: cui dum obſequior, teq́ alloqui præſentem videor oblitus occupationis tuæ, memor humanitatis, prouectus imprudenter ſum Vale. Venetijs.

ANDREAE PATRICIO.

MI Patrici, non te fugit moroſos eſſe, qui amant, quo me vitio laborare non infitior. adſpectu, & conſuetudine præſentium amicorum carere non poſſum ſi abſunt igniculum deſiderij ita non fero vt litteras ab ijs exigam potius, quam exſpectem: hinc ille interdum, vacue prorſus iracuudia, quæ abeſt à natura mea, amoris pleniſſima querella. de quibus audiſſe te aliquid gaudeo; vt ego quoq́ in querella tua mutuam erga me beneuolentiam, quam nihil habeo carius, agnoſcerem, quod equidem lætari te quoq́ arbitror quæ enim humanitas tua eſt, certe totus abeſſe non vis: nec eiuſmodi tuum in diſceſſe conſilium videbatur nec nos, qui te longinquum memoria colimus, diligimus, laudamus, digni videmur; quibus nullam ſuauitatis, ingenijq́ tui partem reſtituas. Officium autem in reſcribendo meum, non committam, vt deſideres; nec deſiderari antea paſſus eſſem ſi litteras tuas, à me vehementer expetitas, quas miſiſſe te ſignificas, accepiſſem. prouocaſſem etiam, mihi crede, pro meo in te ſingulari ſtudio, ſi vacaſſem, & ſi vacare te ab ijs negotijs exiſtimaſſem, quorum onera grauiſſima, vigilantibus, & magna præditis virtute viris, id eſt, tui ſimilis, imponi

æquum eſt. Quod ais, omnia te conferre ad dignitatem meam: dupliciter gaudeo, & quia me ames, (quanquã hoc antea perſpexerim, & quod id ex officijs erga me tuis homines intelligant: idq; non mediocriter ad exiſtimationem meam ſtatuo pertinere. Miſcouij quidem, in beneuolentia cuius habeo teſtem, refertam humanitatis, elegantiſsimam epiſtolam, ſcito me omnia ponere: eamq; vt videor ſummo hominis beneficio conſecutus ita triũpho quaſi nihil iã aduerſia virtutis aduerſaria fortuna poſſit euenire. tibi autem, qui mihi ad amicitiam viri aditum patefeciſti, gratias tuo fortaſſe merito pares habere poſsũ, & habeo ſane quã maximas, referre certè nullo modo poſsũ ac ne agere qdẽ: quod tamen humanitas tua non feret, & ſi ferret quæ mihi vnquam verba ab intimo licet artificio deprompta, ſatiſfacerent? Vale Venetijs.

STANISLAO FOGELVETRIO
Patauium.

Me quoq; torquet exſpectatio† literarum; de quo mihi me quidem inuito, tamen aduerſa quadam amor fingit, nec enim adduci poſſum, vt oblitum noſtri aut parum in colendo officio diligentem exiſtimem, qui & humanitate omnes vincat, & quaternas iam à me litteras acceperit. vtinam valeat, atq; in illis negotiorum fluctibus vtatur ſecundis ventis: reliqua feremus facile, eademq; abſenti beneuolentia perpetuo præſtabitur. Cum litteras Italicas meas ad te miſi, nihil ſcripſi, ne tibi reſcribendi, præſertim de re minima onus imponerem. ac, tu gratiarum actione non contentus, etiam me laudandum putaſti, & ijs quidem

verbis, nihil vt eſſe poſsit illuſtrius; in quo probaui vehementer elegentiam ingenij tui: in iudicio, niſi me ipſe diligam, deſiderare aliquid cogor, aliquid autem? plane hoc totum, mi Folgouetri, humanitati tuæ tribuo: de quo tamen ipſa valde te amo, ac velim exiſtimes, te mihi hærere in animo tum tua ſane cauſa, cui neminem probitate, ingenio, ſtudio, bonarum artium antepono, tum quod in vno nonnullam Patricij, ac † etiam imaginem videor agnoſcere. idq; tibi aliquando fortaſſe, minerua vt ſpero, non inuita probabo. Vale. Venetijs.

DIONYSIO LAMBINO.

NOli exiſtimare, mi Lambine, cum fructu conſuetudinis tuæ caream, quidquam mihi tuis epiſtolis eſſe iucundius. facit hoc ſane qui mutuus inter nos amor eſt, ortus à meo de tuis virtutibus iudicio, tua vero de meis ad eandem laudem conatibus opinione fortaſſe nonnulla: ſed ſcriptorum etiam tuorum ſubtilitate & elegantia mirifice delector, vel hac, quam accepi idibus Iunij, raptim à te, vt video, exarata epiſtola, quam loquitur pure, quam nullis illuſtrata pigmentis, nullo vt tu ſcribis fuco, tamen nitet. itaq; nihil vnquam legi libentius. Quæſi eram autem per literas à ſororis meæ filio, Iulio Catone, ecquid parturiret ingenium tuum, non tam, vt meæ, quæ ſumma eſt, quam vt eorum qui ad me adeunt quotidie, cupiditati ſatisfacerem. ſcito enim admirabilem hic eſſe quandam de ſtudijs tuis opinionem, è ſermonibus meis, eximia ſæpe tua cum laude habitis, tum vero ex illa præſtanti induſtria quam in conuertendis Ariſtotelis de morali philoſo-

phia libris ita collocaſti,non modo vt eorum , de quibus diu bona hominum exiſtimatio fuit, errata patefaceres,ſed vt ipſe maximam & iudicij, &, mihi quidem vt videtur, qui eam cum græcis diligentiſſime contuli eloquentiæ laudem ferres. quod à te inſtitutum retineri,& eandem operam ad reliqua conferri;ſi quis eſt qui valde cupiat ac te etiam tacita ſæpe cogitatione hortetur is ego ſum.Publica,fateor, me mouet vtilitas cui te video Græcæ ac Latinæ linguæ peritiſſimum,præterea inſtructum ijs , artibus,à quibus perfecti intelligendi;ac iudicandi ratio manat, vnum in primis poſſe conſulere; ſed mehercule etiam gloriæ tuæ pro amicitia noſtra vehementer faueo, vides enim profecto, (quid enim,quod ego videam:tu non perſpicis?) paucos omnino ex ijs qui populari fama celebrantur, ſine exceptione poſſe laudari & hæc tanta quotidie exeuntium librorum copia impediri potius, quam adiuuari ſtudia noſtra. quare ſuſcipe onus pro tua patre neruos nouimus induſtria tuæ:quos ſi contendere volueris,nihil eſt, quod ſuſtinere ac perferre non poſſis.Nã de Lucretio ſuadeo equidem, vt abſoluas: poëta eſt egregius,vel Ciceronis noſtri teſtimonio:in eo maximã à multis , nec à me ipſo minimam gratiam inibis:ſed voco te libentius ad illa præſtantiora: nec tu meum conſilium atq; etiam ſtudium , ſi modo tibi aut ſapere aliquid aut velle tua cauſſa videor, debes in tua laucontemnere.Si nauigatis in Galliam,quod à te ſcriptũ cunfirmant multi, opto vobis facilem curſum, & ſecunda omnia:teq; rogo,niſi me ineptum eſſe cenſes, & nimis impudenter petere,vt Cardinali Turnonio,prin-

cipi

cipi ſapientiſſimo, optimarum artium patrono, me in gratiam ponas; quem hic honoris gratia ſalutare, cum maxime vellem, per inualetudinem nunquam licuit. Sigonius, plane, vt ais, vir doctiſſimus, addas licet humaniſſimus, cui tu in tranſuerſo literarum tuarum verſiculo ſalutem adſcripſiſti, valde gaudet amari ſe, ac laudari à te, de quo ipſe honorifice in primis loquitur, & ſentit is te reſalutat amantiſſime, euntiq; in Galliam, incolumitatem, & reditum precatur. Vale. Venetijs.

IVLIO PAGIANO
Romam.

QVam libenter, & quam ſæpe de te cogitem. Pogiane doctiſſime, conſcius ipſe mihi ſum: mea vero quæ ſit, ac fuerit ſemper: vbi temporis ratio tulit, de tuis virtutibus oratio cum honeſtos, & graues viros, ijs quibus ipſe excellis, doctrinis occultos, habeam teſtes, non conabor tibi litteris exponere. nec tamen amori erga te meo, quem fateor impetrare à me poſſe omnia tribuere quidquam in te laudando velim exiſtimes. tua me ſcripta, in quibus excellentem quandam eloquentiæ præſtantiam elucere vidi, maxime vero præclara illa pro illuſtri Rhodiorum equitum ſocietate ad Pontificem habita oratio, quam efferre laudibus nunquam deſino in hanc ſententiam facile perduxit: Accedit humanitas, probitas, opinio de me tua, nec ea ſignificata obſcure, ſed æternis ingenij tui teſtata atq; expreſſa monumentis: vt ſi nihil ipſe, contra quam adhuc laboraui, memoria dignum præſtem me tamen teſtimonio tuo poſteritas ignorare non poſſit: ſi aliquid

quid à me ſum, tibi tamen debeam plurimum cuius ad eam, quacunq; de me eſt, exiſtimationem accedat auctoritas. quod ſi te antea, natuarli quadam animi mei propenſione, & communi erga omnes, qui optimis in artibus cum laude verſantur, officio, non mediocriter diligebam: nunc propria cum addantúr in me merita niſi totus amore flagrem, ac ſtudio tui, niſi, quam excelſo in loco ſitam video, illuſtrari etiam magis omnium præconijs, quarum conſuetudine ad humanitatẽ excolimur, quam omnino hominẽ ex homine videar exſuere quanquam, mi Pogiane, non ita mei diſsimilis eſſe poſſum, vt agnoſcam ea quæ tu in illa omnium elegantiſsima epiſtola, ad eximiæ tuæ indolis, tum etiam virtutis adoleſcentem Octauianum Magium proxime ſcripta, verbis ampliſsimis in me contuliſti. ſcilicet ego in eloquentia magnus. quis, & qua in arte? illa quidem vt res indicat, & omnium difficilima, ipſe autem vix mediocri inſtructus ingenio, otio certe, ſine quo ne ſummis quidem ingenijs valde proficitur; nunquam abundans aduerſa etiam per annos multos modo valetudine, modo fortuna vexatus. ſed abfuerit nihil eorum quæ laudem in aliena lingua cupientibus requiruntur me tamen vobis qui Romæ in iſta luce ſumma omnium virtutum ingeniorumq; præſtantia viuitis, qui pedem quotidie ponitis in veſtigia clariſsimorum virorum, qui ſpiritum ducitis è Romano illo cælo, ſeminibus eloquentiæ referto, anteponendum eſſe nunquam duxi; fortaſſe vt comparari aliquando poſſem, operam dedi. ſed hoc equidem nondum contigit, ac vereor, vt contingat vnquam me enim in hoc ſtudio, quo mirifice

delectabar adoleſcens, rei familiaris occupatio non ſinit eſſe diligentem. ætas etiam neſcio quo modo gloriæ cupiditate, ſi qua fuit in nobis, videtur exſtinguere: quia non nimium langueſcit induſtria. Contra vobis ab omni cura expeditis, tibi præſertim, non ætate minus, quam ingenio florenti, quotidianum eſſe cum libris vſum. & cum omni liberali doctrina, non ignoro. Quanti vero illud eſt, quo quidem nos caremus, locorum admonitu excitari ad decus? quanti etiam illud haurire aliquid poſſe omnibus horis ex mutuo ſermone præcipue vero experientibus illis vberrimisq; optima cum ſcientiarum fontibus, Octauio Panthagatho, & Guilielmo Sirletto, familiariſsimis tuis à quibus, vt opinor, æq; diligimur; ſed æq; tamen eorum doctrina frui per interualla locorum mihi non licet. itaq; tot, ac tantis quæ ſuppetant vobis, deſtitutas adiumentis, tantum abeſt, vt glorioſi palmam certaminis audeam ſperare, vt haſtas etiam non inuitus abijciam; qui præſertim facile futurum intelligam. vt ad te, quæ plane in oculis fero & à quo mutua mihi tribui voluntatem libenter credo, primæ partes in cogitatione, & vſu Romanæ linguæ omnium iudicio deferantur. Quare primum illud te rogo, ne mihi tua prædicatione, quæ tota, vt ego interpretor, ab amore proficitur, plus oneris imponas quam mea ſuſtinere poſsit infirmitas; exiſtimesq; non minus me moleſte ferre, ſi quando mihi falſa laus affingitur, quam nonnullos, cum vera detrahitur deinde, ſi ego abs te in mea laude diſſentio, ne propterea meum in tua iudicium improbes: quod ne ſi quidē ipſe prorſus à me diſſentias, immutare cum

multis iam patefecerim, aut velim, aut poſſim. Vale, & Sirletto noſtro [s]ic Pantagatho meo, vel potius vtriq; noſtro, dic ſalutem meis verbis plurimis Venetijs.

HORATIO VRSINO
Romam.

VT video, magnus, amores vtriuſq; noſtrum, opimus *adoleſcens, nec literis tantum, ſed humanitate etiam perpolitus exquiſitum ad conglutinandas amicitias tenet artificium. nam ille me primum, iam antea commotum ea fama, quæ de tuis laudibus percrebuerat, ſuo teſtimonio vehementer in tui beneuolentiam impulit: deinde vt integrum officij ſui fructum ferret, te quoq; de meo erga te ſtudio litteris admodum putauit. quod etſi præter opinionem meam potius quam contra voluntatem, factum eſſe confiteor. tamen eo mihi nomine abs te gratias agi moleſte ferrem, niſi epiſtola tua, diſtincta luminibus ingenij, index amoris in me tui, quo equidem antiquius habeo nihil, omnes animi mei partes ea voluptate perfunderent: vt moleſtiæ locus eſſe non poſſit. aderat, cum eam attulit Magius, legitq; me concedente, ſemel & iterum Carolus Sigonius; qui quantum iudicio, & eloquentia valeat, neq; tu, nec, vt opinor, iam ignorat quiſquam is ornauit ingenium tuum diuinis laudibus, me prorſus aſſentiente: nam quid Magio dicam? qui te qualem ipſe antea in omni ſermone prædicauerat, talem nobis videri mirabiliter ob eximiam in te beneuolentiam, fortaſſe etiam iudicij ſui cauſa, lætabatur. Nimirum habet hoc nobilitas, vt quamcunq; ſe in partem dederit, inſigne quiddam præſtet: ſed, quo libentius de ſpatio cur-*

riculóq; maiorum pleriq; deflectunt, eo præſtantiorem apud omnes homines & gloriam, & gratiam ſi qui curſum tenent, aſſequuntur. quod tibi gaudeo contigiſſe: qui cum multis tum naturæ, tum fortunæ donis abundares, natus in ciuitate orbis terrarum olim domina, nunc religionis pietatis iuſtitiæ domicilio, ortus ex ea familia, cuius nomen præclaris partum & ſtudijs, & factis multis iam ſæculis per omnes gentes fama diſſeminauit: tamen quaſi hæc ad te non pertineant, id agis vt vna te nobilitet virtus, & quantum honeſtatis à maioribus tuis accepiſti, tantum ipſe poſteris relinquas. quod etſi difficilimum eſt, præſertim his temporibus, cum aduerſentur multa & vt vides ad inania quædam neglecta ſolida gloria, mores incubuerint; tamen à te freti prudentia & ingenio tuo, freti etiam conſtantia, ſumma omni exſpectamus. Quæ porro laudabilior induſtria, quæ cura præſtantior, quam quæ in animi cultu conſumitur? cum ſcilicet id quærimus, ne quando impendentem fortunæ vim, optimarum artium præſidio muniti, pertimeſcamus ne iactemur huc, & illuc, vel cupiditate, vel metu: ſed in tantis vitæ quaſi tempeſtatibus, tranquilliſsimo, ac iucundiſsimo litterarum portu perfruamur? quæ qui non videt nec de adipiſcenda virtute, quæ rationis abſolutio eſt, aſsiduè cogitat; næ ille eo ipſo rationis munere, quo vno cæteris, præſtamus animantibus in dignus eſt. quod quidem ſemper ſenſi; licet. quo contendi, non peruenerim. te & ſentire idem, & poſſe conſequi quod vis, intelligo. quod ſi de præmijs cogitas: quæ propoſita ſint vides, æternum decus, & bonorum amor; quē

debes

debes omnibus rebus anteponere equidem in eo ſummam felicitatem ab adoleſcentiam conſtitui. ex quo quanti faciam amicitiam tuam, quem nemini aut probitate, aut ſtudium liberalium doctrinarum audio concedere, facile potes intelligere: idq́; vt re ipſa aliquando experiaris, operam dabo. Vale. & Iulium Pogianum, familiarem tuum, præſtantem omni laude virum, ac Hieronymum Lippomanum, eximia ſpe ſumma virtutis adoleſcentem, ſalutes, rogo meis verbis diligenter. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO
Mediolanum.

NOli putare ne tantum amici tui πρεσβλημασι tribuiſſe, vt adhuc rem ducerem. nam, etſi de illius ingenio doctrinaq́; ſemper optime ſenſi idq́; primum litterarum tuarum teſtimonio, poſt etiam iudicio meo commotus: tamen de tuo libro ita iudico, nihil fieri poſſe non modo eruditius, in quo meam de ſtudijs tuis opinionem æquauit induſtria tua, verum etiam elegantius: quod ab excellentibus in philoſophia viris, qualem te iam omnes prædicant, hodie non admodum exſpectatur. Quid igitur obſtitit, cur non aggrederer? de qua te, ſi res pateretur, celatum vellem: pituita repente commota ſatis per ſe moleſta, mox etiam, cum tuſſis acceſſiſſet periculoſa, moram iniecit: biduum iacui, medico non admiſſo. accurrata victus ratione contentus: in qua tu quantum ponas, ignoro; ego vtiliſſimam experior. nunc, quæ ſuperſunt morbi reliquiæ, do operam, vt eas depellam. quod eadem, vt ſpero, abſtinentia conſequar. Filio iam, & domeſticis om-

omnibus recte eſt. Liber tuus, quemadmodum ex paginis, & diebus rationem duco, video fore vt idibus Sext. aut plane abſolutus ab operarijs noſtris, aut inibi ſit. ita velim ſignifices, quot ad te eius exempla & cui dari velis chartam probabis: habet enim amplitudinem & elegantiam: ſpero, item reliqua, mitterem Ia. Antonio, bibliopolæ veſtro; ſed homo eſt, quod inter nos dictum ſit, paullo ad rem attentior, quam vellem. niſi remittat aliquid de ſua conſuetudine, vix puto inter nos poſſe conuenire. verumtamē quid ad nos? vtamur alio, qui ſe præbeat æquiorem in tranſigendo. deinde virum bonum in fide præſtanda.. quod totum prudentiæ tuæ committo Vale. Venetijs.

EIDEM Mediolanum.

EGO vero nihil minus volo, quam, niſi vacas à te reſponderi. nam, etſi mirifice delector ingenio tuo, cuius imaginem in ijs, quæ à te ſcribuntur epiſtolis, magna ſæpe cum animi mei iucunditate contemplor: tamen, ne me putes in ea hæreſi eſſe, quæ ad ſe ipſam refert omnia, cauſſa minimum laborat. cogito valetudinem tuam: cogito maximarum doctrinarum ſtudia amicis, & propinquis hora dandæ ſunt: inuitat humanitas; pietas cogit cur ego te iſta velim deſerere tam laudabilia, tamq; neceſſaria, ſtudium vt expleas meū crebritate litterarum, quod expleri tamen nullo modo poteſt? De libro teneo iam quid velis. Typis, quos probas, & charta, qua vis, vtemur. initium fieri antequam redierit is, qui totam officinæ curam ſuſtinet, omnino vir poteſt. erat autem in Forum Iulij ſui negotijcauſa profectus. eius porro diligentiā cum in charta

tum

tum in toto hoc gerere vtilem, & neceſſaraim eſſe, ſæpe ſum expertus. quo æquius hoc quidquid ſpatij interponitur, vterq; noſtrum ferre debet atq; etiam, ne quid celem, paullo eram conturbatoir, ægrotante filio, quē de tribus vnum habeo reliquum. O mi Ferrari, quantam tu debes philoſophiæ gratiam, quæ te à tot curis ad iucundiſſimum vitæ genus abduxit quanquam fortaſſe hoc melius & in agendo poſitam eſſe virtutem, ne tui quidem Peripatetici negant. ſed hæc omitto. In pecuniæ permutatione agnoſco tuam in me beneuolentiam pane dixi liberalitatem, quod ſi arcæ meæ conſultum æquo omnes vellent: quanto mecum ageretur cō modius. nunc mihi crede, ſecus eſt, nec me tamen reclamante. Vale. Cruceio, & Capræ ſalutem plurimum Venetijs.

IO. ANTONIO TVRONEO Vrbinum.

SI quiſquam eſt, qui ex aduerſa bonotum virorum fortuna ſollicitudinem capiat; eorumq; mederi ſtudeat incommodis; eum ego me eſſe profiteor, ſed, cum ad opem ferendā nihil mi ſuppetere præter voluntatē intelligo; ſic afficior vt me ipſo miſerius eſſe nihil putem quod ſi antea ſenſi, certe id in tuo potiſſimum caſu mibi contigiſſe, niſi vel meam conſuetudinem ignoras. vel ignorari à me tuum ingenium, tuam probitatem putas, debes opinari. Quamquam cum recordor, & eadem ſæpe accidiſſe optimis viris & vbiq; virtutem honeſtiſſimum domicilium, nec fieri nunquam, vt calamitas etiam gloriæ ſit; nec vllum inte decus, aut facinus turpe conferri: cum hoc æterna naturæ lege, vnde huma-

humanæ leges, tanquam ex archetypo, deſcribuntur, ſancitum eſſe videatur, vt vim vi liceat repellere, & ſua cuiq; incolumitas prima: ſit hæc, inquam, memoria & cogitatione dum pertracto. id quod, quaſi ſolatium quærens ſæpe libenterq; facio; lenitur aliquantum doloris acerbitas, atq; etiam tibi, quantum licet, in medio dolore gratulor: cui niſi loci mutatio grauis eſt, cetera quæ videris amiſiſſe leuiter ferenda eſſe cenſeo. In loco autem quid te torqueat? ſpecies vrbis? at ea, quæ ad oculos pertinent, nemo vnquam ſapiens neq; in malis, neq; in bonis eſſe duxit: & ego, qui longe à ſapientia diſto, hæc tamen prorſus non amo inania, ſolitudine fruor, quantum poſſum: in hac mihi viuo, & Deo quod vnum eſt beate vitare. Amicorum conſuetudo? quid? abſentes non diliguntur? non ſi volumus, & quoties volumus literarum ſermone coniungimur? equidem poſtea quam diſceſſiſti, neſcio quo modo crebrius etiam, quam cum aderas, de te ſoleo cogitare; & mihi ſcito amicorum ſpectra, præſertim quos virtus, & integritas commendat eſſe iucundiſſima. ſin vtilitatem aliquam, tuis neceſſariam rationibus, cogitas, non dubito quin iſtuc, quidquid iacturæ factum eſt breui maioribus etiam commodis reſartiatur. Nec vero, ſi me audies, vtilitatem vllam cum ea doctrina conferes, quam tu auges quotidie in otio neminem curās, præter te ipſum: quod hic certe non contigit. magnum eſt, ſtudia poſſe colere quæ velis, & quantum velis; tibi vni ſementem iacere, tibi vni fructum cohibere. at quē fructum? cui nec imber immoderatus, nec æſtus, nec vlla calamitas noceat, nec ſuauitate detrahat, ſed augeat,

at, quæ cætera omnia corrumpit, dies. Quod ſi tibi, multorum philoſophorum exemplo, vitam in patria ducere ob doctorum hominum paucitatem, non perplacet; an dubitas, quin te iſta cura nos amici tui, ſi quid pietas valebit, aliquando liberemus? quod tamen eiuſmodi eſt, vt non tam lætandum videatur, cum euenerit, quam dolendum, ſi ſero, vel ſi etiam nunquam eueniat nos enim in delecta ſæpe rerum fallimur & errare memis tanquam ſalutaria, quæ noxi ſunt, adſciſcimus: vnus euenta rerum proſpicit vnus igitur noſtra conſilia gubernet, ac moderetur. Deus cui ſe te totum permiſeris; minimum in te ipſo poſueris omnia: mihi crede, ex iſtis moleſtiarum fluctibus emerges, nihilq; poſthac aut mali metues, aut boni fruſtra cupies: multa etiam, quæ non cupies nullis accerſita laboribus, aut ſtudijs, ad te ſua ſponte confluent. Ego tibi opera cura diligentia quæ nunquam in me deſiderabis, fortaſſe etiam conſilio prodeſſe aliquid poſſum: Raſarius qui publicam perſonam gerit, etiam auctoritate adiuuabit; quem licet exiſtimem, quantum valet, tantum tua cauſſa velle; tamen ſuadeo, litteris eum interdum appelles rogesq; vt reſpiciat fortunas tuas, & aliquid eis atq; adeo multum cogitationis impertiat. Caluino *optimo viro, mihiq; vetere beneuolentia coniunctiſſimo, amoris, & ſtudij erga te ſum ipſe optimus teſtis: ſed ætas iam obſtat, qui minus ea, quæ res poſtulat, obire, & exſequi poſſit omnia. itaque niſi me fallit opinio, totum in Raſario eſt. nam ego, vt ſcis, vel infirmitate veletudinis, vel diuturna iam conſuetudine, & voluntaria quadam diſſidia loca*

publica

publica non admodum frequento: quo familiaritates intermitti, & ex eo amicitias, ſi quæ penitus virtute non hærent, paulatim diſſui neceſſe eſt. teſtimonium tamen iudicij de te mei nullo dederit. & de doctrina quidem, vt ſpero, fidem faciet oratio noſtra: eloquentiam vero, in qua ibi quantum tribuam, cum alij, tum omnium modeſtiſſimus, & ingenioſiſſimus adoleſcens, Frãciſcus Vianellus à me ſæpe audijt, tua ſcripta facile probabunt. Vale. Venetijs.

FEDERICO GALLO
Vrbinum.

ITerum iam te purgas, quod in diſceſſu tuo, menſes fere quatuor abſuturus, ad me non adieris, quem, vt opinor tui cupidum ac peramantem cognoueras. ego autem etiamſi repentinam illam diſcedendi neceſſitatem literis minus excuſaſſet; tamen vide, quam faueam amicitiæ noſtræ, & quam non ſtricto iure tecum agam, nunquam mihi perſuaderi paſſus eſſem: hoc abs te ſalutationis officium vel noſtri obliuione, vel contemptu, vel vlla omnino inhumanitate tua fuiſſe prætermiſſum. quare accipio excuſationem tuam: ſperoq; te operam daturum ne vtaris ea poſthac: idq; mihi fore iucundiſſimum nam cum ſemper dilexerim plurimum à quo primum die mihi cognitus eſt parentem tuum; cui te cupio & ſpero ſimilimum fore in ijs artibus quibus honeſtius aut glorioſius eſſe nihil poteſt: tum vero ſtudia tua, ingenium, quiq; lumen & ornamentum ingenij ſunt mores, ita me tibi adiunxerunt, vt omnibus te laudibus libenter cumulem nihil de te quod indecorum, aut turpe videatur, ne ſuſpicari quidem velim.

Equi-

Equidem mirifico tenebar deſiderio vni; tu vt mandata darem, de quibus ageres cum parento tuo; tum etiam vt, quo tibi ſtudiorum genere totam ætatem in patria traducendam ſtatueres, à te ipſo cognoſcerem: vt vel ex optima tuorum conſiliorum ratione voluptatem caperem vel ſi quid contra ſentirem indicarem ſententiam meam. quanquam cum domi habeas, vnde diſcas, & vnde quæq; ſumas; neq; te meis, neq; cuiuſquam egere præceptis intelligo, verumtamen verus amor latere non poteſt; oſtendat ſe, vbi etiam minime opus eſt. Ac tu quidem percommodè feceris, ſi quod coram non licuit, fortunæ potius culpa, quàm tua, id tibi agendum per literas exiſtimabis, vt aliquid de quotidiana tua tum lectione, tum etiam, ſine qua lectio pæne inanis eſt, ſcriptione ſignifices. non enim te puto vel diſsidiæ quidquam loci relinquere, vel ijs leuitatibus, in quibus plerią; adoleſcentes inſaniunt, operam perdere. ſcis quod ſapientiſsimi homines prodiderunt, immitatricem boni voluptatem falſa ſpecie decipere, illecebram eſſe turpitudinis, eſcam malorum omnium, quo capitur ætas improuida, nec ſe captam ſentit, niſi cum imprudentiæ pœnas luit. atq; hoc ingenere labi, & errare, cum cæteris turpe ſit, ijs videtur eſſe turpiſsimum, quibus ad complectendam honeſtatem præcepta ſi valet, quæ tibi ego, pro meo in te ſingulari ſtudio deeſſe non patiar: quanto plus valere exempla æquum eſt, præſertim quæ poſita ante oculos ſunt, quæ tibi nunquam intueri non licet, quæq; familiæ tuæ quantam quotidiæ laudem pariant, facile potes intelligere? itaq; non à te mediocre aliquid, ſed ſumma omnia exſpectari, neq; exſpectari ſolum, ſed exigi etiam quaſi debita

debes cogitare. quæ ſi præſtas; lætitia quidem parentes tuos, quibus potiſsimum, & patriæ natus es, afficies incredibili, te ipſum autem perpetuis inſtrues, maximiſq; bonis; res illa timebis externa, quæ caſus, & fortuna mouebit; ſed, à te ipſo pendens, nullus obiectus iniurijs, firmiſsimo artium optimarum præſidio munitus, vitam deges beatiſsimam, æternamque poſteris. tui nominis memoriam relinques. Vale. Venetijs.

OCTAVIANO FERRARIO
Mediolanum.

O *Præclaram* παλινῳδίαν. *at ego, tuarum litterarum memoria contuleram in eum perpetuo quodam ſtudio, quidquid præſtare poteram officij, opera, diligentia. nec me tamen pœnitet, eo proceſsiſſe. vnde nunc tu ipſe pæne reuocas. mutare autem conſuetudinem, præſertim in bene merendo, vix licet. nam illa ſuperiora ſi doctrinæ non vis, in quo me fefellit opinio humanitati certe dedimus. nunc dandum eſſe aliquid conſtantiæ, ne noſtrum damnemus inſtitutum, profecto vides. verum abſit iam hoc argumento à litteris noſtris: valeant ea, quæ iucunditatem non habent, quam equidem non modo ex tuis elegantiſsimis epiſtolis verum etiam cum ipſe ad te ſcribo, capere mirificam ſoleo. nihil eſt tanti, quod cum ſermonibus noſtris permutari debeat. Nec, de nobis ipſis quod ſcribamus, deeſſe vmquam patietur mutui amoris abundantia.* De libris tuis, *dedi negotium homini domeſtico, vt à peritis de ratione vecturæ cognoſceret, eoſq; quamprimum iſtuc mitteret quod ille, vt eſt omnibus fere iucunda negligentia, fortaſſe*

raſſe nondum fecit vrgebo litteris, & mandato renouabo. Suilla farcimina curaturum te ſignificas: in quo amo voluntatem tuam: quod autem addis, non ante, quam extremo menſe, ne, cum recentia ſint, incluſa corrumpantur; conſilium probo: & quoniam veſtra iſtius generis obſonia, qui palato ſapere putantur, ſine exceptione laudant; nec aures artes qui eſt vos/as officinæ temere dediſcunt; puto fore ſuauiſsima. Sed audi, quod eſſe totum aliud intelliges, id eſt aliquando magis ad me pertinere: χαλεστόμαχοι *ſumus, & cruditate laboramus. id quidem à pueritia: ſed auxit vitium aſsiduus litterarum vſus quo adepto, quæ nobis, qui vulgaria contemnimus, delectatio, vel potius quæ vita ſupereſt? quare ignoſce ſi mihi non impero: quod ne tu quidem, opinor, facis quæſitum inter medicos eſt, ecquid adiumenti aquæ ſulphureæ potus afferre poſſet varie ſentientibus, recuſaui; ne quod aiunt, de ſorte etiam in dubium veniatur. de gutta capiti inſtillanda ſermo fuit. ne hoc quidem placuit: ne memoriam periclitarer. ventũ denique ad victus rationem. prabui me facillimam, quidquid vellent. inprimis radicem probarunt, quæ Irios vocatur: quam condiri apud vos egregie. ferunt eam igitur, quod tuo commodo fiat, velim perquiras, inuentamque & mediocri vaſculo diligenter incluſam, cures aliqua ratione perferendam: quidquid erogaueris bona fide, cui, bicnumerabitur. Alexandri* ὑπόμνημα *nondum ab eo, cui fratres commendauerat extorquere potuit: nec ego vrſi vehementer, poſteaquam nõ ab Aphrodiſienſi, cuius in eo libro mẽtio ſit, ſed à poſteriore Alexãdro ſcriptũ cognoui: quod etiã* χαρακτὴρ *declarat. Vale. & Cruceio Capraq;*

 tom-

communibus amicis familiaribus tuis, quos vtinam aliquando complectar, ſalutem plurimam. Patauij.

IO. BAPTISTAE RASARIO
Venetias.

AMo te vehementer de Ferrarij epiſtola: quæ mihi ita placuit, vt nihil vnquam legerim libentius, ſane cauſſam ſuam diligenter agit, & mihi quidem egregie probat. quamquam multis iam annis eam imbibi animo de illius ingenio, doctrinaq; opinionem, vt errare nihil credam, ſi quis multorum rationibus vnam eius auctoritatem anteponat. quam tibi quoq; ſententiam probari, cum intellexerim antea, cumq; vt vere dicam, hoc ipſo nomine plurimum acceſſerit ad beneuolentiam in te meam: cupio te nunc ne leuiſsime quidem à te ipſo diſsidere; idq; mihi tum facile, pro eo iudicio, quod de tua virtute ſemper habui, tum etiam, pro meo erga Ferrarium ſingulari ſtudio, libenter perſuadeo Sed, vt redeam ad epiſtolam vides, quam erudite, quam ingenioſe diſputet; quam tecum amice, quamq; (vt apertus, nec vlla tecta ſimulationis labe ſuffuſus eius animus eſt,) ingenue, & ſimpliciter agat alienatæ vero à te voluntatis, cum cauſa nulla ſubſit, ne ſigna quidem vlla in eius literis mihi videor agnoſcere. de quo quia te nonnihil ex epiſtola tua ſenſi laborare; nec iniuria: vetus inter vos amicitia fuit, eritq; vt ſpero, vitæ æqualis, maximis illius in te meritis, ex tui mihi prædicatione cognitis, non vulgaribus tuis in illum officijs culta: purgabo te apud eum primis litteris accuratiſsime; nec ab illo probata damnaſſe, aut omnino in dubium reuocaſſe, ſed quæſijſſe non nulla tanquã à magiſtro tuo, veteremq; in eo conſuetudinẽ retinuiſſe,

& velue-

ſi volueris,oſtendam.no dubito,quin,ſi qua ei de tuo ſenſu,quod equidem vix opinor, ſuſpicio hæſit, amoueat,ac ſe tibi quamprimum reſtituat. noui hominis lenitatem: beneuolentiam in te vidi usq; meæ in te beneuolentiæ fons ea primum origo fuit.nec .n. q̃, de te olim ad me ſcripſerit,poßim obliuiſci,nec,ſi poßim,velim.illud à te mi Raſari,ſi quid noſtra etiam cauſſa vis, etſi neceſſe non arbitror,tamen vehementer peto,& ſi pateris, rogo, non vt optimum virum doctiſsimum hominem. Ferrarium, tuæ laudis auctorem. quod is tibi ad philoſophiam aditus aperuit. viamq; muniuit, obſerues, ac diligas, quod à te fieri certo ſcio;ſed vt in omnibus officijs, quæ ad illius non modo dignitatem, ſed etiam voluntatem pertinebunt, certare mecum velis. in quo te mihi parem eſſe percupio, vinci nunquam patiar. Vale. & Magium noſtrum, ſingulari adoleſcentem ingenio tibi pro ſua doctrina, mihi pro meo in eũ nõ mediocri ſtudio deditũ,ſaluta. Patauij.

Hæc dictaui,vt ſoleo,filio meo:nam, vt ſcriberem ipſe mea manu, neq; neq; per medicum licebat, nec ſane ſtomachi ferebat imbecillitas.

ANTONIO ROLANDO.

Studium tuum in exhauriendis mandatis meis,celeritas in reſcribendo,quorum ege à te alterum pro noſtra coniunctione exſpectabam, alterum autem pro tuis occupationibus poſtulare vix audebam, magnam habent ſignificationem amoris in me tui: cui quidem,ſi paribus non licebit officij,pari ſaltem vt amore reſpondeam,operam dabo:nec dubito,quin conſequar: atq; etiam, quod mihi vel iniurato velim credas, me iam eſſe conſecutum intelligo, qui enim,tua quæ fuerunt erga me officia,mea

quæ ſint partes, ignorare poſſum, aut non aſsidue cogitare? Ego Rolande, quo primum die, cum lectiſsimo adoleſcente, familiari tuo, itemq; meo, †, acceſsiſti ad me, dilexi mores tuos in quibus ingenui multum pudoris qui probitatis index eſt, multamq; prudentiam elucere vidi. paucis diebus, cum de noſtris delectationibus id eſt, de communibus literarum ſtudijs, colloqueremur, probaſti mihi ingenium, doctrinamq; tuam, & ad meam de te opinionem, † teſtimonio excitatam, plurimum addidiſti poſtea facile inter nos exorta familiaritas: vel quod multis in rebus noſtri ſenſus congruere viderentur, & latentis quadam natura vis animos vtriuſq; coniungeret: vel quod aſsiduitas tua pæne quotidiana, vſusq; domeſticus nihil amicitiæ noſtræ deeſſe pateretur. Me deinde Venetias rationes meæ. te non ita multo poſt Lutetiã vocarunt ſtudia tua. manet amor tamen, in me quidem is qui fuerat præſente te, vigetq; memoria tui, nec locorum aut temporum interuallis vnquam euaneſcit, quod niſi me tuæ laudis magna quadam cupiditas teneret; angerer, quod abes &, vt audio, abfuturus es: ſed, verſari te in iſta eruditorum hominum celebritate, frui conſuetudine, doctrinaq; Hadriani Turnebi. quem iam pridem omnes cantant, ego orno, quantum poſſum, in ſermonibus meis. niſi vehementer gaudeam, te non amem, nec quem ames ipſe, quod in primis cupio dignus ſum. Quare noſtra etiam cauſſa contende, vt, quo conſilio Lutetiam petiuiſti, id quam maxime quamq; licet celerrime conſequaris refer ad nos illa præclara, quorum gratia diſcedendum tibi à tuis, perferenda longi itineris incommoda, aſperrimarum alpium perpetuis obſeſſa niuibus iuga

non

*non ſine magno periculo ſuperanda exiſtimaſti. Quo
de genere tecum agam breuibus: quia ſenſus cum opti-
me tuos habeam cognitos, non dubito, quin ſæpe tibi
veniat in mentem, ex iſta vrbe quo tanquam ad am-
plißimũ artium ingenuarum mercatũ, libenter omnes
confluũt, inanẽ redire, quam non deceat. Quod ſi tè ſtu-
dio cognitionis incẽſum, cætera, quæ iſtic habes pluri-
ma, liberaliũ doctrinarũ adiumenta deficerent: vnus
tamen idem ille, quem paullo ante nominaui, qui præter
cæteros cum litteris humanitatem Græca cum Latinis
antiquæ philoſophiæ ſcientiam, quod è ſcriptis eius facile
cognouerim cum elegantiore doctrina coniunxit, vnus,
inquam tibi inſtar eſſe omnium Turnebus, vnus & ſuo
te commouere exemplo, & ſuis adiuuare plurimum do-
cumentis, conſilijsq́ poſſet. cuius vt à latere, quoad homi-
nis permittet humanitas, ne vnquam diſcedas, & iſtam
vrgeas occaſionem diuinitus datam, adipiſcendæ virtutis
ſi tu is eſſes, qui naturam humanam ſola perfici virtute
neſcires, hortares etiam atq; etiã: idq́ libenter tribuerẽ
amicitiæ noſtræ: ſed cauendũ intelligo, ne γλαῦκ' εἰς Ἀ-
θήνας; cum tu ibi ipſis, vnde ad alios præclara inſtituta,
vnde laudabilis vitæ ratio & ſapientia fere manat omnis.
Viam & rationem Latinæ ſcribẽdi, obſecro, mi Rolande,
cura me petis, cum is, quo ego vno magiſtro ſum vſus, &
tibi, & omnibus Cicero pateat? an tu me vel huius generis
reconditũ aliquid tenere artificiũ putas, à quo longe ab-
ſum, vel ſi tenerẽ, poſſe fieri, vt ab vllo, præterquã ab hoc
ipſo, cognouerim? nec tamẽ vtiliter quædã præcipi, & ar-
te poſſe redigi, negabo: ſed mihi ne tantum oneris imponis
cui nec à domeſticis curis otij multũ eſt, & id ipſum, quod*

 eſt,

quam cæteri, ſapere didicimus, ferenda ſunt quanquam tibi quidem, pro tua prudentia, atq; etiam pro ſuperioris vitæ perpetua conſuetudine, nihil difficile. Sed Patauij te nunc eſſe, in celeberrimo Italiæ theatro, vbi ſpectatur, & notatur acerrime, quidquid agas, quidquid dicas, & ſæpe mihi nec vnquam ſine aliquo metu, in mentem venit. ſi ſunt qui amant, omnia cupiunt: omnia timent. Vides, quo te in loco tua virtus, quanta omnium exſpectatione conſtituerit. nihil mediocre præſtandum eſt, nec vt cum alijs, quibus te iam doctrina, induſtriaq; antecelluiſſe omnes iudicant, ſed vt tecum ipſe certes, teq; ipſum ſi licet vincas, omniq; laudis genere cumules elaborandum quæ cum, ad quem ſcribam, conſidero; & cum mihi ſingularem tuam rectiſſimis ſtudijs cupiditatem, ac diligentiam propono; mirifice lætor; nec me tamē pœnitet hac noſtræ neceßitudini tribuiſſe, vt ea legas à me ſcripta, quæ minime neceſſario duxerim. Heſternum diē puto te mutuis cum Pace Scala ſermonibus iucundiſſime traduxiſſe: quem volo à te amari plurimum: vel quod ab illo te quoq; amari plurimum ſenſi, vel quod eo nihil humanius, nihil amabilius. præterea quod te vehementer mouebit, multis nominibus ego illum in oculis fero: nec in eo riuales habeo paucos. Faloppio noſtro ſi diſceſſum meum excuſaueris morbus vrgeret; gratiſſimum erit. nec tamen diutius hic me commoroturum puto, tanti nihil eſt vt vobis carere poßim, interim vale, & ſi vacat, ſcribe, non accuratè ſed, vt ego nunc quidquid in buccam: ne pereat omnino fructus noſtrorum ſermonum: quem ſi litteræ reſtituent; paullo feram leuius abſentis tui deſiderium cuius igniculum, è cubiculo meo cum diſcederes, ſentire

cæpi nunc deinde tuum ſpectrum diſceßit ab oculis meis Venetijs.

MARCO ANTONIO MVRETO
Romam.

G*Audeo, mi Murte, quod profectò etiam me tacente existimas, te nauare operam Regibus, ingeniumq; tuum, quod ego ſemper vnicè dilexi, extuliq; laudibus à ſanto Pontifice, & ab vniuerſo Cardinalium Collegio vehementer probari, nam, ſi qui aliter ſentiunt: quamquam quis eſt, qui aliter ſentire poßit? verumtamen ſi qui fortaſſe reperientur, quos liuor impediat quo minus rectè ſincere iudicare poßint; de ijs laborandum non erit: cum te præſertim ille noſter, quem ſequũtur multi, ſed ille præter cæteros, qui nobis quaſi μιτίετα ζεύς debet eſſe, non mediocriter, ornet atque diligat. Hæc altera tua oratio priorem illam vel æquat, vel vincit, ſententiarum, verborum ordinis præſtantia quo in officio ac munere cupio te pergere. ſimul enim perges in expedita maximeq; directa gloriæ via, per quam proceßiſti iam longißime; neminem percurrente, me fauente plurimum. De tua in me beneuolentia, cum roccrdor meam, dubitare non poſſum. meum in te animum expertus iam es eundem, ſi, & eſſe nunc, & perpetuo futurum arbitraris, non fallam opinionem tuam. nam & mea non ſolum conſuetudo, ſed etiam natura ita poſtulat; & tu perficis eas laudes, quarum principia me olim, exſpectantem id. quod præſtare te nunc video, in tui amorem impulerunt. Habeo ſummas gratias, quas agi à te cupio, Archiepiſcopo Baccatellio: eumq; meo nomine, vt quam licebit officioſe, quamq; plurimum*

ſalutes

ſalutes, valde rogo †, vt ſcribit ad amicos floret honoribus in patria, carus Imperatori, iucundus omnibus. noſti humanitatem, & ingenium: doctrinam auxit à diſceſſu tuo, quantum vix credas: itaque ſumma omnia de illo adoleſcente ſperare nobis licet. Duareni obitu de quo heri primum à Germano homine, qui ex Gallia recens venerat, accepi, damni plurimum in iure ciuili factum eſt equidem dolui vel tua cauſſa, quod eum à te amari ſenſeram quamquam hæc, ſi ferret humanitas, prorſus dolenda non eſſent: quid enim proficimus? angi quidem grauius, neq; communis condicionis neceßitas concedit, & vita commutatio, breuißima cum æterna, miſerrima cum beatißima, valde vetant. Ego nunc, quod acceptum diuinæ benignitati refero, quod tibi puto fore iucundißimum, valetudine vtor ſatis commoda, oculis quidem optimis, quod aliquot annis non contigit. itaq; cum otium non ferre (ſcis enim me quieſcere non poſſe) commentarios in reliquas Ciceronis epiſtolas cæpi texere vt initia ſunt prorſus induſtria non ὀλίγεται abſolui, vt mihi quidē videtur, maiorem partē, id eſt tres primos libros, & extra ordinem octauum in quibus, vt dixi iam niſi me communis φιλαυτία decepit, non videtur opera male collocata. Habebis in clauſula de Petro Fabro tuo dicam. an meo; ita me triduo cepit, ſibiq; deuinxit ingenio, humanitate, prudentia plane vixi, quam diu mecum fuit: nec mediocri ſum amore diſcedentem proſecutus: na tu ſi nihil præterea mea cauſſa velles, qui & vis, & egiſti iam plurimum tamen hoc vno munere, quod auctus per te ſum tam ornati adoleſcentis amicitia, meis omnibus in te ſtudijs: quæ tu

merī

Incumbam enim paullo acrius ad ea, qui poßidet iure laudem fert. Tibi vero quod ad me tam humaniter ſcripſeris, quod vltro ipſe mihi diu exoptatum ad tuam amicitiam aditum aperueris, ſi, quam debeo gratiam referre non potero, habebo ſaltem, vt priores officij partes re potius tibi, quam ſtudio & voluntate concedam. Vale. Venetijs.

NICASIO CASLETANO.

QVantum mihi voluptatis attulerãt litteræ tuæ, ſummæ tum humanitatis, tum etiam doctrinæ notis inſignes: tantum poſtea doloris, ac moleſtiæ, erepta ob aduerſam valetudinem reſpondendi facultate, ſuſcepi non enim aut is ego ſum, cui quidquam prius officio ſit; aut eum te eſſe ex † litteris cognoui, cuius amicitia contemnenda potius quam appetenda videatur: ſed omitto † vel teſtimonium quod apud me ponderis, ſicuti debet, habet plurimum, vel voluntatem, cui libenter omnia tribuerẽ ipſa quam ad me miſiſti, epiſtola, quod eſt, quod impetrare non poßit? ſcripta primum humaniſſime, cum beneuolentiam in me tuam ſignifices, meam exoptare videaris; deinde ita eleganter, ac diſerte, (ne viuam, ſi mentior) vt ego tibi in hac eloquentiæ laude comparem ſane pauciſſimos. anteferre debeam neminem. Quare cum iſtam animi tui ſingularem in me amando, atq; etiam laudando liberalitatem libenter amplector: tum vero me tibi parem in vtroq; voluntatem reddere, idq; non tam officij tui magnitudine prouocatum, quam iudicio facere velim exiſtimes. Tu videris, quid de me ſentias, & quo me loco reponendum ſtatuas: non enim ita laudem aſpernor, præſertim quæ ab ijs. de quibus bene omnes exiſtimant,

profici-

conforma; vt haurias ab eo laudem tuam, quam capere vberiorem ex nulla diſciplina potes. Me velim exiſtimes omnibus de te maxima polliceri, & in te amando, ſi patrem excipias, nemini concedere. Filius meus te ſibi maioris fratris loco ducit; nec vllum tui ornandi, quantum in ipſo erit, locum prætermittet. Vale.

HIERONYMO SERIPANDO Caudinali Creato Romam

AQVO primum tempore aliquid ſapere, id eſt à vulgi opinionibus diſſentire cœpi, ſemper ita iudicaui, multo eſſe optabilius, multoq́; præſtantius, conſequi virtutem ipſam, quam ornamenta virtutis itaque nunc, allato de tua dignitate nuncio, quem hic ingenti lætitia boni omnes exceperunt, non ſane tua cauſa magis, quam antea, pro communi quidem Eccleſiæ bono, cui tantũ ex honore tuo præſidij, tantum ſplendoris acceſſerit, magnopere ſum lætatus. tu enim is es, cuius animus hæc humana numquam ſpectauerit, ſemper omnem ſpem, omnemq́; gloriam, ac fœlicitatem in vno Deo, & in illa cæleſti vita, recte, ac laudabiliter agentibus propoſita collocarit. Cui ſunt occultæ mirabiles illæ tot annorum cogitationes, actiones, conciones tuæ? quæ ſi obſcura fuiſſent, vno illo facto illuſtrarentur maxime, cum illa præfecturæ generalis inſignia, quæ libenter omnes aſſumunt, multo ipſe libentius depoſuiſti. Quocirca non equidem magis, quia Cardinalium Collegio digniſſimus eſſes, & mihi, & omnibus lætandum intelligo nec vero ſingulare, ac diuinam Pij IV. Pontificis Max. ſapientiam admirari, & efferre laudibus vmquam

vnquam deſinam, qui vexatam aßiduo prauarum opinionum impetu, nec mediocri periculo fluctuantem Christianæ reip. nauem auctoritatis, & doctrinæ tuæ pondere conſtituendam putauerit. itaq; non iam illas à ſeptemtrione horribiles procellas, à quibus antea naufragiũ impendere videbatur, poſthac tenebimus. Pio IV. gubernãte, quod vtinam diuina benignitas diuturnum eſſe patiatur, tua, Seripande, tuorumq; ſimilium ope, ſumma tranquillitate perfruemur. id & ſperatur, iam indicto Concilio, quod vnicum tantis malis eximia ſuperiorum Pontificum ſapientia remedium inuenit: & mihi quidem ſi contigerit, vt ad eam diem ſpiritum ducere liceat, cum ſublatas in perpetuum exitioſi diſsidij cauſſas, vnam in communi ſalute voluntatem, vnum gregis vniuerſi paſtorem, ac moderatorem videam; ſatis vixiſſe arbitrabor. & plane lætus ex hac vita diſcedam. Interim fruar exſpectatione; & tibi, tuisq; virtutibus, quas omnes laudant, vtinam imitari multi vellent, eam, quam debeo, obſeruãtiam beneuolentiamq; præſtabo. Vale. Venetijs.

ALOYSIO ESTENSI CARDINAli Creato Ferrariam.

MVlta, & magna Principibus viris, inter quos Aloyſi præſtantiſsime, tua præcipue nobilitas elucet, ad ſtudium eximiæ laudis adiumenta ſuppetunt: quæ ſi comitatur voluntas, excellunt facile ſic, vt ad immortalitatis præmia, cum quibus non opes, non imperia ſapientes comparant expedita quadam, & quaſi compendiaria via perueniant. Hoc tibi contigiſſe, cum omnes antea faterentur, grauiſsimũ acceſsit Pij IV. Pontificis Maximi teſtimoniũ, qui te, diu expetitum pæne recuſantem, non

rogantem

rogantem quidem certe, in ampliſsimum Cardinaliũ Collegium, ipſo maxime comprobante Collegio, ſumma bonorum lætitia, proxime cooptauit. Reſtat, quod futurum nemo dubitat, & tua ſuperior vita pollicetur, vt iſtum honorem pro tua, maiorumq́ tuorum dignitate adminiſtres: quod facile conſequeris, ſi te, quidquid ſtatues, quidquid ages Cardinalem eſſe cogitabis, id eſt ex eo Ordine, vnde maximi, ac præpotentis Dei Vicarij, rectores humani generis, pontifices deliguntur. Locum tenes, quem ſumma dignitas illuſtrat & in quo nullum neq; dictum, neq; factum obſcurum eſſe poſsit. nec tibi aut à natura quidquam, aut à fortuna denegatum eſt, quo minus ampliſsimo te dignum ſacerdotio præbeas. operoſum alijs & per difficile ſit, vt eſt omnino, ac ſemper fuit, recte & laudabiliter agere Aloyſio Eſtenſi, in tanta ingenij, animiq; præſtantia, tam propenſa ad honeſtum voluntate, tantis etiam opibus, quis aditum veræ laudis non patere, quis æternæ viam gloriæ non eſſe facillimam exiſtimet? Gaude igitur tam excellenti bono; & incumbe totus in eam curam, vt antiquum familiæ tuæ decus, per tot ſecula tot Ducum, tot Regum, & Imperatorum virtute partum, non tueare ſolum, verum etiam vehementer augeas nam nunc quidem eo tantum nomine tibi gratulamur, quod ſimul cum iſto honore præclaram ſæpe exercendæ virtutis occaſionem accepiſti. cumulabitur lætitia, & erit aptior gratulandi locus, cum hæc honorum inſignia, quæ multis oneri fuiſſe conſtat, iuſtitia pietate, omniq; beneficentiæ genere, ita ſuſtinebis, vt & optimi Pontificis iudicio, & bonorum exſpectationi

qua nulla maior vnquã fuit egregie ſatisfacias. quod euenturum breui, omnes confidunt: ego pro meo in te ſingulari ſtudio, quaſi iam euenerit, præſenti gaudio cupiditatis meis fructum capio. Vale. Venetijs.

IO. BAPTISTAE SARACIO Ferrariam.

SEmper equidem exiſtimaui, quod tu quoque ſentis doctiſsime Saraci, non minimum fortunæ præſtare virtutem; in qua etiam vna ſatis eſſe ad bene beateq; viuendum putarunt multi: tamen incidunt quædam tempora, cum ipſi etiam habenda fortunæ gratia videatur. quod mihi nunc gaudeo contigiſſe, nam cum aliquot abhinc annis, conſentiens multorum ſermo, eximias ingenij tui ſuauitates aſſidue prædicantium, in eam me voluntatem, ac mentem adduxiſſet; vt diligerem te vehementer, & colerem: caſu accidit proximis diebus, vt auctoritas tua, magnis atq; perpetuis erga Principes tuos meritis, virtutibusq; parta, expedire me, hærentem, atq; impeditum perdifficili negotio, poſſet. hoc ego fortunæ meæ non vulgare benfiecium eſſe duco, alterum eſt tuæ virtutis, quod cum tibi meam cupiditatem vir egregius, omniumq; humaniſsimus, Paulus Sacratus oſtendiſſet, contuliſti ſtatim ad rationes meas ſtudia tua, ſpemq; noſtram, iam prope languentem, atq; abiectam, erexiſti, & confirmaſti promiſsis primum, deinde etiam officijs tuis. quo quidem in me ſingulari merito, quibus tibi verbis gratias agã plane non reperio. vincit enim, vincit prorſus optime Saraci, ingenium meum humanitas tua. ſed hoc ipſo ſit virtus illuſtrior, cum in eos beneficia conferuntur,

qui

qui ſatisfacere non modo ipſa re, ſed ne verbis quidem vllo modo poßint: quod tibi perſuaſum eſſe quis dubitet qui couſuetudinem benemerendi tuam, à præſtanti quadam natura ortam liberalium doctrinarum ſtudio mirabiliter auctā, cognouerit: verūtamen, quando mihi non ſimul cum facultate voluntas quoq; eripitur remunerandi, non nihil in moleſtia gaudeo, & ſi uor tacitus effic conſcientia, nec tamē futurum deſpero, vt, quæ mihi nunc ad grati animi ſignificationē deeſſe verba ſentio, eadem aliquando abundent, in tua benignitate apud alios prædicanda. Interim ſine me hoc impetrare ab humanitate tua, vt multo maiorem eſſe putes obſeruantiam, ac beneuolentiam in te meā quam vllo vmquam à me exprimi, ac declarari officio poßit. quod ſi, vt ſpero, facies mihi crede præſentem gratiam, quam ex primis Sacrati mei litteris abſolutā exſpecto, haud paullo maiore gratia cumulaueris. Cupio, niſi graue eſt, à te ſalutari meis verbis Io. Baptiſtam pignam. Vale. Venetijs.*

PAVLO SACRATO
Ferrariam.

SOlet interdum euentus eſſe gratior, quam cauſſa interdum etiam cauſſa, quam euentus me delectauit vtrumq; pariter in literis tuis. nam, & vt Latine ad me ſcriberes, homo tum domeſticis curis, tum etiam ſedādis vt audio, multorū cōtrouerſijs aßidue diſtētus certe amor impulit, atq; humanitas & epiſtola tua ita mihi ornate, ita copioſe omnes non modo animi verum etiā ingenij tui partes expreßit, vt nihil vmquā legerim libetius. Ego tibi antea optime Sacrate, tribuebā

ſane multa quæ pauci conſequuntur, prudentiam, integritatem doctrinam, maxime vero præſtantem quãdam ad excolendas officijs amicitias & voluntatis, & naturæ propenſionem iſtam vero orationis ornandæ facultatem, quæ cum multi temporis, magnæq; videtur eſſe induſtriæ, tum vero, vt ego ſentio, atq; vſu etiam didici, ab intimo quodam planeq; recondito depromitur artificio, vix putabam tibi inter diuerſa plane ſtudia poſſe contingere ſed videlicet id me fefellit, quæ ingenium tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi veniebat in mentem, auunculi tui Cardinalis, Iacobi Sadoleti præceptis, & conſuetudine domeſtica aditum tibi ad omnem gloriam eſſe patefactum nam, cum ille cunctis virtutibus, quas laudabit poſteritas omnis aſſequetur fortaſſe nemo bonorum, ac ſapientium iudicio virorum excelluerit: hac tamen in primis Latinæ ſcribendi laude ita floruit. vt veteres illos propemodum æquauerit, nos quidem per eandem viam cupiẽtes excurrere; longe reliquerit. ſed vt ex epiſtola tua conijcio, conſeruabis hoc quaſi patrimonium, familiæ veſtræ proprium, & hæc tibi communis hæreditas erit cum patrueli fratre tuo Paulo Sadoleto, quem omnes homines ad egregiaq; natum intelligunt. Equidem in hoc mihi ipſe primum gratulor, qui tibi harum litterarum, quibus neſcio an quidquam non modo humanius, verum etiam ornatius eſſe poſsit, cauſam dederim nam Ioſephum Faſinardum, quem ob eius doctrinam, & mores egregios vehementer amo, oblitum arbitror modeſtiæ ſuæ cũ de me loqueretur, & vtrũq; veſtrum in eo conſenſiſſe, vt ille, te libenter audiente,

pro

pro veris falſa narraret; aut certe veris plurimum affingeret; tu illi, plena manu, vt ſape prodigus amor eſt, ea quæ prorſus non agnoſco, in me conferenti, pro tuo in me ſtudio libenter, & facile crederes, vtinam quidem, qui vobis nunc eſſe videor is aliquando eſſe poßim quod quia ſperare non licet, ne cur optem quidem eſt. Meus in te animus (quid enim præterea pollicear? officio erit, mihi crede, ſingulari; quæq; à te in meis rebus opera, atq; beneuolentia nauatur; perpetuo quodam erga te ſtudio ita compenſabitur, vt mihi nemo omniũ excepto amore domeſtico, te vno carior, aut iucundior vnquam eſſe poßit. Franciſcus Morandus, cuius ego contubernio, & quotidiana conſuetudine mirifice delector vir egregius nec iuris tantum ciuilis peritia, ſed poetica etiam laude, & litterarum elegantia vehementer excellens, mutuo te diligit: &, qua ego tuis verbis eum ſalutem impertiui, eandem tibi vt eius nomine his litteris adſcriberem, diligenter mandauit. Tu ſaluere plurimum à me iubeas Io. Baptiſtam Saracium deditum ſemper optimis diſciplinis, maximeq; cupidum ornandæ virtutis, idemq; † quem vidi nunquam, amo tamen ſic, vt mihi te riualem eſſe vix patiar. Vale. Venetijs,

FRANCISCO ROBORTELLIO Bononiam.

MAgnam habeo gratiam Hieronymo Seripando, optimo Cardinali, omniumq; virtutum gloria præſtantißimo, quod ab aliqua nos ad imitationem virtutis exorta ſimultate ad ſummam beneuolentiam coniunctionemq; traduxerit. te quidem cum eximia

*doctrinæ opinione, quam apud omnes merito conſecu-
tus es, humanitatis laudem velle coniungere, tum mea
cauſſa lætor, qui tua conſuetudine nimium diu mole-
ſtiſſime carui. meq; in te perpetuæ voluntatis ipſe mi-
hi egregie ſum conſcius: tum vero quod inter te, & Si-
gonium meum, viros tales, & plane duo noſtræ Italiæ
lumina non optime conuenire ferendum vix erat. ita-
que cum de noſtra auctore Seripando reconciliata
gratia ex ipſius Sigonij litteris cognouiſſem; feci ſta-
tim quæ meæ partes erant vt animo te complecterer
ſi eaq; tibi leuiter antea, nec ſane mediocri cum dolo-
re immutatum, libentiſſime totum reſtituerem. A te
vero, non vt mutuo diligas, quod te iam facere perpe-
tuoq; facturum certo ſcio ſed vt officijs etiam ita me-
cum certare velis, quibus vt cupide vincam, & vincar
tamen non inuitus, vt nihil omnino neq; de mea in te
vetere obſeruantia, neq; de tua in me beneuolentia
detractum eſſe videatur. quamquam hoc tua fretus
bonitate, & ſapientia, cum ſperauerim antea, nunc vt
plane confidam, litteræ tuæ fecerunt ad hominem bene
doctum, & vtriuſq; noſtrum amantiſſimum Raphae-
lem Cyllenium proxime conſcriptæ: quibus in litteris
partim de me, ſum mirifice lætatus, amantiſſime loque-
ris, partim etiam typos Græcos fratris mei neſcio qua
culpa amiſſos, benigniſſime mihi polliceris, ac defers.
Ego mi Robortelle, iſtam vehementer amo volunta-
tem, quan tibi certe emetior. liberalitate vero tua et-
ſi delector maxime, tamen, cur vtar, non eſt, cum offi-
cinam ſatis ampla & perelegante huius generis copia
magnis iam ſumptibus inſtruxerim. tibi tamen quia*

ac com-

de commodo meo tua ſpõte cogitaueris, quod ſine ſummo erga me amore fieri profecto non potuit, atq; debeo, ac ſi rem omnium maximam meo per neceſſario tempore detuliſſes. quod ſi à me paria ac multo etiam præſtantiora in omnibus rebus, quas tuæ laudis, tuiq; commodi partem aliquam pertinere intelligam, ſtudia & officia exſpectabis; numquam te fallam. atq; huius quidem teſtem promiſsi, & quaſi loco fœderis, quod à me violari numquam patiar, hanc eſſe apud te epiſtolam volo. Camillum Paleottum, cuius excellentem humanitatem coniunctam pari virtute, non dubito quin præclare cognitam habeas & communem amicum dignũ Romulo parente filium Pompilium Ammaſæum, rogo te, ſalutes meis verbis diligenter. Vale. Venetijs.

ALEXANDRO
Criſpo.

Habet hoc virtus, vt amicitias nullo interceſſore conciliet itaq;, cum de ſtudijs tuis, & incredibili quadam ad liberales artes voluntatis propenſione. ex Sebaſtiani Leonis, familiaris mei litteris cognouiſsẽ: dilexi te ſtatim, idq; vt intelligeres, vehementer optaui nunc, quando opinionẽ meã de ingenio tuo ſuſcepiã epiſtola tua confirmat; ego quoq; aliquanto magis ad te amandum impellor quod vero etiam in amore mihi reſpondeas, tuamque operam, curam, & auctoritatem nullo vmquam loco defuturam promittas: vtrumque facio plurimi, & eſſe perpetuum cupio. quod vt confidam tua probitas facit, multorum ſermonibus, præcipue vero Leonis noſtri teſtimonio comprobata. Hic ego hortarer, pro mea in te ſumma beneuolẽtia, vt

acrius te ad omnem laudis cupiditatem incitares. ſed neq; induſtria tua cuiuſquam indiget praeceptis: nec te res vlla magis ad gloriam accendet, quam nobilitas tua, quam, non dubito quin ſaepe mente & cogitatione contempleris tantum igitur te rogabo, vt iſtum teneas quem coepiſti curſum, nec te vmquam voluptas, quae adoleſcentibus maxime tuis blanditijs, & ficta boni ſpecie perniciosas inſidias tendit, aut fucatus rerum humanarum ſplendor à ſtudio virtutis, id eſt à vera ſolidaq; gloria deducat. Vale & Leoni noſtro, doctiſſimo atq; optimo viro, dic ſalutem meo nomine plurimam. Venetijs.

SCRIPSIT HANC ROGATVS A Nobiliſſimo Viro.

CVM *in ſummis moleſtijs, quibus me fortaſſe immerentem fortuna vexat, quae quidem tibi ſatis notae ſunt, vnicum mihi ſolatium fuerit beneuolentia tua, quam opinabar me ſingulari quadam ac perpetua erga te obſeruantia, & ſtudio quodam incredibili conſecutum: eo me ſolatio magna ex parte priuatum eſſet, ex ſermone, quam habuit mecum proxime Druſus tuus vehementer doleo. quod quidē eo patior acerbius, quaſi poſſet augeri amor in me tuus, augeri potius debere pro mea in te egregia voluntate, maximis ſtudijs exiſtimabam. quid enim à quo primum tempore aditus mihi patuit ad amicitiam tuam, ad te ſenſerim, ipſe mihi optime ſum conſcius: quid vero praedicauerim, teſtes habeo, non leuiſſimos homines, ſed praeſtātes viros, eosq; minime pauco, quorum auctoritas, & probata vita vel ſine iureiurando facile fidem facere*

poſſit

poſſit quæ cum recordor magnam ex officio meo voluptatem capio: præterea quod nihil vnquam mihi grati animi memoria iucundius aut eſt, aut vnquam erit. & quamquam animum tuum non nihil immutatū Druſi verba ſignificabant. cum ego perpetuitatem amoris tui exſpectauerim; eamq; tanti fecerim, vt ex omnibus rebus humanis nihil pœne pluris æſtimauerim tamē non vt animatus nunc in me ſis, ſed vt antea fueris, in omni mea vita iucundiſſime cogitabo; quæq; in amicitia colenda à doctiſſimis viris conſtantiæ tributa laus eſt, eam, vt omnino conſequar enitar quantum in me erit; non quod tua virtus cuiuſquam hominis laudationem vel tua forma cuiuſquam opes, aut merita deſideret; ſed profecto apud ſapientiſſimos homines quem ego te in numerum refero, ſignificatio bonæ voluntatis, etiam ſi merita non habet, pro meritis tamen eſt. Te vero Principem egregium, omniumq; virtutum apud omnes homines, maximeq́; apud omnes principes laude florentem, præterea iſta ornatum dignitate quæ ad omnem laudem tacita quadam cohortatione videtur impellere, figmentis commoueri hominum improbiſſimorum, & alienis fortaſſe bonis inuidentium, prorſus æquum non eſt. Quid enim? an ego tam prauus eſſe poſſim, vt optimo viro coner vnquam in ſermone detrahere? an tam ſtultus, vt, qui mihi multis rebus prodeſſe, multis etiam obeſſe poſſit, eum indigniſſimis laceſſam iniurijs? an tam ingratus, vt, cuius erga me ſummam humanitatem, ac benignitatem ſenſerim, de eo quidquam cogitem, aut etiam loquar iniquius? Quid honor meus? an apud me nullius eſt ponderis? ille vero mihi

vel ipſa vita carior adhuc fuit, eritq; inpoſterum. ita ſum à puero educatus, ita natus: ita etiam didici ab exemplis maiorum meorum an igitur honor meus tantam ferre poſſet inconſtantiam? ille certe cum omnes maculas tum hanc, quæ turpiſsima eſt, leuitatis & intemperantiæ, reſpuit, ac reformidat. Quare, ſi peccarem in te magne Princeps, ſimul in me ipſum peccarem. quorum alterum ab officio meo, alterum à voluntate minus abhorreret. Quod igitur neq; committere debeo neq; poſſum, id mirarer equidem à te credi. ſi plane, quæ ad me delata ſunt, vera omnia putarem ſed primum haud libenter id credo, quod iniucunditatem, ac ſolicitudinem affert animo meo: deinde, quod indignum videtur bonitate tua, quam ego, vt maxime omnium habeo cognitam, ita maxime omnium efferre laudibus vbiq; ſoleo: poſtremo, quod cum ipſa veritate pugnat: Quod autem, quiddam etiam de liberalitate mea glorioſe à me iactatum ijdem communiſcuntur: impudens mendacium eſt ac ne alijs vtar argumentis te ipſo teſte falſum. nam, fuiſſe me tui per ſtudioſum omnia tibi, tuisq; quæ potuerim, obſequia, atq; officioſa præſtitiſſe, vere dixeris. & multi ſciunt: quo tamen ipſe nomine gloriari non ſoleo: contentus ipſa re ſum; verum fuiſſe me, cui multa deſunt in te qui cunctis rebus abundas, liberalem & de meis riuulis pane aridis affluxiſſe aliquid ad tuos vberrimos fontes, certe nemo dixerit nec ſi quis diceret, ego agnoſcerem. Hoc igitur vno, quod inaniſsimum eſſe conſtat, reliqua mihi obiecta refelluntur, patent inſidiæ maleuolorum infirmatur, vt ſæpe ſolet à ſe ipſa, & ſuo

quaſi gladio iugulatur improbitas. itaq; recreor paululum in acerbiſſima moleſtia: vt etiam hoc ſperem, ſi qua voluntatis tuæ facta mutatio ſit, quod quia meritus minime ſum, ideo minime poſſum credere, me tamen ab humanitate tua facile impetraturum, vt te mihi totum reſtituas, nec enim decet apud te talem virum, tantumq; Principem natura bonum, iudicio & conſuetudine optimum, conſilijs & artibus locum eſſe hominum perditorum, quam mihi ſpem vt confirment litteræ tuæ, peto à te pro mea peruertere non ſolum erga te, verum etiã erga tuos omnes obſeruantia idq; à te ſumma tua, tuæq; familiæ dignitas poſtulat. Vale.

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER SEXTVS.

FRANCISCO RICHARDOTO Epiſcopo Atrebaten.

CVm antea tibi ex hominis mihi amiciſſimi tuiq; ſtudioſiſſimi, ſingularis viri, Octauij Pantagathi, ſermone tribuebã plurimum, ac te nondum mihi de facie notum colere tamen, & diligere non vulgariter ceperam: tum vero, vt legi orationem tuam nuper habitam in Synthedo Cameracenſi, qua neſcio an quidquã adhuc viderem præſtantius; dici vix poteſt, quantum ad meum de te iudicium, quantum etiam ad amorem acceſ-

acceſſerit. vidi enim vt in tabella pictam, atq; expreſſam, ingenij doctrinæq; tuæ imaginem excellentem quam intuens amore tui ſum incenſus incredibili ſic, vt ardentius eſſe nihil poßit. quanquam aßiduis diſtinebar curis; feci tamen ſtudio ſcilicet impulſus; vt his tibi litteris aliquam voluntatis in te meæ ſignificationem darem. nam etſi tu is es cuius virtutes, quaſi pleno theatro ſpectatæ iam ita notæ ſint, vt nec augeri cuiuſquam præconio nec minui vituperatione poßit: me tamen ita animatum eſſe velim exiſtimes, vt, cum multi certatim te ornent laudibus, ego tamen in eo vel principatum appetam, vel ſuperiorem certe feram neminē. Nā quod de tuis ſtudijs meis nō peßime ſentire & Ioannes Richardotus, præclara indole iuuenis, natus ad omnem laudem, planeq; te auunculo dignus, affirmat, litteræ tuæ, ad illum ſcriptæ ſignificant: valde triumpho, atq; iſtam opinionem, mihi crede, beatorum hominum copijs, atq; opibus non comparo ſolum, verū etiam antepono. quid enim optabilius quam ijs placere quorum virtus, & vita tum principibus viris, tum etiā populo placet vniuerſo quid autem accidere cuiquam poßit illuſtrius, quam à te laudari, qui ita viuis vt nihil expetentum putes, niſi cum eximia laude coniunctum notum enim genus eſt inſtitutorum tuorum, nota induſtria, nota cura pro ſalute animarum vel tuenda, vel recuperanda. Scimus quos ex ingenio tuo fructus Atrebates tui partim iam colligant, partim etiam exſpectent: dicerem nobis inuidentibus, ſi aut in Chriſtianum inuidia caderet, aut ex eo genere virtus eſſet, quæ non longe diſtribui, non communicari paßim facile poſſet

le poſſet. quod cum ita ſit; non committam tamen, vt te hortet , vt ad nos quoq; tua ſcripta peruenire velis. quod enim publice profuturum videtur, in eo neq; cuiuſquam hortationi bonitas tua, neq; conſilio prudentia locum relinquit lætabor potius quod ea ſis & voluntate, & virtute præditus , vt optime de Chriſtiana reip. mereri , eamq; miſeris temporibus labefactatam confirmare maxime poßis quo facto inibis maximam gratiam ab omnibus bonis, tibiq; perennem gloriam, & ea, quæ ſummis meritis propoſita ſunt, præmia conſequeris A me velim, ſi quid tua, tuorumué cauſſa præſtare poſſint quamquam & quam tu firmus ab omni re ſis , & quam ego imbecillus, intelligo; verumtamen, ſi acciderit, vt vel amplitudini, gloriaq; tuæ, vel eorum qui tibi cari ſunt commodis ſeruire poßim , exſpectabis eadem à me quæ ſoles ab ÿs , quorum valde cognitam habes fidem beneuolentiam, obſeruantiam dabo operam, & aſſequar, vt ſpero, vt opinioni tuæ officia, mea reſpondeant ſtudium quidem, ſi res poſcet, exſtabit eiuſmodi vt nec obſcurum eſſe, nec mediocri videri poßit. Vale. Romæ, pri. id. Sept. 1565.

NICOLAO GOTO
Epidaurum.

MVlta virtus præmia , ſed nullum habet ſeipſa præſtantius, itaq; niſi te ipſum prorſus ignores , valde te lætari neceſſe eſt, mi Nicolae, tum doctrina, tum etiam eloquentia tua: quarum alteram ex hominis mihi amicißimi , cuius teſtimonium plurimum tribuo, Pauli Boſÿ litteris iam pridem habeo cognitam; altera ſeſe oſtendit in epiſtola tua, ſic vt ſpeciem egregiam

veteris Romanæ linguæ propemodum in te vno mihi videar agnoſcere Quocirca patriæ tuæ gratulor, quam præclaris inſtitutis, opib. florentem præcipua quadam ſcientia tua gloria nobilitas. Gratulor etiam mihi de amicitia tua: cum qua, mihi crede, neq; Regum opes, neq; vlla omnino fortuna bona confero. Nec vero imperatores illos veteres, quorum bellica facta hiſtoria celebrant, tantam è ſuis triumphis, atq; ex inſigni illa laurea cepiſſe voluptatem exiſtimo, quantam haurire me ſenſi, cum eam partem legerem literarum tuarum, in qua rationem ſtudio dierum meorum probari tibi vehemẽter, ſignificas quod ſi tu aliter ſenſiſſes mutaſſem inſtitutum meq; ad conſilium tuum, tuaq; præcepta totum contuliſſem. Et quoniam, quid præſtare poſsit, video cupio, te aliquid mandare litteris, quod ad poſteros perueniat. Plura vellem, ſed auocant negotia vnum illud addam, te mihi eſſe in oculis idq; tuo merito ferus enim ac ferreus nimis eſt. qui te amore ſingulari non amat, tot præditum ſuauitatibus ingenij Ego tibi à me ſingularem beneuolentiam, & perpetuam tui nominis obſeruantiam polliceor Vale. IV. id. Sext. D. LX.

IOANNI SARIO ZAMOSCIO Patauium.

SAepe mihi ante litteræ Caroli Sigonij, quantum tribuam non ignoras, præclarum & humanitatis & ingenij doctrinæq; tuæ teſtimonium dederant: itaq; te eram complexus amore non mediocri. ſic vt fauerem tuæ laudi mirabiliter, idque vt illuſtri aliquo ſigno intelligeres, vehementer cuperem, vt optabam

bam. ita contigit. nam, cum tu animum induxi & valere me gratia apud Petrum Miſcouium florentem virum honoribus, opibus, omniq; virtute; facile impetrauit à me Sigonius cum tuo nomine rogaret: vt ei te commendarem litteris quam poſſem diligentiſsime. verum, vt eſt Miſcouius in liberales doctrinas egregie animatus & ingeniorum exiſtimator intelligens; non dubito, quin tibi plus apud eum virtus tua, quam mea commendatio profutura ſit. vt vt erit, ego mihi interim facultatē eſſe datā teſtificandæ beneuolentiæ in te meæ, etiam atq; etiam lætor. quod ita velim interpreteris, vt accepiſſe me beneficium, non dediſſe, exiſtimes quando hinc vel orta inter nos, vel certe aucta amicitia eſt, & mutuo iam litterarum quaſi pignora confirmata. quod ſi ad hanc animorum conſenſionem, quā tamen coniungi abſentes videmur, communicatio ſermonis & ſuauitas cōſuetudinis poſſet accedere id quod forſitan optamus pariter, ſperare mihi per meas rationes, tibi per ſtudia tua non licet: præſtantes opinor, fructus caperemus eorum ſtudiorum communione, quæ vere ſapiunt, ſola eſſe inſtar vitæ putant, quanquam hanc mihi aliquando iniquius, quam tibi ferendam eſſe iacturam intelligo. tu enim iſtic & abundas otio cuius mihi fructus, niſi commentarer interdum aliquid antelucanis horis, plane eriperetur omnis: & cum te Sigonio noſtro, humaniſſimo viro non ijs, modo artibus, quæ ſpecie quadam alliciunt, & defeſſum grauibus curis animum recreant, verum etiam ijs, vnde ratio ſumitur, & moderatio vitæ, inſtructiſſimo, totum vt audio dederis mihi crede non eſt

quod

quod aliunde quidquam petas aut cuiuſquam præterea viuam in hoc genere vocem deſideres. Quare iſto bono fruere, dum licet: in quo tamen admonitionem, & conſilium meum prudentia tua non exſpectat; atq; hoc equidem nomine tibi plurimum, vt debeo gratulor me vero abſentem diligere; itaq; ſtatue de mea voluntate, vt multos credas vſu, & familiaritate, quotidianisq; officijs coniunctiores tecum eſſe poſſe, quam me; amore autem, ſtudio prorſus neminem. Vale. Romæ Kal. Nou. M. D. LX I.

PETRO MISCOVIO

A Quo die, accitus à ſummo Pontifice, ad Vrbem veni otioſo vnquam eſſe mihi licuit: & quantum diuino, eadem perpetuo erunt omnia: neq; vero ſalutationibus quotidianis, quarum pleraq; mihi voluntaria ſunt, neceſſarias quaſdam alijs ambitio facit, valde me deditum eſſe velim exiſtimes. valeant hæc, & ſi quid eſt generis eiuſmodi: ego in ea cura quam ſuſcepi vt emendati edantur ſacri libri, mihi eſſe hærendum intelligo, & eo magis, quod ad res præclaras; communemq; animorum vtilitatem, Ita Pontificis voluntas incumbit vt excitet ſtudia multorum, eaq; intermitti, aut langueſcere non ſinat, quæ ſi tibi arbitror, iam nota ſunt, non dubito, quin me ceſſantem in officio litterarum, omni vel negligentiæ, vel obliuionis amicitiæ inter nos inſtitutæ culpa liberes, ſin ex me primum hæc accipis: æquiorem ſaltem inpoſterum te mihi præbere debebis, & exiſtimare id quod res eſt, me tibi ex ijs, quos longinquis terris viuentes ſimilitudine mihi ſtudiorum coniunctos, libenter cœpi diligere præcipuã

vni

vni præſtare memoriam, atq; obſeruantiam, nec mei iam in hoc officio diſsimilem eſſe poſſe quando tu quoq; vt audio quotidie tui ſimiliores, id eſt earum virtutum laude præſtantior. quarum fama tibi multos non mediocri voluntate, me vero aliquot ab hinc ãnis plane ſingulari ſtudio deuinxit, At vide, quid verus amore valeat, ego, qui tibi mi comparare nulla re audeam, ne vtrumq; noſtrum videar ignorare, tamen cuius in te animi ſum ipſe mihi conſcius, in eo te reſpondere libenter credo, fert hoc humanitas poſtulat conſuetudo tua, exigit etiam amicitia noſtra, cuius equidem recreor, honeſtior etiam nomine, hac ſpe fretus à te peto. vt Ioannem Sarium Zamoſcium qui hanc epiſtolam cum ſuis literis ad te mittet, ita complectaris, vt meam commendationem quod ille ſibi perſuaſit, valuiſſe plurimum intelligat. eſt in familiariſsimis atq; intimis Caroli Sigonij: & excellit, ipſo teſte Sigonio moribus, ingenio, omni denique indole virtutis. in quam mihi cum Sigonio intercedat neceſsitudo. quanta ſtudiorum, animorumq; coniunctio. quam conſentiamus in literis, aut quam ſuauiter interdum diſſentiamus, vt ego mihi illum ſemper antepoſuerim ille mihi ſemper tribuerit plurimum, vtriuſq; ſcripta declarant. ſuſcipe igitur, ſi quid modo mea, verum etiam Sigonij cauſſa vir, & orna, quantum potes, ex cultu doctrinis iuuenẽ præſtantis animi, natum ad patriæ ſuæ decus, tui vero mirifice ſtudioſum, atq; peramantem. nos enim ſimul in illo ornabis teſtimonio beneuolentiæ tuæ, quam cognoſci à quamplurimis, & nos aliquid apud te eſſe, quia vehementer hoc ad noſtram laudem pertinet propterea vehementer cupimus. Vale, & Patricio meo, niſi graue eſt, ſalutem

meis verbis plurimam. Romæ XIV. Oct. M.D LXI.

IOANNI SARIO ZAMOSCIO
Patauium.

EST, cur gaudeam capere te fructum aliquem ex ijs literis quas ad ornatiſſimum virum, Petrum Miſcouium de te ſcripſerã, quamquã hanc ego iam lætitiam animo præceperam, quippe qui Miſcouij præſtantem humanitatem, cognitam haberem, & in te ipſo eſſe multa, quæ amorem concilient non ignorarem quod ſi te nobis id eſt alienioribus, tua virtus ita commendat, vt cupiamus tua cauſſa quidquid poſſumus: cur eadem virtus omnia tibi à tuis nulla cuiuſquam commendatione non impetret? hoc te quoq; exiſtimare, cum intueor ſtudia tua, facile mihi perſuadeo: nec dubito, quin, ex quibus artibus manant hæc, quæ tibi propoſita ſunt, quæq; adeptus in ſummo ſplendore ac dignitate viues, eæ tibi artes cariores quotidie ſint, cum præſertim excellere te intelligam induſtria doctrina, eloquentia, ſic, vt alios tua laude commoueas exemploq; doceas male ſuis rationibus conſulere ſi quem à ſempiternis præmijs, paucorum annorum labor auerat. Patricius denuo cupit Venetijs imprimi ſua Fragmenta. in ea re meam operam videtur expoſcere, nec mihi voluntas deeſt: amo enim hominem amore non vulgari: ſed abſens quid poſſim, non video: nec libenter ſuſcipio, quod ſi parum ſuccedat, amici animus offendatur, & ego ſimul angar moleſtia ſcribam tamen ad eum, cum vocabo. nam nunc occupationibus valde vrgeor. Vale. Romæ.

IOANNI TVRRIANO
Sermonetam.

Etſi eram valde diſtrictus earum rerum cura,

qua ad Sacrorum librorum editionem pertinent: cui toto muneri, me eſſe à Pio IV. Pont. Max non contemnenda conditione præpoſitum, credo te audiſſe: tamen accepi literas tuas, humaniſſime ſcriptas, & elegantiſſime, vt in occupationes meas, nec à me reſponderi nihil eſt paſſa te ordo noſtræ veteris amicitiæ, quam à virtute ortam eadem poſtea virtus aluit, atq; conſeruauit. ego te, mi Turrniciane, quo primum die cognoui dignißimum dux: omnes homines in oculis ferrent: ita ſum delectatus ingenio tuo, ita doctrinam, ita mores probaui. Conſuetudinem tuam, atque vſum inter nos aßiduum, cum vehementer expeterem, per virtuſque rationes conſequi non licuit nunc ſiue caſus, ſiue noſtra voluntas ita tulit. vt ego Romæ, tu Sermonetæ viueres, lætor plurimum hac locorum propinquitate, & ſpero futurum, vt maiores in tua beneuolentia fructus, ſi minus præſentes, literis ſaltem conſequamur. ego tibi omnia, quæ potero diligenter officia præſtabo, memoriam quidem, & beneuolentiam, vt debeo, ſingularem. De tuo ſtatu audieram ante ſæpe à Laurentio Gambara, proxime autem dubus à familiari tuo iuuene ſuauiſsimis moribus ornato, cognoui ea quæ mihi lætitiam attulerunt incredibilem valere te gratia, & auctoritate apud Sermonetanam Cardinalem omni laude cumulatum, eiuſq; fratrem, Bonifacium, Principem, maiorum ſuorum virtute ſimillimum in Auditoris munere nunquam te a iure & æquitate diſcedere, conſequi tamen humanitate, & ingenij præſtantia, vt ſummis, & infimis carus æque ſis vnicuique ſis: filiorum te habere indole optima quem patris, domeſtica virtus ad virum decus, excitabit.

Hæc de te, vt optabam. quæ ſpero fore perpetua. de me, præter ea, quæ ab alijs accepiſti, nihil fere habeo, quod ſignificem valeo ſatis commode: filius diſcit apud me diligenter: nec pæniteт, quantum proficiat, viuimus mediocri fortuna contenti. Vale, & clariſſimo Principi, cuius ego parentem cum viueret auum autem pater meus omni obſeruantia coluit, ſalutem plurimam officioſe manũ oſculatus, meis verb. dices. Romæ, VI. id. Nou. M.D.LXI.

ANDREAS SILVIO Venetias.

VIX *credas, mi Silui, quam ſæpe in magnis occupationibus tangar deſiderio tui, non enim tuæ ſuauitatis, non ingenij non etia pudoris ingenui, quo de lector inprimis: exemplum facile reperio. moueor etiam promiſſo illo tuo interpretationis horatianæ, de qua te abſentem interdum admonere poſſum, præſentem quotidie appellarem, ac pæne conuicio exigerem. quis enim, qui de poetis modo iudicare aliquid poſſit: vni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenij, vel ſententiarum grauitate, palmam non tribuit? quis igitur non magnopere tuarum lucubrationum cupiditate capiatur? dixeras, velle te omnia, quæ ille à Græcis plurima tranſtulit, vt ſuam poeſim, tamquam auro purpuram, illuſtraret, diligenter colligere oculiſq; omnium, vt imitandi ratio pateat ſubijcere, totum opus erit egregium ſed hanc maxime partem, in qua non admodum aliorum elaborauit induſtria, à te homines eruditi vehementer exſpectant, & augetur exſpectatio ſermonibus meis. Quare velim ſi quid ego apud te ſum, vel potius, ſi tibi ipſe carus es, ad vrbem te conferas ineunte vere nuſquam certiora, aut*

maiora bonis artibus propoſita ſunt præmia. alijs in locis tanquam peregrina procul adſpicitur virtus: hic ſtatim colitur, vt domeſtica complexu excipitur, fouetur ſinu. quis autem ipſe ſibi tam iniquus eſſe velit, vt, vbi aliquẽ poßit, atq; adeo maximum ſuorum laborum, & vigiliarum fructum ferre ibi non & ſedem ponere & perpetuam vitam ducere animum inducat? exempla ne quæras: vnde q; enim ſuppetunt. Hæc tantum ſcripſi raptim, in magnis temporis anguſtijs, vt intelligeres, me eſſe memorem amicitiæ noſtræ & cum aßiduis distinear curis, de tuis tamen commodis, & ornamentis cogitare. Vale. Romæ, id. Nou. M D. LXI.

IOANNI BAPTISTAE TITIO Florentiam

CVm, quid ageres, ignorarem, nec iam, vt ingenue fatear, tui deſiderium ſatis ferrem: quippe tua mihi ſuauitas, tuum ingenium, tuæ litteræ ſæpe occurrunt: amore ſum impulſus, vt hæc in magnis occupationibus, ad te ſcriberem. Et, vt ordiar à rebus Romanis, id primum cognoſce, tranquilla hic eſſe omnia, nihil turbulenti, nihil aduerſi ciuitas quotidie magis hoc Pontifice reuiuiſcit ita non modo ipſe excellit iuſtitia, pietate, beneficentia, verum etiam ſuos omnes, egregiæ illos quidem ad virtutem indolis, verumtamen ſuo etiam exemplo, quales eſſe debet, tales præſtat, quod in magna poteſtate, rerumq; copia quam non facile contingat, vix iam veteribus tantum, non etiam recentibus exemplis cognitum haberemus. Multis locis ædificatur ſtrenue, nã Pontifex, vt præſtanti animo eſt, antiquæ illius Romæ ſpeciem eximiam & formam cogitatione ac mente com-

plexas, excitari præclara monumenta, vias restitui veteres, nouas muniri, aquas etiam a longinquis fontibus impenſa maxima in vrbe duci iubet. quæ cum erunt abſoluta, nihil ad ſpectandum pulchrius, nihil magnificentius. at etiam commodius eſſe poteſt. Ego, qui antequam tum alijs rebus, tum officio ſalutandi moleſtiis [illegible] fere diſtineor, [illegible] tamen ſatis vt [illegible] modi hominis, & [illegible] cupido, ſine librorum vſu [illegible] perinde [illegible], iucundi quidquam eſſe poteſt. Prela noſtra, comparatis iam fere omnibus, quæ ad imprimendum pertinent, prodeuntem [illegible] & [illegible] epiſtolis, quod felix fauſtumq́ sit, initium fiet. De tuo ſtatu eo ſtatu es ſpectabam omnino aliquid ex litteris tuis: itaq́ poſtulare videbatur amicitia noſtra ſidi cum ea ſe [illegible] ſefellerit volui committere, vt viciſſim ipſe eſſi [illegible] meum deſiderare noſſes. Vale & ſalue à filio meo, cui propter [illegible] dictaui, cum in Vaticanum, rego ij cauſſa, properarem Romæ nonis Dec. 1561.

IOANNI TVRRITIANO

Sermonetam.

IN magna iucunditate, quam tua mihi attulit epiſtola moleſtiæ nonnihil, ac doloris adſperſit illa pars in qua Bonifacij Caetani nomine, principis egregij, cuius cauſſa velle me omnia, atq́ etiam debere confiteor, a curatius petitum eſt, vt eius filio liberalibus ex optimarum diſciplinis conferam ſtudium & induſtriam meam. quod idem antea cum [illegible] & vehementer peterent Cardinales aliquot optime de me meriti, inuitus equidem tamen pernegaui: itaq́ vero ob eam cauſſam quia priuatim docere, præſertim in vrbe Roma, dignitatem non habere, arbitrantur

multi:

multi: quod mihi equidem videtur ſecus: quod enim ſcire honeſtum eſt, id cur docere turpe ſit, non intelligo; ſed multo magis quia publici muneris cura, libenter a me communi vtilitate ſuſcepta, vacui ſane temporis mini mũ relinquit: & id ipſum, quod relinquitur, iure quodam ſuo ſibi poſtulant. atq; exigunt ſtudia mea quamquam ab his me ſæpe vel ſalutandi neceſsitas, vel amicorum auellit interpellatio ita traducuntur dies. honeſte, inquies fateor. addo etiam, ſatis iucunde non enim me μισάνθρωπον quendam, abhorrentem à conſuetudine hominum, & humanitatis expertem natura finxit. verumtamen, cum illa, tibi non ignota, ſtudiorum noſtrorum ſuauitate voluptatem nullam comparo. quod ſi nobiliſsimi adoleſcentis confirmandum optimis artibus ingenium ſuſciperem; valde mihi cogitandum eſſet, quid patri eius, & patruo, quid etiam aui memoriæ, quem colui ſtudioſiſsime, quid familiæ celebritati deberem. ſæpe mihi occurreret mea fides, & ſuſcepti ratio muneris, & hominum quoq; opinio cui ſeruiendum eſſe non ignoras; quæ profecto vel ſingula tanti ſunt, vt maximam à me diligentiam flagitare videantur: cum in hac tot rerum occupatione tanta ne mediocrem quidem præſtare poſſim. Filius meus, cui te bene ominari gaudeo mea voce iam, qua quotidie fere aures eius antea perſonabant in diſcendo non vtitur; ſic enim in vtraq; verſatur lingua, vt ſuo iam ſtudio potius, quam noſtra proficiat induſtria Quare velim eo te eſſe loco fingas quo ego ſum & ſi nec officij me putas ignarum eſſe; nec obſtare quo minus officio ſatisfaciam, voluntatem vides? tribuas hoc amicitiæ noſtræ, & æquitati tuæ vt cauſſam meam apud

 opti-

optimum Principem diligenter agas; eiq́; de meo ſenſu & ſtudio ita fidem facias, nihil vt ſibi tam eſſe deditum ſentiat, quam operam omnem meam, atq; curam, nec vello me quidquam, quam eius, cum poſſim, obſequi voluntati, &, cum non poſſim, vehementer angi. Hoc tu cura, & perfice ſi me graui ſane ſollicitudinis onere leuatum vis. facile vt opinor, vel humanitas illius, vel ratio ipſa, quod cupimus, impetrabit. idq; à te, ne videar humanitati tuæ diffidere, pluribus verbis petere non debeo. Vale. Romæ, XVI. Kal. Ianuar. M. D. LXI.

COLAE ANTONIO CARACCIolo Marchioni Vici Neapelim.

AVVM tuum, Marchionem Vici, virum omni laude cumulatum, vita exceſſiſſe, amicorum litteræ ſignificant. quo equidem nuncio, primum vehementer ſum commotus, cum mihi veniret in mentem doloris tui, quem ex illius interitu, conſpectu cariſſimi hominis, & fructu amiſſo maximarum virtutum, quibus in vita excelluit, iure ſuſcepiſti: deinde, vt me collegi, occurrebant multa quamobrem animus meus à mærore abductus non mediocri ſolatio conquieſceret. Qid enim eſt in hac vita expetandum? vita ipſa dixerit aliquis. num quid præterea virtus bona exiſtimatio, ſine quibus ipſum, viuere, ſapientibus iucundum non eſt, amplæ fortunæ quas Peripatetici non neglexerunt; amicitiæ, quarum vſus in ſecundis rebus delectationem. in aduerſis vtilitatem ſemper. interdum etiam ſalutem affert. Ad hæc auo tuo, diuino quodam munere; omnia contigerunt. qui & ad vltimam fere ſenectutē vitā perduxit, & ſempiternā laudem, militari ſcientia, ac fortitudine partam, poſterū reliquit opibus

opibus autem non abundant ſolum, verum etiam optime vſus eſt, amicitias, & clientelas, officijs, & liberalitate quæſitas, coluit diligentiſſime. Quæ cum ita ſint; non tibi dolendum eſt eius interitu, quem ſciebas natum eſſe mortalem; ſed lætandum potius, quod ita vixerit, vt minimũ ei mors, quæ multorum nomina cum corporibus exſtinguit, adimere poſſe videretur. viuet enim auus tuus, viuet, inquam, in hominum memoria, quamdiu probitati, conſilio, virtuti locus erit. atq; ille quidem lætari vehementer ſolebat cum te nepotem ſuum, omni decore florẽtem, hæredem ſibi futurum cerneret non earum modo rerum, quæ fortunæ bona dicuntur, ſed etiam virtutis, ac ſapientiæ, quæq; à fortuna dantur, nec eripientur vnquam itaq; debes eniti, & curare, quod te iam egregie præſtare audio, vt eius in te virtutes agnoſcantur; & quam veræ gloriæ viam iam ingreſſus es, per eam celeri curſu eodem pergas. ſic enim breui ad ea, quibus iam, bonis omnibus mirifice fauentibus ac lætantibus, appropinquas, immortalitatis præmia peruenies. me quidem perpetuo præconem laudum tuarũ, ſi quid mea vox valeret, fore polliceri ſtudio tamẽ, & conatu minus re ipſa licebit fortaſſe conſequar, vt, quæ mea ſit erga te obſeruantia, quæ de tuis virtutibus opinio, quæ tua ſimul in me merita homines intelligãt. Vale Romæ, prid. Kal. Mart. 1562.

IO. ANTONIO SERONI
Neapolim.

Etſi non dubito, quin tu, pro tua prudentia, quibus aſſidue diſtinear curis, & quæ negotiorum onera ſuſtineam, præclare intelligas: tamen peccaſſe mihi videor, nec à me ipſo veniã facile impetro, qui, acceptis litteris

tuis humanitate ſimul, & ingenio conditis, reſpondendi officium ad hanc vſq; diem protulerim. hac enim me eſſe mente, velim exiſtimes, vt nihil aut à fortuna cõſequi aut ab induſtria poßim, quæ tui ſimilium amicitijs anteponendum putem itaq;, nullius mihi non modo culpæ, ſed nec erroris conſcius, magno tamẽ in dolore verſor. appellaſti me prior ſuauißimis litteris, ornaſti laudibus: amoris nulla ſignificatio eſt; quæ vocauerit epiſtola tua quibus in rebus gratiæ referendæ facultatem non habeo. ſtudio tamen & memoria benignitatis tuæ partes meas facile tuebor. quamquam quod ad laudes attinet quas in me plena manu congeßiſti: vix poſſum conſtituere, lætitiæ ne plus, an moleſtiæ mihi attulerit iudicium de me tuum nemo fere amat, niſi de quo bene exiſtimat: cur igitur à quo amari vehementer cupio ei me talem videri qualis nunc quidem certe non ſum, atq; vtinam aliquando eſſe poßim non vehementer gaudeam? rurſus, cum ad me ipſum cogitationem conuerto, meiq; vires ingenij cum opinione tua confero ſtatim illuſtrat veritatem ratio erroremq; mihi tuum cum pudore meo atq; etiam. vt vere dicam, non mediocri cum dolore patefacit. quamquam cur ego errare te credam, qui ſtudium, & doctrina iam pridem es aſſecutus, vt minore omnium in hoc genere falli poßis? nec ſeruire omnibus certe vis, homo ingenuis diſciplinis eruditus. quid ergo eſt? Socratem videlicet imitaris, & ironia te delectat, nam quod tua bona minuis noſtra vero, ſi qua ſunt, auges? amo equidem in altero modeſtiam tuam, in altero humanitatem: verum hoc ſcito, & patere æquo animo, me de te ipſo contra te ſentire, perſuaſum iam elegantia, & ſubtilitate litterarum tua-

rum

rum quas qui legerit, quam longe per eloquentiæ viam progreſſeris, intelliget. De me autem, vtinam ſententiam tuam ſcripta mea non refellant: quibus vt ingenium non defuerit, quod tu exiſtimas, ego aliter ſtatuo, diligentia certe quæ ſubleuare ingenium poteſt, in magnis occupationibus & valetudinis infirmitate defuit. Quare omitte, quæſo, ironiam iſtam, & æqua lance vtrunque noſtrum perpende: ita fiet, vt quæ in me ornamenta contuliſti, maximam eorum partem in te transferas. Ego enim, ſi quis voluntatem, vel ſi etiam induſtriam in me laudet, facile patiar, cætera non agnoſcam. te vero quanquam antea eruditiſſimi, & inprimis acuti iuuenis, Io. Vincentij Pinelli teſtimonio magnopere amare debeam, tamen ex vna tua epiſtola tanquam ab vngue leonem, plane totum cognoui, itaque cum tibi de iſta præſtantis ingenij facultate, doctrinæque copia plurimum gratulor: tum vero vt tua bona noris, id eſt, vt aliquid literis mandes, quod omnis poſteritas in manibus habeat, pro inſtituta inter nos amicitia non hortor ſolum, verum etiam rogo. Quod reliquum eſt, licet inter bonos haud valde neceſſariam officij promiſſionem exiſtimem, præſertim in ea neceſſitudine, quam ſtudiorum ſimilitudo peperit: omnia tamen, quæ præſtare poſſim, quæ ſumma eſſe cuperem, ſed ea tamen, quæcunque ſint in omnibus tuis rebus minimis maximiſque tibi polliceor. ac ſi iam pridem amare cæpiſſemus inter nos. hoc enim, & alijs frui priuilegijs decet eas amicitias, quæ à ſtudio virtutis emanant. Vale. Romæ. Kalen. Mart. 1562.

NICASIO CASLETANO PATAVIUM.

Pate.

PAtauium te veniſſe, quæ ſemper vrbs officina quædam eſt habita doctrinæ lætor equidem communium ſtudiorum cauſſa plurimum. cerno enim iam animo, vbi tu philoſophiam cum eloquentia coniunxeris, quantum ornamenti litteris noſtris, quantum ſplendoris accedet ſed mecum actum eſt incommodius, qui quo tempore nobis, vnius diei tantum interuallo diſiunctis præſentes amicitiæ noſtræ fructus nullo negotio capere licuiſſet, quo mihi optatius, aut iucundius eſſe nihil potuit, tunc abeſſe à te cogar, & omnem ſuauitatis, delectationisq́, noſtræ ſpem in mutuo litterarum officio, crede mihi, hac ego cura vehementer angor quippe, cuius imaginem humanitatis ingenij, eloquentiæ iampridem vidi in epiſtolis tuis ac ſæpe ſum animo contemplatus, ea ſi propius aſpicerē qua lætitia, qua voluptate perfunderer? valeant, ſi qui aut opes, aut honorum inſignia, vel illuſtrium virorum ambitioſas ſalutationes tanti æſtimant, vt hæc bonis, iucundis, ſapientibus, id eſt tui quaſi ſimillimus amicis anteponant. Accedit ex occupationibus moleſtia, quibus impedior, quo minus tecum per litteras quam ſæpiſſime colloquor. quod ab eam quoquo cauſam ad te ſcribo, ne mihi vitio vertas neue obliuione, aut negligentia mea potius quam negotiorum multitudine, factum ſuſpiceris, quod paullo ſerius fortaſſe quam exſpectabas, epiſtolæ tuæ reſponderim. nulla enim re magis, quam deſerti officij memoria crucior nec tamen ab amicis plus, quam commodum eorum, aut etiam voluntas ferat, vnquam poſtulo. itaq́, amicum noſtrum cur excuſares de infrequentia literarum, cauſſa nihil fuit. quiduis enim mihi potius perſuaderi patiar quā ei me abſenti effluxiſſe ex

animo quem ego præſentē quibus voluerim effugijs, quaq; ad eum laudem ſtudia contulerim. optimus ipſe teſtis eſt. At ſcribit perquam raro. Fortaſſe aulicæ vitæ conſuetudo ita fert. fortaſſe etiam, cum velit, per negotia non licet, vel priuata, vel publica: aut ſi licet, noſtram amicitiam, quæ ſatis per ſe firma eſt, non modo litteris, ſed nec vllo prorſus officio putat eſſe fulciendam. qua ego quoq; in ſententia ſum. & tamen ita me comparaui iam pridem ſi quid ab amicis præter meam expectationem committitur, id ne accipiam durius, & malim omnia initio rem in partem interpretari, quam committere, vt ſanctiſſimas neceſſitudines in ſuſpicio, plerumq; falſa, violare poſſit. Atq; hac ipſa niſi graue eſt, ad eum perſcribas velim: & hoc addas, me, cum primum Romam veni, de meo ſtatu litteras ad eum dediſſes quas à communibus amicis fideli, & certo tabellario commiſſas, periſſe non arbitror ab eo tempore noui nihil in meis rebus contigiſſe niſi hoc nouum videtur, mihi cum hoc cælo, enim multi grauitatem non ferunt, adhuc quidem optime conuenire quod et fore iucundiſſimum. certo ſcio. Tibi ad Carolum Sigonium, & Michaelem Sophianum, præſtantes viros in his q; & ſtudijs, & amore coniunctiſſimos cur litteris opus eſſe commendatitijs exiſtimem? quaſi non eorum vterq; vt doctrina ſic etiam humanitate excellat, & profecto iam tibi ad eorum amicitiam, qua vir bonus & ſtudioſus nemo excluditur, aditum aperuit, nullo interceſſore, virtus tua, illiq; te cognitum diligunt, tuaq; in primis conſuetudine delectamur: qua ego interdum cogitatione ita fruor, vt hac etiam ſpecie falli me ſinam, quaſi ipſe me veſtris de ambulationibus, & ſermonibus.

inter-

interſim. Ego hic, niſi me noctes aliquando adiuuiſſent, caruiſſem prorſus litterulis noſtris, quarum ſuauitate paſcor. nunc æquato iam noctibus dierum ſpatio, vereor, ne non otij quantum vellem relinquatur. Tu quam libenter Patauij ſis, quamq; diu te futurum putes, quo vtaris in philoſophia doctore; (nam Genuam omnium facile principem, raris etiam dentium ordine minus explanate loqui aiebant) hæc ſi ad me ſcripſeris, & ſimul de ſingulis publice interpretantibus quid ſentias; duplicẽ fructum capiam & quod ea, quæ ſcire aueo, cognoſcam, & quod ex litteris tuis in quibus vernaculum illum Romani ſermonis leporem & plane Ciceronianã elegantiam mihi videor agnoſcere. Vale. Romæ. 4 Id. Mart. 1562.

HORATIO CARDANETO

Peruſiam.

De virtute recte ſentis. ea coniungit abſentes, & in eos, quos nunquam vidimus, amorem conciliat quod autem, vt me, quaſi aliqua virtute præditum, diligeres adductum te ſignificas: amplector voluntatem tuam: de amoris cauſſam non diſputo ſit ita vt exiſtimas; vel potius, exiſtimes quod lubet; nam ego me tibi, qui ſim, numquam aperiam; ne de amore in me tuo, quem video eſſe non vulgarem, aliquid atq; adeo multum detrahatur. Ego tibi primum quod honorifice de me ſentias deinde quod id ipſum elegantiſſima mihi declarandum epiſtola putaueris. tantum debeo, quantum intelligo perſolui à me vix poſſe nam ſi nullum à me officium, aut ſtudium, quod ad tuam laudem aut rem pertineat, deſiderari à me patiar tamen quod tu me prior tua ſponte adiungendam inter nos amicitiam prouocaris, par pari referre,

vel

vel ſi omnia tua cauſſa praſtem numquam videbor. Quid quod iſta humanitas, qua me tibi deuinxiſti plurimum, ingenij eloquentia, doctrinaeq́ laude cumulatur? quae facile apparent in litteris tuis. itaq́ dedi ſtatim eas legendas filio meo. vt exemplo tuo commoueretur, & quaſi tua per veſtigia ad eandem gloriam contenderet. Tibi autē vehemēter gratulor, quod tam praeclaram Latine ſcribēdi facultatē ſis adeptus, proprio tu quidem naturae munere, verum, niſi acceſſiſſet Grifoli mei, viri doctiſs imi atq́ integerrimi, egregia diſciplina, & ad diſciplinam ſtudium, & induſtria tua, nunquam ijs fu ſſes, cui poſſent inuidere multi, ſimiles eſſe pauciſſimi Roma diſceſſiſſe Io Baptiſtam Titium, probum iuuenem, & in primis eruditum. antea magnopere dolebam, nunc eo minus angor quod vos vna eſſe & colloqui de ſtudijs communibus, ex litteris tuis intellexi: ex quo, non dubito quin fructus ad vtrumq́ vt in litteris vterq́ excellit, maximi prouenient. Salutem ei meo nomine, ſi modo adhuc iſtic eſt, dicas, ſin diſceſſit, quod tua cauſſa nolim literis adſcribes Vale. Romae X I. Kal. Quinct. 1562

CHRISTOPHORO SAXO
Peruſiam

Horatium Cardanetum, licet ignotum mihi de facie tamen ob eius excellentem doctrinam, & eloquentiam, vehementer diligo. is mihi diſertiſsima epiſtola non vulgarem virtutis tuae ſignificationem dedit: cuius teſtimonio commotus, vel ſi tua ſcripta nunquam legiſſem, nihilq́ ex aliorum ſermone tuis optimis inſtitutis, ac ſtudijs cognouiſſem, tamen ita ſtatuerem te mihi non modo amandum, verum etiam, quantum

in me

cauſſam potes, quod eo tempore minus commode ſe haberent Romanæ res, nunc autem in eo ſtatu ſint, vt gratulatione digna videantur. nam contra, quæ tunc tranquilla ſatis erant, nunc turbulenta multi putant: ego tamen vt opto, ſic etiam auguror, & ſpero, fretus infinita ſummi Dei clementia, & conſilijs optimis Pij IV. Pontificis, qui publicè quieti vt conſulat, nullam ipſe quietis partē capit, omnesq́; ſuas curas intento ſemper animo tum in Eccleſiæ dignitate, tum in communi ſalute defigit. At metuebas, ne cœli nobis, præſertim grauioris, obeſſet inſolentia. Eſt tamen hunc diſſimulari me tum docuit: & ego amiciſſimo homine gratulante, bonum omen libenter accepiſſem. Mores hominum fortaſſe & conſuetudo aulica, & hæc prope quotidiana ſalutãdi neceſſitas occurrebat: me contra otij cupidum ignarum ambitioſæ obſeruantiæ quam hic veteres incolæ humanitatem, nos inquilini fucum appellamus, vix putabas hæc probare poſſe, nedũ imitari velle. quod ſi ita eſt: pauliſper mi[illegible] tuam in me beneuolentiam poſſum requirere. partes enim videris eas abieciſſe, quas tibi impoſuerat amicitia noſtra. tuum erat idq; ego ſane exſpectabam, vel præceptis erudire me; ad hanc diſciplinam aptis, vel ſi tibi quoq; hoc artificij genus incognitum eſt hortari ſaltem, vt Romana ſtudia ne contemnerem, habendamq; loci, ac temporis quod etiam ſapientes probauerunt, rationem putarem. Hæc ego à te omiſſa, ſi eſſem exigendis officijs paullo ſeuerior, & ſi id pateretur amor in te meus, iure forſitan expoſtularem, Sed nihil eſt tanti & cupio me perſuaderi quiduis potius quam quo ipſe animo erga

te ſum, eodem te ergà me non eſſe. ac vide, quam non iniq; tecum agam, atq; adeo quanto æquior in te ſim quam in me ipſum. ego, ſi quid in hac ſcribendi tarditate peccatum eſt, ſæpe id vtriq; noſtrum pariter adſcribo, interdum etiam auerto in te culpam, & in me totam transfero. nam ſi tu hoc dixeris nn abieciſſe te officium ſcribendi, ſed ignoratione rerum mearum diſtuliſſe, exſpectantem quotidie, vt aliquid de meo ſtatu non ex humaniſſimi, optimiq; viri, Paulli Sacrati, ſermone, ſed ex meis litteris cognoſceres: quidquid enim ſcripſiſſem, ad id tuas litteras accommodaturum fuiſſe: hoc inquam ſi dixeris in tuto tua cauſſa eſt: neq; ſolum excuſationem tuam agnoſcere cogar & probare verum etiam, quod contra afferam ad amouendam à me culpam, fortaſſe non reperiam. itaq; abſit omnis querela: &, ſi quid offenſum in hoc genere à nobis eſt, viciſſim alter alteri largiamur. verus amor, ac ſummus, quo tu me, vt opinor, ego certe complexus te ſum, numerari inter nos, aut perpendi officia nõ ſinit. quod ſi fructum requireret amicitia noſtra: quis eſſet vberior conſcientia mutuæ voluntatis? ſed profecto non requirit, ipſaq; ſibi fructus eſt, ſeq; ipſam alit, ac ſuſtinet. atq; equidem recordatione ipſa amicorum meorum ita paſcor, vt in ſecundis rebus nihil iucundius, in aduerſis hoc ſæpe maximum ſolatium inuenerim. Honores autem illi, quos tu ſperari à me vis, in quo aduersãtur multa modice me capiũt. quid.n. habent quo meliſiam? quod curandum eſt vnum. aut ſi hoc non habent, cur expetendi? cur igitur hac ſpecie falli me patiar. aciemq; mentis homini à Deo datam, vt à malis bona diſtinguantur inani ſplẽdore præſtingui? illud optemus

potius, vt honeſti pulchritudinem, nulla interiecta rerũ humanarum nube, contemplari liceat. quod ſi aſſequemur, contemnemus ea, quæ cæteri mirantur, & in priuata vita, minimo contenti regum fortunam adæquabimus. Vale. Romæ. 4. Id. Octobr. M.D.LXII.

MARIO NIZOLIO
Parmam.

Dum aliquid ad te ſcribere quotidie cogito, & tamen diem è die exſpecto. ſpe, vacui temporis, non modò vt commodius, ſed etiam vt vberius poſſem ſcribere: fecit vt anteuerteres, humanitas illa tua, quam ego coniunctam pari doctrina, in amore, & in ore ſemper habui. ac mihi quidem ſiue ratio ipſa ſiue amor in te meus facile perſuadet, vt, præreptum abs te officij priorem locum, non ſolum æquo animo feram, verum etiã gaudeam. quid enim mihi aut eſt, aut eſſe debet optabilius, atq; iucundius. quam, à quo maxime omnium diligi cupio, eum dare operam, vt id me eſſe conſecutũ intelligam? Quod autem eorum librorum, in quibus & figurarum, & argumentandi, amplificandiq; varia genera complecteris, quaſi ſpecimen quoddam ad me mittendum putaſti: ſiue tu id feceris, vt obſequere ſtudio meo, cum id me valde cupere intelligeres: ſiue, vt eliceres iudicium meum, quod me velle tua cauſſa multum, poſſe aliquid fortaſſe, hac quidem in re, animum induxiſſet; vtroq; nomine eſt ſane, cur te amem, ac tibi debeam plurimum, nec deeſſe patiar, qualecunque eſt, voluntati tuæ iudicium meum. Ego enim vt vere dicam, iſtam excellentem ad bene de litteris merendum animi tui

propenſionem ita probo, vt efferam laudibus: agere autem hæc te ſimul omnia, & implicari tot rebus eodem tempore, quas curare ſingulas, & conficere permagnũ eſt, atq; probare non poſſum. Nec me fugit, argumentandi amplificandiq; ratio, præſertim à te tradita, quam afferre fructum poßit: ſed figurarum via natura obſcurior, præceptis ad hãc diẽ minus cognita, vſu certe parũ trita poſcere primo loco videtur lumẽ aliquod doctrinæ tuæ, vt ad exoptatam omnibus eloquentiæ laudem certum iter aliquando vnius induſtria patefaciat. duo reliqua mox: ſunt enim præclara, planeq; ſtudio tuo digna interim, hoc vnum ſi ages, primum tibi ipſi laborem valde minues, ſine vlla tamen imminutione laudum tuæ; deinde cõmunis deſiderij exſpectationem, ex inueterata iam tuæ virtutis opinione ortam explebis aliquando maturius. quod multi enim ſint, qui hæc Latinæ orationis lumina nondum viderint ac ne eſſe quidem vlla ſuſpicentur; quam pauci vero, qui cum ea videant, imitandi tamen viam, & rationẽ ignorent; ſcis ipſe omnium optime, & iudicaſti iam ab illo tempore, cum te hac ipſa de re confecturum eſſe artem quandam, eamq; illuſtraturum vnius Ciceronis exemplis profeſſus es nimium diu debes, mi Nizoli, quod olim petentibus à te tribus familiariſsimis tuis, tuæq; gloriæ cupidiſsimis, Petro Bunello, Paulo Magnulo, mihi tunc adoleſcentulo, ſæpe promiſiſti nec tamen vrgere te audeo, hominem ætate infirmum, oculis non bene vtentem, publico etiam docendi munere diſtrictũ ſed meam ſententiam de re dicendam putaui: in quo habui rationem inprimis valetudinis tuæ, veritus, ne,

cum

cum multa ſenex admodum ſuſceperis, omnia perferre vix poſſis: de tempore autem, & ſi tam iudicaui nõ tam, quod ego, quam quid omnem cuperent, tamen ipſe moderaberis ex prudentia tua, & eo quidem animo, vt, in magna exſpectatione nos quoq; de tuo commodo vehementer laborare, tibi perſuadeas. Equidem *ſi me audis, etiam illud ſuaſerim, ne ad figuras oratorum ſimilia aggregares poetarum loca quorſum? cum ab vno Cicerone omnis vbertas, & quaſi ſilua tum rerum, tum verborum ſumi poſſit. quod ſi poetis prodeſſe vis: hoc quoq; ſeparatim fiat: bene locabitur induſtria: nec ego aſpernor ea ſtudia, quæ colui adoleſcens, & quorum ope fateor me ad aliquam oratorij numerij ſcientiam facile perueniſſe nunc elabores velim & hanc vnam, & ſimplicem, omnium, vt ego ſentio, maximam, ac difficillimam eloquentiæ partem. quo in genere, ſiue tu verborum ſiue ſententiarum ornamenta quæras, non video, cur vno Cicerone contentus eſſe non poſſis. mihi quidem, cum immenſas eius opes intentis oculis contemplor, egregie interdum ipſa pœne Græcia videtur: certè de noſtris, qui ad eandem laudem aſpirare potuerit, neq; fuiſſe antea neq; fore quenquam puto.* Dixi *quid ſentirem, ingenue pro mea conſuetudine, libenter pro amore in te veterrimo atque veriſſimo, tu quid ſtatuas, vtrum inſtituta communes, an vt cœpiſti pergas, pro tua ſingulari ſapientia iudicabis. Commentarios meos in epiſtolas Ciceronis, quæ Familiares vocantur, cum à te exſpectari video, augeri mihi animos ad ſcribendum ſentio: & quanquam tu non inſtes: admoneri tamen videor, vt*

abſoluam ſed hoc nec ſine otio fieri poteſt;& Romæ otium optare, eius eſt qui Romam ipſam ignoret, aut qui, quod accidat vniuerſis, in eo ſibi præcipuam conditionem ſperare ſolus audeat. Sed, quid ceſſamus inuiti;& quia quod fuit in opere difficilius, id transfactum iam eſt: enitemur vt reliqua diu non deſiderentur. anguſtiæ temporis obſtabunt: at detrahere aliquid ſomno & conferre ad elucubrandum licebit, turpe enim nobis eſt, qui verſamur in artium nobiliſſimarum ſtudijs, ante lucana vinci leuiorum opificium induſtria; præſertim cum illi nihil, præter ea, quæ corpori ſeruiunt, & vetuſtate corrumpuntur nos animi fructum cum nominis immortalitate quæramus. Vale. Romæ. 4. Kal. Decem. M.D.LXII.

ANDREAE GOSTINIO
Cracouiam.

RECte conieciſti, obrui me plane negotiorum fluctibus nam qui antea cum eſſem Venetijs, vel infimi ordinis hominibus reſpondere ad me ſcribentibus conſueſſem; ſcilicet Andreæ Goſtinio, doctiſſimo & eloquentiſſimo viro, ſumma apud principes auctoritate, & gratia, humaniſſime ſcribenti, nihil reſcriberem. tum vero me hominem non eſſe, minimeq; dignū ijs litteris, putarem, quibus ab ineunte ætate ita meum ſtudium dedi, nihil vt antiquius habuerim, nihil omnino duxerim præſtantius. Feci tamen in ſummis occupationibus vt orationem tuam legerem. de qua ſic ſtatuo, ſcriptam eſſe grauiter, & ornate; ſic vt ex iſta prouincia, quæ nunc egregijs floret ingenijs, tibi comparem paucos, anteponam neminem quo ſane nomine vehemeter tibi

tibi gratulor, & liberalibus diſciplinis, quibus ab iſta eloquentia quantum ornamenti poßit accedere, mente iam proſpicio. Perge, mi Geſtini, per eam viam, quæ ad immortalem gloriam ducit nihil optabilius ſapienti, quam ea quærere, quæ vulgus contemnit, eos vitæ terminos, quos natura præſcripſit, virtute proferre, quod tu potes, & velle debes, & vt velis, ego te, amicitiæ cauſſa, nuper inter nos inſtitutæ, non ſolum moneo verum etiam rogo. De migratione noſtra video te ex aliorum litteris cognouiſſe. nunc ex meis hoc ſcito amplius, cum hic honeſtißimorum hominum & beneuolentia, & conſuetudine fruar, nec mihi quidquam in mentem venerit optare, ac petere, quod à ſummo Pontifice Pio IV. non facile ſim conſecutus angi me tamen, quæ ſtudiis noſtris, quorum quæ ſit ſuauitas, ipſe optimo noſti, ita diuellar, vt ex iis, quæ pro communi vtilitate non pauca eram exorſus, prætexere nihil liceat. quam iacturam, fortaſſe re minimam, tamen, vt adiuuandas bonas artes animi mei propenſio eſt, fero moleſtißime. Quocirca tibi iam, tuique ſimilibus, qui mihi voluntate pares doctrina, & otio præſtant, cogor tradere vigiliam meam. idque facio libentißime, qui publici commodi rationem ipſam per ſe, non cum mea laude coniunctam, plurimi ſemper fecerim. Ego tibi, ſi quid operæ nauare poſſum, id totum polliceor, ac defero. ſtudiam libentißime, quantum in me erit, voluntati, commodiſque tuis. Vale, & Petrum Miſcouium, Andream Patricium, ſingulares viros, quibus fortaſſe excidimus, intermiſſo litterarum,

officio, rogo te, meis verbis diligenter ſaluta. Romæ.

FRANCISCO MORANDO Veronam.

Et omnibus officijs, quæ in me plurima contuliſti quæ cogitare ſæpe ſoleo, nullum mihi ſcito pluris eſſe; quam quod operā dederis, vt Iulij Iuſti, Comitis omni laude cumulati, amicitiam conſequerer. nam, etſi antea, teſtimonio adductus tuo, præſtare enim literis ingenio, humanitate exiſtimabam: tamen vicit opinionē meam illius epiſtola, ſane ita luculenter ſcripta, vt ad antiquorum eloquentiam proxime accedat. nō loquor ad gratiam: neq; id amicitia noſtra, nec natura mea patitur. huic vero, ſi cum generis nobilitate ſpectatur virtus, quamquam nihil eſt ipſa virtute nobilius, qui præferri poßit, neminem video. itaque illum in oculis fero, ornare etiam laudibus cogito, & meam obſeruantiam, ſi fieri poterit, apud poſteros teſtatam relinquere. tu, ſi ſpoponderis ei de me, quæcumque ab homine coniunctißimo exſpectari ſolent, gratißimum feceris. Naugerius, controuerſia quadam impeditus, tibi, vt arbitror, non ignota, ſuam profectionem diſtulit inuitus. nunc nihil obſtat, præter anni tempus, quo minus in viam ſedet. quantum diuino, ſi Pontifex Bononiam ſe conferet, de quo rumor pæne raucus factus eſt, itineris comitem ſe præbebit; ſin minus, circiter Kalen. Martias, remißione frigoris, diſcedet. Orationem tuam licere tibi diutius, quàm volueras, limare, ac perpolire, non moleſte fero, at obtrectatio laudem minues: quaſi præſtare idem, ſi temporis ad ſcribendū daretur, quiuis poſſet. tu hoc ſuſpicaris: ego ſecus. nam boni,

boni, & recte intelligentes, ipſam rem æquiſſimis animis æſtimabunt; improbi, & imperiti quid ſentiant; laborandum non eſt alioqui negotium nobis numquã deerit. De rebus meis, hoc vnum, quo lætare poſſis, accipe: frui me multorum beneuolentia: cetera ſatis frigent: cauſam conferamus in tempora: nam ab hominibus libenter culpam auerto. Pontificis quidem præſtãtem animum ita varia, itaque graues diſtrahunt curæ. vt ignorare multa cogatur, multa etiam delegare aliis, qui præter ſuum negotium nihil curant. Valet filius, & res Romanas cupide tractat, quibus libellum ſuum de Orthographia non mediocriter locupletauit. Vale. Romæ 12. Kal. Febr. 1563.

IVLIO IVSTO
Veronam.

FRanciſcus Morandus, vir ſane ita probus, veriq; cultor, vt neminem vmquam fallat; ita ingenio, doctrina, prudentiaq; excellens, vt falli ipſe non poſſit, multa mihi Venetiis, cum vna iucundiſſime viueremus, de tua ſingulari ſcientia, integritate, ſuauitate morum, & eximia quadam ad omnes artes, nobili vero dignas propenſione ſæpe prædicare ſolitus eſt credebam facile tali vere affirmanti, teq; amabam vehementer, eius teſtimonio permotus: ſed quanto eadem vidi illuſtrius, atq; apertius in literis tuis, quas ad me quo longiores, eo gratiores proxime miſiſti. itaq; ad priorem illam voluntatem, quam in te antea tantam contuleram, vt ad eam accedere nihil poſſe videretur, acceſſio tamen eiuſmodi facta eſt vt eorum ſtudiisq; te & ſumma, & peruetere neceſſitudine attin-

git, facile ſit quaauerit amor meus.nec vero me affici-unt illa, quæ multis ſunt. familia dignitas, ãpla clietilæ, & earum rerum, quas fortuna ſuppeditat, copia neq; omnino hoc de genere nunc diſputo optent ſi qui hæc non habent; & qui habent honeſte fruantur. ſed eſſe quædam haud paullo præſtantiora, quæ neq; extrinſecus affluant, & ſemel adſcita numquam remoueãtur, quis, niſi ſanæ mentis expers dubitauit vmquam? quæ tu, cum illa quoq; poßideres, à maioribus parta à præſtante viro parente tuo aucta, ita tibi acquirenda exiſtimaſti, quaſi hæc ſola tui iuris, veraq; tua propria futura eſſent reliqua ad te parum, aut etiam nihil attinerunt. macte iſta ſapientia, iſtaq; virtute. qui enim, ſubducta recte viuendi ratione, corpori ſe minimum; animo debere plurimum ſentit: qui ita factus itaq; inſtitutus eſt, vt imperet ijs rebus, quibus alij ſeruiunt, voluptatem nullam amet, ab honeſto ſeiũctam; ipſamq; honeſti ſpeciem ita contempletur, vt in ea totum hæreat is vitæ fructum capit; is honorum vocabula contẽnit; quiq; verus honor ſit, & vnde manat quidq; vera nobilitas à fucata diſtet, ſolus intelligit. Hæc te olim videre, adſentire adoleſcentem, cum tibi ipſe dux eſſes in rebus egregijs ita ſtrenuus, itaq; certus, vt nec ætas illa, quam plurimos in optimo curſu remorari ſolita, languidiorem faceret, nec æqualium error à propoſita gloria deflecteret iure mirabantur multi: nunc iſto ductum ſenſu, iſta incitatum voluntate, mirabiliter adiuuante natura, fortuna numquam aduerſante, cuius etiam commoda, quibus ad nequitiam abutuntur multi, ad virtutis vſum conuertiſti, perueniſſe ad eam

laudẽ

laudem quo adſpirare pauciſſimis licet, cur miremur incendi potius imitandi cupiditate,& commoueri exemplo debemus equidem, à qua hora legi epiſtolam tuam,qua neſcio an quidquam grauius, an elegantius adhuc viderim, tantum abeſt, vt aſſentatus mihi ſim ob eas laudes, quas in me pleno medio contuliſti, vt etiam, ſi quam antea de me ipſo opinionem ſuſceperam quæ ſane per exigua fuit, plane omnem depoſuerim quod ſi ſe ipſum noſſe,tanti ſemper fuit, vt inter ſaluberrima, humanæq; vitæ neceſſaria præcepta hoc præcipue veteres illi Apollinis oraculo tribuerent; quantū à te habeo beneficium,quas tibi debeo gratias,quod,vt ipſe me penitus inſpicerem, ac mihi poſt hac eſſe notior, effecſti? neq; hoc ſimplex lucrum eſt, quod reuocata ad veritatem ratione, cœpi me minus diligere:ſed accedit illud quod acuiſti induſtriam meam, vt conformarem me, qnatenus liceret, ad iudicium tuum,&, quibus me laudibus ornādum putaſti,ijs aliqua ſaltem ex parte reſpondere poſſem:quamquam ſi tu me,quem ames, dignum iam exiſtimas: cuius præmij ſpe euigilem aut quid laborem amplius? vberrimum, cepi fructum ſtudiorum meorum: nulla mihi merces amicitia tua præſtantior nulla carior eſſe poteſt: in ea tantum pono, quanti virtutem æſtimo, quam certe omnibus rebus antepono. Congreſſum noſtrum ita exopto, vt tibi non concedam: nec tamen ſperare audeo futurum, vt vna eſſe poſſumus: niſi ſi, qualia ſæpe multa contingunt, eiuſmodi aliquid præter ſpem dies afferant, præſertim publicis rebus ita fluctuantibus,

vt mu-

vt mutari multa poſſint: vtinam iactura leui: equidem ſpero: verumtamen, ſi qua res eſt orbem conuerterit rationum mearum, lenietur incommodum ſpe conſuetudinis tuæ: Morandi quidem noſtri, hominis humaniſſimi, atq; doctiſſimi conuictu domeſtico, quotidianisq; ſermonibus non dubito quin perfruar. Vale Romæ, XII. Kal. Febr. M.D.LXIII.

MARIO CORRADO
Brunduſium.

Si mihi omnia plane hic eſſent ſecundiſſima; quod vtinam aliquando contingat; adhuc quidem aduerſi nihil eſt, quod ad rem domeſticam & meam, meorumq; valetudinẽ pertinet: aliquis tamen in ſummo gaudio dolori locus eſſet, quod nec ipſa ad te, vt interdum Venetijs ſolebam, præ occupatione quidquam poſſum ſcribere; & ſimul fructu careo litterarum tuarum ſuauiſſimo: quo nihil ferre moleſtius poſſum, captus elegantia ſermonis tui, eaq; maximi erga me amoris ſignificatione, quæ licet minime neceſſaria ſit, ſi quando tamen in litteris elucet, amanti nihil gratius, nihil iucundius eſt. quamquam hoc ipſo nomine, quod ad me tam raro ſcribis, cur ego te, mi Mari, non tamen magis etiam, quam ſoleo; ſi modo id fieri poſſit? agnoſco enim modeſtiam tuam: agnoſco humanitatem, numquam tu hoc officium, quo abſentes colloquimur, & cogitatione ſaltem coniungimur; quo quidem vtriq; noſtrum nihil optabilius exiſtimo intermiſſum eſſe patereris, niſi veritus eſſes, ne mihi diligentia tua, curis aſſiduis diſtento, reſcribendi onus imponeret. quod ſi ita eſt: ceſſare tamen te, qui vacas, prorſus nolim. mihi vero hoc

iuris non arrogo, ne nunquam reſcribam: ſed hoc, te permittente, ſumo, vt id commodo meo fiat negligētia me peccare in hoc genere non putato. quod ſi memoriæ meæ parum confides, & diu reſponſum tibi a me deberi non patieris; admonebis cum videbitur, atq; adeo exiges nunquam mihi in appellando modo vt ſoles Latine apellas, moleſtus eris: quin etiam gratiam inibis, quod efficies, vt cum aliquo ſoluam lucro, crebro regustandis epiſtolis tuis, quas lego libentiſſime. Vale.

EIDEM Brunduſium.

NOli, obſecro, ſecus quam debes, & quam te dignū eſt, aut de mea in te voluntate, aut de filij obſeruantia ſuſpicari vnice enim te diligimus, ſic plane, vt in eis neceſſarijs, quibus cum quotidie viuimus, quosq; in oculis pro ſummis eorum meritis geſtamus, Marianꝰ Corradum, quem nunquam vidimus, numerare ſoleamus. ſi dubitas, teſtes dabo. teſtes dico? cum vnus inſtar omnium eſſe poſſit. nam Petrus Perpirianus, de cuius probitate, & doctrina non tu ſentis melius, quam ego ex multis meis ſermonib. quo tu apud me loco ſis, quantumq; tibi tribuam, optime coniecit. de filio autē quid putas? an tenero eius animo perſuaderi quidquā poſſe quod à meo iudicio, meaq; conſuetudine abhorreat? mihi crede: cum illum egregijs imbui ſtudijs exopto vt imitari cum laude poſſit domeſticam induſtriam: tum hoc volo in primis, & hoc illi præcipio ſemper, vt amet eos tantum, qui virtute excellant, & quos amari, ac laudari à me ſenſerit. in quo magnam capio voluptatē quod eum video præceptis meis locum non relinquere, & in hanc ſententiam ſua ſponte ita propendere, quaſi propri-

propriam in eo ſitam eſſe laudem exiſtimet. itaq; ſumus erga te pariter animati, nec amicitia tua quidquam carius, aut antiquius habemus: merito id quidē quid enim te amabilius? quis te vincit humanitate, literas, eloquentia? noſtri vero, niſi me ſigna fallunt, quæ tamen obſcura non ſunt, quis cupidior, aut etiam ſtudioſior? At nihil ad te litterarum per tot menſes. Vis tu vos alieni peccati culpam ſuſtinere? non arbitror te eſſe tā iniuſtum neq; hoc humanitas, & conſuetudo tua fert. accuſa eos, quibus id negotij dederas, vt litteras ad nos tuas perferrent: quarum in deſiderio diu fuimus, & mirabamur, cum ſis in ſcribendo minime impiger, & cum ad Perpinianum bene longas epiſtolas mitteres, nos à te, tuos veteres amicos, ne ſchedulam quidem, aut literam accipere; cum præſertim de Inſcriptionibus antiquis à filio meo, qui M. Brutū in eo imitatur, quia quod vult, valde vult, rogatus eſſes. Quare noſtram cauſſam debes æquam iudicare, & arbitrari id quod res eſt, ſi tuas litteras, aut etiam ſine litteris inſcriptiones accepiſſemus, nunquam nos commiſſuros fuiſſe, vt officium noſtrum deſiderare poſſes. nam Palia tuus Aldi mei ſitim ſuis promiſſis incendit, re nondum ſedauit. Vale Marcello fratri tuo, ſalutem dicer meis verbis Romæ, 15. Kal Feb. M.LXIV.

† EPISCOPO CREATO

ETſi de futuris rebus affirmare, grauitatis, & prudentiæ non videtur; coniecturam enim ſæpe fallit euentus, & obſcuritate plena ſunt omnia ſi quis tamē eas perſequitur diuinandi vias, quæ ab excellentibus & ingenijs, & ſtudijs, à cognita induſtria, à ſpectata virtu-

virtute ducuntur hunc ego opinionis errore numquã labi hunc optimum eſſe vatem exiſtimo. quæ me ratio mouit ante aliquot annos, vt de tua dignitate prædicerem, ea quæ partim conſecuta iam ſunt partim ſic à me exſpectantur, quaſi longe non abſint quid enim aiebant, & quo ſpectabant curæ illæ tuæ, ab ipſa pane pueritia ſuſceptæ? quæ res, quæ ſpes tibi propoſita fuit cum Reginaldi Poli Cardinalis, innocentia & litteris eximij, contubernium ac domeſticam conſuetudinem expetebas? quid cum Lutetiæ, poſt obitũ Poli, Vicomercato, Patauij Genuæ, præſtantibus in philoſophia viris, operam dabas? quid quam ne ſequebare præterea quæ qui adipiſcuntur, omni honore digni & habentur, & ſunt? nos quidem te, amici tui, Patauij præclara ſtudia ita complexum vt diuelli vix poſſes, cum & creberrimæ propinquorum litteræ in patriam euocarẽt, & præſens frater non modo hortaretur ad reditum, verum precibus, etiam peteret, atque obſecraret, vi propemodum extruſimus, inuiti omnino, quibus carendum te eſſet, cuius conſuetudine nihil ſuauius; ſed ita duximus expedire, tuæ laudi; cum intelligeremus quanto futura eſſet illuſtrior ingenij tui facultas, ab otio literarum ad res gerendas traducta, præſertim in iſta prouincia, in qua tibi maiorum tuorum virtus tritum iter ad gloriam reliquiſſet; iſto Imperatore quo nemo bonas artes excipit liberalius; his etiam temporibus, cum Chriſtiana Reſp. domeſticis hoſtibus vexata, ab ijs, qui eum doctrina, probitate, prudentia iuuare plurimum poſſunt, id eſt, à tui ſimilibus opem poſcere videatur. Quocirca primũ tibi gratulor ob

ob actiones illas Tridentinas, in quibus oſtendiſti ſæpe, vt audio, pro communi ſalute lumen animi, ingenijq; tui nunquam inops à conſilio in ambiguis rebus, nunquam in maximis ac difficilimis à conſtantia relictus: deinde vero, quod tantorum meritorum egregie memor optimus & ſapientiſsimus Imperator non ſolum Quinq; eccleſienſi te ornauerit Epiſcopatu, qui ſummis viris deferri ſolitus honor eſt, verum etiam ad arcanas res admiſſum ijs intereſſe conſilijs voluerit, vnde manat cum Chriſte gloria prouinciarum ſalus, vnde proficiſcuntur ea, quæ multis re, exemplo omnibus expediunt. omnibus enim vtile illud eſt, quo principibus Chriſtianis recte impetranti ratio, & emendata diſciplinæ formula præſcribitur. Atq; equidem videre iam videor, & plane coniectura proſpicio, qualis, & quantus in iſto munere bonorum omnium, beneq; intelligentium ſententia ſis futurus, tum eloquẽtia, qua excellis, tum ratione prudentiæ integritate; quæ in omnibus natura ipſa inchoat, induſtria perficit in paucis quæ niſi ita fore confiderem; & niſi tuos ad laudem impetus iam inde ab eo tempore, cum te mihi quaſi meis informandum ſermonibus tradidiſti probe cognitos haberem: facerem id quod tu, vt opinor, amori in te meo facile concederes: hortarer te, & precibus etiam agerem ijſdem ſcilicet quibus agerem cum filio meo, ſi iſto loco eſſet; vt aſsidue cogitares, quam perſonam gereres, quam grauem, quam illuſtrem, à quo impoſitam Principe: qui cum ſuum de te iudicium beneficio maximo declarauerit, beneficium tamen ipſum ſignificatione iudicij ſui vehementer auxit. quid enim putas

eſſe

eſſe in rebus humanis optabilius, quam ei non diſplicere, qui niſi Deo valde placeret, valdeq́; carus eſſet, incurſione & vi barbararum gentium vaſtarentur omnia, legibus, moribus, hominibus, vrbibus deniq; ipſis extremum impenderet exitum? Multa ſunt opinionibus hominum excelſa, atq; ampla quæ ſi quis conſequi vult, curas ſuſcipiat, labores perferat, de ipſa interdum vita periclitetur neceſſe eſt. hæc tibi mi †, (meum enim adhuc appello, nec, vt ſpero, iſta mihi te dignitas immutauit) hæc, inquam, tibi cogitanda non ſunt. nam quid tu non habes, cum hoc habes vnum, vt mores, ingenium, ſtudia tua Ferdinandus Imperator probet: hoc eiuſmodi eſt, vt neq; diu ſolum eſſe poßit, &, ſi omnia conſequantur, omnia tamen vnum vincat. Quare iſto bono ſic fruere, qua ſi fonte & capite bonorum omnium, & quaſi omnium maximo. Tuos vero ſenſus, tuas actiones in omni vita, non dubito, quin ad immortalis Dei gloriam conferas. ſic educatus, ſic eruditus es, hanc ego tibi laudem tribuebam adoleſcenti: nunc, ſi verear, vt robuſtior aliter ſentias, ac tui te diſsimilem præbeas, faciam imprudenter. Retine igitur inſtitutum, & perſuade alijs exemplo tuo. verum decus in bene agendi perpetuitate poſitum eſſe; nihil opes ad laudem, nihil præfecturas valere: obſoleſcere. pro ſe honorem inſignia, niſi ſplendor virtutis accedat. quod quia te ſentire certo ſcio; propterea tibi ex animo, veroq; gratulor acceßione dignitatis tuæ; &, quanquam varijs diſtinebar curis, feci tamen libenter, vt hanc ad te indicem lætitiæ meæ, teſtemq́; voluptatis epiſtolam mitterem cui reſponderis, iucundum tibi fuiſſe officium meum intelligam. ſin minus, moleſtum ta-

men fuiſſe nunquam putabo & occupationibus hoc tuū, illud amori tribuam. Vale. Romæ Kal. Ian. 1564.

DECIO BRANCALEONI
Neapolim.

NIſi tibi nota eſſet occupatio mea, vererer in primis, ne accuſares officium meum, qui literis tuis, amantiſſime ſcriptis, nihil adhuc reſponderim. Ego, mi Deci, hoc mihi iuris aſſumo cum amicis, vt ſi quid ad eos magnopere non pertinet, à me vero non ſatis commodo meo fieri poteſt, omittam interdum, aut in aliud tempus reijciam. te vero cur in meis neceſſarijs non numerem, vel Cambij mei teſtimonio, qui tuam in me beneuolentiam prædicare ſolitus eſt, vel affirmatione tuarum literarum, ex quibus duplicem voluptatem cepi & quod amari me abs te cognouerim, & quod eum te eſſe, quem qui non amet, hominem non eſſe contenderim? Nec me putes blandiri velle: ſic equidem loquor, vt ſentio. Præclara virtutis fundamenta te iſti: ſigna video non obſcura, nec dubia tum ſtudij, tum ingenij: nec hortari magis quam gratulari debeo: cum tu, qua ætate multi ad inanes voluptates deflectunt, in ea ſolidam laudem quæras, & propemodum inuenta gaudere poſſis. Nec dubito, quin iſtam mentem, & quidquid ex ea tibi manat gloriæ, vel commodi, totum quantumcumq; futurum eſt, acceptum Deo referre velis. quod ſi facis; ne tu mihi multo amabiliores; tibiq; ipſe optime conſulis, cum falſam ſpeciem felicitatis humanæ à veri boni poſſeſſione diſtinguis. Vale, & Cambium noſtrum, iuuenē eximia humanitatis, cupidumq; omnium liberaliū doctrinarū ſaluta meis verbis. Romæ, IIX. id. Quinct. MD.LXIV.

EIDEM, NEAPOLIM.

Miramur vterq;; tu, quod litteris tuis non reſponderim; ego, quod eo me nomine appellas, atq; officium meum requiras. quid? tu ſcilicet ignoras, quibus diſtinear curis? quantis rerum oneribus premar? quam numquam vacem? nec tamen deſerere officium ſoleo, numquam id mea vel conſuetudo, vel natura pateretur. At nō reſcripſi. Excuſat *me litterarum tuarum argumentum. petebas à me ſcripta mea. quæ corrigere dum velim, otium numquam nactus, comprimenda potius, quam emittenda, iudicaui: idq; iam arbitratus licere mihi per humanitatem tuam. Hoc ipſum inquies, ſcripſiſſe te velle. Hoc ipsū te quoq; ſuſpicari, debui. & erat amoris; & ego, id te cogitare, aut ad aliam ſaltē cauſam referre ſilentium meū libenter mihi perſuaſi. in quo ſi tu me putas indulgere mihi plus, quā oporteat: aſſentiar, cū ea fortaſſe conditione, vt te quoq; plus à me, quā par ſit, exigere fatearis. nam in iis, quæ tua intereſſe cognouero, nulla mihi crede, impediet occupatio, quo minus amicitiæ noſtræ debitū officium præſtem. inanes autem litteras vt mittam, vix impetrarem à me ipſo, ſi otio abūdarem: quid, cum egeā vel maxime?* Equidem, *in te amando partes vt meæ deſiderentur, numquam committam. id. n. neq; à te peterem, niſi voluntatis in me tuæ teſtes epiſtolas tuas,* Cambium *autem noſtrum, quem æque diligimus, quaſi ſponſorem haberem. Aduentum tuum, de quo ſpem rurſus iniecisti, auide exſpecto. Vale. Romæ. III. Non. Feb. M.D.LXV.*

ANTONIO. FVRNARIO
Neapolim.

deo equidem vellem, quantum in me voluntatis, & ſtudij, tantum eſſet auctoritatis, & gratiæ. vt tu intelligeres, quo apud me loco ſis, quantumq; ijs, quæ vulgo bona appellantur, anteponam ea, quæ verba bona ſunt. in quo puto non diſcrepare iudicium tuum à ſententia mea. exculto enim virtute animo nihil mage placet, recta et honeſta, & cum ipſa virtute coniuncta, prima ſunt. Quare velim ita plane exiſtimes; patere me totum tui ſimilibus, id eſt, probis, & eruditis hominibus; nihil mihi pluris eſſe, quam ijs operam nauare, eorumque commodis inſeruire: quod vbi contigit, ita lætor, quaſi beneficiū acceperim, non dederim. Tu autem, quaſi magnum aliquid tua cauſa præſtiterim, gratias mihi agis: & ſuauiſſimam epiſtolam condita roſa dulciorem facis: amanter tu quidem, & benigne: ſed è ſtudiorum ſimilitudine, præſertim artium liberalium, quibus vterque noſtrum deditus eſt, contractus amor munera non deſiderat, ſeipſo contentus eſt, nec mihi quidquam eſt, aut eſſe poteſt te ipſo præſtantius, & beneuolentia tua: quā ſi conſeruas, omni me afficis beneficiorum genere: & hoc nomine maiores tibi habeo gratias, quam ſi mihi Adonidis hortos donares. Ego te, vt debeo, in oculis iam fero, licet nunquam viderim. Vale. Romæ, VI. Kalend. Sex. M. D. LXIV.

EIDEM Neapolim.

M*Agni amoris indicium, quod ſcribere ad me volueris, cum tamen, quod ſcriberes, nihil eſſet. argumento ſcilicet numquam indiget verus amor. vere autem quis amat, niſi qui, ſpeciem virtutis intuens, hæret in ea, vnam expetit. cetera floccifacit? hoc idem qui*

ſentiunt, facile coniunguntur animis, licet longiſſime diſtent, quod nobis nuper, vtriq; noſtrum contigit. nam ſtudiorum ſimilitudo contraxit amicitiā noſtram, nec vulgarem, vt video, ſed qualē ſæpe multorum annorum obſequia, officiaq; plurima. & familiaris conſuetudo non peperit. quod tu ſi cogitas, vt ego non mediocri cum voluptate ſæpe facio: contentum eſſe me, & lætari vehementer voluntate, ac ſtudio tuo, munera vero prorſus nō eſſe neceſſaria exiſtimabis. quamquā amplector equidē officium tuum, & de paſtillis aromaticis ago gratias, cū præſertim ſtomacho languenti vtiles admodum experiar quod vero muliere dulciaria addidiſti; amo diligentiam tuam; vel quod eius excellenti opera vſus es; cum vulgaris tibi confectura, qui tum eſt in me amor, non ſatis faceret; vel quod ipſum mihi ſignificādum putaueris Cymbæ tuæ ſecundos ventos exopto: & libenter ſpero fore. quod vehementer cupio. res tamē ipſa quæ ſit, quidque ſibi velit Aquilonaris illa tempeſtas, plane non aſſequor, ſum enim aliquanto hebetior quam tu ſuſpicaris. De minutis auibus, vt ſi & conſilium tuum, licet cauſſam ignorē, tamen improbare non audeo nimirum, cauere, ſapientis eſt: & ſatis ualet, qui non temere credit. quod Epicharmi, poëtæ Siculi, celebrato verſiculo monemur. Vale. Romæ. XII. Kal. Feb. M. D. LXV.

NATTAE.

Notum tibi eſſe arbitror ſtatum rerum mearum; de quo tamen, & de mea valetudine, ex familiari tuo, qui has literas perferret, cognoſces. Voluntatem in te meam, atq; obſeruantiam quæ antea fuit, eadem eſſe, ac ſemper futurā, tibi perſuadeas, vtinam re ipſa aliquando ex-

do experiaris. habet hoc virtus, vt langueſcere animos in amore non ſinat. te vero, quis iam ignorat, cum pauciſſimis in omni genere laudis eſſe conferendum? perge in curſu laudabilis induſtriæ tuæ: quando nec otium deeſt, quod mihi occupationibus eripitur, & præclara habes adiumenta doctrinæ, atq; ingenij, quæ tibi gloriam, nobis fructum afferent. Me vero vt ames amore illo tuo ſingulari, ita cupio, vt nihil magis. Hæc ſcripſi raptim, in ſumma vacui temporis inopia. Vale. III. Id. Quinct. M. D. L X I V.

PETRO MAFFAEIO
Genuam.

Et otium tuum ſignificas; quod equidem vehementer optabam. & Latine ſcribis: & coralia quoq; polliceris. nil profecto tuis literis iucundius. hoc enim verbo per vxoris, & filiæ valetudinem iam vti licet, vnum requiro, quod otij rationem prope nullam reddis. atq; me, id à te, vel ſi taceam, exſpectare tamen, ne dicam exigere, poteras opinari: ſi modo, te à me diligi, & diligi, propter ſtudia tua, putas. Iuriſconſultus ille adhuc litigat, cum dãno lucrum quærens. quem diligat, ignoro: vtitur quidẽ perpaucis, & amare tenebras videtur. fortaſſe illi perſuaſum eſt, deſiderari ſe poſſe ab oculis multorum, ſi rarius in publico ſit id populus curat ſcilicet. Hæc de illo, quod ad me attinet, non libenter, tua verò cauſſa ſcripſi non inuitus, ne prorſus amiculi deſiderio tabeſceres. Venio ad Antonianum, quaſi à ruta ad pulegium: nihil enim hoc adoleſcente amabilius, ſiue mores, ſiue doctrinam ſpectes. Gratulatus ei ſum tuo nomine de oratione, qua Cæſarem in funere laudauit. is tibi

viciſſim gratulatur de ſtatu rerum tuarum: ſperatq; fore, vt aliquãdo, te ad nos referas bene nummatum, & fruaris nobiſcum ſimul tranquillo animo litterulis noſtris, certo vectigali, tua virtute parto. quid hic, vt ſunt tempora, pauci conſequuntur. nihil autem miſerius, homini præſertim liberaliter educato, quam ſuſpenſas habere viuendi rationes, & aliunde pendere, dubia ſpe, quam ſæpe fallit euentus. Tu igitur fruere iſto otio, & colloca in tuto fortunis tuas, quod vides facere diſcipulos tuos. πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Camillum Seuerinum, doctum iuuenem, & probum ruſticari cũ nobili iuuentute, optimeq; erga ingenuas artes animato, Io. Baptiſta Nigro, valde lætor non enim dubito, quin multas diei horas iucundiſſime traducant, animum egregijs de virtute ſermonibus oblectantes corpori tribuentes, quantum ſatis eſt, vtrumq; cupio, quod tuo commodo fiat, meo nomine ſalutari. Aldus te, vt debet amat, ſalutemq; tibi multam impertit. Vale. Romæ Idibus Sept. M. D. LXIV.

PAVLO SACRATO.

Ferrariam.

M*Ale ſentis de vtroque noſtrum, cum de immutata mea erga te voluntate ſuſpicaris. nam & me leuẽ atq; inconſtantem, & te fingis diſſimilem tui, id eſt eum, cuius in amore, cognita iam virtute tua, languere quiſquam poſſit. tu de te ipſo vide quid ſtatuas & quo modo feras iniuriam tuam: ego meam nec diſſimulare, nec ferre leuiter poſſum. nam, cum ab ineunte ætate ingenium, animumq; meum ijs artibus, & ſtudijs excoluerim, vnde præclara omnia naſcuntur: ſcilicet egregium induſtria*

duſtriæ meæ fructum ferrem. ſi, quod in quibuſdam ſoleo reprehendere, quodq; ipſe ſciens numquam feci, in amicitia peccarem, præſertim tua, quæ non, vt multa, caſu & fortuito contracta, ſed expetita à me ſemper, & pluris æſtimata, quam quæ vulgo maxima putantur. Obſecro te, iſtam ne patere ſuſpicionem in animo tuo reſidere: cogita, quæ res eſt, te mihi eſſe in oculis: delectari me vehementer memoria officiorum tuorum, & angi nonnunquam quod habere magis gratiam, quam referre poſſim. In penſione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem potius, quo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, quaſi maxima ſint, maioremq; commodi mei, quam dignitatis & perſonæ tuæ rationem habes. De locatione vero renouanda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, non modo ratum ſed etiam gratum erit venditionem quidem temporibus excludi & priuatorum fortunas nouis vectigalibus exhauriri, non mea magis, quam veſtra, cauſſa doleo, quamquam dolorem noſtrum leuare debet illa ratio, quod nihil malum ſine culpa, item vt cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in aduerſis didici ſuſtentare ſolatio. quod ignorari à Chriſtianis, quibus hæc ſententia præſtantiſſimum in cælo fructum promittit, cum iis etiam philoſophis qui veræ felicitatis vix vmbram viderunt, notiſſimum fuerit, turpe ſimul & exitioſum eſt. Vale. Filius te ſalutat, & in primis obſeruat.

Romæ, 16. Kalend. Decem. M. D. LXIV.

EPISTOLARVM PAVLLI MANVTII

Liber Septimvs.

CAMILLO PALAEOTTO Bononiam.

RECTE & *amabiliter cogitas, cum vſuram mihi ſermonis tui. tuæq; ſuauitatis, ademptam locorum interuallis, reſtituendam quoquo modo litteris exiſtimas. hoc ſane non modo mea peruetus in te & perpetua, & iam ad ſummum perducta beneuolentia. verũ etiam humanitas iſta tua poſtulat, in qua tibi conferre poſſum pauciſſimos, neminem certe debeo anteponere. Atq; hoc loco recurrit animus ad initia noſtræ neceſſitudinis, repetitq; ſecum, & magna cum voluptate contemplatur officia tua, quæ libenter alijs prædico, tibi non minus libenter exponere, vt hoc ipſo me gratum. & memorem intelligeres, niſi me reuocaret pudor tuus, & putarem confidere te memoriæ mea, nec tamen expetere à me quidquam præter voluntatem. ſed omitto illa vetera, recentem gratiã præterire non poſſum. quod homo ſemper diſtrictus à publicis rebus, priuatis etiã, quæ tua benignitas eſt, amicorum negotijs tum opera, tum animo diſtentus, epiſtolam tamen ad me miſeris, & bene longam, quod ipſum amoris eſt, & omni prorſus officio omniq; lepore, & elegantia refertam. Nam, quod me laudas: non ita deſipio, vt velim tecum de veritate contendere. ſi te delectat hic error; fruere quamuis diu me nec repugnãte, nec inuito ſin errare turpe dicis, in eo præſertim genere, in quo te, vel ſi ego tecum ſentire velim, res*

tamen

tamen ipſa facile refellet: dic me deditum litteris, dic antiquitatis cupidum imitandæ: ſtudium tribue: largire induſtriam: hæc fatelor, & agnoſcam: te doctrinā verò & eloquentia, quam in me vtramq; plena manu ôgeßiſti, etiam a q; etiam vide quod ſentias. q[illegible] m enim tu laud. m bene & emendate ſcribendo conſequeris, eandem laudem non bene de ſcriptis alienis iudicando vt amittas, committere non debes. Habuit iſtam gloriam proxima ſuperior ætas: cum florerent illi viri de quibus nulla poſteritas conticeſſet, Bembi, Sadoleti Poli, & horum vel æmuli, vel imitatores multi tunc induſtriam benignitas excitabat fructus laborem ſequebantur: ad opes, ad honores aditus patebat. nunc obſolescit ſplendor omnis Romanæ linguæ. & deſtituta præmijs migrat ad exteras nationes eloquentia. Hic tu me vocas ad ſcribendum, & quaſi iam languentem in curſu. quãtum potes incitas. obſecro quid ſpectemus? vides enim tempora: vides hominum ingenia, ad inuidiam promtiora, quã ad æquitatẽ, dignitatem v[illegible] ro illam, & ea cõmoda, quæ propoſita olim erant, nihil eſt, quod cogitemus. Quocirca ſine me credere temporibus. & minuere labore ætate iã ingraueſcente: ſi non concedis, quid nē rdũ cupimus, vt artem omnino deſinamus. At faceres tu quidem, vt ego ſentio, aliquanto iuſtius, ſi ad cõmunes amicos, Sigoniũ & Amaſæũ virum q; doctrina, & ingenio præſtantem, cohortationem iſtam cõuerteres. quanquam Sigoniũ ceſſare nõ arbitror: ſcribit enim nõ minus alacriter, quam egregie. Amaſæi nũc muſas, quæſo, cur pateris ſilere? etenim illũ dixeris accurate quædã pangere in hiſtorias Polybij magnificas, & glorioſas: eius expectationem

nem ego te auctore iam aliquã apud eruditos homines commoui. nunc tuæ ſunt partes, vt illum vrgeas, efficiasq;, vt omnino opus appareat. ſimul enim & ſtudioſorum vtilitati, in qua pater eius, cum vixit, eximia cum laude ſixit omnes curas. & gloriæ ſuæ vehementer conſulet. Amulius Cardinalis, optimarum artium patronus pene ſingularis, tua ſui memoria ita delectatur, vt ſi cetera deſint argumenta, vel ex hoc vno conſtet, quo apud illum loco ſis, itaq; noli vereri, ne illi ex animo effluas non enim is eſt, qui vel temere amat, vel temere amare deſinat. noui iudicium in diligendis hominibus: noui cõſtantiam in tuendis. prætereafratrem tuum, Auditorem Rotæ celeberrimum, clarum præſtantibus in Chriſtianam Remp. meritis, in oculis, fert: de te vero per honorifice & loquitur, & ſentit. Cum Vitellio tuis verbis de noua dignitate ſum gratulatus. egit gratias, & lætari officio tuo, velleq; plurimum tua cauſa viſus eſt. Vale. & Sigonio meo, & Amaſæo tuo, vel potius vtrique noſtro, ſalutem me plurimum. Romæ. 13. Kal. Ian. 1565I.

EIDEM Bononiam.

CArdinalem habes fratrem tuum, habes igitur, cur & vehementer, & perpetuo gaudeas. diuinum enim bonum honor eſt, non quilibet ſed is tantum, qui vita innocenter acta, qui ſummis in Chriſtianam Remp. meritis, qui rectis deniq; ſtudijs, artibusq; tribuitur. quod quia contigit fratri tuo; cuius animum, ab omni ſemper ambitione remotum, non hæc virtutis inſignia, quæ ipſa per ſe nemo ſapiens concupiuit vnquam, ſed ipſa virtus ſua forma ad bene agendum illexit: ideo læ-

tantur

tantur omnes boni, & fructum quiſq; capit ex aliena dignitate: quaſi ad omnes pertineat id, quod, ſi eoſdem ſenſus, eaſdem actiones imitentur, ſperare omnibus licet. quo tibi nomine haud ſane paullo plus quam verbis aſſequi poſſum, gratulor: nec vero tibi ſolum, ſed familiæ tuæ vniuerſæ, cui proponitur egregium colendæ virtutis exemplum, ſic, vt vix iam eſſe quiſquam poſſit, qui non ad verum decus, atq; ad omnes bene audiendi partes excitetur. Ego ipſe, qui quidem in tuis eſſe, & numerari volo, neſcio quo modo vehementius, quam antea, cupiditate, ſolidæ laudis incendor, atq; ita ſtatuo, non ſatis eſſe, in ſtudiis, & in vita me ſimilem eſſe mei; laborandum, atq; enitendum, vt ipſe me vincam, &, qualem eſſe decet eum, quem vos diligitis: & in quem officia multa contuliſtis, talem aliquando me præbeam. Equidem ſi voluntati par facultas eſſet, noſtram amicitiam, quæ vobis, vt ego ſenſi, periucunda, mi vt omnes intelligunt, perhonorifica ſemper fuit, libenter ornarē. ſed euenit contra, vt ego orner quotidie magis iudicio de me veſtro, & hac ipſa, qua vix optare maior vlla poteſt, recenti veſtræ dignitatis acceßioni ſimul accedat aliquid ad exiſtimationem meam. caue enim exiſtimes, aut lætari mediocriter amicos meos. aut mihi a paucis illo ipſo die quo in ampliſſimum ordinem frater tuus cooptatus eſt gratulationem eſſe factam, eoq; maior & mea, & aliorum lætitia eſt, quod fore nemo dubitat, quin hunc honorem, quã virtute eſt adeptus, eadem ita gerat frater tuus, vt ex eius induſtria, doctrina, probitate fructus Chriſtiana Reſp. maximos capiat. ſic enim vixit ad hanc diem, & in maximis, grauiſsimisq;

rebus

rebus ita ſe exercuit, nihil vt illi iam placere poßit, quod à communi bono diſcrepet, nihil tam difficile, tam ve arduũ occurrere, quod vel prudentia non aſſequatur, vel cura, ſtudio, ſcientia non perficiat. Vidit igitur in hoc quoq; multum, qui cetera omnino pro ſua ſingulari ſapientia proſpicit egregie, Pius 4. Pont. Max. cum talẽ virum, non modo non ambientem, ſed nec opinantem, nõ poſtulantem quidem certe, in Cardinalium Collegium, ipſo Collegio comprobante, probis omnibus, & eruditis viris mirifice lætantibus, adſciuit. Nos autem, & quiuis cunq; boni bene cupit eaq; vult, ac ſentit de communi re, quæ velle & ſentire omnes debemus, diuturnam expetamus, & precemur à Deo fratri tuo vitam: vt cum præſtantibus viris, quos habet dignitate pares, voluntate, & ſtudio ſimiles, eam vniuerſa Eccleſia quam tempus, & neceßitas flagitat, opem afferre poßit. quod ſi acciderit; publica primum cauſa, deinde etiam noſtra lætabimus. futurum autem ego quidem, permotus diuinatione quadam, non magis opto, quam ſpero. Vale. Romæ id bus Mart. M. D. L. X V.

IO. FRANCISCO COMMENduno Cardinali creato.

O Diem præclarum qui perpetuæ voluptatis, & lætitiæ nobis initium attulit. quarto id. Martias. illo enim te die Pon. Max. à cunctis bonis expetitũ cum excellentibus aliquot viris Cardinalem nominauit. Quare iam deſinamus, virtuti locũ non eſſe. quod antea multis in ore fuit, nec iniuria. quoſdã enim ad ſummos honorũ gradus nobilitas, nonnullos opes, alios alia ſola virtus pauciſsimos extulit. deleuit hanc maculam, & veterem

illam

illam Pontificum ſanctiſſimorum conſuetudinem, retentam à paucis, exoptatam diu, Pij Quarti numquam ſatis laudata ſapientia renouauit. Quo facto, te equidem pro tua non vulgari prudentia intelligere arbitror, quæ tibi partes impoſitæ ſint, quaſq́; res & præſens à te dignitas, & antea tua vita poſtulet. ego autem hoc tibi videor affirmare poſſe, vnum ſenſum eſſe, vnamq́; vocem cum tibi gratulantis vniuerſi bonorum Reip. tum verò maximas Pontifici gratias agentis, quod temporibus difficillimis labantem Eccleſiam tali præſidio fulſerit, vtroq́; tibi iſtum honorem detulerit non petenti, quem ſtudioſe petentibus nobiliſſimis viris denegandum iudicauit. Omnino quod tu ſcis optime omnium, nullam mercedem requirit virtus, nec ad ornandam aſſumit aliquid extrinſecus; veruntamen, ſi duabus rebus, præmio, & pœna, quod ſapientiſſimi viri literis mandarunt, ſalus publica continetur; vtroq; pariter eſt lætandum, & ea bonis impertiri, quæ inter homines dicuntur ampliſſima, & ita improbitatem notari, ne quis exſultet in culpa, & impunitatem licentia conſequatur. quod cum ita ſit; lætare te quoque plurimum decet honore tuo, & fructum illum magnificare, quem tamen non appetiſti, cùm labores grauiſſimos per Sedis Apoſtolicæ commodo ſuſciperes, cum pericula ſubires, cum omnes denique curas, omnem mentem, operamq́; in communem ſalute collocares. Equidem, vbi te Cardinalem eſſe declaratum cognoui, exſultaui gaudio, eaque perfuſus vouptate ſum. quam his litteris exprimere mihi non licet, tu tamen, vt opinor, cogitatione comprehendes, ſi, quæ mea ſemper in te fuerit. primum

bene

beneuolentia, deinde etiam, vbi cœpit eſſe tua virtus illuſtrior, obſeruantia, cum animo tuo conſiderare volueris. quod vt facias, etiam atq; etiam à te peto. Romæ. XII. Kal. Apr. M.D.LXV.

CHRISTOPHORO RVFO.

Pendebam animi, nec ſatis conſtituere poteram, plus ne voluptatis ex diſceſſu tuo caperem, an moleſtiæ. voluptatem afferebat illa ratio, quod erudire artibus egregijs adoleſcentem illuſtri loco natum, quam tu curam ſuſcepiſti. primum, vt ego ſentio, dignitatem habes: deinde, fructum ex eo te poſſe colligere intelligebam, non illum quidem tua cum induſtria & virtute conferendum, attamen eum, qui pro malis temporum non omnino contemnendus eſſe videatur. quod ſi otium quæris. vel vt aggrediare ad ſcribendum, vel vt ea quæ iam habes inſtituta, perpolias iſto fortaſſe loco nihil aptius, aut accommodatius ad tua conſilia reperies. nam in vrbe Roma, etſi nihil obſtat, quo minus arbitratu ſuo quiſq; viuat, interpellatores tamen quandoq; non deſunt, honeſti illi quidem, rectiq; dediti ſtudijs, interpellatores tamen. Hæc erant quæ mihi de te cogitanti lætitiæ non parum afferent. Rurſus, cur non dolerem, cum hic te multi, ipſe multos diligas, carere nos tua conſuetudine, te noſtro? tuam vero non vulgarem doctrinam, cui quidem ego ſemper, à quo primum die tua ſcripta vidi, debitum voce mea teſtimonium perſolui, in hac luce, & celebritate verſari, vbi cognita decoretur, quis, qui te vere atq; ex animo amet, non vehementer cupiat? Hanc mihi moleſtiam prope omnem, & ancipitem ſane curam eripuit epiſtola tua. quod enim tu ſtu-

dijs

dijs tuis otium exoptare videbaris, eo te iſtic iucundiſſimè perfrui, nec vrbis deſiderio admodum laborare. facilè conieci: itaq; vide, quam libenter animum meum ad tuam voluntatem accommodem. idem ſi ad me ſæpe ſcripſeris; quod ita expeto, ſi modo fieri tuo commodo poſſit: abeſſe te lætabor, cum ea tamen ſpe, vt aliquando nos reuiſas, tum ſcilicet, cum rationes tuæ patientur. idem ſentit, idem vult Octauius noſter; idem etiam Sirlettus Cardinalis: qui viri? ornamenta, & lumina noſtrorum temporum: quibus te eſſe ac fore ſemper cariſſimum, non dubito; quin & tibi perſuadeas, & id in magna tuæ felicitatis parte ponas. Vale. Romæ, 4. Id. Apr. M. D. LXV.

IO. GENVAE.

COnuenit inter nos de nota ſcriptis meis apponenda, quæ moram ferre non poſſint: nota vero ſignum omiſimus. hoc igitur erit, †. Fuſi mihi in hac de ſcribenda epiſtolam tam celeritate ſatisfeceris, quam emendate ſcribendi ſtudio, politaq; & eleganti literarum forma ſatisfacere ſolitus es: multum addes ad officia in me tua: quæ cum augeantur quotidie, augeri tamen vix poteſt amor in te meus: eo iam peruenit non modo literis, & ingenio, ſed moribus etiam, & probitate tua: quæ ego hanc paullo pluris, quam omnium rerum ſcientiam, ſoleo æſtimare Vale. Ex ædibus noſtris. Nonis Ianuar. M. D, LXIV.

IOANNI. BAPTISTAE.
Titio Florentiam.

ETſi doleo negotij te nimium diu à conſuetudine abduci ſtudiorum tuorum: tamen hanc in dolore vo-

luptatem capio, quod tu is es, qui: adempto librorum vſu doctiſſimorum hominum aſsiduo congreſſu, & ſermone familiari iacturam hanc ita ſarcias, vt minorẽ fructũ ex otio tulor tamen tibi, quod litib⁹ aliquando liberatus, redieris ad cõmunes Muſas: cum quib. quam iucũde viuas, de me ipſo coniecturã facio: paſcor enim mihi crede literis: cetera omnia vel moleſta, vel certe parum grata. Datus, & Bonarnus, ſi, vt ſcribis, ita de me ſentiunt; vehementer gaudeo. equidem vtriq;, nõ tuo ſolum, verum aliorum quoq; teſtimonio permotus plurimum tribuo. quod vtinam officio declarare aliquo poſſim: in quo facultas exoptanda, quæ nunc quidem abeſt; animus certe nunquã deerit: ſin id minus licebit: tu ſcilicet, quæ tua eſt humanitas, & in me amor, cum de me ijs omnia pollicebere, tum eorum mihi beneuolentiam, cuius ipſe potiſsimum auctor fuiſti conſeruabis. debes enim, & vis opinor, vt optimus artifex, perpolire opus tuum, & ad exitum perducere. A te, mi Titi, promiſſa non exigo; ne, quod liberalitatis eſt, id videar fidei velle tribuere; cum tamẽ vtrique confidam pariter. hoc tantum dicam: quod te facturum ſcripſiſti, id ſi quamprimum feceris, fore. vt non minus de tempore, quam de re, tibi gratias agam Cotta tuus ſemel & iterum ad me venit. ſane delector hominis probitate, me moribus doctrina amo etiam vt amicum tuum, &, quanquam premor negotijs; quod tu optime ſcis: cum tamen ire ad me voluerit, nunquam eum excludet occupatio mea. Filius abeſt, Venetias profectus ante aliquot dies, inde Aſulam: quo in oppido frater meus, ab omni re motus grauiore

uiore

uiore cura, tranquillo animo ita ſibi viuit, vt rem domeſticam non contemnat. Vale. Romæ. 5. Non. M.D.LXV.

MARIO CORRADO
Neapolim.

ETſi nec magis, qui ſoleo, vacabam; & ad quotidianas occupationes acceſſerat, cura ſane grauis, ex interitu ſuſcepta domeſtici hominis, mea negotia vehementer apti: feci tamē amore impulſus, quo te propter ingenij, doctrinæq; præſtantiam mirifico ſum complexus, vt epiſtolæ tuæ reſponderem; quia mihi voluptã te eo maiore attulerit, quod te Neapolim veniſſe, nec ſtatim diſceſſurū, cognoui. ſæpius enim, & commodius, vltro citroq; curſantibus publicis tabellarijs, tu de meo ego de tuo ſtatu audiã. Videre mihi videor, te totū in literis eſſe. cupio non inanē eſſe coniecturum, vt vt eſt hoc equidē ſpectro delector & mirabiles induſtriæ tuæ fructus exſpecto. Ad latinam vero linguam quod attinet, mihi crede, ſine cauſa laboramus. an illa tibi, tot veterum illuſtrata monumentis, tot etiam repentiorum probata teſtimonijs, vel noſtro, vel cuiusquã egere patrocinio videtur? præſidij ſatis, atq; opum in ipſa poſitum eſt ad repellendas iſtorum iniurias: quæ tamen in ipſos recidunt. nam ei nemo maledicit, qui ſe ipſum inſcitiæ non condemnet. quod ſi Latinæ linguæ ſpecies, & pulchritudo, quæ vulgi oculis nō patet, cognoſci ab omnib. poſſet; amores incredibiles, vt ille ait, excitaret ſui me quidem ſic affecit, cum tamen integram eius formam nondum nouerim, extrema quædam lineamenta vix adſpexerim, vt reliquas volup-

nibus gratificer, me mones, in conſilio tuo beneuolentiam agnoſco: veruntamen, neq; quos tu ſtultos voces, neq; quam rem notes aſſequi ſatis poſſum, nam, ſi quis grammaticus obtrectat, ſuiſq; deq; laborantibus enim inſcientiæ morbus medicinam facere ſi coner, valde ſim ſtultus; ſi poßim, valde ſapiens. In exemplo inſcriptiones ad me miſſæ verbum deſideratur. omiſſũ incuria deſcribentis. nam, vbi eſt, VT DEBITVM. ET DOMESTICAE VIRTVTI *ego ſcripſi,* VT. PIETATI. DEBITVM. ET DOMESTICAE. VIRTVTI. *Vale Romæ 15. Kalend. Decem. M.D.LXIV.*

PETRO. PERPINIANO
Lugdunum.

AMabam antea non vulgariter amorem in me tuum, cum præſertim ſuauitates in te eſſet ingenij multæ rara probitas, doctrina probe ſingularis: nunc, quam in exhauriendo mandato, quod humanitate tua fretus diſcedenti tibi dederam, curam, & diligẽtiam adhibuiſti, ea me ſic affecit, vt omitte animi mei ſenſu complectar, omnia tibi, quaſi iũre optimo debita, ſtudia, & officia pollicear. quamquam de amico meo duriora ſignificant literæ tuæ quæ ſi vera ſunt: amicum iam non appello. excellat licet ingenio: valeat induſtria ex antiquis monumentis præclara quæq; delibauerit: h[illegible]nania ſunt, niſi cum optima mente, et Chriſtiana pietate iungantur. quod ſi ſe reſpexerit, ſi cum Eccleſia Catholica, id eſt, cum Deo redierit in gratiam: tunc ego me illi reſtituam: tollam hominem, & ornabo, quantum in me erit: nullam ei de-

eſſe à me officium patiar, quod ad eius dignitatem exiſtimationemq́ pertineat. Quod ſcribis, Lugdini meliore iam loco religionem eſſe, & eo te operam ſtrenue nauare non miror, te tui ſimilem eſſe, præſertim in communi ſalute: publicam vero rem quotidie melius ire, contra quã & ſperabant nefarij homines, & agebant vehementer gaudeo. Res autem adoleſcens, ac pæne puer, cum in Chriſti cauſam tanto animo cœperit incũbere, ſuperare videtur ætatẽ virtute, & plane is eſſe, qui maiorum ſuorum laudib. aliquando reſpõdeat. Poſſeuino meo cum ſalutem à me ſcripſeris, hoc addes, memoriam illius noſtræ veteris amicitiæ mihi eſſe periucundam, ſed longe carius, longeq́ iucundius, quod omnes ingenij ſui vires ad profligandos Apoſtolicæ Sedis hoſtes feliciſſime profundat. gratulor ſane optimo iuueni de iſta facultate: nec dubito, quin eum ſemper, quocumq́ eat, quamcumq́ rem aggrediatur, ope ſua Deus & proſequatur, & iuuet. Rouilium, præſtanti humanitate virum, egregie de religione ſentientem, ſi meo nomine ſalutaueris, gratiſſimum feceris. Vale. Romæ. 41. Kal. Dec. M.D. LXV.

Cum epiſtolam complicarem, venit, ad me, vt ſolet, officij gratia communis amicus, diligens obſeruator doctrinæ tuæ. Zerbinus Ritius, is rogauit, vt ſalutem tibi ſuis verbis adſcriberem. quod facio libenter, teq́ rogo, ſi tamen hoc patitur humanitas tua, vt ames iuuenem, amore tuo dignum.

HORATIO CARDINETO

Peruſiam.

QVerer tecum, ſi liceret, id eſt, ſi pateretur amor

in te meus, quod fructũ me priuas & humanitatis & iudicij: humanitatis, quaſi te amantem non redamẽ, quod abeſt longiſſimè à moribus, & conſuetudine mea iudicij, quod beneuolentiam meam ita petis, quaſi ego, qui tu vir, quantuſq; ſis, quæ in te ſuauitas, quæ doctrina, quæ virtus, quod omnes iã norunt, ſolus ignorẽ. Vbi igitur illa, quæ me plena manu confers? quã quam id quidem amice magis, quàm verè: veruntamen, ſi tu eum me putas eſſe, quem litteræ tuæ ſignificant; in quo, ſi vis, (vide, quanti te faciã) plus tibi credam, quam mihi; cur minuis auctoritatẽ teſtimonij tui & pæne tuam ſententiam in dubium reuocas, cùm ad monendum me cenſes, vt eo erga te animo ſim, quo ſi non eſſem, non modo indoctũ, agreſtem, inhumanũ, ſed planè me hominem non putarẽ? Conor, inquis, extorquer, vt me ames. Non eſt, mi Cardanete, cur coneris id, quòd iam perfeciſti: aut extorqueas, quod ego tibi mea ſponte, & ita libenter quidẽ tribuo, vt etiã, quod amare videaris amorem meũ, ipſe mihi gratuler, tibi gratias agam. Quod ais, officio te eſſe impulſum, vt ad me ſcriberes, & eodem officio admonitu, vt breuiter ſcriberes: agnoſco modeſtiam tuam, & probo, cùm eo tamen, vt exiſtimare te velim, vel ſi creberrimas ad me, longiſſimaſq; miſeris epiſtolas, æquè mihi oẽs gratas, & periucundas fore, cur .n. ſcriptis tuis non delecter, quæ cũ lego, antiqua non deſidero? cũ præſertim iſtã facultatẽ hodie multi expetant, pauci conſequãtur. Cõmentarios meos in familieres, vt vocãt Cicero nis epiſt. requiris, ſi eſſet otiũ: propediẽ abſolutos darẽ, ſed ita ſæpè neſcio quo fato, diuellor à libris, vt in-

terdum mihi Româ diſpliceat, & agreſtem ſolitudinē vrbanæ celebritati libentèr anteponam: illa de imitatione ſinamus iacere. ſpiſſum opus eſt, & longi temporis, nec fortaſſe noſtrarum virium: & vt vere dicā ſperare vix audeo, quam animo, & mente formam videre videor, eam, quacunq; eſt oratione, & ſtylo ſatis explicare poſſe. Hæc ſcripſi, in lectulo, cum leuiter ægrotarem. Vale Romæ 4. Non. Ian. 1566.

IOANNI CASELIO
FLORENTIAM.

QVO *maior eſt virorum præſtantium, id eſt, tui ſimilium inopia eo mihi carior eſt, & eſſe debet amicitia tua: quam quidem omnibus officijs & ſtudijs, quæ à ſumma proficiſci beneuolentia poſſunt, perpetuo colam quod vtinam per valetudinem tuam fieri licuiſſet, vt Romam peruenires. maiorem fructum, quam qui ex literis percipitur, qui tamen vulgaris non eſt, ex familiari conſuetudine, mutuoq; ſermone vterq; noſtrum capere potuiſſet, quod quando non accidit: ego, quod ad me attinet, vt amoris mutui recordatione deſiderium meum leniatur, operam dabo: literis autem ita vtar, quantum negotia ſinent, quo te contentum eſſe, neq; in hoc genere plus exigere, quē præſtare poſſim, tua mihi pollicetur humanitas. De philoſophia illuſtranda, præclarè cogitas: verum præclara omnia quam difficilia ſint his præſertim temporibus, non te fugit, ſunt enim adhuc, qui frugibus inuentis, glande veſci malint. quibus ignoſci fortaſſe ex aliqua parte poteſt quod eos pudeat. Quæ pueri didicere, ſenes perdenda fateri, ſed eorum exemplo decipi*

cipi adoleſcentes, & inquinata doctrina infici, atque corrumpi, hoc quidem graue malum eſt, malum, inquam, non ferendum: idq; tu iure doles, & ego ſic, vt vbi non concedam. Verum hæc principes viderunt: qui niſi peccarent in delectu Gymnaſia florerent, optimeq; cum literis, & bene litteratis hominibus ageretur. De ſtudijs meis, an de negotijs, aliquid ſcribam? negotia nihil ad te ſcilicet: ſtudia vero propemodum iacent, & eo magis, quod valeo parum commode. Te valere, liberatum iam, vt arbitror, diuturno morbo, non mediocriter gaudeo: reuertentem in patriam amore proſequor: frui optimis ſtudijs, & capere ſtudiorum vberrimos fructus, ita cupio, vt ſi cõmunia bona eſſent, ſic enim docet eos exiſtimare, quorum animos & coniunxit virtutis amor, & retinet. Vale. Romæ, 12. Id. Ian. M.D.LXVI.

FERDINANDO GATVLAE NEAPOLIM.

SVPERIORIBVS *diebus, cum tu me luculento ſane carmine ſalutaſſes, etſi moleſte ferebam, eripi mihi occupationibus facultatem reſpondendi, tamen non verebar, ne tibi de meo erga te animo ſecus interpretandi occaſionem afferret ſilentium meum, odioſas enim nec dignas bono viro ſuſpiciones longè à ſe repellit excultus litteris animus, & liberaliter educatus. nunc verò, cùm me præceptor tuus, homo egregie doctus, & ſpectatæ integritatis, Blaſius monicus, modeſtè ille quidem, tamen vt cupiditate diſſimulare non poſſet, admonuiſſet officij mei: nihil habui potius quam vt hæc ad te: licet iiſdem, quibus antea curis di-*

 ſtentus

ſtentus, exararem. Ac, de tuis quidem verſibus ſi quæris quid ſentiam: probarem omnia, ſi placeret argumentum, in vrbis elegantiam, in ſententijs grauitatē video: quod vtrumq;, niſi qui excellat ingenij, aſſequi nemo poteſt: in me autem extollendo quid ſis ſecutus, aut quam rem ſpectaueris, non video. nā nem agnoſco illa, quæ ſcribis; & ſi agnoſcerem, tamen haud libeter legerem: ſed opinor tibi hæſiſſe illud, quod à veteribus proditum eſt: Bonum poetam eſſe non poſſe, qui nō obſcuris dare lucem paruis magnitudinem ſciat. quod ſi conaris, & ſi hoc te delectat exercitationis genus: non improbo; &, cùm te amem, facilè à me impetro, vt patiar vel abuti te meo nomine ad laudem tuam neq; hoc ſolum, ſed illud etiam tribuo amori in te meo, quod tu fortaſſe non exſpectas, æquo tamē animo, pro tua bonitate accipies, vt horter te, quādo ad ius ciuili ſtudium curamq; tuam contuliſti, vt iſtam artem non vt hodie multi nudam, & inornatam, ſed, vt olim veteres illi, multiplici rerum ſcientia, præcipue verò Latinæ eloquentiæ, quaſi dote inſtructā, & locupletatā velis, eloquentiā verò non ex vno, alteroúe libro ſed ex accurata multorum lectione comparari, cum te Monicus erudierit, non dubito, quin optime noueris. Etiam illud addo, quod fortaſſe recentiorib Iuriſconſultus abſurdū videbitur. Græcę linguę, vnde res petantur, ſine quibus inane quiddā eſt, & planè languet eloquentia, ſtudij tui partem omnino aliquam eſſe dandum. quæ ſi omnia pauci præſtant: varia excuſatio eſt, alijs enim diſciplina, alijs ingeniū defuit: nōnullos etiā, cùm ad ſummā iuris ciuilis gloriam adſpirarent, & forſitan perue-

peruenire poſſent, rei domeſticæ difficultas à præclara induſtria ad quæſtus neceſſarijs curam detorſit. Hæc ſi obſtare intelligerem ſtudio tuo: fruſtra cohortationẽ hanc ſuſceperem vel potius plane non ſuſciperẽ. cogeret enim neceſsitas, quod voluntas negaret. nũc te, optimis à puero non modo litteris. verum etiam præceptis informatum, præſtantem ingenio, nec fortunæ muneribus egentem: errare cum multis, & mediocri laude, anguſtis circumſcripta finibus, contentum eſſe, cur ſinam? Perge igitur ad gloriã recta via: Obliquas vulgi ſemitas omitte: quæq; tibi præter cæteros à Deo tributa bona poſsides, ijs ita vtere, vt ius ciuile non modo perdiſcas, verum etiam vehementer ornes, quod ſi efficies, lætabor: ſin minus, hoc tamen tibi, nõ obſcurum, vt opinor, ſtudij in te mei teſtimonium, relinquam. Vale. Romæ. IV. non. Feb. M. D. LXVI.

ANTONIO. FVRNARIO.
NEAPOLIM.

EGO vero mihi non modo præſenti bono, ſed futuri etiam ſpe valde gratulor: non enim tam ex eo, quod abierit morbus, & quod, vt ſcribis, conualeſcere iã incipias, quam quod omnino futurum cõfido, vt breui priſtinã valetudinem plane recuperes, magnam lætitiã, voluptatemq; capio. tu modo tua temperantia fac, vt perpetuo gaudeam quod ita me cupere velim exiſtimes, vt ex familiaribus tuis nemini concedã. iſta enim doctrina cum caremus, & cum, affecto corpore, ſimul ingenium languet, angimur qui te diligimus: & quos ex induſtria tua fructus ferre poteſt ætas noſtra, eos retardari, aut minui patimur iniquiſsime. Ego ab interitu Pij IIII. valetudine vtor incõmoda. Stomach⁹ ca-

lore deſtitutus, officio concoquendi male fungitur. hoc vitium ſi tua citrea depulerint, plurimum ſane tibi debebo; & eo magis; quod cætera pharmaca palato non amica, hoc medicinæ genus ita ſuaue eſt, vt, vel ſine morbo, guſtare nihil malim. itaq; ſperemus illud quoq; quod longe pluris eſt, vt ſtomachus fiat firmior: interea tibi ago gratias; quamquam id à te non exſpectari certo ſcio. quod me condimento gratiſſimo delectare volueris. quod profecto, niſi me non vulgariter amares, tibi in mentem non veniſſet. in extrema epiſtola quod mihi Gorgiæ Leontini vitam exoptas: hoc quoq; amoris ſignum: ſed malò proſperam, quam diuturnam. proſpere autem viuere, eſt otio & litteris vacuo curis animo, frui quod ego aſſidue meditor, & ſi quando aſſequar, purpuras omnes, quæq; purpuratis cara ſunt, te fortaſſe non improbante, contemnam. Vale. Romæ IX. id. Feb. M.D.LXVI.

ANTONIO MERVLAE.

CASERTAM.

CAVE *putes, aut me ſuſpicari, quod abhorret ab amicitia noſtra, oblitum te eſſe mei, aut commiſſurum vnquam, vt obliuiſci poſſis. Omnino diſceſſu tuo nihil moleſtius: quis enim abeſſe eum, cuius neq; conſuetudine quidquam iucundius, neque ſermone eruditius. nec moribus, & vita ſanctius, æquo animo ferre poſſit? Sed rurſus. qui te diligunt, qui pro tua virtute ſunt plurimi, quorum tamen ego nemini concedo, cur tuo commodo mœreant? viuis in parte Italiæ nobiliſſima, honeſta ſatis conditione, apud illuſtrem virum humanitate, litteris, omni deniq; vt audio, laude perpo-*

perpolitum quæ ſunt eiuſmodi, vt ea ſequentur multi, aſſequantur admodum pauci. At vrbe Roma cares. Scilicet, quia Capitolium, vel Amphitheatrum quotidie non adſpicis, quæ tu, hic dum eras. fortaſſe ne cogitabas quidem, id laborandum crediderim. Cætera opinor, nihil ad te. neq; enim ſcire te arbitror honores aut opes: quæ qui adipiſcuntur, vides, à tranquilla, & beata vita quam longe diſtent, quibus fluctuent curis, quibus aſſidue miſerijs vrgeantur. Reliquum eſt, vt te pungat, quod nobiſcum non ſis. quod ita leuiter feres, ſi cogitabis primum illud, ortam ex virtute beneuolentiam eiuſdem virtutis memoria foueri, atq; ali, ſic, vt nihil præterea deſideret: deinde, mutuis epiſtolis hoc leniri quadam ex parte deſiderium poſſe: poſtremo, mortalem eſſe neminem, cui plane ſecunda ſint omnia addo illud, quod ſolatij tibi loco debet eſſe, noſtros ſenſus congruere cum tuis: nihil eſſe nobis optatius, quã vt ſimul viuamus: dolore, quia non liceat, eo minus tamen, quia futurum ſperamus, vt aliquando liceat. habes egregie animatum erga te Cardinalem Sirletum: cuius auctoritatem, pro ſingulari eius integritate, ſapientia doctrina. maximam eſſe, non ignoras. Panthagathus de te & amiciſſime loquitur, & præclare ſentit. duobus illis: quos tuo nomine ſalutaui. Statio, Dauanzato; qui te reſalutant, ſcito te in oculis eſſe. nam de me ipſo non faciam, vt plura ad te ſcribam. vellem ita res ferret, vt quanti te facio, tantum ex officijs meis fructum capere poſſes. mi crede, ſtudijs, & rationibus tuis ita conſuleretur, vt ad vitam & commodè, & ſatis etiam cũ digni-

nita-

nitate traducendam nihil deeſſet ſed vides tempora fruamur, mi Merula, litterulis noſtris directo in Deum animo cæteris rebus πολλὰ χαίρειν. Rota noſtro, non minus ingenio, quam nobilitate præſtanti poetæ optimo, & cum veteribus conferendo ſalutem, obſecro te meis verbis, ſi quando ad illum ſcribes. Vale. Romæ XIV, Kal, Quinct. M.D.LXVI

MARIO CORRADO
Neapolim.

FAcile poteras è ſilentio noſtro de tuo negotio cõiecturam tacere: niſi ſacere nos exiſtimas, vel quia non amemus, vel quia parui pendendum id credamus de quo te vehementer laborare, epiſtolarum tuarum crebritas oſtendit: in quo video te otium noſtrum ſcilicet è tuo mereri. nam ſtatio noſtro à ſcriptione publicarum literarum reſpirare nunqnam licet. ego autem quibus rebus vrgear, quam nunquam vacem, noſſe te opinabar è Ciuino aut etiam ex alijs: quoniã quidem ſtatus meæ vitæ is eſt, vt ignorari vix poßit. Sed, vt ad prima redeam veteres illi grammatici nõdum Romæ ſunt: ſi afferentur, eos ad te mittam. tu velim ſignifices, vbi ſis futurus nam iſtic ſi recte verba tua interpretor, non videris admodum libenter eſſe. Huc te vocarem, niſi multi diſcedrent, optimum tamen, qualem ætas noſtra non vidit, Pontificem habemus. qui ſi diu vixerit, quod à Deo precari non deſinimus, ſpes eſt magna, hæc, quæ fluunt, poſſe contineri. Vale Romæ, VI. Kalend. Sext. M.D.LXVI.

OCTAVIO SANMARCO
Patauium.

Quod

QVod mihi iam antea filius meus tui amātiſsimus non obſcurè ſignificauerat, id multo non oſtendit illuſtrius epiſtola tua ita colere bonas artes, vt parentis tui, ſummi viri laudibus non modo reſpondere, verum antecellere etiam aliquando poſſis. Concurrunt multa, cur hanc omnino coniecturam faciam, primum inſtrumenta naturæ ingenium, memoria valetudoq́; quæ ſi abſint, ad magnas res, magnopereq́; expetendas adſpirare prorſus non licet; deinde ſtudium exercitatio, induſtria quibus ita vteris quaſi illa non habeas naturæ bona quibus in primis abundas, & quaſi à te ipſo petas omnia. Adde, quod Patauium te contuliſti, quā vrbem? Athenas alteras: vbi cum præſtantes viri multi magnarū doctrinarum ſcietiam profiteãtur, vnum tamen inprimis, quem ego ſemper plurimi feci, Pancirolum tibi audiendum, colendumq́; delegiſti cuius conſilij, mihi crede maiorem in dies fructū voluptatemq́; capies nam de Io. Vincentij Pinelli cōſuetudine nihil dico. nō enim dubito, quin ipſe perſpexeris quæ ſint in illo iuuene virtutes, quæ probitas, quæ probitas quæ eruditio, quæ humanitas: vt omni digniſsimus honore ſit, qui tamen ob omni honorum cupiditate, ſola virtute contentus, longiſsime diſtat. Hāc facultatem, non ego te, vt vrgeas, adhortor ſed gratulor potius & tibi & patri tuo, quod ite viuas, vt omnes à te omnia ſumma exſpectent; mihi vero plurimū gaudeo quod cum te ipſo ſit nihil amabilius, tu tamen amicitiā meā quaſi magni pretij rem, tibi expetendā putaſti quod vt facile conſequeris, ita velim euenire, vt officijs te ita colere poſſim, vt beneuolētiæ in te meā

pam

parem, id eſt maximam vtilitatem præcipias. Vale. Romæ. III. Id. Sext. M. D. LXVI.

FRANCISCO. MANCINO PERVSIVM.

MIHI vero nunquam venit in mentem diffidere memoriæ tuæ, à quo enim diligi me, non ſolum cupio, verum etiam libenter mihi perſuadeo, cur ei me effluere ex animo credam? quod ſine ſummo dolore facere non poſſem. At ſcripſi ad Cardinetum. Non equidem ob eam cauſam vt promiſsi te admoneret, ſed vt pecuniam à bibliopola exactam tibi numeraret, quod opinor factum. Officium litterarum, à te prætermiſſū, cum excuſas, facis; vt officium tuum magis deſiderē, amo enim mirabiliter ingenij tui excellentem imaginem, egregie in epiſtolis expreſſam. itaque carere me hac voluptate, non facile patior. nec tamen plus oneris tibi impono quam per ſtudia tua licet; cum præſertim facere te in doctrina magnos proceſſus intelligam. ad ſcribendum ita te hortor, vt à libris non auocem. quod ſi vtrumque potes; vt certe potes: noui enim induſtriam, & facultatem tuam: oblecta nos tuis interdum literis: & ad illa maiora ſimul incumbe, vt augeas domeſticam rem: & dignitatem, omni re præſtantiorem, conſequaris. Vale. Aldus tibi ſalutem dicit, vehementerq; tua ſui memoria delectatur. Romæ, IV. Kal. Sept M. D. LXVI.

IOANNI. CASELIO. FLORENTIAM.

CVM à diſceſſu nihil omnino de te, neq; ex tuis, neq; ex aliorum litteris cognouiſſem habere te iter in patri-

patriam facile ſuſpicabar nunc video, te in Etruſca regione conſediſſe amœna illa quidem & ad uitandos calores, quos hic pertulimus grauiſſimos, admodũ apta: verumtamen, id conſilio feciſti gaudeo ſin morbo coactus ita doleo vt amicitia noſtra, & ſtudiornm tuorum iactura poſtulat. Quod ais cogitare te domeſticos lares & in ea tamen cogitatione non nihil pungi recordatione veterum moleſtiarum ô mi Caſeli, vllum ne tu locum putas eſſe in quo aduerſi nihil occurrat? in quo ex voluntate fluant omnia inuidia tamen quæ tui ſimiles, id eſt præſtanti præditos ingenio viros ſæpe vexat, ad extremum, vt ſcopulo fluctus, ita virtute frangitur qua ſpe te decet, vt hominem ſapientem, vindicare animum ab omni cura, vt fructum capias excellentii doctrinæ tuæ: quæ niſi te ipſum iuuas cum alijs prodeſſe conſueueris; ἴχεζαι induſtria. Amicum tuum iuuenem egregijs moribus ornatum libenter cognoui. longiorem cum eo ſermonem habere per negotia non licuit. Vale. Hæc ſcripſi raptim Romæ, III. Idus Oct. M.D.LXVI.

ZEBRINO RITIO.

QVANTVM mihi filioq; meo, tui amantiſſimo doloris ac moleſtiæ diſcedens reliqueras: cùm tua nobis conſuetudo admodum iucunda, induſtria etiam perutilis interdum eſſet: tantum ſolatij, & voluptatis vtriq; noſtrum attulit epiſtola tua: quamquam, quod tu ſcribis, te tuis ciuibus eſſe cariſſimum, id ipſum fore putarammus. quis enim ita expers humanitatis, aut ita barbaris moribus eſſe poteſt, quem tua probitas, & virtus ad amorem tui non alliciat? quis autẽ

ab ijs te diligi meremur, qui futurum intelligunt, vt maiores quotidie fructus ex ingenio, doctrina, diligentia tua percipiant? quo tibi nomine, mi Zerbine, vehementer gratulor. nam, vt optabilius nihil eſt, quam amare à bonis viris, præſertim in patria ſic vel in reb. humanis præſtantius, quam de patria bene mereri, & quaſi parenti optimo gratiam aliquam referre. hanc tu nactus occaſionem, contemnere reliqua: & hoc vnũ age, in quo ſumma tibi & gratia, & gloria poſita eſt. In hanc ſententiam plura ſcriberem; niſi tuos iam ſenſus & præclaram animi tui ad honeſta omnia propenſionem, egregie cognitam haberem. Venio ad alteram partem. quam nec omittere poſſum, nec ſine gemitu, & lacrymis attingere. Deceſſit, alieniſſimo tempore, cum ad me ſalutaris doctrinæ dogmata de loco ſuperiore oſtendentem, omnis omnium concurſus fieret, cum hæreticæ factiones inſidias patefaceret, impetum frangeret, tela retunderet diſceſſit, inquam florente adhuc ætate nimis immatura morte ſummo ingenio vir, incredibili ſciẽtiæ copia, maxima iam apud omnes bene ſentientes exiſtimatione, & auctoritate. Perpinianus noſtra quamquam noſtra. quidem hæc iactura tota, noſtra, calamitas eſt. ille cælo fruitur, & cæleſtium animorum conſpectu, circumfluens rebus ijs quas, incluſus adhuc mortali corpore, animo tamẽ ſæpe foras emergente, contemplabatur. verumtamen, ſublato ex oculis amico, & ex hac luce erepto, recenti adhuc vulnere doleamus neceſſe eſt, ratio fortaſſe medebitur, aut dies memoriam quidem tanti viri mihi nulla dies adimet. Quod hortaris, vt eadem Commẽtarios. currentem incitas ſed adhuc quadam aduer-

tantur: quæ tamen ſpero fore, ne diutius impediant. Etiam in patris Grammatica, tibi vt ſatisfiat operam dabo, Vale. Aldus tibi multam ſalutem. Vale iterum, mi optime Zerbine, & patriæ, ac Muſis tranquillo otio viue Romæ. 3. non Dec. M.D.LXVI.

IAM ad te ſcripſeram, cùm ecce bellaria tua: quæ mihi pergrata ſunt: ſed mihi crede, amorem iſtam in me tuum bellarijs omnibus antepono. etenim illa palatum, hic animum non vulgariter oblectat, Cathechiſmum ad te mitto Commentarios meos tua cauſa aliquando citius omittam.

VIDO GVALTERIO NARNIAM

ANTEA cùm tu ad me, pro noſtra amicitia, de Narnienſi conditione retuliſſes: etſi non ſatis conſtituere poteram, quid tibi agendum cenſerem, auctor tamen potius eram vt vrbem Romæ relinqueres: nõ tã ꝓpter hæc veſtigia antiquitatis, quorũ adſpectu mirã fruuntur homines eruditi: quam quod eſſe te in oculis videbam nobilibus viris, quorum auctoritas, & gratia rationibus tuis prodeſſe vehementer poſſet: nũc autẽ, cum te iſtic admodũ libenter eſſe florere ciuiũ optimorũ beneuolẽtia excellentib. ingenio diſcipulis abũdare ſignifices nõ tu quidẽ efficis adhuc, vt, abeſſe te gaudeã aſſequeris tamẽ illud vt aliquãdo minus doleã quod ſi alteris literis id quod equidẽ tuæ cauſſa inprimis opto eadẽ cõfirmaueris, prorſus à dolore ad lætitiam transferar & cum ex tuis commodis voluptatem, maximam capiam, tum iſtam valde amabo ciuitatem quæ te tam honorificè acceperit quæ tuam induſtriam, virtutẽ probitatem liberaliſſime cõple-

ctatur, cuius amoris & officij certo ſcio te non eſſe cõmiſſurum, vt eam vnquam pœniteat. non enim aut in tua diſciplina tuendum aut in via labem aut in moribus agreſte quidquam ad inhumanum, vnquam videbit, quæ quo ſunt, hac cæ à te, in ijs, qui iuuentutem egregijs litteris excolendam ac moderandam ſuſcipiunt. rariora eo plus honoris vtilitatisq; tam præclara virtus poſtulat. quanquam tu quidem, ſi præſtantiam animi tui bene cognitam habeo mercedem meritorũ tuorum maiorem nullam ſtatues, quam eorum, quibus cum viuis, beneuolentiam & illud tamen credes eum qui diligatur, neceſſe eſſe. vt rebus omnibus abũdet quæ non modo ad fructum domeſticum, & ad ſubſidia vitæ neceſſaria, ſed ad ſpeciem quoq; ac dignitatem pertineant. Intende igitur omnes neruos vt ijs, qui te amant, amabiliorem te quotidie præbeas, & quam Spartam nactus es, eam non modo tueare, verum etiam cum primis ornes. Quod vt ſcriberẽ amor impulit non quia te, iam pridem ad omnem laudem patris exemplo atq; doctrina, inſtitutum, conſuetudine poſtea confirmatum, vel mea cohortatione, vel cuiuſquam egere præceptis exiſtimem. Vale Rom. VII. Id. Decemb. M. D. LXVI.

MVCIO CALINO
Episcopo Interramnae
Interamnam.

Archiepiſcopum præſtare Epiſcopo dignitate, nemo neſcit: bonis tamen viris, cum te omiſſo Iadrienſi Archiepiſcopatu Epiſcopum Interamnæ eſſe factum, auditum eſſet, viſa res eſt in primis gratulatione digna:

nam

nam quod ad dignitatem attinet, Italiam cum Illyrico conferentes, nihil imminutum putabamus: quod ad commoda, additum aliquid potius quam detractum. Iam illud, licere tibi interdum ad vrbem, nobis ad te, cum velimus excurrere, quanti aſtimandum? nam neque de amicis tuis prorſus carere tua ſuauitas patitur neque nobis quidquam moleſtius, quam adſpectus & ſermonis tui ſitim diutius ferre. Quo circa ego quidem ſtatim, audita re, lætatus animo ſum literis gratulari cum maxime vellem, negotijs tamen impeditus, officium veteri noſtræ neceſſitudini debitū prætermiſi, in quo me tamen, cum meæ conſcius erga te perpetuæ obſeruantiæ, tum tuæ memor humanitatis facile culpa libero atque etiam (vide quid mihi de tua benignitati pollicear) ſperare audeo futurum, vt, quia me diligunt, eos amicitia tua ne excludas. neque tamen in multis ambitioſè petam: tantum diligā quos tibi non tam mea commendatio, quam ipſorum optima ſtudia, conciliare poßit in his excellit inprimis iuuenis benè moratus, ijs perpolitus literis, quæ nos à pueritia delectarūt, Iulius Iecobonius. viuit coniunctiſſime cum filio meo, vt fere ætate, & ſtudiorum ſimilitudine, iunguntur: me verò, quod multis in rebus intellexerim, ſicut alterum parentem, obſeruat, & diligit: itaq; uideor illi debere omnia quæ poſſum: nec ſane vllum eius vel adiuuandi, vel ornandi locum prætermitto: ſed ex omnibus officijs nullum ei video gratius, aut iucundius præſtari à me poſſe, quam ſi per me conſequatur, vt aditum ad te habeat à te cognoſcatur, numeretur in tuis. quod etſi, non dubito,

A quo primũ die, Palæotte optime mihi cognitus es, duxi te ſemper in eorũ numero, qui noſtrâ hac ætate antiquæ virtutis imaginẽ referũt, eſſe reponendũ nã & bonos & præſtantes viros amas, omniq; ſtudio cõplecteris: & ipſe, quæ artes amorem conciliant ijs ita excellis, vt viciſſim te omnes ament, nec minorẽ ex ingenio, doctrinaq; tua, quã ex humanitate & liberalitate fructum capiant. equidem in meis ſecundis reb. id maxime numero, quod olim tua mihi benignitas aditũ aperuerit ad amicitiã tuã illud dolore ſæpe cogor, quod ita fortuna tulerit, vt diſiũcti viuerimus & eriperetur vtriq; noſtrum ſuauitas illa quæ ſine dubio cum vna ſumus; lõge maior eſt quã cum aut ego tuas, aut ipſe meas epiſtolas legis. adde, quod tibi per quam raro ſcribendi occaſio, mihi ne facultas quidẽ datur. ita qui eſt in literis fructus, eo etiã prope caremus quo tamẽ in genere tuã diligentiã, vel humanitatẽ potius incredibilẽ agnoſco: qui nullũ huius officij locũ prætermittis: vt proxime cũ de Amulij Cardin. incolumitate cognouiſſes feciſti peramãter, quod & mihi, qui illum virũ in oculis fero, vnũq; præcipue colo, per litteras gratulandũ, & ſignificandã exiſtimaſti lætitiam tuam. Sed ego viciſſim tibi, & bonis omnib. eo conſeruato, cui præter cætera virtus placet, vehemẽter gratulor nã ſi quid illi nũc humanitus accidiſſet; ſuo fortaſſe tẽpore, cũ nec ætati parũ, & gloriæ plurimũ vixerit, noſtro certe & vniuerſæ bonorũ Reip. alieniſſimo diſceſſiſſet. Vides profecto nec dubito, quin idẽ ſentire videas excellenti virtute ac ſapiẽtia Cardinalẽ fratrem tuũ, pars eſſe Amulio noſtro dignitate nõ paucos

opibus etiã, & ijs reb. quas elargiri fortuna ſolet ſuperiores multos: at illa ſi perpendibus, quæ ſunt animi ingenijq́ bona, id eſt, quæ vere bona ſunt, doctrinam ſtudio prudentiam vſu rerum maximarum partam præterea benignitatem, probitatem religionem; quã non multi ſint, quos ei conferre poßimus, opinor intelligis iure igitur, illo grauiter ægrotante, ita mœrebamus, quaſi cum illius ſalute noſtra ſalus in diſcrimen adducta videretur: & nunc eodem incolumi, tum ſua quiſq; cauſſa, tum bono publico omnes lætamur. In quo non dubitabam equidem, quin tuus ſenſus cum meo ſenſu congrueret: verum tamen egregiæ teſtem voluntatis epiſtolam tuam legi perlibenter. vidi enim amorem in me tuum, & ſtudium ſimul erga Chriſtianam Remp. prope ſingulare. nam de Amulij morbo ita ſolicitus eras, vt eodem tempore & dolor meus, & publica iactura ibi ante oculos eſſet. itaq; non putaui committendum, vt ipſum celarem de literis tuis. oſtēdi legit iucundiſsime: nec tacuit de tua laude mihiq; vt ſalutem tibi eius verbis adſcriberem, ac ſua tibi ſtudia prorſus omnia pollicerer ita mandauit, vt vultu & verbis plane animum exprimeret. Ego de te qua ſoleo ſummam eſſe in illum obſeruantiam optatius tibi nihil eſſe quam vt ſi quid eius cauſſa præſtare poßis, vtatur opera curaq; tua addidi quædam de vetuſtate neceßitudinis noſtræ de tuis etiam in me officijs: vt ſciret, cum tu de meis commodis maxime ſemper laboraueris, cupere me non mediocriter, vt à quibus ipſe diligor ijdem te pari beneuolentia complectantur. Vale & Cardinali optimo fratri tuo, ſalutem dic meo

nomine

nomine plurimã Romæ. VIII. d, Mart. M. D. LXVII.

IOANNI CASELIO.

FLORENTIAM.

OMnino erat τέλος epiſtola mea: quàm vt acciperet nunquam ad me redijt is, qui tuas literas attulerat verumtamen eam ad te mittendam putaui, ne tibi in aliquam fortaſſe neglecti officij ſuſpicionem venirem eius exemplum hoc eſt.

Epiſtola de qua hæc mentio fit, legitur ſexta ante hanc.

QVOD me amicis crebro auges præſertim hominibus virtute præditis: perbenigne facis vtinam præſtare aliquid vel tua, vel eorum cauſſa poßim. vos .n. quæ veſtra bonitas & humanitas eſt, animo fortaſſe contenti eſtis, ego qui meus erga liberalium doctrinarum ſtudioſos amor eſt, niſi animum officia probent, contentus eſſe vix poſſum. Vale, XVI. Kalen. April. M. D. LXVII.

PETRO BERPINIANVM.

LVGDVNVM.

CVR ego tibi excuſem ſilentium meum? Odi iſta vulgaria: nec tuis es qui vel omicis duriorem te præbeas, vel quibus ego negotijs, quantam, & quam aßiduam à me operam exigentibus, diſtinear, ignores ac ſi velis amabiliter, & vere cogitare ita credes: nulla me magis affici voluptate, quam cum tuas epiſtolas lego: rurſus ſi quis eſt, qui ab officio diſcedat inuitus, eum eſſe me quare, vt ego tibi ingenio, eruditione, induſtria comparare me non auſim: ita quibus maximè rebus amicitia colitur, humanitate officio, obſeruantia, neq; te mihi, neq; quemquam antepono. hoc te cu-

lore audiam, ſed quid eſt, quod etiam de Turnebo tali viro, vtinam falſo rumore, diſſipatur, auerſum à ſalute periiſſe? ô magnum male; nec re magis, quam exẽplo. nam plebs imperita, licentiæ cupida ſi peccat, minus mirum: doctos viros rectis antea ſenſibus euntes offendere, & labi, maturo iam ætate, quis non ingemiſcat? Filius te ſalutat, tu meis verbis eruditum in primis, & probum adoleſcentem, Ioſephum Scaligerum, ſi eſt Lutetiæ, ſalutes velim. Vale. Romæ.

EPISTOLARVM PAVLLI MANVTII LIBER OCTAVVS.

PIO. IV. PONTIFICI. MAX.

QVID antea de litteris, ac bonis artibus exiſtimaueris, Pie IV. Pontifex Max. quam ſemper fueris, hodieq́; ſis ad eas excitandas, ornandasq́; præclare animatus & omnes iampridem norunt & ego ſuperiore anno ſum expertus; cùm eo me conſilio Romam euocaſti, & ſacros præcipuè libros ab hæreticorum nefaria peſte vindicatos, ederem quam liceret emendatiſſime, & in hac elegantiores olim doctrinæ parente, atque altrice, nunc diuinorum inſtitutorum cuſtodie, ac præſidio Vrbe perpetuum meæ vitæ domicilium collocarem cum iſta mente, iſtaq́; ad bene agendum propenſione ſummam poteſtatẽ coniunxit Deus,

non ſolum vt impendens Reip. Chriſtianæ calamitates auerteres: quod à te curari egregie, atq; effeci omnes fatentur: verumetiam vt à publica cura oculos interdum conuerteres ad priuatorum incommoda eaq; cùm videres, opem efferes non pro cuiuſq; libidine ſed pro iudicio ac ſapientia tua hæc me cogitatio diu verentem, ni appellare literis Maximum Chriſti Vicarium excubantem animo ſemper pro Chriſtiana Reip. ſalute, impudentiæ poſſet adſcribi ab ancipiti conſilio ad certam ſententiam reuocauit, effecitq; vt ea ſcribere audeam, quæ ne coram agerem maieſtate tua primum, deinde etiam pudore quodam meo ſum deterritus. Totum hoc imprimendi munus quod mihi à te mandatum pro mea fide curo, duas habet partes. publicam vnam quæ ad communem animorum vtilitatem pertinet, vt è ſacris libris maculæ omnes eluantur, alteram priuatam, vt ea mihi interim ſuppetant quæ ſi abſint mecum, & cum meis agatur incommodius. Quod ad priorem attinet facerem aroganter ſi tibi tantam rem, quæ neſcio an vlla magis hoc quidem tēpore omnibus expediat, ſtudeam commendare: cum quattuor ſpectatæ virtutis & innocentiæ Cardinaliū quos huic negotij præfeciſti, ſingularis prudentia nihil deeſſe patiatur, quare hanc partem, cui nondum tua liberalitas defuit, nec vt ſpero, vmquam deerit omitto non inuitus: de me ipſo, ſiquidem tua permittat humanitas, (quid autem ea non permittat?) attingam pauca. Ego, cum ad vrbem veni, licet à Pio IV. recte & laudabiliter viuēdo ſperari poſſe omnia intelligerē tamē efferri me cupiditate nō paſſus ſum nec ſitiui hono-

res nec auri argentiq; ſplēdore ſum captus: id ſcilicet vnum ſpectaui maxime & beneuolētia tua, in qua po- no omnia, perp tuo fruerer, eaq; me, quantum conſe- qui ſtudio, quantum induſtria liceret, non indignum praberem domeſticis rebus, quas negligere prorſus qui pater eſt, non poteſt, amare nimium, qui ſe Chriſtianū *eſſe meminit, non debet ſatis conſultum putabam ho- norario illo annuo, quod à tua benignitatem impetra- ueram: nec dubitare tamen poteram, ſi quid praterea mea rationes exigerent, quin id haurire poſſem ex eodem fonte, ad quem aditus ambitiſe petentibus vix pateret vmquam, moderata cupientibus pracludi nū- quam ſoleret. ſic annus abijt: nec mihi nouam interea cupiditatem dies attulit: quae etiam admonet, quo propius ad huius peregrinationis, qua vocatur vita fi- nem accedimus cominus de viatico laborandum itaq; mutatum nihil eſt in conſilijs meis animus, quos antea ſibi fines praſcripſerat yſdem ſe continet, vltra nihil appetit: ſed corporis alia quadam ratio eſt: atas iam ingraueſcens quaſi extra ordinem multa deſiderat: multa etiam praſertim in laboribus, ac ſtudijs valetu- do requirit imbecellior, qua ſi negligam, ingrate mihi videar agere cum Deo, à quo acceptum vita munus magnifacere, ac tueri diligenter debemus. quid cari- tas liberorum meorum. quibus in me vno ſunt omnia? ea me appellat nec patitur obliuiſci, quid natura de- beā, & mihi me ipſum eo nomine commendat, quod in mea ſalute multorum ſalus, fortunaq; nituntur. Qua cum ita ſint? & cum his cauſis, quas commemoraui, magnopere confidam, tamen ita ſtatuo, maiorem cō-*

modi

modi mei ſpem in tua præſtanti bonitate mihi eſſe re=ponendam. quare nihil definio, neq; mihi certum be=neficij nomen peto: quod qui faciunt, ignorant ſcilicet à quo petant, & in anguſtum reuocant, quæ latiſſime patet, benignitatem tuam. ego rationes meas Principi maximo & ad beneficentiam nato, commendare me intelligo nihil me poſtulare præcipuum decet. vnũ illud indicare ſatis eſt fulciri oportere ſubſidio aliquo fortunas meas: quod ipſum tamen voluntati, arbitrioq; tuo totum permittatur, mihi ſi quid à tua liberalitate proficiatur, quidquid ſit, æque gratum futurũ eſt, ac ſi me omni beneficiorũ genere cumulaſſes.

CAROLO BORROMAEIO.
Cardinali.

NON *patitur aut benignitas, aut conſuetudo tua vt appellandus à me ſis de eo, quod ſemel iterum humaniſſime promiſiſti & ego is ſum, qui quod ſemel petij, licet ad conſtituendas fortunas meas valde pertineat, impetrare cupiam, non exprimere. verumtamen non ſum veritus, ne tibi moleſtiam afferret iterata petitio, hominis præſertim ſtudioſiſſimi, & de tua laude, quantum imbecillitas mea præſtare poſſit, aſſiduè cogitantis. Optabile eſt, vt, qui optima cupiunt, ijdem vel omnia poſſint, vel apud eos, qui poſſunt auctoritate, & gratia plurimum valeãt tibi vtrumq; contigiſſe non multi homines arbitrantur. nam & natura propenſus es ad ea, quæ præclara ſunt: & hæc ipſa propenſio ſingulari ingenio, & virtute coniuncta, ita tibi amorem conciliauit ſapientiſſimi Pontificis, auũculi tui, vt cum omni te munere dignũ ducat tum*

tum vero libenter, tranſlata in te grauiſſimorum negotiorum parte releuetur. amplectere igitur pro tua ſumma prudentia, vel retine potius, quam amplexus iam es. occaſionem diuinitus datam eripuit iam bene merenti conſuetudinem temporis iniquitas. eam ſi reſtituis, quod facere cœpiſti & facies. ijdem quibus maiores tui gradibus in cœlum aſcendes relicta familiæ tuæ gloria, quam nulla dies exſtinguat. Ego autem, ſi per te conſequor, id quod in tua manu ſitum eſt, vt Romæ libenter viuam vix enim libenter, vbi parum commode quiſquam viuit dabo operam, & fortaſſe efficiam ne ſit obſcurum beneficium tuum: memoria quidẽ, & voluntate ſi re ipſa minus potero: ingrati animi culpã vitabo. Vale. Romæ, IV. Kal. Nou.

SCRIPSIT HANC A PRINcipe Rogatus.

HONESTA res, iucundaq; in primis, Nuptiæ putãtur nec immerito nihil enim ad generis humani perpetuitatẽ, Natura magis poſtulat, quam vt fœminis iungantur mares: nec ea coniunctione quidquam non modo cniomodius, verum etiam dulcius eſſe poteſt habere ſecundis rebus. mulierem lætitiæ ſociam lætitiam auget; aduerſis pariter mœrentem, ſolatij genus eſt. iam, quæ ad cultum, ad victum, vitamq; pertinent, ea cum vxor miniſtrat, aut curat, quantam iucunditatem habent? Reges equidem ipſos non arbitror è ſuis regnis tantam voluptatem capere, quantum fidelis coniugij conſuetudo, & conuictus affert. Quæ tibi optime * ex tuis veteribus nuptij probe cognita eſſent: propterea factũ opinor, vt ſecundas

appeti-

appetieris & eandem omnino ſuauitatem regustare volueris. Hoc tuum conſilium, pro ſua quiſq; ſenſu, varie homines interpretantur. Lætari multos video, vt in re optima, quoſdam admirari, vt parum exſpectata dolore nõnullos, vt aduerſa mihi in hac opinionum, & ſententiarum varietate, animus vehementer in dubio eſt, lætitiam à me poſcere videtur amor in te meus ortus ex memoria præceptorum tuorum, quibus me puerum ad omnem vere laudis cupiditatem excitaſti: ſed idem amor ante oculos ea proponit quæ cum cogito, tantum abeſt, vt lætari poßim vt dolore etiam afficiar: neq; id tua magis cauſſa quam publica. nam etſi, quod tibi placuit, idem vt perpetuo placeat, atq; expediat, vehementer opto tamen: cum ætatem tuam conſidero quæ iam ad ſenectutem vergit interdum vereri cogor enim aliter eueniat ſua cuiq; ætate ſtudia Natura tribuit quæ iuuentus amat reſpuit ſenectus contra ſenectutem oblectant quæ faſtidit iuuentus tu tamen homo iam fere ſexagenarius, adulto iam pene filio, nouum coniugium probaſti: quoque magis miremur non æqualem, aut ætate proximam, verum adoleſcentulam duxiſti. vtrum voluptatis an procreationis cauſa præter te nemo nouit, voluptatis quidem ſuſpicione, pro mea in te beneuolentia libenter te libro: ſed alij quorum iudicium amor non impedit de iſta re quid ſentiant, ipſe videris. At procreatio liberorum optanda. Quis hoc improbat? aut quis aliter ſentit? verumtamen temporibus multa diſtinguuntur nec idem ſemper omnibus licet: nec eadem ſemper omnes decẽt Quo de genere ſi pluribus tecum agam & illud vſurpẽ

quod

quod Appolloni tribuit antiquitas, Cognoſce teipſum: ignorare videar vtrumq; noſtrum, & quod aiunt, Sus Mineruã erudire velle tu enim is es: qui hæc ipſa mihi olim puero cantabas: quæ mihi nunc inſita penitus in animo hærent, nec euelli vnquam ſinam: tum quia præclara, tum quod à te tradita, quem vnice diligo. Recognoſce igitur doctrinam tuam: & cum illa, quæ tractandis veterum monumentis obſeruaſti, in memoriam redigeris, tum cogita, quam iure mereantur nonnulli, aut etiã doleant, te, talem virum, iſta ætate, iſta exiſtimatione, viuo & incolumi optime ſpei filio, cum ipſe te adſpicere, cum valetudini tuæ parcere, cum iuuentutem ab immoderata libidine tuis monitis reuocare ad continentiam deberes, tum puellæ amore captum, eius complexum, & conſuetudinem ſic optaſſe, non modo vt hominum de te opinionem, aut filij commoda parui faceres, verum vt ipſe vitæ tuæ nouo vitæ genere periculum ſtrueres, quis enim neſcit, quod veteres quidam Philoſophi memoriæ prodiderunt. Veneris vſum prodeſſe nunquam, obeſſe autem ſæpiſsime? Quod ſi quis in dubium vocat; id negari certe non poteſt, Seneſcentibus, deficiente natura nulla re, magis, quam concubitu, vires minui. quod à te ignorari, qui tam multa noſti. turpe eſt. aut, ſi non tu quidem hoc ignoras ſed rationem libido vicit, quis te audiat, ita excuſantem? hoc quidem eſt augere culpam, non minuere. Atque hæc, tua cauſſa, nos angunt: quid, publica? tanto magis, quanto æquius eſt, de multis, quam de paucis, laborare. nam, cum tuo iudicio, tuaq; ſcientia, in omni cauſarum genere vteremur; cum tuæ lucubrationes ciuile ius, eximia tua cum laude illuſtrarent; cum omnes lites,

 ac con-

ac content ones, æquitate. & ſapienta tua dirimeres: optandum erat, vt huius boni, quo nullum in Ciuitate præſtantius, diuturna admodum vſura frueremur. nunc à te, nouæ coniugis illecebris irretito, non modo lucubrationem vllam homines non exſpectant. ſed verentur etiã, ne maiorem diei partem, ne dum nocturnas horas. domeſticis oblectationibus tribuas. interim præclare illæ frigebunt actiones tuæ. minus libenter audies diſceptantes: non tam attente, quæ dijudicanda erunt, conſiderabis: non facile quemquam admittes: non ſæpe prodibis in publicum. non vt antea, tui copiam facies: den q; eum antea ita viueres, vt Reipub. natus viderere, nunc te, ad priuata ſtudia conuerſum negligere communia, nemo eſt, qui æquo animo ferre poſſit quæ ſi alios cura tangit: qua me affici moleſtia. quo angi dolore, par eſt? non enim is ego ſum, qui meas partes aut ignorem, aut negligam meum eſt, Ciuium otio ſaluti, tranquillitatiq; conſulere: meum præſtare, aut conari ſaltẽ, vt, quos poteſtati fideiq; meæ Deus commiſit, æquo iure omnes regantur, nullius iniuriæ pateant, nihil, contra leges, agant, nihil, præter leges, timeant. Huius præclari numeris cùm ego te, pro tua præſtanti, mihi iam pridem cognita, virtute, miniſtrum, participemq; delegiſſem gratulabar, & mihi, & ciuibus meis, non mediocriter; mihi, quod magna laboris parte me leuaret induſtria tua; Ciuibus, quod omnes te iudice, libenter vterentur, optime de tua, non ſolum doctrina, verùm etiam probitate, ſentientes. nunc, ſic officia, ſtudiaq; illa intermittis: ſi languidinis ea curas, quæ ad Populi fortunas pertinent, quæq; ego. curari à te diligentiſſime, & volui in primis, & putaui, vereor, ne quotidie

tidie

tidie voculas exaudias hominum, te accuſantium; quod à priſtina cauſſa deſciueris, & a virilibus inſtitutis ad mollitiem quandam, inanemq; voluptatem, deflexeris. Erunt etiam fortaſſe nonnulli qui me, non adductum iudicio, ſed amore lapſum, tantas res tuæ fidei, conſtantiæq; non ſatis prudenter commiſiſſe dicant. quibus ego quid reſpondeam, quoniam ipſe non ſatis diſpicio, tu qui vides acutius doce me. equidem nihil malo quam & te tui quam ſimillimum eſſe, & me mei iudicij numquam pœnitere, quod ſi ſecus euenerit, erraſſe me, cum aliquo exiſtimationis meæ damno, facile patiar; tuo cum dedecore. feram iniquiſſime, addito præſertim meorum Ciuium dolore qui te in oculis iure ferunt, nec adſpectu carere non poſſunt, nec ſermone & conſilio priuari. Quæ propterea ad me ſcribo, vt intelligas, quantam animo curam ſuſtineam quantam tua res agatur, & ideo operam des & vt & me ſollicitudine, & te infamiæ periculo, aut certe hominum ſermone, liberes. Scribo autem ſerius quia pendebam animi nec ſatis quo tecum vterer officij genere, conſtabat. gratularer? at contra ſentiebam. dolerem? at male ominari viſus eſſem in ea præſertim re, in qua tibi, vel ſi damnum aliquod reſpublica faciat, ſecunda tamen omnia ſic exopto vt in hoc ſtudio fere tecum certem, alios quidem omnes facile vincam. Vale, & ita fruere domeſticis bonis, vt publica ne negligas. qua de re non mea quidem vlla ſuſpicio, ſed vereri me nonnunquam cogit dubitatio multorum: quam cupio falſam, & inanem eſſe.

PAVLLO, STEMPOVIO
Neapolim.

riorem cupio. Nam, corrigendi partes, quas mihi videris imponere, ſi accipiam, faciam impudenter: quid enim in tuis ſcriptis eiuſmodi eſt, quod æquus iudex damnare poſſit? ſin autem recuſem, culpam inhumanitatis extimeſco: & vereor, ne tu me, cui minime omnium diſplicere velim, ruſticum quendam eſſe hominem, agreſtemq́ ſuſpiceris. hoc igitur arbitratu tuo: ego, quod in me eſt, deſiderare abs te non patiar officium meum, Vale. Romæ. XIX. Kal. Quinct. M. D. LXVII.

PERGRATVS *mihi fuit aduentus Perſei, tum quod ipſum diligo, amici mei filium ingenio & moribus ornatum, tum, quod beneuolentiam in me tuam humaniſsimo ſermone expoſuit. agerem gratias, id ſi benignitas tua pateretur, & niſi referre mallem ſtudio, officio, obſeruantia, quod vt aſſequar, operam dabo.*

EIDEM NEAPOLIM.

BELLARIA *de quibus antea ſcripſeras heri veſperi, per familiarem ſuum, ad me miſit, egregiæ vir humanitatis, amicus meus Georgius Ticinius. ſane nihil gratius, hoc præſertim æſtu: ſed quæſo, cur tam multa? ſunt enim vaſcula viginti quattuor: ne tu IV. aut VI. ſi noſſes imbecillitatem ſtomachi mei per totam æſtatem ſatis eſſe duxiſſes, agnoſco igitur coniunctam amore liberalitatem. ille enim, vt mitteres, admonuit: hæc, ne pauca mitteres. in quo illud te cupio credere; quanquam hæc ſint ſuauiſsima, me tamē frui libentius memoria tui, lætariq́ potius, quod me dignum putaueris, quem tu muneribus afficeres, quam ſi me omnium munerum copia cumulaſſes. quare peto à te, mihi vt conſerues amorem tuum; à meq́ exſpectes ea, quæ, qui vehementer amat,*

præſtare conſueuit. Vale. Romæ, III. Kalen. Quinct.
M.D LXVII.

VINCENTIO. MACARIO
SCYLACAEVM.

LITTERVLIS *tuis. humaniſsime,& ornatiſsime ſcriptis, nec reſpondere multum poſſum, cùm diſtringar negotijs,nec nihil debeo, cùm,in officio nõ reſpondere turpe ſit. Scylacai te ſuſtinere munus erudiendæ iuuentutis, valde lætor,amo enim Gerondæ mei patriam, cuius mihi memoriã nulla dies ex animo delebit:qui ſi viueret, non dubito,quin mecũ eſſet; ijſdemq; ſtudijs eodẽ vita genere frueremur. Franciſcum,fratrem tuũ. noſtri memorẽ eſſe,gratum inprimis eſt,equidem & illũ, & te ſimul, ita diligo,cum vtrumq; excellere literis, ac moribus intelligam, vt, ſi quid aut honoris, aut commodi veſtri gratia præſtare poßim,in eo curã omnem operam, induſtriam, collocare cupiã Quod ad mutatam ſcribendi rationẽ attinet hunc tibi ſcupulum Filij mei liber eximet,quem de Orthographia ſcriptum,edidit anno ſuperiore. Vale Hæc ſcripſi raptim, animo alia cogitante: quod velim ignoſcas. Romæ XIIX. Kal. Quinct, M. D. LXVII.*

IO. FRANCISCO CREMO-
næ Ferrariam.

ANTEA *ſollicitus eram, facta rei familiaris iactura; quod acciderat, quorundam hominum, incuria, dicam,an ſocordia? nunc autem,quod remiſſa recuperauerim, lætor equidem, ſed ita, vt dolore ſimul cogar, quod amicis meis aliena culpa moleſtiæ tantum attulerit, te enim, vir optime atque doctiſsime, quamquam ignotum mihi de facie, tamen amicum, appellare non dubi-*

dubitem: nam, cur aut eum non amem, aut ab eo me amari non putem, cui cum Paullo Sacrato, omnibus mihi officijs coniunctiſsimo ſummam intercedere neceſsitudinem intelligo? Quod ſi ſtudiorum, ac meorum ſimilitudo amicitiam contrahit: cur non animus coniungamur, quanquam locorũ interuallis diſiuncti? Iam illud, quod tu, fraterq́; tuus Alfonſus, virtute tibi & probitate ſimillimus, operam dediſtis, idq́; auctoritate, ſtudio, niligentia conſecuti eſtis, vt mea domeſtica, ſuppellex, ad alienas manus per errorem tranſducta, ab iniuſto poſſeſſore vindicaretur, cùm eiuſmodi eſt, vt veſtram erga me voluntatem & ſingularem quandam ad bene merendum propenſionem oſtendat: tum ita me afficit, itaq; vtriq; obſtringit, vt omnia me debere veſtra cauſa exiſtimem. vtinam ea fortuna eſſem, vt æquare animum offi ijs poſſem, profecto vel humanitate veſtra, vel amore meo, nihil eſſet illuſtrius, ſed quia tam infirmum aut tam humilem eſſe neminem conſtat. qui, ſi ad aliquam rem ſtudia ſua conferat, non aliquid, atq; adeo multum præſtet: fore non deſpero, vt merita meritis aliquando compenſentur, &, quantum vos in mea re ad exitum perducenda laboraſtis: tantum me, de gratia referenda, cogitaſſe omnes intelligant, ſin voluntati facultas defuerit, peto à vobis, vt me tamen frui ſinatis amore veſtro: quo mihi carius, aut antiquius eſſe nihil poteſt. Vale, & Alfonſo fratri ſalutem, à me plurimam. Romæ, IV. Calend. Quinct. M. D. LXVII.

CLAVDIO STRAMBONIO
Camerinum.

DELECTOR non parum memoria noſtri tua:

ſed eam ijs declarari epiſtolis, quibus nihil elegantius, nihil ſuauius eſſe poſſit, id vero eſt, quod maximopere gaudeam, quamquam viri potius, tibi, an Falconio noſtro, iuueni humaniſſimo, atq; doctiſſimo, de hoc officio gratias agam, interdum ſubdubito, ille enim, vt eloquētia valet, pæne mihi perſuaſit ſua cohortatione te eſſe adductum, vt ſcriberes, quod ei ſi crederem, ſuſceptam à me opinionem humanitatis, & amoris in me tui, cogeret deponere. Quid igitur faciam? quod Academici ſolent: aſſenſum ſuſtinebo: ne, ſi Falconio non credam, eius fidem cui multum tribuo, in dubium reuocem: ſi credam, detraxiſſe aliquid videar, de beneuolentia erga me tua: quo mihi moleſtius eſſe nihil poſſit. quod ſi te impediunt negotia: hoc ipſum ſcriberes. ego enim ab amicis non plus exigo, quam præſtare poſſint, neq; tamen amicitias metiri ſoleo crebritate, litterarum fidem, & officium ſemel expertus, eadem, ſi res poſtulauerit, exſpecto: ſin aliter euenerit, leui culpa non condemno; & facio per inuitus, vt amari me non putem. Quare tuis occupationibus ignoſco, quod à diſceſſu tuo, rarius ad me ſcripſeris: tu quoq;, velim, habeas rationem negotij mei: quo ſic vrgeor, vt reſpirandi facultas non detur. Vale, Romæ XIV. Calen. Sext. M.D. LXVII.

MARIO. CORRADO.

SALERNVM.

ETSI *mihi tuis litteris nihil ſolet eſſe iucundius: quas tamen pridie Id. Sept. ad me miſiſti, legi per inuitus ſic enim ad me ſcribis, quaſi de mea erga te beneuolentia dubites. Ego mi Mari, à quo primum tempore certam vitæ meæ rationem inſtitui, ſemper id ſpectaui maxime, vt, quos*

vt, quos ſemel diligere cœpiſſem, eos non ſolum ſponte nulla re offenderem, verum etiam, accepta interdum iniuria, maioribus complecterer officijs. hoc inſtitutum cum mihi ad hanc diem placuerit; fore non opinor, vt poſthac vmquam diſpliceat. quod ſi tu ſecus exiſtimas; & ſi me vulgari quadam regula metiris, vel quia ſenſus meos, cum longè à me vixeris, ignoras, vel quia nonnullorum hominum perfidiam expertus, de reliquis idem facile ſuſpicaris: libenter equidem tibi iſtum, ſi poſſem, errorem eriperem: ſin id mihi per te minus licet, me tamen in te amando fides, & conſtantia mea delectabit, vberemq; ſatis ex ipſa conſcientia fructum capiam. Tuæ partes in amicitia quæ ſint, ego tibi excellentis ingenij, ac doctrinæ viro, non præſcribam: tantum illud dicam, quo tu nunc mecum genere litterarum vſus es, id mihi parum ad conglutinandos animos aptum videri. aut enim hæret aliqua in me culpa, & eã tu notas, ac reprehendis, quod quale ſit, non equidem intelligo, nec vero poſſum intelligere, cum nihil ſit: aut culpam tu nullam in me vides, & coniectura tamen aliqua duceris ad ſuſpicandum. certe enim ſuſpicari te neſcio quid, verba illa tua ſignificant: Ego à te ſolum amari cupio: oro te, & obſecro, nihil aliud aut vulgare de me exiſtimes: actum à me tecum hactenus vere, & amanter. Quid? an ego aliquid commiſi, vt de mea in voluntate ſecus iudicare poſſes? aut ego te vmquam accuſaui, quaſi minus vere, vt minus amanter mecum egeris? Niſi ſi, quia litteris tuis, homo, ſexcentis curis implicatus, non illico reſponderim, propterea vel me tibi credis immutatum, vel id agis, vt ego te mihi ſubiratum putem. Ego autem, ſi eſſem ad mutationem,

vel natura, vel conſuetudine, procliuior; tamen ita de ſtudijs tuis, ita de ingenio, & eruditione, ita de moribus & integritate ſentio, vt niſi mihi ſincere iudicandi facultatem caſus aliquis adimat, immutari tibi nullo modo poſſim. At creberrimæ tuæ litteræ, meæ rariores. Diuerſa ratio eſt: nec, ſi tu id facis, quod ſi omitteres, fortaſſe peccares: &, quia non omittis, agnoſco, & amo vehementer amorem in me tuum; ideo ſequitur, vt, quia non ego idem facio, & iſtam officij partem, diſtrictus negotijs, prætermitto, languere me iure putes in ſtudio tui, & in amore illo quem cum pepererit tua virtus, noli dubitare, quin eadem alat, atq; conſeruet. Familiares tuos, cum ad me venerunt, & quoties venerunt accipies, quantum in me fuit, humaniſſime, neminem excluſit, aut excludet vmquam occupatio mea. vix enim credas, quam de te libenter aut loquar, aut audiam. Quare, quod ais, ne cui poſthac, qui ſine tuis, litteris ad me adeat, velim credere: id quidem ſcripſiſſe te nollem. cur enim ſi quis expetit amicitiam meam, & eam ſe cōſequi facilius putat, ſi te ornet laudibus, teque ſibi, in optima ſtudiorum via, ducem fuiſſe dicat, quod video multos, cum quadam ambitione prædicare: cur, inquam, hac me voluptate priuas, vt ei non credā, qui narrat ea, quæ libenter audio? Patere igitur, amicos tuos, cùm ijdem amici mei eſſe volunt, adire ad me arbitratu ſuo, & quamquam teſtimonio careant literarum tuarum, mihi tamen, ipſa tantum tui nominis appellatione, commendati. Vale. Romæ X. Kalend. Octob. M.D. LXVII.

FRANCISCO. PLANTEDIO
Neapolim.

VERE

VERE dicam, Plantidi: magnopere ſum delectatus ijs laudibus quibus me, cum de Ludouici Arioſti poëmate meam ſententiam exquirere cogitaſſes, ornandum existimaſti: neque verò, quod ipſa laude admodum capiar: me. n. quotidie magis, ab ambitione, cum ratio, tum iam ætas remouet: ſed quod amoris in me tui, vt ego interpretor, index laudatio eſt; amari autem ab eo viro, qui excellat ijs artibus, quas in omni ætate diligenter colui, quæque rebus omnibus, antecellunt, cur non gaudeam? Amplector igitur iſtam voluntatẽ, & habeo gratiã, non modò, quod ita de me ſentias verum etiã quod eos, qui contra ſentiant, Obtrectatores, & Inuidos voces, cum quibus tamẽ optime Plantedi pugnari te, mea cauſa, nolim, nam ſi laudem quæram: tu mihi multorũ vnus inſtar ſis, cuius doctrinam, & eloquentiam in ſcriptis video, probitatem & mores de multis audio Sin, quod vera eſt, ipſa me ſola virtus afficit, cætera parui pendo: ſinamus, placeret ſibi vnumquemque, & in ſua ſententia, triũphare: nos inſtitutum retineamus. & in hoc ſiue, vt iſte volunt, errore ſiue, vt ego iampridem ſtatui, veritatis amore, ac ſtudio pergamus, Epiſtola tua, & verſus redolere mihi pariter antiquitatẽ videntur. quo tibi nomine, vehementer gratulor. quibus enim contingat, vt, in vtraque facultate excellant, pauciſſimos in omni ætate fuiſſe non ignoras. De Arioſti poëmate, hoc quoque ſunt, qui diſputent, in vtramque partẽ, cum alij ſuũ iudicium ad Ariſtotelis præcepta referãt, à quibus quẽ diſcedere intelligunt, eũ ſtatim è poëtarum numero extrahendũ cenſent; alij vero, ſiue res, ſiue verba ſpectẽtur, Arioſto tantũ tribuãt, non modo vt eum ad cæteros poetas aggregent, verum etiam

cum

cum illis poetarum principibus conferendum ſtatuant. Mihi non tantum otij ſuppetit, vel vt hoc totum, quidquid eſt, conſiderem, vel meam ſententiam litteris exponam. Vale. Romæ. nonis Sept. M.D.LXVI.

ANTONIO MERVLAE
Caſertam.

NIHIL *mihi gratius, aut iucundius ijs verſibus accidere potuit, quos à Berardino Rota, præſtante viro, de me conſcriptos, ad me antea miſiſti. quo ſane munere ne viderer indignus, cupiui ſtatim paria paribus, & ,vt aſſequerer, elaboraui: ſed, cum non procederet, indignantibus Muſis, quaſi eas per tot annos, conuerſus ad alia ſtudia neglexiſſem, diſtuli rem, conſilium non abieci. nō enim fore deſperabam, vt aliquid aliquando, tamquam è quercu, exculperem, quod ſummus poëta cùm videret, ſi minus ingenium probaret, id quod equidem ſperare nunquam auſim, animum ſaltem, referendæ gratiæ cupidum diligeres. Sed ecce tibi iſta, difficultatibus ita multis implicata. Breuiarij mutatio, nihil vt laborioſius, aut moleſtius vnquam ſenſerim, nec dum tamen eo loci res eſt, vt ea, quæ fluctuabant, recediſſe videam, quo maiore verſor in ſolicitudene. non ſolum, quia careo literulis noſtris, in quibus antea viuebam, ſed etiam, quia ſeiunctus ab amicis, vereor interdum, ne quis mearum ignarus occupationum, exuiſſe me putet veterem humanitatem, & officij curam, quæ mihi olim prima fuit, penitus abieciſſe. Quare, te rogo pro eo, quantum me amas, & quantum te amari à me ſcis, des operam, ne quid Romæ de me ſuſpicetur durius, noſti meos mores: noſti animum que ſi alia fortaſſe labes inficit: certè, ad amicorum obſeruan-*

ſeruantiam, & ad tuendam offi ij religionem, quod atti-net, purum eſt. De ſuo ſtatu, cùm nihil ſcripſeris, arbitror eſſe, vt volumus. Vale, & Rote ſalutem. Romæ, Kalend. Nouemb. M.D.LXVII.

IACOBO FALCONIO
Bononiam.

O ME credulum, qui te iturum in Hiſpaniam pu-tauerim: quod cùm tu affirmare non deſi eres, Maxi-mus tamen noſter perpetuo negabat, nimirum ille ado-leſcens quiddam occultius, quod ego hebetior non vide-rem, aſſequebatur ingenio, nec me tamen hoc tecū queri putes: quin potius errore meo delector, &, me deluſum eſſe, gaudeo: nam, ſi tam longè diſceſſiſſes: primum ve-ritus eſſem, ne ſerius ad nos, deinde etiam, ne cum illo Hiſpanienſi faſtu, oblitus humanitatis tuæ, redires. nunc mutato conſilio, cum Bononiæ conſederis, non dubito, quin te ciuitas omnium humaniſſima, qualem dimiſimus talem nobis, ac melioribus etiam fi fieri poſſit, & litte-ris, & moribus excultum. remittat. De Sigonij conſue-tudine, valde tibi gratulor. color iſtum virum, Falco-ni quem habemus in Italia non ſolùm doctrina, verum etiam probitate pæne ſingularem Vale, & Iacobo Bon-compagno ſalutem à me plurimam. Romæ, VI. Non. M.D.LXVII.

IOANNI. BAPTISTAE
Arcutio Neapolim.

ET bene te ſentire de ſtudijs meis, laboribus illis, quos, iam à prima adoleſcentia, partis adductus ex-emplo, ad reſtituendam antiquitatem contulit, & me etiam dilipi à te, video, quod cùm vtrumq; mihi gra-

tiſſimum eſſe tum à me tibi parem in vtroq; gratiam referri, velim exiſtimes nam cum epiſtolam tuam legiſſem, valere te ingenio, præſtare litteris facili iudicaui, & ad iudiciũ acceſſit beneuolentia, nec ea vulgaris, ſed quantã virtus & ſtudiorũ ſimilitudo gignit quare perſuasũ hoc tibi planeq; exploratũ eſſe cupio quæcunq; à vetere neceſſitudine exſpectari officio ſolent ea tibi à me, ſi qua tui dabitur facultas ornandi præſto ſemper futura. De Arioſtotelis & contentio non placet: antiqua me delectant eaq; tracto; vtinam tam feliciter: quã laborioſè, ſi quis in eo ſuam induſtriam locat, vt ipſe excellat, conſiliũ probo: aliena qui tantũ iudicat, eum ego, vel ſi recte iudicet, non libenter tamen imitabor. Vale. Romæ. V. Nou: M.D.LXVII.

ANTONIO. FVRNARIO
NEAPOLIM.

VTrumq; lætor, & fortunis tuis aliquid eſſe additum, & amori erga me plurimum at multi contra vel dignitate, vel commodis aucti, contemnunt veteres amicos & officio multam ſalutẽ dicunt: quod hic nos experimur quotidie. Quod me annuo munere afficis: agnoſco humanitatem tuam. quod vero id te tribuere virtuti meæ, dicis: maiore etiã me ornas munere noli autem arbitrari tam diſſipere me, vt diſputare tecũ velim, & quærere vere ne ſentias, an ſecus. facio non inuitus. vt iudiciũ tuum cum mea laude coniunctum tuear, ac probem. De anno, quem Scalarẽ vocant, ne tanti Firmicus & qui cum eo ſentiunt, apud te ſit, vt animi tranquillitatem amittas. quæ enim impendent ſi ſunt eiuſmodi, vt vitare prudentia poſſint ſpero fore

nihil

nihil vt te lædant ſin ea fixa ſunt: præripere moleſtiam, & angi fruſtra, certe non oportet. Ego valetudine vtor ſatis commoda, re familiari, ſi ſpectentur labores mei, parum copioſa; ſi ratio temporum, ſatis ampla. Vale. Romæ XVI. Kal. Feb. M. D. LXIIX.

NICASIO. CASLETANO Patauium.

OPTABAM, vt emergeres ex eo vitæ genere, quod neq; ſtudijs, neq; fortunis tuis aptum videbam: angebar tamen, eripi nobis fructum ſuauitatis, & doctrinæ tuæ, hæc præſertim, proborum atq; eruditorum hominum, id eſt, tui ſimilium, caritate. nunc, ex tuis literis cum intelligam, ordiri te nouum quoddam vitæ genus; medicorum antiquorum libros euoluere cœpiſſe, ne poſthac, inani ſpe ductus, aliunde pendeas: frui non modo familiariter, ſed conuictu etiam, ac domo præſtantiſſimi iuuenis, Io. Vicentij Pinelli: abſtergo prorſus illam ex animo moleſtiam, quam diſceſſus mihi tuus reliquerat: teque iſtic eſſe, vbi otio, libris, doctoribus abundes, & eã, quæ maxime ingenium adiuuat, quam pœne hic amiſeras, animi tranquillitatem non deſideres, vehementer gaudeo. De epigrammate, Sammarcus agit gratias: vt referat, non exſpecto, cupedias tamen ſi habebo, ita non contemnam, vt vos omnes autem. quid enim quiſq; præſtiterit, non ignoro. Vale, & Pinello Samarco, Andreæ Siluio, qui me olim diligere videbatur, multam ſalutem. Romæ. pridie Kal. Feb. M.D. LXIIX.

CHRISTOPHORO BARONI. Lobcovizio.

NIMIVM agis mecum liberaliter, cum tu mihi principis viri filius, homini priuatæ fortuna, nulla m

prouocatus officio tuam beneuolentiam ſponte defers. quod ego beneficium tanti facio, nihil vt anteponam. cũ enim ita vitam inſtituerim. vt virorum nobilium amicitias expeterem: tum eam nobilitatem præcipue colui: quæ licet aliquid extrinſecus aſſumat, maxime tamen à ſe ipſa pendet, ac præſenti virtute decoratur. quam tibi placere ſententiam video, & dare operam, vt, quod maxime probas id maxime conſequaris. itaq; ſic velim tibi perſuadeas nihil omnino mihi vel carius eſſe poſſe, vel iucundius amicitia tua: non eo ſolum nomine, quod illuſtris ſis admodum loco natus, quod patrem habeas, qui Bohemiæ *cum ſumma poteſtate præſit, qui omni honore, omniq; laude floreat: ſed multo magis, quod & audio, & ex tuis litteris conijcio, defixum te eſſe in præſtantibus curis, & ea quærere, vnde verum decus, vera nobilitas emanat ita fiet vt, quantum ad ſplendorem domeſticum ſua virtute addidit pater tuus tantum ipſe ad paternum decus, voluntate nunc ſimillimus, virtute aliquando præſtantior, adiungas. Incumbe igitur, clariſſime adoleſcens, (iam enim ne abs te in amore vincar laborare me æquum eſt de gloria tua) incumbe obſecro & huc omnes neruos, omnem induſtriam confer, vt ornamenta referas in patriã quæ tua propria ſint quæq; tibi nulla vnquam fortunæ vis, nulla mutatio temporum auferre poſſit. Quæ cohortatio nec longior eſſe debet. cum te tua ſponte propenſam ſatis eſſe ad omnem laudem intelligam; nec committenda tamen fuit, cum hoc apud te vellem relinquere, quando aliud præſtare tua cauſſa vix poſſum teſtimonium amoris, & obſeruantiæ erga te meæ. Vale. Romæ. IV. non. Feb.* M.D.LXIIX.

PETRO·

PETRO MISCOVIO.

Ex iis rebus, quarum memoria delector, nulla magis recreor, quam conſcientia obſeruantiæ erga te meæ, & opinione amoris in me tui, inde fit, vt optem tibi ſecundiſsima omnia, & cum optata contingunt, vehementer gaudeam quamquam quis non gaudeat, cum debita virtuti præmia tribuuntur? cum excellit honore auctoritate, opibus, qui excellit ingenio industria probitate? itaq; cum tibi epiſcopatum Plocenſem eſſe demandatum cognouiſſem; gratulatus ſum tibi primum pro amicitia noſtra, meoq; in te ſtudio ſingulari deinde bonis artibus, quibus ex tua dignitate tantum ornamenti, tantum ſplendoris acceſsit. Hoc exemplo, quis fore iam dubitet, quin omnes non modo in Polonia tua, verum in longinquis etiam nationibus, quo tuorum meritorum fama peruenerit, ad excellentem veræ gloriæ cupiditatem excitentur? equidem, cum audio, quæ partim ab aliis, partim à probo & prudente viro, tuarum laude præcone, Metello Venturello aſsidue narrantur, ita commoueor, non equidem vt adſpirem, quo peruenire non licet: (non enim me tibi vlla re confero) verum vt in præſtantibus doctrinarũ ſtudiis, vnde fluxit amplitudo tua languere nullo modo poſſum, atq; etiã adducor in illam ſpem fore prorſus, vt excellentibus ingeniis, quibus abundat inprimis patria tua auctoritas gratia, opesq; tuæ pateant, ſic, vt ad magnas res, magnopereq; expetendas, tuo potiſsimam patrocinio nitantur, ita naſcetur ex virtute virtus, & propagabuntur illa quibus à turpi otio ad laudabilem induſtriam, ab iniuria ad æquitatem, à

ferit*ate & diſcidio,ad ſocietatẽ & conuictũ humanã vita cõuertitur, cuius tãti boni vt auctor eſſe velis; iam n. poſſe te, ſatis conſtat: ne rogna*dus quidem es, cùm hoc à te tua dignitas, & anteactæ vitæ ratio quaſi ſuo iure poſtulet. Vale Romæ Id. Febr. M. D. LXIIX.

FRIDERIDO VIVALDO
Neapolim.

MAgnum humanitatis, magnum amoris argumentum, non ſolum ad me ſcribere, quem nunquam, vt opinor, de facie noueris, verum etiam, quæ tua ſunt, omnia mihi perliberaliter offerre, ac polliceri. Ego mi Viuaide, voluntate ſum contentus: cætera non deſidero amari enim cupio: prodeſſe verò amicis malo, quàm debere: itaq; licet amicitia nunc primum inter nos exoritur, tamen ſic velim exiſtimes, quæ res ad exiſtimationẽ, aut ad commodum tuum pertinebũt in ijs rebus me eſſe operam daturum, vt familiarib. tuis vetuſtate quidem & opibus officio tamen concedam nemini, nam ſi amantem non redamare, turpe eſt: multo magis eum, qui ingenio, doctrina, multis deniq;, vt audeo ſuauitatibus ingenij ita floret, vt eius amicitiã, qui recte ſapiat, in rebus valde expetendis numerandam putet. Quod ob eam cauſſam ſcribo, vt intelligas, cum tibi me gratias agere, tum gratulari mihi plurimum de beneuolentia tua: de qua, ſi vnquã cõmiſero, vt aliquid mea culpa detrahatur, hominẽ me nõ putabo. Vale Romæ, 15. Kal. Mar. M. D. LXIIX.

PAVLO LVPO.

ETSI cùm tuũ erga me nõ mediocre ſtudiũ facile mihi antea cognitũ, atq; perſpectũ tum mea inte ſingula-

ſingularis beneuolentia poſtulare videbatur, vt viſerem te quã creberrime, tertium iam menſem difficili morbo laborantem: tamen id non feci, non equidem obliuione tui, quem fero in oculis ob egregios mores, optimamq; indolem: ſed partim valetudine, qua propter nimis longam verni temporis intemperiem, incommodiore adhuc vtor; partim etiam occupatione moleſtiſſima, qua ita diſtineor, vt pedem ex ædibus efferre perquam raro liceat. Quod reliquum fuit: quotieſcunq; vidi (vidi autem fere quotidie) familiarem tuum, mei ſtudioſiſſimum, probum iuuenem, & eruditum, Iuliũ Iacobinium, cuius tu conſuetudini, atq; conſilijs, quidquid aut in litteris, aut in moribus ad hanc diem profeciſti, acceptum referre ſolitus es: quam ſæpe de tuo ſtatu quæſierim quàm ſolicitus de tua ſalute fuerim, optimus ipſe teſtis eſt quod vtinam, quantum doloris ex tuo periculo ſuſcepi, tantũ opis ad te ſubleuandum afferre potuiſſem, ne tu nũc plane integer, & ſaluus, nullam priſtinæ valetudinis partem deſidereans, nobiſcum eſſes, vt interdum ſolebas noſq; tuo lepore tua venuſtate, tu noſtra conſuetudine, noſtra etiam ſi qua eſt, hilaritate fruereris. quod tamen breui futurum ita ſpero, vt valde tibi primum, deinde etiam nobis gratuler, non enim dubito, quin ſtatim repetas ea ſtudia, quæ non vulgari cum laudes tractabas: quæq; te (libet enim augurari, quod opto) ad ſummas opes, ſummamq; dignitatẽ, fauente præſertim atq; adiuuãte patrono omnium bonarum artium, omni virtute prædito, Cardinali Alciato, aliquãdo extollet nihil n. eſt vt exẽplis & antiquis, & recẽtib. erudimur quod hominũ ſtudia ad vtilitates noſtras magis alliciat, quã virtus nihil

exitu optatu moleſtiarum tuarum, & initio beatæ vitæ, ad quam deſpirare pauciſsimis licet. Vale XIII. Kalend. maij. M.D.LXIIX.

AVGVSTINO ANGELELLO.

Fabrianum.

NISI tibi, quæ nunc meæ vitæ ratio ſit, quibuſq; cuius & negotijs diſtinear, ſatis cognitum crederem; ſane efficerer magna moleſtia, quod tibi viro optimo. atq; inprimis erudito, præterea quod res ipſa declarat mei amantiſsimo, deeſſe videretur ô filium meum ſed profecto, ſi me putas ab ineunte ætate ijs artibus ac ſtudijs non mediocriter eſſe delectatum, quibus ad humanitatem animus excolitur: æquiorem te mihi eſſe aportet nec ſuſpicari, quia rarius ad te ſcribam, non ideo me tibi quas debeo, gratias habere, nec diligere & amplecti diligentiam, induſtriamq; tuã quam quotidie locas in antiquitate colligẽda: cuius ego maiorem officij partem libenter acceptam refero beneuolentiæ erga me tuæ. Ne tamen ſuperuacaneam operam ſuſcipias, cum præſertim otio non abundes: hoc velim ſcias, omnes me cum veteres, tum etiam proxime Auximi effoſas inſcriptiones, in quibus hæ quoq; duæ ſunt quas ad me miſiſti ante duos menſes accepiſſe à Io. Franciſco Gallo ciue Auximate: & quod tu ſcripſiſti F. POLLVCI *ille.* LI. POLLVCI. *quod tu,* TVRCIVS. F. *ille* TVRCIVS. C. F. S. *quod Sergia tribus nomen fortaſſe fuit, nam & infra video,* C. F. SER. SER. N. *id eſt nepos, legendum, quod vt diligenter inſpicias, mihiq; ſignifices, valde rogo. Filius abeſt, Venetias anno ſupiriore cum*

matre negotij cauſſa profectus. Vale. Romæ. nonis April. M.D.LXVIIX.

IACOBO FALCONIO PISAS.

ETSI *tuis literis magnopere delector, in quibus & amorem erga me ſingularem & ingenij tui præſtantiam facile perſpicio: & tamen vt hoc noſtræ neceſsitudinis officium perſoluas, auocare ſtudijs tuis, aut etiam ab amicorum ſermonibus, minime velim ſcis meam conſuetudinem: neminem diligo, quem non probem: quem porro cepi diligere, tantum abeſt vt exigam ab eo plus, quam præſtare poſsit, vt etiam, ſi quid peccauerit, remittam quis enim eſt, qui leges amicitiæ perpetuo ſeruet? quanquam te quidem ab hoc numero non minus vere, quam libenter, ſegrego. noui tuam conſtantiam, noui curam, atq; induſtriam in quacunq; re amor eluceat, quæ quo rariora ſunt, eo magis hic te deſidero nec deſiderium ferrem, niſi cogitarem, eo te conſilio diſceſsiſſe, vt auctus virtute ad nos redeas quod vt aſſequeris, ita capio, vt parenti tuo concedam præterea nemini. Ioannem Riccium Politianum, illuſtriam virtute adoleſcentem, qui aliquando mecum in tuis ædibus, inuitatu parentis tui, viri optimi cenatus eſt, audio Piſas breui, ſtudiorum cauſſa venturum. eum velim roges, vt me diligat, quando ego ſingulari ſum in illum beneuolentia, ſic, vt te æmulem vix patiar. Salutabis meo nomine exquiſita doctrina virum poetam ſummum, Petrum Angelium Bargæum, qui Latinam, & Græcam linguam iſtic publico munere maxima ſua cum laude profitetur. Vale. Romæ X. Kal. Iun. M.D.LXIIX.*

IO.

IO. ANTONIO VVLPIO.

VIX credas quam me delectauerint inſcriptiones à te miſſæ: non ſolum quia diſertæ ac perelegantes: verum etiam quia gratiæ ineundæ ab ampliſſimo viro ſingulari virtute ornato, Thoma Altimaro, oblatam occaſionem auidiſſime ſum complexus nam quod inde natum eſt argumentum epiſtola tua: ita ſcripta, vt ſummum ingenium ſummum etiã erga me amorem oſtendat hoc ipſum apud me quanti eſſe putas? equidem, ſi qua eſt huius vitæ felicitas maiorem eius partem in hominum eruditione, & probitate excellentium id eſt tui ſimilium, amicitia conſtituto. Quare cum tibi maximas ago gratias, quod ad me ſcripſeris, quodq; mihi haud paullo plus, quam agnoſcere debeam tribuere videaris, quippe cum ea referas ad iudiciũ meũ; quorum ego te, ſi arbitrij mei res eſſet, Ariſtarchũ libeter ſtatuerẽ: tum vero ſic velim exiſtimes ſi quis eſt qui tuæ laudi faueat, qui tuam præſtantem doctrinã in ore habeat, qui deniq; tua cauſa ſumma omnia & capiat, & curet eum eſſe me, daturumq; operam, vt animũ aliquando res ipſa declaret. De inſcriptionibus indicaui Sanctæ Seuerinæ Archiepiſcopo, quas probarem maxime: nullam tamen vt vere dicã improbare audeo; cum aliquid in vnaquaq; videam excellere. Vale. & Altimaro ſalutem à me plurimam. Romæ. Cal. Iun. M. D. L X I I X.

VINCENTIO RECCIO A. SPE.

Mitto, quæ petis omnia præter vnam Petrarchæ paginam; quam ego, primum à pueris noſtris, deinde à me ipſo diligentiſſime quæſitam: nuſquam inter fragmenta

quidem reperire potuit, Atticanis epiſtolis, etſi adhuc mihi opus erat, tamen quando ita vis, & ego tibi tua petenti neq; negare poſſum, neq; volo, remitto tibi eas per eundem tabellarium, qui has litteras ad te perferet. Mihi quidem animus iſte tuus gratiſſimus ſemper erit: verumtamen, mi Vincenti, ſi curabis, vt mihi de eodem volumine in aliquod dies commodare poſsis, imponis operi præclaro velut artifex egregius vltimã manum nam ego non niſi libros quinq; cum meo libro contuleram reliquam partem; vt abſoluere aliquando poſſum; non petam à te pluribus verbis, nec videar beneuolentiæ tuæ diffidere. Vides cupiditatem noſtrã Tu ſtatues in hac re, quod ſit ex fide tua primum, deinde etiam ex voluntate mea. Ego te, & Peregrinum noſtrum, & Hieronymum etiam in oculis fero. Venetijs. 7. Calend. Iun.

EIDEM.

HENDECASYLLABVM, *cemen, quo nos tam amici ſalutaſti, multis cauſis legi per libẽter: primum quod tuum erat, deinde quod elegans, & ornatum, poſtremo, quod in illo mihi ſignificabas memoriam tuam noſtræ neceſsitudinis, & beneuolentiæ itaq; non poſſum non tibi vehementer gratulari, mihiq; plurimum gaudere: tibi quidam egregie bonis in literis; profeceris mihi; qui talem, ac tam amabilem nactus ſim amicum. Deus igitur faxit, vt in hac animorum coniunctione ad extremum vſq; vitæ curſum perſeueremus, &, quæ ſummi amoris vterq; fundamenta iacemus, ea non ſolum confirmemus verum etiam augeamus, ſic enim habeto, qui propter egregias animi,*

ingenijq;

ingenijq; tui ſuauitatis vehementer in te diligant, eſſe quamplurimos; qui mihi ſint in te amando pares, eſſe vel paucos, vel fortaſſe neminem. Sed hac ſatis. Illud curabis, vt erudito iuueni Cornelio Diuo ſalutē meis verbis annūcies plurimū. Bene Vale. M.D.XXXI. pridie non. Sext.

EIDEM.

VIDE, *quanti mihi ſis, quantumq; te diligam: vbi primum ex balneis reuerti, è veſtigio, ad ſcribendum conuolaui, quòd ideò ad te ſcribo, quia non eius generis mea littera ſunt, vt ex illis aliquid poſſis cognoſcere quod aut noſtra interſit, aut te ſcire neceſſe ſit, vnū eſt illud quod velim te intelligere, nobis Dei beneficio priſtinam ſalutem ſi non penitus, certe magna ex parte reſtitutam. De meis ſtudijs propter diuturnam valetudinis infirmitatem, prope iam actum videtur, ego tamen, vt ſpero, quidquid omiſſum eſt temporis, breui reſarciam. Tu quid peperis, quid pares; vehementer ſcire cupio. non enim is es, qui patiaris tuum ingeniū longo otio torpeſcere, idq; cum praſtas non modo tibi vtilitatem cum laude quaris, ſed etiam tuis omnibus & amicis & propinquis, latitiam atq; gaudium efferes. Bene vale. M.D.XXXI. XV. Calend. Sept.*

EIDEM.

LEGI *tuas litteras, perbreues quidem illas, ſed tamen valde mihi gratias, latarís quod conualuerim; ego contra quod te reperirim tam belle valentem. De Cornelio quod ſcribis, non ſemel, ſed bis & ſapius, habes enim illum conuenire tu, ſi libebit eris mihi comes in homine viſendo. M.D.XXXI. XII. Kalend. Sep.*

EIDEM.

MVltis, & ijs quidem maximis argumentis declaras mihi in dies tuum erga me amorem confirmari ſolum, ſed etiam augeri vehementer. Quod enim tā ex animo delectaris noſtra conſuetudine, quod tam frequenter nos viſis, quod tam crebro literas mittis cui dubium eſſe poßit, hoc ex nimia quadam in me beneuolentia proficiſci? Quare ferreus omnino ſim & humanitatis penitus expers, niſi te valde amem, & obſeruẽ. qui nos, nullo noſtro erga te merito, & ames & beneficijs ita tibi obſtringas, vt vnde pares referamus gratias, nullus iam relinquatur locus. Gratæ igitur tuæ literæ eoq; magis. quod intellexi te Patauium cogitare; vnde ſperem te pro ſingulari tua prudentia, & in bonas artes propenſione, ampliſsimam & famam & celebritatem nominis ad tuos relaturum. Quod autem ad Græcas literas animum appuleris, hoc tuum conſilium & probo vehementer. & feliciter Deum opt. Max. fortunare volo. crede enim mihi, nihil poteras præclarius cogitare quam cum Latinis Græca coniungere. Sed quoniam noſtram epiſtolam, ſi longior exſtitiſſet, futurum tibi gratiorem ſignificas: ſic habeto mi Vincenti, nos prolixius ad te non ſcribere, quod neq; prolixiores epiſtolas, quibus confirmetur, amicitia noſtra videtur deſiderare, neq; mehercule valde eſt, quod ſcribam quod aut noſtra interſit aut te ſcire oporteat. Niſi fortaſſe velis me ſcribere, in Italiam Gallos aduentare, & Venetijs viſum eſſe cometam Sextili menſe, & ſimilia, quæ minime te fugiunt. Quod ſi viderim te longitu-

gitudine capi, dummodo tibi ſatiſfaciam inanes potius, quã nullas, ad te literas dabo. Vale. prid. id. Sept. M.D.XXXI.

EIDEM.

ET literas, & libellum accepi, de quibus tibi gratias ago: neq; vero mihi erat ignota diligentia tua, quam antea nobis, cum Venetijs viueres, id eſt cum in humaniora ſtudia mecum incumberes multis quidem argumentis declaraueras. peregrinus & cæteri communes amici ſalutabuntur à me diligenter, vbi primum eos offendam. Tu fac exiſtimes nihil eſſe quod ab homine amiciſſimo proficiſci poßit, quod ego non velim te à nobis exſpectare facit humanitas tua quã mihi Patauij tam egregiè ſignificaſti, vt ad antiquũ amorem erga te meum addiderim etiam cumulum quendam beneuolentiæ prope ſingularẽ, amaui enim ſemper, & amo voluntatem hominum, quæ mihi rerũ omnium antiquißima eſt itaq; contubernalib. tuis; & lectiſſimis viris, Auguſtino, Bartholomæo, & Ioanni cum ſalutem dixeris, addes etiam, omne meum ſtudium, & officiũ ijs paratum eſſe at ſemper fore. quod vt aliquando tu cum illis experiare, dabo operam, quantũ erit in me ſitum. Paulus Papienſis per me vobis omnib. ſalutẽ adſcribi voluit, ſeq; cõſtãter aſſerit perpetuo comitati veſtræ deuinctũ in primis fore. Si Bonamicus redierit, ſi mihi ſignificabis gratiſſimum feceris. Vale. Venetijs. Id. Sept. M.D.XXXI.

EIDEM.

POſtquam mihi renunciatum eſt, te patauium adipiſcendæ philoſophiæ gratia, conceßiſſe, plurimum ſane voluptatis animo capi & hoc tuũ conſilium

etiam

etiam atq; etiam tacitus mecum ipſe laudaui facit enim amor erga te meus vt exiſtimem, quidquid tibi conducat, id mihi etiam expedire, atq; tu, cùm in tanta hominum luce in tanta doctiſſimorum virorum frequentia viuas, non dubito, quin bonarum omnium diſciplinarum & laudatarum artium cognitionem breui ſis conſecuturus: noui ego ingenium tuum: noui impetus ad laudem: itaq; non adhortabor te ad eas artes, quib. ab ipſa pueritia deditus ſemper maximè fuiſti, quid ſit ante acta ætate tua dignum, qui te mores, quod inſtitutum vitæ deceat, tu videbis. Ego illud tantum tibi ante oculos ponam, vt cogites, in ea te vrbe nunc agere, quæ liberalium omnium doctrinarum hodie veluti domicilium habeatur, & à qua inanem quemquam redire, turpiſſimum ſit. atque hoc ſatis eſſe arbitror ad excitandum te ad honeſtas diſciplinas. quamquam hoc equidem ideo tibi propono, quod voluntati, aut prudentiæ tuæ diffidam, ſed vt potius amori erga te meo, qui ad me ſcribendum impulit, ſatiſfaciam, quod tu cum legeris, eo velim accipias animo, quo nos & cogitauimus, & ſcripſimus, Cornelium Diuum, Peregrinum Benzonum, Nicolaum Sonicam, & Hieronymum Riccium Muranenſem, communes amicos meo nomine ſi ſalutabis, erit mihi vehementer gratum. Tu fac valeas, & me, vt inſtituiſti, diligas.

M. D. X X X I.

EPI-

EPISTOLARVM PAVLI MANVTII LIBER NONVS.

NICOLAO CAETANO Cardinali.

EGO vero fratris tui, Principis optimi, filios, præſtanti ingenio adoleſcentes, & libenter ſum complexus; &, perſpecta ſingulari probitate, atque ad bonas artes propenſione, quotidie magis vtrumque diligo. Sed, vt, illorum præclara ad virtutem indole, pro mea erga familiam veſtram peruetere, perpetuaque obſeruantia vehementer lætor: ſic, ad excolenda eorum ingenia quod attinet, nec mihi vacui temporis eſſe quantum res exigit, nec facultatem, quæ voluntatem æquare poſſit, non mediocriter angor, quamquam illis, vt video quæ aliunde petuntur, intra domeſticos parietes abunde omnia ſuppetunt, vt enim reliqua omittam, cùm in tuam vitam intuentur, cùm tuos mores, tua inſtituta, tua ſtudia, contemplantur, nullam præterea diſciplinam, nullius vocem, aut præcepta deſiderant, verumtamen, ſi quando acciderit, vt ab ijs occupationibus, quarum concurſu pæne obruor, reſpirare liceat, deeſſe veſtræ cupiditati non patiar induſtriam meam, quod vt enitar, hortantur quidem multa, nihil tamen magis, quam epiſtola tua quæ me cum ſermonis elegantia, tum ſignificatione amoris, & iudicij de me tui ſic affecit, vt nihil vnquam ſenſerim

rum iucundius. Vale. X. Calend. April. M D. LXIX.

PAVLLO MANVTIO. S. P. D.

Superioibus proximis diebus ſumpſi mihi quiddam non alienum, vt arbitror, ab officio meo, neque tibi aduerſum, cum optimo animo, tuique amantiſſimo, quæ ratio impuliſſet, vt de optimo imperatore Maximiliano, Domino meo verè, recteque cogitata, & ad Sambucum noſtrum perſcripta, ex libro epiſtolarum tuarum tolleret; & bene cauta euerteres, exquirere non dubitaui. Magnum enim atque graue aliquid fuiſſe, quod te ipſum quaſi ad cuius laudes amplificandas illa quæ diuulgaueras, pertinebant, inuerterit, ſtatuebam, & quin hoc cum iniuria, quæ capiti Reip. Chriſtianæ fieret, coniunctum eſſet, dubitare non poteram. Itaq; cùm te, propter excellentem omnium liberalium doctrinarum cognitionem, animo meo egregie carum habeam, & tibi aliquid à maleuolis inſtillatum, quo minus in recta ſententia maneres, putem, erigere te, atq; confirmare rurſum meis literis volui. Spero autem, ac potius confido, te pro ſingulari tua humanitate & probitate in optimam hoc accepturum partem, ac maiorem mihi cui Cæſar intime eſt notus, fidem habiturum, quam hominibus Imperatoris optimi & iucundiſſimi, tuiſq; laudibus inimicis, meque dubitatione, & cura, quam iſta mutatione, cuius nulla vera ratio excogitari poteſt, nobis iniecisti, leuaturum. Id vt facias, & hanc meam curioſitatem (licet hoc nomen in vitio ponatur) ab omni maleuolentia diſiunctiſſimam, ac potius cum ſumma erga te beneuolentia, fideq; quã integerrimã Cæſareæ Maieſtati

quoad

quoad vixero præſtabo coniunctam eſſe tibi per' uadeas: in maiorem modum peto Bene vale. Viennæ ex aula Cæſarea IX. Kalend. Iunij M.D.LXIX.

Ioann Crato à Craſtheim S.Caſ.Maieſt. Conſ. & Medicus intimus.

IOANNI CRATONI
Viennam

SI quis eſt vir præſtantiſſime, vni conſtantia delectetur: & quam ſemel conſi'ij viam ac rationem eſt ingreſſus in ea libeter pergat, is ego ſum. & eu eſſe me nō mediocriter gaudeo. ſed, vt te nō fugit ſingulari doctrina ac ſapientia virū in hominū voluntatib. nihil eſſe perpetuum neceſſe eſt: nec videtur in aliquā culpā incidere aut male de ſe ipſo cōſulere ſi quis ita vitā inſtituit, vt eius conſilia ratio temporū moderetur, ac regat. Ego olim illa mea ad Samburū epiſtola quid cogitarē, declarandū putaui, nā etſi de ſtudijs meis humiliter admodū ſentire. nec ſatis fore ſperarē, vt ex ingenio meo quidquā depromerē, quod ſi ad Maximilianū, Regem tūc Romanorum inclytū nunc Imperatorē, mitteretur, aditum mihi ad eius beneuolentiam patefaceret: ſuaſu tamen amicorū, aſſiduiſq; ſermonib. in eā mente impellabar, vt maximo Principi, erga liberales omnes diſciplinas egregie animato, notā eſſe cuperē induſtriā meā nunc mutata mea ratio eſt. Romā euocatus à Pontifice, ſic impedior negotijs, ſic à ſtudijs auellor vt, quæ de litteris noſtris opinio fuit, ſi modo vlla vnquā fuit ea nihil dignū in ſumma temporis inopia, præſtari à me poſſe confidam porro quod pollicebar, cùm nō video; niſi ſi quo

a me

quas gratias debeam, facile video; quas agere poſſum, non reperio, quod tamen in me eſt, vt meritum tuum perpetua memoria colam, & ſingulari te ipſum amore complectar, quod virtuti quoq; tuæ, omnibus notiſſimæ, libenter tribuo, id ſi omittam, nefario me ſcelere deuinctum putabo. Vale, o R.ma. Id. Sept. M. D. LXIX.

VIDEM VIENNAM.

ET ſerius, quam tu fortaſſe exſpectabas, & breuius omninò, quàm vterq; noſtrum vellet, ad te ſcribo, id accidit valetudinis incommodo, non obliuione tui, ad quem quotidie mentem refero, & ea ſanè voluptate, qua maior eſſe nulla poſſit, quod ſi corporibus animi mederentur: facilè ſanaret hunc morbum, quo quintum menſem laboro, iucundiſſima recordatio humanitatis, & beneuolentiæ erga me tuæ. alleuari tamen videor, dum de te cogito, tecumq; quaſi loquor. calores exſpecto, valetudini meæ ſemper vtiles, nã hyems, & veris inconſtantia, cum hyemali prope frigore, male me vehementer habuit. Si valebo, exſpecta epiſtolam bene longam, interim ama me, vt facis. Vale. Romæ. Kal. Maij. M. D. LXX.

LABORABAM eodem, quo antea, morbo, & quidẽ aliquanto etiam grauius. ita Dei voluntas fert. nec ſatis conſtat inter medicos, qui ſit exitus futurus: meus animus, vt ingenue tibi fatear, aberrat à bona ſpe, quippe ætate ingraueſcente, valetudine per imbecilla, morbo plurimorum menſium. Te rogo pro noſtra neceſſitudinne. ſi quid mihi acciderit humanitus, filium meum Aldum, qui viuit Venetijs tuis officijs, tuaq; humanite complectaris. Ego ſi diutius vita fruar,

nullum mihi crede, erga te amiciſsimi atq; obſeruantiſsimi hominis officium prætermittã. Hæc quoq; aliena manu: nam mea vim penitus omnem ademit morbus. vide, qui ſim, mi Crato. Vale, & poſthac Venetias, quo me breui conferre cõgito, ad oratorem veſtrum litteras mittes. is mihi eas reddendas curabit. & quamquam fieri poteſt, vt inde me Patauium, valetudinis curandæ gratia, conferam; tamen diſcedens mandabo meis, vt litteras mihi eo mittant.

EIDEM. VIENNAM.

NVNC demum exoriri mihi videor, & quaſi poſt multam noctẽ lucem adipiſci. reuerſus poſt annos decem in patriam ab vrbe Roma, vnde me, laborem nullũ pro publica re. communiq; cõmodo recuſantem, grauis moribus ac diuturnus extruſit. Gratulãtur amici amplexantur, lætitiam oculis, vultu, ſermone declarant. Hoc mihi iucundiſsimũ eſt: ſed, in hac iucunditate, angor, ſæpe intimis ſenſibus, dũ recordor, quid iactura, quamdiu Romæ vixi, ſtudia mea fecerint: de quibus, quamquam intelligo non eum, eſſe me, qui magna præſtare poſsim, verumtamen minima fortaſſe non erat exſpectatio. Ire, inquies, non oportuit. Certe, ſi diuinare licuiſſet. verũ, ſi res adhuc integra ponatur, eundi conſilium, qui reprehendat fortaſſe nemo ſit. Laborabam domeſticis incommodis, fratrum meorũ culpa, nec ſpes erat emergendi, niſi noua conſilia caperentur. Vocabar à Pont. Max. quo nihil videri poterat honorificentius: fructum autẽ quis non exſpectaret? Cohortabantur ampliſsimi viri, quorũ erga me ſingularem beneuolentiam multis rebus antea perſpexeram,

læta deniq, copioſa, ampla ab omnibus omnia promittebantur. quid agere? credidi, & ſperaui: vt fere ſumus omnes homines hoc ingenio, vt ea, quæ cupimus, libenter quoq; ſperemus. quamquam hoc leuius, quod ſpem fefellerit euentus: non tam enim abundare, quam non egere, gratum eſt: illud per quam graue, quod perpeti ſæpe multa ſum coactus, indecora prorſus, indignaq; ſtudijs noſtris, ætate noſtra, exiſtimatione ante parta. In quo tamē occurrit ea conſolatio, quod, in illo vitæ duriſſimo genere, multa ferendo, multa ſimul didici, quæ profecto me numquā neq; libri, neq; vlla doctrina: neq; dies ipſa docere potuiſſet. Nunc ſingulari diuino munere patriam adepti, redibimus ad illa præclara ſtudia, vnde diſcedere nō oportuit; omniq; prorſus cura vacui, nullo cuiuſquā imperio, excluſus etiam ſi licebit, interpellatoribus ſi non licebit, rure abditi, ſalubri aliquo, & amœno loco fruemur, liberrimo otio, litterulis noſtris: operamq; dabimus, quantum in nobis erit, vt, quod amiſſum eſt antea temporū, non id quidem totum, (qui enim fieri poteſt?) nonnulla tamen ex parte ſarciatur, & aliquem adhuc ex induſtria noſtra fructū poſteritas capiat. Valetudine modo vtimur commoda, qua nunc omnino caremus, ereptā laboribus illis, animique curis, quæ nimium omninò graues, nimium diuturnæ fuerunt. Febris diſceſſit poſt nouem tandem menſes: ſed inedia, morbo, mœrore, ad horribilem prope maciem reducti ſumus: quodq; miſerius etiam eſt, aluum purgare, niſi accedant intrinſecus adiumenta, nunquam licet. Huic arriditate aſinum lac prodeſſe in primis poſſe, neq; huic remedio vllum præſtare inter omnes medicos conuenit. In cibo ſicca omnia

batione nixam, inuidia aut maleuolentia labefactare non queat. verumtamen, qui me probe norim, vereri ſæpe cogor, ne te quidem amor, multos fortaſſe fallat auctoritas tua, ac, ſi me audies. cui debes in ea re, quæ ad me ipſum pertinet, obſequi non inuitus, parumper moderabere poſthac iudicium de me tuum: ne, dum exiſtimationi meæ nimium ſtudes, tuam in diſcrimen adducas. Sunt enim quædam peſtes hominum, quibus aliena laus ita moleſta eſt, vt, quidquid alijs addatur, ſibi detractum putent; & omnem detrahendi obtrectandiue locum ſic arripiant, vt ex aliena ignominia ſibi laudem quærere videantur. De mutatione illa, quam feci in epiſtola ad Sambucum, & prudenter, & amanter iudicas. ſcripſi, cùm impedimento nihil fere videbatur, quo minus id, quod cogitabam, ad exitum perducerem: induxi, cùm propter aſſidua negotia ſtudijs meis ita diffiderem, quaſi nihil ne mediocriter quidem eruditis auribus non modo Imperatore Maximiliano dignum, afferre iam poſſent. vtriuſq; conſilij cauſam ad Cratonem perſcripſi. ſpero fore, vt meum factum quo parum æquis animis nonnullos tamen iudicare, literæ tuæ ſignificant, vir optimus ac prudentiſſimus nõ improbet. quod ſi euenerit, tanti hominis auctoritate ſuſtentatus, non equidẽ dicam, quid alij ſentiant, non laborabo, ſed certe multo minus: cum præſertim te quoq; florentem ingenij, probitatis, doctrina fama, tui iudicij teſtimonio mihi nõ defuturũ intelligã. Vale. Romæ. XIIX. Ka. Oct. M.D.LXIX.

AVGVSTINO. ANGELELLO Fabrianum.

Nec filius adeſt, profectus Venetias cum matre an-

te aliquot dies: nec mihi à grauioribus curis tantum ſpatij relinquitur, vt binis tuis literis pluribus verbis reſpondere poſſim. hoc tantum habeto, delectari me vehementer diligentia tua, qua te vti video tum in deſcribenda, tum in mittenda ad nos antiquitate. gratias agerem, ſi hoc vno contentus officio eſſem, aut hoc à te crederem exſpectari. In Orthographiæ libro, cùm rurſus edetur, aut in eo, qui apparatur, veterum inſcriptionum, carere te tua laude non patiar, ita noſtra conſuetudo fert: ita poſtulat & amor in nos tuus. Reliqua, cum vacabimus, ſi modo id aſſequeremur vnquam: quod ſane non tam noſtra, quam aliorum cauſa cupimus, Vale. Romæ. VII. Id. Maij. M. D. LXVII.

EIDEM FABRIANVM.

DE inſcriptionibus ad me miſſis, noli exſpectare dum tibi gratias agam. nam neque id patitur amicitia noſtra; & officium tuum, ſapius iteratum gratiarum actionem requirere iam non videtur. Quod ad meos commentarios attinet, velim hanc moram æquo animo feras. quotidie enim aliquid additur, aut mutatur. ita ſi quã facit in tempore iacturam, eam tibi reſarciam. equidem iſtam amo cupiditatem ſcriptorum meorum: in qua, te ſocios habere multos intelligo. vtinam otium contingat, vt eam explere aliquando poſſim. Vale, Romæ. IV. non. Sept. M. D. LXVII.

EIDEM FABRIANVM.

PVTO te ab Onuphrio Gilio, tui amantiſſimo, certiorem non ſemel eſſe factum inualetudinis meæ: qua nonum iam menſem ita laboro, vt neq; ratione victus, neq; vllo remedij genere adhuc quidem alleuari potuerim, itaque

taq; miſere iaceo, ſpe iam deſtitutus omni, præter eam, quam in cæli mutatione multi ponendam arbitrantur. quorum ego libenter accedo ſententiæ. exire propter nimios calores nondum licuit. Sed ego exeundi conſilium ita cepi, vt vrbem plane relinquam, & ad patrios lares & dulcia incunabila remigrem, in quo Pontifex, vt eſt inſigni præditus humanitate, facilem, perbenignumq; ſe præbuit. Si quæris, lætior, an triſtior diſcedam: nõ facile dixerim. ita multa occurrunt, quæ animum ac voluntatem huc illuc diſtrahant. propenſior tamen in hãc partem ſum, vt poſt annos decem, ætate ingraueſcente, vrgente præſertim difficili morbo, ad patriæ complexum recurram: cuius adſpectus, non dubito, quin mihi amiſſam moleſtißimis curis hilaritatem reſtituat. quam ſi quis afflictæ valetudini haud paullo magis, quam orientalia quæuis pharmaca, prodeſſe dixerit, opinor nõ errabit. Eamus igitur dijs bene iuuantibus, & redeamus aliquando ad illa ſtudia, vnde diſcedere piaculũ fuit. quod vtinam per valetudinem liceat. nam per negotia certe licebit ita res meas conſtitui. ita, quæ dißipata erant in domeſticis rationibus, collegi, atq; contraxi, ita denique quod accepi quaſi dictum arroganter nolim, humana omnia propemodum cœpi contemnere. De diſceſſu igitur fixum conſilium eſt: de die nondum ſtatui: ſed, vt hyemales imbres, tempeſtateſq; vitentur: ante Cal. Oct. cogitamus. Onuphrius hic remanet, meo ſane cum dolore: non ſolum enim eius opera vtebar in ſtudijs, verum etiã conuictu, ſermone, probitate, ingenio ita fruebar, vt hãc iacturam ſarcire non poſſe vix vmquam putem. non deerunt omnino, quibus vtar: ſed. præter operam, alia de-

ſidero. hoc adoleſcente nihil aptius ad naturam meam. Te, mi, Auguſtine, quamquam longè diſiunctus, tamen prorſus non carebo quæ enim tua eſt humanitas, qui tuus in me amor, ſcribes interdum ad me. ego autem, licet otium & litteras ſi valebo, ita amplecti cogitem, vt duelli me non facile patiar, tamen à te, viro optimo, noſtri, quod facile perſpexerim cupidiſſimo, atq; amantiſſimo, non committam. vt in hoc genere prorſus requiri poſſit officium meum. Vale. Kal. Sept. M. D. LXX.

HERCVLI CIOFANO Sulmonem.

NON poſſum non amare vehementer induſtriam tuam. qua te vti video in emendando gentili tuo, poëta ſummo. perge, vt cœpiſti: nam & gloriæ tuæ conſules, & alios in eandem laudem excitabis. Victor ad Aemonios, magis arridet, quam, Victor Iolciacos: accedente præſertim antiqui libri teſtimonio Regius autem inania captans veritatem quærebat in tenebris. Tu longe certiora ſequeris: itaq; tibi libenter aſſentior. Vale. Romæ, XIII. Cal. apr. M D. LXIX.

EIDEM SVLMONEM.

INSCRIPTIONES illæ nihil habent, quod oblectationem aut doctrinam legentibus afferre poſſit. quod ſi ſimiles occurrerint, inanem laborem ſuſcipere te nolo. De Ouidij loco, ad tuam ſententiam opinionem meam adſcribas, licet. Regius ille ſæpe alucinatus. tu ſi perges vt cœpiſti, poëtam ingenioſum, ciuem tuum. à mendarum labe, non med ocri tua cum laude, vindicabis. Vale. Romæ. Pridie. Cal. Sext. M. D. LXIX.

M. AN-

M. ANTONIO. CIOFANO Sulmonem.

EXCVSAREM tibi tarditatem literarum mearum, niſi Herculos frater tuus, quæ mea vitæ ratio ſit, quam aſsiduè, quam varijs impedita negotijs, optimus teſtis eſſet. atq; ego illi cùm me rogaret, vt aliquid tibi reſcriberem, deeſſe mihi dixeram non modo otium, ſed etiam argumentum, nam de paracleto, ſane mirabar non probari tibi ſententiam parentis mei, præſertim quæ rationibus optimis niteretur, cætera vero, in tuis litteris erant eiuſmodi, vt à te non negotij, ſed animi cauſſa ſcripta viderentur. quod ſi mihi hæc impoſita condicio ſit, vt eorum omnium, qui quotidie non modo ex Italia vniuerſa, verum in tranſalpinis quoq; gentibus ad me ſcribunt, reſcribere litteris neceſſe ſit, inique mecum agatur & prorſus inhumane. cuius enim otij eſt, cuius etiam ingenij tot epiſtolis poſſe reſpōdere Latino præſertim ſermone, in quo mihi, propter eam, quā nonnulli de ſcriptis meis opinionem habent nō licet eſſe negligenti? At officij prætermiſsi grauem eſſe culpam dices. Si ſimplex officium agitur, iure dices ſin eueniat, vt concurrant officia duo: certa poſſe alterum omitti ſine culpa, & minori maius anteponi, aut fateberis, aut in grauem ipſe culpā incides, magnā enim niſi diſtinguantur officia rerum omnium humanarum perturbationem ſequi neceſſe eſt. Simili, vt opinor, in loco mea cauſſa verſatur. Cùm enim ſacris libris. qui à Chriſtianæ Reip. ſalutem pertinent, & corrigendis. & edendis, cum ſalutatione virorum honeſtiſsimorum, qui frequentant ædes meas, cùm etiam ſtudijs noſtris, vel vt inſtituta abſoluam, vel vt abſoluta

perpetuam, danda opera eſt: ſcilicet eius temporis, atque eius operæ partem, rebus grauiſsimis detractam, ad inanes epiſtolas transferam: inanes appello, quia video multos, cũ ſcribendi cauſam aut perquam leuem, aut etiam nullam habeant, ideò tamen ſcribere, vt meas litteras eliceant, quod niſi ſtatim aſſequuntur, indignantur, & maiorem ſuæ voluntatis, quàm occupationis meæ, rationem habent. ab horum numero libenter te, mi Ciofane, ſeiungam, non enim dubito, quin me diligas, vel tua ſpõtè propter communia ſtudia, vel imitatione iuuenis optimi, atque eruditi, Herculis fratris tui, à quibus autẽ diligi me peto, de ijs vt bene ſentiam, non ægre à me ſolio impetrare, atq; vtinam, quã propenſo erga vtrumque veſtrum animo ſum, tam facilè vobis animum inſigni aliquo merito probari poßim, quod equidem enitar: &, ſi contigerit, vehementer lætabor: ſin minus, vos tamen amplecti voluntatem, meam, eaq; contentos eſſe, & humanum in primis, & æquum eſt. Vale. Romæ XII. Cal. Decemb. M.D.LXIX.

IOANNI CASELIO.
Florentiam.

ÆQVE, vt video, lætamur, tu mea erga te, ego tua in me beneuolentia, quæ ſi orta eſt ab opinione virtutis, vt certè eſt; non dubito, quin perpetua ſit, tu enim, quas artes à puero colere cœpiſti, in ijs quotidie magis vt excellas operam dabis: ego te inani fortaſſe conatu, (nam aduerſantur multa) ſtudio tamen, & voluntate, quantum licebit, imitabor. Nericium tuum quis non amet? mihi crede, tuarum litterarum teſtimonio, aut commendatione non eget. me quidem ita ſibi deuinxit

officia

officio ſuo, non modo vt omnia, quæ poſſum, ſed etiã quæ non poſſum, eius cauſſa cupiam. iam de eius ingenio, doctrina, eloquentia quid ego tibi, cui notior eſt, quam mihi? prædicabo igitur alijs: vel quod amor impellit; vel quod, ornare virtutem, noſtræ conſuetudinis eſt. Vale, mi Caſeli: nosq́; vt facis, ama. Romæ. XII. Cal. Oct. M.D.LXIX.

FRANCISCO PLANTEDIO
Manfredoniam.

ET ſerius, quam tu exſpectabas, & breuius fortaſſe, quam vterq; noſtrum vellet, reſpondeo litteris tuis. quamquam, cùm tibi nota eſſet occupatio mea, erat humanitatis & prudentiæ tuæ, ſilentium meum in bonam partem accipere, & amici hominis commodo conſultum velle: cùm præſertim, iudicium meum de tuis verſibus cur expetas, cauſſa nulla ſit, tu enim hoc in genere ita es verſatus, vt excellas: ego ſaluere Muſas iuſſi ante aliquot annos, nec poetas iam conor attingere: aut, ſi interdum, vt oblectem me potius, quam vt imiter quod ſi tu meum iudicium anteponis tuo, quod ego ne comparo quidem: errare te facile patiar, neque committã, vt meam fruſtra ſententiam exquiras. Mihi quidem ea, quæ ſcripſiſti ad Rotam, vatẽ ætatis noſtræ celeberrimum, valde probantur. habent leporem, nec tamen grauitate carent. totum poema (ſic enim videor appellare poſſe) luminibus ingenij, doctrinaque diſtinguitur. Sic perge: ſic ibis ad aſtra, præſertim oratoria quoq; facultate, vt video, non mediocriter inſtructus. Commentarium meum in epiſtolam. dederam amico deſcribendum: ſed eius operam caſus neſcio quis interpellauit: edetur aliquando vel hic, ſi licebit,

li. ebit, vel certe Venetijs: quod minime vellent abſente me, poſt diſceſſum tuum addidi non pauca, quædam perpolini. Cupio ſalutari à te veterem patronum meum, omni laude præſtantem, Cardinalem Comenſem, cuius erga me offi.ia, dum viuam, animo ac memoria tuebor, prædicace numquam deſinam. Vale. Romæ. VII. Cal. Oct. M. D. LXIX.

IACOBO GORSCIO
Cracouiam.

PARTICVLAM *litterarum tuarum, in qua ſcribis ad amicum tuum, audiſſe te, excluſum eſſe Romæ Paullum Manutium, (hæc enim ipſa verba ponis) legi ſine moleſtia. qui enim rumor nec ſi verus eſſet valde afficeret animum meum ſubſidia ſibi ad omnes caſus ex optima conſcientia quærentem; is cùm ſit falſus, & inanis, quid eſt cur me tangat? Equidem, ſi ſcire ſcis, qui ſit meus hac tota de re ſenſus, incluſus potius mihi videor eſſe, quam excluſus à quo enim die Romam veni, exeundi facultas, quam ſæpe valetudinis, interdum animi etiam cauſſa optaueram, data numquam eſt: non quin ijs hominibus, qui tanti apud me ſunt, vt eorum voluntatem nutumq́; quaſi legem obſeruem, vtar facillimis: ſed commiſſum fidei diligentia, induſtria meæ negotium eiuſmodi eſt, vt abſente me iacturam patiatur: quod ſi priuata mea res ageretur, negligerem fortaſſe: nunc vt ſcire te arbitror. totum hoc munus ad Sadis Apoſtolicæ dignitatem pertinet: pro qua ſi accideret vt vitam profundere opus eſſet, præclare mecum actum putarem. Hoc meum ſtudium placere bonis viris, & ipſe in primis Pio V. Pont. Max. nihil omninò probanti, niſi quod ad ſummi*

Dei

Dei gloriam, communemq́ſalutem referatur, ita lætor, vt cæterorum opiniones & iudicia contemnam. quid enim laborem, quid de me ſentiant, aut loquantur ij, qui ne ſincere iudicare poßint, liuore impediuntur, aut maleuolentia fortaſſe enim hominem in ſaluberrima tollenda prauitatis hæreticæ cura diu noctuq́ verſantem non labori, nō valetudini parcentem parum æquis oculis adſpiciunt? ſexcentas enim artes, quibus cauſa publica lædatur, quotidie veterator ille magnus generis humani ſempiternus hoſtis excogitat. Sed nomine meo, quantum volunt, iſti detrahant: me tamen, vt ab optimorum conſiliorum curſu, rectiſsimaq́ mente deducant, numquam aſſequentur. Te quidem iſta, mi Gorſi, quæ aut à leuiſſimis hominibus temere, aut ab improbiſsimis callide diſſeminantur, ſi putem credere, ignorare videar, & prudentiam, & bonitatem tuam: vt ingenue tamen tecum agam; poſt illa verba, Excluſum eſſe Roma Paullum Manutium, optaui ſignum aliquod vel iudicij, vel ſaltem amoris in me tui: iudicij, vt hoc adderes: Quod veriſimile non videtur: aut etiam, Quod de tali viro vix crediderim: amoris, hoc, aut ſimile: Quod cupio eſſe falſum. Quod ſi verum eſt doleo. Hæc tu ſi ſic ſcripſiſſes, cum amicitiæ noſtræ, cum conſtantiæ quoq́ tuæ ſatisfeciſſes: illa quidem ipſa verba, quæ ſubacerba nonnullis videri fortaſſe poßint, condimento quaſi aliquo mitigaſſes. Vtraq́ eſt à te omiſſa ſignificatio: & quanquam vtraque mihi æquè grata futura eſſet, quippe qui a bonis eruditisq́ viris, id eſt, à tui ſimilibus, non minus probari quā diligi velim: tamen neſcio quo modo fit, vt amori te nihil dediſſes, aliquanto moleſtius feram. Qua de re ſcripſi ad te li-

ad te ſcribere, pro mea conſuetudine: neq; tamen dubito, quin tu hoc ipſum, quod ſcripſi pro tua humanitate æqui boniq; facias. Nam de ſtatu rerum mearum mihi ipſi auctori ſatis bono, velim credas, non modo Romæ eſſe me, verum etiam libenter eſſe, exiſtimatione integra, re familiari aucta potius, quam imminuta. Vale, Romæ. VI. Kalend. Octob. M D. LXIX.

IO. BAPTISTAE OLIVO
Aſulam.

ETSI, cùm hæc ſcripſi, non ſatis commode valebam, dedi tamen operam, humanitate coactus literarū tuarum, vt aliquid reſcriberem. Lætor periucūdam tibi eſſe recordationē veteris amicitiæ, conſuetudinisq; noſtræ: ſed maioris lætitiæ cauſſam afferunt officia tua, quibus vxorem meam primū graui morbo affectam, deinde filium, non minus grauiter laborantē, aſsidue coluiſti. Vtinam, quā debere me fateor, aliquando referre gratiā poſsim: habebo quidem merito tuo parem, quamdiu vita contigerit. De ſtatu rerum tuarum, ex Lælio Garuardo probo iuuene, mihiq; ſuis moribus, & ſua virtute cariſsimo, cognoui ea, quæ vehementer optabā; diligi te, & coli à bonis, honeſtisq; ciuibus, opera, opeq; tua multos adiuuari; augeri quotidie opinionem probitatis, & doctrinæ tuæ, quo tibi nomine plurimū gratulor: quæq; tam præclare induſtriæ, tam propenſæ ad cōmunem ſalutē voluntati præmia debentur, ea non dubito, quin tibi nunc quidē homines, olim verò Deus opt. Max. vberrima perſoluat. Vale, & vxori, filioq; quorū in ſalute ſita mea ſalus eſt, humanitatē, & diligentiam, ſi nondū conualuerunt, eandē præſta: à me verò, quæcumq; ad commodū laudēq;

tuam

tuam pertineri intelligã, omitti poſſe nolim exiſtimes: ſi quid ignorabo, admonitus à te vincam officijs meis opinionem tuam, Romæ prid. Cal. Oct. M.D.LXIX.

PRO. COLLEGIO. CANONICORVM. S. PETRI.

S. R. Magdalenæ, & Leonoræ Auſtriæ, ſororibus. ſpiram.

BENE agẽdi ratio maxime diſcitur eorum exemplo, quorũ actiones generis nobilitas, aut ſplendor dignitatis illuſtret, propterea neq; optabilius quidquam eſt, quã vt Reges, principesq; reliqui ad ornandã, tuẽdamq; Chriſti eccleſiam, vnde vera ſalus, æternæq; vitæ felicitas emanat; ſuas omnes curas, omnia ſtudia conferant: neq; nos ex vlla re maiorẽ capere lætitiã potuimus, quàm ex M.V. propenſa ad cultũ, ac venerationem Apoſtolorum voluntate, antea quidem nobis minime dubio multorum ſermone, nunc autem inſigni veſtis aurea munere declarata. Et quamquam ſuæ pietatis, perpetuæq; innocentiæ à Deo opt. Max. fructum illum capient, quo nihil poteſt eſſe præſtantius: tamen nos quoq; nẽ partes noſtræ deſiderentur, primum gratias eis de iſta liberalitate, iſtaq; mẽte quam licet maximas & agimus, & habemus: deinde fore pollicemur, vt exſtet ſui muneris memoria in annos plurimos inter ornamento templi, in animis verò noſtris numquã exſtinuatur. Interim precibus omnibus, vt M.V. perpetuo bene ſit, quæq; optant feliciter, proſpereq; eueniant à cœleſti numine petemus. Romæ, XVII. Calend. Ian. M.D.LXIX.

HIERO-

priuatam ſimul tui nominis memoriam immortalitati commendes. In hoc argumento quid efficere, & præſtare ipſe poſſim, non equidem intelligo: verũtamẽ ſi quid poſſum, & ſi aſſequar aut legendo, aut cogitando, totum illud quidquid erit, & quamtumcunq; erit prolixe tibi perliberatiq; animo polliceor & defero. Nam illa, quæ requiris, eiuſmodi ſunt, vt vel hiſtoriæ veteris teſtimonio, vel ipſa etiam coniectura explicari facile poſſint. Si enim Cæſarem cum vtriq; Galliæ præeſſet, in citeriore, conuentuum agendorum cauſa ſæpe hibernaſſe concedimus; id quod ambigere nõ licet: quis dubitet, quin Rauennæ, quo nullũ in ea prouinciæ parte nobilius oppidum inuenio, conuentum egerit? De fœdere, ne hoc quidẽ video cur in dubium vocetur. vrbs enim Ciſalpinæ Galliæ Rauenna fuit: at Galli fœderati. Locũ Ciceronis in oratione pro Balbo, ſuffragante, vt verba tua declarant, vetere libro, ita legerem. P. Cæſium, virum bonum, qui viuit Rauennatem fœderato ex populo. Vt primum patria deinde patriæ cõdicio oſtendatur nam ſi legamus, Qui viuit Rauennæ fœderato ex populo: fœderati populi nomẽ id eſt, P. Cæſij patria, ignorabitur. in quo repugnat Ciceronis conſuetudo. neminem enim ciuitate Romana donatum appellat, quin patriã ſimul nominet. Q. Iubium, ſeu, Q. Iunium, cur non placeat, eadẽ ratione adducor, nam ſi huncRauennatẽ eſſe dicemus: P. Cæſio quid fiet? an ſolus patria carebit. Dixi, quid ſentirẽ, rogatus à te, nec mihi tamen arrogare tantũ auſim, vt meũ iudicium anteponã tuo in amore atq; etiã in ijs officijs, quæ amori debẽtur me abs te vinci nunquam patiar. Vale. Romæ. Cal. Febr. M.D.LXX.

Ee CLAV-

CLAVDIO STRAMBONIO ROMAM.

Fatebor ingenue vt & conſuetudo mea, & amicitia noſtra poſtulat putaui te, pro tua prudentia, & aequitate, amore erga te meo contẽtum eſſe: amoris fructũ, & officia requirere nunquã putaui: cũ praeſertim ſi quis eſt, quem diſtringant curae non quotidianae tantum, ſed etiam permoleſtae, is ego ſim. quod tu ſcias & mecum tamen ſic agas, quaſi neſcias: quid ſuſpicer? me abs te non amari? ſiquidem, quod amamus, eorum commodo libenter conſulimus, odi iſtam rationem: errare malo cum tanta voluptate, quantam opinio mihi affert beneuolentiae tuae, quam id cogitare quod ſi credam, iniucunde viuam. quid enim profecerunt ſtudia mea, illa, quae tu dilaudare interdum ſolitus es: aut quid egĩ tantis vigilijs pro communi vtilitate ſuſceptis, ſiquidẽ hoc non ſum aſſecutus, vt, quibus laborem minuit labor meus, ab ijs mihi merces beneuolentiae nulla perſoluatur ac velim credas, non me tamen, ſi quid mihi hoc nomine debetur, id ab omnib. exigere inſtar omniũ pauci futuri ſunt: & in hoc ipſo paucorum numero inprimis eſſe te, vehementer cupio. amo enim tuos mores: ingenium pluri:ni facio: ſtudia laudare nunquam deſino. poſſum autem, ex iſta mẽte quae virtutum vbertas aliquando futura ſit, facile diuinare. & hac equidem ſpe, ſi verum ſcire vis, ſacturam illam, quam interitu Iulij Pogiani, Romanae literae fecerunt, aliquãdo leuius fero nam ſi cõtexes extrema cum primis, teq; ipſe, vt ſoles, ad ſummam eloquentiae laudem incitabis: non dubito, quin paucis annis Latina lingua amiſſam prope dignitatem

tātem reſtituas. quod eo facilius fore video, quia tu, non contentus inani verborum ſonitu, quo delectātur multi prudentiam ſimul ex iure ciuili, rerumq; maximarum ſcietiam ex philoſophiæ fontibus hauriendam iudicas. Quib. cauſis adductus egregius ille vir, omni præditus ingenij ſuauitate. Caſtilioneus Cardinalis, quem tu nobis in tanta ſimilium virorum penuria, ereptum iure doles, ita te ferebat in oculis vt nemini cōcederet, qui tui amantior eſſe poſſet. Sed illum iam lugere deſinamus, quid enim lacrymæ proficiunt? aut etiam, (ſi veritatē conſulimus: quod facere debemus) qui ab ijs malis, quibus referta eſt hominum vita, hac præſertim ætate, ad æternas beatiſſimorum ſedes migrauerit, cur eū lugedū putemus? Hæc igitur quæ præter noſtrā voluntatē accidunt, ad ſummi Dei voluntatē referamus: ita fiet, vt ea vel medici doleamus, vel ne dolēda quidē exiſtimemus. Vale. Romæ. IIX. Id. Maij. M.D.LXIX.

PAVLO TACHONO
Vibonem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DELEctatus ſum litteris tuis, non quia me ornant laudibus, ſed quia beneuolentiam erga me tuam declarant. amari enim ab eo viro, de quo bene omnia boni omnes prædicant, & optabile in primis eſt, & multorū diuitijs, atq; opibus anteponendum. Quare hoc ego nomine mihi gratulor. iudicio autem de me tuo, etſi vix fieri poſſe arbitror, vt reſpondere poſſit induſtria mea, tamē, ſiue recte ſentis gaudeo; ſiue erras, error quoq; tuus vt vere dicam mihi periucūdus eſt. Locus Ciceronis, de quo meam ſententiā exquiris, totus, vt arbitror à coniectura pēdet. itaq; deſtitutus hiſtoriæ teſtimonio,

bunt ijs de rebus quæ ipſorum vehemẽter interſint;quibus deeſſe,contra officium eſt,vel ſi qui ſunt; qui quæcunq; de re ſcribant,ita deſerte loquuntur ita ornate, vt eorum virtus, & eloquentia, non modo quæ poſſum ſed ea quoq; quæ non poſſum,poſtulare à me ſuo quodã iure,atq; exigere videatur. Hoc te in genere Ianuari doctiſsime conſtituto. tu enim quamquam ad ea indaganda & perſcrutanda quibus inuentis rerũ obſcuriſſimarum vis & natura patet, aſsidue totus incumbas & in hoc ſtudio ita verſeris, vt omnino cum paucis excellas, tamen quaſi hac vna laude non contentus, ita colis: itaq; tenes Latinam linguã, vt oratione tua nihil purius,elegantius, illuſtrius eſſe videatur. quod ſi cupere laudari, de quo laborãt multi ego quotidie minus minusq; curo, à nullo mihi crede,mallẽ quam à te, ſed, cũ hanc in me cupiditatẽ ſiue ætas, ſiue valetudo ſiue ratio exſtinxerit: tã nõ moueor ijs laudibus quas tu ampliſsimas in me cõtuliſti quaſi nihil ad me pertineã,aut quaſi ſenſu prorſus omni careã:amore quidẽ tuo vnde laudes iſtæ manãt,(ſi .n interpretor) mirabiliter delector:eum vt eadẽ,quæ peperit, perpetuo alat, atq; augeat humanitas tua vehemẽter opto ego. .n. nõ modo vt parentis beneuolentiã præſtẽ, verumetiã ne genus vllũ obſeruantiæ ſtudij, officij quod ad te ornandũ attineat, prætermiſſã pro virili mea parte operã dabo. De verſibus iocari te facile patior, & in ludicro argumento ingenij præſtantiã oſtendere Sed noli à me exſpectare, vt paria paribus te enim vt alumnum ſuum,pepetuũq; cultorem amplexantur Muſæ:me qui ſalute iam pridem illis dicta,ad oratores me contuli,nunc,ſi quando

ad eas conor accedere, vt alienum, ac transfugam, à ſe repellunt. Vale. Romæ. Idibus Aug. M D. LXX.

ANTONIO FVRNARIO
Neapolim.

ET *valemus, & ſatis iucunde viuimus, re domeſtica ita iam conſtituta, vt adoleſcendi filio, quem vnicum habemus, cogitandũ de virtute potius, quã de fortuna videatur. nam, quod ad me attinet, hãc habeo ſenectuti gratiam, vt pauca iam requiram: vel quod ad illa lõge meliora properamus: non enim longe abeſſe videtur ille portus, quo peruehi cupimus ex diuturna tẽpeſtate? vel ſtultũ quod putamus ea quærere cum labore, quæ nec ſi adipiſcare, moleſtiæ finis eſt. quod te quoq; eruditum litteris, hominẽ, ſentire arbitror: & hoc equidẽ nomine cum te diligo vehemẽtius, tũ diligi à te cupio. Memoria noſtri tua, munerib. declarata ſuauiſſimis, periucũda nobis eſt. Vale. Rom. x IIx. Kal. Feb. M. D. LxIx.*

EIDEM NEAPOLIM.

QVAE *ſolet ex cariſſimis iucundiſſimisq; rebus percipi voluptas eam ipſam ex epiſtola tua cepiſſe me, prorſus velim tibi perſuadeas. hoc adeo inde perſpicies, quod in magna valetudinis aduerſæ moleſtia, defatigato etiã curis animo, committendũ tamẽ non putaui, vt amicitiæ noſtræ, & humanitati erga me tuæ debitũ reſcribendi officium non perſuaderẽ. Probari à te mea ſcripta, atq; etiã laudibus ornari: ſiue tu id iudicio tribuas. ſiue amore largiaris, æque gaudeo nam ſi è ſtudijs meis fructũ aliquem exſpecto: quis vberior, aut præſtantior, laudatione doctiſſimi viri? ſin literis ita vtor, vt præter eas ipſas nihil cogitem; quod his temporibus facere*

tere

cere prope neceſſe: amari tamen à te, quē qui nō amat, hominem vix puto, inprimis optabile eſt. Ac de iſto quidem tam illuſtri aut opinionis, aut volūtatis teſtimonio mihi vehementer, vt dedeo, gratulor; tibi vero gratias agerem, ſi te putarem, hoc officij gnnere delectari: quod certe tua bonitas reſpuit, aut ſi ego is eſſem, qui, officio deuinctus aliquo, libentius in agendis, quam in referēdis gratijs operam collocarem. de tuo ſtatu, ſi eſt, vt volumus, & ſi nihil anno ſuperiore accidit incōmode; bene eſt: de meo, quem viciſſim tibi pro mutuo inter nos animo curæ eſſe nō ignoro, ſatis multa me ſcripſiſſe exiſtimabo, ſi hoc vnum ſcripſero, languere me quotidie magis in earū rerū cupiditate, quas mirabar antea, ætas hoc fortaſſe faſtidium parit: verūtamē ratione potius aſſequi mihi videor, vt ita ſentiam. quid enim appetā, cum nec faciam, quid vtile futurum ſit, nec iam vſura poſſit eſſe diuturna? appropinquat enim dies, qui nos ex immenſa errorū caligine ereptos; in æterna veritatis luce conſtituet. quæ me quidem cogitatio nec ſecūdis reb. lætari, nec nimis angi patitur aduerſis. Munuſculū, quod ad me ſingulis annis cùm pulcberrima epiſtola mittere non deſinis, penſio quædam amoris eſt: qua ego te, amore ipſo contentus, ea cōdicione libero, ne ſcribere tamen deſinas. æquiore enim animo omnibus muneribus, quam ſuauitate tuarū epiſtolarū, carere poſſum. Vale Romæ XIIX. Cal. Febr. M.D.LXX.

EIDEM NEAPOLIM.

NON patiar ignorare te, quod gratum, & periucundū tibi fore arbitror, viuere me nunc in patria, & plane viuere. fruor enim rebus ijs ſine quibus vita prorſus

nulla eſt propinquis amicis liberis ipſa demum liberta- te, qua nihil eſt carius, nam Romæ tantum abierat. vt otioſo liceret vmquam eſſe, vt negotiorū aſsiduis quaſi fluctibus obrueret. Longius à te abſum: quid refert? ne Romæ quidem cum eſſem, fore ſperaui, vt vmquam te viderem: cum ætas vtriuſq; valetudo vitæ genus pere- grinari nos non ſineret. habet autem hoc amor à virtu- te ortus, vt abſentes coniungantur animis, & ſit inter eos, recordatione mutuæ voluntatis & beneuolentiæ, tanta ſuauitas, quantam vix, aut ne vix quidem vlla poteſt afferre conſuetudo. at plerią; homines quotidia- na fere ſalutatione, collocutione familiaritate, benefi- cijs etiam atq; muneribus ali & conſeruari amicitiā putant: niſi hæc adſint deficere, & exſtingui ſtulte. nam ſi ab honeſto manet amicitia: nulla re indiget, ipſa ſe ſua ſponte, ſuisq; viribus, tuetur ac ſuſtinet: ſin aliunde oritur infirma ſemper, inops inconſtansq; ſit neceſſe eſt à fortunæ veritate pendeat; multis vitijs, & mutatio- nibus, laboret. Ergo nos à vulgo recte diſſentimus & à vulgi cōnſuetudine noſtra ratio in primis abhorret: cū amemus inter nos amore ſingulari, nec tamē inter nos officia multa interceſſerint, aut alter alterum de fa- cie norit quod multo minus, ob longinquitatem locorū, inpoſterum contingit & voluntatis tamen aut ego tuæ mutationem, aut tu meæ non eſt cur extimeſcas. Cupio te valere & interdum ſi vacabis, ad me ſcribere. Ego commodius, quam Romæ valeo: quid mirum? qui tran- quilliſsimo animo viuam, & valetudinem, ab omni oc- cupatione longe remotus, præcipue curem. deſiderari autem literas à te meas non patiar, ſi placere tibi ſen-

ſero

ſero officium meũ. Vale ex opido, Plebe Sacci: quo me ſæpe cõferã, valetudinis, animiq; gratia: addo illud ne ſtudia colenti quibus carui diutius, quã vellem interpellatores moleſti ſint. III. non. Nou. M.D.LXX.

EPISTOLARVM PAVLLI MANVTII LIBER DECIMVS

AMPLISSIMO CARDINALI IOANNI MORONO.

TVRPE eſt præſcribere ſapiẽti, quid agat & quo modo agat: neq; ego id vmquam cõmiſerim, neq; id eſt aut cõſuetudinis, aut naturæ meæ: verumtamen excuſandus fortaſſe videar, ſi vel à mea maxima re, quæ nunc agitur, vel ab humanitate tua quam omnes norunt, & prædicãt perſuaderi me patiar, vt agã paullo liberius, quod ſentio & quæ cum animo meo ſum meditatus, eadem nunc expromã, nihil diſsimulans, nullo veritatem artificio tegens. Ego vir præſtantiſſime, quoad putaui, te vti pollicitus eras, acturum eſſe cum Pont. de cauſſa mea lætabar vehementer, & in hac aduerſa valetudine, quæ mihi omnẽ abſtuliſſe iucũditatẽ videbatur, aliqua tamẽ voluptate perfruebatur. ſperabã n. fore vt auctoritas tua: prudẽtia, eloquẽtia præſertim in optima cauſa, facile impetraret ab æquiſsimo ac benigniſsimo principe ne immoderatum aliquid, aut eiuſmodi, quod inuidiã excitare poſſet. non enim ego ita efferri cupiditate ſoleo;

quid agitur? annuam tantū ordinarÿ ſtipendÿſolutione: vt, quemadmodum Pius Quartus Pontifex, immortali memoria dignus, venientem ad Vrbem inſigni viatico donauerat, ſic Pius Quinctus, omni virtute ac laude præſtans, ab Vrbe diſcedentē non modo ſimili ſed maiore etiam munere proſequeretur. in quo ratio videbatur habenda ætatis meæ; habenda valetudinis, habēda etiam meritorum meorum quamquam de meritis, ita me Deus amet, loquor non libenter: aduerſatur enim modeſtia mea: ſed hoc verbū expreſſit ab inuito dolor, & eorum temporum memoria, cùm in meum nomen inuehebantur multi, aliena conferētes in me, mea mihi detrahentes. Hoc igitur alloquendi Pontificis, & cū eo ſtatuendi, conſilio tuo, quaſi rebus meis nulla iā tempeſtas immineret, & quaſi iam in portu nauigarē, ita lætabar. Poſtea verò quam de Mariano Victorio, ſummæ probitatis, raræ doctrinæ, excellentis induſtriæ viro, cognoui, acturum te eſſe de negotio meo in eo contētu, qui primis habebitur eorum Cardinaliū, quibus alendorum in Vrbe ſtudiorū, moderādiq; Gymnaſÿ publice demandata cura eſt, planè ſum admiratus, mutationem conſilÿ: &, vt ingenue fatear, quemadmodum natura mea fert, nec bonitas tua recuſat, ex alta quadā ſpe turbatus concidit, affectusq; iacet animus meus, equidē ÿs Cardinalibus tantū tribuo, quantum eorum ſumma virtus, ac dignitas poſtulat: æquè omnes diligo, æquè colo: ſed ad eos certè nullam arbitror negotÿ mei partem attinere. A Pontifice ſum Romam accerſitus: à Pontifice diſcedendi facultatem peto, ſi poteſtas quæritur: vnius eſt ſumma, ſi liberalitas: vnus vnico verbo

polli-

pollicetur, & præſtat ſi dignitas: quæ maior eſt, quam, à Pontifice vocatum eſſe, à Pontifice cum benignitate dimitti? Hæc mea conſilia ſunt: quibus tamen vt debeo, anteponam tua ſatis enim exploratum habeo, nihil te cogitaſſe ſine ſumma ratione, nihil acturũ ſine ſumma prudentia. & mihi parũ in vſu rerum verſato, obſcura multa ſunt: tu tanquam Lynceus videas omnia, probatus per totam ætatem iis actionibus, & curis, vnde ſalus publica minime dubio bonorum omniũ teſtimonio manauit. Ego me ſemel non temere, aut repentina quadã voluntate impulſus, ſed explorata ratione, certoq; iudicio adductus, in clientelam tuã tradidi: me liberosq; meos tuæ potiſſimum fidei, beneuolentiæq; commiſi eadem mihi perpetuo mens, eadem quoad viuã, in te vna ſita ſpes erit, tu me ornandum, augendum, tuendum ſuſcepiſti ſæpe vidi, pro varietate rerum mearũ, & lætitiam, & ſollicitudinem tuam: nunc tamquam bonus artifex tuum vt perpolias opus ac perficias oportet, expedi, obſecro me hac moleſtia: vel potius, hoc me periculo libera. vides enim, cum Romano cælo minime iam cõuenire mihi [illegible]e: adductam eſſe in extremum ferè diſcrimen ſalutem meam: autumnum aduentare, cuius varietatem, & inconſtantiam hic ſi permanſero, mea certe nequaquam feret imbecillitas. Venetias multis nominibus cogita, idq; mihi primum eſt & præter cætera optandum: ſed, ſi vel per Pontificem, quod non opinor, vel per quotidianam febrem, quod magis me tuo, patriam, longo terrarum ac maris interuallo diſiunctã petere non licebit, deponam voluntatem meam ſuſcipiã eam quamq; neceſſitas afferet. accedã ad

Sabi-

Sabinos colles: quos florere audio regionis amœnitate, cœli temperie, omnium rerum, quas hominum victus, cultusq; deſiderat vbertate. Interea me tibi totũ, ſalutemq; meam quam ſimpliciter poſſum commendans, ac tradens, negotij adminiſtrandi rationem ſingulari tua ſapientia permitto, Vale V. Kal Sept. M.D.LXX.

AMPLISSIMO CARDINALI
Guilielmo Sirletto.

AVGERI tua vetera erga me merita recẽtibus officijs, nec miror, & vehementer gaudeo. quamquam veteribus contentus eſſe poteram, erãt enim eiuſmodi vt addi nihil poſſe videretur; ſed tamen, vt video, tua nunc quidem ad ea per multum addidit humanitas, & quamquam neque tua neque collegarum tuorum Moroni, & Cornelij de viatico mihi impetrando ſumma contẽtio quidquam profecerit: æque tamẽ vobis omnibus debeo, ac ſi profeciſſet plurimũ eſt enim animi liberaliter inſtitui ſpectare voluntatem in primis; minime quidẽ rem contemnere, priorem tamen ipſa re voluntatem ducere. ſane optimi Pontificis anguſtias temporum difficultas excuſat; verumtamen ingraueſcenti homine ætate, non ſolum infirma, ſed etiam erga valetudine, imparatũ à re domeſtica cum filia nubili, ab Vrbe Roma cuius nomẽ omnia pollicetur, poſt decẽ annorũ labores ſuis ſumptib. in patriã redire ijs fortaſſe, qui hac ſolẽt animaduertere, admirationẽ aliquã pariet. Et quamquã ea quæ bonis artibus debentur, ratio temporũ impediat, vt etiam liberaliſſimorũ Principũ voluntas in optimo benemerendi curſu retardetur, me tamen à litteris nulla res abducet, ſi modo aſſequi otiũ licebit,

licebit, ſatis cum vulgo inſaniuimus: ambigua certis, turbulenta tranquillis, inania ſolidis præferentes. ætas, & præteriti iactura temporis admonet vt reſipiſcamus quodq; reliquũ eſt vitæ, viuamus nobis ipſis bonis artibus Deo potiſsimum à quo vno ſi quid aut ingenij, aut doctrinæ in nobis eſt, vt accepertmus ad eius ſidẽ vnius gloriam omnes ingenij doctrinæq; fructus referre inprimis æquum eſt, Vale & tibi perſuade neminẽ eſſe vel vmquam fore, qui tuam præſtantem virtutem aut magis amet, aut libentius prædicet. Cardinalem Carafam *iuuenem natum ad immortalem gloriam, exẽplũ antiquæ probitatis, cuius humanitati, qua me ſemper eſt cõplexus, debere me plurimum fateor, niſi graue eſt meo nomine ſalutabis. VII.* Cal. Oct. M.D.LXX.

EIDEM ROMAM,

QVidquid tuli, dum in patriam reuertor, ſuaue eſt, tuli, autem aſpera, grauia, difficilia, ſane quam multa; & eo magis, quod aſperitates omnes ægra valetudo, & corporis imbecillitas, vehementer augebat. Quæ dum ferrem, hæc mecũ loquebatur animus. Suſtine, præteritorum memoria, futurorum ſpe; & cogita, quas turbas reliqueris, quibus laboribus emerſeris, quã tranquillitatem, quam quietẽ petas. In patriam tendis, refertam bonis omnibus. ibi te complexu excipiet dulciſsima coniux, languentem fouebit, infirmũ reficiet, afflictũ ſubleuabit: nullum obſequij ſtudijq; munus abeſſe patietur, Erat hæc duris in rebus optima cõſolatio. Itaq; lætus nonnunquã eram, in dolore, ac moleſtia comitum meorũ nunc aſſecutus ea, quæ ſperaui, in vnã curam incumbo, vt perditam valetudinem reſtitu-

ſtituam.diuturnitate morbi, & media, corpus iam, & vires amiſeram.acceſſere itineris incommoda, quibus ita conſumptus humor omnis eſt, vt nimia ſiccitate vitæ periculum impendeat in reuocanda potiſſimū τὴς χολιας εὐλυεια medici laborant;quam ſi aſſequor, cõualuiſſe mihi prorſus videbor. dici non poteſt, quo deſiderio teneor ſtudiorum noſtrorum. quaſi ceruus ad fõtem, ſi per valetudinem licebit,ſitibundus accurrã.tua imi[illegible] conſuetudo,tua virtus ante oculos erit: quã imitari non deſinam;& eo quidem animo,vt in ipſa imitatione magnam felicitatis meæ partem ſtatuam.aſſequi enim,quod optimum,atq; perfectiſſimum eſt nõ cuiuis contingit:velle tamen,& conari,non mediocri dignum laude ducitur. Cupio conſeruari veterem amorem in me tuum, meritus quidem à me nullis, perpetua tamen cultum obſeruantia quam eadem ſemper, aut etiam, ſi modo ad eam accedere poteſt, quod ego non arbitror,maiorem fore tibi confirmo.Vale.

MATTHEO SENAREGAE

GENVAM.

IAM prorſus de Veliute ſpem abieceram(vtar enim toto verbo:nã veteres aliter loquebãtur) niſi tu, rurſus ad eam ſuſciperem, tuis proximis literis effeciſſes. exſpectabo igitur, & quidem breui, (ſic enim [illegible] aduentum propinqui tui quem,arbitror,in itinere philoſophos ambulantes imitari. nam tribus menſibus non modo Genua,ſed ab vltima Luſitania facile ad vrbem peruenire potuit.Verum ego fortaſſe calumnior:& illi mora iam,homini induſtrio,& agenti ſtrenue ſuam rem, negotia diurniorem, quam opinabatur.Florentia, vel

Senis

ſenis iniecerunt, ſic enim exiſtimo: reliqua fere per iocum. Simiolus, vt video, tibi quoq; moleſtus eſt. duci enim te vides victis verbis: nihil cohortatione nihil admonitione profici: quidquid dicat inane eſſe itaq; moleſtia te affici neceſſe eſt, vel mea cauſa, vel quia rei te mouet indignitas. ac vereor, ne ſemper eodem loco ſimus niſi tu des operam vt rei per aliquem tuorum iudiciũ intentetur, & à lictore publico vocatus ad iudicem, ſerio rem agi ſentiat. Artes hominis prædixi quo turpius eſt pall. & ſinere eum diutius tibi verba dare, quare, ſi me amas, quacunq; via potes, vrge, & contende omnibus neruis: quamquam hæc quidem res tuis neruis digna non detur: ſed contende tamen mea cauſſa, vt euomat aliquando quidquid debet. quod ſi acciderit, atq; adeo cum acciderit: cur enim dubitem, quin diligentiá tua fructum pariat? non dicam, tibi agam gratias: non enim pateris; ſed tibi acceptũ referam, vt alia multa; quæ ſi obliuiſcar, hominẽ eſſe non putẽ. Vale, vale iterũ mi ſuauiſſime Matthæi; tibiq; perſuade, me nulla magis in re, quam in tuis litteris, in amore, in ſtudijs officijsq; erga me cõquieſcere. Romæ. XIIX. Cal. Oct. M.D.LXX.

ANDRAEE ANTONIO.

Oſtianum.

NISI me valde amares, quod multis argumentis intellexi, ſubiraſci te mihi crederem, quod litteris tuis amantiſſime ſcriptis nihil vmquam reſponderim, ſed ſi cur officio defuerim, audias: non dubito, quin omni me prorſus & inhumanitatis, & negligentiæ ſuſpicione liberandum putes. A quo enim tempore Roma diſceſſiſti, nullo difficultatis incommodiq; genere, nulla fere dixe-

rim miſeria negotia noſtra caruerunt, ex ea ſollicitudine, ac laboris aſsiduitate incidi in morbũ, cuius primum vi deterritus, deinde etiam diuturnitate defeſſus tentatis prope rebus omnibus, cum neq; periculi, neque moleſtiæ finem viderem, cepi conſilium in patriam reuertendi: extremoq; Septembri menſe, diſſuadentibus medicis, & amicis, æger, in viam me dedi. Piſaurum vſque morbus ingraueſcere viſus eſt, adſpectu maris, quaſi iam in oculis diu expetita patria eſſet, propinqui bona ſpe, animus corpori medicinã fecit, febris abijt, antequam Piſauro ſoluerimus, ita Venetias, refecti cibo, paullo firmiores appulimus, malum illud remanet, vt inueteratis morbis fere contingit, quod aluo ſumus ita ſicca, itaque reſtricta, nullo prorſus vt cibi genere molliri, ſoluiq; poſsit, quod ſi perpetuum eſſet, quid miſerius? ſed, ne perpetuum ſit, curabimus, & ea cauebimus, quibuſcumque rebus poterit, his primum, quæ ſunt in nobis ipſis, quiete corporis, hilaritate animi ratione victus: tum ijs etiam, quæ à medicorum ſcientia, conſilioq; proficiſcentur. Habes, id quod optaſſe te arbitror, de ſtatu meo: tu, ſi placet, viciſsim aliquid de tuo, cùm enim de te, tuiſq; rationibus certior fieri pro noſtra neceſsitudine maiorem in modum cupio: tum ſermone litterarum tuarum puriſsimo, atque elegantiſsimo, mirificè delector. Vale, Venetijs.

FRANCISCO MORANDO
Veronam.

QVAE me cauſſæ, minime natura procliuem ad noua cōſilia, nunc impulerint, vt negotium illud Romanum, quod Pius Pontifex Max. decem adhinc annis hono-

honorifico quingentorum ſcutatorum ſtipendo mihi demandauerat reijciendum putarim, non facile eſt ſcribere: velim qidem exiſtimes, eiuſmodi eſſe, vt aliter ſtatuere meis rationibus alieniſſimum fuerit. Illud certè fieri non poterat, vt cum illo mihi amplius cælo conueniret. Quod experiri, conſtantiæ cauſſa, dum cupio, parum abſuit, quin ipſius cæli adſpectum, vſumq́; perdiderim. Nouum igitur conſilium capiendum neceſſario fuit, ſi modo mihi carus eſſe vellem, ſi ſalutis, quam omnes antiquiſſimam habent, rationem ducere, ſi deniq; vitæ munus, à Deo datum, eo vſq; tueri, & cuſtodire, quo ad ille ipſe, qui dedit, arbitratu ſuo repeteret. Veni domum, hic verò me ſumma quies, & domeſtica commoda, maximeque fideliſſimæ atque amantiſſimæ coniugis cura tanta, quāta poteſt eſſe maxima, plane recreauit. Febris abijt, nec tamen valemus. morbi enim reliquiæ ſuperſunt, magis prope timendæ, quā morbus ipſe. qui enim valere poſſim, aut etiā quid nō timeam, cùm attenuatum, exſiccatumque corpus naturali munere fungi ſua ſponte numquam poſſit? quæ res neque moleſtiæ parem habet, &, ſi inueterauerit, periculo non vacat. Hoc igitur malum niſi depulero, valere me non dicam. Studia noſtra, remiſſa occupationibus, retenta tamen animo, attingere nondum audeo, ne ſtomacho, vnde fluxit omne malum, præpropera cupiditas obſit Sed heus, mi Morande quando te complectar? quando adſpecta, ſermoneque fruar tuo? tu ne ad nos, an ego ad te prior? Ego ſcilicet te. Ire enim, cum per anni tempus licebit, ad Gauderina balnea decretū eſt; quæ quater antea ſumpſi nec vmquam ſine fructu, nunc

eo ſumam diligentius, quod maiorem ætas, morbiq́ue grauitas, ac diuturnitas cautionem poſtulat, inde excurram ad te, vt te videam, te complectar tecum ſim. De cydonite illa, exquiſito artificio confecta, qua carui tot annos, interrupto locorum interuallis officij tui curſu, niſi tua ſponte ad conſuetudinem redieris, appellabo te quaſi meo quodam iure, ſic tamen, vt ipſum ius è tua fluxiſſe benignitate confitear. Vale, mi ſuauiſsime Morande, nosq́; vt ſolebas, ama Venetijs.

CAMILLO PALLAEOTTO Bononiam.

PVTASTI ne vmquam fore, vt ego me Romanarum occupationum è vinculis eximerem? certe factum vides. nec mihi venit in mentem eius conſilij pænitere: quin quotidie magis gratulor, quod nulla reliquerim, hæc ſim adeptus, quod ab omni cura libenter otio fruar honeſtiſsimo; quod ea nunc deniq́; ſtudia recalere mihi liceat, à quibus diſiunctus tot annos vixi, vel potius plane non vixi. quæ enim mihi poteſt eſſe vita ſine literis? valeat ambitio, & fucatus opum ſplendor, nihil eſt, quod cum ſuauiſsima librorum conſuetudine conferri iure poſsit, qua mente cùm eſſem, commiſi tamen vt aliter ſenſiſſe videar, cùm ſententiam numquã mutauerim, nam ad vrbem Romam eo quidem conſilio ſum profectus, domeſticis vt rationibus conſulerem; ſimul tamen id ſpectans, ne delicias meas, optimarum ſtudia doctrinarum, prorſus deſererem, aliter cecidit. quis me accuſet inconſtantiæ? vicit meam voluptatem poteſtas eorum quibus, vt æquum eſt, non minus liben-

ter quam neceſſario paui. ſed mitto preterita quaſi enim ea dum attingo, vulneris obductam prope cicatricem renouo. Hic me propinqui, familiares, noti pariter atque ignoti redeuntem excepere voluptate ſumma Vrbemque priuatis ædificijs elegantiorem, & publicis operibus magnificentiorem quam reliqueram, inueni, propterea, quamquam ardente bello, florentẽ vt in ſumma pace rebus omnibus, quæ vel ad vſum corporis, vel ad animi delectationem pertinent, quo dolore interdum, ac pæne mihi ſuccenſere cogor, qui tot bonis, tanta tranquillitate, tanto etiam nobilium virorum erga me amore tamdiu me carere ſim paſſus. lucri tamen id factum eſt, quod, niſi hinc diſceſſiſſem, diuque abfuiſſem, hæc ipſa profecto, quibus nunc ex interuallo recuperatis iucundiſs. me fruor, numquam omnino, quanti eſſent, intelligere potuiſſem. itaque eſt, cur immortali Deo gratias agam habeamque maximas, quod mihi occaſione grauiſſimi morbi, miſſionis a Pontifice petendæ; ipſique Pontifici concedendæ mentem attulerit. alioqui nec ſatis decorum putaſſem, nec vnquam omnino cõmiſiſſem, vt ante pactam diẽ negotium publicum, Vrbemque relinquerem, in diſceſſu commoda quædam ſperabantur; nec defuit intercedentium dignitas, auctoritas, gratia: ratio temporum eſt aduerſata, Pontifice, natura liberaliſſimo, Turcicũ bellum & præſentis futurique ſumptus neceſſitatem excuſante. mirum id videri nonnullis. Ego, qui propemodum id, quod accidit, opinione iam præceperam, non ſum commotus, ipſoque miſſionis impetratæ munere contentus, cætera non dixerim equidem contemnens ſed certè non maximi pendens, o'ij cupidus nihilo lætior diſceſſi. Nunc habeo cum valetudine negotium eius enim morbi,

quo me ſcis, Romæ dum eſſem, nec parum diu, nec leuit laboraſſe, moleſtæ admodum reliquiæ ſunt. ſed, vt ſpero, ſublatis iam cauſſis, quæ morbum & pepererant, & alebant; ſedulitate, ac fideli meorum cura, adiuuante etiã huius cæli, quod in lucem editus primum hauſi, benignitate, breui omnino conualeſcam. Tu interea fac ne officium deſiderem litterarum tuarum. Vale Venetijs.

FIDEM BONONIAM.

NAE ego iſtam villulam vehementer amo, quæ te feſſum vrbanis curis leuat reficitq́; ſeceſſu, & otio iucundiſſimo: vbi te colligis, animumq́; transfers ad contemplationem pulcherrimarum rerum: quid agas, quid cures, lex nulla præſcribit: ſcriptũ, aut legis, arbitratu tuo: modo aprica deambulatione, modo proſpectu collium, quandoque aperto puroq́; cælo gaudes. nimirum hoc eſt viuere, & iſta ſolitudine, iſto vitæ genere, nihil beatius. cur ego tam longe abſum, cur negotijs impedior ijs, à quibus quo magis vt diſiungar, diuellarq́;, operam do, eo me diſtringunt, retinentq́; magis. mihi crede, ſi rerum domeſticarum ſoluta ratio eſſet, aduolarem ad te ſtatim, in ipſam in quam villulam recta me conferrem, vt tua conſuetudine, tuis ſermonibus, tuo conuictu fruerer: te deniq́; diſcedente, cuſtos remanerem, Pomarij præfectus, villicus plane tuus. quod ſi accideret, vt iſtic inſulare perpetuo cogerer, modo te interdum ſocio, modo cum libellis præclare mecum actum putarem, multam ſalutem vrbibus, multam honoribus, in quibus cæteri inſaniunt, libenter dicerem. quid enim exſpectem amplius? didici iam, & magna mercede ſum expertus, quam inania ſint illa, quæ communi deceptus errore, præclare duxeram. magnæ vrbes

ma-

magnas occupationes, ne dicam miſerias, habent ſi quem delectat ambitio: ſi quis augendæ rei familiaris cura tãgitur: ſi ſententiam in curia dicere, aut à multis in foro ſalutari, inter ſumma ponit: vrbem amet: me quidẽ poſthac æmulum, reualemq́; non habebit vnquam. ætas noſtra, mi Camille, ad otium vergit, vides, quam fluxa ſint omnia: quam facile hunc & illum florentes opibus florentes ætate, repentina mors auferat: vt hoc ipſum, quod ſpatij nobis relinquitur totum in lucro deputandum eſſe videatur: ac fieri quidem poteſt vt diu viuamus: ſed, obſecro, quid erit, cur nos diu vixiſſe lætemur, inter domeſticas curas, inter hominum fraudes, infidelitates, inſidias, addo etiam publicas calamitates, quibus anguntur boni viri, quales nos & eſſe, & haberi volumus? Amplectamur igitur ſtudia noſtra: remota ab arbitris loca amœnia, ſalubria, quæramus: vulgi ſtultitias, ineptiasq́; vitemus: animo excolamus, vt eas fruges ferant, quas nec cæli calamitas corrumpat, nec malus vicinus furto ſubtrahat, nec belli ſæuientis impetus deuaſtet. In hac ſententia te eſſe, idem probari vtriq; noſtrum, litteræ tuæ, non minus eleganter, quàm prudenter, ſcriptæ ſignificant. Sed impedita, propter domeſticas difficultates, mea ratio eſt: tua longè facilior, & expeditior. nihil enim obſtat, quo minus id, quod vis, exſequi, & præſtare poſſis: ego voluntate, & cogitatione paſcor: ab ipſa re quã longè abſim, intelligo. Nec tamen parum profeci, quod ab vrbe Roma diſceſſi. ibi enim ne ſpes quidem erat otij: hic ſæpe vaco: nec tempus perire ſino: ſed, quod otij perpetuitate careo: identidem interpellantibus, aut hominibus, aut negotijs; & quod anguſta nimis vtor domeſtica re; ideo fit, vt cona-

vt conari & inſtituere multa poſſim, abſoluere & perficere, praſertim quod expectatione reſpondeat, nihil fere poſſim. Habenda eſt etiam ratio valetudinis: quam vereor, ne in longum tempus affixerit Romanam cælum dicam, an negotium? an vtrumque potius: quod ita eſſe reor. Sed, ſi valebo, ſi rem familiarem ita conſtituam, vt abſentem animum nihil pungat: imitabor, quantum in me erit, conſuetudinem tuam, expertemque culpæ voluptatem quæram; &, quod te quoque facturum eſſe, vel potius iam facere ſæpiſſime video in litteris in colenda pietate, in ſummi Dei ſummique boni amore, & cupiditate conquieſcam. Vale. Venetijs Id b. Dec. M. D. LXX.

EIDEM BONONIAM.

NIHIL gratias oleis, vel earum magnitudine vel condimenti ſuauitate, vel ipſo amore tuo qui te, vt mitteres admonuit. Hiſpanis honorem tribuunt nobilium menſæ, quia magnitudine cæteris antecellunt; mihi neſcio quo modo ſubinſulſa videntur, tua nec magnitudinem deſiderant, & carnis habent multum, & præſtanti ſapore commendantur. quare non quæro, ſed præclare collocatur induſtria tua in oleario colendo, in quo multa conſequeris, tibi, poſt vrbanas curas, voluptatem quæris: domeſticam rem iuuas: quam quam ſane te quidem hoc arbitror in minimis ponere; amicos muneribus afficis: in quibus me non poſtremum locum obtinere, ita lætor, vt hac vna ſæpe cogitatione in magnis moleſtijs, non mediocre ſolatium inuenerim. Fruere mi Camille, iſta voluptate, qua nihil honeſtius, ita induſtriæ genere quo nec liberalius, nec nobilius quidquam eſſe poteſt. Sis enim quid de ſapientiſſimis viris prodi. cum memoria ſit, agreſtem eos vitam experrem de-

tem deliciarum, ab omni luxu, atq; ab illa bonorum morum corruptrice copia remotam, victu cultuq; ſimplici contentam vrbanæ prætuliſſe; agro bene culto, & ipſa largo ſinu ſuas opes effundēte natura. nihil vidiſſe libentius. Quid magni Reges? nonne ſua manu ſatis pulcherrimas arbores, apto ad ſpeciem ordine iucūdaq; deſcriptione diſpoſitas, exterrarum nationum legatis gloriæ cauſa oſtentabant? Hoc qui ſtudent imitari, quis eos iure reprehendat? Vtinam fundus meus aut abeſſet propius aut ea ſaltem regione eſſet, vbi cœli grauitas minime timenda videretur, mihi crede, olearia ego quoq; inſtituerem, ruſticis me oblectarem operibus, valetudini ſimul animoq; cōſulerem, quod aliqua tamen vt ratione conſequar, quocumq; loco, quacumq; regione operam dabo. Nam hic diu commorandi ſpem auferunt multa, ſed maxime frigoris iniuria, & vinorum auſteritas, quæ tenui corpore imbecillo ſtomacho ferre vix poſſum, vel plane nullo modo poſſum itaq; de migratione cogitandum. Vale Venetijs. Kalend. Ianuar. M. D. LXX.

FRANCISCO CICERIO.

Mediolanum.

QVAM vereor, optime ac doctiſſime Cicerei, quia ſerius epiſtolæ tuæ reſpondeo, ne quid ſuſpicere ne me durius quod certe non debes, quo enim tempore mihi Romæ reddita eſt grauí morbo laborabam: neq; conualui, niſi poſt multos menſes, nec in Vrbe, ſed in patriam reuerſus nam valetudini meæ cœlum illud, quo vſus eram antea peropportuno, aduerſari, & obeſſe ita cæperat, diutius vt ferre non poſſem itaq; fuit omnino, vt vitæ conſulerem, ab vrbe

diſcedendum. in quo ſummi Pontificis clementiam, & facilitatem laudabo numquam ſatis: qui, de languore me certior factus, cùm adhuc muneris mei ſuſceptæquè prouinciæ menſes non pauci ſupereſſent, abeundi tamen poteſtatem petenti æquiſſimo animo conceſſit, quam quidem eius benignitatem tanti æſtimo, quanti ſuam quiſque vitam & incolumitatem æſtimare debet, viuere enim diu me poſſe, aut rectè ſaltem & firmiter vmquam valere, ſi permanerem vbi cœperam ægrotare, febri præſertim adhuc vrgente quotidiana plane deſperabam. Hæc ſi tu noſti, non dubito quin purgatus tibi ſatis ſuperq; ſim. id enim æquitas, & earum artium, quas magna cum laude profiteris, humanitas poſtulat. Sin autem de ſtatu meo nihil accepiſti: mirari te fortaſſe non nihil decuit: male tamen de me, quaſi officium negligerem, aut inhumanitatis vitio laborarem quem ſcires ab homine omnium officioſiſſimo, atque humaniſſimo, Octauiano Ferrario, diligi, exiſtimare non oportuit. inter diuerſa enim ſtudia, diſſimilesue mores, amicitia non oritur, aut ſi oritur, non diu certè conſeruatur, ſimilem ſibi quiſque ad amandum deligit: in quo errare ſe non putat: ſed ſi errat, iudicium iudicio meliore corrigit, diſſuta, non diſciſſa, vt à ſapientibus præcipitur, amicitia. At mihi cum Ferrario triginta iam annos, eoq; amplius, ardentiſſima intercedit neceſſitudo, quo primum die mihi cognitus eſt, ingenium, & futuræ doctrinæ principia perſpexi: poſtea mores in conſuetudine probaui: inde ortus eſt vtrimque amor: qui ne vmquam deficeret, aleretur q; potius, & ad ſummum perduceretur, ille ſua virtutis, ego meæ meritis in illum obſeruantia praſtitimus. Hoc argumento, tu vide quid tibi

ſenti-

ſentiendum de me putes: ego, cùm Ferrario, tali viro, cuius non minus vita, quam ſcientia, bonis omnibus, recteq; intelligentibus probatur, placere me video, ipſe mihi diſplicere non poſſum. Nam quod vna cum eo Bartholomeum Capram, Hannibalemque Cruceium in cœcum fers: planè tecum ſentio, vel tu mecum potius. multi enim ſunt anni, cùm, & hominum proborum, atque eruditorum celebri ſermone commotus, & Ferrarij teſtimonio, quo quid grauius? impulſus, vtrumque cœpi diligere. Capram, iam tum audiebam, præter ius ciuile, dignamque nobili viro multarum literarum ſcientiam, inſigni quadam erga bonos omnes; præſertim liberalium diſciplinarum amore flagrantes, liberalitate excellere. quæ laus eo pluris in priuato ciue debet æſtimari, quo minus hodie in ijs, qui beati propter opes putantur, id eſt, in principibus ipſis agnoſcitur. Cruceij humanitatem expertus ſæpe ſum in rebus meis: doctrinam è ſcriptis eius non vulgarem præſtãtem eloquentiam duxi. Quis igitur dubitet, (nam te quidem vix arbitror) quin ἀξίωμα illud apud me valeat, quod tu lepide vereque induxiſti. ſi tibi cum ijs viris, quos ego vehementer amo, vehementerque colo, optime conuenit, ſequi omninò, vt mihi quoq; tecum optimè conueniat, ſed mihi crede: his argumentis iam non eget virtus tua quam probauit largita tibi ſua iura, ciuitas omnium nobiliſſima probauit, mandato tibi publice docendi munere, ſenatus ille, cuius ad ſapientiam, & iuſtitiam, quaſi ad ſacram ancoram, rebus aduerſis, aut dubijs. omnes confugiunt: probarũt denique ſuo teſtimonio, ſuaq; commendatione. tres illi viri, omni prorſus laude cumulati. Quæ cùm ſpecto, mecumq; cogito. munus hoc amoris tui

delatum ad me per litteras & eas litteras, quibus vt nihil humanius, ita nihil poßit eſſe ornatius, quantum ſit, intelligo. in quo tuendo, augendoq́; rebus ijs, quæ ſignificationem habere poterunt voluntatis meæ cum tua laude coniunctam, partes meæ non deſiderabuntur. tu velim exiſtimes, quod tibi nunc libenter promitto, multo facturum eſſe me opportuno tempore libentius. id ſi credis, & ſi vtendum tibi ſtatues in omni tua re ſtudijs officijs. facultatibusq; meis. & eo quidem animo, tamquam ea tibi non recentis, aut dubiæ. ſed veterrimæ & multorum annorum vſu confirmatæ beneuolentiæ iure debeantur; erit hoc alterum humanitatis tuæ non vulgare munus quo me tibi deuinctum perpetuo fore polliceor. Vale. Ex oppido Plebe Sacci. VII. Idib. Nou. M.D. LXX.

OCTAVIANO FERRARIO.

Mediolanum.

MI Ferrari, ſi tantum amas, quantum profecto amas: gratulari te mihi æquum eſt, quod exoptata diu patria compos deniq; factus poſt annos decem, tenui fortuna cõtentus ita viuo, vt regum opes honoresq́; contemnam. carebam otio, ſtudijs, rebus multis ad meam naturam aptis quæ mihi nunc omnia Dei benignitas reſtituit: ijsq; fruor eo ſuauius, quo fit vſus deſiderij diuturnitate iucundior. Si quid præterea non tam de meo, quam de meorum ſtatu ſcire vis, vt fere qui ament, curioſi ſunt omnes hæc accipe. Vxor, & filius in vrbe, commoda vterq; valetudine, illa rem domeſticam, hic officinam emendandorumq; librorũ curam adminiſtrat egregie mihi tædio diutinæ commorationis vrbanæ, ruſticari vehementer placet. quo primũ afflictæ diuturno morbo valetudini conſuluimus & imbecil-

lo cor-

lo corpore vires addimus deinde, quaſi quibuſdam exſolutus vinculis libere vagatur, & voluptate paſcitur animus honeſtiſſima nullis hic angimur curis. nullis implicamur negotijs. licet id quod antea numquam licuit prorſus nihil agere, ſi volumus & quod licet ſæpe volumus. nam vehi curru, opida inuiſere propinqua, amicorum villulas obire, conuiuari etiam interdum: ſuauiſſimisq; epulas condire ſermonibus hoc ipſum voco nihil agere. quamquam, qui valetudine parum firma operam dat. vt ſuauiter iucundè & honeſte ſimul viuat. is profectò nihil agere mihi non videtur. Sed in hoc tamen vitæ genere libros, communes delicias noſtras. abieciſſe me penitus nolim exiſtimes. nobiſcum vbiq; ſunt comites numquam moleſti, loquentes ſilentes, cum volumus, quoad volumus. & quamquam veteris morbi reliquiæ quædam ſuperſunt, & vires adhuc languent quiddam tamen aggredi ſum auſus, quod ſi vt ſpero, abſoluam. & ſi vt principia dare ſe videntur, ita procedet induſtria vel à te probabitur (à te cum dico, qui ſubtiliter & ſincere iudicant, ſimul omnes intelligo, tu enim is es quem nec opinio fallit nec voluntas à veritate detorqueat) vel, quin me putes omnes expertem ingenij, nec de mea, nec de cuiuſquam omnino facultate ſtatuere, & exiſtimare quidquam poſſe, non recuſo. Locus ipſe me, vacuus interpellatoribus, & hæc viuendi arbitratus meo, rerum omnium dulciſſima, optata antea potius quam ſperata libertas inuitauit, vt ordirer id quod. niſi ſedem hic ſtatuo, aut certe, niſi in hoc receſſu & in hac pæne ſolicitudine (nam ſi cum vrbe conferatur, quamquam celebre ſatis opidum, ſolitudo tamen quædam videri poſſit)

maiorem

maiorem anni partem conſumpſero, vereor, ne ſero admodum: fortaſſe etiam pertexere numquam liceat. opus eſt nec temporis, nec laboris exigui. tempus hic vt video, deeſſe non poteſt: laborem communis vtilitatis gratia numquam adducar vt fugiam: interim tamen, ſuperiore periculo admonitus, operæ curaque plus in valetudinē quàm in ſtudia, conferam. Vale. Et opido Plebe Sacci. *VII. Id. Nou. M. D. LXX.*

HENRICO ET CAMILLO CAETANIS FRATRIBVS, BOnifacij principis filijs, Romam.

LAETARI *vos arbitror, nobiliſſimi adoleſcentes pro veſtra erga me beneuolentia, meo in patriam reditu minimè dubitantes, quin tranquille viuam, vacē ijs moleſtijs, cùm quibus voluptatem nullam confero. nam de fructu, quem poſteritas capere poſsit ex induſtria mea nihil dico. conatus equidem à puero ſum, idq; mihi propoſitum in omni vita fuit, vt omnibus meo labore prodeſſem: vtrum autem quod ſequebar, aſſequi licuerit, ad meum iudicium non reuoco: viderint ij, qui noſtra legent. ego mihi temerè nihil arrogo, nec aſſentior libēter, aut ita gloriola ducor, & falſæ opinione errore, quod video multis contingere, oblectari me ſinam quod ſi nihil alijs prodeſſe poſſum: bene tamen mereor de me ipſo, dum ea lego, quibus curæ ſedantur, diſsipatisq; perturbationibus animus colligitur, & ab admiratione rerum inanium ad vera ſolidaq; felicitatis cupiditatem traducitur. hoc bono Romæ carebam, quia carebam litteris, & otio, moleſtiſſimis implicatus occupationibus, quarum ipſa nunc recordatione commoueor, itaque cum opinari & credere nonnullos au-*

los audio. eo me conſilio ab vrbe diſceßiſſe, vt recuperata valetudine, redirem: ita ſtatuo, vel eos ignorare, quã diu Romæ vixi, vel in illo quingentorum ſcutatorum ſtipendio tantum ponere, vt eaſdem ſubire moleſtias cum eodem expediat, emolumento. qui ſi naturam moreſq́; meos tenerent: profectò longè aliter ſentirent, non enim aut ſtipendium illud, aut vlla me lucri cupiditas Romam perduxit: quamquam hac priuatæ ſorti homo nõ contempſi: ſed ſpe ſum allectus propè certa, vitæ cùm dignitate traducendæ, fruendi nonnumquam ſtudijs meis, amicorum conſuetudine, voluptatibus etiam homine ingenuo, & liberaliter educato non indignis. quam contra ceciderit, vos optime noſtis. nunc, vel ſi ſtipendio vocarer multò maiore, ſic inſanirem, vt meam quietem, diuino mihi munere poſt annos decem reſtituam, mea ſtudia, ipſam denique valetudinem vllo pretio venderem? tum verò, ſi eadem illa contingerent, iure plecterer: nemo excuſatione, aut venia dignum duceret. nemo querentem audiret: nemo opem ferret imploranti: ad auaritiæ culpam, & immodicam habendi libidinem conuerterentur omnia. Præſtat igitur ſapere, id eſt, quam alij fortunam admirantur, eã contemnere, paucis acquieſcere, & ijſdem contentum eſſe, quibus ipſa contenta natura eſt: quæ dum vitæ arceantur incommoda, & alimenta ſuppetant neceſſaria, præterea nihil deſiderat. Iam ætas, & valetudo hæc admodum infirma, illa quotidie magnis ingraueſcens, admonent me, cupiditate ne prouehar longius vela citò contraham & impendentes futuræ vitæ procellas extimeſcam, itaque facio non inuitus; vt, cum huius peregrinationis exitus haud longe diſtet, non tam de via, quæ minima re-

ma reſtat, quam de exitu ipſo, qui principium afferet æternæ vitæ, cogitem, atq; elaborem. Hæc ideo collegi ne quando vos, aut reliquis potius veſtri diſsimilis (nam id quidem à prudentia veſtra exſpectandum non videtur) diſplicere mihi aor filium meum ſuſpicari poſſet, quod in patriam venerim, quòd vtinam licuiſſet maturius feciſſem non incidiſſem in eum morbum: quo valetudinem in perpetuum fere prædidi: rationes hic domeſticæ minus iacturæ feciſſent ſtudia fortaſſe mea fructum ſtudioſis aliquem tuliſſent. Vna tamen ex hoc naufragio tabula me delectat, quod opinione fruor amoris in me veſtri, quod ex diſciplina præceptisq; meis maximum vos in ea via, quæ ad eloquentiam ducit, feciſſe progreſſum intelligo quod perfecta deniq; indole voluntate, induſtria veſtra, augurari facile poſſum de futura gloria: nec locum iam habet adhortatio: curritis enim veſtra ſponte, quo patrui Cardinalis dignitas, & virtus, quo parentis integritas, & ſapientia, quo auita decora, & maiorem nomen immortale vocat. Valete. Venetijs. IX. Cal Dec. M D.LXX.

IO. CASELIO AD ARCEM Sucriniam.

VRBEM Romam ante duos menſes, difficili diuturnoq; coactus morbo, reliqui. melius omninò mihi nunc eſt: nec dum tamen ita valeo, vt intermiſſa officia repetere audeã libros parcè attingo: amicorum literis, niſi graue ſit argumentum, aut breuiter admodum, aut prorſus nihil reſpondeo. negotia reliqua, vt valere ipſe poſſum, valere iuſſi ea reſcripſi ad te antea, & inpoſterum ne quid oneris mihi impanas, quod infirma valetudo nequeat, à te peto. Familiares tuos nobiles adoleſcentes, Ioachimum Baſſeui-

tium, & Nicolaum Raſcium, verbis perhumaniter accipere: non iuuo quia nec ipſi rogant & mihi, quid eorum cauſſa præſtare poßim, ipſis non rogantibus, in mentem non venit. modeſti ſunt omnes & morum elegantia præditi ingenio, & litterũ, cum à te diligantur, tuaq; conſuetudine ſint vſi non dubito, quin pro ætate excellant. ac ſapienter quidem eos facere iudicio quod apud nos aliquãdiu ſibi viuendum ſtatuant. præclaram enim indolem, materiemq; virtutis haud mediocriter cælum Italicum adiuuabit quod eo magis lætor, quia redundabit ad te aliquid ex eorum ſumma laude, cùm vel alumni fuerint diſciplinæ tuæ, vel tuis hortatibus conſilijsq; in Italiam, quaſi ad mercatum bonarum artium ſi contulerint. mihi autem, caue putes gratius quidquam eſſe poſſe, aut curari à me libentius, quam quod ad exiſtimationem pertinere tuam intelligam. id adeo cum præſtanti doctrinæ tuæ, ſtudijsq; ad communem vtilitatem ſpectantibus, tũ ſummæ erga me, perſpectæ iam ſatis atque cognitæ, beneuolẽtiæ debere mihi videor. Vale. Venetijs. XIIX. Kalend. Ianuar. M.D.LXX.

HORATIO CARDANETO
Peruſium.

GRatulor tibi, mi Gardanete, nec ſane magis ex animo gratulari poſſum, quod nobiliſsimorum adoleſcentum Henrici & Camilli Catanorũ, fratrum, auctus amicitia ſis, melior omnino reperiri ratio nulla poterat, qua ferrem æquius eorum me conſuetudine carere, quam quod vtantur tua. te enim, vel ſtudiorum ſimilitudine, vel animorum coniunctione, vel mutuis etiam officijs, quaſi me alterum eſſe puto. quam moleſtia ſint, qua grauitate qua

te, qua prudentia, quàm à communibus ingenijs differant, quam à deprauatis huius ſæculi moribus abhorreant, quia breui admodum ipſe intelliges, nihil dicam. auguratus quidem antea ſum, ſi diuturna vtriq; vita contigerit, quod in tãta bonitate, tam propenſis ad veram laudem ſtudijs, ab immortali Deo ſperandum videtur: nullam eſſe gloriam tantam, quàm non facilè conſequantur. nullos honores, qui non eorum virtutibus vltro deferantur. Te rogo, pro eo quanti me facis, conferas in eos quidquid potes officij, ſtudij obſeruantiæ, quodq; facere cùm omnibus, qui te norunt, ſolitus es, id tibi cum ipſis præcipuè faciendum putes, vt ijs pateant opes ingenij, eloquentiæ, doctrinæ tuæ. De meo ſtatu, quidquid poſſum ſcribere, vt video, cognitum iã habes. in eo tamen erras, vel potius errare te cogit aliorum ſermo, quòd me benè nummatum in patriam rediſſe putas. decem enim annorũ laboribus vix tria ſcutatorum millia, id eſt, quantum ad filiam collocandam requiratur, colligere potuimus. ita mihi nullæ pecuniæ, nullum vectigal præter veterem frugalitatem &, quo vectigal nullum eſt vberius, animum paucis cõtẽtum, relinquitur. quare gratulari te mihi velim, non quòd abundem, quod falſum eſt, ſed quò tranquilla mente viuam, quod in ſtudijs quantum valetudinis ratio permittit, quod cũ meis, quòd deniq; nullis implicatus negotijs, ſed in ſummo otio, ſumma quiete ſumma libertate, quæ ſunt omnibus diuitijs, recte intelligentium iudicio, anteponenda. Vale & illuſtriſſimis Catanis ſalutem dices à me plurimã. Venetijs. XVII. Cal. Ian. M. D. LXX.

ANTONIO ROLANDO

Patanium.

ADHVC languebam, ex vetere morbo & filio non æquiter ægrotante eram ſane perturbatior: committere, tamen nolui, vt epiſtolæ tuæ, inſigni præſertim Homericæ magniloquentia, & beneuolentiæ notis erga me tuæ, nihil omninò reſponderam. Quod petis, vt orationem tuam corrigam primum id quidem neceſſe non eſt, cum ſcriptor ſis luculentus, iudicioq́ excellas! deinde vero tantum ab re mea mihi otij non eſt, aliena vt poſſim legere, aut enim non vaco; aut, ſi quid temporis conceditur, ad eaque inchoata rudiata iam pridem habeo, abſoluenda, & perpolienda totum confero, quare à te peto, vt habeas rationē & valetudinis, & occupationis meæ. Ego poſteaquam in patriam reuerti negotiorum magnitudine defatigatus, ætate etiam admonitus, & Venuſini poetæ verſu, Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, mihi & Muſis duntaxat viuere conſtitui, nullas ſuſcipio curas, niſi quas rerum domeſticarum neceſſitas imponit, nouas amicitias non expeto: veteribus colendis operam non do cum vxore, liberisq́ ſuauiſſimam vitam duco, hic enim dies, vt ille ait, alios mores aliam vitam poſtulat amicorum copia quid præter moleſtiam habeat, non video; ſi quis aliter ſentit, arbitratu ipſe ſuo viuat: ego malo mihi ſapere, quam alijs. De vxore à te ducta, de ſuſceptis liberis, valde tibi gratulor, nam, etſi onus alendæ familiæ, duriſſimis temporibus, magna rerum omnium caritate per quam graue eſt non ignoro te tamen, virū bonum peritum optimarum artium, tua virtus ex omnibus incōmodis ac difficultatibus eripiet: aderitq́ Deus cuius eximia benignitas præclaris conatibus & optimis ſtudijs deeſſe nūquā ſolet Val. Ven. X. K. Ian. M.D.LXX.

ctatur, ornet honoribus, opibus augeat, maxima poteſtate cum optima mente con uncta. Ille pacem, & concordiam Chriſtianorum Principum tuebitur: ille praeclară inperdendo communi hoſte conſpirationem fouebit: illi publica ſalus; Sedis Apoſtolicæ dignitas, ſummi Dei gloria à qua numquam oculos deflexit, erit antiquiſsima. In iuſtitia verò, cuius omnes partes nouit pleraſq; cum laude exercuit, prorſus eum nihil fallet: non ex aliena pendebit opinione: non alienis conſiliis auferetur: quæ ſæpe labes, graui ciuitatum damno, bonos etiam Principes infecit: ipſe diſceptator, & iudex res publicas & priuatas pro ſua ſapientia, ſuoq; ſenſu moderabitur, ac reget. Quid artes illæ noſtræ quibus ad humanitatem informamur, quæ feſſos curis animos leuant, nec tamen vtilitatem à voluptate ſeiungunt non eæ nunc, nimium diu cum oblanguerint ſpe quadam recreatæ, oculos tollere videntur: cumq; nouo Principe, ad liberales omnes artes maxime propenſo vehementer lætentur, tum verò in te IACOBE Illuſtriſs. me. ſpem ſuam inprimis locatam habent, à te opem exſpectant, tibi ſe ſuamq; dignitatem fatali quadam temporum calamitate ademptă, ſupplices commendant non negabis, opinor, bene de te merentibus patrocinium tuum, & ad cætera, quæ in te elucent, ornamenta, tùm ingenij, atq; doctrinæ, tum verò eius modeſtiæ, qua te tam ſecundis rebus admirabilem præbuiſti, addes hoc, nullum illuſtrius eſſe poteſt, vt literarum cauſſam ſuſcipias, reliqua tanquam inania contemnas: quamque tibi antea laudem apud multos, verſatus in celeberrimis Italiæ Gymnaſiis, non obſcura voluntatis, egregia ſignificatione, peperiſti,

eius augendæ cum facultas hoc tempore diuinitus tributa maxima ſit, non committes, vt tibi ipſe aliquando & gloria tua defuiſſe videaris. Quæ ſi cogitas, ſumma ſapientia eſt, ſi perficis, ſumma felicitas, nam ipſum velle, quis in laude ponat, niſi quod velis, ipſa declaret? felicē porrò non ego quemquam duxerim, ſi qui ſibi licere putat, quidquid libet, ſed qui cum in magna poteſtate ſit licere tamen ſibi nihil vult, niſi quod veritas & ratio ipſa praſcribat ſenſus autem hic multitudinis eſt, vt, abundare quamplurimis rebus, optabile in primis exiſtimet, rectè vero vti, neq; optant multi, & ſoli ſapientes norunt. Ac mihi quidem, cùm ad tuam ſuperiorem vitā animum refero, hæc ipſa. quæ laudo, quæ tuum nomen immortalitati commendare poſſunt, eadem te ſentire, eadem cogitare, & velle; tuaq; ſponte ſatis ad verum decus inflammatum eſſe, minime dubitandum videtur, eoq; breuius ad te ſcribo, ne ſuperuacanea legas, diſtentus magnarū rerum curis, ſcribendū tamen aliquid hoc tempore ſum arbitratus, vt, cùm omnes tecum gratulationis officio fungantur, omnes tibi nauare operam & ſtudium velint, ego quoq; meam in te ſingularem obſeruantiam, priuatim nihil ſpectans, tuæ ſtudio laudis incēſus, & nobiliū diſciplinarū amore flagrās, officio teſtatā aliquo relinquerē. Vale. X. Cal. Quinct. M.D.LXXII.

CAMILLO PALEOTTO Bononiam.

PRAEclara ſane amicitiæ lex de ſimilitudine animorū in vtraq; fortuna, quæ ſeruaretur, nihil eſſet humana vita iucundius, ſed quod tu ſentis, & quod ego tecum ſiue munus hoc naturæ fuerit, ſiue earum artium quibus ab

ineundæ ætate operam dedimus, in eo quam pauci ſint, qui nos imitentur, tu profecto pro tua prudentia animaduertis, ego pro mea tenuitate ſæpe ſum expertus, equidem nulla re magis lætor, quam opinione amoris in me tui, cui niſi ex omni parte reſponderem, hominem me non putarem, amo autem te non ob illa quæ tibi poſſunt eſſe communia cum multis, quod vnus ex ampliſſimo XL. virum collegio ſis, quod propinquitatibus, clientelis, opibusq; valeas, deniq;, quod fratrem habeas Cardinalem, & eum Cardinalem, quem non dignitas magis quā virtus illuſtrat: ſed ob ea, quæ tua propria ſunt, quod ab adoleſcentia ita vixiſti, vt ſenilem in te prudentiam nemo requireret, quod ortus clariſſima gente, maiorem tamen ex te ipſo nobilitatem quæris, quod ad omnem virtutem, libero viro dignam, præcipue verò ad liberalitatem propenſus, excitis, & complecteris omni officiorum genere, quicunq; ſe ſtudiorum gratia Bononiam conferunt: & quo quiſq; magis virtute induſtria, probitate videtur excellere, eo maior ac præſtantior in eum tua benignitas illucet, ita fit, vt ad liberalium diſciplinarum ſtudia plurimos quidem inueterata iam Bononienſis gymnaſij gloria ex vniuerſo terrarum orbe, multos tamen tui quoq; nominis fama polliceat. Hæc ego cū alijs potius, quam tecum: nunc erupit amor tuus, quæ me nihil minus ab initio cogitantem, prope inuitum ea ſcribere coegit, quæ tu cum libenter agas, non libenter tamē audis. occaſionem autem non oſtendendæ ſolum beneuolentiæ meæ, ſed iudicij quoq; declarandi non leuem ſane tu dediſti, cum in maximis occupationibus, in ſumma nouæ affinitatis lætitia non modo de me abſente cogitaſti,

quo contentus eſſe debui, ſed effudiſti in me ſuauiſſimis literis partem lætitiæ tuæ affeciſtiq; me voluptate tanta, quantam animus meus capere potuit maximam. At de iſto quidem officio tibi nunc, vt debeo, gratias ago habere numquam deſinam: de ipſa verò re quam ſignificas ita gratulor, vt, quæ meis exprimere mea ſenſa queant, verba mortalis nulla ſuppetant: iſta enim affinitate, ad vtram familiam oculos conuerto, omnia video plena dignitatis plena ſapientia, plena virtutis, cum vero vtriuſq; decora copulantur: tale quiddã exiſtit, quod cùm intueor, haud facile quid conferre poſſim, reperio. Quare, debet exſpectare omnia iucundiſſima ſoboles exorietur apprime immortali Deo, digna parentibus, tuis maioribus, vnde mirabiles Chriſtiana Reſp. & inprimis ipſa patria fructus capiat. Quod vt ita ſit, pro meo ergo te ſingulari ſtudio non minus opto, quam ſi ad me ipſum, liberoſq; meos eadem illa pertinerent. Tu me velim ames mutuo, Sigoniumq; meum & Amaſæum ſalutes. Vale. Ego quamquã cœlum mutauerim, nondũ tamẽ ſatis rectè valeo. ex plebe Sacci. XVI Kal. Maij. M.D.LXXII.

EIDEM BONONIAM.

VAlde accidit, non ſane contra volũtatem ſed vere præter opinionẽ meã vt Mediolani conſiſterem. ſic ſunt humana conſilia: noſtra plerumq; ratio, caſus interdum & fortuna moderatur. Ego Genuam ea potiſſimum cauſſa petebam, vt villulis pulcherrimis, iucundo placidi maris adſpectu, & quod inprimis valetudo mea requirit, verno cælo hyeme ſumma fruerer, nam Venetijs hyeme ſuperiore, cum & cubiculo clauderer anguſto, & caminò aſſidue vterer luculento, parum tamen abfuit, quin me

vis frigoris abſumpſerit. Scis quæ mea tenuitas, quæ ſit imbecillitas: nec ætatem vt arbitror, ignoras quotidie labuntur vires, & eo magis quod ea quæ mihi ab adoleſcentia rerum omnium antiquiſsima fuerunt, & à quibus, ne nunc quidem, ætate ingraueſcenti, diuelli poſſum, ſtudia calorem illum, quo alimur, exhauriunt. Hæc de frigore: audi nunc, quæ ſuperſunt incommoda. Exercitationibus dum vtor, confirmari me ſentio: at ijs vti Venetijs, præſertim ſub dio, vel ob anguſtias viarum vel ob infinitam propè ciuium, peregrinorumq́; frequentiam, non licet, huc illuc impellimur: ſæptus alieno motu quàm noſtro mouemur: vix, vt interdum, ac ne vix quidem ſi lubrica via eſt, conſiſtendi facultas detur. De vinis, quid loquar? diuturna me conſuetudo Romanis, omnium facile primis aſſuefecerat, ſimilia non quærebam ſed quæ prorſus diſsimilia non eſſent: perijt omnis induſtria. Carnis mira penuria vitulinam quidem, quæ differat à bubula, reperire felicitatis eſt. Excellunt viri nobiles benignitate, virtute, ſapientia, neq́; eorum amicitia, & conſuetudine excluſus vnquam ſum appetitus etiam à multis quod in ijs rebus numero, quarum memoria non mediocriter oblector: ſed neſcio quo modo ſit, ætatis fortaſſe vitio, vt quædam res, quibus olim paſcebar, quotidie magis ex animo delibantur, mihi vni, mi Camille, iam cupio viuere, dum viuo, ſic tamen, vt me cæteris etiam vixiſſe aliquãdo intelligatur. Habes cur Venetijs nõ ſim, quo ſpecte, & vbi eſſe velim, ac reliquæ vitæ domicilium collocare, ſane nondũ conſtat, amœnitatẽ, & ſalubritatẽ ſequor, vtraq́; Genuæ eſt, vtraq́; vt audio Regij quo peramãter inuitor, & ſuburbana mihi ſuum magnificè

exſtructum, eleganter ornatum, vir primarius, integritate, doctrinaq; excellens, Horatius Malagutius, ſummi Pontificis cubicularius, ſemel & iterum detulit, mihi tamē ocellis Italiæ, Benacenſis ora, Aſulano meo, vnde multa ſuppetent, ſatis propinqua, vehementer arridet: eo me conuertit animus, eo referunt pedes; ibi deniq; cū ruſticis malim, ruſtico pene more quam alibi perturbatius, in magna non modo lautitia, verum etiam copia, vitam agere. Interea ſum in hac vrbe, &, vt video, diutius ero, quam putabam, non tam quia propter anni tempus diſcedere vix iam licet, cum & imbres aſſidui vias corruperint. & ego is ſum, qui vel leuiſſimis frangar incommodis; quàm quia duorum virorum, omni laude ac virtute circumfluentium, Bartholomæi Capræ, hoſpitis mei & Octauiani Ferrarij, veterrima mihi neceſſitudine coniunctiſſimi ſingulari doctrina, humanitate, beneuolentia perfruor, vtij quidem habeo quod tu fortaſſe vix credas, in vrbe ampliſſima, omniumq; celeberrima, non minus quàm optimam plus profecto, quam ſperare auſus eſſem itaq; ſtudia calent. quod cum dico, ſimul illud dico Mediolani me perlibenter eſſe, nam cum ſtudijs, & litteris nullum vitæ genus ne ſi Craſſi quidem addantur diuitiæ permutauerim. De valetudine ſi quæris: ea ſum, qua ſoleo, id eſt, non admodum firma, me tamen cum domeſtica quiete tum definita quadam victus ratione, aliqua etiam animi tranquillitate, tueor atq; ſuſtineo. Vale. Mediolani. Calendis Nouemb. M.D.LXXI.

EIDEM BONONIAM.

OLEA Mediolanum vſq;? mirum amor, & ſingulari humanitas. Sed vide quid acciderit, venit in mentem Si-

monettæ

monetta tuo, vt eſt homo perelegantis ingenij, munus tuum cum ſuo munere coniungere, & ſubamari ſaporis oleas, quo ipſo grata ſunt, alio tamen ſapore gratiores efficere: itaq; miſit ad me ſcite admodum condita contonea; & qui attulit, cum mihi tuo nomine ſalutem dixiſſet addidit illud, quod Simonetta lepide coniecerat, de olearum ſapore temperando. Eſt igitur cur vtriq; veſtrum pares agam gratias: niſi ſi paullo fortaſſe maiores tibi debentur, cuius occaſione liberalitatis alia videtur exorta liberalitas, quamquam Simonettæ iam antea ſane vel plurimum debebam, quod humanitate ſua tantū tribuiſſet, vt ad me, vir nobilitate præſtans, & ſenatorij muneris honore inſignis, domum veniret, horaſq; mecum aliquod ſuauiſſimo ſermone conſumeret. quo quidem in genere, ſi mihi non dicam per ſtudia, quæ licet periucunda voluntatis tamen arbitrijq; mei ſunt, ſed per valetudinem, cui ſeruire neceſſe eſt, liceret ita me officio vinci me pateret: quemadmodum animi certe voluntati non vincor. Ego propter frigoris magnitudinem domo pedē efferre adhuc non audeo, itaq; paucis vtor. Capra hoſpes meus, Ferrarius, ille quotidie præſertim veſpertinis horis hic quantum ei vel à philoſophiæ ſtudio, vel ab amicorū negotijs vacat tantum fere mecum eſt, horum virtus humanitaſq; facit, vt & paucos, & pauca deſiderem, & omnino ſi ſtudiorum diſsimilitudo, ſi officia, ſi mores beneuolentiam gignunt: multos amore complecti, non illo vulgari ſed eo qui excellit, id eſt, qui inter nos eſt; quem non facile fit, opinor vides: nam quod in epiſtola tua grauiſsime atq; ornatiſsime ſcripta, ſperas poſſe fieri, vt à Simonetta tantum diligar, quantum ego vel ille à te, vel

tu ab illo diligeris, addo etiam quantum ego me à te diligi pro tuis maximis officÿs iam pridem mihi perſuadeo id qua ratione poſſit euenire, cum aut in eum intueor, aut ipſe me perpedo nõ equidem intelligo, diuerſa ſtudia ſunt. conſuetudo non interceßit: vita ratio diſsimillima, illum publica negotia ſummarumq; rerũ cura diſtinet: ego humili litterarum otio delector: ille, ad amplitudinem natus, curat ea, quæ ſpeciem, & ſplendorem habeant: ego, ſi quies animi datur, ſi colere licet eas artes, quibus à primis temporibus ætatis meum omne ſtudium, operamq; dedi cætera prope contemno, quærenda certè magno cum labore non arbitror, deniq; illi celebritas, mihi, vt fatear id quod eſt, ſolitudo vehementer placet. Faciam igitur, quod officÿ mei eſſe duco, & quod à me dignitas hominis, ac virtus non modo poſtulat, verum etiam exigit, vt eum omni tempore, quamquam abſentem longeq; diſiunctus, animo diligenter obſeruem, memoria colam. ÿs etiam ornem laudibus, quibus ille ſuis maioribus vt reſpondeat, ſic enititur, vt aſſequatur. quod enim ſcire tuis litteris & perſuaſum habere, ſi cognouero: ſummo me ac ſingulari affectum abs te eſſe munere iudicabo. Vale Mediolani Kalend. Febr. M.D.XXXII.

EIDEM BONONIAM,

QVID eſt, cur ſperem aſſequi me poſſe tua merita officÿs meis? par in vtroq; voluntas: id enim iuuat credere: ſed conditio longe diſpar, tibi enim ad me ornandũ vna cum voluntate ſuppetunt reliqua, auctoritas, dignitas, virtus: mihi ad gratiam referendam, præter voluntatem, nihil prope relinquitur, itaque tu me magis vt diligas, quam ego te, nunquam concedam: officÿ reſidere plus

apud

apud te, ſemper fatebor, diſsimulem? nihil me ingratius regem? facile refellar: teſtes erant, antea meritorum tuorum, egregieque cuiuſdam voluntatis erga me ſane quam plurimi: nunc acceſsit, qui pro ſexcentis vnus eſt, vir ampliſsimus Scipio Simonetta: qui, quod me amet, quod aliquid eſſe putet, quod etiam in ſermonibus laudet, magnam in eo ſane benignitatem hominis agnoſco; ſed tibi quoque tribuo: cuius ille iudicium quanti faciat quo primum die ſum eum allocutus haud obſcure perſpexi. Quod ſcire vis de mea valetudine, quam tibi ſumma cura eſſe vehementer gaudeo: tantum abeſt, vt optima ſit uar, vt ab optima abſim aliquanto etiam longius, quam à deterrima, at ſi mihi medium quiddam contingat, præclare mecum agi putem, ſed, id vt optare potius liceat, quam ſperare, ſtatus facit, & valetudo, ſtudia mitto: à quibus diuelli non queo, nihil me magis, quam ſcire delectat, ita ſcribo, vt ad alios induſtriæ meæ fructum peruenire cupiam: ſed, mihi crede plerumque fit, vt quo diligentius in hac cura verſor, eo plura ipſe diſcam, quam alios doceam. De amicitia ſi tibi ſcrupulus moleſtus eſt, auellet eum aut Ariſtoteles, aut Cicero noſter: quos tu cum magiſtros habeas: miror ſane cur ad me quidquam referas, nam ego me vel ſcire nihil puto, quod tu neſcias: vel, ſi quid ſcio, ab illis didiciſſe confiteor, hoc tantum dicam; idque tua cauſſa mi Camille, quando te hoc genere libenter video diſputare: ſi quis perfectam illam amicitiam, cum ex duobus animis tamquam vnus ſit, vt afficiantur pariter in vtraque fortuna, vt nihil iucundum, nihil triſte ſeparatim communia ſint omnia, hoc, inquam genus amicitiæ ſi quis

ſi quis cogitet, & ea quæ leguntur in libris, inter homines quærat eum fruſtra laborare, eſt enim animi, vt reliquarum rerum omnium idæa quædam & ſpecies abſoluta: cuius præſtantiam mente comprehendere & ingenio conſequi fortaſſe licet, exempla certè ſub oculos non cadunt, hæc ego ita ſentio: tu, ſi quid contra, doce me. Vale Mediolani. Idib. Mart. M.D. LXXII.

EIDEM BONONIAM.

AGRI veſtri, ſiquidem vt ſcribis, imbribus irrigari cœpti ſunt, meliore quam noſtri, qui adhuc valde ſitiunt, cœli munere fruuntur, de vindemia tamen, quod ad bonitatem firmitatemq; vinorum attinet, bene ſperatur: de copia fore certum eſt, vt non abundemus. Ego non expectatis imbribus, iam ſarcinulas collegeram, vt in viā me darem, nihil enim erat potius, quam vt domum redirem, eoq; itinere te viderem, & villulam tuam, vtroq; autem fruerer, quamdiu per anni tempus liceret: ſed vicit conſilium meum Cardinalium voluntas: quorū opera eſt effectum, vt GREGORIVS XIII. Pont. Max. qui tamen ſua ſponte liberales diſciplinas miro quodam ſtudio amplectitur, fouet, alit, honorifico me ſtipendio retinendum putauerit. Hic igitur cogimur conſiſtere libenter, vt Romæ in ſumma celebritate, & amicorum copia, inuiti, vt à te diſiuncti, cuius conſuetudine non ſemel. aut iterum, ſed perpetuo æſtiuis menſibus, amœna regione, iucundo otio, cum communibus muſis frui cogitabamus, hoc tamen quidquid eſt incommodi, non illud quidem penitus, ſed aliqua ſaltem ex parte, quantū ſcilicet per vtriuſq; occupationes, licebit, litterarum commodo ſarcietur. Vale Romæ VII. Idib. Sept. M.D.LXXI

HIERO

HIERONYMO CAPRAE Mediolanum.

QVOD ad me Camilli Paleotti, viri nobiliſsimi, meiq; amantiſsimi, litteras miſiſti, valde gratum: quod verò cum iis etiam tuas, easq; Latinè ſcriptas, & ita quidem vt Romanam illam veterem elegantiam redoleāt, multo etiam gratius. nam vt, Mediolani cum eſſem, interdū ſermone tuo ſumma tum voluptate fruebar: ſic adempta mihi nunc tui ſermonis vſura, totam ſpem huius mitigādæ moleſtiæ tuis in litteris repono, quamquam hoc in genere ita moderabor meæ cupiditati, ne tibi plus oneris imponam, quàm vel occupationes tuæ, vel ſtudia patiātur: cum præſertim eadem ſcribēdi lege pariter vtrūq; noſtrum teneri æquum ſit: vt cum tibi caueā, mihi quoq; multis curis implicato, cauere ſimul videar, quid igitur faciam? nimirum id quod vnum relinquitur, vt ex amoris in me tui memoria, ſolatium capiam, ea fruar, in ea te abſentem intuebar, alloquar, amplectar, & in exoptata re falli me ſinam errore periucundo atq; hæc quidem in perferendo tui deſiderio ſatis commoda ratio eſt, illa perdifficilis, remunerandi officia tua: quæ cum libenter, & ſæpe cogitem, egregieq; partes in eo meas animo expleam, niſi tamen id tibi re ipſa aliquādo perſuadeam, non bene mecum actum exiſtimabo. Extremū illud eſt, quod à te vehementer peto, vt quantam mea cauſſa vis, quem velle arbitror quantum cupio tantum ſtudii ponas in tuenda mihi beneuolētia, cum quia theſauros non permutauerim, virorum illuſtrium, ſapientiſsimorum ſenatorū, Scipionis Simonettæ, Ludouici Magentii, Hieronymi Montii: quorum erga me ſingularem huma-

humanitatem, ſemel atq; iterum ſalutationis officio perſpectam, nulla vmquam apud me delebit obliuio. Aldus filius te ſalutat, amicitiamq; tuam, vt debet; plurimi facit, tu ſalutem viro optimo, multisq; virtutibus ornato, Hannibali Cruceio, dices meo nomine. Vale. Venetijs, IIX. Kalend. Maij. M.D.LXXII.

HANNIBALI CRVCEIO
Mediolanum.

INFIRMO adhuc corpore ob recentem morbum, nec mente vt verè dicam ſatis tranquilla feci tamen, vt hæc ad te exararem, amore pulſus, quo te ſum complexus ante multos annos, cui tu, ne quid addi iam poſſit, humanitate tua, probitate, virtute perfeciſti. Ille igitur amor, qui ad me ſcribendum impulit, idem purgationem tuam, quod me non ſalutaſſes in diſceſſu, vt indignam vtroque noſtrum, plane reſpuit. Ego De te, tuorumq; valetudine quam ſæpè quæſierim, Ferrarius noſter optimus teſtis eſt, atque ille de te ea quæ volebam ſcilicet de filia paullo duriora; qua comprobata euentu teq; ætate iam ingraueſcente tam graui percuſſum eſſe vulnere, vt debeo vehementer doleo, ac mihi quidem, partes eſſe meas veniendi ad te, vt hominis amantiſſimi officio fungerer ſæpe tunc in mentem venit ſed cum opē tibi à me afferri nullam poſſe, moleſtiam vero fortaſſe aliquam poſſe, intelligerem; eſſem præterea, vt ſoleo, imbecillior, tenui me, inuitus equidem, ſed tamen tenui tu certè, cum iaceres, aut confirmato corpore nondum eſſes ad me vt venires exſpectare non debui non enim is ego ſum, qui plus amicis oneris imponam, quam quantum ipſe ſuſcipiam. Ego mihi largior, & hoc in prima

ami-

amicitiæ parte pono, ne quem colam ambitioſius, ne ſæpe domus eã, ne tempus inani ſermone conterã, ne deducẽdi, aut reducendi laborẽ, & moleſtiam capiã. Quaſi mihi concedi volo: cur ea tibi, vel alÿs eripiã? at etiam purgas te, de ſuperiori tempore: quod ſex amplius mẽſibus, id eſt, quamdiu Mediolani mihi eſſe contigit, ter aut quater ad me veneris. Id quidem ſatis ab Hannibale Cruceio fuit, homine publicis muneribus aßidue diſtẽto domeſticis etiam rebus impedito; quæ nobis, qui liberos habere, & patres familias apppellari, pulchrũ putauimus, negligẽdæ non ſunt. Sed vt hæc omitiã, atq; huius generis alia quæ tibi cum multis cõmunia eſſe poſſunt & vt attingã ea, quæ vel tua propria ſunt, vel certẽ cõmunia cum paucis: nullũ ne munus, nullũ ne priuilegiũ habet virtus? ea vero habet, & quidẽ maximum, ne vulgi legibus teneatur, vt ſui iuris arbitrÿque ſit, vt ſe ipſa fruatur vt otio interdũ, & ſolitudine gaudeat, ſint igitur viſitatationes volũtariæ, ſint gratæ ſemper, & iucũdæ, ideò tamẽ raræ, quia per quam raro neceſſariæ, faceſſant hæc à nobis vulgaria, mi Crucei in quibus nõ modo officium, verum etiã laudem quidã locant: ego inepta, vilia, putida cenſeo, minime digna ÿs artibus, ſtudiisque quæ colimus: viget, & vigebit ipſa per ſe, externã ope contemnens, ſuis fulta viribus, neceßitudo noſtra abſentes, præſentes ÿdem erimus: & multa etiam quibus præſentes ſæpe carent, animorũ coniunctione ſtudiorũq; ſimilitudine conſequemur, cur enim, quod ipſe tibi de me polliceor, & quod libenter præſtabo, id à te viro optimo, omniumque humaniſſimo, non exſpectem? Vale, & Ferrario meo ſalutem. Venetÿs, id. Maÿ. M.D.LXXII

IOAN

IOANNI CRATONI VIENNAM.

QVA primam hora in patriam rediј, vnde menſes ali-
quot abfueram & valetudinis, & otiј cauſſa, quaeſiui ſta-
tim de filio. Ecquid Crato noſter? Valet, inquit, & nos a-
mat: deinde, quid tu ad illum de me, quam ſaepe, quam a-
manter, quid ille ad te ſcripſiſſet, pluribus verbis expoſuit.
vix credas, & cum ſalua hic omnia compererim, & eam
nurum, quam volebam, aetate morib. forma, quantus tamē
ex literarum tuarum humanitate laetitia cumulus acceſ-
ſerit quanquam, cum mihi iam antea & natura & conſue-
tudo tua nota ſit, peccare mihi videar, & graue admodum
ſcelere obſtringi, ſi, quod ab vtraq; abhorreat, & quod
vtraq; indignum ſit, ſuſpicari me vnquam patiar. Nec ve-
rò, ne quid id, quod mihi boni contigit, agnoſcere, lan-
guere autem in gratia referenda: velim exiſtimes, refero
enim mi Crato, referamq; dum viuam: at quibus rebus, iјs,
quibus te contentum fore ſcio, memoria, amore, obſeruan-
tia: nam reliquam neq; tua dignitas, neq; fortuna exſpe-
ctat neq; is ego ſum, qui poſſim paria paribus, aut qui offi-
cium potius incompenſare, quam in emetienda voluntate
poſitum putem, in quo illam capio voluptatem, quod filius
meus, quem ſtudiјs mihi & inſtitutis perſimilem eſſe, for-
tuna velim paullo meliore: te in oculis fere laudare non
deſinit ſicut alterum parentē obſeruat, & colit: is excuſat
ſilentium ſuum: habet enim non modo quod aſſidue agat
verumetiam quod libenter agat, in nouis nuptiјs quae ſi
quid parient, vel dicam etiam ominis cauſſa quod parient,
id tibi, aut amicitia noſtra: tuis inſtituta non vulgaribus
offiiјs noſtris ad hanc diem ſtudiјs egregie culta religionē

quan-

ſint amicitia noſtra: tuis inſtituta non vulgaribus officijs noſtris ad hanc diem ſtudijs egregie culta, religionē quandam aſſequatur; quæ labem ab eā culpamq; prorſus omnem perpetuo remoueat. Mediolani abditus in literis vixi, ſi quæris, quo ſtudiorum genere: explanandis Ciceronis orationibus: quod mihi propoſitum fuit ante multos annos; nunc dandi ſunt dies tum amicis: tum etiam negotijs. Commentarios in epiſtolas quæ familiares vocantur, conuicio iam propè efflagitatos, debere ſtudioſis diutius vix poſſum, id nunc cogito, ad quem mittantur: an ad eum, qui me ornauit ea dignitate, cum qua nullas opes confero? tu ſtatue: ad te enim refero; cui vel prudentia, vel amore erga nos quem anteponam habeo neminē. Vale Venetijs. XI. Kal. M. D. LXXII.

HENRICO ET CAMILLO Cætanis Peruſiam.

ACcidit incommodè, vt quo ego tempore ad vrbem veni negotij quidem cauſſa, ſed maxime ſtudio noſtræ conſuetudinis ex interuallo reguſtandæ, vos eodem fere Peruſiam ex vrbe diſceſſeritis; quamquam cur ita loquor? recte vos, & ſapienter feciſtis, iſtam ſalubritatem ſecuti, vrbe relicta anni tempore difficilimo, quod pro mea in vos ſingulari beneuolentia ſane vehementer lætor: mecum autem actum eſt incommodius, qui veſtro adſpectu, veſtro ſermone caream, ex quo ſummam voluptatem ſpe, & cogitatione præceperam, at poteſt hoc ſarciri litteris. qui poteſt? habent enim litteræ ſuauitatem ſed, vt ego ſentio, minime cū ea, qua præſentes fruimur, conferendam: vel quod in familiari ſermone arripere licet argumētum ex quacunq; re, quæ gratiſſima liber-

tas eſt:vel quod in voce,oculis, vultu eſt quiddam quod amemus magis,non modo quam in litterarum notis,ſed ſæpe etiam, quam in rebus ipſis ; quæ litteris explicantur. quo moleſtius careo ſermonibus veſtris qui præſertim fore ſuſpicer, vt circiter id. Sep. fractis iam his caloribus.quibus maiores non meminimus,cum filia,quam ante biennium ægra valetudine diſcedens in cœnobio ſacrarum virginum reliquarum, in patriam reuertar, hoc ſi euenerit, ſpe mea fruſtratus, fortunam accuſabo vos quidem animo complectens, dum de veſtro erga me amore, dum de moribus, dum de virtute cogitabo: quod mihi nec ipſa fortuna,nec vlla dies vnquã eripiet· facile,vt ſpero,conſequar vt quaſi officiũ meũ ex aliqua parte perſoluerim,ita dolor,& deſideriũ ex aliqua ſaltẽ parte leniatur.Valete.Rom.VI.Cal.Sex.M.D.LxxII.

CAMILLO CAETANO PERVSIAM

DIligentiam litterarum verus amor nõ deſiderat: itaq; quod per biennium nec ego ad te, nec tu ad me quidquam ſcripſeris, vtrumq; noſtrum libenter omni culpæ libero,id quidem etiam vehementer laudo, quod à iure ciuili in quo perdiſcendo totus es, ab ijs artibus, vnde manat decus, officij minime neceſſarij cauſſa deflectendum non putaſti:nam quod ad me attinet,vixi cum veteribus muſis fortaſſe parum vtiliter, ſed tamen vixi; quamquam quid vtilius, quam rectè valere?id ego peregrinatione,& libero quodam vitæ genere:ſi minus quã optabam at certe plusquam ſperabam, ſum aſſecutus, videras hic me diu languentem: vidi ego ſæpe dolorem tuum: quo quidem amoris argumento ita ſum lætatus vt medicinam præſtantiorem nullam ſenſerim, nunc beneſi-

beneficium illud tuum, fratriſq́; tui Henrici, omni laude quæ cadere in adoleſcentem poßit, ornati tueor vt æquũ eſt, & tuebor memoria ſempiterna: officijs etiam gratũ fore mediocrem, ſi modo veſtra vel fortuna vel virtus officium à mea tenuitate vllum exſpectaret. De Antonio Perſio ſcripſi ad filium diligenter: non dubito, qu.n vbi opus eſſe intelliget, eo curam, operam, induſtriam ſuam omnem conferat, neq; id magis, vt mihi obſequatur, quam vt à vobis gratiam ineat, atq; adeo, vt hominem excellenti virtute prǽditum eo ſibi conſiliet officio, vnde in homines quamplurimos, & in multas ætates haud minima diffundetur & propagabitur vtilitas. Vale, & ſalutẽ fratri plurimã. Romæ, V. Id. Quinct. M.D.LXXII.

HORATIO CARDANETO
Peruſiam.

CVM ante aliquot annos excellere te cognouerim ijs artibus, quas qui non diligit, hominem vix puto, & cum ad hanc laudem ornamenta morum, probitatis, humanitatis; id quod paucis admodum contigit, addideris: quid eſt, quod malim, quam ſic amari abs te vt me tibi parem animum reddere: teq́; mihi chariſsimum eſſe tibi perſuadeas? amoris autem ſigna cum à te multa ſint, hoc eiuſmodi eſt vt eo maxime delecter: quod me Perusiã inuitas, & quaſi de vetere nomine appellas aũ.n. promiſiſſe me nec promiſsũ ſoluiſſe næ tu bona memoria es; quam tamen amor in me tuus aluit, & confirmauit: at mihi id exciderat vel quia tũc ratione tẽporis conſilium mutare ſum coactus: vel quia leues culpas verus amor facile diſsimulat, nũc in ſumma tibi obſequẽdi voluntate vide quid obſiſtat: ego, ſi cũ vno alteroue puero iter habere

 expe-

expeditus nullo negotio excurrerem ad te, quid autem iucundius, quam Catanis meis, tibiq; non modo id optãti, ſed etiam exigenti dies aliquod date? ſed exiguo comitatu cum filiam virginem ducam tot dierum viam conficere quam honeſtum ſit, tute cogita. Accedit illa moleſtia, quod duas lecticas diurna mercede conductas, quaternis ſcilicet ſcutatis in die; vltra præſcriptum à lecticarijs tempus remorari non licebit: breuis enim mora ferri poſſet: ſed in veſtra conſuetudine, veſtrisq; ſermonibus, addo etiam lauta, nobiliq; ciuitate, biduum hora eſſet. Habes meam cauſſam: quam non video: cur non probes. nam, quod animi voluntatem attinet, tu vt cupidior mei videndi ſis, quam ego tui: nunquam concesſerim, Vale. Romæ, Idib. Sextil. M.D.LXXII.

M. ANTONIO CIOFANO Imonem.

Vaſculo æreo quod ad me Hercules frater tuus heri attulit, nihil amabilius neq; id vſu magis ipſo quam operis elegantia. equidem, Sulmonenſes homines valere ingenio ſatis antea cognoueram, hoc artificij genere cæteris hominibus antecellere, vix vnquam putaſſem. nunc perſpecta induſtria, illos laudo: te de iſto munere vehementer amo. Nos hic, ſi acti caloribus maximis languemus, ego inprimis, tenui admodum & infirma valetudine, itaq; ingenium artemq; ſi tamen ingenij, aut artis aliquid in me eſt. non vt ſolebam in litteras, & ſtudia, ſed anni tempore coactus in vnã valetudinis curam confero: & ſi quid proficio, quæ doctrina præſtantior? vos iſtic ne fallit poeta veſter, gelidas vndas, eaſq; vberrimas, habetis nimirum illud eſt viuere, ſi cui cœlum eiuſmodi contingat vt hyeme tepeat, æſtate refrigeretur, quod ſi vtrũq;

vtrumq; non licet vel alterutrius optio detur: ordin m natura non equidem contemno, verumtamen æſtiuam temperiem, nec vt arbitror iniuria, longe prætulerim. nam frigoris acerbitas camino luculento pellita veſte, cibi etiam ratione mitigatur: caloris leuandæ moleſtiæ pauci ſunt, qui ſine periculo remedium inueniant. eſt igitur cur tibi gratuler, cui contigerit id, nō modo quod ego pluris facio, ſed fortaſſe etiam quod re vera pluris eſt. ego ſi dignus amore tuo, dignus etiam dolore ſum, cuius ad naturalem imbecillitatem vix ferenda robuſtioribus æſtus incommoditas acceſſerit. Vale. Romæ. V. Kal. Sext, M D.LXXII.

HORATIO MORONO.

EPIſtola tua ſermonum tuorum ſimillima, quam me affecerit. qua voluptate perfuderit. quem ad meam ſuperiorem erga te voluntatem cumulum addiderit, nec mihi verbis explicare, nec tibi mente conſequi facile ſit. O miram prudentiam, ſuauitatem elegantiam: equidē antea te non vulgariter amabam, vel quod Ioanni Morono Cardinali, præſtantiſſimo viro, cuius in me exſtant merita quamplurima propinquus: eſſes vel quod ore ſermone: moribus modeſtiam ſingularem præ te ferres, nūc verò, cùm ex epiſtola tua, quam longe per eloquentiæ rectiſſimam viam ingenio, ſtudio, induſtria proceſſeris, intellexerim neq; ſolum qui nunc es, verumetiam, qui futurus aliquando ſis conijcere potuerim: ita ſum amore incenſus, nihil vt vnquam ſenſerim ardentius, & quāquam hæc adoleſcētiæ tuæ tam præclara principia gratulationem potius quam cohortationem, requirant in eam tamen partem neſcio quo modo libentius delabor

vt te horter, ac rogem, ne contentus communi laude ſis, ne mediocribus acquieſcas, ne praſtantiam natura tua languere vnquam ſinas; ſed eam ita exerceas, vt, quod adhuc feciſti, & quod facturum te eſſe non dubito atatem ſemper virtute vincas in eo ſi putabis omnia ſumma eſſe collocata: mihi crede omnia ſumma ad te confluent quaritur enim cum labore virtus ea vero ſine labore omnia conſequitur: quod qui ignorant: aut qui aliter ſentiunt, nihil habent in vita firmum nihil ſtabile, dubia ſemper fortuna vacillant, nulla re perpetuo fruuntur. Vides autem, opinor, non eum te eſſe, cui liceat vtrumuis nam obſcuro loco nati ſi dignum laude nihil praſtant, vitio non datur: domeſticis enim latebris deſidia tegitur à nobilibus autem quaſi debita res exigitur virtus; eam ſi habent, vere nobiles dicuntur: ſi ſecus illa ipſa à maioribus accepta nobilitas dedecus & culpam auget: te familia tua claritas ad gloriam vocat: tibi rectum atq; expeditũ iter oſtẽdit: deflectere te, aut offẽdere nuſquã patitur, qua tamen proponẽda tibi ne ſint effeciſſe iam videris, totus addictus liberalibus diſciplinis totus incũbens ad ea, vnde verum decus, & vera nobilitas exoritur: vt, qui tua ſtudia plane nouerit, is tecum gratulatione potius, quam ego omiſeram, quam cohortatione, vtendum eſſe iure putet. A me tamen qua dicta ſunt, ſic in bonam partem accipies, ſi prius eum eſſe me tibi perſuaſeris, qui tua laudi, tuiſq; ſtudijs libentiſſime ſeruiat hoc enim ſi credes, res ipſa te prof. cto numquam fallet. Vale. XIIX. Calend. ſeptemb. M.D.LXXII.

ANTONIO FVRNARIO NEAPOLIM.

QVOD ſi felix fauſtumq; ſit, iterũ Roma ſum, id mihi non

non dicam inuito, (quis enim inuitus, honeſta præſertim conditione, Romæ ſit?) ſed certe nec optanti contigiſſe, velim credas: nam cum poſt obitum Pij V. Pont. Max. quo ſedente neſcio quo meo fato ſecundis vti vẽtis haud ſatis mihi vmquam licuit, eo conſilio ad vrbem veniſſem vt nubilem iam filiam, quam hic biennio ante æger diſcedens in cœnobio celeberrimo, ſacris commendatam virginibus, reliquarum in patriam ad nuptias reducerem, exceptus incredibili omnium lætitia, precib. amicorum, ſuaſu Cardinalium iuſſu Gregorij XIII. Pont. Max. cuius, ex mente propter ſanctitatem, ac ſapientiã honeſta omnia, vtilia ſalutaria proficiſcantur, ſedem hic ſtatuere, & redeundi conſilium abijcere ſum coactus: quod tibi mei amantiſſimo, qui me olim diſcedente doluiſti, ſignificandum putaui, videre enim mihi videor tuum vultum, cum hæc leges, vtinam tu quoq; videres animum meum dum hæc ſcribo tua lætitia mihi lætitiã affert: in amore pari. qui tuus eſt ſenſus, idem & eſt, & eſſe debet meus, mutuæ voluntatis fructus non apparet: quidtum? non ij ſumus, qui amicitiam vtilitate metiamur: iam pridem erudiui animum & docui, non vulgaria quædam contemnere, ſola virtute, quæ nulla re indiget, nullam extra ſe appetit, contentum eſſe, in quo tuos meis cum ſenſibus congruere, neq; dubito & vehemẽter gaudeo. Vale. Romæ. XII. Calend. Oct. M.D.LXX.

MARTINO BERZEVICAEO
Patauium.

Ego vero & poſtremis Cratonis litteris reſpondi, contra quam tu exiſtimas: & illius epiſtolam, tum quia teſtis eſſet amicitiæ noſtræ, tum quod ita ſcripta, vt ad

elegantiam parum, ad prudentiam certe nihil poſſe accidere, vna cum meis imprimendam curaui; quod tamen antea familiaribus meis vehementer petentibus, excluſerã nunc id ei ſubmoleſtũ fuiſſe, indicãt literæ tuæ in quo ſummam eius modeſtiam agnoſco, meæ quidem cogitationes præter illius laudem, nihil ſpectant, quod ſi aliter ei perſuaſum crederem, vitam mihi acerbam putarẽ nemo eſt, cui me magis debere & confitear, & gaudeam. Volumen epiſtolarum mearum, cum valetudinis cauſſa ab vrbe diſcederem, dedi negotium filio, vt ad eum mitteret, nec mandatum neglexit. amat enim, obſeruatq; Cratonẽ, pro ſuis erga nos officijs, æque propemodũ, ac me ipſum. Quod ais Patauij cum eſſem adire ad me, niſi Pinello duce, auſum non eſſe; cum tamen Romæ perhumaniter à me acceptus: id eiquidem valde ſum miratus: tibi tua virtus aditum facile patefecit ad amicitiam meã. vtinã is ſum qui præſtare aliquid tua cauſa poßim ambigere te non paterer de animo erga te meo. Filius te ſalutet. Val. Ven. XII. Cal. Sext. M. D. LXXII.

EPISTOLARVM PAVLLI MANVTII

Liber Duodecimus.

CAMILLO PALLAEOTTO Bononiam.

AN tuę litteras ego ſine nomine, præſertim ad te, quem tanti facio, quanti fortaſſe neminem? equidem ornatum meũ vix agnoſco, itaq; peto à te, vt mihi litteras illas remittas

remittas:quo ſimul intelligam,de emblematequid ſcripſerim:ſi modo is ego ſum;qui aliquid ſcripſerim, valde enim in hoc quoq; perturbor. Quod ais me rurſus in bellum:ominare,quæſo melius,ego enim quietem ego otium ego ſtudia mea & vrbi,& vrbanis rebus antepono.ſed ſi & vrbe, & ſimul ſtudijs meis frui licet: quis erit tam iniquus rerum æſtimator, qui mihi non concedat? cti[j] quidem adhuc,quantum optaui ſemper,tantum conceditur negotium ſponte nullum ſuſcipiam.imponetur:feram,quoad licebit.id eſt,quoad inſtituti mei ratio permittet.nihil enim malo,quam poſteris prodeſſe in eo mihi diuitiæ,in eo ſunt omnia quod ſi non aſſequor id,quòd propoſitum eſt;me tamen ipſum conari,& velle delectat vtinam conſuetudine tua ne carerem:nam ea ſi accederet,in cœlo eſſem, voluntas vtriq; noſtrum eadem fuit, facultas defuit.Vale.Romæ XIII.Cal.Oct. M.D.LXXII.

EIDEM BONONIAM.

AGnoui erratum Amanuenſis: in quo tamen ſub accuſo negligentiam meam nam.ſit ſcribere eſt officium:omnes officij partes complecti eius eſt, qui cum vehementer debeat eum autem eſſe me ſi profitear,& prædicē,quod vtrumq; facio, faciamq; dum viuam: non eſt, cur me quidquam dare auribus,aut gratia cauſa fingere quiſquam putet,tu enim is es,cuius in me ornando ſtudium eiuſmodi ſemper fuit,vt,non modo quantum poſſim,ſed plus etiam quàm poſſim, tua debere cauſſa mihi videar. ideo ſit, vt ſi quid minimis etiam rebus aut ommittam, committam, ſceleris prope loco ponam. tu autem cum diſſimulas, mihiq; ignoſcis, ingenium ſimul & humanitatem declaras:nec me tamen culpa curaue liberas ego

quoq; oleũ efficiunt.poma ſint:quod opinor,non negabis: cur oleas inter poma referri nõ liceat, haud equidẽ intelligo,ſi tu de earũ nobilitate laborans, vt ferè ſuum opus amat omnis artifex, fruges appellari mauis indulgeo non inuitus: ne te mihi, tamquã tuis muneribus detrahẽdi, ſubiratũ liberalitatis tuæ cum aliquo fortaſſe meo damno pœniteat.Vale.V. Non. Ian. M.D.LXXIII.

EIDEM BONONIAM.

QVAE mihi res maxime curæ fuit, & in qua meas omnes cogitationes,omniaq; ſtudia fixerã,& locarã ea,cũ ex animi ſententia, diuino fauẽte numine ſucceſſerunt litteris tibi, mei amãtiſſimo,ſignificandũ putaui.Vnicã filiam,inter ſacris virgines educatã nõ hebetẽ ingenio, nec paucis,niſi me fallit amor,virtutib. inſtructã inueni optimo ſatis honeſti loci, haud poſtremi ordinis in iure ciuili,addo etiã,quod hodie potiſſimũ requiritur,à fortunæ bonis non imparato meis reclamantib. de ſentẽtia tamen fideliũ amicorũ deſpõdi, hoc tu meũ conſiliũ,pro vetere noſtra neceſſitudine, tuaq; æquitate,non dubito quin & probes,& omnibus optimis proſequar:equidẽ onus At tua grauius depoſuiſſe mihi videor. ſperoq; fore : vt, quod reliquũ eſt vitæ,vacuo curis animo tranquille degam.quæris,vbi Romæ, ſi per valetudinem licebit : nam hyeme fere tota mecum actũ eſt optime, cõmuni tamen perpetuo morbo quo robuſtiores etiam laborarũt,alij ſine periculo,alij ſic,vt deſceſſerint:in quibus fuit is,cuius obitu dolendũ eſt maxime poetica laude inſignis Amaltheus:mihi eadẽ quæ antea, victus ratio medicina fuit: nec dũ audeo inſtitutũ mutare propter anni tẽpus inæquale.in publicũ,niſi neceſſaria re coactus,nũquã prodeo:

dome-

domeſticis me finibus teneo: & cum libellis, id eſt, cum amoribus & delicijs meis, iucundiſſime viuo. Orationem pro Archia cum meo commentariolo ſcire cupio an acceperis, ac ſolui iam in reliquas omnes, duabus exceptis pro Ligario, & Deiotaro: quam bene, alij iudicabunt magno certe cum labore, opera nunquam, niſi per morbum intermiſſa. Quiddã etiam explanare ſum aggreſſus &, vt, ſe principia dederunt, videor aliquid præſtare poſſe: aſſentor mihi fortaſſe nam ſua quiſq; amat verũ tamen hic omnes præſertim qui litteris excellere putãtur, initium quod ad te mitto, valde probant, Cardina- fratrem tuum, veterem exemplum innocentiæ, columẽ ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſalutari à te meis verbis, magis opere cupio. Vale. Romæ XII. Cal. Martij. M.D.LXXIII.

EIDEM BONONIAM,

SIC tu pari, ego de filia mea paullo ante collocata, nũc tu de tua ſignificas. cuius rei quæ tua lætitia ſit, meus me ſenſus admonet. equidem cum ea voluptate, quam ſæpe ſuperioribus diebus, quam ſpero diuturnam fore, prorſus nihil confero. &, quia te pariter effectum exiſtimo, mirabiliter gaudeo poſtulat enim noſter amor ego ſecundu vt reb. tuis æque læter, ac meis, tu meis viciſſim æque læteris, ac tuis Gozadina familia vel doctrina & ſapiẽtia, vel honoribus, & rebus geſtis præclari nominis eſt, generi tui pateris & fuit in omni vita & nunc quidem is maxime eſt, cui præferri nemo integritate, ingenio, dignitate conferri poſſint admodum pauci, filius adoleſcens ex omni à te tali viro, iuuentute probatus, atq; lectus non dubito quin & parentis, & maiorum ſuorum laudibus egregie reſpondeat. quo circa tibi, vt debeo, de

iſta

iſta coniunctione vehementer gratulor: eamq; Deum Opt. Max ita fortunare volo, vt maiorem quotidie tui conſilij fructum, voluptatemq; capies. Quod autem obiecta rerum vrbanarum cura, otium & ſolitudinem cogitas ignoſce, non aſſentior, tu ne, cum auctoritate valeas, virtute excellas. cum ita factus à natura ſis ita liberalibus diſciplinis inſtitutus, vt prodeſſe patriæ, laborantibus amicis opem ferre familiam tuam, illam quidem ſatis claram adhuc tamen illuſtrare poßis; tu hac deſeres omnia, vt vni tibi viuas? obſecro, quis probabit? vel dicam etiam, te permittente quis non improbabit? ego ſane, qui te nuum rebus maximis iam pridem intellexerim. ſi feceris id, quod ſignificas vt ſalutem curiæ fore negotijs dicas, probabo fortaſſe omnis cauſſa, qui tibi cupiam, quidquid agas, ex animi ſententia ſuccedere; ſenſibus tamen quin agar intimis, impetrare à me non potero: qui cæteri, quid ſentient? quid loquentur? nam, etſi genus illud vitæ, quod ordiris, totum cum virtute coniunctum, reprehendi poſſe non videtur: tibi tamen, vt opinor multo minus, quam alijs pro tua ſuperiore vita, beneq; de omnibus merendi præclara conſuetudine, conceditur. Ad ego me litteris totum tradidi, id enim obijcies. Diuerſa mi Camille ratio eſt, ego enim præſtare poſſe videor, homo à rebus gerendis alienus, valetudinis incommodæ non magni animi, id libenter vnũ ago & quidem in vrbe Roma, quod tu miraris, vt in deſerta ſolitudine; interpellante nemine, quod beneficium optatum antea potius, quam ſperatum nunc à Pontifice optimo ac liberaliſsimo ad excitanda doctrinarum ingeniarum ſtudia mire propenſo, Gregorius XIII. acceptum.

ptum,meminero, & prædicabo dum viuam fertaſſe etiam ſcripta mea me mortuo loquentur & obſcurum poſteris eſſe non ſinent. Ego igitur cum libellis aßidue ſum, & hoc non modo ad naturā, verumetiam ad valetudinē meā aptè vitæ genere delector: peccare me nō arbitror. Te tua nobilitas, animi non minor, quā ingenij præſtantia, perfecta ſæpe virtus, ipſa patria vocat ad eas res, vnde laudes oriuntur maximæ: vt quod tibi vitæ reliquū erit, nō priuatis hominibus, q; curis in remota villula, mōtanaq; crepidine, ſed actionibus nobiliſsimis in oculis & in auribus clariſsimæ atq; eruditiſsimæ ciuitatis perpetuo traducas, quod ſi feceris, aut ſi non omnino neglexeris; medium enim quiddā eſt magnopere cum tua; tum cōmuni etiam multorū cauſa lætabor. Vale & fratri tuo integerrimo, ac ſapientiſsimo Cardinali, & Sigonio noſtræ ætatis ornamento, ad illuſtrandam antiquitatem nato, ſalutem à me plurimam, Romæ M D.LXXIII.

EIDEM BONONIAM,

POST grauem trium ferè menſium morbum, nunc deniq; incipit eſſe mihi paulò commodius: nec tamē adhuc vel eo, quo ſolebam ſtomacho; vel ita firmo vtor capite, vt cogitandi, aut etiam legēdi laborem ſuſtineam, gradum vero facere ſine ſenſus doloris, aperto nuper educendis honoribus læuo crure, neq; dum poſſum, & conari ſupra quam vires patiantur, non audeo. qua quoniam fieri quotidie meliora ſentio, aliquam in dolore voluptatem capio, cum præſertim prope anniuerſarius hoſtis valetudinis meæ iam abuerit autumnus. Oleis tuis, quib. me quocumq; loco ſim, carere non pateris, in quo tuam beneuolentiam agnoſco, fruar cum filia, & genero ſimul

enim

enim viuimus,& plane viuimus:ego autem parce, quia nondum firmus offenſiones etiam minimas extimeſco; illi comedent liberius,quia recte valent, nec in cibu plus minusve dijudicant. De me ipſo dixi:de rebus meis quod ad te ſcriberem noui nihil erat. Omnia fere ſunt eadem quæ antea,hilara ſatis,& proſpera, ampla non dixerim ne mentiar: quamquam hoc vulgi more loquor. nam ſi ampla ſunt ea,quibus maiora non expetimus: ampliſſimis opibus fruor: nihil enim deeſt, quod natura deſideret. quod autem natura non deſiderat, abeſſe facile patior. Vale Romæ, Idib. Dec. M D.LXXIII.

ANTONIO FVRNARIO
Neapolim.

VAlde ſum lætatus lætitia tua,humaniſſimis, & ornatiſſimis litteris expreſſa, amoris enim index eſt, amari autem à te, quo nihil amabilius, ſiue probitas,ſiue doctrina cogitetur, quis tanti non æſtimet, quanti ea quæ ſumma ſunt? nec vero, quamquã volũtatis erga te mea nullus adhuc quidẽ fructus exſtat, à me tibi gratiam nõ referri debes exiſtimare: nam,& diſiũcti ſatis longe ſumus & congrediẽdi,colloquẽdiq; facultatem interualla locorũ impediũt, meus tamẽ in te animus eſt,de te ſæpe cogitat,de te etiam non mediocri voluptate, ſecum ipſe nonnunquam ipſe loquitur, & ſi tu amare, & colere, officium eſſe putas, officia tibi mea numquã deeſſe teſtis ipſe mihi ſum. Citrea quæ mittis, eo mihi gratiora ſunt, quod vt mitteres, non te magis inſtituti tui memoria, quam amor admonuit: qnod autẽ addis, eis ſtomachum imbecillũ cõfirmari:cupio verũ eſſe idq; mihi perſuaderi facile patior: quãdoquidẽ & hoc medicinæ genere nihil

ſuauius

aut, ſi errat, gratificandi voluntatem ſecutus, & bene merendi ſtudio ductus, quis tam inſipiens, aut rerum tã iniquus æſtimator eſt, qui non eum laude potius quàm reprehenſione dignum iudicet? Cotoneæ ſanè ipſa, tam celeriter abs te miſſa, mihi accidiſſe per quam grata, nec poſſum negare, nec debeo: vtar ijs, vt conſueui, poſt cibum libenter, vt egregie conditis, vtiliter, vt remedio pituita laborantibus aptiſſimo. O te amicum optimum: tantum ne? imo etiam medicum ſuauem, qui curat ſimul, & delectat: qualem qui reperit ſi eum in oculis non fert, cum humanitatem ignorat prorſus, tum ſua ipſe diligere commoda nõ videtur. Vale Romæ. III Ka. Feb. M.D.LXXIII.

MEDICOS omnes de conditis cotoneis audio ſentire melius, quàm de citreis. itaq; poſt hac, quando tu, vt video, tuum inſtitutum retinere vis, nec ego contra diſputo, illa malim propter valetudinem, ſic tamen, vt pura ſint, non cum aromatibus, & ſicciora denſa, quam tremulo coacta gelu.

IO. CRATONI.

Viennam.

EPISTOLAM tuam, à te datam XVII. Kalend Nouembr. accepi VII. Kal. Dec. eò ſanè gratiorem, quo minus hoc tempore exſpectatam. noui enim, quam vacuus numquam ſis, non tam à tuo munere, quàm ab amicorum negotijs, quæ ita ſuſcipis, vt ſuſtineas, donec ad exitũ perferantur: ſcripſiſti igitur amore impulſus, & omnia vicit humanitas tua, quo tibi nomine debere, me multum dicerem, niſi tantum iam deberem, quantum perſoluere vix poſſim. Romam qua cauſa adductus venerim, ſcripſit, opinor, ad te filius: quæ retinuerit, à me cognoſce. atque hoc

amoris in me tui, commendationẽ fore omniũ grauiſsimã, cùm nemo ſit, qui facile diligat quẽ diligi à te ſentiat: ſed ego ne tibi præſcribam, homini omnium, quos in vita nouerim, humaniſsimo, & prudentiſsimo? Vale, Romæ Kal. Decemb. M. D. LXXII.

IO. SARIO ZAMBOSCIO.

MVLTORVM menſium aduerſa valetudine vexatus, omni prorſus carebã legendi, ſcribendiq́; facultate, quod eo mihi in primis nomine permoleſtum eſt, quia, multis ad me ſcribentibus, reſpondere ſine valetudinis incõmodo vix poſſum: nam, etſi depulſa vis eſt morbi: priſtinas tamẽ vires deſidero, & capitis infirmitas non modo literarũ, ſed propè ſermonis vſum adimit quotidiani. Dabis igitur mi Zamoſci veniã homini tui amantiſsimo, qui te pro ingenij doctrinæq́; præſtantia ſummis ornare laudibus numquam deſinit, ſi ad tuã elegantiſsimã epiſtolam hoc vnũ reſcribo, reſcribere me tibi pluribus verbis hoc quidem tempore non licere: nã, cùm licebit, perſuade tibi, non eſſe me commiſſurum, & debitum humanitati, amicitiæq́; noſtræ officium non perſoluã: interim hæc pauca, vt recenti morbo: vacillantibus literulis. Vale. Romæ, non. Dec. M. D. LXXIII.

VBERTO FOLIETAE.

ETSI tu is es, cuius ingenium te virtus neq́; meum, neque cuiuſquã omnino teſtimonium deſideret: tamen vel amor in te meus, vel ipſa veritas adduxit, vt exſtare velle de tuis Elogijs iudicium meũ, non tam apud te, qui te ipſum egregie noſti, quã apud omnes gentes, atq́; adeò apud ipſam poſteritatem, quæ de ſtudijs ingenijsq́; noſtris, expers amoris & odij pro cuiuſq́; merito ſentẽtiã feret. Ego enim tua ſcripta & legeram ante multos annos, & ita proba-

meo ſenſu, cum alumnum diſciplinæ meæ, præſtanti virũ ingenio, natum maximis rebus, ornate dicendi, ſcribendiq́; facultate, ſiue Latina Lingua, ſiue communis Italica ſpectetur, nemini prorſus ætate noſtra concedentẽ, proprij Elogij laude decoraſti, etſi debitum in eo virtuti præmium perſoluiſti, me tamen pro mea in illum ſingulari beneuolentia, qua voluptate lætitiaq́; affeceris, quo ti bi beneficio deuinxeris, nec mihi verbis exprimere, nec tibi cogitatione conſequi facillimum ſit. At tu quidem materiam cepiſti nobilem, & præclaram: ſed, vt ea ſpecior, & iucundior, &, vt ita dicam, ſe ipſa maior ſit, eloquentiæ tuæ præſtantia conſequeris, omitto reliqua, ne ſim nimius: nam ſua quidque laude dignum eſt. ſed in principijs tam multis tantam varietatem, tam ſplendidam, tam elegantem quis non admiretur, aut quis vidit vnquam? in cæteris enim Elegiorum partibus tui nunquã non ſimilis, id eſt, grauis, & ſublimis, & ornatus, in hac verò tantus es, vt in illis certare cum alijs, in hac te ipſum vincere voluiſſe videaris. Macte vir ingenio, atq; virtute, optime de patria merite, cui tot ciues tot heroes, tot principes, communi fatorum lege ereptos, vel temporis iniuriam timentes, reſtituis, atq; conſeruas, nunc illa te ſuæ ſtudioſum dignitatis, publici cupidum commodi, vereq́; ſuum alumnum agnoſcit: nunc amplectitur abſentem: nunc incolumen florentem beatum exoptat, quæ tibi merces vna pietatis in illam perpetue præſtantiſſima videtur. Vale. Romæ, ex ædibus pridie Kalend. Decemb. M. D. LXXII.

CAESARI ORLANDO.

NIHIL abeſt à natura mea longius, quam vel aſſentari, quod ſui commodi ſpe plerią; faciunt: vel inan bus

gerē tibi gratias de iſto munere, ſi vel tua pateretur humanitas; vel ego is eſſem, qui bene de me merenti verbis potius, quàm re ſatis factum eſſe vellem, memoria tuebor officia tua, donec illuceſcat ille dies, vt referre gratiā liceat, quod ſi aſſequar: non dubito quin tu, quem tibi hominem adiunxeris, cùm intelligas, tua præſtanti liberalitate, beneq; agendi conſuetudine vehementer lætare. Hæc interim, cum de officio meo cogitarem facere non potui, quin ad te ſcriberem: quanquā & à ſtudijs meis inuitus auellere: & vt vere dicam, non me tuus tantum, ſed meus etiam pudor ab hoc argumēti genere, quod totum ad tuum laudē pertinet, haud mediocriter auocaret. Vale ex ædibus. Prid. Non. Decembr. M. D. LXXII.

MAXIMO ZABRERAE

SI quis eſt qui tuam humanitatem, tuosq; mores & probe norit, & laudare loco nunquā deſinit: eum eſſe me velim exiſtimes. Verumtamen cum ego diutius, quā ſtudia fortaſſe tua patiebantur eo, quem ſuperiore mihi æſtate cōmodaueras, libro ſim vſus, nōnunquā mihi, ne tu durius id acceperis, venit in mētem ſuſpicari, adire ad me ſolebas: nec in officio tuo mediocre beneficiū erat: quippe tua ſuauitate exhilarabar: delectabar ingenio: doctrina etiā in qua mentiar, ſi tibi quēquam ex æqualibus tuis anteponā, non nihil interdū & leuabatur labor meus, & adiuuabatur induſtria: hæc niſi reſtituis; nimium à te grauis errato meo, ſi modo erratū eſſe vis, pœna conſtituitur. Lōgè, inquis, habitas. Fatear: nec tamē vltra mille paſſus, at memini, cum ad templū diui Petri, vt es religioni deditus, maximeq; pius, ita re quotidie ſoleres: præclara cōſuetudo: quæ ſi manet, incōmodi nihil mea cauſa ſuſcipies

probitate, & virtute ſimillimum, dum hic ero, omni officiorum genere complectar. Laudibus iis, quas in me confers, non quod is ſim, qui gloriola capiar; ſed quod ea quoq; ab amore proficiſcuntur, magnopere delector. Vale. Romæ. V. Kal. Quinct. M.D.LXXII.

AVGVSTINO ANGELLO

Fabrianum.

PErſuade tibi, nihil mihi gratius, aut iucundius eſſe poſſe litteris tuis, & quia purè inprimis ornateq; loquuntur, & quod amorem in me tuum, perſpectum illum quidem à me antea, clarioribus tamen argumentis quotidie magis oſtendunt. inſcriptionis niſi ad filium, is te tuo merito amat, & gaudet muneribus tuis: mihi ſanè, quæ proxime miſiſti, valdè probantur. Onuphrius ad te ſcripſerat meo nomine, vt mitteres ad nos ea, quæ nos olim ad te miſimus: tu nihil dum reſpondes. quid putemus? humanitatem & diligemtiam tuam non requiram. eſt enim vtraq; mihi probe cognita: quid ergo eſt? occupationibus diſtineris: quæ tamen adimere tibi noſtri memoriam non debent, quemadmodum nec ipſi in magnis curis & negotijs tui poſſum obliuiſci, quamquam literis tuis interdum non reſpondeam. quod in deteriorem partem non accipis ſatis quod amicitia noſtra dignum eſt. Vale. VII. Kal. Ian. M.D.LXXIII.

BRANCONDIO OPHIDANO,

EST omnibus à communi parente natura tributum, vt amari velint à ſui ſimilibus & animorum ſocietate, & coniunctione multum ponant. Ego autem, quorum eminet virtus, & quibus in ipſis ea ſunt, quæ præcipuũ quendam amorem concilient, eorũ amicitia nihil optabilius

nihil aſſe præſtantius exiſtimo, atq; ego te, vel hominum ſermone, vel tuis litteris ornatiſſime ſcriptis, adductus, in horum numerum libenter aggrego, mihi autem vel maxime gratulor, quod ita te ſentire video de ſtudijs meis, vt mihi tantum largiare, quantū ſi agnoſcā, aut ipſe me parū noſſe, aut quos mea mihi fines modeſtia præſcribit, eos præterire longe videar: nec tamen contra tuam benignitatem diſputo: potius eam amplector, atq; amo, quod ſi res tulerit, vt referre gratias poſſim, in his præſertim rebus, quæ ad tuam laudem pertineant: dabo operam, vt eo te eſſe apud me loco, quem tua virtus poſtulat, intelligas, & in magna tui amantiſſimorum hominum copia me tamen eorum nemini concedere. Vale, Romæ, prid. non. Nou. M.D.LXXIII.

PAVLLI MANVTII PRAEFATIONES,
QVIBVS LIBRI
AD ILLVSTRISS. VIROS AVT ad amicos miſſi commendantur.

AD MATTHEVM SENAREgam Ambroſij filium, in epiſtolas Ciceronis, quæ Familiares appellantur.

TVone Matthæe Senarega, aut meo dicam felici contigiſſe fato, vt relicto Louanienſi celeberrimo gymnaſio, quo, tanquam ad mercatum bonarum artium, virtutis & eloquentiæ comparandæ cauſa conceſſe-

ra

res, Venetias te hoc potiſſimum nomine contuleris, quod noſtri, vt ipſe dicere ſolitus es, videndi & cognoſcendi, mira quædam te cupiditas incenderat? tu quidem, ſi tuum ſenſum attendo, vis me hoc tribuere fortunæ tuæ, nempe quod ita euenerit, non modo vt ad amicitiam & conſuetudinem, verùm etiam ad conuictum & contubernium meum tibi aditus potuerit, in eo quaſi tibi quiddam expetendum contigerit, ipſe tibi gratulari plurimum ſolitus es: de quo, non eſt meum ſtatuere, vereue ſentias, an ſecus: at illud meum eſt, paucis oſtendere, cur tu contra mihi chariſſimus, iucundiſſimusq; ſis, & quod nunc in meis ædibus mecum habites, mecum q; viuas, in eo ego quoque meæ felicitatis aliquid agnoſcam: nam ſi tu ita de me ſentis honorificè, quod iudicio mouearis; æquum eſt mihi a te concedi, vt ego de te non minus verè, quam tu de me iudicare poſsim: ſin iſtam tibi de me opinionē peperit humanitas: me quoq; non ſolùm natura, ſed ipſa iam ratio docuit, præclarum eſſe humanitate excellere: itaq; do me libenter in eam partē, vt homines officijs colam, laudibus exornem, re, ſi opus eſt pro mea tenuitate ſuſtentem. Sed mehercule ego de te mi Matthæe, à vero animi mei ſenſu iudico: nihil me gratia, nihil afficit ambitio Primū, cum aliquoties mei ſalutandi cauſa domum meam veniſſes, pellexiſti me in amorem tui, comitate morum, & lenitate ſermonis: deinde, quod iam non tibi modo, verum & alijs petentibus negaueram, atque excluſeram, vt ego te domi reciperem, eloquentiæque ſtudijs erudirem, multis precibus vſus peruiciſti. Nec mihi tamen, quod tibi, meorum ſermonum cupiditate flagranti, meamque domeſticam conſuetudinem petenti, ſatisfecerim, adhuc

venit

*venit in mentem pœnitere: quin, quo plus ad noſtrũ con-
uictum accedit temporis, eò maiorem è tuis moribus, tu-
iſq; ſtudijs haurio ſuauitatem: non enim tam hoc in te
laudo, quod certe in adoleſcente ſumma laudo dignum
eſt, quod ad à ſtudio doctrinæ non de ſuis illecebris volup-
tas, non commodum ne ipſa quidem valetudinis ratio de-
ducit; quàm illud & admiror, & prædicare ſatis pro di-
gnitate non poſſum, quod in tuis cogitationibus hæc tibi
prima eſt, & antiquiſſima, vt Deum optimum maximũ,
à quo vno, quæ verè bona ſunt, emanant omnia, humanis
rebus, quæ fluxæ nimis, infirmeq; ſunt omnibus anteponas.
Perge adoleſcens optimè in hoc præclaro diuineq; ſenſu:
hæc eſt omnium rerum vnà nobiliſſima, vna, mihi crede,
quæ omnium Philoſophorum ſcientias, vna, quæ omnium
Regum opes facilè vincat: quare tu quidem oblecta te,
quod facis, eloquentiæ, ſtudio: in qua, quomodo princi-
pia ſe dant, futurum auguror, vt breui ſuperiorem nemi-
nem, aliquando ne parem quidem habeas: ſed illud ſtet
in primis, neque vmquam excidat, omnium virtutum pie-
tatem in Deum eſſe fundamentum, ac vide, quod inde ti-
bi bona fluant. Primum, tuæ ſaluti conſulueris egregie:
animi ſalutem appello, non corporis: decet enim nos æter-
nam potius illam vitam omni felicitate circumfluentem,
quàm hãc, quæ temporum ſpatijs definitur, miſerijs num-
quam vacantem, cogitare: deinde, patrem tuum, qui, vt
audeo de multis, atque etiam de te ipſo. humanam pru-
dentiam præ diuina religione nihil eſſe putat, incredibili
voluptate lætitiaq; perfundes: cui quantum debeas, non
ex eo ſolùm intellige, quod pater eſt, ſed quod is pater,
qui te filium vult eſſe inter tuos ciues omni re florentem,*

atque

atque honoratum, qui te conſilijs à puero ſapientiſſimis erudiuit, qui te ſuo exemplo, ſuis optimis inſtitutis ac factis ad laudem quotidie vocat. Tali patri tam probo, tam tui amanti, tam libenter ſuas omnes in te conſumenti, curare debes; vt id, quod reliquum eſt vitæ, per te ſit iucundiſſimum. quod ita conſequeris, ſi ſtatueris, quibus artibus ideò nunc operam das, & aliquando cæteris hominibus elegantia ſermonis, & ſcientia rerum antecellas, earum artium infirmam eſſe gloriam, niſi perpetuo erga ſummum Deum amore ſtudioq́; fulciatur. mihi quidē cui tu cariſſimus eſſe aut vis, aut certe ita videris velle, vt mihi perſuadeas, magis vlla re placere non poteris, quam ſi te in eo, quod inſtituiſti, vitæ innocenter, & cum virtute degendæ ſtudio conſtantem tuiq́; ſimillimum video. Et, vt iam nunc intelligas, quos in animis hominum amoris igniculos vera virtus accendat, ſcis quintum abhinc menſem mihi tecum nihil fuiſſe, te mihi numquam viſum ignotam mihi tuam faciem, obſcurum nomen: nunc apud me quo loco ſis, intelligere te puto, pauciſſimis diebus ex conuictu conſuetudò, ex conſuetudine amor, ex amore familiaritas exorta: itaq; tecum & ſæpiſſime ſum, quod ſub ijſdem tectis neceſſe eſt, & admodum iucundé, quod ea, quæ in tuis moribus elucet, probitate conſequeris Et quoniā is ego ſum, qui, quò me voluntas ducat à ratione profecta, eò libenter ſequar geſſi morem animo meo, tacite hortaui, vt hanc meam ad te amandum propenſionem non modo i, ſed quatenus ego tibi poſſim, reliquis etiam hominibus illuſtri aliquo officio ac munere declararē, cumq́; tuliſſet caſus, vt hoc tempore Ciceronis epiſtolæ familiares, eæ, quas tu iam legendo & peruolutando triuiſti de-

nouis typis, vt nunc loquimur, eſſent imprimendæ: peropportuna causa quod volebam, viſa res eſt: nam, hunc librum ſi cum tui nominis inſcriptione publicarem putaui me facere quiddam, quod vtrique noſtrum æquè conueniret: tibi, quia ex his primum Ciceronis epiſtolis ad latinæ orationes elegantiã informamur, ex his primum eloquẽtiæ quaſi ſuccus, qui qualis initio fuerit, permagnĩ intereſt, ebibitur: mihi quia, cum hic liber omnium ferè verſetur inter manus, circumferet, id quod ego cupio, tuum nomen, & meum de te iudicium, meamq́ ſpem quam plurimis oſtẽdit: quarum alterum eſt eiuſmodi, vt ego tibi ex æqualibus tuis neminem in vllo genere laudis anteponam: altera, cùm ætate proceſſeris, ea mihi de te pollicetur, quæ ſi euenerint, (omnium autem rerum euentus in Deo poſitus eſt) vir eris inter viros maximus, habebit à te familia tuà memoriam nominis ſempiternam, patria verò exemplum in ciuitate virtutis excolendæ præclariſsimum. Venetiis. M.D.LIV. Menſe Maio.

AD CAROLVM PISAVRVM LEOnardi Filium, in Epiſtolas Ciceronis ad Atticum.

BENEFICIORVM Carole Piſauri, non eadem omnium eſt ratio multi, quid detur, ſpectare ſolent, ſua quique magnitudine metiuntur, nihil attendunt prætereà: ego potius, quibus de cauſis, & à quo homine detur, animaduerto: ac ſi quid in aliquem, aut in me ipſum collocatum eſt gratiæ, tanti ſoleo æſtimare, quanti videturis, qui contulit æſtimandus. hinc fit, vt quæ à patre tuo, viro ſapientiſsimo, & cum aliis laudibus ornato, tum verò omniũ, quos ego in vita nouerim: humaniſsimo, quã

ſtetit

ſtem à patruo, qui nuper magno bonorũ omniũ mœrore mortuus eſt. Ioanne Maria, Paphi epiſcopo, excellenti non minus doctrina, quam bonitate prædito, diuerſis tẽporibus in me profecta ſunt officia, ea quamquam ſumma non fuerint. (neq; enim tulit occaſio, neq; rationes mea poſtularunt) pro ſummis tamen acceperim, & earũ rerum loco duxerim quas qui poſſident, beati exiſtimãtur. fons enim ille, vnde manârunt, amore fuit, & cum amor iudicium, quod vterq; de me habuit quod equidẽ ſi potero tuebor officijs: ſtudio certe omniq; prorſus cura atq; induſtria bonum virum, meritorumq; memorem præſtabo, quod ſi liceret ingenium cum voluntate coniugere: vt alterum alteri reſponderet, & cupiditati vires, æquarentur, illuſtrarem beneficia veſtra, ac fortaſſe efficerem; vt gratia mihi à vobis aliqua deberetur; gratiam perſoluendi verum, vt, hoc quidem ab infirmitate mea, ſperari minime poſſe, non ſolùm intelligo, verum etiam ingenuè confiteor? ſic illud facile polliceor; vereq; affirmo, ſi quid aut iam eſt in me facultatis, aut erit aliquando ijs, in quibus aſſiduè verſor, ſtudijs partũ & vigilijs velle me id in omni mea vita, quantumcumque erit, ſeruire totum veſtræ laudi, tua præſertim. quæ cum à meis præceptis, & conſilijs originẽ duxerit; exornabo eã, tamquã opus meum, quibus potero artibus quà licebit induſtria florentẽq; pulcherrimis virtutibus alũnam diſciplinæ meæ cùm inſpiciam, gratulabor vtriq; noſtrum pariter, fructumq; amoris & ſtudijs veteris in te mei ex tua glòria vberrimum capiam. Ac tu quidem; mi Carole; cum tibi naſci contigerit ex ea familia, in qua ſemper verũ honor & ſplẽdor virtutis enituit nihil

debes

debes humile cogitare, nihil anguſtum, nihil obſcurum, aut inane: excelſa petat animus tuus, ampla, illuſtria, plena dignitatis, & gloriæ: quo te ſemper à tua prima pueritia mea vox incitauit; quò pater tuus, cuius ad te cogitationes curæq; referuntur omnes, aßiduè cohortatur, quo denique te vocant maiorem tuorum exempla: quorum nomina nulla dies exſtinguet nulla obſcurabit obliuio: non enim, ſi præſtiteris ea, quæ à te exſpectantur quæ maxima ſunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclaramq; conſuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendæ, exercendarumq; artium optimarum: quibus inſtructos, vtiles fuiſſe patriæ ciues, ſibi & familiæ glorioſos, de tua gente multos, ſi annales euolueris, inuenies. Verum quando te ſacris addixiſti & illud vitæ genus complexus es, quod eſt totum in præclaris cogitationibus & factis conſtitutum: non te libera voluntas. vt alios ad honeſtum rectumq; ducit; ſed. quo te primum die ad religionem contuliſti, eodem die legem ipſe tibi impoſuiſti perpetuæ continentiæ: excluſiſti rerum inanium cupiditatem: velle ad ſollidam laudem omnia referre, velle ſummi Dei gloriam in omni vita, id eſt, tuam ſalutem, ſpectare profeſſus eſt. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exſpectandi: ipſe te excita ipſe acue & impelle: multæ ſunt propoſitæ adoleſcentibus vitæ fallaces obliquæ, inſidioſæ, oculis iucundæ, ſpecie quadam obiecta voluptatis, in quibus errare quotidie vides, & labi, ducem ſequentes libidinem: non rationem de tuis æqualibus quam plurimos tu viam virtutis ingredere ſimplicem rectam, apertam, principio fortaſſe difficilem, atque aſperam, exitu certè ſalutarem, & glorioſa in hac,

inquam,

inquam, viam ſignatam, & impreſſam veſtigÿs proborũ ſanctorumq; virorum, ſi vis ipſe tibi charus eſſe, ſi vis ipſe tibi recte conſulere, vnam ingredere. aut, ſi ingreſſus iã es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manẽt præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore ſingulari, veterque eerga parentem tuum ſtudio, ſcriptis tecum ago quæ ſermonibus & libentius agerem, & ſæpius, ſi liceret, ſed quando te Patauÿ tua ſtudia, à quibus abduci non debes, me Venetÿs mearum rerum ratio & valetudinis detinet infirmitas: proficiſcetur ad te mea vox his conſignata litteris: quæ tecum erit perpetuo vbicunq; fueris, te proſequetur; quocunq; ieris: nec vero dubitaui quin ea tibi paullo gratier eſſet futura, cõiũcta cũ Ciceronis voce id eſt cũ ÿs epiſt., in quib. cũ Attico famili..ri ſuo, nõ minus grauiter, & ſapiẽter, quã elegãter & ſplẽdide loquitur: fructũ vt ſpero, capies ex vtraq; nõ vulgarẽ: ego .n., vt velis optima, te hortor: Cicero volentem adiuuat, ornat enim eloquentia, conſilÿs inſtituit ſapientißimis: nam diſputat ſæpe in his epiſtolarum libris, ſermone per quam eleganti, de ſtatu Reip. de vitÿs Principum, vnde fluunt exitia ciuitatum, de viciſsitudine fortunæ, qui tibi erit, accuratè legenti, ſapientiæ fons vberrimus. A me vero munuſculum hoc habebis, meæ in te voluntatis & ſtudÿ argumentum, exiguum, inquies; fateor: ſed velim ſpectes animum, non rem: quam tamen ne ipſam quidem debes contemnere: ſiquidem eiuſmodi eſt, vt tuas tuorumq; laudes à me nõ expreſſas, ſed tanquam tenui penicillo deſignatas, ſimul cum beneuolentia mea cunctis gentibus patefaciat. Venetÿs. M.D.LIIX.

AD BENEDICTVM ACCOLTVM Rauennæ Cardinalem, in Orationem Ciceronis partem primam.

MAXIME eſſe optandum, Accolte clariſſime, vt, quæ olim à doctiſſimis viris magno labore, magniſq; vigilijs ſunt elucubrata, ea noſtram ad ætatem peruenire omnia potuiſſent: artium plurimarum ſcientia quarum adiumento ad vitam recte inſtituendam indigemus, non deſideraretur: verum ita caſu neſcio quo accidit, vt ex ijs ſcriptis, quæ veteres illi, homines ſapientiſſimi, reliquerunt, non ſolum multa prorſus interierint, ſed etiam quæ in hanc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, vt ſæpiſſime vix, aut ne vix quidem intelligi poſſint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte ſuſtulit: cuius induſtria multos excitauit, vt, eandem rem aggreſſi, iacentem litterarum laudem pro ſuis quiſq; viribus ſubleuaret; quod ſi alij fecerunt, tantum æmulatione gloriæ permoti. certè, cur ego id faciam, hoc plus habeo cauſſa, quod, cum pater ſtudioſis id, quod in hoc genere promiſerat, morte præuentus præſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternæ ſolum rei, ſed voluntatis etiam hereditas peruenire: hæc me, vt debet, opinio multum mouet ſed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti ſoleo facere vt, quamcumq; tu probas rationem, ea demum & vtilis mihi & honeſta videatur eſſe, tu igitur cũ ad hoc, poſteritatis adiuuãdæ ſtudiũ nos & vehemẽter & ſæpe ſis cohortatus: effeciſti, vt in eã rem tanto alacrius incubamus, quanto pluris apud me tua, quam reliquorũ omniũ conſi-

conſilia ſunt, quod ſi labore, ſtudio, diligentia profici in hoc genere quidquam poteſt, vt certè poteſt: magnopere ſpero fore, vt neq; de officij tui in me admonendo, neq; liberalitatis in adiuuando pœniteat: cuius rei quaſi ſpecimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex veterum exemplarium collatione diligenter emẽdatam, in manus hominum ſub tuo nomine emittimus nam cum vſu, & conſuetudine ita comparatum ſit, vt, quibus rebus Principes viri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare velint: ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs equos aut aues nobiles dono dare videamus: commode me facturum exiſtimaui, ſi quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre voluptatibus intellexiſſem: ſoles enim quotidie fere à grauiſſimarum artium tractatione, in hæc ſtudia, quæ ſibi ab humanitate nomen adſciuerunt, quaſi in hortũ amœniſſimum, diuertere: vbi te modo oratorum & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirificè delectant: vt, præter id temporis, quod valetudini dare ſoles, quod ſane puſillum eſt, hora nulla ſit, quam non in litteris, & cum virtute traducas, quam tuæ vitæ rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, vnde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta, vnde animi robur illud victi, quod ne illa quidem ipſa, quæ in rebus humanis Fortuna dominatur, vllo pacto poterit infringere: contra cuius vim duplici te præſidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conſcientia: hæc eſt aliarum virtutum, quæ in te ſunt multæ, quaſi princeps, & regina quædam: vt in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferri quidem poſſim. Nam de prudentia,

de pietate, de iuſtitia,ne videar aſſentari,nihil dicam: ne de liberalitate,quidem:quæ tamen ita nota eſt,vt nō qui eam laudet,aſſentator,ſed,qui non laudet,maleuolus exiſtimetur, cum enim hæc dādi beneficij ratio eiuſmodi ſit, vt nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica videatur via;propterea quod in beneficijs collocandis pleriq; fortunam hominum ſpectare ſolent, vt eandem gratiam,aut etiam cum fœnore recipiant: non eſt quod in hoc te labi quiſquam arbitretur: cum & rariſsime contingat, cuiuſquam opera vt egere videaris, & tu tamē quā plurimis,ob eximiā naturæ tuæ litteræ, liberalitatem,atq; amplitudinem,benigne facere & ſoleas,& poſsis, & cum de omnibus ad bene merendū natura es maxime propenſus: tum verò ipſa te ratio atq; doctrina ita conformauit,vt ad eos honeſtandos, qui ſe ijs artibus,in quibus ipſe excellis, dedidere,tuum ſoleas ſtudium libentiſsime conferre: quæ quidem humanitas & beneficentia tua non ſane video qui poſsit in vllo maior eſſe,quā in me tuendo fuit,quæ eſt enim à te res,quæ ad meum commodum attineret, prætermiſſa? quis diligentius eſt adhortatus,vt hanc reſtituendæ antiquitatis laudem,qua pater meus olim excelluit, pene afflictā excitarem? quis eam ipſam ad rem perficiendam plura contulit? cum etiam magnis Principibus,tui ſimillimis, ita me commendaris, vt, iudicij tui teſtimonio permoti non minimis ad ſe præmijs euocarint. Quæ cum recordor etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor,& mihi aliquid videor eſſe quod à te ſim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, vt illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi: ſi non tollat,

minuat

minuat quidem certè quamquam tuis es, qui te ſatis ſuperq; remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intell gis memoria teneri: quo in officio præſtando, noli credere quemquam eſſe, qui me vincat: & huius quidem rei confido fore vt aliquãdo eiuſmodi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te voluntate dubitandi locum relinquant: nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima primum, vt dixi, Ciceronis orationem volumen in tuo nomine apparebit: omnino neq; amplitudine tua, neq; ijs officijs, quæ in me contuliſti digna res videtur: ſed vt ſpero muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſubleuabit.

AD GVILIELMVM BELLAIVM Langeum.

APVD SVBALPINAS GENTES Pro regem in Orationum Ciceronis partem ſecundam.

MAGNI refert, Bellai ornatiſſime, quo quidq; tempore agatur: & omnes res non paruum habere momẽtum ſolet occaſio quædam, & commoditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, niſi loco facere conſueuerunt: nam quemadmodum pictorum tabulæ certo loco poſitæ delectant? eædemq; minus bono lumine conſtitutæ, non itẽ eorum, qui ſpectant, oculos tenere ſolent: ſic actiones noſtræ, mirum eſt quantum opportunitate commendentur vt interdũ plus in tempore, quam in ipſa re, poſitum eſſe videatur: quod ego cùm ſemper iudicaſſem, tamen non ſum veritus, quin tibi in ijs rebus vel maxime occupato, quas Rex Chriſtianiſſimus, & poſt hominum memoriam

coloribus expreſſam in tuis ſcriptis licet intueri in hac eum & natura tua bonitas, & virtutis eximia præſtantia cernatur: ſequitur, vt, ex ea qui te norunt, ijdem amet quorum ego in numero cum ita eſſem, vt nemini concederem: tamen non eſt credibile, quantũ ad illam ipſam animi erga te mei voluntatẽ addiderit Guilielmi Pelliceri ȷ, oratoris in hac vrbe Regij hominis præſtantiſsimi prædicatio: cuius multi & egregij de tua laude ſermones mei iam antea commotũ impulerunt, vt ex orationibus Ciceronis, cuius tu libros è manib. dimittere non ſoles, alteram partem cum tui nominis inſcriptione diuulgarem qua in parte ab errorib. & mendis vindicãda quantũ operæ, ſtudijsq; poſuerim, mihi ipſe ſum teſtis: quantũ autẽ profecerim & tu & alij iudicabũt: tibi quidẽ ſi cõſequar, vt noſtra diligẽtia probetur, ſane me meos labores nõ exiguo cõpenſatos eſſe fructu exiſtimabo.

AD ALEXANDRVM CAESARInum Cardinalem.

IN ORATIONVM CICERONIS partem Tertiam.

BENE mereri de litteris, etiam ſi vtilitas præterea conſequatur nulla, tamen præclarum in primis, atq; egregium eſſe ſemper duxi. quamquam, vtilitatem ſpectare ſi volumus; ea demũ ſumma eſt, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in poſteritatis memoria & prædicatione poſitus eſt, quem nemo vmquam ſapiens, non præſtantiſsimum iudicauit, ſed hæc bene merendi ratio duplex videtur eſſe. nam, & qui aliquid ipſi ſcripſerunt, & qui alios vel cohortatione, vel præmio, vt ſcriberẽt, impulerunt, litteris opem tuliſſe exiſtimantur: quæ

duæ res eiuſmodi ſunt, vt qui alterutram commode faciat, ei ſcilicet, à ſtudioſis omnibus gratiæ ſint agendæ qui vtramq́; ne haberi quidem ſatis poßint. Atq; hanc laudem, ne apud veteres quidem ſæpe accidit, vt vnus conſequeretur: propterea quod, qui ea virtute, atq; fortuna fuerunt, vt & ingenio poſteris prodeſſe poſſent, & opibus vt idem facerent, multos adducere alterum facile fecerunt vt eos, qui doctrina & eloquentia valerēt adiuuanda litterarum ſtudia excitarent: alterum facere, vt ipſi monumentum aliquod induſtriæ ſuæ relinquerent. propter rerum gerendarum curã non ita potuerunt: quod item noſtris temporibus vſu videmus euenire: nam neq; multi ſunt, qui præſtare vtrumq; poßint: & qui poſſunt, ijs ferè cum velint non conceditur: cuius generis exemplum ne id quod adeſt, aliunde quæramus, concede quæſo, Cæſarine præſtantißime vt à te ſummam & ſine me hoc impetrare à modeſtia tua vt ea, quæ ſentio de te dicam, certe enim qui maiorem aut iuris ciuilis, aut ſacrarum litterarum cognitionem ſit conſecutus neminem eſſe conſtat neq; tamen hæc ſtudia quæ humaniora appellantur quæ nos adhuc ſecuti ſumus, contempſiſti, in quibus etiam diligenter verſatus es, vt illa ſuperiora, quæ quibuſdam ipſa per ſe nimis horrida videtur eloquentiæ pigmētis cum velles, atq; etiam quātum velles illuſtrare poſſes: eſt igitur in te ipſo, vnde poſteritas adiuuetur: nec vt arbitror, voluntas deeſt: ſed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua virtus non humili, neq; obſcuro loco latet; ſed quaſi in ſpelunca quadam excelſa atq; illuſtri poſita eſt, vnde opem oſtentare bonis omnibus videtur; iccirco homine

mines, accurrunt ad te, vel vt conſilium vel etiã vt auxilium putant: itaque negotijs à litterarum tractatione diſtractas, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari poſſe dixi, alteram inuitus omittis, cùm ipſe nihil ſcribas: alteram ſtudioſe amplecteris, cum ijs, quos induſtria vides excellere nulla re deſis: quamobrem Hieronymus Ferrarius, qui ſe iam pridem tibi addixit, homo & ingenij, & iudicij laude præſtantiſſimus, tum alia; quæ à te habet prædicari ſolitus eſt, tum illud vel maxime, quo domo tua viues te permittente, atq; adeò libenter totum diem in litteris ponit, & otio fruitur tanto, quantũ deſerta in regione vix eſſet, cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maxime ſunt, ij ſane tuæ liberalitati referuntur accepti, à te habemus, quæ Ferrarius in veterũ ſcriptis vel correctione reſtituit, vel explicatione illuſtrat: à te emendationes in Philippicas Cicer. orationes, quas ille plurimas atq; optimas ad me miſit, quæ iamiãq; edentur, à te in quã omnes ſunt: itaq; etiam eas ipſas orationes, vt à Ferrario, id eſt, à te reſtitutas, & quæ præterea in hoc tertio volumine continentur, in quibus ipſi, quæ male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas, atque dicatas emittimus: vt, quod beneficium habemus maximum, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum, Cæſarini nomen apponatur, quare etiam id, quod iam pridem optaui, fortaſſe conſequar. vt quàm præclare ego de te ſentiam, cùm intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, vel potius in clientelam tuam accepto non peſſime ſenſiſſe videaris.

AD IOANNEM MONLVCIVM Chriſtianiſſimi Regis conſiliarium.

EIVSDEMQVAE APVD VENETAM Rempublicam Orat. in Ciceronis Oratorios Libros.

QVOD te non fugit, Monluci ſapientiſſime: præſtare omnes cæteris hominibus ſed alius alia re vult: non enim vniuſmodi ſunt noſtræ voluntates: ſed, quoniam ex animo, qui varie afficitur, tanquam ex typo effinguntur ipſæ quoq; varie ſint, & multiformes, neceſſe eſt: ergo non eadem omnibus prima ſunt. Quoniam vero ex iis, quæ appetuntur, neceſſe eſt aliquid excellat, vt de multis optabilibus vnum optabile maxime ſit: quid ſit id, quod ego cæteris præſtare putem, ſi de me quæratur; dicam, id quod qui aſſequuntur, eorum in poteſtate ſenſus omnium, animiq; ſunt: id autem ſine dubio. Eloquentia eſt: quæ tantum poſſidet dignitatis, vt infra vel eorum fortune, quorum imperium prouinciæ nutumq; ſequuntur, me quidem iudice conſtituantur: cùm ita accidat, vt ab hac quamcumq; in partem volentes ducamur, illis inuiti ſæpe pareamus Sed quoniam, quo loco poſita laus eſt, eum locum maximis difficultatibus natura circumſepſit, vt perueniendi facultatem pauciſſimis relinqueret: non eſt, quare nobis in mentem veniat mirari, cur neque diuturna, neque in multis perfecta fuerit ſpecies eloquentiæ: illud video cum in hanc cogitationem mentis aciem intendi, bene dicendi gloriam duabus rebus ali maxime, otio & libertate: itaque in vrbe Roma,

quæ

quæ bonorum oratorum quaſi fœcunda genitrix, partus edidit vberrimos, neque ante ſecundum Punicum bellum, neque poſt Cæſaris dominationem magnopere fuit, quod in hoc genere probares. Hānibale victo, hoſtis Italiæ terribilis nemo fuit: tum in vrbe ſecuritas, tum ſumma tranquillitas orta: tum ſeditioſorum hominum ingenia popularibus concionibus acuit ambitio: conciones, inquam, eloquentiam pepererunt; niſi quid me fallit ratiocinantē: ratiocinor autem ſic, & per hos quaſi gradus interrogationis aſcendo. Eloquētiæ quod ſummū fuit propoſitum præmium? conſulatus: qui ſummus honor fuit conſulatum quis mandauit? populus. populum quis tenuit? concinator optimus, ergo à concionibus extitit orator, ideoq́; ſublatis concionibus, nullus fuit. cùm enim ciuilib. armis oppreſſa Reſp. iaceret; vetus conſuetudo periſſet: à populo, cuius poteſtas vniuerſi tranſlata ad vnum eſſet, non iam magiſtratus, non præfecturæ peterentur: eloquentia, quæ populi gratiam bonorum ſpe quæſierat, inanis omnis & ſuperuacanea fuit exercitatione: ſic oratoria facultas ſummorum hominum ſtudiis, exercitationibusq̀ue culta, cum à duobus Gracchis ad C. Cæſaris ætatem, hoc eſt, per annos centum ferè ita viguiſſet, vt nihil vnquam fuerit illuſtrius; non effugit rerum humanarum commune fatum: quas vbi ad ſummū ſiue induſtria, ſiue natura perduxit, retro ferè præcipiti lapſi reuoluuntur. Imperatores, e deinde multi rem Romanam exceperunt: quorū ætatibus veſtigium veteris eloquentiæ nullum agnoſceres, quid poſt? multò minus: nam, imperii ſede in Græciā tranſlata, crebre vaſtatione Italia conſecutus cum

influ-

influentes barbararum nationum copias reprimeret nemo tum nõ eloquentiam modo ſed ipſa pæne litterarũ memoria funditus deleta, nec ſuus eſt, bonis diſciplinis honor, niſi multis poſt ſæculis, reſtitutus: parum denique, aut auorum noſtrorum memoria, cum exteros mores Italici cœli temperies aliquando ad humanitatem deduxiſſet. paullulum oculos litteræ ſuſtulerunt; doctrinā primum ſerius enituit eloquentia: nec mirum, doctrinā enim ſiue eloquentiam laudamus; eloquentem ſine doctrina recte intelligens nemo duxit nunc in oratorum nomino, quod eximium ſemper fuit, nihilo minor, atq; haud ſcio an etiam maior, quam priſcis illis temporibus, dignitas & amplitudo eſt. mittuntur à Regibus ad Reges aut ad liberas ciuitates, qui non de ſtillicidijs agant non de iure fundi, quarum rerum controuerſias qui perite & copioſe diſceptarunt, ſcimus olim habitos eſſe eloquẽtes: ſed ea tractent, quæ prudenter diſputata, otium gẽtibus conſtituere, dignitatem imperij conſeruare, terminos conferre poſſunt. hoc qui præſtat, eum ego veteribus oratoribus non comparo ſolum ſed etiam antepono. illi cauſſas agebāt primum ad iudices, forte ductas, deinde apud eos iudices, quibus de aliena re non de ſua iudicātibus perſuadere orator ſiue hoc, ſiue illud haud magno negotio poſſet: nunc agitur in conſilio doctiſſimorum virorum: agitur ijs de rebus, vnde ad eos ipſos, qui iudicant, maximum poteſt ſiue emolumentum, ſiue damnum redundare; cum & de publica re iudicent, & in publica extra quam nihil eſt, priuata cuiuſq; contineatur. his probare quæ velis, eo maioris ingenij videtur eſſe, quo difficilius ab artificio capitur prudentia. itaq; cum hoc

multi

multi voluerint, magnum decus atq; ornamentum eſt eorum, quibus contigit, vt poſſent; qui ſane pauci ſunt: maximum vero ſi cui tantum aut natura dedit, aut exercitatio doctrinæ, vt inter hos ipſos emineret, qualem ſi quis tu iudicet, Monluci clariſſime, hunc ego recte iudicare mihi perſuadeam: nam ſi conſideremus, primū à quo miſſus orator ſis, deinde ad quos, tum quibus de rebus miſſus: ita reperiemus, miſſum ab eo Rege, qui omnes Reges ſapientia vicerit, quoniam quidem omnium vnus, quid contra Fortunam virtus poſſet, maxime declarauit: ad eam Rempublicam, quæ niſi ſapientiſſimorum ciuium floreret, ſemperquè floruiſſet, profecto neq; tanta nunc eſſet, cum olim minima fuerit; neque tam diu ſtaret, cum cæteræ Reſpublicæ ſuorum ciuium temeritate conciderint: à te de rebus eſſe miſſum, quarum quæ magnitudo ſit, ex eorum ad quos pertinent, opibus apparet; quæ tantæ ſunt, vt paucorum imperijs diſtributus terrarum orbis teneatur. Et, cum hæc legatio tibi per honorifica fuit; tum illud ad tui nominis celebritatem longe maximum acceſſit; quod, cum à Principe Turcarum Solymano pacem defeſſa bellis Europa peroptaret, eaquè ſine Chriſtianiſſimi Regis interceſſione deſperaretur; vnus electus, qui tantū muneris obiret, acceptis à Rege mandatis, æſtate media, ſummis caloribus in Græciam nauigaſti, pacem vt componeres, optabatur: compoſuiſti: hyeme ſumma difficillimis itineribus, per diſpoſitos equos in Galliam recurriſti. Exceptus alia cura, cum de ſedandis inter R[illegible]em tuum, Regemquè Britannum magni momenti controuerſijs ageretur, præfuiſti, te conſulente, agente, vltro citroquè curſante

ſante abiectis armis pax inter eos firmiſſimo fœdere cõſtituta. Habes hoc omnino, MONLVCI, non dico à fortura, quam caſus, & temeritas regit, ſed à te ipſo, qui ad conſilium & rationem omnia refers, vt in tuis actionibus felix vſque quaq; ſis. nimirum Sors, quam in rebus humanis dominari quidam ſunt opinati, non omnium eſt æque cõmunis; ſed ipſa ſibi virtus propriam fortunam architectatur. non erras, quia non eſt errare ſapientis: & quia ſapienter agis, omnia procedunt bonus etiam oratores, quia bonus vir: ingenium enim probitas commendat; nec minus mouet is, qui dicit, quã ea, quæ dicuntur. Quod niſi Latinum ſermonẽ in Italia peregrinitas immutaſſet; na tu nobis longo interuallo & Craſſos, & Antonios retuliſſes, ſed quoniam ea lingua vtimur, quam multis coeuntibus linguis generatã corrupta conſuetudo peperit: veteribus Romanis oratione diſſimilis, ingenio ſimillimus, non tu quidem loqueris vt illi, ſed vt illi tamen & ſapis, & perſuades. Quare non fuit ab re, cum ego eos libros, in quibus perfecti formã oratoris à Cicerone videmus expreſſam, mendis antea deformatos, nunc mea correctione expolitos emitterẽ; non fuit inquam ab re, tuo nomini dicatos emittere; vt quæ de profecto oratore tradũtur ea, perfecti itẽ oratoris titulo cohoneſtarentur. hoc cum ita exiſtimaſſem, quia videbatur eſſe aptiſſimũ, feci, & feci eo libentius, quod, cum tu mihi & multa iam ſumma humanitatis officia tribuiſſes, & is eſſes, qui tribuere etiam maiora poſſes; ego, niſi aliquid; præſertim vbi daretur occaſio, retribuerẽ, verebar, ne ex duobus maxime inſignib. vitijs, alterutrius infamiã non effugerẽ, vt vel ea viderer,

quæ

quæ à te accepiſſē. minus meminiſſe, quod à cōſuetudine naturaq; mea alieniſſimum eſt; vel ea, quæ ſperari poſſent, negligere; quod quia ſuperbi eſſ.t, abeſt non modo à fortuna mea, ſed etiam à voluntate plurimum. Venetijs. M.D.XLVI.

AD BENEDICTVM RHAMBERTVM IN CICERONIS Libros de Officijs.

NON ignoras benedicte Rhamberte, ſenſuū eſſe quandam in hominibus ſimilitudinem: quæ cum in conſuetudine cognita eſt, efficitur, vt, inter quos id accidit, amor exoriatur. ab hoc quaſi fonte multorum amicitiæ manarunt. multos etiam beneficium cùm obligaſſet, cumq; id quod acceperant, memoria conſeruatum grato animo redderent: idq; vt erq; fieri ob ingenij bonitatem & voluntatis erga ſe propenſionem exiſtimaret: ſtatim eſt illam opinionem beneuolētia conſecuta. itaq; duæ cauſæ ſunt, quamobrem homines ament inter ſe: ſed hæc poſterior, quæ à rebus externis originem ducit, cū illa ſuperiore, quæ à natura proficiſcitur, nullo pacto videtur eſſe comparanda. illa enim primum habet eam ſuauitatem, qua, vt opinor, & certe nulla maior eſt, cum eos quibus vtimur, & ijsdem rebus, quibus nos, & æque atq; nos affici ſentimus: deinde, etiam qui in dando & accipiendo beneficio fructus eſt eo non eget: nam, ſi hæc actio bene merendi interdum eſt & eſſe poteſt in ijs, qui voluntate non admodum coniuncti ſunt quanto facilius exiſtet apud eos, quorū animi ita conſentiunt, vt, quaſi natura hortante, eaſdem res appetere, ab ijsdem fugere videantur? at vero, qui officiorum commoditatibus educti

educti in amicitiam conterunt; etiamſi alter alterum initio ſumme diligat; tamen,ſi quando accidet,id,quod accidere ſæpe ſolet; vt ea, quæ deligere cœperunt,cauſa tollatur. certe eorum animi pedetentim in amore langueſcent. quo in genere animaduertis Rhamberte,quã multi quotidie labantur, de quibus facile eſt intelligere, quid ſentias, cùm ab eorum inſtituto tua ratio tam vehementer abhorreat. probe enim te, quæ noſtra debeat eſſe in iugendis amicitijs cautio, quæ in yſdem colendis religio, quod item in omni vita præſtandum officium ſit, horum librorum, quos nunc tibi inſcriptos ad te mittimus, lectio erudiuit,ſenſi in me ipſo, quem,ab opibus non magnopere firmum, aut ne firmum quidem tamen octauum abhinc annum tanto ſtudio eos complexus,quantũ qui ab omni re paratiſsimus ſit,remunerando compenſare vix poſsit, cumque rerum mearum ſtatus, vt ſunt humana, interdum mutaretur: memoria teneo te numquam immutatum, eandem ſemper cum mihi tum fratribus meis voluntatem,ac beneuolentiam præſtitiſſe, cùm verò maior aliquanto inter nos conſuetudo eſſe cœpiſſet: quod quidem eſt factum,poſtea quam te in noſtram vicinitatem contuliſti: facile ſentio, ad meam vitam rectè confirmandam quanto mihi obſeruatio tuorum meorum fuerit adiumento.collocutiones verò de litteris noſtræ quid non dicam delectationis, ſed vtilitatis habuerunt? equidem ſi liceret totos dies vellẽ tecum ponere, quarum enim ego rerum cognitione delector,earum in omni genere, quæ tui ſit iudicij ſubtilitas intelligo ſed hanc Latine ſcribendi rationem,in qua multi nunc volunt excellere,pauciſs.mi ſunt, eam verò ſic te-

ſic tenes, vt tuis ſcriptũ mihi quidem purius nihil eſſe videatur quod eo mirandũm eſt magis, quia tu non, vt alij, diuturno, atq; aßiduo librorum vſu, ſed temporum ſtudio ſub ſe ciuoi um, hoc vt poſſes, conſecutus es. nam, ommittam, quod tibi cuius fidei atq; prudentiæ Veneti ſenatus arcana creduntur, otium non ſæpe contingit: ecqui dies eſt, quo non ex amicis tuis aut conſilio tibi aliquis, aut opera, aut etiam re ſit adiuuandus? qua in cõſuetudine retinenda nimium diligens eſſe dum vis, accidit ſæpe, vt potius tuum commodum; quam officij colendi facultatem prætermittas, quo ego me potius facere ſum arbitratus, ſi hæc opuſcula, in quibus maxime de officio præcepta traduntur, ad te, quem cognoui eſſe omnium officioſißimum, mitterem, genus hoc, Rhamberte, quoddam eſt, quo ego eos, qui de me benemeriti ſunt: remunerari ſoleo perpenderem, nulla videbitur? animum reſpice, gratißimum dices.

AD DIEGVM HVRTADVM DE MENDOZA.

CAROLI CAESARIS A. CONSILIO, EIVSDEMQVE APVD VENETAM Remp. Orat. in Philoſophiæ Cicero-nis partem primam.

SVPERIORIBVS *diebus, cum domum tuam veniſſem, vt Benedictum Accolium, qui apud te diuerſabatur, honoris cauſſa viſerem, quem ego hominem, non tam quia cardinalis eſt, quam quia Cardinalatu digniſsimus, vehementer obſeruo: caſu accidit, cum ego adeſſem, vt inter vos ſermo orietur ijs de rebus, quæ ab antiquis ignora, noſtra patrumq; memoria non ſolum*

inuenta ſunt, ſed ad ſummam etiam elegantiam perpolita cuius generis cum Accoltus ita multa commemoraſſet, vt mihi quidem, credo item alijs, qui aderant, facile probaret, veterum ſolertia noſtrorum hominum induſtriam antecellere: ſuggeſſiſti tu, ne de philoſophia quidem in qua tantopere antiquitatem admiraremur tibi videri eſſe dubitandum, quin ea poſſet etiam nunc expoliri, atq; ornari: ſi modo, quam quiſque linguam à parentibus, atq; à nutricibus traditam cum lacte ſimul hauſiſſet, in ea vellet ſcribere: nunc vſu euenire, vt externo ſermone addiſcendo, totam ætatem conſumamus: quod ſi nos à pueritia diſciplinarum cognitioni totos dederemus: non eſſe deſperandum, quin & Platones & Ariſtoteles aliquando poſſent exiſtere: non enim & cælum hoc, vnde ſpiritũ ducimus, idem eſt, quod olim fuit, & hominum ingenia non eadem eſſe poſſunt. praua conſuetudo naturam peruertit. quæ tanquam ager, ſi colitur, fructus edit vberrimos; ſi negligitur, exareſcit. annos triginta ponimus in verbis percipiendis: quantulum ſpatij reſtat, vt res ipſas conſideremus? licet ad antiquitatem animum referre: num aut Græci illi philoſophi, quorũ nomen celeberrimum eſt, quæ ab Aegiptijs acceperant, Aegiptio potius, quã patrio ſermone ſcripta reliquerunt; aut noſtri aliena lingua, non domeſtica, ſunt vſi cum ea, quæ vel de Græcis ſumpſerant, vel ipſi pepererunt, in vſum poſteritatis explicarent? conſtat, apud omnes gentes, qui ſuas cogitationes litteris mandare voluerant, eos fere ijs eſſe verbis vſos, quorum ſignificationem matris in gremio cognouiſſent. quod item noſtra ætate ſi fieret, facile contingeret, quod tu opinaris, Hur-

tade clariſſime, vt in philoſophia veterum iuuentis non nihil, vel etiam non parum addi poſſet neq; enim eos, qui fuerunt, vſq; eo cogitatione; ingenioq; proceſſiſſe exiſtimandum eſt, vt ijs qui futuri ſunt, quod præterea cognoſcerent, nihil reliquerint. multa latent adhuc, retruſa, atq; abdita in immenſitate naturæ: quæ eliciet, & euocauit in lucem ſi quæ inueſtigandis rationibus, & perſcrutandis rerum cauſſis ab ineunte ætate ſuū ſtudiū dederit. q; ab ijs fieri cōmode non poteſt, vel potius nullo modo poteſt, quibus non ea lingua, in qua alti educatiq; ſunt, ſed ea, qua veteres vtebantur, ſcribere conſilium eſt. quorum tu ſi probares inſtitutū quotuſquiſq; tecum eſſet in eo laudis genere conferendus? tenes enim perfecte Latinam linguam, tenes Græcam, Arabicam, alias præterea. ſcribis tamen vt in patria tua loquuntur. in quo video quid ſpectes. quod pater tuus egit, vt optime de Hiſpania mereretur, id tu alia quadam ratione conſequi vis. ille enim, cum annum ageret vix dū quinctum & decimum, qua ætate milites in exercitu pauci ſolent eſſe omnium approbatione, qui exercitus regeret, electus, Bæticæ Regem, bis acie fuſum regno exuit, & quæcunq; in eius ditione fuerant, Catholici Regis imperio poteſtatiq; ſubiecit. Aliam tu ornandæ, atq; amplificandæ patriæ tuæ rationem iniuiſti profers enim quantum in te eſt, Hiſpanicæ linguæ terminos &, vt ea non ſolum verbis, & nominibus, ſed etiam rebus & ſcientijs pertè locupletata ab exteris nationibus appetatur, ingenio doctrinaq; conſequeris, quod neſcio an omnibus patris tui victorijs, atq; triumphis ſit anteponendum nam, etſi populos bellos ſuperare & imperiū augere præclarū eſt.

 tamen

difficultatem quandam temporum pæne fatalem impendere, & ea, quæ cogitabat, ſine ſumma prudentia non eſſe tractanda intelligeret, vnum è maximo numero delegit, qui apud Venetam Remp. id muneris orator ſuſtineres. quo quidem in munere clarior in dies ſignificatio tuæ virtutis elucet. nam ad vſum rerum, quo vales plurimum addis doctrinæ cognitionem: quam à libris petitam grauiore in cauſ: conſilium capere ſi vis, explicas, vt propoſito præteritarum rerum exitu, cautior præſentium ſit deliberatio. quod quoniã maxime præſtant hiſtoria, & philoſophia: tu quidem vehementer vtriuſque ſtudio teneris? ſed neſcio quo pacto magis te philoſophia delectat: credo, quod pluris apud te eſt, excogitare quæ nemo viderit, quam imitare quæ alii fecerint. quo in genere cum omnino nullius ope videaris indigere. quippe qui ita abundes ingenio, vt quocunq; te applicueris, excellas, tamen vide qui egerim: iniui rationem, vt iuuare te poſſem. nam hos Ciceronis de philoſophia libros cum vetuſtis exemplaribus contuli, &, emendatos ad te miſi, vt tibi ſi quando eos in manus ſumeres, quaſi facilior & expeditior legendi curſus eſſet. ſæpe enim ex te audiui, cũ diceres antiquorum in ſcriptis ita multa eſſe corrupta, vt in eorum, qui legerent, animos permiſte falſa cum veris influerent: cui malo ſi quis mederetur, cũ te exiſtimare à ſtudioſis omnib. ſed à te ipſo certe maximã eſſe gratiã initurũ, quæ me vox nõ cohortata eſt ſed impulit, vt id facerem quod feciſſe me vides. Ac fieri tamẽ poteſt, vt meo te ſtudio, & diligẽtia nihil iuuerim: & ea, quæ ego nũc in his libris reſtituta, in tuo nomine emitto, iã pridẽ ipſe habeas omnia.

domi tuæ nata,& à te ipſoque quæſita:ſed ego ita ſum ratiocinatus: cũ tua philoſophis didiceris,nõ in reges ſolum & principes,q́ ſummã iuuãdi facultatẽ habeãt,ſed in tenuiores etiã liberalitatis nomẽ poſſe cadere, quod bene mereri etiã ſi nõ poſſunt,tamen & cupiãt & præclarum exiſtiment;eadem ratione fore,quod ego te iuuare voluerim,pro eo id accipias,quaſi maxime iuuerim.

AD MARCELLVM CERVINVM SANCTAE CRVCIS CARDINALEM in philoſophiæ Ciceronis partem alterã

EST genus hominum, qui ita ſentiunt:philoſophari, aut totum nihil eſſe,aut non eorum eſſe, qui rerũ agendarum in ſtudio verſantur, quorũ in altero mihi videntur,cum homines ſint,beſtiarum conſuetudinem imitari,quæ tantum ea, quæ pedibus teruntur,quæq; adſunt, intuentur nihil altum ſuſpiciunt, nihil longinquum cogitant:in altero res à natura copulatas velle ſeiungere. nam,qui ab actione rerum philoſophiã excludit,is quãtum in ſe ipſo eſt,corporis & animi ſocietatem dirimit: cùm & corpus regimine animi, & animus miniſterio corporis indigeat.Sed proferunt multos,quib.ignoratio philoſophiæ non obſtitit,quo minus ea, quæ volebant,rectiſsime perficerent, quaſi vero ſit eadem rerum omniũ natura,&,quod vni aliqua in cauſſa contigerit id cuilibet omnibus in cauſis poſſe cõtingere credibile ſit naufragium facit,natationis ignarus:arripuit tabulã, &, amplexu tenet,ad litus in columis à fluctib.appellitur: num iccirco natandi peritiam negemus eſſe vtilem? quod, ſine ea quæ fuit,è periculo tempeſtatis euaſerit:incidat aliquis in febrem.non curatur, & conualeſcit:tollemus

igitur

igitur medicinam, quoniam ſunt, qui ſine eius ope ſanẽtur? nihil minus: niſi ſi ea, quæ in cauſa ſita ſunt, anteponimus ijs, quæ ratio gubernat quod idem de philoſophia dicendum eſt: nam, vt illud demus, ſine ea multos eſſe laudem conſecutos: non & hoc dabimus fore, vt ſine eadem conſequi omnes poßint. non eiuſdem ſemper generis agendæ ſunt res. vbi prudentia vel mediocris abunde ſatisfaciat: eſt item vbi mentis altior cõtẽplatio requiratur. hoc extremum qui poterit ſequitur vt & illud primum: ſed qui illud primum, non & hoc extremum, quod cùm ita ſit: vtrum præſtet habere, facilis eſt dijudicatio. in optione enim, & eligendi poteſtate, nemo fere eſt, quin totum partibus cenſeat eſſe preferendum: propterea quod non totum in partibus, ſed partes includuntur in toto. Ergo, cum perſpicuum hoc ſit, accedere & poſſe & ſolere, vt philoſophiæ cognitio & vtilitatem afferat, ignoratio detrimentum: dubium non eſt, quin ea videatur eſſe cum rerum actione coniungenda. Sed ij dẽ coniungi poſſe negant: quo argumento? aiunt dißimili in genere verſari, alteram in otio, alteram in negotijs: itaque ſe non videre, qui poßit in vtraq; vnus excellere. Hic ego, Cicerone præſtantißime, meam memoriam non excutiã, vt ea, quæ legerim, aut audiuerim, reminiſcar non eſt conſilium, quæ ad illos redarguendos faciant, verum è ſcriptis eruere volo, vt exemplo tuo refellãtur. Romæ viuis, & vixiſti multos iam annos numquam omnino tua virtus tam illuſtri loco latuit: ſed poſteaquam te Paullus III. incredibilis Pontifex non modo ſapiẽti a ſed bonitate etiam ornatus, in altiore dignitatis gradu collocatum, ſuorum omnium conſiliorum & participem

& adiutorem eſſe voluit: tum vero clariſsime ſeſe oſtendit lumen animi, ingenijq́; tui: vt nullus eſſet honor tantus, qui in te collatus, non videretur ei, qui contuliſſet, magnam eſſe iudicij laudem allaturus, itaq; paullo poſt Cardinalis factus es & factus tantum bonorum applauſu, tantaq; lætitia, quantum in animis hominum rectè ſentientium ſumma dignitas virtuti tributa potuit excitare, quo tempore valde tu quidem fuiſti atq; es etiã nunc diſtractus à negotijs, maximeq́; ab ijs quæ & ad ſedandas Chriſtianorum principum diſcordias & ad reſtituendam Religioni dignitatem pertinent: ſed tamen à philoſophiæ ſtudio nulla res vmquam potuit deuellere, ſic & animo & corporis ſuis vtriq; muneribus aptè diſtributis, quotidie fere modo à cognitione ad res agendas; modo à rebus agendis ad cognitionem traductus, teq́; ipſe in hoc quaſi circulo identidem reuoluens, effeciſti quod ab ijs, de quibus initio dixi fieri poſſe negatur vt & in tractandis negotijs, & in conſiderandis rerum humanarum diuinarumq; cauſis occupatus, diſpari in ſtudio, pari tamen cum laude verſeris ex quo intelligitur, ab ijs, qui rerum actioni ſe dedunt, & percipi philoſophiam, & tractari poſſe: debere autem oſtendimus: eſt igitur eorum, qui aliter exiſtimant ſententia omnis explodenda. Nos quidem, & noſtra ſponte commoti, & tuo exemplo impulſi, quotidie magis philoſophiam admirantes, in eius cognitione cupimus acquieſcere; ad eãq; magnis defatigati laboribus, & moleſtijs, tamquam ad iucundiſſimum diuerſorium properamus. quod ſi peruenero, vel potius cum peruenero: (cur enim meam ipſe cupiditatem cum omnib. optimis non proſequar?) tum

ego quidē multoquam nunc facilius tua in me merita vel tuebor, vel etiam illuſtrabo. interea non ſumus otioſi vtinam potius aliquanto minus occupati· prouinciam cepimus duram, atq; difficilem, veterum ſcriptorum libros emendare dum volumus, omnino in hoc onere ſuſtinendo valde ſudamus: ſed animus tuarum cohortationum memoria confirmatus, manes in officio, manebisq; dum id, quod inſtituimus, abſoluatur nunc cedimus Ciceronis libros de philoſophia, ſane multis à mendis, potiſſimum ex antiquo Bernardi Maffei, qui te maxime obſeruat, iuuenis eloquentiſſimi, libro vindicatos. qui cum ita degeſti eſſent, vt in duas partes tributi legerētur; cumq; ego ex ijs partib. eam maxime vellem tibi inſcriptā emittere, quæ tuæ perſonæ, dignitatiq; aptiſſima videretur: feci, vt eam diligerē, in qua de natura deorū eleganter & acute diſputatur: vt, quoniam valde tibi pro tua vetere erga me voluntate, proq; ſummis officijs deberi fructus induſtriæ meæ vidētur ij dum ad maturitatē peruenirēt his te interim quaſi florētib. oblectares.

AD RAINVTIVM FARNESIVM CARDINALEM.

IN SVOS COMMENTARIOS Ciceronis. Epiſtolarum ad Atticum.

BENE *audire, qui eſt recte factorum fructus, omnes fere volumus, ampliſſime ac præſtantiſſime Rainuti: ipſum quidem recte facere, vnde illud quaſi ex fonte deducitur paucorum hominum ſemper fuit. eſt enim tum perfectæ naturæ, tum doctrinæ ſingularis, vt tamen natura ſine doctrina facile poſſit ad laudem peruenire; doctrina ſine natura laudabilis numquā turpis etiā ſæ-*

peſit. itaq; vel in agris inculto homines ingenio virtutē tamen coluere: doctrinis autem eruditi viri, quæ ad bene agendum eſſe inſtrumenta debuerant, ijs ad perniciē ſuarum ciuitatum ſunt abuſi. quid de Piſiſtrato Græca hiſtoria loquuntur? quid noſtra de Cæſare? doctum vtrumq; & eloquentem fuiſſe, ijs tamen vtrumq; ſenſibus vt exempla maiorum, & legum ſanctiſſima iura contēnentes, libertatem ſuis ciuibus eripere præclarum duxerint. Ergo prima laus bonitatis eſt; quæ nihil, niſi ſeipſam ſpectat, ipſa ſibi finis eſt. altera doctrina; quæ niſi ad bonitatem referatur, laudabilis non eſt, ideoq; vt laudetur in finem ſequitur ſeipſa præſtantiorem. quod ſi quis eſt, qui alterum cū altero coniunxerit, vt & bonus ſit, & idem doctrinis inſtitutis; neque rectum ideo ſolū cupiat, quia ſit ipſe ad rectum natura propenſus, ſed quia quod rectum non eſt id eſſe turpiſſimum intelligat: hic eſt, quem in vita humana diuina bona conſecutum putemus. præclare res, ſed exemplo minus nota, id autē, vt ego opinor ob eam cauſam, quod vnuſquiſque in vitā principis, tanquam in ſpeculum, intuens, ad illius ſimilitudinem ſe ipſe fingit, & format ideoq; viri ſapientes alterutrum recte cupiuerunt, vt aut reges philoſopharentur, aut regnarem philoſophantes, vtrum eſſet, futurum vt ex virtute penderemus. Quod ſi fuit vllum tempus, cum homines rationes, & cogitationes omnes ſuas in philoſophia conſtituerent: tum profecto cæpit eſſe, cùm auus tuus ad Chriſtianæ Reipublicæ, nimium magno periculo fluctuantis gubernacula Dei iuſſu accerſitus, ſedit in ſede Pontificia Pontifex digniſſimus, ea præditus non ſolum auctoritate, ſed etiam ſapientia, vt hic

vos in tantis tempeſtatibus ſeruare ſolus à naufragio poßit, cumq; laudandus eſt maxime, quod optime ipſe ſentit, optimis ſemper in ſtudijs, conſilijsq; defixus: tum quod optimos viros adſciuit ſibi, & conſiliarios, & ſuæ voluntatis adminiſtros, in quo ego tantum ſoleo ponere, vt, ſi mihi ad alterutrum eligendum optio detur, non bonum Principem malim cum bonis adminiſtris, quam bonum cum ſui diſsimilibus, ſed bene quod habemus vtrumq; & Pontificem qualem res poſcebat, & Collegiũ tali Pontifice digniſſimum: itaque nunc emergit virtus: honeſtum reuocatur: de ſena permultos annos litteræ patronos habent, diuq; vt auguror, habebunt, tu Rainuti frater q; tuus duo clariſſima Italiæ lumina, vterque Cardinalis, & Cardinalis vterq; optimus præclaram conſuetudinem tenebitis ab vno traditam: certe enim non ideo te Patauij per tot annos ſummi doctores erudierunt, vt ea, quæ tantis vigilijs, quæ rebus conſecutus negligeres, amabis eadem, & fouebis, tuumque erit proprium ſtudium non ſolum colendo virtutis, ſed etiam ornanda refer animum ad eos, qui multis ante ſæculis exſtincti, tamen laude viuunt: omnes reperies, his gradibus adſcendentes, ad immortalitatem perueniſſe, quorum tu quia facta imitaris, non dubito, quin eorum ſemper florentibus nominibus ita tuum nomen inſeras, vt nunquam exareſcat: Materiam habes ad gloriam, Anconitanam prouinciam: quam nunc ita regis adoleſcens, vt ea præſtes; quæ ſæpe deſideramus in ſenibus; quæ quamquã ad eos ſolũ, quibus cum poteſtate præs, pertinere videantur: tamen illæ tuæ ditionis terminis non continentur, ſi is, conſuetudinẽ fama illa nos per ora homi-

hominum ſublimes vehit: benefacta ſimul & malefacta æque circumfert: ſed benefacta laudibus excipiuntur, malefacta conuicijs exploduntur. Itaq; noli putare te Picentibus ſolis eſſe continentem, eſſe iuſtum, eſſe beneficium. Picentes hæc vident longinqui adeunt, & prædicant. te aiunt eſſe, ad quem aditus omnibus pateat, cui ſit iuſtitiæ ſit pietatis antiquiſſima cura; cuius & poteſtas timeatur, cum omnia poſſis, & bonitas diligatur, cũ idem non plus licere tibi velis, quam quãtum leges præſcribant. macte adoleſcens laudibus eximie, imitator aut maiorumq; tuorum. recte cogitaſti in imperio laudem non eſſe niſi cum is, qui imperat, imperio dignus eſt. quod quia tibi ſiue natura, ſiue à diſciplina, ſiue, vt ego arbitror, ab vtraq; ſimul contigit: quod ad naturam attinet, referimus ad deum; de diſciplina, te ipſum & laudamus, qui ad hæc præclara inuigilaueris: & amamus, quia ſunt amabiles virtute præditi, me quidẽ & multis abhinc annis, cùm Romæ te vidiſſem, atq; allocutus eſſem in tui obſeruantiam voluntas inclinauit, tantum de tua indole exſpectantem ea: quæ conſecuta ſunt, & poſtea Patauij, cum in ſtudijs optimarum artium totus eſſes, iudicium impulit. hæc tua Picentia legatio quaſi operis perpolitio fuit: in qua theſauros philoſophiæ, multorum annorum ſtudio congeſtos, explicas, & cum prouincia communicas, itq; cùm ego multo antè, quam iſtam tibi adminiſtrationem ſummus Pontifex demandaſſet, eos commentarios, quibus epiſtolas ad Atticum illuſtrare ſum conatus, in tuo nomine emittere ſtatuiſſem: poſtea ſimul cum tuis laudibus creuit voluntas mea. Eos igitur nun emitto, ſerius omnino, quam nonnulli ex-

exſpectauerant; ſed meam tarditatem opus ipſum excuſas. epiſtolas ad Atticum interpretanti properandum fuit, alijs in rebus poſſum eſſe quantumuis ſtrenuus: in hac qui poſſum eſſe non tardus? primum multa d ſſi. ilia deinde non ijſdem cauſis omnia, ſed alia propter breuitatem, alia propter hiſtorias, alia propter mores. Huc adde, quod mihi quibuſdam in locis non ſatis fuit explicare ea quæ aperta non erant; ſed tētaui, num etiam etiam paullo floridius poſſem, quam noſtri grammatici ſolent. Neq; tamen ſum neſcius, fore multos, qui me in his commentarijs vt hebetem, quia nonnulla minus acute viderim, reprehendat. qui ſi mihi cur id faciant cauſas afferant probabiles; non committam, vt ijdem me etiam vt pertinacem poßint reprehendere. amo enim veritatem, neq; eam in me ipſo magis, quam in alio: itaq; complectar ſicubi eam videro. Tibi vero clariß. me Rainuti, quod in has Ciceronis epiſtolas laboris impendi, maxime ob eam cauſſam cupio probari, vt ſi qui vere iudicare propter inſcitiam non poſſunt, aut propter maleuolentiam volunt, eos à conſilio detrahendi tua deterreat auctoritas. Venetijs. M D. X LIIX.

AD ALSFONSVM CARAFAM ANTONII MARCHIONIS montis belli. F.

IN SVOS COMMENTARIOS Ciceronis Epiſtolarum ad . Q. Fratrem.

SI ſuo quæq; res merito penderetur, Alfonſe Carafa; hominum eſſet in virtute vigilantium præclara conditio; contraque quos aduerſa à ratione volūtas ad malas artes, & flagitioſa conſilia traducit, cū ys peßime ſemper

per ageretur;eorumq́ docti exemplo, ſapientius deindè alij non modo ſuis,verum etiam publicis rationibus conſulerent.itidem enim, vt è corruptis ſeminibus vitioſæ fruges,ſic à malis exemplis improba ſtudia, à laudabilibus optima naſcuntur,verum hoc totum ſecus eſt.quippe non modo ad reprehendendum, qui reprehendi iure poſſunt procliuiores, quam ad laudandum. quæ laudè digna ſunt,omnes fere ſumus nec ſatis æqua lance turpe & honeſtum examtuamus:quæ debemus pariter,alterũ odiſſe alterum diligere: ſed etiam ſæpe facimus, vt eas easq́ actiones; quarum cauſas ignoramus, quæq́ rectè ne an ſecus fiant, dijudicare nõ poſſumus, accuſemus tamen, acerrimaq́ vituperatione, quæ interdum efferri laudibus oporteret ea deprimamus.Ac ne me putes, Alfonſe clariſſime, huius initiũ ſermonis temere detuliſſe ego nunc ſi neſcis,meam,meam dico? immo vero cõmunem vtriusq́ noſtrũ cauſſam ago: aut enim vterq́ agimas egregie; aut vterq́ ſimiliter peccamus. Audis ne tu voces in Latinæ linguæ nomẽ irrumpentes, hominum obtrectantiũ, qui rei pulcherrimæ ſcientiam reprehendant,qui nos derideant, ludosq́ faciant, atq́ etiam,ſi dijs placet,odio dignos exiſtiment, quod operæ tantum ac temporis in hoc tam nobili ſtudio collocemus? tu fortaſſe non audis,totus in litteras abditus,multorum à cõſuetudine ſeiunctus:aut ſi audis negligis,opinor,magnis non tam fortunæ,in qua tamen ipſa multũ ineſt,quã rerum omniũ laudabiliũ præſidijs ad omnia munitus. me vero humilis humilem loci,hac vna tibi Romani ſermonis cupiditate parem,cæteris rebus omnibus inferiorem, iſta ſane,quæ feriunt aures meas vehemẽter cõmouent

nos

non quod ea quibus vtuntur, argumenta firma ſint: quæ oſtendam eſſe inania; ſed quod vt eam, quiſq; virginem cuius amore flagret, intactã ab iniuria, puram ab omni labe velit ſic ego, quaſi lutoſis maculis adſperſam ac fœdatam eloquentiam, quam ſemper dilexerim, cum adſpicio ſenſibus intimis afficior, ſic vt ferre nõ poßim Obÿciunt illud primum: quatenus aliquid cognoſci poßit eatenus in eo laborandum: Latinam linguam obſoleuiſſe iam & exſtinctã pene totam eſſe? enim hodie nationem. vt omnes animo perluſtrentur, Latina loqui? quod verò ex ea ſuperſit in libris minimum id eſſe. tanquam aliquod inane ſimulacrum corporis ex animis: quo circa neque ſcire perfecte, cum exiguam partem libri contineant, neque pronunciare decenter, cum ſermonis vſus euanuerit, à nobis poſſe. Secundo loco ſtatuunt: vt abſolute percipi, quod negant, Latina lingua põßit: mirari ſe tamen etiam atque etiam. cur induſtriam in ea perdiſcenda tam diuturnam ponamus: vitio quidem id fieri voluntatis, & iudicÿ: dignitatem in re tantam nõ eſſe, vt hærere per tot annos in hoc ſtudio debeamus: cõcludũt poſtremo: vt de perfecta cognitione de dignitate, ac præſtantia concedatur: tamen eſſe cum ea pulſa, ſucceſſerit alia minime neceſſaria. Hæc iſti: quæ ſpecie aliquid videntur: ego, re nihil eſſe, ſi quando me præſente diſputantur, oſtendo. Conuenit inter nos, eſſe aliquid in omnibus facultatibus, atq; artibus extremũ quo noſtra ſtudia cũ peruenerint, quieſcẽdũ. ſed hoc extremũ quibus terminis metimur, rei ne natura, an vulgi opinione? ſi opinione vulgi: licet propemodum otioſe viuere: mediocria, quæ putãtur excellere quæramus: id ſatis eſt

illa

illa ſumma, vbi ſummum decus habitat, quæ vulgus ignorat, omittamus, ſin extremum illud eſſe volumus, quo peruentum cum eſt, progredi longius non licet? moderata ſtudia non dantur, perfectam enim ſcientiæ laudem adipiſci, maximi operis eſt: itaq; hoc extremum, quod opinor, Natura nouit vna, ſapiens nemo vnquam ſe putauit eſſe conſecutum, exſtant, litterarum clariſſimis teſtata monumentis, exempla ſummorum philoſophorum: qui cum ætatem in abditarum rerum perſcrutanda notitia contriuiſſent, multaq; partim legendo, partim cogitando præclara & eximia reperiſſent: latere tamen adhuc magnis inuolutam difficultatibus, veritatem, & aliquid ſibi, atq; adeo multum eſſe quærendum exiſtimabant. Eadē nunc aut certe ſimilis admodū noſtra ratio eſt. Quærimus id, quod in Latina lingua perfectū putamus. nō aſſequimur eſto; verūtamen, quo plus vt aſſequamur cōtenderimus, eo ſcilicet propius, ſi quid ſtudio proficitur, accedemus. At laboris, & induſtriæ terminus tamē ſtatuēdus aliquis eſt Cōcedo: ſed hoc quidē, diligēter attēdatur nihil aliud eſt, quam perfectum ipſum definire hoc .n. ad vnū noſtri labores intēduntur, hoc vnū noſtra ſpectat induſtria, perfectū autem ipſum ego mihi ab omnibus inperitis certe definiri nolo. definiant ij, quibus vtor magiſtris, Cicero, Cæſar, Terentius, Plautus, quorum ex libris, quæ Latinæ linguę ſit elegantia, quæ vbertas, quauis facile poſſum intelligere. quæ ſi non dico quanta ſunt, (immenſa enim eſſe video) ſed ſi ea mihi magna ex parte comparaſſem; modum fortaſſe facerem ſtudio meo. ſed vt inter hos, qui nunc homines viuūt aliquid eſſe videamur,

mihi

nihil tamen, ſi vere de nobis ipſis iudicare volumus, præ illis, quorum exſtant ſatis multa ſcripta diuinitus, nihil, inquam, plane ſumus. Quare, quod ad ſcribendum attinet, habemus abunde quod imitemur. De pronuntiatione vero minimũ laboro. quid enim? an putamus in ijs ipſis, qui tum ROMAE *viuebant, eandem pronunciandi rationem fuiſſe? non fuit. confluebant in vrbem, illecti ſpe ſummorum magiſtratuum, quod habuit illis temporibus præmium eloquentia, oratores ex vniuerſa Italia cauſas agebant Romani homines pariter & peregrini, ſono vocis diſsimiles, pronunciatione diuerſi: ſuã tamen quiſque, pro eo, quantum quiſq; valebat ingenio, laudem ferebat. ſi Curibus educatum, aut Arpinis, orantem in foro audires: Sabinum ſtatim, aut Arpinatẽ agnoſceres. neq; tamen à forenſi opera, & à iudicijs propterea quiſquam eſt excluſus, quia minus Romane, hoc eſt, quia minus apte, minuſue decenter, pronunciaret. Nunc ipſum, in hac, qua Itali omnes vtimur, lingua eſt ne omnium in diſiunctis & longinquis vrbibus ſimillima pronũciatio? mehercule ne in ijſdem quidem. Venetijs enim (domeſtico vtar exẽplo) aliter in vrbe media, aliter in extrema loquũtur, quapropter nimis iniuſto priuilegio dãnabitur Latina lingua, ſi, quod in cæteris linguis vſu videmus euenire, vt non modo diuerſis, verum etiam ijſdẽ & temporibus, & locis non ſimiliter omnes pronunciẽt, id ei præcipuum apponatur: cuius etiam magnis ac præſtantibus meritis aliquid largiri, tum humanitatis, tum æquitatis eſſet. Secundum erat de dignitate in quo non tam equidem quid ipſe reſpondeam, quam quid vos in hanc mentem impulerit, quæro. Ita ne dignitatem La-*

quã multa ſunt minime neceſſaria, quæ tamen habemus in delicijs quæ amamus, quæ etiam honore proſequimur, gemmas, & vaſa pretioſe cælata, columnas marmoreas, laqueata tecta, ſericas veſtes, textiles picturas, artem in vocibus, & fidibus, odores in vnguentis, condimenta in cibis, hæc certe, atq; huius generis ſexcẽta, nõ vt neceſſitati pareret, ſed vt ſenſib. ſatisfaceret, inuenit induſtria quæ quod habeant iucunditatis, & ornamenti plurimũ, nemo negat. quod ſi, quæ ſenſus iuuant, & laborioſe quæſita ſunt, & retinentur accurate: quanti nobis ea, quæ animum oblectant, potiora debent eſſe? paſcitur animus magnitudine rerũ; quid Liuij ſublimius hiſtoria, quæ populi R. bellicam virtutẽ commemorat? grauitate ſentẽtiarum: quis Cicerone prudentius, quis eruditius diſputat? elegantia verborum, & copia: quis eodem ornatior, quis vberior? varietate ſcriptorũ: quod genus Romanæ litteræ deſiderant? poëtas habẽt egregios, hiſtoricos, oratores, philoſophos etiam excellenti doctrina claros. quæ ſi vera ſunt: (ſint, nec ne, res ipſa declarat: ambigere non licet) & ſi voluptatẽ ſtudioſis Latina lingua parit incredibilem: poſſem iſtis tribuere, quod volunt: neceſſariam vulgo non eſſe: dum ipſi contra, quod ratio poſtulat, atq; exigit, hoc mihi tribuant, amandã eſſe vehementer, atq; expetendam. Sed hæc ad eam, qua legendo fruimur, voluptatem pars attinet: nunc, quod eram alterum pollicitus de vtilitate videamus. Omnes linguæ aliarum admiſtione linguarũ, ſi moderata ſit, augentur: ſi nimia corrumpuntur, atq; intereũt quod enim recipitur, id eſſe debet eiuſmodi, vt recipientis naturã ſua vi, ſuaq; magnitudine non exſuperet, itaq; ſermo hic noſter Italicus

multas Gallici ſermonis, multas Hiſpanici, quaſdam aliarum nationum habet partes cauſſam ſi quærimus: nõ alia, quam earum gentium interuentus, & conſuetudo, fuit. quod ſi Gallorum, aut Hiſpanorum immenſa multitudo, (exempli cauſſa dictum à me ſit: omen quidem inane eſſe volo) ſed ſi earum nationum maior aliqua vis in Italiam irrepuerit, ac permanſerit: maior ſimul inducetur Gallici, ac Hiſpanici ſermonis vſus; & fortaſſe aduenticium illud vſq; eo valebit, vt hoc domeſticũ vincat, ſuisq; ſedibus expellat. quod olim Romanæ linguæ contigit, quam multarum ætatum ſpatio, multis maximarum rerum adiumentis auctam, atq; confirmatam, diuerſis tamen populis Italiam occupantibus diuerſarũ linguarũ impetus oppreſſit. Cum igitur lingua linguam amplificet: noſtraq; hæc Italica, non multis abhinc ſæculis orta, nec admodum liberaliter præmiorum nutrimentis educata, non ita dum adoleuerit. vt ſuis contenta viribus eſſe poßit: ſtatuo ſic, atq; concludo: acceßionem ei fieri maiorem non poſſe, quam ſi cum Latina coniungatur: non modo, quia nulla plenior: aut ornatior: verum etiam, quia nulla ſimilior: ex quo ſequitur, vt ad coeundam cum ea ſocietatem nulla commodior. Eſt igitur litterarum Romanarum cum per ſe laudabilis admodum, & iucunda tractatio, tum vero ſiquidem hunc ipſum, quo nunc vtimur, auctum ornatumq; ſermonem cupimus, magnopere neceſſaria. Atq; hæc tu quoq; vides, Alfonſe ingenioſißime, tuumq; iudicium cum mea ſententia coniugis. itaq; cum è prima pueritia ad eloquẽtiæ Romanæ cupiditatem incumbere cœpiſſes: poſtea te non ambitio, quæ ſæpe præclare iacta fundamenta virtutis

tutis euertit, non commodũ, non illa bonis artibus inimica voluptas ab hoc ſtudio deduxit. ac ne nunc quidem langues; cum tamen omnia videas ardere bello, armorumq́; ſtrepitu aures tuæ quotidie perſonent. quin, dum patrui tui, Carolus Cardinalis, & Ioannes Palliani Dux, vterq; ob virtutem immortalitate digniſsimus maximeq́; pater tuus, Antonius Marchio Montis belli, natus ad omnem gloriam, omniq́; princeps laude cumulatus, vrbem Romam, & iura Pontificia tuentur, partes in bello quiſque ſuas conſilio, vigilantia, fortitudine ita explent, vt antiquam maiorum ſuorum conſuetudinem referant; ipſe te interea contines in tuis petentibus ſtudijs, animumq́; tum alijs magno Principe dignis virtutibus, tum vero maxime excolis eloquentia, doctorem in ea, ducemq; nactus, diuino quodam munere, virum excellentem, Ioannem Paulum Flauium: qui te nouo quodam planeq; admirabili genere diſciplinæ, abductũ à vulgi erroribus. per directam ſemitam ad eximium illud veteris Romanæ linguæ decus facile ducit, quo vel cum ſummis laboribus ac vigilijs adſpirare pauci, aut fortaſſe etiam nemo poteſt, quamquam me nonnũquam, de ſtatu Latinæ linguæ cogitantem, miſeratio quædam acerbo cum dolore tangit: quod ita futurum animo cernam, vt hæc, per tot iam ſæcula, à tot ingenijs, tam diligenter culta, Latinæ ſcribendi ratio, qui parentem noſtram Italiam nobilitauit. quæ tot in nos merita contulit, ætate demum noſtra, niſi remedium aliquod diuinitus extiterit, ſuam honeſtatẽ omnem neglecta prorſus in perpetuũ amittat. quod ſi rebus inclinatis, iamiamq; cadentib. opem ferre quiſquam poteſt. vnus eſt Paulus IV.

Pontifex omnium optimus, idemq́; diuina potius, quam humana ſapientia praditus, vnus inquam, aut nemo vnquã, & Latinam linguam, & laudabilia quæque ſtudia veterẽ in dignitatem vindicabit. qui cum frater fuerit aui tui: cumq́; illam vna virtus ad eum gradum extulerit, vnde humana omnia deſpicit, ſupra caſus omnes, ſupra fortunam ipſam collocatus: hunc te decet imitari, huius vitam, perpetuo ſanctiſſime traductam, huius omnia facta, cõſilia inſtituta tibi ante oculos ponere. vides pietatem erga Deum, & in auctoritate Pontificia, id eſt in ipſa religione tuenda firmitudinẽ animi, atq; conſtantiam. vides multiplicem rerum humanarũ diuinarumque ſcientiã: trium vero linguarum, Hebraica, Graca, Latina cognitionem bene ſingularem. eloquentia vero prorſus eum excellere omnes fatentur: qui quidẽ ita qua cunque de re non modo copioſe, verum etiã eleganter, ac diſerte loquatur eſt tempore, vt ei non arte quaſita, ſed à natura donata videatur eloquentia. hunc igitur ſequere, & in illius veſtigia pedẽ ſtatue. ipſe enim Deum ſecutus eſt: cum eam felicitatẽ, quam pleriq; mortales ignorãt, animo cogitaret quem tu quoq; finem ſpectas, vt audio: & ob eam cauſam futurum homines augurantur, vt eius dignitatis, quæ ſumma proxima eſt inſignia breui omnino conſequaris. quod cum euenerit: lætabor primum tua, deinde communium ſtudiorum cauſa. qui enim tuos impetus ad laudem nunc vidimus, tuoſq́; plane ſenſus intelligimus: an, ſi ad iſtam voluntatẽ auctoritas, atq; opes acceſſerint, fore dubitemus, vt à te ipſe diſſentias? præſtabis Alfonſe tu quidẽ alia præclara, te ipſo ſcilicet digna, tuaq; familia, in qua florere vides heroes permultos glo

ria circumfluentes, virtutis in ſtudio defixos: maxime vero gratiam referres optimæ de te meritæ Latinæ linguæ, eamq́; paulatim Italia cedentem, & ad tranſalpinas nationes, magno noſtro dedecore, migrantem, in ſuam ſedem, domiciliumq́; reuocabis. Cuius gloriæ cauſa, ſi monendus es, monitorem ad te; ſin rogandus, ſupplicem volui mittere commentarium hunc meum in epiſtolas ad M. Brutum, & ad Q. fratrem: qui cum tibi ſtudia cōmendat eloquentiæ, in quibus ego per tot annos vtinam cum aliqua laude, magno certe cum labore verſor, commendat ſimul, paulo tamen verecundius, ſe ipſum, & vigilias meas: quarum fructus mihi erit vberrimus tum beneuolentia, tum iudicium tuum. Quæſiui omnino, idq́; mihi primum fuit, poſteritatis vtilitatem, quod eſt proprium familiæ noſtræ: ſed in te ipſum ſimul, cum huic operam commentario darem, ſpectaui. tu ſi probas ea, quæ litteris mandamus; ſi faues induſtriæ, optimeq́; te eſſe animatum erga mea ſtudia ſignificas: ego me, quæ ſumma ſunt, omnia conſecutum putabo.

AD. ANTONIVM AELIVM POlæ Epiſcopum.

IN ORATIONIS CICERONIS PRO. P. Sextio commentarium

CVM alia multa, quæ vigebant olim, rerum laudandarum ſtudia periiſſe, atq́; exſtincta prorſus eſſe, dolendum eſt, Aeli, vir optime, ac doctiſsime: tum hanc, in qua ſitā omnes vel maximam vtilitatem intelligunt, interpretandi rationē ita amiſimus; vt ex eorū, quibus noſtra patrumq́; memoria ſuam hoc in genere induſtriā locare ſtudium fuit, magno ac infinito prope numero, non tamē ita multos, qui tolerabiles videātur; quod vero excel

lant, quam pauciſſimos, aut fortaſſe neminem liceat inueniri. atq; huius quidem incommodi culpa vnde manauerit exponam. Primum illud in controuerſiam non cadit; quo quidq; præſtantius, eo laborioſius, ac difficilius eſſe. alioqui nihil iam excelleret. quod enim conſequerentur multi, in eo dignitas non eſſet, & ex copia vilitas exſiſteret. eſt igitur in magnis rebus itē magna, quæ nos ab earū quaſi poſſeſſione arcet, conſtituta difficultas. hæc porro ſimplex non eſt, ſed in duo genera diuiditur. quædam enim, ſi uti exiſtimantur, ita difficilia ſunt: quædā cum non exiſtimentur, tamen ſunt. vbi difficultas & eſt, & apparet; inde multitudo voluntatem & ſtudiū libenter abducit, rem quidē ipſam, quanti eſt, opinione æſtimamus, & vehementer expetimus: magnis vero laboribus, & vigilijs vt ematur, non facile quiſquam à ſe ipſo impetrat. amat enim hominis natura moderatam quietem, eaq; alitur, & creſcit; nimias contentiones quibus frangitur, ac minuitur, recuſat. vbi vero facilē in ſpeciem aliquid oſtenditur, difficultas inclusa latet; cuiuſmodi non eſſe pauca, inanis multorum docuit experientia: eo frequentes, bona ſpe inuitati, accurrunt; faciléq; ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrem operam ſi ponant, futurum, vt ex animi ſententia ſuccedat, arbitrātur. quos deinde, grauis temeritatis infamia, refellit euentus huius generis hæc eſt, de qua orationem inſtituimus, ratio interpretandi. quis enim eſt, qui ſe non exiſtimet Liuium poſſe, Salluſtinum, Virgilium, ipſum mehercule Ciceronem ita commode explicare, vt deſiderari ab eruditis, beneq; intelligentibus viris nihil queat? atq; hi, cum in C. Marij, aut in L. Sullæ nomen inciderint;

rint; ſi Marij, aut Sullæ vitam à Plutarcho ſumptam, in ſua ſcripta totũ tranſtulerint; tum ſe ſuas præclare partes abſoluiſſe exiſtimant: cum interim, in quo doctrinæ, quæ paulo ſit excultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudi ij ſigna cernantur, nihil afferunt. exire videmus quotidie, à poſtremi ordinis hominibus factos, ſpecioſis magnaq; pollicentibus, titulis inſignes, minimi pretij commentarios: quos non modo, qui ſcribunt falſa ſe de ipſis opinione decepti, verum etiam qui typis impreſſos edunt. ijs, qui hoc de genere iudicare poſſunt, inconſultis, quodam modo deformant præclara ſtudia litterarum, & de poſteritate ipſa peſſime merentur, ſed cetera, quæ ferenda non ſunt, feramus tamen, ac diſſimulemus, ſana multa: commentarios vero illos, qui paſſim leguntur, in Ciceronis orationes (quem librũ? Latinorum omnium facile principem) grauem, inquam, illam immenſi voluminis molem quis eſt qui ferre vllo modo poſſit? loca ſunt in Ciceronis orationibus male mendis affecta quã plurima: ſanari nullum videas. ſunt ab antiquitatis obſcuram notitiam difficilia: quis eſt, de tot interpretũ numero, qui lumine explanationis illuſtret? deniq; cõmunia tantum, quæq; omnibus pene patent, ea ſumunt ad explicandum: ex abditis, quo ſine labore & ingenio acceſſus nõ eſt, doctrinæ fontibus nihil hauriunt. contraq; multa corrumpunt magis, dum emendare conantur, multa explanãdo peruertunt, & pulcherrimas ſæpe ſententias turpiſſimis inſcientiæ maculis inquinant. Quæ me ita commouit indignitas, itaq; meum animum, vt vere dicam, miſeratio quædam affecit, quaſi ob illatam viro optimo, egre-

 gieq;

giéq; de litteris merito, Ciceroni, qui Romanæ terminos eloquentiæ longiſsime protulit ignominiam; vt ſtatuerim ſi cum vita valetudo, & cum valetudine otium ſuppetat, triennium, aut quod omnino res exiget ſpatij, in hoc omnium pulcherrimo libro interpretãdo, ſtudioſorũ gratia conſumere: non quod ego is ſim, qui mihi tantum arrogẽ, vt alijs detractam ſcientiæ laudem ad me transferã: abeſt hoc à conſuetudine mea, abeſt à natura plurimum: ſed neq; rurſus is ſum, qui, cum ceteros probe nouerim, ipſe me prorſus ignorẽ, & qui cum alios accuſem propterea, quia non præſtant ea, quæ ab eorum ſtudio poſtulantur, ego me, ſi quid præſtare poſſe mihi videor, velim contemnere. non ita laudem fugio, etſi nec nimis appeto. alterum ſtupidæ cuiuſdam ſapientiæ, alterum inſanæ ambitionis eſſe vitium ſemper duxi: neque vero, ſi quid mihi elegantioribus in literis aſſumpſero, longe admodum ab ijs finibus, quos modeſtiæ ratio præſcribit, diſcedere mihi videbor. ſcis tu, Aeli, pro noſtra vetere amicitia, & familiaritate, per quot annos, quibus laboribus hæc, quæ ab humanitate nomen acceperunt, ſtudia coluerim. ſciebat optime omniũ, & mihi, cum viueret, hoc nomine tribuebat plurimum. Bernardinus Maffeus Cardinalis, meus ille, in omni mihi vita deflendus Maffeus, Vrbis delitiæ, lepor, humanitas, exemplum antiqui officij, flos omnium virtutum. is amabat hæc ſtudia mirifice, eaq; quibus poterat rebus (poterat autem plurimis) tuebatur, & fouebat. bene aute de hac, quæcunq; in nobis eſt, vel potius quantulacunq; eſt, Latinæ orationis facultate exiſtimabat: meq; quotidie, quantum poſſem, vt Latinè ſcriberem, vrgebat, & ſcribebat ipſe, vt ſcis, luculenter, &

egre-

egregiè. probabat omnino meũ conſilium, & efferebat, maximè, de cõmentarijs in Ciceronis orationes: ſed exerceri malebat primo induſtriam meam in Antiquitatibus Romanis, ipſo potiſſimum auctore inſtitutis. interim, vt quaſi ex vnius partis forma de toto liceret ædificio cõijcere, vnã aliquam, quæ ſpeciem ingenij mei preberet, orationem ſubſeciuis horis vt exponendam ſuſciperem, hortatus eſt, ego ſumpſi pro Sextio: nec multis poſt eum ſermonem menſibus hunc, qui nũc in tuo nomine. Antoni Aeli, apparebit, cõmentarium abſolui. &, quod, ille ſi viueret, feciſſem, vt hoc ei, quidquid eſt, muneris deferrẽ, ſtudio meo commotus, illius virtute impulſus: idem nunc, iiſdem adductus cauſis, tecum facio libentiſſimè. nam cum amicitia inter nos eſt, quanta inter duos, quorum & voluntates, & iudicia conſentiant, eſſe poteſt maxima: tum habes virtutem, non eam, quæ petitur à libris, quæ vno ſcientiæ nomine definitur, ſed eam, quæ oritur ex animi præſtantia, & multas inſe laudes continet ſtudium in ſuſcipiendis Eccleſiæ cauſa laboribus, conſtãtiam in perferendis: humanitatem in excipiendis hominib. benignitatem in ſubleuandis: comitatẽ in conſuetudine familiarium. grauitatẽ in congreſſu & ſermone clarorum tuiq; ſimiliũ virorũ: deniq; voluntatis propenſionẽ ad optima quæq; ſingularem. itaq; te ſummus ille artiũ honeſtarum patronus, decus Italiæ, Alexander Farneſius Cardinalis in oculis fert: tibi arcana cõmunicat; tuis in concilijs, ſi quid deliberandam eſt, multum ſi quid perficiendum, in vigilantia plurimum ponit, tu, quo apud illum Maffeus olim loco fuit, eodem ipſe nunc es, rectiſſimamq; laudandarum actionum viam, obſeruatis

Maffei

Maffei veſtigijs, ingreſſus pergis eo fauentibus hominibus, approbante Deo, vbi debitum ijs qui bene ac laudabiliter vixerunt, præmium ſumma dignitas perſoluitur. Mouit etiam me vehementer illa ratio; quod erat inter vos coniunctio animorũ arctiſsima conueniebat ſenſus, congruebat voluntas: præterea ſimplices animi, & puri, nulla ſimulationis arte obducti, nulla inuidiæ aut maleuolentiæ labe ſuffuſi. Quare, quoniam illa Maffei ſuauitas illud ingenium, illa virtus erepta morte, nimium iniquo fato, nobis eſt: (tameſi memoriam illius viri neque mors, neq; omnino dies vlla vnquã eripiet) & quando, quæ illius erant partes in ornãdis liberalibus diſciplinis eæ translatæ ad te videntur, præclariqúe muneris quaſi vicarius relictus es: ego quoq;, quod in illum ſtudij quod habui voluntatis, ac beneuolentiæ, (id erat tantum, vt accedere nihil poſſet) totum illud in te vnũ, illi quam ſimillimum, contuli; & qui te antea multis erga me meritis, multis ingenij tui ſuauitatibus adductus, vnicè dilexiſſem, tamen id, quod in amore ſummum videbatur, auctum, cum hoc acceſsit, etiam atq; etiam, pleniſſimeqúe cumulatum intelligo. Tibi igitur offero fructum ingenij mei, in orationem pro Sextio cõmentarium, operis vniuerſi, quod maiores à me vigilias poſtulat, imaginẽ: quod ipſum, Maffeio promiſſum, idẽ tibi, qui eius in locũ ſucceſsiſti, iam nunc animo dicamus. verũ hoc ſerius fortaſſe præſtabitur, de re enim, quod ad me attinet, conſtitutũ eſt, &, vt vides, aggreſſus iam ſum: de tempore, is, à quo noſtrorum conſiliorum pendet euentus rerũ omnium moderator viderit Deus. Habeo nunc in manibus Antiquitates. eas niſi pertexuero, nihil inſtituere in animo eſt. per-

eſt.pertexere autem vt poßim,duo ſun optanda,valetudo,& otium: quod vtrumq́ aßiduis annorũ ſuperiorum ſtudijs infirmatus, & rei familiaris cura impeditus,nũc quidẽ magna ex parte deſidero.accipe interim hoc,quod adeſt,argumentũ obſeruantiæ in te meæ: & illud, quod aliquando,vt ſperamus.futurũ eſt,ſuo tempore exſpecta.

AD IOANNEM MORVILLERIVM REGIS GALLORVM.

APVD VENETIAM REMP. ORAT. IN IV. Demoſthenis Philippicas latinitate donatas.

QVAM *difficili in loco verſetur eorum induſtria qui de Græco vertunt, neq; tu, vt arbitror, ignoras, Ioannes Moruilleri, vir clarißime. cui vel exercitatio litterarum,vel ipſa natura,vel potius vtraq; ſimul hoc dedit, vt in iudicando excelleres:& ego experiens ita ſenſi vt, qui alijs antea in hoc genere peccantibus a erbior fuiſſem, ac durior,idem, poſtea,retentata,eo libẽtius ignouerim, quo magis eandem ipſe culpam extimeſcerem. Occurrunt ijs,qui de Græcis Latina faciunt,duo inter ſe maxime contraria vitia: quorum vtrumq; cum euitandum æq; ſit, ita periculoſa tamen cautio eſt, vt fere, declinare ab altero dum vis, in alterum incurras. nam & qui in eo laborant, vt Græca verba totidem pene Latinis reddant, quod fideles interpretes haberi volunt, ineptè faciunt, atq; in illa ipſa nimis attinuata diligẽtia grauiter peccant; quoniam quidem res ipſa primum fit obſcurior: quod cum interpretis officio pugnat: deinde Latinæ orationis dignitate cultuq; deſtituta ſordeſcit: & qui horum in verbũs referendis religionem improbãt putidamq; appellant, libertatem ipſi quandam & licentiam magis amant: his plerumq; contingit, vt, dum ad orna-*

ornamenta toto animo intendũt, ab ipſa ſententia longiſsime aberrent. ſummũ artificium, ſummamq́; poſſidet prudentiam, ſi quis, inter has difficultates conſtitutus, quaſi medius inter duas Syrtes ita nauigat, vt naufragiũ non faciat. quod ætate noſtra cum ex tranſalpinis hominibus multi, ex noſtris etiam non pauci tentauerint: tamen, cum omnes excuſsi, vix vnum aut alterum ex vniuerſa multitudine reperio. qui perfecti munus interpretis expleuerit. Atq; ego videbam fore, vt in illã ipſam peccantium interpretum turbam conijcere: & communem eſſe cauſam confiteor: ſed mea tamẽ hoc probabilior eſt, quod alij ſe ad id, quod in hoc genere perfectum eſt, perueniſſe ſunt arbitrati: ego, quam à perfecto longe diſtem ipſemet intelligo: vt mihi ſaltem in corrupta fuerit idea, alij non ſolum perficiendi ratio defuerit, verũ etiam iudicandi. ſed, quia fieri poteſt, vt quemadmodum alij fallantur in eo, quia ſua ſcripta nimis indulgenter probãt: ego contra fortaſſe fallar in eo, quia mea ſeuerè, nimis improbem: expecto, quid tu ſentias, Moruilleri ſapientiſſimo: vt, ſiue inter me & alios interpretes aliquid intereſſe duxeris: ſiue me quoq; in eodem, quod aiũt, hærere luto iudicaueris. ego, quidquid ſtatueris, ad tuam ſententiam meum de me ipſo iudicium in vtramq́; partem accommodem. Equidem probari à te atq; etiam laudari mea ſcripta velim: &, qui minime ſoleo eſſe ambitioſus tamen igniculis quibuſdã cupiditatis incendor. vt meum nomen in ore tuo verſetur, non. n. à quouis homine laudari, optabile eſt: turpe etiã à quibuſdam. me quidem nõ tam ipſa laus, quam laudantis auctoritas afficit. quare cũ tu is ſis, de quo duo Reges, aut quales Reges? omniũ,

qui in Gallia regnauerint, maximi, pater, & filius, optime ſenſerint: quorum alter legationem tibi ad Venetā Rem. detulit, alter eundem honorē poſtea confirmauit: eumq; in ipſa legatione publicam perſonam omni re, loco tempore ita ſuſtineas, ac tuearis, vt ſummā in te grauitatē omnes laudent. nec tamen humanitatem quiſquā deſideret; magni refert ad ingenij mei commendationem, quid tu, vir primarius, & omni laude circūfluens, de hac mea tenui vigilia ſentias. poteſt obſcuram per ſe lucubrationem, tuum teſtimonium illuſtrare. quod ego ſi aſſequar, ad illa praſtantiora, qua maiorum vigiliarum ſunt; qua ſcis à me iam eſſe inſtituta, fiam alacrior, qua ipſa poſteri cum legent, (non enim dicam ſi legent: quia, quod ſumme cupio, ſumme etiam ſperare iucundum eſt) de tua, non vna, altera virtute, ſed ſapientia, qua omnes virtutes continet, me narrante cognoſcent. & cum cognouerint, ipſi quoque pradicabunt. Venetijs, M. D LI.

AD HIPPOLYTVM ESTENſem Cardinalem in Librum. DE ROMANIS LEGIBVS.

OMNES artes, atq; omnes res Hippolyte Princeps, & Cardinalis, modo augeri, modo minui, nec eaſdem perpetuo eſſe, ſatis inter omnes conſtat. patet hoc quidem oculis primum, deinde etiam mentibus. oculis notamus euenta: mente, cur quidq; eueniat, quòue referenda ſit cuiuſque rei mutatio, intelligimus, itaq; lapides, & metalla, qua omnium duriſſima ſunt, qua vis hominum frangere vix poteſt, hac tamen conficit, & conſumit vetuſtas. quidquid .n. ex paribus aliquando coijt, & con-

cretum

cretum eſt; id eaſdem in partes aliquando dilabatur, ac diſsipetur, neceſſe eſt. habet hoc materia illa, vnde res omnes conſtant, vt formæ mutationem quærat: idq́ue, quod ſequitur, aſſecuta, migrat in alias naturas, quaſi, quod appetijt, eo nunquam eſſe, contenta videatur, neq; vero hæc naturales tantum ad res conditio pertinet, ſed inuenta quoq; hominum, operaq́ue attingit. mores, conſuetudines, loquendi ratio, quam linguam vocamus, leges ipſæ, quas ne quid vnquam ex hominum memoria deleat, in æs incidimus, omnia denium, quæ ab arte naturam imitante fluxerunt quotidie mutantur, ac tolluntur, non modo ab externis cauſis, contra voluntatem noſtram, verum etiã à nobis ipſis, quia tempus ita poſtulet. ſed artes liberales, optimaq́ue ſtudia, quæ nuſquam magis, quam in Italia, honor aluerat, atq; auxerat, ætas nulla magis afflixit, quam cum Romani Imperatores, Imperij ſede in Thraciã tranſlata, Italiam barbaris nationibus diripiendam, ac deuaſtandã reliquerunt. quod niſi ſuperioribus annis Principes, ac Pontifices aliquot, maxime vero Leonis X. egregia, propeq́ue diuina liberalitas huic malo ſubueniſſet: quem Laurentij Medices, patris ſui, clariſsimi viri, exemplo commotum, etiam vera laudis cupiditas impulit, vt iacẽtes ingenuas artes, magnis propoſitis præmijs, excitaret: barbaræ, credo, quod ad litteras attinet, magna ex parte nunc eſſet Italia: dignitas omnis philoſophiæ, ſplendor omnis obſoleuiſſet eloquentiæ. ſed neque ille huius præclari operis ſummam potuit abſoluere, ereptus morte diſciplinis liberalibus nimius immatura: & interitum illius

lius tempora ſunt eiuſmodi conſecuta, vt, quæ paullulũ iam luxerant honeſtarum ſcientiarum ſtudia, ea perpetuis multorum annorum tenebris quaſi nox quædam obſcurauerit prorſus, atq; exſtinxerit. fatalis enim bellorum tempeſtas non exercitationem modo litterarum ſuſtulit, verum etiam, quæ ſunt in excolenda virtute poſitæ laudes, eas labefactauit omnes, atq; peruertit, ac nunc quoq; cum pacis aliqua ſpes, longo ſane interuallo affulſiſſet. miſera rurſus eodem malo tentatur Italia, veteresq; calamitates aduerſus bonis artibus neſcio quis Genius inuehit. Nunc te Hippolyte Cardinalis, cui ſummam iuuandi generis humani voluntatem Deus tribuit, eximiam ad laudem vocat occaſio. ſuſcipe deſertum pene ab omnibus litterarum patrocinium: collige tu, quæ alij diſputant, omnium laudandarum doctrinarum ſtudia, & reſtitue nobis illa, quæ vel hominum improbitas, vel vt alio culpa deriuetur, fortunæ vis eripuit. hæc eſt actio digna Cardinali, digna Principe, Hippolyto vero & Cardinali, & principe digniſſima. Vidimus tuam præteritam vitam. ab ea nihil humile, nihil obſcurum, nihil vulgare, ampla omnia. præclara, inuſitati exempli, noui generis exſpectantur quæ tu, ne à te ipſo diſſentias, nunc quidem magna ex parte praſtabis, atq; adeo iam praſtas, bonis viris, & eruditis beneficentia ſubleuandis quorum ex ingenijs non dubito quin quotidie aliquid efflorescere tuo beneficio videas. quod quia præclarũ eſt exemplum alij ſequentur. ſcribent omnes, quod quiſq; poterit illecti gloria & commodorum ſpe compulſi nam vt coniecturam de me ipſo faciã: quem eſſe nihil in litteris fateor; ſed vt aliquid tamen eſſem, laboraui; ego

olim (decennium, opinor, abijt, eoq; amplius) auctoribus duobus eximijs viris, Petro Bembo Cardinali, & Ceruaſi dino Maffeo, qui poſtea dignitatem eandem magnis in Eccleſiam Chriſti meritis eſt conſecutus, dederam me ad res Romanas, illas veteres, obſeruandas, & ex omnibus antiquorum monumentis omni ſtudio colligendas: vt cum illam Remp. qua nulla fuit, nec erit vnquam illuſtrior, vniuerſam animo, ac ſciencia comprehendiſſem Latinis eam litteris explicarem, egregiumq; bene ac laudabiliter inſtituta ciuitatis exemplum meis, quatenus quidem ipſe poſſem, ſcriptis expreſſum, poſteris relinquerem. Res erat præclara, meq; delectabat vehementer, & afficiebat ipſa tractatio. itaq; meam omnem induſtriam, omnem curam, omnes denique in hoc ſtudio cogitationes fixerã, ac locaram, ſed accidit iniquo meo fato, vt horum vtrinq; Bembũ primo iam ſenem, cuius inbeneuolẽtia ornamẽti mihi erat plurimũ, deinde Maffeum non ætate minus, quam virtute florentem, in quo mei ſpes otij ſita omnis erat, à quo pendebam totus, importuna morte ereptum amiſerim. deſtitutus eo præſidio, quo mea fortuna nitebãtur vno factus animo, ac debilitatus, inſtitutũ Antiquitatũ R. opus omiſeram, & ad alia me conuerteram. poſtea vero quã, honorifica in primis conditione delata, magno ſum à te tuo beneficio in tuorũ familiariũ ordinẽ inuitatus: quod ego ſummæ felicitatis loco duxi erectus mente, atq; animo rurſus, quod abiecerã, ſuſcepi onusq; tantum quantum priuatis opibus perferri vix, aut ne vix quidem poteſt, te vno fretus egregie ſuſtineo. Et vt ex parte totum iudicare poſſes, de decem, quos exorſus ſum libris hunc de le-

gibus potiſsimum, quem ad te mitterē, delegi: non quod ita poſtularet ordo: (ſextum enim in Antiquitatum volumine locum obtinet) ſed, quod, cum omnium librorum materies non modo coacta iam in vnum à me eſſet vniuerſa, verum etiam ſatis diligenter in partes diſtributa caſu accidit, vt hic minus, quam cæteri ruuis, minus eſſet impolitus præterea feci libenter, tuis actionibus admonitus leges enim hic liber cōplectitur. porro leges nihil aliud quam rationem, nihil præter ordinem, docent. ratio autem & ordo, ſi vſquam in tuis moribus elucet. quippe nihil agis non moderatum, nihil non æquabile, nihil quod non cum ea quam ſuſtines, perſona. id eſt cum religione vere Chriſtiana, ac Sedis Apoſtolicæ dignitate conſentiat, quare cum omnia mea tua ſint; quandoquidem ego me tibi, quidquid ſum, & quantus, quantus eſſe poſſum, totum addixi: tum vero hic de legibus Romanis liber vere tibi debetur, tibiq́; eſt à me inoptimo ſcriptus. quo in libro bene poſitam à nobis operā ſi duxeris de cæteris quin idem ſentias, haud equidem verebor. pergo edim ſtudio pari voluntate etiam, vt mihi videor. acriore vnum modo exoptandū eſt, vt, quando nos ab hoc ſtudio nulla vtilitas. nulla voluptas, ne valetudinis quidem ſatis imbecillæ ratio poteſt auellere, noſtris laboribus tua beneuolentia quaſi propitium numen adſit, ſic enim fiet ne qua prorſus in difficultate, ne quo vnquam in ſcopulo noſtra hæreat induſtria: & in eum, quo ſpectat animus, portū ſecundo curſu tuæ benignitatis aura proſequēte, facile puehemur. Venetijs. M. D. LVII.

IN EDITIONE CALENDARIJ ROMANI.

F Actum eſt à me ſane libenter, vt cum edẽdi eſſent Romani Faſti ò lapidib. Capitolinis deſcripti adiungerem ad eos Kalendariũ, ex quo ratio dierum, pro ea, qua Romæ olim fuit conſuetudine, tota patet. atq; in hanc me voluntatẽ, vel cupiditatem potius primũ ea, quam & mea ſponte, & patris exemplo ſemper ſpectaui, publica litterarũ vtilitas, deinde etiam Caroli Sigonij, viri optimi, & ab omni prorſus iniqui animi labe puri ſingularis doctrina deduxit. putaui enim, id quod res eſt, futurum, vt ad Kalendariũ ex Faſtorum ſocietate cõmendationis tantũ accederet, quantũ ad ipſos Faſtos è Sigonij ſtudio, ingenioq; eſſe adiunctũ, qui diligenter additamenta ipſius, & in ea commentariũ, qui propediem edetur, pleniſſimũ legerit, facile cognoſcet. non enim illa ſupplementa, quæ in lapidibus illis, vnde faſtos habemus deſiderantur, ex Liuio aut Dionyſio, ex duobus tribuſue præterea libris, quos etiam leuiter eruditi homines in manibus habent, colliguntur. non id eſt, vt rudes antiquitatis homines exiſtimant, ioculare, quiddã operæ hæc quidem eſſet non induſtria. & operæ quis laudem tribuit, cum in tempore duntaxat poſita ſit? induſtria vero non ab ingenio, non ab intentione quadam mentis abeſt: itaq; iure laudatur. quod ſi ſatis eſſet hiſtoriã ſemel aut iterum legendo percurrere: nemo eſſet, cui Romanarum rerum notitiã aſſiduo biennij trienniiue ſtudio comprehendere vniuerſam non liceret: in qua tamẽ ego iam per decenniũ deſudo: & quo diligentius ea ipſa quæ legi ſæpiſſime, cogitatione retracto, eo certius, quãtum in hoc genere ſit difficultatis, intelligo. itaq; opto, vt, quæ alij collegerunt, omnes edant ſtatim, & mihi hanc lau-

laudem præcipere conentur. video enim fuiſſe nonnullos qui meis ſcriptis ad huius ſcientiæ ſtudium, aliquot abhinc annis excitati, & indicibus eorũ librorum, de quib. edendis cogitare me, iam diu polliceor, animaduerſis, quaſi quodam lumine ad iucundam ſtudiorum viã prælato, ambitione præcipites, dum anteire nobis volunt, in maximos, maximeq; pudendos errores inciderũt. quorũ alios alij peritiores, nulla facta mora, alios fortaſſe nos non illos quidem nominatim, ſignificatione tamen ſatis aperta, ne omnino debita laude fraudentur, aliquando refellemus. Redeo ad Sigonium. Ille vero, cum, inſpectis antiquis libris, lapidibus, nummis nomina magiſtratuũ vetuſtate vel amiſſa prorſus inuenit, vel inutilia perfecit: cum faſtorum partem, alienum in locum tranſlatã in ſuam ſedem retulit: cum cenſuras, cum triumphos addidit, & trunco quaſi corpori ſua membra reſtituit: nihil potuit difficilius, nihil, in quo maiorem à bonis bonarumque litterarum ſtudioſis hominibus inire gratiã poſſet: hoc enim libro, hoc inquam, quem nos edimus, nã inchoata quis perfectis anteponat?) qui res Romanas curant, horis fere ſingulis vtantur neceſſe eſt. itaque eũ qui litteris à me poſcebant ſuperioribus menſibus, amici homines aliquot ex Hiſpania, plures ex Gallia, & Germania: hoc adſcribebant omnes, Cum Caroli Sigonij ſupplementis. quorum à me voluntati ſatisfactum eſſe, vehementer gaudeo, eoque magis, quod adiunxi, quod fortaſſe non exſpectabant, non poſcebant certe, Kalendarium Romanum, vtile illud quidem dierum cauſa, quorum in eo genera diſtinguuntur, ſed vtilius ob id aliquanto, quod ad comitia, iudicia, ſenatum, Romanæ

deniq́; omnia, qui coniectura ingenioq́; valebunt, multam inde ſcientiam deriuabunt.

AD HIERONYMVM FALETVM Herculis Ferrarienſium Princ. apud Venetam Remp. oratorem in ipſius poemata.

MAGNA laus eſt eorum, Hieronyme Falete, qui non ad vulgarem humilemq́; artem, ſed ad nobilem aliquā liberaleḿq; doctrinam ſua ſtudia contulerunt: maxima vero, ſi quis eam philoſophiæ partem, quæ poeſis appellatur ita eſt complexus, itaq́; hæret in ea cognoſcenda, vt auelli nulla prorſus ratione poſsit. itaq́; veteres illos quib. optimi ac ſummi Dei vocē audire, eiuſq́; ſermone frui ſæpe licuit, homines ſapientiſsimos, poeticæ facultatis admodum ſtudioſos fuiſſe conſtat, ſuaſq́; cogitationes non eo, quo quilibet vteretur ſermone, ſed verſibus exponere voluiſſe, quorum extant nonnulla, ſane præclara: quæ cum legimus, efficimur, & quaſi diuina quadam vi abrepti, extollimur haud paullo altius, quam qui rerum humanarum in ſtudio verſantur. Habet igitur ars poetica dignitatem; quandoquidem in ea latent arcana philoſophiæ, quæ profanis oculis non patēt: ea rudos animos excolit: ea nos ab rerum humilium ſtudio deducit: ad egregios mores, ad veram religionem ad excellentē magnarum rerum cupiditatem vocat. Habet eadem ſuauitatem: quia vocibus apte conſtructa oratio miram infundit auribus animisq́; iucunditatem. Et vt vno verbo comprehendam, poeſis numerus eſt: numerus porro nihil aliud quam ordo: ordinis autem principium a Deo fluxit. diuini ſunt igitur homines poetæ, nec vllo in bonorum genere dec[illegible]andi. poetas autem definio,

non

non quicunq; verſus faciunt; qui moleſta & odioſa garrulitate ſæpe nobis obſtrepunt ſed eos, quorum in vita non minus quam in ſcriptis, elucet ordo: à quibus colitur humanitas, & beneficentia non modo laudatur, verum etiam pro facultatibus exercetur. hæc enim ſunt ſacra illa myſteria, quæ poeſis fabularum ſpecie ita velat, vt ea tamen vatum excellentium, hoc eſt bonorum virorum, mentes intelligant. quæ vero his virtutibus aduerſantur vitia, hæc ſunt illa monſtra, inimica naturæ quæ poeticis figmentis oſtenduntur, ſus Erymanthius, leo Nemæus, hydra Lernæa, gygantes, & harpyiæ. quæq; alia tradantur, perdendis hominibus, aut frugib. nata. Neq; vero tua, Falete doctiſſime, tantam animi præſtantiam poſſideres; non eſſes tam ad omnem virtutem, ad omnẽ laudem propenſus: non tam in omnibus elegans, in conſuetudine comis, atq; etiam pro tuarum copiarum ratione beneficus, ac liberalis niſi magiſtram ab ineunte ætate habuiſſes poeticam artem: quæ te ſuis præceptis erudijt, atq; informauit. nihil vt ageres, quod ab honeſto diſſideret; nihil vt in omni vita, præter decus, & antiqua maiorum tuorum, hominum clariſſimorum, inſtituta, cogitares. cuius tanti beneficij non eſt apud immemorem gratia collocata, habes enim poeſin, in delitijs: eam amas: eam ornas. cumq; Herculis Ferrarienſium Principis poſt hominum memoriam maximi perſonam ſuſtineas, idque tanto ſplendore, a tanta, quanta nemo vnquam antea dignitate; ſummis tamen magnarum rerum occupationibus diſtrictus, ſcribis ſæpe verſus, Calliope dictante, & à grauiſſimis curis tanquam in amœniſſimos muſarum hortos animi cauſſa diuertis

Superioribus quidem diebus, cum egregium illũ Athenagoræ veteris philoſophi librũ, de altera hominũ vita Græce ſcriptum, Italicũ in ſermonem conuertiſſes; atq; ego te, quod viatores, difficili confecto itinere, conſueuerunt, aliquot dierũ quietem velle capere exiſtimarẽ inueni te poema tuũ de bello Sicãbrico, nõnullis abhinc annis compoſitũ ita tractantẽ accurate, vt adderes non pauca, quædam detraheres, multa corrigeres, quæ cum legerem, admiratus elegantiam verborum ſplendoremq; ſententiarũ, hortatus ſum vt ederes, & eo magis, quod reliqua tua poemata, non modo iã typis impreſſa verum etiam ſcripta, per manus, perq; ora doctorum virorum eximia tua cum laude volitarẽt. qua in re nõ modo meo verumetiam ſtudioſorũ omniũ nomine gratias tibi habeo, habeboq; dum viuam, immortales: quod meis hortatibus ac precibus tribuiſti tantũ vt te mihi totũ remitteres, tuorũq; poematũ ius omne tuum omnemq; plane poteſtatem, ad me liberaliſſime transferres quod cum impetraſſẽ exceptus ſum ilico ea cura Principij ne alicui viro, quod fere ſolet, an amico homini, ac familiari, an vero tibi ipſi potius ingenij tui fetus eſſent dicandi. tibi quidẽ tua deberi videbantur: ſed ab huiuſmodi conſilio tua mihi multis in rebus perſpecta modeſtia deterrebat rurſus cum intelligerem, omnes fere libros, qui typis diuulgantur, vel ijs dicari ſolere; quorum auctoritas, aut quorum opes vtilitatem aliquando aliquam ei qui mitteret parere poſſet, vel ijs, quos pro magnis eorũ beneficijs aliquo munere remunerare æquum eſſet; vel ijs deniq;, cum quibus minime vulgaris intercederet amicitia: hæc Valete humaniſſime, cum omnia concurrerent, victus ſum tuaq; ad te ipſum ſcripta mittere conſtitui.

nam, etſi Princeps tu quidem fortuna non es. ſummis tamen principibus tua te virtus ita commendauit, earumq; reddidit, vt eorum opibus aque artibus, eos, quos diligis, beare poſſes, ſed omittere reliquos. Hercules vero, Ferrarienſium princeps, immortalitate digniſſimus cui te totum vni addixiſti, cuius eſſe vis quidquid in omni vita praſtare potes, is quo te numero habeat facile declarauit, cum, poſt multas legationes, ad Sarmatarũ Regem, ad Imperatorem, ad Pontificem, oratoris apud Venetam Remp. munus honorificentiſſimum tibi commiſit. quapropter. quod ad hanc partem attinet, parui refert, vtrum Principis nomine liber aliquis inſcribatur, an vero eius, cuius apud Principes auctoritas ea ſit, vt prodeſſe quibus velit mediocriter poſſit. De tuis autẽ erga me officijs quid agam pluribus? quæ cum & multa ſunt & maxima: tum vero excellit, quod in hac mea ſatis diuturna oculorum valetudine venire domum meã quam ſæpiſſime animumq; meum, triſtibus curis affectũ tuo adſpectu, ac ſermone recreare ſolitus es. Amicitia vero ſi ſpectanda fuit; neminem tibi debui anteferre coniunxit enim nos non caſus, vt multos: non vulgare aliquod ſtudium, non ambitio, non vtilitas, ſed ipſa quæ omnes res nobilitate vincit, virtus. & artium liberaliũ ſocietas: quarum vterq; noſtrum incredibili ſtudio tenetur. Mitto igitur ad te, quando ita ratio poſtulat, tua poemata, non vt tibi de me optime merito, quaſi gratiã referam de tuo; ſed vt habeat à me noſtra ætas, atque adeo poſteritas ipſa, primum teſtimonium beneuolentiæ atq; obſeruantiæ in te meæ, deinde beneficiũ, quod, tua ſcripta cum leges, fatebitur eſſe maximum. Interea pe-

ate, vt in illo maiorum vigiliarum opere de Fiſco, cui nondum extremam manum impoſuiſti, exorari te ſinas, id eſt vt abſoluas, atq; perpolias. magnū enim inde fructum capient omnes iuriſconſulti: cum te difficiles admodum reconditæ materiæ nodos ingenio ſoluentem, & quæſtiones illas implicatas atq; inuolutas explicantem, exquiſitoq; quodam ordine tractantem intuebuntur. Neq; vero tua mihi eſt occupatio minus nota; cum & negotia tractes Principis eximij; & ob tuam virtutem nobiles viri non modo quotidie, verum omnibus pene horis officij honoriſq; cauſa ad te adeant: rurſus eum te eſſe noui, qui quod tibi occupationes eripiunt, id ingenij præſtantia conſequaris. conſule igitur gloriæ tuæ: conſule ſtudioſis omnibus antiquarum nouarumq; legum: effice, vt, quantum in poetica facultate quantum eloquentia polles, tantum in iure ciuili, maximeq; in ea parte, quæ obſcuritatis habet plurimum, valere de tua ſcripta ſignificent. Meam vero hanc quam profecto in hac epiſtola vides elu ere, voluntatem animiq; ſingularem ad te amandum propenſionem amplectere: atq; ita ſtatue, ſi tu mihi, quod, vt video, præclare facis, in amore reſpōdebis, per amicorū neq; noſtra, neq; veterū memoria coniunctius vllū fuiſſe idq; quāti a me fiat; dabo operam, quantum in me erit, quotidie certius vt intelligas.

AD ISABELLAM VILLAMARINAM SALERNITANI PRINCIPIS CONIUGEM, in Scipionis Capicij poemata.

EX omnibus rebus cum nihil ſit litteris doctrinaq; præſtantius: ſequitur, vt litterato principe laudabilius nihil nihil eſſe videatur. non enim ſi quis humili fortuna

ſcien-

ſciemijs animum excoluerit, quamis omnium virtutum intelligentia ſit ornatus, atq; tamen eas virtutes exercere poterit vt ſummo loco natus omnium eſt ſcire, non omnium tamen agere non cadit in quemis. adminiſtratio iuſtitiæ, non liberalitatis. eſſe oportet quibus imperes, vt iuſtitiam colere poſsis, eſſe quod des vt liberalitatem. Et quoniã ad hæc primum à natura formamur, & fingimur, vt hæc laudabilia ſunt, noſtra ſponte diligamus; deinde præceptis inſtituimur, vt voluntatem ratio confirmet: vtrumq; ſi quis habet, veriſsimus laudibus ornatur, eo magis ſi is eſt, cui tertium etiam illud contigerit, vt fortunæ commodis abundet nam, qui virtutem non vt primum bonum, ſed vt alterius boni cauſam quærit vt diuitiarum, vt bonorum: ei virtus, quæ perfecta non eſt, quia quæritur ad aliud, perfectam laudem afferre non poteſt, perfecta vero virtus eſt, quæ ſe ipſa contenta, nihil appetit, quod extra ſit hanc ſi quis eſt, qui ſequatur, qui vnam diligat, qui ipſam propter ipſam, non propter aliud eã petendam ducat: hic eſt quem Dij præter cæteros diligere putantur, cui quidem eam mentem dederint, præter cæteros ſaperet. Tua hæc eſt, Iſabella præſtantiſsima, tua inquam hæc maxime laus eſt. cum enim tibi aut ad opes, aut ad dignitate nihil ferè poſſet accedere: quarum rerum cupiditate adducti, magnarum artium in ſtudijs pleriq; vigilarunt: ipſa nihil huiuſmodi ſpectans, virtutis amore capta, cuius pulchritudinem animo cerneres, eſfeciſti, ſtudio tu quidem, ſed ingenio magis. vt cum eſſes omnium nobiliſſima. omniumq; pulcherrima, quorũ alterũ maiorum tuorũ maximeq; viri tui, Principis, omni laude cumulati magnis

rebus

quiq; ſuas ad eam cogitationes conferant, etiamſi, quod volunt, non aſſequantur. probandos tamen eſſe, quia ſcilicet ad maxima contendant: quia vera in ea ita verſentur. vt excelleant, colendos nobis eſſe vehementer, omniq; omnium laudum genere cohoneſtandos. Ac miror equidem fuiſſe, hodieq; eſſe nonnullos, qui rem hanc pulcherrimam ac deorum nobis munere conceſſam paruipendant atq; etiam, ſi dijs placet, in ſermonibus vituperent. Quid, inquiunt, eſt poetica? fabulas continet: fabulis autem inanius? Ridicule qui ex ipſorum ingenijs ceterorum ingenia metiantur: quæq; ipſis obſcura ſunt, ea reliquos videre non putent. Ego contra ita ſoleo diſputare: vtinam, Torquate te præſente, ac tui ſimilibus nihil enim tam optandũ, quã habere iudicẽ in controuerſiis, qui cauſam qua de agitur, quæq; propter aliquã difficultatẽ in dubium vocatur, optime calleat. ſed ego contra, cum in hos incidi, ita ſoleo diſputare. Eſt ne aliquid hominũ genere vtilius aut omnino philoſophia præſtantius negare coguntur. ſi negent, eos ratio refellet, & veritas ipſa: quæ cum pugnat, facile vincit. vna enim eſt philoſophia: quæ vitia noſtris ex animis euellat: vna quæ inſerat virtutes: humana omnia, multis obſtructa difficultatibus, aperit; diuina non illa quidẽ prorſus, ſed magna tamen ex parte patefacit. atq; hanc, quæ tantas res præſtat, ſiue artem, ſiue ſcientiam, ne communis eſſet omnibus, vulgiq; tractatione, impuriſq; mentibus contaminata ſordeſceret obſcuris fabularum inuolucris, quaſi aliquid ſacroſanctum, velauit, & cuſtodiuit antiquitas. fabulas porro ipſas non eo, quo vulgus vtebatur, communi, & ſoluto, ſed exquiſito, & numeris adſtricto orationis

genere

genere priſci illi, ſumma homines ſapientia præditi, prodiderunt: placebat hoc illis, primum vt rei dignitatem, ſi poſſet, quatenus poſſet, verborum augeret elegãtia: lectis enim, admodumq; puris è vocibus efficitur verſus: nihil hauritur de fæce. deinde, quia cum philoſophiã tractaret, maiore neſcio quia ſuauitate ex illo concentquem numeroſa vocum in verſibus compoſitio gignit, aures animoq; perfundi pulchrum putabant. quæ cum ita ſint, neq; fabulas, quæ philoſophiam continent neq; verſus, quibus facile ipſa continentur, iure quiſquam reprehenderit. His ego ad coarguendam iſtorum inſcitiam, aliiſq; præterea vtor argumentis. addo exempla, eaque italorum, & eorum hominũ, qui noſtra patrũq; memoria floruerunt. Pontanos, Sannazarios Fracaſtorios (omitto alios: ſunt enim multi) non ne muſarum inprimis conſuetudo delectauit? propius accedo. pater tuus, Torquate, Petrus Bembus, quem orbis terrarum cantat: nec iniuria vixit enim, quantus ei vitæ curſus fuit, in virtute totus: is cum alias coluit philoſophiæ partes, tum vero poeticam artem amauit amore quodam ardentiſſimo; eiuſque ſtudium à prima pueritia complexus, nunquam ne in extrema quidem ſenectute dimiſit. ſcripſit autem verſus in omni ætate multos, & ſcripſit omnium elegantiſſime, ſic, vt ei Apollo dictaſſe videatur. itaq; recte fecit optimoque ſane cõſilio pater meus qui Latinorum poetarum, principem Virgilium eius nomini, quem optimum poetam nouerat, inſcriptum emiſerit. recte item ego, qui, patris mei exemplum ſecutus, tibi & tanti viri filio, multis virtutibus ornato, & facultatis poeticæ ſtudioſiſſimo, ac peritiſſimo, eundem

poetam

poetam, (quaſi munus Bembæ familiæ debitum) dicauerim. nam quemadmodum parentes noſtri alter alterū tum ſermonibus tum ſcriptis ornabant; vt, quantum inter ſe amarent æqui & iniqui cognoſcerent: item ego cupio & conabor, quantum in me erit, (an præſtare poſſim, neſcio: ſed conabor certe) vt ex meis ſcriptis noſtram amicitiam, meamque in te ſummam obſeruantiam etiam ipſa poſteritas intelligat. non enim, cum hanc meā multis abhinc annis ad te amandum & colendū voluntatem contuli, id ſolum ſpectaui, vt quaſi hæreditatem adirem amicitiæ paternæ: tametſi hoc ipſum quoq; me mouit, ſicuti mouere debuit, ſanè plurimum: ſed tua quadam propria ſecutus ſum: tuos inquam, mores, tua ſtudia, tuas virtutes vidi primū: deinde ex iudicio fluxit amor & quo mea ſponte propendebam, ratio impulit. noui tè adoleſcentem, noui iuuenē & Patauij, & Venetijs, ſanctiſſime viuentem, & præclara illa cum doctiſſimis viris philoſophiæ tractantem. in quibus cum iam tuo quidem aliquid, aliorum autem iudicio multū profeciſſes: Romam te, in eam vrbem, contuliſti, quam pater tuus theatrum per annos multos habuit ſuarum virtutum celeberrimum tibi nunc tu quoq; ſpectaris, & probaris: ibi plauſum fers à bene intelligentibus, beneque ſentientib. viris: ibi deniq; vera illa Petri Bembi cernitur, & agnoſcitur in te filio non minus animi quam corporis effigies & vt principia ſe dant, futurum omnes exiſtimant, vt ſummi ibi in Eccleſia Petri honores, ac perfectura deferantur: deberi quidē iam nemo eſt, qui non intelligat. Quare lætor equidē, ac fruor iam nunc, pro meo erga te ſtudio quaſi præſentibus honorib. tuis: & præcipio gaudia

quanta

quãta poteſt animus meus capere: maxima tuæ futuræ dignitatis perge modo, vt cœpiſti, in tuis perennibus ſtudijs, & animum tuum pulcherrimis, teq; dignis cogitationibus exerce. vides eam viam, qua pater tuus iuit. extant veſtigia. iſtac euntibus rectiſsimus eſt ad gloriam curſus offenſio nulla, nullus error. quod feciſti, laudamus ſunt enim magni, vereq; laudandi proceſſus in virtute tui. quod reliquum eſt: quia te ſummum ad illud ad decus. quod excellentibus ingenijs propoſitum eſt, tamquã ad metam peruenire cupimus: & quod cupimus, id in te ipſo poſitũ videmus. fauemus animis, proſequimur ſtudijs, vocibus cohortamur. Atq; ego quidem, huiuſce animi mei non obſcurum, vt opinor, argumentum, hunc librum qui me tacente apud omnes gentes loquetur, tibi inſcriptũ ad te mitto, volo æternũ extare monumentũ, vnde homines, quid de te ſenſerim, q̃d iudicauerim, intelligãt, volo habeas ipſe munus à me vnde q̃d tua cauſa velim, cõijcias & maiora, cũ ornãdi maior aliqua facultas exiſtet, officia, ſtudiaq; exſpectes, Venetijs, M.D.LV.

AD PAVLLVM RHAMNVSIVM

Ioannis Baptiſtæ Filiũ in Cæſaris cõmentarios.

QVI magiſtrã vitæ dixit eſſe Hiſtoriam: næ ille, Paule Rhamnuſi, & dixiſſe verè, & præclare ſenſiſſe mihi videre ſolet. facile enim vnus homo, qui multis hominibus euenerit, cum intelligit eruditur, atq; ipſe ſibi normam componit actionum ſuarum, vitæq; totius inter omnes errores, omniaq; pericula ad veritatem, ac ſalutatem dirigendæ. nec aliud eſt noſtra prudentia. quam euentorum obſeruatio, rerumq; præſentium, ac futurarum ex præteritis, tanquã ex fonte, ſcientia deriuata. quod ex

vni-

vniuerſo literarũ genere, vel ſola, vel certè maximè præſtat hiſtoria; præſertim ſi quis eam ita tractet, vt, euenta dum notat, animum referat ad cauſas, in eaſq; attente inſpiciat, & rationem quærat cur hoc factum, illud omiſſum: cur ex illo calamitates, hæc optata contigerint. Atque hoc primum eſt de hiſtoriæ fructu. ſequitur dignitas. Res geſtæ narrantur inter ſummos Reges, potentiſſimas ciuitates, bellicoſiſſimas nationes. cauſæ porro bellorum ſunt, quæ ſunt humanarum rerũ maximæ, imperium ſalus gloria: quæ ponuntur in armis omnia & à conſilio ducum, à virtute militũ, ab ipſa fortuna pendent. Neq; vero dignitatem quidem habet, ac fructum voluptatẽ autem hiſtoria deſiderat. nam ſi voluptas eſt qam magnarum variarumq; rerum adſpectus animis noſtris infundit: nulla pulchrior ſpecies, nulla gratior, nulla prorſus hiſtoria iucundior. vides, vt in tabula picta, aduerſa ducum excellentium ſtratagemata, artes, inſidias: ſpem potiundi metum amittendi: caſos exercitus, vrbes captas, imperia deleta: age, fortuna commutata, cadere inſultantem, victũ exurgere, eodẽ pene momento lætitiam pelli mœrore ſuccedente, mœroremq; lætitia hæc dum legimus haurit animus voluptatem incredibilem; alitur q; pabulo ſuauiſſimo, nec ſatiatur, donec ad exitum peruenerit. Cyrus ille, Perſarum Rex, qui orientem ſubegit, Pyrrhus Epirota, caſtra metandi laude præter ceteros inſignis, & duo illi, barbarorum omnium clariſſimi, Alexander Macedo & Hannibal, præterea de Græcis Themiſtocles, Ageſilaus, Epaminondas. quo modo cũ eorum facta commemorantur, animos noſtros afficiunt? expectatione ſuſpendunt, paſcunt gaudeo, metu macerant, verũ hæc maxime Romana pa-

nam cum tibi Veneta Reſp. Bellũ illud memorabile omniumq́; difficillimũ, quod Henrico Dandulo Duce aduerſus Byzantios geſtum eſt, latina oratione tradiderit explicandum magnũq́; etiam tuam induſtriã, ſtipendijs honeſtandam decreto publico, cenſuerit: debes enim vehementer, ac omnes ingenij tui neruos contendere, ne quis te tanto impare oneri fuiſſe vnquam putet. Atq; ego quidem, qui te fero in oculis, qui tuæ gloriæ faueo, cum in ipſam rem intueor graue ſane admodumq; difficile, paululum commoueor: rurſus cum ad ingenium tuum, ad induſtriam, ad illos animi tui præclaros ad laudem impetus mentem & cogitationem refero facile confirmor, & huiuſce tibi cõmiſſi muneris eum, quem cupio, id eſt, plane glorioſum exitum expecto. Verum, ne ſis in te ipſo, quæ ſunt: & ſit hæc, quæ tibi tenenda via eſt quantumuis lubrica, incerta, impedita: an tu potes labi, potes errare, potes vſquam offendere; ducẽ ſecum patrem tuum Ioannẽ Baptiſtam Rhamnuſium, ſpectatæ ſapientiæ virum, conſiliorum omniũ ſummi X virum Collegij participẽ: cuius elucent in vrbe noſtra virtutes eximiæ, nomen autem æternis conſignatum atq; impreſſum ingenij monumentis per orbẽ terrarum fama diſſipauit. is te ſua doctrina inſtruet, conſilio mouebit, prudentia reget. at quo ſtudio? quo ſcilicet pater filiũ, & quo talis pater talẽ filium debet. nec ſane video, quem deceret magis, aut in quem hæc aptius, quam in te, prouincia conueniret, nam, cũ eius res quæ tibi ſunt Latinis literis tractandæ, magna ex parte liber, vt audio, contineat Gallica ſcriptus vetere lingua, tũ ipſa perobſcura, tũ multis præterea diuerſarũ linguarum vocabulis permiſta, atq; confuſa; cum porro alterum

pater tuus & vnicum habeat, & vnus ipſe (de noſtris quidem hominibus) optime omnium intelligat: ſapientiſſime, vt in omni re ſemper, ita proximis menſibus decretum à X viris eſt, vt hæc tibi potiſſimum Venetæ pars hiſtoriæ mandaretur, cuius haurire ſcientiā non aliunde, quam ex tuis ædibus, licebat. Ego quidē, etſi intelligo, qui ſis, quam te delectet verus honor, quam tua ſponte incumbas ad decus; tamen hortor te, ſenſus huc omnes tuos, cogitationesq́; conuertas; excites ipſe te; conſideres etiam atq; etiā, quid ſuſceperis, à quibus commiſſum, qua tua ætate, qua omnium expectatione. Venetiā ſcribis hiſtoriā, nec vniuerſam, ſed quod in ea maxime putatur excellere: ſcribis Principum Reip. decreto: ſcribis adoleſcens: qua ætate magnas res aggreſſos vel inſignis admodum manet gloria, vel temeritatis nota ſempiterna. Quibus ex rebus, & quod patri tuo virtus putatur, nec tibi ſunt petenda extrinſecus quæ domi tuæ naſcuntur; orta eſt inter homines opinio, hiſtoriam te nobis daturum egregiam; in qua Venetæ Vrbis ita narres præclara facinora, vt aliena cum laude tui nominis immortalitatē coniungas. quod ita futurum, mihi perſuaſum eſt, ſi te ad legendos aſſiduè Cæſaris commentarios contuleris, eorumq́; ad imitationem, & quaſi imaginem totum effinxeris. hoc enim in genere nihil habent perfectius Latinæ litteræ: & eos quo tibi eſſent, tui iuris quodam modo facti, cariores aliquanto cum hoc tempore noſtris ex ædibus haud paulo, quam antea, emendatiores exirent, volui in tuo nomine apparere, multis in hāc mentē cauſis, iiſq; minime vulgaribus adductus. nam vt omittam, quod hiſtoriam ſcribenti nihil aptius, nihil omnino his commentarijs vtilius quiſquā dixerit: valde me commouit

mouit

mouit multorum annorum, ac pene ſæculorum in fouendis optimarum artium ſtudijs præclara tuæ gentis conſuetudo, ac nolo mihi quod attinet ad illa vetuſtiora, ſilentium imponere: venio ad ea, quæ propius ad ætatem noſtram accedunt. Auo tuo, cuius tu nomine virtutem refers. quis in omni vita virtutem amauit ardentius? qui cum in litteris vſq; quaque excelluerit, tum vero iuris ciuilis cognitionem egregie conſecutus eſt: eiusq; rei teſtes habuit ampliſſimas Veneti Imperij ciuitates, in quibus tum ciuilium, tum capitalium quæſtionũ iudicijs magna pariter & integritatis, & doctrinæ laude præfuit. Mitto Hieronymum paruũ medicinæ ac philoſophiæ ſtudijs præſtantem: qui cum in Syriam eo conſilio eſſet profectus, vt Arabicis litteris imbueretur; paucis annis tantũ profecit, vt pleroſq; Auicennæ libros in Latinam linguam egregie conuerterit. Alios quoq; poſſum de tuis maiorib. hac laude præſtantes, minime paucos inuenire: ſed parente tuo contentus vno eſſe poſſum, quo ſemper in hac ciuitate non ſolũ amico, verum etiam patrono eruditi homines vſi ſunt, neque ſibi ornamenti, aut præſidij plus in eius amicitia, atq; auctoritate, quam commodi repoſitum in benignitate ſenſerunt. Accedit illud, quod idem pater tuus cum in Gallia, Reipublicæ cauſa diu vixerit, eamq; prouinciam. Rege Ludouico X I I. vniuerſam fere peragrauerit; magnam eorum locorum partem, de quibus mentionem in his commentarijs fieri vides, præſens ipſe nouit eaq; tibi in ſermone, ne ſecus ac in tabula picta, diligenter, veriſſimeq; oſtendere ſolitus eſt. itaque cum hunc librum ad te ſtatui mittere, illud intellexi, magiſtrum te habere excellentem in hoc rerum ac locorum Gallicæ

prouinciæ ſtudio parentem tuum: quo ſum aliquanto mag s in ſuſcepto conſilio confirmatus. Tibi vero diſplicere meum erga te officium non exiſtimo. mihi quidem ipſi ob eam cauſam gratiſſimum fuit, vt ex tenui munere beneuolentiam in te meam perſpiceres: quæ cum à parentum noſtrorum coniunctione, qua nulla maior eſſe potuit, originem duxerit, quotidie tamen augetur ſtudijs erga me tuis maxime vero cauſis ijs, vnde facile manat amor, virtute ac probitate, quarum altera tuis in ſcripti s, altera in moribus elucet.

AD ANTONIVM TRIVLLIVM CARDINALEM, IN HISTOriam Saluſtij.

CVM omnes me litteræ omnisq́; libero homine digna cognitio vehementer delectat, Antoni Triulti, Cardinalis ampliſſime: tum vero paſcor incredibili voluptate, & aſſiduior maiorem quendam in modum ſenſibus intimis, dum hiſtoriam tracto, quid enim poteſt eſſe iucundius? Rerum interitus obliuio eſt. at eæ reuiuiſcunt hiſtoria, cum in noſtram memoriam reuocantur: quæq; multorum annorum ſpatio, multis ab hinc ſæculis geſta ſunt; ea nos, exiguo volumine comprehenſa, & tamquam in conſpectu noſtro poſita, cognoſcimus. Si ſermonibus delectamur: reſonat in ſcriptis hominum vox eloquentiſſimorum nihil temere, nihil incompoſitè narrantium, omnia grauiter ſuo quidq́ue ordine, & loco ſi in conſuetudine clarorum virorum: verſamur, vetera legentes, cum Regibus, cum Principibus viris, magnis in bello ducibus, ſapientiſſimis rerumpub. rectoribus: ora ipſa mehercule, lineamenta, & formam non tam corporis, quā

animi, eorum, quos nunquam vidimus, videmur tamen quaſi præſentes intueri, quod ſi recte inſtituẽda vitæ rationem ac doctrinam ſequimur: vſu maxime rerũ quæritur prudentia, vſus eſt, vel cum experimur ipſi vel cum experientibus alijs, quid euenerit, obſeruamus. nobis ipſis, experiri multa ſi velimus facile non licet. labore opus eſt, ac tempore, & fortuna tentanda: nec tentatur interdum ſine periculo. commodius ergo, ac tutius, euentis aliorum ex animandis. prudentia cõparatur, id autẽ profecto vides, Antoni doctiſſime, ac ſapientiſſime, proprium eſſe hiſtoriæ bonum: in qua patent fortunæ viciſſitudines, regnorum mutationes, hominum ſiue vitia, ſiue virtutes: ex quibus quæ vitanda nobis ſint, quæ expetenda, nullo noſtro periculo, nullo labore, ſedentes in otio docemur. Atque hoc in genere Polibius inter Græcos, de noſtris maxime is, cuius nunc libros tibi inſcriptos emitto, Salluſtius excellit. euenta enim ita narrat, vt cauſas ſimul aperiat, ex quo oritur illa omniũ pulcherrima ſcientia, vt malorum. & calamitatum origine perſpecta, nihil agamus, niſi quod ratio præſcribit: omniaque noſtra conſilia, omnes actiones veterum exemplorum regula metiamur. Quæ cum ſit omnium, qui annales antiquorum euoluunt, communis vtilitas: alia quædam tua conditio eſt. habes enim hiſtoriam in familia tua: neque tibi, ſi quid inuenire vis egregium, & imitatione dignum confugere ad libros neceſſe eſt, neque longius euagari, & quaſi peregrinari animo, ac mente, more multorum. domo petas, licet omnium virtutũ exempla. perſequare maiores tuos cogitãdo. quæ fuerit eorum in pace iuſtitia, in bello virtus, in omni fortuna moderatio,

ſi attendes, nihil ad gloriam domeſticam requires. iuſtus Ariſtides, prudens Themiſtocles, fortis Epaminondas: de Romanis multi, multis ex hiſque virtutibus inſignes: horum alij facta dum legunt, bonas artis ex eorum vita diſcunt, & ad eaſdem res, eademque ſtudia laudis cupiditate rapiuntur. at tu refer animum ad tuos maiores eminere videbis, instructum egregijs artibus, Ioannem illum Iacobum Triuulum. magni animi, ſummi conſilij virum, ſcientia rei militaris aetate ſua facile principem; praeterea iuſtum, liberalem aliſmentem plane, praeter decus & gloriam, nihil in vita cogitantem Nam de laudibus Hieronymi, parentis tui, quia tecum quaſi loquor, ne ſeruire tuis auribus videar. nolo multus eſſe: tantum dicam, quam diu vixerit, Gallicam rem in bello floruiſſe; poſteaquam, hoſtium multitudine oppreſſus fortiter pugnans in acie perierit, concidiſſe. tantum in vno viro momenti fuit, ac roboris. Age, ſint haec, vt ita dicam, in campeſtri quadam luce poſita: quid? in vrbe Roma, id eſt in omnium gentium celeberrimo theatro; non ſpectata, probataque vehementer eſt trium tuae generis Cardinalium doctrina religio, ſapientia? vt, Triultiorum nomine multorum vocibus in multas partes diſſipato, non ipſa tantum Roma, ſed omnis plane Italia omnis, vbi colitur humanitas, Europa perſonaret Omnino alios: ſunt enim multi: nec tu quemquam ignoras, non enim ſunt ex imaginibus, aut ex illa coelorum inani ſpecie maiores tui cognoſcendi. quaerenda tibi facies tuorum non eſt clari ſunt ex recte factis: virtute diſtinguuntur. cum alius in alia, in omnibus ſimul omnes enituerint. Quae tu quoniam a primis ſignis ad hanc

aetatem

ætatem non modo cogitaſti, verum etiam vita ac moribus expreſſiſti propterea te Epiſcopatu Tolonenſi iam antea inſignitum legationibus honeſtatum primum Peruſia, & Auenionenſi, in quibus miram iuſtitiæ laudem tuliſti, deinde ad Regem Galliæ, & ad Venetam Rempublicam vbi prudentiam, vbi grauitatem incredibilem præſtitiſti, proximis diebus Cardinalem creauit Paulus IV. Pontifex omnium optimus, omniumque maximus, iudicio præditus acerrimo in æſtimandis hominum ingenijs, ac moribus, itaque animatus, vt, quæ cuiuſque meritis præmia debentur, ea libentiſſime, ac liberaliſſime perſoluat in quo, nemo eſt, qui tuam animi ſingularem æquitatem, ac moderationem vehementer non admiretur ac laudet, qui ſummæ nuncium dignitatis, cum eſt ad te multis præſentibus allatus, ita acceperis, vt nemo, te commotum, nemo, ne leuiter quidem affectum, ex vultu, aut oratione, aut vllo corporis geſtu, potuerit intelligere ita patuit, quod ab inſipientibus ambigi, ac diſputari quandoque ſolet à bonis viris virtutem magis ipſam diligi, quam virtutis inſignia: honorem eſſe præmium recte agendi, finem non eſſe: magnos illos, ac præſtantes eſſe homines, qui laudabiliter ita viuant, quaſi laudem percupiant, ita laudem ad dignitatem excipiant, quaſi nihil minus antea cogitauerint. quod in te & animaduerſum eſt maxime, & obſeruatur quotidie magis. colere enim te quidem ſtudioſius quam antea, omnes videntur: ipſe autem. qui antea fueras, idem omnibus es, nemo excluditur ſermone tuo, nemo congreſſu: tui omnibus copiam facis: eandem omnibus humanitatem oſtendis. Sequitur inſolentia fortunam: co-

mo vnquam dixit eſſe. quare nec tu mihi quia non valeo, vitio dandum putabis: & hoc ipſum quia me non valere, non tam corporis, quam officij cauſa doleo, laude etiam fortaſſe tribues: equidem habeo non voluntatis modo teſtem, verum etiam ſtudij ac beneuolentiæ auctorem in te, meæ hominem honoratum, & cum omni virtute excellentem, tum vero omnium, quos ego in vita viderim humaniſſimum, qui te amat egregie, facitq; pluriimi, tuas laudes vtraque manu ad aſtra ſæpe tollit. verum ego non id ſolum ſpecto, mea vt vni tibi pateat obſeruantia illuſtrabo eam, ſi potero, meis aliquando ſcriptis, & patefaciam omnibus gentibus interim, vt hæc tibi noſtra ex aliquo ſigno voluntas illuceſcat, præclaram edo tuo cum nomine Saluſtij hiſtoriam: cui tu ſi locum dabis inter eos libros, qui ab oculis tuis abeſſe non ſolent: vigebit apud te noſtri memoria: quoties eam videbis, toties animo tibi occurram: adero tibi ſæpe abſens: tacitus ſæpe tecum loquar; meq; eſſe de tuis familiaribus vnum, de ijs maxime, aut operam tibi aßiduam præbent, qui tuo potißimum honori ſeruiunt, exiſtimabis: quod vt ita ſit, vehementer opto: & ſi aſſequor, feram in cælum iſtam humanitatem, colam animo tuebor offi.ijs, & imitabor, quantum potero: ſtudio certe ſi minus re licebit, tibi vt ſatisfaciam, elaborabo. Venetijs, M. D, LVII.

AD ALOYSIVM GARZONIVM
IN LIBROS XXIII. DE LINGVA
Latina, qui Calepini nomine
circumferuntur.

CONSTARE tibi puto, Aloyſi Garzoni, cum ad res præclaras natus homo ſit, quippe, qui ſolus ex omnibus

animantibus munere rationis, ac mentis excellat, nullam ta neri artem eodem tempore & inuentam ſimul eſſe, & abſolutam omnes humuli tenuiquè ab initio profectæ paulatim quaſi per gradus adſcendentes, ad id, quod ſummum videtur eſſe, peruenerunt. hoc & in litteris accidit maximeq; quibuſdam in libris, qui eiuſmodi ſunt, vt, ſemel atque iterum aucti, locupletari tamen, atque ornari deinde poſſint. quo ex genere bonum fatum Calepinus ſortitus eſt, cui quotidie fere omnes homines de ſuo largiantur. certe enim illius Dictionarium, quod nunc emittimus, non tam ipſius induſtria, quam aliorum labore ſtudioquè in tantam altitudinem excreuit. vnum tamen deſidero quod ij quibus illud propoſitum fuit, vt in hunc librum quam plurima congererent, id ipſum, quod fecerunt, vt adderent, facere conſideratius diligentius potuerunt. quorſum enim in herbarum montiumquè nominibus colligendis diligentes ſumus, verba autem Latinæ linguæ illuſtria maxime, ac ſignificantia, quæ neſcire nemo vult, in augendo Calepino negligimus? ergo ipſi hoc potiſſimum ſpectanimus: &, opinor, tantum præſtitimus, quantum qui, hoc dictionario cum alijs dictionarijs conferendo, cognoſcet, non dubito, quin de hac opera nobis & faueat, & bene precetur. non enim libet hic commemorare, quæ quibus in verbis ſint à nobis addita: nam ſexcenta ſunt, neque ſumpta ex apertis aliorum librorum indicibus, ſed ex ijs Latinæ linguæ fontibus, ad quos peruenire cuius non licet. vtrum autem ipſi peruenerimus, res ipſa indicet. In eo etiam ab aliorum inſtituto diſcrepauimus, quod alij tantum, vt addant, quæ vtilia putant, elaborant, nos etiam,

quæ

quæ non vtilia ſunt. & diſcendi cupidis contraria, quæ ſcilicet Calepinus ipſe non recte percepit, in hoc inquam dedimus operam, vt de libro, tanquam de tritico lolium, eximeremus, addidimus. mutauimus, ſuſtulimus, prout res poſtulauit dictiones certe Græcas, ex multiplici lectione deprauatas, vt eſt fere, niſi diligenter caueas, corruptrix librorum Typographia, tam multas correximus vt, quod fabuloſum eſt, nos dicere ἱστορικῶς poßimus, Augeiæ ſtabulum à nobis eſſe repurgatum. Noſtrum etiam in hoc opere proprium illud putamus, quod, cum alij in addendo ſupra modum curioſi fuerint, vt liber excreſceret; nos contra, ne quid præter rem adderemus; ſuperſtitioſi fuimus, nec minus in exercendo diligentes, vt in dictionibus Græcis, Latinarum ordini inſertis, vel potius intruſis, multas, quaſi è alieno loco, migrare coegimus exempli gratia inter Latinas dictiones quem locum habere potuit Catabathinus, aut Hodœdocus, aut pſeudonymus, & huiuſmodi, quæ à Latinis ſcriptoribus Latine pro exemplo adducta minime reperias: quæ propemodum innumerabilia ſuſtulimus, eodem iure quo Latina vocabula de Græco dictionario tolleremus. Et quoniam hoc volumen, ob variam infinitamque doctrinam, multorum per manus circumfertur: facile futurum putaui, vt, ſi tibi à me inſcriptum exiret ſignificationem multis daret amoris erga te mei. nam vt omittam merita in me tua, quæ nulla vnquam delebit obliuio, tui me ſuauitates ingenij, tua incredibilis humanitas, ſingularis probitas, eximia ad colendam virtutem animi propenſio ad amandum alliciunt. non enim ideo mihi carus es, quia ſis Venetæ Reipublicæ omnium ampliſſime,

à ſer-

bilem pro penſionem ambiguè aliquis interpretari, aut in dubium reuocare poßit. apparantur quotidie ſumma cura, & edentur à nobis diuina doctrina referti, qui pietatem, ac religionem complectuntur, illuſtres libri. & interim, quaſi ſpecimem quoddam, aut pignus noſtræ voluntatis, egregia quædam de locutione Dei, ab excellente viro conſcripta, pijs mentibus, ac ſacrarum litterarum, id eſt veræ gloriæ, ſtudioſis communicanda cenſuimus quæ duabus maxime de cauſis, præſtantißime vir tuo nomine decuit eſſe inſcripta: primum, quod, ſuſcepto Academiæ noſtræ patrocinio nihil prætermittis, quod ad eam ornandum ad augendamq; pertineat: & nos, quæ à te officia proficiſcũtur, quibus animis, quam libetibus, quã gratis excipiamus aliquo item officio tum ipſi tibi tum cæteris omnibus indicatũ maximeq; perſpicuũ eſſe cupimus: deinde quæ de Deo loquũtur, ad quẽ potius mitti æquũ fuit, quã ad eũ, qui diuina ſtudia in omni ſuæ vitæ curſu cũctis & opibus, & honoribus antepoſuit? cum vniuerſam de De diuinisq; rebus doctrinã accuratißime quæſiuit; tum vero cum ipſa doctrina vitæ rationẽ coniũxit, &; vt omnes rectam, ſalutarẽq; viã tenerent, aut, qui diuerterant, in eã reuocaretur, ſtudio, conſilio, monitis, auctoritate contendit nihil obſcure fama loquitur de tuis virtutibus nihil de te aut exiguum, aut dubium affertur patent multis ac certißimis argumentis eximia tua in Chriſti Eccleſiam merita colunt. te omnes ob doctrinã imitantur multi ob integritatẽ: amant ob humanitatem, maximeq; ob rectũ ac ſimplicem naturam ab omni fuco. omniq; faſtu longißime remotam

præconem vero tuarum laudum omnibus horis audimus eum, qui ſumma ipſe laude dignus eſt, Fredericum Baduarum, auctorem, & conditorem, Deo duce, Academiæ noſtræ: cui quidem viro tum vitæ probitas, tum ex aſsiduo ſtudio doctrina, & ex diuturno rerum vſu prudentia fidem, atq; auctoritatem in omni ſermone conciliant, ipſo igitur non modo approbante; verum etiam hortante, præclarum de Deo libellum, grauem ſententijs, illuſtrem verbis. ad te mittit, tuoque dicatum nomini cum omnibus gentibus. Academia noſtra communicat. quæ cum ſe tibi, ſuo primum iudicio commota, tuis deinde meritis impulſa, penitus addixerit, eandem obſeruantiam in omni vita præſtabit. &, vt eam futuræ quoque gentes intelligant, ipſo, ad quem omnia referimus, ſummo Deo opem ferenti aliquo merito conſequemur. Tu interim, quando iam hoc tribuiſti humanitati tuæ, vt nos ſuſciperes; tribue idem conſtantiæ, vt ſuſceptos tuearis, ac foueas; ita tamen, ſi nos, tuo præſidio, ac ſtudio dignos, id eſt, noſtra ingenia in optimis artibus exercentes, noſtraque voluntates ad vnam virtutem dirigentes, & audies, & re ipſa cognoſces. Venetijs. M. D. L I I X.

AD ANTONIVM CARLONEM Allifarum Principem. In Zanantatij poemata.

VT eſt præclarum, ornatiſsime Princeps, in arte poetica excellere: ſic ea cognoſcere, quibus ad illam laudem perueniatur, maximum quiddam ac difficilimum eſt. fallitur enim, ſi quis abſoluti poetæ partes in eo poſitas arbitratur, vt, cum metiendi carminis rationem optime

time perceperit, cum elegantiſsimarũ vocum ſuppellectilem quaſi quantam ſibi compararit, addo etiam cum materiem animo comprehenſam ordine quodam atq; artificio diſtinxerit, hiſce rebus tanquam egregie munitus ad ſcribendum ſe conferat. grauiora ſunt, quæ requiruntur, & ex abditis plurimarum artium ac doctrinarum fontibus haurienda nam cum eius conſilium, qui hoc in genere elaborat, vel in primis id ſpectare debeat, vt voluptati verſuum vtilitate ſententiarum admiſcenda, nihil ominus lectorem moueat quam oblectet: monita vero illa plerumq; neceſſarie ſint a, vt in vitijs ſummam turpitudinem ineſſe, in virtutibus ſummam gloriam, oſtendatur: quo modo hoc ſine philoſophiæ cognitione prudenter ac perite poterit efficere Iam ſi res exigat, vt aut de cæli ſtellarumque ratione, aut de regionum terreſtrium ac maritimarum ſitu dicendum ſit: certe hos locos non potuerit, niſi qui Aſtrologiam & Geographiam attigerit, commode tractare. itaque, ſi quis huius facultatis ſtudium eo complexus animo eſt, vt aliquãdo, quæ litteris mãdare ſtuduerit ea ſe ſperet, velut inſtructorem egregium omnibus artis coloribus illuſtraturũ: is omnium fere diſciplinarum ſcientiam, quæ ad bene beateq; viuendum pertinent, ne prorſus ignoret, neceſſe eſt. Quod ſi ad aſſequẽdum poetæ nomen vbertatem illam ingenij à natura datam ſatis eſſe putat: atque hac vna inſtructus facile audet canoros illos quidem, rerum tamen inanes verſus vel domi pangere, vel in triuijs ad populi aures effundere: ſtatim ab intelligentibus explodetur, neq; ſolum imprudens aut parum verecundus. ſed etiam

plane ſtultus, ac temerarius habebitur. Quo minus eſt mirandum, ſi vt hac arte praſtarent, quæ paucisſimis contigit: cum in omni praterea liberalium doctrinarum genere plurimi ſemper floruerint: Sed egregiorū poetarum multo etiam maiorum hac noſtra tempeſtate, quam priſcis temporibus, penuriam eſſe conſtat: ſiue quod ſaculi felicitas illa fuit: ſiue quod equidem magis exiſtimo, quia non iiſdem, quibus olim, pramijs ad virtutem nunc homines excitantur. Eorum autem quos in hoc genere praſtantes cognouimus, ſine controuerſia primum locum obtinuit vir eximius & omni laude cumulatus Iacobus Sannazarius; cuius ingenio monumenta non vetuſtas, non obliuio delebit vlla: vt ex tot Regum triumphis haud paullo clarior, quam ex vnius hominis doctrina, atq; ingenio, Parthenope ſit futura. Hoc autem Princeps egregie, tui munerū fere totum eſt: qui cum ad ſummam generis nobilitatem etiam optimarum diſciplinarum ſcientiam adiunxeris; tamen hac per ſe, niſi accederet ſtudium de poſteris bene merendi, quaſi minima iudicans quacumq; à doctis viris mandata litteris digna, qua inter manus verſentur, exiſtimas, in apertum, vt referantur, maximopere contendis. Quo nomine ipſi profecto Sannazarij manes tibi non vulgaſſe habent, cum eos libros, quos illi mortens tua fidei commendaret peruulgandos diligentisſime curas Qui vero ingenuarum artium ſtudijs dediti ſunt, ſe tibi tantum debere profitentur quantum perſolui nullo modo poſſit. itaque à me, qui eodem in are ſum, petere videntur, vniuerſorum cauſſam ſuſcipiam tibique propter hoc officium, quid

omnes

omnes de te & ſentiant, & loquantur, aliqua ratione ſignificem. Ego licet ipſa te recte factorum conſcientia cōtētū eſſe, nihil prætereà requirere exploratū habeā tamen vtrorum honeſtiſſimo deſiderio ne deſim do me libeter in eam partem, in quam etiam mea ſponte propendebam: & ad oſtendendum non eorum modo animum, ſed etiam obſeruantiam & pietatem in te meā hæc ipſa Sannazarij poemata, quæ noſtris typis edenda curaſti nomini tuo dicata ad te mitto. Leges hic omnia quæcunq; ab eo Latine ſcripta nunc extant, primum autem erit diuinum illud, quod ipſe de partu Virginis inſcripſit, opuſculum: deinde Chriſti lamentatio: mox eclogæ quinq; quas tamen decem ſcripſerat: ſed è Gallia reuerſus, has tantum, quas emiſimus, & fragmentum illud, quod poſt Salices collocauimus, inuenit, reliquis aut furto ſurreptis, aut per incuriam ſuorum, quibus eas diſcedens crediderat, amiſſis. ſequuntur elegiarum libri tres, epigrammatum totidem. quæ omnia tuo inſcripta nemini apparebunt: vt eius benebeneuolentiæ, quam Sanazario, & viuo, & mortuo præſtitiſti. hunc ſaltem fructum percipias. Venetijs. M.D.XXXV.

perduxit.nam cum ab ſummo viro, Hieronimo Peripando,cui tua ſapientia, debitum iam pridem eius integritati,atq; doctrinæ, in Cardinalium Collegio locũ tribuit, litteras accepiſſem in quibus erat ſcriptum, cupere te,ſacros omnes libros, vel hominum incuria, vel improbitate corruptos,quam emendatiſsimos peruulgari,velleq; in eo opera vti, & induſtria mea; ſpatij ad liberandum nihil ſumpſi: ſtatim reſcripſi, cum tua voluntas maxime legis vim pro ſumma tua non modo poteſtate,verum etiam ſapientia obtinere apud omnes debeat,ita me animorum, ita paratum eſſe tibi vt in omnibus rebus libenter obſequerer, ſuſciperem, quæcumq; velles agerem,& præſtarem quidquid poſſem.Quo quidem tempore non mihi aut vlla nouorum commodorum, quibus tamen ducuntur multi eſt iniecta cupiditas, aut ſplendor mentis oculos præſtrinxit: quamquam hæc ipſa cumulate& exſpectari à tua liberalitate poſſe, & omnibus præclare agentibus deferri à te ſolere intelligebam; ſed, cum audirem,eas artes, quarum fructus immortalitas eſt. longo interuallo te Pontifice coli cœptas eſſe ſ..a n religioni, ac veræ pietati dignitatem reſtitui, credere virtutibus vitia,rationi amentiã libidinem pudori vim æquitati hæc ego ſum ſecutus hæc omnibus & commodis, & honorib.antepoſui.Erat præterea mihi nõ modo laudabile, & honeſtum ſed illuſtre etiã,& glorioſum, vocari à pio IV. Pontifice ad eam curam, vt ſanctiſsimorum virorum ſcriptis,quibus humano generi ſalutaris doctrina cõtinetur,emendatis,edendisq; preeſſem quo in munere ſi mihi non dico magnos labor s excipere,(quis enim bo-

na viro labor eſt pro tuenda Eccleſiæ dignitate, id eſt pro communi ſalute recuſandus? (ſed ſi vitam ipſam profundere opus eſſet egregie mecum actum putarem. Atq; ego illam ſane incredibilem capio voluptatem, quod cum præclarum eſſe nihil conſtet, quin idem operoſum, & perdifficile ſit, hac tamen in re omnium pulcherrima, ac præſtantiſſima plane omnes difficultates tua cum excellens liberalitas, tum ſingularis ſapientia ſuſtulit. quis enim vnquam tam libenter pecunias collegit, quam tu libenter effundis, vt exeant optimi libri, alij nondum editi, quorum notitia rectiſſimam ad fontem veritatis viam oſtendit alij ſic emẽdati, ne qua ſuperſit labes, quæ imperitorum animos obiecta falſa doctrinæ ſpecie, poſſit inficere? quo quidẽ enim eo malo nimium grauiter laborauimus: vtinam ijs remedijs, quæ parantur, omnino liceat conualeſcere. quod ita facile conſequemur. ſi modo is qui optimarũ, & maximarum auctor, perfectorq; rerum eſt, adfuerit Deus nam nos quidem, vt opibus valeamus, vt acumine mentis excellamus quam tamen infirmi ſimus ad omnia præpotentis Dei ope fulciamur, quam plane cæci, niſi eiuſdem luce regamur, multorum turpiſſimus & miſerrimus exitus oſtendit. quis porro affuturum eſſe Deum dubitet, ſi ſanctiſſimam illius doctrinam, quam præceptis declaratam plurimis ſuo demum ipſe ſanguine ſuaq; mortis exemplo comprobauit, non verbo tantum profitebimur, ſed vita etiam & moribus exprimemus. Hoc tu ſcilicet Pie Pontifex, illo primum vidiſti die, quo te in excelſa iſta Sede, fauente, & approbante diui o ſpiritu omnium Cardinalium ſententia col-

tia col-

tia collocauit: neq; vero vidiſti ſolùm quod tibi fortaſſe cum multis commune eſſe potuit, ſed etiam in quo propria tibi debetur laus, accurate præſtitiſti tu enim ipſe tua temperantia, iuſtitia, grauitate, conſtantia quales eſſe alios oporteret, exemplum dediſti inde manauit ſtatim ad propinquos & affines tuos bene viuendi diſciplina? quorum omnium incredibilis abſtinentia, humanitas, pudor ciuitatem breui correxit, & conformauit vniuerſam. Nunc in illam curam totus incumbis, vt reliquæ partes Ecleſiæ diſcordia laborantes, omnia à te ratione ſanentur. ſcripſit enim quotidie longius tranſalpinum illud malum, à quibuſdam primo ignoratum, ab aliјs poſtea neglectum, poſtremo à nonnullis etiam vehementer auctum. ſed vt hoc placuit Deo, quo volente, aut ſaltem permittente, geruntur ea, quæ cur ita fiant, cauſas indagare noſtrum non eſt: ſic eidem placebit, vt imminutam Chriſtianæ Reip. dignitatē tua virtus, & ſapientia in veterem integritatem, ſplendoremq; reſtituat. Inſtat à te indictũ & inſtitutum iam generale Concilium: cuius ea ratio, ea vis, & conſuetudo ſemper fuit, vt, ſanctiſſimi Spiritus interuentu, diſſidentes animos non concordia ſolum & pace verum etiam beneuolentia, ſtudioq; coniungeret. Hoc nos Pie IV. remediũ ſeruabis, errantemq; gregē diſiectũ varia culpa tanquā Paſtor optimus, ad obedientiā reuocabis, cõtinebisq; in offi io & obſeruātia erga diuinas leges tũ ꝑpetua ſanctitate tua, vnde hauriunt omnes exēpla omniũ virtutũ, tũ vero ijs etiā addēdis in hac vrbe libris, quorũ lectio malas & exitioſas euellit ex animis hominũ opiniones, inſerit eas, q̃ ſi colũtur

pietate & beneficentiæ vberrimos, & præſtantiſſimos & plane ſalutares fructus ferant. Atq; huius quidem tanti ac tam præclari muneris initium vnde ſumi aptius potuit, quam ab eo libro cuius argumentum & cũ ratione temporum, & cum tuis conſilijs ac ſtudijs optime congruit? quid enim tempora, quid ſtatus Eccleſiæ poſcit, quid tu optas curaſue magis, quam Concilium, quod vnicum, certiſſimum in tam graui diſcrimine, tam propinqua communi peſte ſuper eſſe remedium videtur? at in hoc libro, quem tuo iuſſu primum emittimus, proxima oſtenditur ad ſalutem via ſpes omnes in confeſſione culpæ in vitæ ac morum emendatione, in ſumma demum Pontificis auctoritate collocatur. Quæ cum per ſe maxima ſunt, & curandis Chriſtianæ Reip. vulneribus vtiliſſima; tum vero ponderis accidit plurimum eximia ſcriptoris innocentia, doctrina dignitate quis enim quibus animi bonis, quib. induſtriæ, ingenijq; ornamentis abundauerit, qui deniq; vir, quantusq; fuerit Reginaldus Polus aut ignorat, aut ſi quam modo tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & deſiderio vehementer commouetur; poteſt ne quiſquã tum innops à iudicio tam auerſus ab humanitate, tam plane ferus eſſe, ac ferreus, qui non intimis eum ſenſibus dilexerit; cuius non modo in ſtudijs, in moribus, in ſermonibus, ſed in ipſo plane adſpectu omnis probitas omnis luceret humanitas? De religione vero deq; Chriſtiani hominis officio quid ſenſerit & iudicarit non aut in vno, alteroue libro ita oſtẽdit vt in alijs vnquam diſſenſerit: aut ita ſcripſit, vt aliter viueret: aut ita vixit vt interdum ſibi non conſtaret:

ſtaret:ſed omnia, litteris ab illo prodita, ſine vlla exceptione ſemper laudarunt, hodieq; laudant boni, & ſapientes viri: quorum directa ad veritatẽ ipſam, id eſt, ad vnam Dei gloriam ſententia nec obtrectandi ſtudio, aut inuidia flect tur, nec maleuolentia; aut ambitione mutatur. Vita vero totius inſtituta & excellentem in omni actione, omniq; fortuna pietatem, vtinam quam facile nouerunt tam libenter imitarẽtur multi. Opes honores, clientelas, Regum maximorum gratiã & beneuolentiam qui aſſequuntur, proxime ad felicitatem putantur accedere. at ille hæc omnia apud Henricum, Britanniæ Regem, & iure propinquitatis, & multo etiam magis ſua virtute cum poſsideret, vltro contempſit ne turpiſsimas Regis actiones, & aduerſantem Chriſti Vicario ſententiam probare aut etiam adiuuare cogeretur. Patauij diu vixit, quamquam erat habitu natura prope diuino, liberalibus tamen diſciplinis vehementer deditus: & cum eloquẽtia, atq; philoſophia pari ſtudio flagrauerit, in vtra tamen magis enituerit, non facile eſt exiſtimare illud certe conſtat, qui vel meliora vel ornatiora ſcriberet, hac hominum memoria extitiſſe neminem. quamquam id ei propoſitum fuit, eo direxit cogitationes omnes, atq; curas, vt philoſophiæ ſcientiam non tam ſcriptis, quam vita oſtẽderet. atq; maior, atq; excelſior Patauij in tenui, & humuli fortuna fuit, quam cum in regno omnibus copijs & ipſius maxime Regis gratia floreret. Hic nimirum verus eſt, ac præſtantiſsimus optimorũ ſtudiorũ fructus ſi quis à ſe ipſo pendeat ſi temporum viciſsitudines non extimeſcat, ſi aduerſus hominum iniquitates,

 fortu-

fortunaq; iniurias ratione, & virtute pugnet quam in Polo conſtantiam,& ſapientiam fuiſſe, quis ignorat? metuendæ erant à rege potentiſsimo inſidiæ,metuenda vis propterea quod, ſuſcepta Eccleſiæ cauſa luculento illo de Pontificis auctoritate libro, ſuſceptum ſimul à ſe grauiſsimum eius odium intelligebat. deferebatur etiam quotidie magis ære domeſtica fortunis excluſus ampliſsimis nemo tamen eum deiecto aut demiſſo ſenſit eſſe animo, nemo vidit vnquam triſtiore vultu,in ſermonibus,in conſuetudine,in conuictu, in tota denique vitæ ratione tranquillitatem mentis, quam habuerat antea perpetuo retinuit. Nec defuere, quæ nunquam ſperauerat, ac cogitauerat quidem tantis debita virtutibus præmia nam, cum ita viueret, vt in vno Deo omnia poneret, cætera quæ mortales admirantur infirma,caduca inania duceret; cumq; in illa Patauium gymnaſii celebritate domeſticis otij ſui finibus contentus paucorum admodum conſuetudine vteretur:breui tamen,vt ſibi viam facile virtus aperit ita manauit fama de admirabili eius prudentia,temperantia,doctrina vt ad aures Pauli III. Pont. Max. peruenerit.qui cũ eſſet ea mẽte præditus, vt nemo vnquã magis de ornãda egregijs Cardinalibus Eccleſia cogitauerit eo iudicio, vt nemo in delectu errauerit minus; cõmotus multorũ in dubio ſermone Reginaldũ Polũ diſciplinæ Chriſtianæ renouandæ cauſa cum præſtantibus aliquot viris ad vrbem acciuit: eamq; paulo poſt non petentem, non optantẽ prope etiam recuſantem Cardinalẽ creauit.In hac dignitate,cũ alios antea ſe ipſum vicit omni genere laudis. Omitto ſingula-

rem

rem illã, cui par oratio reperiri nulla poteſt, in cade matris acerbiſsima fortitudinem, at conſtantiã vnicũ, illi contra ciues iniurias, omnesq; calamitates conſcientię præſidiũ fuit: & in aduerſis rebus iam antea didicerat eſſe fortis grauitatem eximiam pari comitate conditã manſuetudinẽ, prudentiã benignitatẽ; in ſubleuanda miſerorum inopia non attingo cõmunia ſint hæc, in quib. tamẽ præcipua quadã laude Polus excelluit. venio ad id, quod à Cardinalis perſona proprie poſtulatur. Nã vbi primũ ſacerdotio eſt ornatus ampiſſimo, non ille mentem, vt multi cum fortuna mutauit; non ſericam veſtem, non argenteam ſuppellectilem, non denique illuſtrem aliquam, aut opimam prouinciæ præfecturam appetiuit; ſed contempta prorſus rerum ſpecie, diuina ſtudia, quæ antea non leuiter attigerat, toto pectore complex, de tuenda Pontificij iuris maieſtate de augenda inter homines Dei gloria, de illuſtranda veritate dies noctesq; cogitare capit. quantum n. in ea philoſophia, quæ à ſenſibus ducitur, erroris inſit, atque obſcuritatis, cum antea non ignoraſſet, tum vero, totus ad eam philoſophiam traductus, quæ cæleſtium bonorum cognitionum parit, clariſſime perſpexit. iam, illam quæ colligitur ex rhetorum præceptis, eloquentiam, in qua præter cæteros antea floruerat, neglexit penitus, inanem duxit, cum librorum voces, non aurium voluptati ſeruientes, ſed ad intimas animorum partes incredibili quadam ſuauitate penetrantes, exaudiuit attentus. Nec vero quidquam habuit antiquius, quam vt à ſanctiſsimis Eccleſiæ legibus diſcedentes, quo-

que

*quo modo ad ſanitatem redirent: cum ipſe multos co-
hortatione ſua conſilio, doctrina, nonnullos etiam leni-
tate quadam ad meliora conſilia conuerteret. Incidit
tempus, cum te ſufficiendo poſt obitum Pauli III. Pon-
tificis habenda Cardinalibus deliberatio eſſet. affuit
Polus ita ſedato animo ita cupiditatis & ambitionis
expers, vt maiore Collegij parte Pontificatum ad eum
deferente, non ſtatim aſſenſerit. differendamq; rem
tantã in poſterũ diem cenſuerit: fore enim, ſi probaret
Deus eundem poſt aliquot horas Cardinalium conſen-
ſum: ſin minus, omnino ſibi quod Deo diſpliceret, place-
re nihil poſſe. Scripſit etiam in eo conclaui præclara
quædam de officio Pontificis: quæ cum alijs eius libris,
Quos Ioannes Moronus, Cardinalis ob ſumma erga ſe-
dem Apoſtolicam merita, perpetuamq; vitæ innocen-
tiam clariſſimus accurate ſeruauit, propediem in lu-
cem proferuntur, quibus in libris cum ſpirare adhuc
mens illa diuini hominis & vigere videatur; afficimur
non tam præceptis atq; doctrina quam recordatione
tantarum virtutum, quas in illo vidimus. Vitæ clauſula
fuit, in qua oſtendit lumen animi ingenijq; ſui, & Bri-
tannica Legatio, nã cum in illa inſula per annos mul-
tos duorum Regum imperio, Henrici primum deinde
Odoardi, eius filij legitimus Dei cultus intermiſſis opti-
mis ritibus obſoleuiſſet; cumq; interitus Odoardi, ſuc-
cedente eius ſorore Maria, ſpem aliquam reuocandæ
pietatis & religionis attuliſſet viſa eſt vnius maxime
Poli ſapientia rectam errantib. viam monſtrare poſſe,
adiuncta præſertim auctoritate tanta, quantam nec
ſine virtute dignitas vlla pareret, nec ſine dignitate*

virtus

virtus in eā legatione optimos reginæ ſenſus confirmauit: principibus viris, & multitudini perſuaſit, vt nouam hæreſim, Henrici nefaria libidine inductam abijcerent, veterem ſacrorum diſciplinam, rationemque ſuſciperent; cum Eccleſia ſi ſalui eſſe vellent, in gratiā redierent: vnum eſſe Romæ, poteſtate ſumma Chriſti Vicarium in quo creando commotæ Spiritu ſancto Cardinalium mentes ex vetere multorum ſæculorum inſtituto tradita per manus conſuetudine, conſentirēt quæcunq; ille ſanciret in terris, ea firma & rata in cælo eſſe; cetera communi ſaluti vehementer aduerſari, hominum ſeditioſorum, vel Satanæ potius ipſius inuenta, vt genus humanū ſi poſſit, vniuerſum perdat, ſuaq; ſocios habeat plurimos in felicitatis culpa. Manſit in officio & fide, quam diu Polus & Regina vixerunt, Britannica natio vtriuſque innocentia, & ſanctitate, alteriq; etiam ſermonibus præceptis commota. Poſtea cum vtrunq; Deus, cuius abdita conſilia non aſſequitur humana mens, ad cæleſtis vitæ præmia vocaſſet: lapſa eſt iterum, & concidit illa gens, deſtituta conſilijs, quibus antea nitebatur. iamq; ad finitimas nationes peruaſit hæc peſtis, & dira contagio, nec videretur poſſe conſiſtere, niſi tua Pie IV. Pont. Max. ſapientia ſingularis occurreret, Tridenti in dicto Concilio, Romæ omnibus rebus ad rationem, æquitatē reuocatis. Quod vero etiam eorum ſcripta, quos in beatorum numerum iure olim Eccleſia retulit, integra, deletis omnibus maculis peruulgari iubes: quod excellentem nobis Reginaldi Poli, amiſſa eius voce doctrinam reſtituis: mirum eſt quam vehementer adiuues communem

cau-

te liberales diſciplinæ; à te ipſa virtus ornamenta ſua repetit tu quod facis & feciſti egregie,| perpetuo facies. vt omnes gentes diuturna pace, iuſtitia, pietate foueas, vrbem Romam operibus magnificentiſsimis, & cũ ipſa antiquitate comparandis exornes, ciuitatem tui ſtudioſiſsimam ſuperiorum temporum calamitatibus afflictam, perpetua benignitate recrees; de vultu tollas aliquando ex imperitorum animis dubitationem illam, quæ laudabilia multorum ſtudia remoratur; vtrum res maximas fortuna poſsit ſine virtute perficere an virtus, quo contendat, ſine fortuna peruenire. de quo quid ſentires, ipſe oſtendit iam pridem tua vitæ ratio: nunc vt omnes idem ſentiant, facile vnus præſtare potes, reſtituta ijs artibus dignitate, quæ te talem tantumq; fecerunt, vt quales ipſæ quantæq; eſſent, ope tua ſtudioq; omnes mortales intelligerent.

IN LIBRVM FRANCISCI VARGAS DE IVRISDICTIONE EPISCOPORUM & ſummi Pontificis auctoritate.

IN Tridẽtino cõcilio, ſingulari, atq; diuina Pij quarti Pont. Max. ſapientia conſtituto, cum aliæ res, vel antea parum exploratæ vel aſtutis hominum conſilijs immutatæ, atq; corruptæ, in conſultationẽ controuerſiãq; venerunt: tum vero grauis illa, & per difficilis de iurisdictione Epiſcoporum; & ſummi Pontificis auctoritate exorta quæſtio eſt. qua in deliberatione cum ita Patres illi, vitæ innocentia, doctrinaq; inſignes, diſſiderent, vix vt aliquando res conuenire poſſe videretur: Paſtor optimus, vt eſt animo ſemper ac mente in

nius gratiam, qui ſuam induſtriam eo totam conferunt, vt, nouis quoundam opinionibus, quas inſcitia dicam, an improbitas peperit? confutatis, veritatem ipſam ſuæ doctrinæ lumine ita pateſaciant, atq; illuſtrent, vt à nemine iam, niſi plane impio, vocari in controuerſiam poſsit? quod in hac maximi ponderis quæſtione, quæ per aliquot menſes plurimorum hominum ingenia, menteſq; torſit Franciſci Vargas præſtanti beneficio conſecuti ſumus. vir enim egregius laboranti publicæ cauſæ multis nominibus opem tulit, doctrina primum, tot annorum ſtudio collecta, deinde prudentia, quam à natura acceptam diuturnus rerum maximarum vſus vehementer auxit, tum integritate vitæ, ſine qua inanis prudentia, pernicioſa etiam doctrina omnis eſt; poſtremo auctoritate tanta, quantam capere videtur ea perſona poſſe, quæ pro ſummo omnium, quos meminimus, aut legimus Imperatore Carolo Quinto, eiuſque digniſsimo filio Philippo, Catholico Rege, grauiſsimis in muneribus, ac legationibus primarijs, temporibus difficillimis, diutiſsime tractata ſit: hoc igitur, vbi coniunguntur omnia, quæ per ſe ſingula in paucis excellere videmus: præclarum quiddam, atque excellens fieri neceſſe eſt. nec nos veremur cum ſimul vniuerſa tali viro tribuimus, ne nos aliquando res ipſa redarguat, eiusque ſcripta, cum legentur, ita expectationi non reſpondeant, vt ei falſam affinxiſſe laudem vel gratiæ cauſa, vel iudicij errore. videamur. perfecta virtus laudem quaſi fructum non quærit: cognita, teſtimonio non indiget. id ipſum, lector optime, tum ex hoc Reſponſo, quod nunc, à multis iam expetitum, exit; tum ex reliquis eorum eiuſdem libris, qui propediem, vt ſpero, conſequentur fa-

ſunt, ſola eſſe bona credimus, eaque conſecuti, quaſi nobis dati ſint obſides perpetuæ felicitatis, ita nihil timemus incommodi: deſtituti ſæpe diuino præſidio, iure plectimur, è maxima lætitia in maxmos luctus, miſeriasque coniecti vteremus priuatis exemplis, niſi publica nimium etiam multa ſuppeterent. Vidimus, graui Chriſtianæ Reipublicæ damno, ardentem diu ciuili bello Germaniam: cum exitioſa diſcordiarum ſemina, nitentibus iniecta multitudinis imperitæ, principes ignari quid exiſtere malorum poſſet, auctoritate, opibus, armis deniq; fouiſſent, inde ſibi plebs infima, vt eſt cupida ſemper nouarum rerum licentiam arbitratu ſuo viuendi, ſimulatione ac ſpecie religionis, arripuit. ex coˉnequitia primum, & inceſtus, deinde vis, rapinæ, cædes quaſi propoſita impunitate naſcuntur mala, paſſim concuta ſunt. pendent enim à diuinis humana iura: illa ſi contemnamus, hæc non facile tuebimur: illa ſi labefactentur, hæc ſtatim corruent. ſublato igitur, qui per tot ſæcula viguerat, ſummi Dii cultu, perturbata ſacrorum rituum vetere diſciplina, locum ſuum retinere diutius nec honeſtas, nec pietas potuit: periit fides, & omnis inopiæ ſubleuandæ conſuetudo: illa verò minimi pendentis humana omnia, vni Deo ſeruientis animi demiſſio, qua nulla magis hominem Chriſtianum virtus decet, quæ tanquam heſperus, aut lucifer inter ſidera, ſic ipſa inter virtutes reliquas præcipue fulget, extincta penitus eſt. tum & domeſtica bella populis varie diſſidentibus, exorta; & externis hoſtibus, Chriſtiano ſemper nomini crudeliter infeſtis, ad vniuerſorum pernitiem patefactus aditus eſt: quiſq; antea tot ciuitatum, ac principum, in-

Qq 2 *tegra*

um mortalium, & nullum prorſus eorum neque dictum, neque factum obſcurum eſſe poſſit. Quæramus, quarum rerum amore flagrauerint, aut quibus artibus aditum ſibi in cælum aperuerint primi illi noſtræ religionis antiſtites, quos eccleſiis moderandis præfecerat Deus: reperiemus eos tanquam in hac vita peregrinari, ita ſemper, obuia quæque contemnentes, ad cæleſtem patriam, optimiqúe parentis Dei, qui nos ad ſe vocare nunquam deſinit, adſpectum, amplexumqúe properaſſe. quam multos à ſacrarum litterarum monumentis, & ex memoria vetuſtatis licet eruere, quorum omnes vitæ partes ea, quæ nos in malis ponenda cenſemus, paupertas, exilium, carcer, mors denique illuſtrauerit: cum ſæpe in maximis incommodis atque adeo inter exquiſitiſsima tormenta corporis dolorem animi lætitia ſuperante, quam hoc ſuaue eſt, dicerent, immortali Deo pro tam inſigni munere gratias agerent. Non longe abiamus. eſt ne quiſquam, aut eſſe poteſt beato Cæcilio Cypriano, cuius nunc emendatiſsima ſcripta emittimus, aut vitæ ſanctitate, aut mortis conſtantia maior, & clarior? quam ille ſe geſſit in omni vita abſtinenter, & pie? in Epiſcopi autem officio, ac munere quam non attigit, immo quod non abſoluit magno dignam præſide virtutem? extant de eo prodita litteris, æternaqúe conſignata memoriæ præclara ſanctorum hominum teſtimonia: ſed in re nota, atque ante oculos poſita, teſtibus non egemus. vitæ illius prope animatam imaginem in libris, quos reliquit, veriſsimis expreſſam lineamentis intuemur. quantus eſt in tuenda Eccleſiæ Catholicæ dignitate? quàm ſeuerus in retinenda vetere diſciplina. quam acer in condemnandis nouarum opi-

portauerint, amores gaudij plena gratulatio. Neq; vero aliter ſenſit, aut ſui diſsimilem ſe præbuit in extremo vitæ die: ſed, cum ita ſemper vixiſſes, & obſcurè, inglorieque decedere non poſſet, ita deceſsit, vt hoc vno vel obſcuriſsimam vitam illuſtrare poſſet. Multa prætereo: nec ſane perſequi conor omnia, ne ſuſcepiſſe hæc videar vt Cyprianum decitis ornem laudibus, quod, vt ego ſentio, vel pro eius dignitate nemo, vel ſolus ipſe præſtare poſset. Verùm hæc me commemoratio cum ipſa per ſe delectauit, tum quod in ea beneficij tui magnitudinem, & præſtantem ad bene merendum naturæ propenſionem agnoſcebam, qui totus in eam curam incubueris, vt omnia Cypriani ſcripta, mendis antea deformata, nunc in veterem illam integritatem, ad ſpeciem, accerſito etiam Veronæ miræ vetuſtatis exemplari, accurata doctorum virorum induſtria reſtituerentur. quo ſane nomine, incredibile dictu eſt, quantum ſe tibi omnes boni debere fateantur, quanquam neque nunc primùm, neque hoc vno tuos ad laudem impetus argumento cognoſcimus. Omitto illa ſuperiora qualem te præſtiteris in patria, qualem in Ticinenſi gymnaſio, cum nihil præter verum decus vtramque gloriam cogitans, Franciſco Alciato, ſingularis doctrinæ viro iuris prudentiam publicè profitenti, operam dares. ſint hæc in tuis laudibus minima, non quia ſi ſpectentur ſola, maxima videri non debeant, ſed minora maiorib. obſcurantur: & anguſtior ille fuit priuatæ vitæ campus, quàm vt in eo tua virtus commodè poßit excurrere. Itaq; Romam traductus ad publica negotia parem facultati materiam nactus, dum te fingis quotidie ad exemplum ſapientiſsimi Pontificis, auunculi tui, quotidie te-

 ipſum

ex primis me tamen cum incredibilis quædam erga te obſeruantia, vt Cypriani libros tibi inſcriptos emitterem, adduxiſſet, eadem impulit obſeruantia, & perpetuus in ipſam virtutem amor, vt hæc ſcriberem tibi enim quamquam neque cohortationi tua bonitas, neque admonitioni prudentia locum reliquit, verumtamen vt ſtudio meo ſatisfacerem, liberales diſciplinas commendare cupiebam reliquis autem qui hæc legent, quid ab excellentibus animi tui bonis ſperari poſſet, ſignificandum arbitrabar.

IN EDITIONE CONSILII Tridentini

QVI de Catholca fide rectè ſentiunt. fatentur omnes vtiliſſimum fuiſſe humano genere. atque adeo ſalutare Concilium Tridentinum, quod eximia ſummi Dei erga nos clementia, Pij IV. Pontifi. Maxim. ſapientia ſingulari mirifica legatorum Cardinalium, qui præfuere, vigilantia maximo etiam Imperatoris, Regum Rerumpublicarum, Principium & Patrum qui interfuere conſenſu ita confectum abſolutumq; videmus, vt exitioſam illam animorum peſtem, quæ quotidie ſerpebat latius, nunc quidem aliqua iam ex parte compreſſam eſſe, breui autem ope diuina, cunctis populus & nationibus ad communem ſalutem conſentientibus, prorſus tolli poſſe omnes confidant. quo merito gratiæ ſunt habendæ primum immortali Deo maximæ, vnde bona manant omnia deinde Pio IV. qui hoc ſpectauit vnum, & in hoc potiſſimum ab illo primum die quo ſummam inter omnes homines poteſtatem delatam diuinitus, accipit, fixit curas & cogitationes omnes, vt communibus malis genarali Concilio mederetur quo ſæpe remedio Christiana Reſpub. errum

pentibus vitijs occurrit & impendentes ex diſſenſione, atque diſcordia calamitates euitauit. hoc beneficium diſſeminari quamprimum, ac diſtribui per orbem terrarum ad propagandam veritatem, & diuulgandam Eccleſiæ Catholicæ ſententiam, neceſſe eſt. itaq; nunc edentur puri Canones, ipſa decreta, cum appendice nulla: tantum vt ea cognoſcantur quæ primum Sacroſancta synodus, in ſpiritu ſancto legitime congregata, deinde pontifex ipſe confirmando ſeruari pariter ab omnibus in perpetuum iuſſit. nam reliqua Concilij acta, diligentiſſimè perſcribas publicanda in ipſo Concilio excepta & litteris mandata, mox ita emittentur, vt quæcunque res in controuerſiam venerit quæcuque vel ſententia dicta, vel oratio habita ſit omnia denique agitata quæſita, deliberata, ſuo quidque loco diſtinctè & abundanter exponantur. Interim accipe ſummam rei lector optime, quæ ad ſalutem vehementer pertinet: vniuerſam vero Tridentini Concilij trium Pontificum diſtinctam temporibus hiſtoriam, eodem, cuius ad gloriam hæc omnia diriguntur, iuuante Deo, propediem exſpecta. nullam enim tanti negotij partem ignorare, non modo iucundum eſt, verum ad multa etiam vtile, & accommodatum: quod aliorum Conciliorum lectio declarat, Romæ, M.D.L.XIV.

CLEMENTI MONILIANO Cardinali.

CVM tibi Clemens Moniliane Cardinalis ampliſſime, multis nominibus debeam nullum tamen habeo tuæ benignitatis argumentum illuſtrius, quam quod ingenij doctrinæque tuæ theſauros, cum quibus nihil comparo ſæpe mecum vel ſcriptis, vel ſermone communicas quis

enim

enim iſta deditus rerum humanarum ſtudijs, itaque falſa voluptatis delenitus illecebris, quem tua vox ad cœleſtium bonorum contemplationem, admirationemque, non facile conuertat, quem tua pietas, non adumbrata leuiter, ſed expreſſa moribus, dictis, ſcriptiſquè tuis, ad veræ virtutis amorem non traducat? Quæ cum ipſe mecum cogito quo nihil ad meam vtilitatem facio llbentius, ita mihi gratulor vt ad multos atque etiam ſi fieri poſſit, ad omnes eundem fructum cupiam peruenire. caput enim illud religionis noſtræ primum eſt, prodeſſe quam plurimis. ad hanc nos voluntatem, & conſuetudinem informauit, hac nos erudijt diſciplina magiſter omnium ſapientiſſimus, æternæ ſalutis auctor & largitor, Chriſtus itaque, cum volumen illud tuum Theologicarum diſputationum: ſaluberrimis ſanctiſſimiſquè refertum documentis, anno ſuperiore multis efflagitantibus impreſſum, tuaquè mox induſtria ita locupletatam, vt aliud propè videri poſſet, accuratè legiſſem, admiratus rerum præſtantium copiam, varietatem, ordinem, præſertim vero duos illos, nuper additos tractatus admodum egregios, vnum de Cælibatu, alterum de peccatis, quibus ne optare quidem melius quidquam licet, contendere à te cæpi, vt eundem librum iterum ederes, & Catholicorum pias mentes aleres cibo iucundiſſimo peſtiferis autem hæreticorum opinionibus, latius, quotidie ſepentibus, pro ea facultate, quam tibi Deus optimus maximus tribuit, obſiſteres. In quam ſententiam, cum tu iam antea tua ſponte propenderes, (nihil enim tibi vel eſt, vel fuit vnquam Sedis Apoſtolicæ dignitate carius, nihil animarum communi ſalute antiquius, eo ſpectant ſtudia tua, eo dirigis,

omnes

omnes curas: (factum eſt non tam meis quam coniunctis multorum precibus, vt exirent denuo lucubrationes tuæ & frueretur non modo ætas noſtra, ſed etiam poſteritas ipſa, minimo ſuo labore, maximis laboribus tuis. Cum enim tibi propoſitum fuerit, ea, quæ ad vitam pie ſanctéque traducendam Chriſtiano homini neceſſaria plane ſunt, quæ innumerabilibus propè libris diſperſa, nec interdum ſatis dilucide traduntur, in vnum ita colligere, vt confuſis ordinem, obſcuris lumen, dubiis certam notitiam redderes: ita conſecutus es, vt hoc tuo libro, quod ad res attinet, nihil vberius, quod ad verba nihil breuius, addo etiam, quod in breuitate difficilimum eſt, nihil planius apertius, commnuius eſſe poßit. Quo quidam nomine & tibi, & Chriſtianæ Reip. vniuerſæ tantum gratulor, quantum res ipſa poſtulat: poſtulat autem, quantum cogitatione vix quiſquam comprehendere, verbis quidem aſſequi poteſt Romæ; M.D LXV. Menſe. Sept.

AD ILLV. ATQVE EXCELL IACObum Boncumbagum, in Orationis Ciceronis pro Archia Poeta Commentarium.

CVM mihi tuæ primum virtutis, ac dignitatis, deinde eius, qui me complexus, beneuolentiæ in mentem venit: venit (autem ſæpiſſime) tibi quidem animo ac mente pro mea erga te ſingulari ſtudio vehementer gratulor: ego autem vt eius felicitatis, quæ in hominem cadere poßit, haud minimam partem aſſecutus, lætitia fruor tanta, quantam animus meus capere maximam poteſt, rurſus cum recordor, omnibus ad te quotidie honoris cauſa conſtituentibus, quorum ego in te colendo atque obſeruando nemini concedo, me vnum tribus fere menſibus ad te non veniſſe:

veniſſe: quanquam intermiſſi cauſas effic. vt opinor, habeo ſatis iuſtas vel calores perpetuos, quis ws maiores non n.cminimus, vel ætatem imbecillitatemque meam, quarum altera quietem poſtulat, altera non mudo poſtulat verum etiam flagitat, peccaſſe tamen mihi videor, & quaſi excuſationem accuſatio vincat, ita ſenſibus angor intimi & in grauiſſimo dolore verſor atq; hæc quidē aliquanto etiam acerbior cogitatio eſſet, niſi perſpecta mihi & cognita natura tua facilitas, & ſingularis humanitas certam planè ſpem afferret, nihil mihi obeſſe apud te, nihil detrahere prorſus aut de amore tuo, aut de iudicio abſentiam meam. quod quidem abs te, artium optimarum à pueritia ſtudioſiſſimo, eò facilius debeo impetrare, quia non ego, vt alij, feriatus æſtu maximo ſum non me languori, non inertiæ, aut deſidiæ tradidi, ne rurſus quibuſdam voluptatibus, quæ cum ab ætate mea, tum etiam à voluptate abhorrent, operam dedi, ſed ad explanandas Ciceronis orationes ex inſtituto meo totus incubui, quid autem his tribus menſibus, quibus vacationem ſibi quandam à negotijs plerique ſumunt, ego in hoc negotij genere, omnium, vt arbitror nobiliſſimo, præſtiterim, cum iuberem te intelligere, vt quaſi rationem otij mei redderem, feci vt ad te mitterem non quas à quo die ad te veni orationes explicaui, ne moleſta fortaſſe in magnis occupationibus, aut parum iucunda tibi copia eſſet, (decem enim illæ omnino ſunt) ſed vnam tantum, eamq; ſatis breuem, pro Archia poeta, ſane luculentam, & ornatam: in qua ſtudia illa, quæ ab humanitate nomen acceperunt. quibus vterque noſtrum mirifice delectatur, in cælum laudibus extolluntur. Equidem ſpero fore, vt, quemadmodum ego tum interpre-

terpretabar, voluptate me perfundi maxima ſentiebam, ſic tu cum & ipſam orationem, & meam ſimul interpretationem leges (ſimul enim vtramq; mitto) non minorem animo voluptatem capias. quod ſi ita erit, vberrimum tuliſſe me fructum induſtria mea putabo: & quod operis ſupereſt, ad id eo fiam alacrior, quo tibi magis, multas virtutes cum litterarum gloria coniungenti, quam cæteris, hæc ſtudia colentibus. placere & probari mea ſcripta velim. Opto vt valeas meq; vt facis, perpetuo diligas, Ex ædibus pridie Kal. nd Octob. M.D.LXXII.

AD EVNDEM ILLV. ATQVE EXCELL. IACOBVM BONCOMPAGNUM IN HIPPOLYTI CAPILUPI VERSUS.

SAEPE mihi clariſſime ac præſtantiſſime IACOBE. venit in mentem gratulari, quod Romæ ſim: non quod vrbes ornamenta, & illa quibus multorum oculi paſcuntur, antiquitatis miranda veſtigia me capiant, quæ tamen nunquam contempſi: ſed quod in ea ciuitate vitam agerem, quæ otio libertate, copia rerum omnium omni denique virtute, virtutumque principe iuſtitia floreat, & in qua hæc ipſa vel eadem perpetuo, vel etiam præſtantiora, GREGORIO XIII. Pont. Max. fore videantur, ita iucundum eſt, vt ad ſummam felilicitatem prope nihil deeſſe videatur Hæc ego mecum ſæpe libenter cogito, multo etiam libentius cum illud addo, frui me beneuolentia tua eſſe in clientela tam illuſtri, præſtanti ingenio honore, auctoritate iuuenis ea nobilitate ornati quæ vara demum nobilitas eſt, cum ab vna virtute, ſummisq; erga remp. ſtudijs, ac meritis originem ducat. Nec vero, quæ meæ ſunt partes ne me tanto bono prorſus indignum præbeam, eas vt quiſ-

quiſquam iure deſideret, committo quanquam enim diſpari fortuna, paria eſſe officia non poſſunt, gratiæ tamen referendæ facultates multæ ſunt quarum illa fortaſſe non poſtrema: equidem ea vehementer delector: tueri memoria beneficium: commemorare, vbi locus eſt, cui debemus, eius cauſa velle omnia præſtare quæ poſſumus deniq; non amore, non ſtudio, non obſeruantia deeſſe Quid illud? non ad officium pertinet, atq; adeo inſigne quoddam officij genus eſt, eo de homine à quo beneficium accepimus quod alij ſentiant, aut loquantur in primis animaduertere & eos, qui à certo ſenſu. veroq; iudicant beneuolentia complecti quid obtrectant, & quibus recte iudicandi facultatem adimit inuidia ab ijs animum abducere, refellere falſa, vera prædicare. Sed hæc opiniorum & voluntatum diſsimilitudo, quam pauci effugiunt, in tuo ſtatu ne acci[illegible] omnium florentiſsimo, tu quidem cum alijs virtutibus, tum vero probitate, modeſtia, lenitate conſequeris vna omnium vox, vnus de tua laude ſenſus eſt, quo tamen quiſq; ſapientior, aut eruditior eo te magis & diligit & laudat qui cum ſint multi, ex eo tamen numero vidi in primis excellere magna ſapientia, ſumma relligione moribus integerrimis Epiſcopum, poetica vero laude antiquis illis vatibus quam ſimillimum Hyppolitum Capilupum: cuius ego conſuetudine. doctiſſimisque ſermonibus, ſi mihi quantum per eius humanitatem licet, tantum per mea ſtudia liceret frueret horis omnibus incredicili voluptate interdum tamen vna ſumus: & quia certamus amore erga te: ideo fit vt eo magis inter nos amemus. atque ille, totus ad tuam amplitudinem, & gloriam incumbens aſſidua tuorum ſtudiorum, tuarumq; laudum prædicatione

non

non contentus, cum tua vita rationem luculentis quoque verſibus explicaſſat, eoſque mihi oſtendiſſet, in quo humanitatem, ac beneuolentiam eius agnoſco, iudicium, quo praſtat, fortaſſe poſſum requirere: admiratus doctrinæ varietatem, ſingulari ſermonis elegantia coniunctam artemque miram cum praſtanti natura ita contendendem vt natura alteram vincat, vtraq; pariter excellat putaui me commode facturum ſi dum animi cauſſa propinqua loca ita, peruagaris, vt à tuo incomitatu Muſas, elegantioresq; litteras non diſiungas, eos ipſos verſus, nondum editos, & adhuc quaſi parentis in ſinu commorantes, euolare ad te finerem mittunte me poſtulat enim hoc anni tempus vt otium iucunda aliqua re fallatur. quod ſi ad iucunditatem ſi uctus additur: quid magis expetendum? at in hoc opuſculo vtrumq; cognoſces, optimeq; perſpicies: meum autem hoc officium, vt ſpero, vehementer probabis. Ego interim commentarios meos in Ciceronis Orationes, biennio ante incheatos, hieme proxima ſuperiore ad exitum adductos, perpolire conor, & ita corrigere, vt addam multa, nonnulla detraham, pauca quædam mutem. res eſt magni ſane laboris, mihi præſertim, nunquam intermiſſa tot menſium opera iam defatigato, ac pene confecto: ſed addit vires maximi Pontificis egregia benignitas, meq; etiam, in præclaro munere pergentem antiquitatis illuſtrandæ, & eam, quam ſuſcepi ſpartam pro viribus ornantē, poſteri temporis haud exigua ſpe ſuſtentat vale.

FINIS.

INDEX

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT EPISTOLAE.

A.

Alexandro Criſpo. 295
Alfonſo Carafæ Cardinali creato. 13
Aloyſio Eſtenſi Cardinali creato. 288
Andreæ Antonio. 447
Andreæ Goſtinio. 326
Andreæ Patricio. 196. 197. 199.
Andreæ Siluio. 308
Andreæ Zebridouio, Epiſcopo Cracouienſi. 174
Antonio Auguſtino. 78. 79. 80. 82.
Antonio Furnario. 339. 340. 341. 363. 374. 399. 438. 439. 495. 446.
Antonio Merlo. 251
Antonio Merulæ. 364. 397
Antonio Poſſeuino. 83
Antonio Rolando. 277. 464
Antonio Verrantio, Epiſcopo Agrienſi. 172
Auguſtino Angelello. 405. 421. 422. 505.

B.

Bartholomæo Riccio. 76
Benedicto Accolto, Cardinali. 223. 225.
Benedicto Rhamberto. 84
Bernardino Maſcio, Epiſcopo creato. 37
Botuito Neritio. 420
Brācondio Ophidano. 505

C.

Cæſari Ferrantio. 109
Cæſari Orlando. 501
Camillo Cætano. 482
Camillo Palæotto. 250. 346. 348. 374. 450. 452. 454. 468. 470. 472. 474. 476. 488. 489. 490. 491. 492. 493.
Carolo Borromæo, Cardinali. 382
Carolo Sigonio. 280
Chriſtophoro Baroni Lobcouiczio 400
Chriſtophoro Madrutio, Cardinali. 49
Chriſtophoro Rufo. 352
Chriſtophoro Saxo. 319. 320
Claudio Strambonio. 392. 434
Colæ Antonio Carocciolo, Marchioni Vici. 312
Pro Collegio Canonicorum D. Petri, Serenis. Reginis Auſtrijs. 431

D.

Decco Brancaleoni. 538
Dionyſio Lambino. 200. 201. 260

F.

Fabio Stellæ. 86. 88
Federico Gallo. 272
Federico viualdo. 402
Ferdinando Gatulæ, 361
Fido Fabro. 31.
Franciſco Cicereio. 455
Franciſco Gonzagæ. 51
Fránciſco Luiſino. 41
Franciſco Mancino. 368
Franciſco Molino. 121
Franciſco Marando. 266 328. 448
Frãciſco Plantedio. 395 427
Franciſco Richardoto Epiſcopo Atrebaten. 299
Franciſco Robortellio. 293
Franciſco Seuero Argentenſi. 214
Franciſco Vargæ, Caroli V. Imp. oratori. 61.

G.

Gabrieli Catianò, 59
Gaſparo Contareno, Cardinali. 221
Guilielmo Paccio. 241
Guilielmo Sirletto, Cardinali, 444. 445.

H.

Hannibali Caro. 112 113 114. 115.
Hannibali Cruceio 230. 478
Henrico & Camillo Ceranij, fratribus. 481. 482
Herculi Ciofano. 424
Hieronymo Capræ. 477
Hieronymo Faleto, Herculis, Ferrarienſium Ducis oratori- 64
Hieronymo Furnarin. 100
Hieronymo Lippomano. 90. 58. 54. 57. 59.
Hieronymo Rubeo. 432
Hieronymo Seripado, Cardinali Creato. 287
Hippolyto Capilupo, Epiſcopo Eanenſi. 119
Hippolyto Eſtenſi Cardinali. 119
Horatio Cardineto. 318 358. 463. 483
Horatio Morono. 485
Horatio Vrſino. 265.

I.

Iacobo Boncõpagno [illegible]
Iacobo Falconio. 398 406
Iacobo Gorſcio. 428
Iacobo Grifolo. 227
Io. Antonio Seroni. 313
Io. Antonio Turoneo. 269
Io. Antoneo Vulpio. 407
Io. Baptiſtæ Arcucio. 308
Io. Baptiſtæ Ianuario. 436
Io. Baptiſtæ Oliuo. 430
Io. Baptiſtæ Paſtorio. 91
Io. Baptiſtæ Pignæ. 234
Io. Baptiſtæ Raſario. 276
Io. Baptiſtæ Rhamnuſio, X.virum Conſilij à ſecretis. 150
Io. Baptiſtæ Saracio. 299
Io. Baptiſtæ Titio. 365

Io. Baptiſtæ Saracio. 299
Io. Baptiſtæ Titio. 361. 353.368.377.
Ioanni Caſelio.360.426. 462.
Ioanni Cratoni à Crafftheim. 415.417.418.480 497.
Io. Franciſco Commenduno Cardinali 350.
Io.Franciſco Cremonæ. 391.
Ioanni Genuæ. 353.
Ioanni Morono, Cardinali. 441.
Ioanni Sambuco. 218. 220.236.238.239.241.
Ioanni Sario Zamoſcio. [illegible]06.498.
Ioanni Turritiano. 306. 310.
Ioanni Vincentio Pinello.179.
Iulio Bellogrado. 286.
Iulio iuſto. 329.
Iulio Pogiano. 262.

L.

Læuino Torrentio. 101. 207.256.
Laurentio Gambaræ. 209.239.
Lazaro Bonamico. 240.

M.

Marcello Ceruino, Cardinali.34.
Marco Antonio Cioſano. 425.505.
Marco Antonio Lombardino. 104.
Marco Antonio Mureto. 122.123.124.125.127.128. 129.130.131.132.133.134.135. 136.138.139.141.&c 282.
Marco Antonio Nattæ. 153.&c.
Mario Corrado, Epiſcopo creato. 5.85.216.332.333. 355.36.366.393.
Mario Nizolio. 72.323.
Martino Ber Seuiczo. 487.
Matthæo Senaregæ 446.
Maximo Zabreræ. 507.
Michaeli Sophiano. 232.
Michaeli Turriano Cenetenſi Epiſcopo. 169.
Mucio Calino, Epiſcopo Interamnæ. 372.

N

Nicaſio Caſletano. 285. 315.400.
Nicolao Cętano, Cardinali. 413.
Nicolao Goto. 301.
Nicolao Nathanælo. 210. 212.213.214.

O

Octauiano Ferrario. 353. 267.268.274.458.
Octauiano Magio. 111.
Octauiano Sanmarco.361.

P

Paulo Lupo. 402.

Paulo

Paulo lupo 402
Paulo Contareno. 43
Paulo Magnulo. 242.243 244
Paulo Sacrato. 291.344
Paulo Stempouio. 387 389
Paulo Tachono. 435.
Petro Celſo. 217
Petro Mafæo. 343
Petro Miſcouio Sarmatorum Regi conſiliario. 174.256.304.402.
Petro Perpiniano. 357.377
Pio IV. Pontifice. 247
Pio IV. pontifice Max. 379

R.

Rainutio Farneſio, Cardinali creato. 11
Romulo Ceruino. 50.202

S.

Sebaſtiano Leoni. 102.245
Silueſtro Aldobrandino. 246
Siluio Antoniano. 75
Staniſlao Fogeluetrio. 259
Stephano Saulio. 15.21.26
Vberto Folietæ. 499
Vido Fabro. 30
Vido Gualterio. 378
Vido Lolgio. 110
Vido Pancirolo. 182.&c.
Vincentio Giliano. 204
Vincentio Macario. 299
Vincentio Riccio à Spe. 407. & ſequentibus.
Vincentio Stellæ. 91.93. 94.96.97.98

Z.

Zerbino Ritio. 169
Scripſit rogatus à nobiliſſimo viro. 296
Scripſit, à Principe rogatus. 383
Ex libro de quatuor Rebuſpub. 65.
Procemium libri de Magiſtratibus Romanis. 105
Ioannes Crato Paulo Manutio. 414.

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT PRAEFATIONES.

Ad Alexandrum Cæſarinum, Card. 519
Ad Alfonſum Carafam, Antonij, Marchionis Montis belli F. 541
Ad Aloyſiũ Garzoniũ. 587
Ad Antonium Aeliũ, Polæ Epiſcopum. 551.

Ad

Ad Antonium Carlonem, Allifarum Principem. 592
Ad Antonium Triultium, Card. 582
Ad Benedictum Accoltū. Card. 514
Ad Benedictum Rhambertum. 527
Ad Carolum Borromęum, Card. 619
Ad Carolū Piſaurum. 510
Ad Clementem Monilianum, Card. 618
Concilij Tridentini præfatio. 617
Ad Digeum Hurtadum de Mendoza, Caroli V. Imperat. 529
In librum Franciſci Vargas. 607
Ad Gulielmū Bellaū Langeum apud Subalpinas gentes Proregem. 317
Ad Hieronymum Faletū, Herculis Ferrarienſium Principis, oratorem. 566
Ad Hippolytū Eſtenſem, Card. 559
Ad illuſt. atq; Excell. Iacobum Boncompagnum. 620. 622.
Ad Ioannem Monlucium Regis Gallorum oratorem. 522
Ad Ioannē Moruillerium, Regis Gallatorū ora. 555
Ad Iſabellam, Villamarinam, Salernitani Principis coniugem. 570
Kalendarij Romani pręfatio. 563
Ad Marcellum Ceruinum Card. 534
Ad Matthæum Senaregam. 506
Ad Michaelem Giſterium, Card. 589
Ad Paulū Rhamnuſium. 576
Ad Pium IV. Medicem Pont. Max. 596
Ad Rainutium Farneſium, Card. 537
Ad Torquatum Bembum, Petri F. 572.

FINIS